

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANA BİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

IOANNES SKYLITZES'İN BİZANS TARİHİ İSİMLİ ESERİNİN XII-XXIII.
BÖLÜMLERİNİN ÇEVİRİSİ (959-1057)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
HATİCE BOLAT

İSTANBUL 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANA BİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

IOANNES SKYLITZES'İN BİZANS TARİHİ İSİMLİ ESERİNİN XII-XXIII.
BÖLÜMLERİNİN ÇEVİRİSİ (959-1057)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE BOLAT

TEZ DANIŞMANI:

PROF. DR. OSMAN GAZİ ÖZGÜDENLİ

İSTANBUL 2016



MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Hatice BOLAT'ın "Ioannes Skylitzes'in Bizans Tarihi İsimli Eserinin XII-XXIII. Bölümlerinin Çevirisi (959-1057)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Prof. Dr. G. Osman ÖZGÜDENLİ
Üniversitesi : Marmara Üniversitesi

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehdi GENÇELİ
Üniversitesi : Marmara Üniversitesi

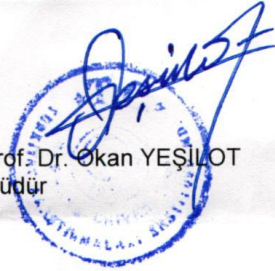
Üye : Prof. Dr. Aydın USTA
Üniversitesi : Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

İmza

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun 10 / 10 / 2016 tarih ve 2016/19-06 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLÖT
Müdür



İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1
A . IOANNES SKYLITZES'İN HAYATI.....	1
B . ESER.....	2
1. ESERİN ÖZELLİKLERİ.....	2
2. ESERİN BİZANS TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ VE KAYNAK DEĞERİ.....	3
3. ESERİN TÜRK TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ.....	8
 BİRİNCİ BÖLÜM: ESERİN XII. - XXIII. BÖLÜMLERİNİN ÇEVİRİSİ.....	15
 SONUÇ.....	216
EK: SÖZLÜK.....	218
TERİMLER SÖZLÜĞÜ.....	225
BİBLİYOGRAFYA.....	231

ÖNSÖZ

Bizans kroniklerinin (kitapları), Bizans İmparatorluğu'nun yanı sıra, İslâm öncesi ve İslâmî dönemde Türk tarihi açısından önemli oldukça büyüktür. Zira bu eserler, İslâm öncesi dönemde Bizans'ın siyasi, askeri, diplomatik vb. durumlarda ilişki içinde olduğu Türkler hakkında bilgi verirken, İslâmî dönemde İslâm tarihçilerinin kısıtlı bilgiler verdiği Anadolu sahasında görülen Türkler hakkında kıymetli bilgiler vermektedir.

Bu çalışmada, özellikle IX. ve XI. yüzyıl Bizans tarihi açısından çok önemli olan Ioannes Skylitzes'in *A synopsis of Byzantine History, 811-1057* (Bizans Tarihinin Kısa Bir Özeti: 811-1057) isimli eserinin, XII.-XXIII. bölümlerinin dilimize çeviri yapılmıştır. Çalışmamıza konu olan eserde, 811-1057 yılları arasında Bizans'ın siyasi durumu anlatılırken, Selçukluların Anadolu'yu fethi ve yurt edinmeye başladıkları döneme ait de bilgiler bulunması nedeniyle eserin Türkçeye çevrilmesinin tarih literatürümüze katkıda bulunacağı düşüncesi ile eser seçilmiştir. Siyasi tarih araştırmaları açısından, devrin tarihçileri tarafından kaleme alınan kronikler önemli bir yere sahiptir. Bizans tarihinin uzun bir dönemini anlatan bu eserin yazarının, Bizans İmparatorluğu'nun en yüksek rütbesinde (*protovestiaros*: saray baş nazırı) görev yapması kendi dönemi açısından eseri önemli kılmaktadır. Ioannes Skylitzes'in adının 1090-92 yılları arasındaki bazı resmi belgelerde geçmesi ve 1091 yılında Alexios Komnenos'a yeni *novel*'in talimatları hakkında mektup yazmasına dikkate alacak olursak, onun Bizans İmparatorluğu'nun önemli isimlerinden biri olduğunu zikredebiliriz.

Eserde başka hiçbir yerde bulunmayan bilgiler içermesi ve o yıllara ait bazı yegâne deneyimleri paylaşıyor olması eserin önemini artırmaktadır. Örneğin, XIV. bölümde II. Nikeforos Foros dönemini anlatılırken Kalabriya (İtalya'da bir bölge) komutanı Eustathios ile Sicilya Müslümanları arasındaki bir anlaşmadan bahsetmektedir (920). Bu anlaşma sadece Skylitzes tarafından telaffuz edilmektedir. Ayrıca günümüze ulaşmayan birçok esere de atıf yapması eserin bir başka önemidir. Bizans Tarihinin önemli bir mihenk taşı olmasının yanında, yazıldığı dönem itibariyle Türk Tarihi

açısından da önemli bir kaynak niteliğindedir. Bu döneme ait elimizde çok fazla kaynak olmaması ve birinci elden yazılması, eserin önemini arttırmaktadır. Kaynakta Bizans İmparatorluğu hakkında geniş bilgilere yer verilip, her imparatorun tahta çıkışı ve imparatorluk dönemi boyunca ülke içinde ve ülke dışında yaşanan olaylar anlatılmaktadır. Atamalar, idari düzenlemeler hakkında bilgiler verilmiş, her imparator için bir bölüm ayrılmıştır. Kitapta Bizans'ın iç siyaseti anlatılırken aynı zamanda komşu ülkelerle olan siyasi ilişkileri ve mücadeleleri hakkında da bilgiler verilmiştir. Bu nedenle eserde Selçuklular, Bulgarlar, Oğuzlar ve Peçenekler hakkında bilgiler mevcuttur. Yazar her bölümde bir imparatoru anlatırken Bizans'ın sınır komşuları hakkında da bilgiler vermiştir. Kitap I. Nikephoros'un ölümüyle başlayıp VI. Mikhail'in tahtan indirilmesi ile son bulur. Yazar eserinde hali hazırda yazılmış olan eserlerin kapsamlı bir düzenlemesini yapmaktadır.

Eserinde tercümesinde bazı zorluklarla karşılaştığımızı da belirtmemiz gerekir. Mesela eserde geçen yer isimleri ile özel isimlerin Türkçe karşılıklarını bulmakta zorluklarla karşılaştık. Bunun yanı sıra, müellifin bazı terimleri olduğu gibi vermesi de zaman zaman tercümede zorlanmamıza neden olmuştur. Müellif, bazen bir bölümde imparatorun saltanatı anlatılırken, bir önceki dönemde anlatılan bir olaya atıf yapması, yine okuyucuda zaman ve kişi karmaşasına neden olmaktadır. Bazı bölümlerde olayları kronolojik olarak anlatmamıştır. Mesela; Kudüs ve Antakya Patrikleri'nin ölümünü, olayın gerçekleştiği zamandan on bir yıl önce anlatmaktadır.

Çalışmamızın giriş bölümünde, müellifin hayatı ve eseri ele alınmıştır. Sonrasında eserin kaynak değeri ve Türk Tarihi açısından önemi üzerinden durulmuştur. Ardından eserin II. Romanos ile başlayan ve VI. Mikhail'in tahttan indirilmesi ile son bulan bölümlerin çevirisi yapılmıştır. Ana metnin yanı sıra John Wortley'in çalışmasında geçen dipnotların tamamı da tercüme edilmiştir. Wortley tarafından yapılan düzeltmeler olduğu gibi alınırken, Wortley'in kullandığı tarihler parantez içinde gösterilmiştir. Ayrıca Türk ve İslâm tarihi açısından gerekli görülen bazı not ve dipnotlar da köşeli parantez içinde gösterilmek suretiyle tarafımızdan verilmiştir. Çalışmada Bizans Tarihi'nin anlatıldığı bölümlerde kullanılan özel isimler Prof. Dr. Fikret Işıltan ve Prof. Dr. Işın Demirkent'in kitaplarında kullandığı şekilde yazılmıştır (Basil: Basileios, Konstantin: Konstantinos, Michael: Mikhail vb.). Türkçe özel isimler, bugün Türkçede yaygın olarak kullandığı şekilde verilmiştir (Caghri Beg: Çağrı Bey, Tangrolipex: Tuğrul Bey, Abram Aleim: İbrahim Yınal, vb.). Okuyucuya yardımcı

olması için çalışmanın sonuna özel isimler ve yer adlarının verildiği sözlük eklenmiştir. Ayrıca kitapta geçen ıstılahı terimlerin karşılıklarının yer aldığı terimler szlği verilmiştir.

Bu alışma ile genelde Ortaçağ tarihi özelde Bizans ve Türk tarihine küçük bir katkı yapmayı hedefledik. Tez sürecinde hiçbir zaman yardımlarını eksik etmeyen ve daima yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Osman Gazi zgdenli'ye çok teşekkür ederim. Eserin Bizans ve Türk tarihi araştırmalarına katkı yapmasını umut ederim.

Hatice Bolat

İstanbul 2016



ÖZET

Selçuklu İmparatorluğunun ilk yıllarına ait elimizde çok fazla kaynak bulunmamaktadır. Tezin konusunu oluşturan eser yazıldığı dönem itibariyle birinci elden kaynak olarak görülmektedir. Eserde Bizans tarihiyle ilgili bilgiler verilirken doğuda sınır komşusu olan Türkler hakkında da bilgiler verilmektedir. Selçukluların Bizans'ın doğusunda ki seferleri, kuruluşunda Gaznelilerle olan ilişkileri hakkında bilgiler verdiği için Türk tarihi açısından önemli bilgiler içermektedir. Ioannes Skylitzes'in eseri Türk tarihi açısından önemli bir kaynak değerindedir.

Anahtar Kelimeler: Ioannes Skylitzes, Synopsis İstorion, Selçuklu Devleti, Tuğrul Bey, Hasankale Savaşı, Pasinler Savaşı,

ABSTRACT

We do not have enough resources related to first years of Seljuq Dynasty. The book which comprises of this thesis's theme is accepted as primary source for the period it shed light on. Book gives knowledge about both Byzantine history and the Turks, who lived in the neighbour area of Byzantine. Seljuq Dynasty's expeditions to the east of Byzantine is really significant in Turkish history, since it provides information about relationship between Turks and Ghaznevids during its establishment term. The book of Ioannes Skylitzes is considered as a valuable resource regarding to Turkish history.

Key Words: Ioannes Skylitzes, Synopsis Istorion, The State of Seljuk, Tugrul Beg, Hasankale War, Pasinler War,

KISALTMALAR

a. e. : Aynı eser

AIPHOS: Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientale et Slave (Brussels, 1936)

AnallBoll: Analecta Bollandiana (Brussels, Paris and Geneva, 1882-)

a.mlf. : Aynı müellif

AOC: Archives de l'Orient Chrétien (Bucharest, 1948-)

B. : Byzantion (Paris and Brussels, 1924-)

b. : Bin

BCH: Bulletin de Correspondance Hellénique (Paris, Athens, 1877-1967)

BHG: Bibliotheca hagiographica graeca, ed. F. Halkin (Brussels, 1957)

BIAB: Bulletin de l'Institut Archéologique Bulgare. Izvestija na Bulgarskija Arheologiceski Institut (1921-)

bkz. : Bakınız

BMGS: Byzantine and Modern Greek Studies (Oxford, 1975-)

BS: Byzantinoslavica (Prague, 1929-)

bs. : Baskı

ByzSorb: Byzantina Sorbonensia (Paris, 1975-)

BZ: Byzantinische Zeitschrift (Leipzig and Munich, 1892-)

C. : Cilt

CBHB: Corpus Bruxellense Historiae Byzantinae (Bruxelles, 1975)

CFHB: Corpus Fontium Historiae Byzantinae (Washington, DC, 1967-; Berlin, 1967-; Vienna, 1975-; Rome, 1975-; Brussels, 1975-)

CSCO: Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium (Leuven, 1996)

CSHB: Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, ed. B. G. Niebuhr (Bonn 1828-)

çev. : Çeviren

DAI, ed. Moravcsik and Jenkins: Constantine Porphyrogenitus: De administrando imperio, ed. G. Moravcsik, English tr. R. H. J. Jenkins (CFHB, I, Washington, DC, 1967)

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

DİB: Diyanet İşleri Başkanlığı

DOC: Catalogue of the Byzantine coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, II-III (Washington, DC, 1968-73)

DOP: Dumbarton Oaks Papers (Washington, DC, 1958-)

DOSeals I-IV: Catalogue of the Byzantine seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of Art, I-IV, ed. J. Nesbitt and N. Oikonomides (Washington, DC, 1991-7)

DS: Dictionnaire de Spiritualite, I-16 (Paris, 1937-1992)

ed. : Editör – yayınlayan

EHB: The economic history of Byzantium from the seventh through the fifteenth century, ed-in-chief, A. Laiou (Dumbarton Oaks Studies XXXIX), Washington DC, 2002)

El: Encyclopedie de l'Islam (Leiden, 1954-)

EQ: Echos d'Orient (Paris, Constantinople and Bucharest, 1898-1943)

GRBS: Greek, Roman and Byzantine Studies (Cambridge, MA, 1963-)

İA: İslam Ansiklopedisi

IFEB: Institut Français des Etudes Byzantines

IRAIK: Izvestija Archeologiceskago Istituta v Konstantinopole (Odessa and Sofia, 1896-1912)

JÖB: Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik (Vienna, 1950-)

LXX: Septuagint

m. : Madde

MAIET: Materialy po Arkheologi. Istorii i Etnografi Tavriki (Simferopol, 1990-)

n. : Dipnot

ODB: Oxford Dictionary of Byzantium, 3 vols., ed. A. P. Kazhdan (New York and Oxford, 1991)

PBE: The prosopography of the Byzantine empire, I, 641-867, ed. J. Martindale (Aldershot, 2001) (CD-Rom)

PG: Patrologiae cursus completus: Series graeca, ed. J.-P. Migne, 161 vols. (Paris, 1857-66)

PLP: Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit, ed. E. Trapp and H.-V. Beyer (Vienna, 1976-96)

PmbZ: Prosopographie der mittel-byzantinischen Zeit, F. Winkelmanns erstellt von R.-J. Lilie, C. Ludwig, T. Pratsch, I. Rochow unter Mitarbeit von W. Brandes, J. R. Martindale, B. Zielke (Berlin and New York, 1998-2000)

PO: Patrologia Orientalis, ed. R. Graffin and F. Nau (Paris, 1903)

REArm, n.s.: Revue des Etudes Armeniennes, nouvelle serie (Paris, 1944-)

REB: Revue des Etudes Byzantines (Bucharest and Paris, 1944-)

s. : Sayfa

SBS: Studies in Byzantine Sigillography, vols. I-7 (Washington, DC, 1987-2002); vols. 8-10 (Munich-Leipzig, 2003-2010)

TIB: Tabula Imperii Byzantini (Vienna, 1976-)

TM: Travaux et Memoires (Paris, 1965-)

trc. : Tercüme

tr. : Translate

TTK. : Türk Tarih Kurumu

vb. : ve benzeri

vols. : Cilt

ZRVI: Zbornik Radova Vizantoloskog Instituta (Begrade, 1958-)

GİRİŞ

A . Ioannes Skylitzes'in Hayatı

Müellifin hayatı hakkında bilgiye kendi eserinde yer alan yazmalardan ve hakkında bahsedilen birkaç eski evraktaki bilgilerden ulaşılabilmektedir¹. Yazar hem Skylitzes hem de Thrakesios isimleriyle bilinmektedir. Bu iki isim de aynı kişiye aittir çünkü XII. yüzyıl tarihçilerinden Ioannes Zonaras "Epitome Tarihçisi"² isimli eserinde Isaac Komnenos'un tahttan indirilmesini anlatırken Ioannes Thrakesios'un olayın gelişmesiyle ilgili yaptığı öngörülere atıfta bulunmaktadır. Yine onun döneminde yaşamış olan yazar George Kedrenos'da kendi "Özet"inde geçmiş dönemdeki tarihçilere atıfta bulunurken Ioannes Skylitzes'in *protovestiarios* (saray baş nazırı) olduğunu belirtmiştir. Jean-Claude Cheynet'e göre bu isim Ioannes ve ailesinin doğup büyüdüğü yer olan batı Anadolu'da ki Trakya Thema'sından³ gelmektedir.

Ioannes Skylitzes'in adı 1090-1092 yılları arasındaki bazı resmi evraklarda geçmektedir. Hükümdar tarafından tayin edilmiş Konstantinopolis'in⁴ yüksek rütbeli yargıcıydı. 1091 yılında, Skylitzes, Alexios Komnenos'a yeni *novel*'in talimatları hakkında mektup yazmıştır. Bunun yanına Ioannes, Konstantinopolis valiliği de yapmıştır.

Alexios Komnenos döneminde yüksek bir rütbeyle adalet alanında görev yapmıştır. XII. yüzyılın ilk yıllarına kadar yaşadığı düşünülmektedir. Skylitzes'in "Continuatus" olarak bilinen eserin de yazarı olabileceği düşünülmektedir⁵. Continuatus'da ki bölümler incelendiğinde Skylitzes'in eserine benzer ifadeler olduğu görülmüştür. Fakat bu konuda kesin bir bilgi mevcut değildir. Aynı soyadını taşıyan ve Roma imparatorluğunda bu kadar yüksek seviyeye yükselebilen başka biri olmamıştır.

¹ Ioannes Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, Introduction Text And Notes Translated by John Wortley, Cambridge University Press, New York 2010, Introduction, s. IX.

² Ioannes Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, Introduction, s. IX.

³ Herakleios'un yaptığı reformların en önemlisi, Anadolu'da "thema"lar (askeri eyalet) sisteminin kurulmasıdır. Bu sisteme göre Anadolu toprakları dört büyük thema halinde organize ediliyordu. Themalar tamamıyla askeri idare birlikleri olup sivil idarede onlara bağlıydı ve bunlar "strategos" adı verilen kumandanlar tarafından yönetilirlerdi (Işın Demirkent, "Bizans", *DİA*, VI, s. 230-244).

⁴ a.mlf., "Bizans", *DİA*, VI, s. 230-244.

⁵ Catherine Holmes, *Basil II and the Governance of Empire (976-1025)*, Oxford University 2005, s. 84.

B. Eser

1. Eserin Özellikleri

Ioannes Skylitzes'in "Bizans Tarihinin Kısa Bir Özeti, 811-1057" isimli eseri Alexios Komnenos döneminde yazılmıştır. Eser 811-1057 yılları arasında, I. Nikephoros'un ölümünden VI. Mikhail'in tahtan inmesine kadar olan zamanı kapsamaktadır.

Tezin İngilizce çevirisi Hans Thurn'un baskısından yapılmıştır. John Wortley çeviriyi yaparken kendi eklediği bilgileri parantez içine almıştır. Metin içinde bazı bölümlerde notlar yazmıştır. Bazı teknik kelimeleri orijinal haliyle bırakmış (parakoimomenos), bazı kelimeler ve terimler için modern dildeki karşılıklarını kullanmıştır. Özel isimlerde de aynı yolu kullanıp modern karşılığı olanları yazarken, karşılığı olmayanlarda harf değişikliği yapmıştır. Tezde ki modern karşılığı kullanılarak yazılan Bizans tarihine ait özel isimler Fikret Işıltan ve Işın Demirkent'in kitaplarında kullandığı şekilde yazılmıştır. Türk tarihine ait isimler ise Türkçe yazılmıştır.

Ioannes Skylitzes'in de eserinin önsözünde belirttiği gibi kendisinden önce özet çalışması yapanların eserlerini okuyup incelemiş, ardından kendi eserini yazarken bazen kendisinden önceki çalışmaların bir bölümünü bazen de tamamını alıp eserine koymuştur⁶. Antik yazarlardan sonra, tarihin en iyi özetinin ilk olarak Keşiş George tarafından, daha sonra da Papaz Theophanes tarafından yazıldığını düşünmektedir. Keşiş George ve Papaz Theophanes'in eserlerinden sonra yazılan yapıtları eleştirmektedir. Yazılanların tutarlı olmadığını düşünmektedir. Yazar bahsettiği bu iki yazardan sonra kaleme alınan eserlerin tarih yazmaktan ziyade birini övmek ya da eleştirmek adına yazıldığını düşünmektedir. Ioannes eserinde kişisel ve yanlı söylemleri çıkardığını, hayal ürünü olduğuna inandığı bilgileri esere eklemediğini belirtmektedir.

Tezin konusu olan eserin bir baskısı 1973 yılında yayımlanmıştır. Daha sonra, Hans Thurn tarafından metnin ilk bölümlerinin Almanca çevirisi yapılmıştır. Bernard Flusin ve Jean-Claude Cheynet eserin Fransızcaya çevirisini yaparken aynı zamanda Wortley'de İngilizceye çevirisini yapmıştır. Bu üç yazar kendi dillerinde bölümlerin çevirisini yapıp daha sonra birbirlerinin yaptığı çevirileri kontrol ederken üçlü bir çalışma ortamı oluşturmuşlardır. Bu çalışmadan tam 19 yıl sonra eserin Fransızca tercümesi 2003 yılında yayımlandıktan sonra diğer tercümelerde yayınlanmıştır. Ioannes

⁶ Ioannes Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, s. XVIII.

Skylitzes eserini basitçe *Tarihin Özeti* diye isimlendirirken eserin tekrar tercüme edilmesinde yazarlar zaman karmaşasına engel olmak için eserin adının *Bizans Tarihinin Özeti* olmasına karar vermişlerdir. Özet terimini kullanarak da yazıldığı dile atıfta bulunmuşlardır.

Skylitzes eserde basit ve özgün bir dil kullanmıştır. Olayları bir biri ardına anlatmasıyla "kronografi"yi kullanması eserin anlaşılmasına kolaylık sağlamıştır. Bunun yanında bazı olayları anlatırken malesef kronoloji hatasına düşmüştür. Bölümleri anlatırken ilk önce bir önceki imparatorun tahttan indirilişini anlatmış daha sonra tahta yeni geçen imparatorun nasıl hükümdar olduğunu anlatarak dönemin önemli olaylarından bahsetmiştir. Ioannes yapıtının önsözünde on dört kaynak adı vermektedir. Fakat eserinde bu kaynakların hepsinin kullanıldığı ya da sadece o kaynaklara bağlı kalıp kalmadığı kesin değildir. "*Synopsis*"in oluşmasında kullanılan kaynaklar hakkında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Kitabın yazıldığı dönemde kaleme alınan bu eserler malesef günümüze ulaşmamıştır.

Synopsis'in başında Ioannes, Mikhail I. Rangabe⁷ ve V. Leon döneminde henüz bilmediğimiz bir kaynaktan yararlanmıştır. İmparator VII. Konstantinos Porphyrogennetos dönemi için Joseph Genesios'un eseri *Reigns*'ten yararlanmıştır. Daha sonraki dönemlerde kullandığı kaynağın adı Theophanes Continuatus'tur. Bu kaynaktan o kadar çok yararlanır ki bir yerden sonra *Synopsis* bu kitabın özeti gibi görünmeye başlar. Ioannes, eserinin önsözünde bu kadar çok yararlandığı kitaptan bahsetmemektedir. Adı geçen yapıt, Ioannes'in eseri *Synopsis* ile çok büyük benzerlikler gösterdiği için Bernard Flusin, Ioannes'in Theophanes Continuatus'un bir kısmını yazmış olduğunu düşünmektedir.

Skylitzes'in kendi önsözünde de belirttiği gibi Leo Deacon'dan bahsetmiş ve eserinden yararlanmıştır. Yine yazar kendi ön sözünde eserin sonuç kısmında bazı sözlü kaynakları kullandığını belirtmiştir.

2. Eserin Bizans Tarihi Açısından Önemi ve Kaynak Değeri

A Synopsis of Byzantine History, IX. ve XI. yüzyıl Bizans tarihi açısından önemli bir kaynaktır. Ioannes, saygı duyduğu iki önemli yazarın eserlerinden

⁷ Georg Ostrogorsky'in Fikret Işıltan tarafından dilimize çevirilen eserinde "Rangebe" olarak yazmıştır (*Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 2015⁸, s. 183-187).

bahsederken bu eserlerin bazı bölümlerini alıp eserine eklemesinden bahsetmektedir. Aslında eser, yazarın hali hazırda mevcut olan tarih kaynaklarının kapsamlı bir düzenlemesidir. Tarihi edebiyatın bir parçası gibi görünse de diğer yandan tarihi eserleri temel alarak yeniden bir tarih yazmıştır. Aynı zamanda günümüze ulaşmayan bazı esere atıflarda bulunması esere ayrıca bir değer katmaktadır.

Eseri yazarken birçok bölüm için genellikle tek bir kaynak kullanmıştır. Bunu yaparken kullandığı eser ve kendi eseri arasında paralellik olmasını istemiş ve bu eserleri yazarken çok az değişim yapmıştır. Özellikle savaş tasvirlerinde Ioannes, abartılı ve hayal ürünü ifadeler kullanmıştır. Bir imparatorun tahtan indirilişini anlatırken o tarihte meydana gelen doğal felaketlerden bahsederek sanki hadisenin ilahi bir tarafının olduğuna dair bir izlenim vermeye çalışmıştır. Kendisinin de belirttiği gibi birçok övgü içeren metinleri kullanmamış metinden çıkarmıştır⁸.

Skylitzes kendisinden önceki eserlerin anlatım dillerini kullanmıştır. Aynı zamanda eserine "Synopsis" ismini vererek daha önceki eserlerle arasında bağ oluşturmuştur. Tıpkı Joseph Genesios'un eserinin adı gibi: *Hükümdarlıklar Tarihi*. Joseph imparatorların dönemlerini farklı bölümlere ayırarak eserini oluşturmuştur. Bu da *Synopsis*'in taslağını oluşturmaktadır. *Synopsis*'i hükümdarlıklar tarihi olarak kabul edebiliriz, zira hikâye devam ettikçe olaylar mutlaka imparatorların etrafında dönmektedir. Ayrıca imparatorlarla alakalı olmayan şeylerden bahsedilmez. Eser hükümdarlık dönemlerine göre ayrıldığı ve imparator üzerinde yoğunlaştığı için; *Synopsis*, başka bir tür olan ve genellikle imparatorluk üyelerini öven "basilikos logos" (hükümdara övgüler) ile benzerlik göstermektedir. Ioannes eserde ölçülü bir tutum sergilemiş ve olayların hızlı ilerlemesini sağlamıştır: Tahta çıkış, alınan ilk önlemler, hükümdarlık, ölüm (veya tahttan indirilme) ve hükümdarlık süresi. Bir önceki imparatorun tahttan nasıl indiğini anlatıp eğer ki o dönemde herhangi bir doğal afet yaşanmışsa mutlaka onu da belirtip bu durumu ilahi bir şekilde izah etmiştir. Ardından İmparatorların tahta çıkışını anlatmıştır. Özellikle iki konu üzerinde yoğunlaşmaktadır: İç ve dış ilişkiler. İçerde imparatorun adil, halkına hizmet eden biri olup olmadığı, cömertliği tartışılmıştır. Kilise ve dinsel konulardan bahsetmiştir: Patriklerin atamaları, kilise kurumları ve varlıklarından bahsedilmiştir. Dışarıda, yapılan savaşlar anlatılmaktadır. Hükümdarlığın başlangıcını anlatırken mutlaka yeni imparatorun yaptığı atamalardan özellikle bahsetmiştir. Bazı dönemleri anlatırken savaşlar daha

⁸ Ioannes Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, Preface, s. XIII.

fazla ön plana çıkmıştır. Mesela II. Basileios'un imparatorluk döneminin ilk bölümünü, meydana gelen Bardas Skleros ve Bardas Phokas'ın isyanları oluştururken, ikinci bölümde Bulgaristan'daki savaştan bahsetmiştir.

Eserde bazı bölümleri anlatırken övgü ifadelerine rastlanırken bazı bölümlerde yaşananları anlatırken imparatoru hak etmeyen kişi olarak göstermiştir. Örneğin; "ayyaş" III. Mikhail döneminin yaşanılanlarını anlatırken, Mikhail'in işe yaramaz ve dinsiz bir hükümdar olduğunu gösterirken Vita Basilii bu görev için en uygun kişi olarak gösterilmiştir. Skylitzes büyük savaşçı diye nitelendirdiği Nikephoras Phokas ve Ioannes Tzimiskes'e hayranlık ifadeleri kullanırken, II. Basileios döneminde Bizanslılara karşı duyduğu övünme zirveye çıkmıştır. Yine yazar VI. Mikhail'i bu hanedanın son imparatoru olarak göstererek onlarla olan aktarımlarına son vermektedir.

Synopsis genel olarak imparatoru merkeze alır ve onun çevresinde dönen olaylar aktarılır. İlk hükümdarlık dönemlerinde yazar biraz antiktir. Bunda kullandığı kaynakların etkisi olduğunu düşünebiliriz. Dini konular detaylı bir şekilde anlatılır ve eserde büyük yer kaplar. Basit olmasına rağmen Skylitzes'in eseri Constantinople'de büyük bir başarı elde etmiştir. Bunu daha sonraki Bizanslı yazarlar tarafından bu eserin kaynak olarak kullanılmasından anlamaktayız. Eseri ilk Almanca çeviren Hans Thurn, çalışmasının başında XII. ve XIV. yüzyıllar arasında yazılmış dokuz adet orijinal metin bulmuştur. Yine George Kedrenos'un *Chronographia* isimli eseri Skylitzes'in *Synopsis*'inin tüm bölümlerini içermektedir. Ortaçağa ait bir eserde birden fazla kaynaktan yararlanılan eserlerin bulunmasının zorluğu Ioannes'in eserinin önemini arttırmaktadır.

Ortaçağ yazılarında *Synopsis* iki şekilde bulunmaktadır: VI. Mikhail'in tahttan inmesiyle son bulan kısa versiyon ve Mikhail Attaleiates'i başlıca kaynağı olarak kullanan uzun versiyon. Bu iki versiyon hakkındaki tartışmaların sonucunda kısa versiyonun orijinal olduğuna karar verilmiştir. Zamanla Skylitzes'in eseri Bizans tarihçileri için önemli bir materyal haline gelmiştir. Anna Komnena'nın eşi Nikephoros Bryennios, *Synopsis*'te bulunan Türklerin püskürtülmesi olayını kendi eseri olan *Historia Material*'da kelimesi kelimesine aktarmıştır. XI. yüzyılın sonlarında George Kedrenos, eseri neredeyse hiç değiştirmeden kendi kronolojisinin içine eklemiştir. Eser Bizans tarihi açısından kronografi türünde saygı değer bir yere sahiptir.

Çalışmamıza 12. bölümü olan Genç Romanos'un tahta çıkması ile başlamaktayız. Girit'e yapılan kuşatmadan bahsedilmiş, Romanos'un tahttan inişi anlatılmıştır. 13. bölümde Roma tahtında Theophone ve oğullarının (Basileios ve Konstantinos) imparator olarak birlikte bulundukları ve bölümün sonunda Nikeforos Foros'un imparator oluşu anlatılıp, 14. bölüme geçilmiştir. Nikeforos Foros hakkında bilgiler verildikten sonra Roma imparatorluğunun Sicilya'da Müslümanlarla olan mücadelesi ve onlarla yapılan anlaşma aktarılmıştır⁹. Ardından Roma'nın Kilikya üzerine sefere çıkması ve Müslümanların bozguna uğratılması, kısa bir süre sonra tekrar Adana ve Tarsus tarafında Müslümanlarla mücadele ve Müslümanların tekrar bozguna uğradığı ifade edilmektedir. Roma doğuda Müslümanlarla uğraşırken batıda Bulgar ayaklanması çıkmasıyla Roma'nın Ruslarla anlaşıp Bulgarları alt etme düşüncesi Rusların Bulgaristan'ı işgaline sebep olmuştur. Yenilen Müslümanların bu sırada boş durmayıp Nikeforos'ı kışkırtmak için Kudüs başpiskoposu Ioannes'i diri diri yakmaları ve Kutsal Kabir kilisesini ateşe vermeleri, yine Antakyalıların başpiskopos Christopher'ı katletmesi anlatılmıştır. Ardından imparatorun eşi Theofono'nun Tzimiskes ile işbirliği yaparak imparatoru öldürtmesi ile bölüm sonlandırılmıştır.

15. bölümde, I. Ioannes Tzimiskes Roma İmparatorluğunun idaresini eline aldığı anda, II. Romanos'un oğulları Basileios yedi yaşında, Konstantinos ise beş yaşında idi. Ioannes'in ilk iş olarak Theofono'yu sürgün etmesi ve Roma İmparatorluğunun Antakya ve çevresinde ki başarısı anlatılmıştır. Eserde bu durumun Araplar ve onların dinine mensup diğer dünya milletleri için aşağılayıcı bir durum olduğu ifadesi kullanılmıştır. Müslümanların Antakya kuşatması Roma'nın tekrar bölgeye hâkim olması ile sonuçlanmıştır. Bu sırada daha önce Bulgaristan'ı işgal eden Ruslar,

⁹ Roma İmparatorluğu ve Sicilya Müslümanları arasında yapılan anlaşmada Roma'nın her yıl yirmi iki bin altını tazminat olarak ödemesi gerekiyordu. 920 yılında yapılan bu anlaşmadan sadece Skylitzes bahsetmektedir. Bkz. 14. bölüm. Sicilya'ya ilk islam akını 31 (652) yılında Suriye valisi Muaviye b. Ebu Süfyan'ın gönderdiği küçük çaplı bir donanmayla gerçekleştirildi. Muaviye, Emevi hilafetini kurduktan sonra 47'de (667) Mısır donanmasını görevlendirdi, fakat o da sadece ganimet ve esir toplayabildi. Emevilerin son yıllarına kadar özellikle İfrikiye ve Mağrib Valisi Musa b. Nusayr tarafından birçok sefer düzenlendiyse de yine toprak elde edilemedi. Bizans'ın bölgede güçlü bir donanma bulundurması sebebiyle Abbasilerin ilk yıllarında herhangi bir askeri harekât yapılamadı, ancak adıyla olan ticari ilişki sürdürüldü. Ağlebiler'in kurucusu İbrahim b. Ağleb döneminde Sicilya yönetimiyle on yıllık bir barış anlaşması imzalandı ve İbrahim'in oğlu Ebü'l-Abbas Abdullah döneminde de yenilendi. Bu barış ortamı, 826'da Sicilya Valisi Konstantinos Souda'ya karşı isyan eden adadaki Bizans deniz kuvvetlerinin kumandanı Euphemios'un Ağlebi Emiri Ziyadetullah'tan yardım istemesi üzerine bozuldu. Ebu Abdullah Esed b. Furat kumandasında gönderilen yetmişten fazla gemiye sahip 10.000 kişilik müslüman donanması Euphemios'un donanmasıyla birleşerek 212'de (827) Mazere'yi fethetti; 216'da da (831) Palermo teslim oldu. 840'da Platani, Caltabellota, Corleone ve 842'ye gelindiğinde bütün Mazere bölgesi müslümanların eline geçti. Ertesi yıl adanın kuzeydoğusundaki Messina fethedilerek İtalya ile Sicilya arasında stratejik önem taşıyan Messina Boğazı kontrol altına alındı. Daha sonra 231'den (845) 289 (902) yılına kadar geçen yıllarda sırasıyla Modica, Lentini, Ragusa, Castrogiovanni / Enna (Kasryae), Noto (Nutus), Siracusa (Saraküse) ve Taormina (Tabermin, Muizziye) şehirleri alınarak toplam yetmiş beş yılda adanın fethi tamamlandı (Mahmut H. Şakiroğlu, "Sicilya", *DİA*, XXXVII, s. 138-139).

Bulgarlar, Peçenekler ve Türkler (eserde sadece Türkler denmiş, herhangi bir isim kullanılmamıştır) ile ittifak yapmış fakat Bardas'ın uyguladığı savaş stratejisi ile savaşı Roma'nın kazandığı anlatılmıştır. Roma imparatorunun batıda barışı sağlamak için Peçeneklere¹⁰ heyet gönderip, onların Bizans'a dost ve müttefik olmalarını istemiştir. Bu işbirliği ile Peçeneklerin Tuna'yı geçerek Bulgarlara saldırımları engellenmiştir. Yazar, Basileios'un, imparatoru yavaş yavaş şarapla zehirlemesini ve imparatorun ölümünü anlatıp bölümü bitirmiştir.

16. bölümde Romanos'un çocuklarının yaşlarının küçük olması nedeniyle Basileios'un imparatorluğu yönettiğini fakat bu durumun herkes tarafından kabul görmediğini, bunun sonucunda kısa bir süre zarfında meydana gelen Bardas Skleros'un isyanını anlatmaktadır. Skleros'un isyanına geniş yer verilmiş, isyan sonucu yenilen Skleros ve adamlarının esir olması anlatılmıştır. Ardından Arapların daha önce Pers hâkimiyetine son verdiği bilgisi verilir, Perslerin bu durumu hazmedememesi belirtilir. Inorgos'un Araplara karşı ayaklanması anlatılır batıda Bulgarlarla mücadele ve Basileios'un hükümdarlığının sonucuyla bölüm bitirilmiştir.

17. bölüme VII. Konstantinos'un iktidarını anlatmayla başlayan yazar, Peçeneklerin Bulgaristan'ı işgalinden bahsedip daha sonra ki zamanlarda da sık sık Peçeneklerle yaşanan mücadeleler sonucunda Tuna Nehri kıyılarında barışın sağlanmasını anlatmıştır. Bölümün sonunda II. Romanos ile Basileios'un kızı Zoe'nin evlenmesi ve III. Romanos'un imparator olması ile yeni bir bölüme geçiş yapmıştır. Yazar 18. bölümde imparatorun asıl meselesinin Bulgar soyunu ele geçirmek olduğunu bu nedenle de Doğu şehirlerinin Roma boyunduruğundan kurtularak özgürlük savaşlarına yol açtığını belirtmektedir. Doğu şehirlerinin bu emellerini Basileios hayatta olduğu sürece gizlice yürüttüklerini, Basileios öldükten sonra yerine geçen kardeşi Konstantinos'un boş işlerle uğraştığını ve Arapların eline geçen bu fırsatı iyi değerlendirdiğini ifade etmektedir. 1030 yılında Roma'nın Araplara karşı başarısız olması ve Antakya'ya sığınmaları hatta nerdeyse imparatorun bu sırada esir düşmekten son anda kurtulduğu anlatılmaktadır¹¹. Yine aynı bölümün yedinci maddesinde Mısır'dan çok kısa bahsedilmiştir. Eylül 1031'de Halep emirinin oğlu Amr'ın hediyelerle

¹⁰ IX. - XII. yüzyıllarda Karadeniz'in kuzeyindeki steplerde yaşayan bir Türk boyu. Peçenekler hakkındaki ilk bilgiler IX. yüzyıl Arap kaynaklarında yer alır. Onların Batı Göktürk Kağanlığı'na tabi gruplardan biri olduğu düşünülmektedir. Peçenek adı, Arap kaynaklarında "Becenak", Bizans kaynaklarında "Patzinakhitai" olarak geçmektedir (Faruk Sümer, "Peçenekler", *DİA*, XXXIV, s. 213-214). Peçenekler hakkında daha fazla bilgi için bkz. Akdes Nimet Kurat, *Peçenek Tarihi*, İstanbul 1937; a.mlf., "Peçenekler", *İA.*, IX, s. 535-543.

¹¹ Bkz. 18. Bölüm, 4. m. Eserde bu bilgi için Antakyalı Yahya (Antakyalı Yahya, III., 498) referans gösterilmektedir

imparatora gelip barış ortamının devamını istediği ve vergilerini ödemeye devam edeceklerini belirterek Roma'ya bağlı kalacaklarına dair söz vermeleri anlatılmıştır. 1033'de Müslümanların binlerce gemiyle Afrika'yı işgal ettikleri, Nikephoros'un daha az askerle mücadeleye kazandığı ve beş yüz müslümanı esir aldığı bilgisini verip İmparatoriçe Zoe'nin kocasını nasıl zehirlediği ve âşık olduğu Mikhail'i tahta geçirmesi anlatılarak bölüm sonlandırılmıştır.

19. bölümde ilk olarak IV. Mikhail'in hastalığı anlatılıp aslında yönetimin kardeşi Ioannes'te olduğundan bahsedilip, 1035'te Sicilyalı ve Afrikalı Müslümanların Trakya themasını¹² işgali ve yenilgiye uğratılmaları hemen ardından 1036 yılında Peçeneklerin Roma'ya üç kez saldırıda bulunması ve bu tarihten sonra Peçenek saldırılarının her yıl devam ettiği anlatılmaktadır. Fatimi Halifesi'nin oğlu el-Mustansır'ın bir heyet göndererek imparatorla otuz yıllık barış anlaşması imzalaması da aynı yıl olmuştur.¹³ Ardından 1040'da yaşanan Bulgar isyanından bahsedilip imparatorun ölümü anlatılmaktadır.

Mikhail öldükten sonra tüm gücün tek varis olan imparatoriçe Zoe'ye geçmesiyle 20. bölüme geçilir. Zoe'nin üvey oğlunu Sezar ilan etmesi ve nikâhlanması, ardından halk isyanı çıkması ve V. Mikhail'in tahtı bırakarak kaçması üzerine Zoe ve Theodora'nın birlikte imparatoriçe olarak ülkeyi yönetmeye başlamaları anlatılmaktadır.

3. Eserin Türk Tarihi Açısından Önemi

Ioannes Skylitzes, bölüm bölüm Bizans tarihi alırken Bizans'ın sınır komşuları ile münasebetlerini de ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Eser, Bizans'ın doğu sınırında Türklere karşı verilen mücadeleyi yani Selçukluların¹⁴ Anadolu'ya doğru yaptıkları

¹² Herakleios'un yaptığı reformların en önemlisi, Anadolu'da "thema"lar (askeri eyalet) sisteminin kurulmasıdır. Bu sisteme göre Anadolu toprakları dört büyük thema halinde organize ediliyordu. Themalar tamamıyla askeri idare birlikleri olup sivil idarede onlara bağlıydı ve bunlar "strategos" adı verilen kumandanlar tarafından yönetilirlerdi (Işın Demirkent, "Bizans", *DİA*, VI, s. 230-244).

¹³ "Rum (Bizans) ile Mısır arasındaki barış süreci sona erdi. Hükümdar Konstantinos, el-Muntasır ile dostluk kurup barışı yeniledi ve birbirlerine karşılıklı armağan takdim ettiler" (Azimî, *Azimi Tarihi (Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: H. 430-538)*, haz. Ali Sevim, TTK, Ankara 1988, s. 8).

¹⁴ Oğuzların Kınık boyuna mensup olan Selçuklular, XI. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar Türkistan, Harizm, Horasan, Afganistan, İran, Irak, Suriye ve Türkiye'de hüküm sürmüşlerdir (Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul 2005, s. 53). Selçuklular hakkında daha fazla bilgi için bkz. Sergey Grigoreviç Agacanov, *Selçuklular*, çev. Ekber N. Necef-Ahmet R. Annaberdiev, Ötüken Yayınları, İstanbul 2006; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, I, II, III, TTK, Ankara 2011; a.mlf., *Tuğrul Bey ve Zamanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1976; a.mlf., "Tuğrul Bey", *İA*, XII/2, s. 25-41; a.mlf., *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, TTK, Ankara 2004; Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, İstanbul 2012; a.mlf., *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 2013; a.mlf., *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul 2005; Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi*, Ankara 2014; Peter B. Golden, *Türk Halkları Tarihine Giriş*, çev. Osman Karatay, İstanbul 2012; Osman Gazi Özgüdenli, *Selçuklular I: Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157)*, İstanbul 2015. a.mlf., "Selçuklular", *DİA*,

seferleri ve Bizans'ın mukavemetine dair bilgiler vermektedir. Türkler ile ilgili bilgiler eserin 21., 22. ve 23. bölümünde yer almaktadır.

21. bölüme Frankların İtalya'yı fethi anlatılarak başlanmıştır. Ardından Maniakes isyanı, Kıbrıs'ta meydana gelen isyan, 1043'te Rusların Bizans'a saldırısı anlatılmıştır. Yine Ani prensliği diye nitelendirilen Ermenistan'da bir savaş meydana gelmiştir. Bu olaylar anlatıldıktan sonra yazar, Bizans'ın doğu sınırında Türklerin sıkıntı yarattığını söyleyip Türkler hakkında bilgiler vermektedir. Türkler'in Kafkas dağlarında yaşayan Hun soyundan¹⁵ olduğunu ve hiçbir zaman herhangi bir milletin egemenliği altına girmediklerini söylemiştir. II. Basileios döneminde bölgenin Sultan Mahmud'un¹⁶ egemenliği altında olduğunu¹⁷, Hintliler ve Babil (bahsettiği Bağdat) halkıyla savaşa girip çok büyük bozguna uğrayınca Türkistan'daki Türklerden yardım istediği ve Tuğrul Bey'in 3.000 adamla yardıma gittiğini anlatmıştır. Sultan Mahmud'un Hint seferinde de Tuğrul Bey'den yardım istediğini fakat Tuğrul Bey'in yardıma gitmeyip geri döndüğünü ve bunun üzerine Sultan Mahmud'un, Tuğrul'un üzerine 20.000 kişilik bir ordu gönderdiğini belirtmiştir¹⁸. Bu durum karşısında çöle çekilen Tuğrul Bey'in gece saldırı

XXXVI, s. 371-375; Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, İstanbul 1944; Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1970; İbrahim Kafesoğlu, "Selçuklular", *İA*, X, s. 353-416; Faruk Sümer, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 365-371; a.mlf., "Tuğrul Bey", *DİA*, XXXXI, s. 344-346.

¹⁵ Selçuklular, eski Oğuz geleneklerine vakıf kaynakların tamamına göre, Oğuzlar'ın Kınık boyuna mensupturlar. Selçuklular'ın cediti olan Selçuk Bey'in adının Oğuzname'de "Kınık Selçuk" şeklinde Kınık boyunun adıyla birlikte zikredilmesi, Selçuklular'ın boy bağlantılarının XIV. yüzyıl başlarında dahi hala canlı olduğunu göstermektedir (O. G. Özgüdenli, *Selçuklular I: Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157)*, s. 32, n. 41, 42, 43). Daha fazla bilgi için bkz. Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul 2005; İbrahim Kafesoğlu, "Selçuklular", *İA*, X, s. 353-416; Erdoğan Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi - Siyasi Tarih*, Ankara 2015; Faruk Sümer, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 365-371; O. G. Özgüdenli, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 371-375; Ahmet Ocak, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 371-375; Faruk Sümer, "Oğuzlar", *DİA*, XXXIII, s. 325-330).

¹⁶ Gazneli hükümdarı Sultan Mahmud, (998-1030). Tam adı, Ebül-Kasım Yeminüddeve ve Eminülmille Kehfü'l-İslâm Nizamüddin Gazi Mahmud b. Sebük Tegin'dir. 10 Muharrem 361'de (2 Kasım 971) Buhara'da doğdu. Gazneli hükümdarı Sebük Tegin'in oğludur (Erdoğan Merçil, "Mahmud-ı Gaznevi", *DİA*, XXVII, s. 362-365).

¹⁷ Sultan Mahmud zaman zaman Karahanlı Devleti ile de savaşmış ve onlara üstünlüğünü kabul ettirmiştir. Ayrıca batı yönünde devletini genişleten Mahmud, Irak'taki Büveyhiler'i mağlup ederek Irak-ı Acem'i kendi imparatorluk sınırları içine kattı (Erdoğan Merçil, "Gazneliler", *DİA*, XIII, s. 480-484).

¹⁸ Skylitzes, Sultan Mahmud'un Tuğrul Bey'den yardım istediği, ilk isteğine Tuğrul Bey'in cevap verdiği anlatılıp tekrara Hint seferi için Sultan Mahmud'un yardım talebini Tuğrul Bey'in kabul etmediği ve bunun üzerine üzerine ordu gönderdiği anlatılmaktadır. İlk olarak Sultan Mahmud 421'de (1030) vefatından sonra Gazne tahtına oğlu Mesud geçmiştir. Selçuklu tarihi hakkında kaynaklar tarandığı zaman Selçuklular ve Samanile arasında ittifak hakkında bilgiler bulunurken Gazne Selçuklu arasında herhangi bir ittifak bilgisi bulunmamaktadır. 420 (1029) yılındaki Karahanlı-Selçuklu çatışmaları, Selçuklular'ın Maveraünnehir'deki durumunu daha da güçleştirdi. Bu çatışmalarda Tuğrul ve Çağrı Beylerin aktif tutumu, bize onların aile içi hâkimiyette Musa Yabgu ve oğulları lehine bir feragata yanaşmak istemediklerini göstermektedir. Neticede Yusuf, Ali Tegin'in Alp-Kara Barani kumandasında gönderdiği bir Karahanlı ordusu tarafından öldürüldü. Selçuklular bu ağır hareketin intikamını kısa süre sonra Muharrem 420 (Ocak 1029) tarihinde bir Karahanlı ordusunu mağlup ederek aldılar. Esir edilen Alp-Kara gözleri bıçakla oyulduktan sonra feci şekilde öldürüldü 421 (1030). Bu sırada yeni birlikler toplayan Ali Tegin'in karşı taarruzu etkili oldu. Selçuklular ağır zaiyat verdiler. Bu savaşlar Selçuklular'a artık Maveraünnehir'de kalamayacaklarını gösteriyordu. Selçuklular için tek çıkış yolu vardı: Kendileri gibi Ali Tegin'in hâkimiyetinden rahatsız olan Gazneliler. Selçuklular, Ali Tegin'e karşı Gazneliler'in hâkimiyetindeki Harizm'e göç ettiler (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s.57-58). Selçuklular Harizm'e göç etmek zorunda kalmışlardır. Selçuklular 1035 ilkbaharında Gazneli hâkimiyetinde bulunan Horasan'a göç ederek Merv, Serahs ve Ferave arasındaki topraklara yerleştiler. Sultan Mesud'un Selçuklular'a karşı gönderdiği Hacıb Beg Toğdı kumandasındaki ordu Hisar-ı Tak'ta ağır bir yenilgiye uğradı (426/1035) (Erdoğan Merçil, "Gazneliler", *DİA*, XIII, s. 480-484).

ile İran topraklarına saldırdığı ve bu taktikle zafer kazandığı ve kısa bir sürede adının duyulduğu ve yaklaşık 50.000 kişinin etrafında toplandığı bilgisini vermiştir. Sultan Mahmud'un (Aslında Mesud) yenilgiyi kabullenemediğini, on komutanı kör ettirdiği ve savaştan kaçan askerleri kadın kıyafeti giydirip diğerlerine gözdağı vermeyi istediğini anlatmaktadır. İntikam almak için ordusunu yeniden bir araya getirdiğini ve ordusunda yüz kadar da filin bulunduğunu belirtmektedir. Tuğrul Bey ve Gazneliler arasındaki savaşta her iki tarafında büyük kayıplar verdiğini ama sonuçta Tuğrul Bey'in galip geldiğini anlatıp Sultan Mesud'un savaşta öldüğünü söylüyor¹⁹. Tuğrul Bey'in İran hükümdarı olduğu ve Sultan ilan edildiğini belirtip; bunun anlamının tek hükümdar ve krallar kralı demek olduğunu söylüyor²⁰. Tuğrul'un bütün yerel yöneticileri görevden alarak yerlerine Türkleri yerleştirdiği, tüm İran'ı onların arasında paylaştırdığını ve yerel halkı aşağılayarak sayısız acılar yaşattığını anlatıyor. Ardından ilk iş olarak sınır ülkelerin hükümdarlarına savaş açmıştır. Bağdat hükümdarı Arslan Besasiri'ye saldırmış ve farklı karşılaşmalarda her seferinde onu alt etmiş ve sonunda onu öldürerek Bağdat'ın hâkimi olmuştur²¹.

Skylitzes, Sultan'ın kuzeni Arslan'ı (Kutalmış'tan bahsediyor) güçlü bir orduyla birlikte Musul emiri Kureyş'e karşı gönderdiğini, Araplarla karşı karşıya gelen ordunun yenildiğini ve Kutalmış'ın utanç içerisinde geri döndüğünü anlatmaktadır. Kutalmış, dönüş yolunda Vaspurakan'dan geçecekti, bu nedenle Vaspurakan imparatoru Stephen'a elçi gönderdiği ve kendilerine müdahale edilmeden geçişlerine izin verilmesini istediği ve bu süre zarfında topraklarına zarar verilmeyeceğini belirttiğini fakat Stephen'ın bunu korkaklık olarak kabul ettiğini ve ordusunu toplayarak Türkler'e savaş açtığını anlatmıştır. Savaştan Türkler'in galip geldiğini Stephen'ın yenilerek Kutalmış'a esir düştüğünü ve Kutalmış'ın Tebriz'den geçerken Stephen'ı yerel bir yöneticiye sattığını

¹⁹ “Tuğrul Bey, Nişabur'u fethetti. Mesud buradan bozgun halinde Gazne'ye çekildi” (Azimî, *Azimi Tarihi*, s. 3). Selçuklular karşısında ağır bir yenilgiye uğrayan Sultan Mesud 431 (1040), ailesini ve hazinelerini toplayarak Hindistan'a doğru çekildi. Ancak bir ayaklanma sonucu tahttan uzaklaştırılarak kardeşi Muhammed ikinci defa tahta çıkarıldı ve kendisi öldürüldü (1041) (Erdoğan Merçil, "Gazneliler", *DİA*, XIII, s. 480-484).

²⁰ Oğuz boylarında, gündelik hayatla meseleler devlet erkânı, daha önemli sorunlar ise muhtemelen kengeş denilen halk toplantılarında karara bağlanmaktaydı. Bu idare tarzı daha sonra Selçuklular tarafından İran coğrafyasına taşınmış ve Tuğrul Bey'in hâkimiyetinin ortalarına kadar etkili olmuştur. Selçuklular Gazneliler'e karşı zafer kazandıktan sonra cuma namazını müteakip yapılan toplantıda Tuğrul Bey yendien tahta çıkarılarak "Horasan Emiri" sıfatıyla selamlandı. Kısa bir süre sonra Merv'de toplanan kurultayda ise müşterek idarenin devam ettirilmesi fikri benimsendi. Fethedilen topraklarla birlikte fethedilecek topraklarda hanedan üyeleri arasında paylaştırıldı (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s. 33-87).

²¹ Dandanakan savaşını takip eden on beş yıl gibi kısa bir süre içerisinde, İran coğrafyasının büyük bir kısmının fethi tamamlanmış oluyordu. Bu başarılarından sonra Selçuklu askeri harekâtı daha batıda bulunan Bağdat, el-Cezire, Azerbaycan ve Doğu Anadolu üzerine odaklandı (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s. 97).

anlatmıştır²². Olayın devamında; Kutalmış'ın Sultan'ın huzuruna çıkınca suçu başkalarına attığını ve kendisine başka bir orduyla sefere çıkma izni verilirse çok kolay bir şekilde Arabistan'ı sultanın hâkimiyeti altına alabileceğini belirtmiştir. Tuğrul'un yenilgiden dolayı Kutalmış'ı yakalatıp öldürtmeyi düşündüğü ve daha önceki üç imparatorun başarılarından dolayı (Nikephoros, Ioannes ve Basileios) Tuğrul'un Romalılar'a karşı savaşmaktan çekindiğini belirtmiştir. Kutalmış'ın Tuğrul'un kendisi hakkında düşündüklerini öğrendiğini ve firar ettiğini ardından Horasan'da Pasar diye bilinen ve çok iyi korunan bir şehri ele geçirerek orada Sultan'a karşı cephe aldığını anlatmaktadır.²³ Fakat Sultan'ın onunla savaşmak niyetinde olmadığını, bunun yerine ordusunu toplayarak Araplar'a karşı sefere çıktığını söylemektedir. Tuğrul'un Araplar'a karşı çıktığı bu seferde yenildiğini ve Kutalmış'ın yaptıklarını hazmedemediğini neden olarak gösterip, Tuğrul'un ordusunun büyük bir kısmını alarak Kutalmış'ın bulunduğu Pasar şehrine gittiğini ve yeğenine karşı savaş açtığını anlatıyor.²⁴

²² “Rumlar, içinde Abdullah b. Ebu's-Sevar'ın bulunduğu Dübeyl şehrine karşı harekete geçtiler. Bunun üzerine Tuğrul Bey'in gönderdiği memlûkü Kutalmış, Rumları yenilgiye uğrattı” (Azimî, *Azimi Tarihi*, s. 8). Bütün Bizanslı tarihçi-yazarların ve onlardan naklen Saint-Martin, Deguignes, Lebeau, Muralt, Schlumberger gibi son zaman tarihçilerinin verdikleri bu bilgi kesinlikle yanlıştır. Zira Kutalmış 437'de değil, bundan 11 sene sonra yani 448'de (1056) ve Tuğrul Bey'in Bağdat'ta bulunduğu esnada onun emri ile evvelce Musul havalisine çekilmiş olan Arslan Besasiri ve onun müttefiki olan Hille Hükümdarı Dübeys ile muharebeye memur olmuştur. İkincisi, Kutalmış'ın mağlup olduğu bu muharebede Musul hükümdarı Kureyş onun düşmanı değil aksine müttefikidir ve maiyetindedir. On bir sene sonraki olayı on bir sene önceye almışlardır (Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, I, yayına haz. Refet Yinanç, Ankara 2013, s. 35). 1044 senesi Nisan'ında vukua gelen savaşta Türkmenler önce üstün geldilerse de sonra mağlup oldular ve bozgun bir halde Diyarbekir bölgesine kadar Karvas tarafında takip edildiler. Bu vukuatı duyan Tuğrul Bey yeni karargâhı olan Rey'den bunlara İslam ülkelerine akın etmemeleri, Azerbaycan'a dönerek orada yaylak ve kışlak kurmaları ve oradan Bizans'a gaza yapacak olan emilerin maiyetine girmeleri hakkında emir gönderdi. Bunlar başlıca yukarıda ismi geçen Buka, Anasioğlu, Mansur ve Göktaş Beylerin kumandaları altında oldukları halde Sultanın bu yeni emrine itaat ederek Diyarbekir bölgesini bırakıp Dicle'nin kuzeyine çıktılar. Oradan Murat suyu istikametini takip ederek Bizans'a tabi olup, Ermenilerle meskün olan şehir, kasaba ve köylere akınlar yaptıktan sonra Erciş şehri önüne geldiler. Vaspuragan'da Katapan yani vali olan evvelce adı geçen Stefanos'a haber ve hediye gönderip Azerbaycan'a geçebilmeleri için izin istediler. Fakat o aksine Türklerle taarruz etti, fakat mağlup ve esir oldu. Bu vak'ayı bu suretle doğru bir şekilde bize bildiren Urfalı Mateos, Türklerin valiyi Azerbaycan'a götürüp orada Her (Eher) kasabasında öldürdüklerini ve akrabasının bu maktulün cesedini on bin dirheme satın almış olduklarını naklede (1045) (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 38, n. 11). Karalar giyen Karvas, Arapları toplayıp Türkleri yenilgiye uğratarak onları yok etti. İbn Mervan, geri kalan Türkleri Azerbaycan üzerinden Erzen'e gönderdi. Onlar Erzen'de, kendilerini buraya gönderen İbn Mervan'ın askerlerini yağmaladılar ve Erzen topraklarını talan ettiler; Vaspurakan valisi Stephan'ı (Stephanos) tutsak alıp Azerbaycan'a girdiler. Buka (Boğa), Ebu Kalicar b. Ebu Şuca b. Bahaüddeve ile savaş halinde olan Tuğrul Bey'e gitti (Azimî, *Azimi Tarihi*, s. 6, n. 35. *Urfalı Mateos Vekaynamesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, çev. Hrant D. Andreasyan, s. 48).

²³ Bizans kaynakları Musul Araplarına karşı harp ederek mağlup olduğundan dolayı Kutalmış'a kızan Sultan Tuğrul Bey'in onu kovalayarak Pasar adındaki bir kalede muhasara ettiğini uzun uzadıya hikâye ederler. Bu kaynakların bahsettikleri bu olay, bu seneler içinde asla söz konusu değildir ve gerçeğe aykırıdır (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 41, n. 14).

²⁴ Meselenin aslı şu şekildedir: Evvelce Azerbaycan'a gelip Vahsudan ile işbirliği yapmış olan Türkmenler 1041'de bu hükümdarın hıyanetine uğradılar. Vahsudan bunların reislerinden otuz kadarını bir ziyafet esnasında öldürtmüştü. Bu sebepten dolayı orada ki Türkmenler tutunamadılar ve onunla yaptıkları bir savaşta bozguna uğradıklarından dolayı öteye beriye dağılmaya başladılar. Bir kısmı Urmiyye'ye giderek oradaki soydaşları ile birleştiler ve buradan hareket ederek Hakkâri bölgesine girdiler. Çoğu kez galibiyet kendilerinde kalmak üzere Kürtlerle birçok savaşlarda ve döğüşlerde bulunduktan sonra etrafa dağıldılar. Bir kısmı İbrahim Ynalın Rey'e gelmesi üzerine orayı terke mecbur kalarak Azerbaycan'a yürümüş olan daha kalabalık bir Türkmen kafilisi ile birleşerek onlarla birlikte güneybatıya doğru yürüdüler. Zap ırmağı ile Dicle nehrine doğudan kavuşan Botan (Bohtan) ırmağının kaynaklarını aldığı sarp dağları aşarak Zevecan denilen ve bugün Zaza Kürtlerinin sakin oldukları Bohtan, Erzen ve Batman çaylarını doğuran dağlık bölgeye gelerek bu kıtayı akınları ile dehşet içinde bıraktılar. Onların bir kısmı Buka ve

Sonraki paragrafta Tuğrul'un Romalılara karşı gönderdiği Hasan (Asan), Tebriz ve Tiflis'ten geçerek Vaspurakan'a ulaşmıştır (1047-1048). Romalılar, Hasan'a karşı savaş taktiği uygulayıp, mallarını terk etmiş gibi görünerek geri çekildikleri düşünen Türklerin yağmaya başladığı bir sırada, Romalıların saldırısına uğrayan Türk ordusunun yenildiğini ve Hasan'ın bu savaşta öldüğü anlatılmaktadır²⁵. Daha sonra Tuğrul'in üvey kardeşi İbrahim Yınal'ı Roma üzerine sefere gönderdiğinden bahsetmektedir. Daha sonra Türklerin Erzurum kuşatması anlatılmış, bu kuşatmada Romalı komutanlardan ve savundukları savaş taktiklerinden ayrıntılı bahsedilip, saldırı için imparatorun gönderdiği yedek kuvvetleri bekleyen Roma ordusunun durumu anlatılırken Erzurum halkının kendisinin şehri savunmaya geçtiği ve altı gün süren çatışmaların ardından İbrahim Yınal'ın taktik değiştirerek şehri nasıl ele geçirdiği anlatıldıktan sonra Türklerin şehre girdikten sonra kadınları ve çocukları ateşe atarak katlettikleri yönünde herhangi bir dipnotun bulunmadığı bir bilgi eklemiştir²⁶. Erzurum kuşatması sonucunda İbrahim Yınal'ın Liparites'i esir aldığı,²⁷ İmparatorun Liparites'in serbest bırakılması²⁸ için Sultana şaşalı hediyeler ve fidye gönderdiği bu olay üzerine Tuğrul Bey'in Liparites'i hediye olarak fidye ile birlikte imparatora gönderdiği, Liparites ile birlikte Bizans'a Türk bir elçinin de gönderildiği, bu elçinin İmparator ile birlikte İstanbul'da kalabalığa karşı konuşma yaptığı ve elçinin “büyük bir kibir ve küstahlıkla” Roma imparatorluğunun Selçuklulara bağlı bir devlet olduğunu iddia ettiği, fakat İmparator'un

Anasıoğlu Beylerin maiyetinde olarak Diyarbekir bölgesine geçip Amid, Meyyafarikin (Silvan), Erzen ve Mardin arasında dolaşmaya başladılar. Diğer kısmı ise Ceziret-i İbn Ömer yani bugünkü Cizre civarına gelerek o bölgedeki Kardi, Bazabdi, Hasaniye ve Fişabur kasabalarını talan ettiler (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklu Devri*, s. 36).

²⁵ Türkler Bizans ordusunun bozulduğunu zannederek onların karargâhına hücum edip yağmaya başladılar; fakat bu sırada pusuya girmiş olan düşmanlar çıkarak dağınık bir halde yağma ile meşgul olan Türklerle hücum ettiler. Hasan ile arkadaşlarından birçoğu silah elde dövüşerek şehit oldular (1047) (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, I, s. 41). Selçuklu hükümdarları daha Tuğrul Bey'den itibaren zaman zaman hanedan üyelerini, zaman zaman da önemli kumandanları batı istikametinde akınlarla görevlendirerek Türkmen boylarının önündeki mukavemetin kırılmasına ve batı yolunun açılmasına gayret ettiler. Tuğrul Bey, daha önce Irak-ı Acem fütuhatında bulunmuş olan Kutalmış'ı Bizans Devleti'nin direncini kırmak üzere büyük bir ordu ile Azerbaycan'a gönderdi. Bu askeri harekâta Selçuklu hanedanından Hasan (Bizans kaynaklarında Asan) isimli bir melikin de katıldığı anlaşılmaktadır. Hasan Anadolu'ya yapılan akınlardan birinde 1048 yılında Bizans kuvvetleri tarafından Büyük Zap (Stragna) suyu kenarında mağlup edilerek öldürüldü (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s. 97-98, n. 31-32).

²⁶ Bkz. 21. Bölüm, 26. m. Sultan Tuğrul Bey, Hasan'ın ve mağlup olan ordusunun intikamını almak üzere o sırada Şehrizor taraflarını ittat altına almakla uğraşan İbrahim Yınal'a Azerbaycan valiliğini tevcih ederek Anadolu seferine memur ettiği gibi, Arran bölgesinin bir kısmını işgal etmiş olan Kutalmış'ı da onunla birleşmek ve birlikte Rum gazası yapmak için görevlendirdi. İki şehzade birleşerek Bizans ülkesine yürüdüler (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 41).

²⁷ Tuğrul Bey'in kardeşi Yınal'ın Rum topraklarına girmesi üzerine Rumlar, Gürcü Liparit'in kumandasında, ona karşı çıktılarsa da yenilgiye uğradılar; tutsak alınan Liparit, Tuğrul Bey'e gönderildi. Türkler, Erzen ve Kalikala'yı (Erzurum) fethettiler. (Bunun üzerine) Rum hükümdarı, bütün komşularından yardım isteğinde bulundu, onlar da ona yardım ettiler. Gürcü Bagrat, bizzat harekete geçerken Konstantinos'da kızını ve karısını Gürcülere rehin olarak gönderdi (439/1047-48) (Azimî, *Azimi Tarihi*, s. 8-9).

²⁸ Tuğrul Bey kurtuluş akçesini almadan Liparit'i serbest bıraktı ve müzakerelerde bulunmak üzere halifenin akrabasından Şerif Ebü'l-Fazl Nasır b. İsmail başkanlığında bir heyeti 1049-1050'de İstanbul'a gönderdi (Azimî, *Azimi Tarihi*, s. 8; E. Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti - Siyasi Tarih*, s. 27; M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 42).

elçinin söylediklerine kulak asmadığı anlatılmaktadır²⁹. 1054 yılında Sultanın Ermenistan hedefi ile Roma'ya tekrar saldırdığı fakat başarılı olamadığı³⁰ bu sırada Roma'nın tekrar batıda Peçeneklerle mücadele içine girdiği belirtilerek Peçeneklerle ilgili mücadele anlatılmıştır. Yirmi birinci maddede Tuğrul'un İbrahim Yınal'dan hiç haz etmediği ve sürekli olarak ondan kurtulmanın yollarını aradığı³¹, bunu öğrenen İbrahim Yınal'ın yeğeni Kutalmış ile birlik olduğu ve Sultanın ikisi ile birlikte savaştığı bu savaş sonucunda İbrahim Yınal'ın öldüğü, Kutalmış'ın, İbrahim Yınal'ın oğlunun da olduğu altı bin kişi ile kaçtığı belirtilmiştir. Kutalmış'ın Roma İmparatoru'na haber göndererek onun müttefiki ve dostu olmak istediğini bildirmiş ve imparatorun cevap beklerken Kars'ın tamamını kuşatıp ele geçirmiş,³² onları takip eden Sultanın haberiyle de Kutalmış'ın Saba ve Yemen'e kaçtığı anlatılıp ardından imparatorun rahatsızlandığı ve sarayda yüksek mevki sahiplerinin tahta kimin geçeceğini görüşmeye başladıklarını ve bu sırada Zoe'nin ölmüş olduğu bilgisini vererek bölümü bitirmiştir.

22. bölümde Theodora ile ilgili bilgiler verilmiş, imparatorluktaki tahta kim geçecek hikâyelerini anlatmıştır. Bu bölümde Türklerle ilgili bir söylentiden bahsetmiştir. "Türklerin arasında bir söylenti dolaşıyordu. Kendilerini yenebilecek ordunun Persler'i yenen Makedon İskender'inki gibi bir ordu olacağı yönündeki söylenti".

²⁹ Liparit'in tutsaklığından üzüntü duyan İmparator bir taraftan onu kurtarmak için Sultana bir elçi gönderirken diğer taraftan da Diyarbekir hükümdarı Mervan oğlu Nasırüddin Ahmed'e başvurarak Sultanın nezdinde arabuluculuk yapmasını rica etmişti. Sultan elçisinin getirdiği kurtuluş fidesini almağa tenezzül etmedi ve Liparit'i serbest bırakarak İstanbul'a hareketinde kendi elçisini de ona yoldaş etti. Bu elçi şeriflerden Ebül-Fazl Nasir b. İsmail el-Alevi idi. Şerif vaktiyle İstanbul'da IX. asırda İmparator Mikhail ile Begue zamanında yapılp bilahare harap olan caminin inşası ile Tuğrul Bey namına hutbe okunmasını teklif etti. İmparator camii yaptırdı ve Sultan namına hutne okuttu. Erif İstanbul'da uzun müddet kaldı ve imparator ve yakın çevresi ile birçok müzakerelerde bulundu. Onun, Bizans imparatorluğunun, Abbasi Halifeleri zamanında olduğu gibi, Türk Sultanına haraçgüzar olması yönündeki teklifleri kabul edilmediğinden şerif geri döndü ve barış da imzalanamadı (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklu Devri*, s. 42-43). Bizans'a karşı kazanılan bu zafer Türk tarihinde Hasankale ya da Pasinler Savaşı olarak bilinmektedir (Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, s. 78; Claude Cahen, *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi (XI. Yüzyılın İkinci Yarısı)*, çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldız, TTK, Ankara 1988, s. 12; Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, s. 50-51).

³⁰ 1054'de Tuğrul Bey Anadolu'ya girerek Bargiri'yi aldı. Bundna sonra Van Gölü sahilindeki şehirleri kuşatmaya başladı. Diğer taraftan ordusunun bir kısmını Çoruh ırmağı havzasına gönderdi. Bu giden kuvvet Bayburt'u aldıktan sonra Trabzon havalisine doğru akınları ilerletti. Ordunun diğer bir kısmı ise Ağrı ve Kars mntıklarında fütühata devam etti. Tuğrul Bey'de gölün kuzeyinden yürüyüşüne devam ederek, Malazgirt önüne gelip bu müstahkem şehri kuşatmaya başladı. Basileios adında bir Ermeni asilzadesi tarafından müdafa edilen bu şehir, bütün hücumlara şiddetle dayandı. Emirlerden Harizm askerlerinin kumandanı olan Akhan'ın bütün gayretine ve taarruzun başında şehit düşmesine rağmen, şehir bir türlü alınmadı. Diğer taraftan kış mevsiminin yaklaşması da Tuğrul Bey'i kuşatmaya devamdan vazgeçirdi. Geri dönen Sultan yalnız Van Gölü sahilindeki şehirlerin zapt ve tahribi ile yetindi (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 44, n. 19).

³¹ "... Sultan, İbrahim Yınal'ın bu başarısı ile gurur duyuyormuş gibi görünse de onu kıskanıyor ve ondan kurtulmanın yollarını arıyordu" (Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, 21. bölüm).

³² Tuğrul Bey'in kumandanı Kutalmış, Kars kentine saldırıp içindekilerin hepsini öldürdü (Azimî, *Azimi Tarihi*, s. 12).

23. ve son bölümde VI. Mikhail'e karşı Bizans'ta Todosis'in imparatorluk mücadelesi anlatılarak bölüme başlanmıştır. VI. Mikhail'in tahta geçtikten sonra büyük komutanları özellikle doğudakileri gücendirdiği, hak etmeyen kişilere rütbe ve bağışlarda bulunmasının komutanlar arasında yarattığı huzursuzluktan bahsedilmiştir. İmparatorun gücendirdiği Herve Fronkopoulos'un Frenkler ve adı Samouch olan herhangi bir soylu aileye ait olmayan bir Türk ile anlaşarak Roma'ya karşı birlikte hareket etmeyi planladığı fakat Türkler ve Frenkler arasında anlaşmazlıklar çıktığı bunun üzerine Türkler ve Frenkler arasında çatışmaların yaşandığı ve bu çatışmalar sonucunda Türklerin hezimete uğradığı anlatılmıştır. Doğu komutanlarının devam eden isyan hareketi sonucunda güçlerini birleştirdikleri, General Isaac Komnenos'u Romalıların yeni hükümdarı ilan ederek VI. Mikhail'i tahttan indirmelerini anlatılıp bölümün ve kitabın sonuna gelinmiştir.

Sonuç olarak, Selçukluların ilk kuruluş yılları ve topraklarını genişlettikleri yıllara ait bilgiler bulunması nedeniyle Ioannes Skylitzes'in Bizans Tarihinin Kısa Bir Özeti isimli Türk tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Eserde yazar bazen kronolojisi hatasına düşmüş, bazı isimler ve kişilerde karışıklığa uğramış olsa da eser yazıldığı dönem itibarıyla birinci elden kaynak olduğu için ayrı bir öneme sahiptir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ESERİN XII. BÖLÜM VE XXII. BÖLÜMLERİNİN ÇEVİRİSİ

XII. BÖLÜM

Genç II. Romanos (959-963)

1. (VII.) Konstantinos bu dünyandan göçüp ebediyete intikal ettikten sonra, oğlu Romanos tahta geçmişti. Kendisine sadık olanları devlet adamları olarak atadıktan ve imparatorlukta hükümlerini güvence altına aldıktan sonra, henüz vergi döneminin üçüncü yılında³³ iken oğlu Basileios’a Büyük Kilise’de patrik Polyeuktos’un elleriyle taç giydirtti.

2. Ertesi yıl Pege Sarayında^[34] babası Konstantinos’un adını verdiği bir oğlu daha dünyaya geldi.

3. Romanos gençti ve keyfine düşküncü; imparatorlukla alakalı her türlü meselenin denetimi ve idaresini hayat kadınlarının, düzenbazların, artist ve komedyenlerin peşinde koşturmak ve onlarla vakit geçirmekten başka yapacak bir şeyi olmayan baş keşiş Hadım Joseph Bringas’a³⁵ devretmişti. İmparator Konstantinos tarafından düzensiz davranışlarından ötürü uyarılmış, kendisini manastır hayatına adapte etmiş ve imparatorun ölümüne kadar gözlerden uzak durmuş bir rahip daha

³³ 22 Nisan 960. Basileios’un tam olarak ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Psellos (*Chronographia*) Basileios’un yetmiş iki yaşında öldüğünü söyler ki bu da onun 954 yılında doğduğunu ifade eder. Farklı sebeplerden ötürü bu çok doğru bir tarih değildir. II. Romanos (doğum yılı 939) çok genç bir baba olmalıydı; bu Basileios’un erkek kardeşinden oldukça büyük olduğunu varsayar ki tüm kaynakların onun kardeşi Konstantin’den sadece üç yaş büyük olduğu hususunda hemfikirler. *Theophanes Continuatus*, 469 ve *Pseudo-Symeon the Logothete*, 775, 757 ise Basileios’un dedesi öldüğünde bir yaşında olduğunu ki bu da onun 958 yılında doğduğu anlamına gelir ve bu bilgi büyük ihtimalle doğrudur. Antakyalı Yahya’ya göre ise, 1, 480, Basileios 12 Aralık 1025 yılında öldüğünde altmış sekiz yaşındaydı. Bu ifadeye göre de doğum yılı 957’dir. Bu konuyla alakalı en güncel çalışmalar hakkında: M. Featherstone, “Olga’s visit to Constantinople in *De Cerimoniis*”, REB, 61 (2003), 251-1.

^[34] Pigi Sarayı: Pigi adını taşıyan yerleşim, kentin kara surlarının hemen dışında, Porta Pigi/Selymbria (Silivri Kapı)’nın karşısındaki günümüzde Balıklı olarak bilinen düz alan olmalıdır. Gülgün Köroğlu, “İstanbul’daki Bizans İmparatorluk Sarayları”, *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi*, Konferans Metni, 13 Aralık 2006, s. 12.

³⁵ A. Markopoulos, “Joseph Bringas: problemes prosopographiques et question ideologiques” (Yunanca), *Symmeikta*, 4 (1981), 87-115, trs. *History and Literature in the ninth-tenth centuries*, (Aldershot, 2004). No. IV. VII. Konstantinos bu hadımı sırdaşı yapmıştı ve onu patrici rütbesine yükselterek onurlandırmıştı. Sonra sırasıyla, **praepositos**, **sakellarios**, **donanma droungarios**’u ve son olarak da **parakoimomenos** olmuştur. İmparator ölüm döşegindeyken ona Romanos’a yardım edecekine dair yemin ettirmiştir: *Theophanes Continuatus*, 466. Joseph, II. Romanos’un tahta geçmesiyle önemli atamalar yaptı: Ioannes Choumnos büyük **hetaireiarch** oldu. Sisinnios önce şehrin valisi daha sonra da **genikon**’un vergi toplayıcısı olurken onun yerini de Theodore Daphnopates aldı.

vardı. Fakat Romanos tahta geçer geçmez, bu kişiye manastır yaşam tarzını bıraktırmış ve imparatorluk harem üyeleriyle birlikte hareket etmesini sağlayarak dünyevi işlerle uğraşan bir rahip modeline dönüştürmüştü³⁶. Polyeuktos tüm azmiyle imparatora bu rahibin manastıra özgü işlerinden feragat etmesinden ötürü görevinden uzaklaştırılması gerektiği yönünde ısrar ediyor ve yalvarıyordu. İmparator ise (John/Ioannes)'in manastır hayatıyla ilgili öğretileri hiçbir zaman tam olarak benimsemediğini veya herhangi bir papaz tarafından belirlenmiş bir yerinin olmadığını, imparatorun korkusu ile bu tarz bir hayat sürdürdüğünü iddia ederek Polyeuktos'un isteğini geri çevirmiş ve bunun üzerine de Polyeuktos ısrarından vazgeçmişti - Joseph de imparatoru bu konuda ikna edebilmek için çok çalışmıştı. (Ioannes'e gelince) Romanos'un ölümüne kadar dünyevi işlerle uğraşmaya ve düzensiz hayat sürdürmeye devam etmiş sonrasında tekrar manastır hayatına özgü davranmaya devam etmiştir.

4. Aynı yıl içerisinde Romanos, komutan Nikeforos Phokas'ı (İmparator Konstantinos tarafından Doğu bölgesi komutanlığına atanmış ve Tarsus Emiri Karamnes, Halep Emiri Chambdan ve Tripoli Emiri Izeth'i kuşatıp kontrol altına alarak Araplar'a karşı büyük zaferler kazanmıştır.) seçilmiş askerler ve güçlü bir donanma ile Araplar'ın kontrolünde olan Girit'e^[37] göndermiştir³⁸. (Nikeforos Phokas) adaya yolculuğa çıkmış ve karaya çıkar çıkmaz o sırada orada bulunan Hagarenler ile çatışmaya girişmiştir. Bu direnci kırmış, kendisi ve ordusunu güvenli bir şekilde adaya çıkarmıştır. Daha sonra etrafı hendeklerle çevrili, kazık ve fiçılarla desteklenmiş bir çit inşa ettirdi. Donanmayı sakin bir limana demirledikten sonra adanın şehirlerine yapılacak kuşatma planlarını hazırlamaya başladı. Yedi ay boyunca her türlü kuşatma silahını kullanarak şehir duvarlarını yıkarak kaleleri işgal etti. 7 Mart günü, vergi döneminin 4. yılında, (yerel halk tarafından Chandax diye bilinen) adanın en güçlü

³⁶ Bu adam hakkında başka bilgi yoktur; büyük olasılıkla *epi tou koitonos* (koitonites) olarak atanmıştır.

[37] Konstantinos'un oğlu Romanos'un kısa süren imparatorluğu zamanında (959-963) Bizanslılar devamlı başarı kazandılar. Nikephoros Phokas, Kıbrıs ve Girit adalarını İslamlardan geri alırken onun kardeşi Leon da Kilikya'da Seyfüddeve'nin taarruzlarını durdurmaya çalışıyordu. Girit'i aldıktan sonra doğu ordularının başına geçen Nikephoros, Müslümanların üzerine yürüdü ve Seyfüddeve'nin bir ordusunu bozduktan sonra Ana-zarba'yı ve civarındaki kaleleri alarak harap edip ahalisini göçe zorladı. Bundan sonra doğruca Halep şehrine doğru ilerledi. Seyfüddeve'yi bozguna uğrattıktan sonra şehre girdi, bu büyük belde emsalsiz bir yağma ve katliama uğradı, bütün gençleri esir edilerek götürüldü. Bizans başkomutanı dönerken Halep'in kuzeyindeki kaleleri de birer birer zapt etmeyi ihmal etmedi. Dülük, Antep kaleleri bunlar arasında idi (962-963) (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 25).

³⁸ Batı ordularının komutanı olan Nikephoros Phokas, Phygela limanında yola çıkarak 960 yılının bahar mevsiminde Efes'in güneyine gelmiş ve 13 Temmuz'da Girit'e varmıştır. 250 gemiyle yapılan bu sefer öncekilerden daha büyüktü. Hazırlıklar VII. Konstantin'in son dönemlerinde başlamıştı, büyük ihtimalle **parakoimomenos** Basileios Lekapenos'un tavsiyesiyle: D. Tsougarakis, *Byzantine Crete: from the fifth century to the Venetian conquest* (Atina, 1988), 58-63.

şehrini yerle bir ederek, adanın Emiri olan Kouroupes'i³⁹ ve kendisinden sonra gelen en önemli kişi olan Anemas'ı⁴⁰ esir almıştır. Tüm adayı kontrol altına aldıktan sonra orada bir süre daha kalıp düzeni sağlamayı düşünürken⁴¹, adayı fetheden Romalılar'ın zor kullanarak tüm imparatorluk üzerinde hükümdarlık sürecekleri söylentileri ortaya çıktı. Girit'in kontrol altında olduğu herkes tarafından bilince, Romanos (Joseph'in ısrarıyla) Nikeforos'u geri çağırdı. Nikeforos Doğulu Araplar'ın (özellikle diğerlerinden daha acımasız olan Halep Emiri Chambdan) adayı tekrar istila etme olasılığını göz önünde bulundurarak Girit'te kalma süresini uzatınca, Romanos, Nikeforos'un kardeşi Leo Phokas'ı komutan olarak onurlandırmış ve karargâhı tahliye etmesi için yollamıştır⁴². Denizleri aşmış ve Adrassos denilen yerde Chamndan ile karşı karşıya gelmiş, büyük bir kuvvetle geri püskürtmeyle kalmayıp onu bozguna uğratmıştır⁴³. Ne kadar insanın hayatını kaybettiğini söylemek imkânsızdır ve çatışmadan sonra o kadar çok esir alınmıştır ki şehirler ve kırsallar kölelerle dolmuştur. Sadece liderleri Chambdan ve diğer birkaç kişi kaçıp evlerine dönmeyi başarabilmiştir. Leo geri döndüğünde imparator tarafından çok sıcak bir şekilde karşılanmış ve çeşitli bağışlarla onure edilmiştir. Onunla birlikte savaşın zaferi kazananlara da çeşitli nişanlar verilmiş ve terfi ettirilmişlerdir.

5. Hükümdarlığın beşinci yılında çoğu devlet adamı imparatora karşı suikast hazırlığı yaptığı gerekçesiyle yakalanmıştır. Bu komponun liderleri ve elebaşıları komutan Basileios Peteinos⁴⁴, Patrici Paschalios⁴⁵ ve Bardas Lips⁴⁶, Nicholas Chalkoutzes⁴⁷ gibi seçkin kişilerden oluşuyordu. İmparatoru at yarışlarını izlemek üzere Hipodroma giderken kaçırarak Basileios'u imparatorluğun başına getirmeyi planlamaktaydılar. Fakat bu komplo, aslen Arap olan elebaşılarından Ioannikios tarafından imparatora ifşa edildi. Komplo günü gelmeden Joseph tarafından yakalanmış

³⁹ Emirnin adı Abdülaziz ibn Şu'ayb el-Kurtubî'ydi. Kouroupes emirnin *nisbesinden* geliyor olabilir.

⁴⁰ Bu adam imparatorun hizmetine girmiştir ve XII. yüzyıla kadar kendisine generaller yetiştirmiştir: Örneğin B. Skoulatos, *Les Personnages byzantins de l'Alexiade* (Louvain, 1980), 200-2.

⁴¹ Roma kuvvetleri 7 Mart 961 yılında Chandax'a girdiler, nüfusun bir kısmını katlederek hatırı sayılır miktarda ganimet topladılar. Adanın fethini tamamlayan Nikephoros, Yunanlı ve Ermeniler'den oluşan bir garnizonu orada bırakarak adadan ayrıldı: Leo Deacon, 7-16 (tr. 60-9) ve 24-9 (tr. 76-81) Girit'in alınması hakkında en iyi kaynaktır ve Nikephoros yanlısıdır. İyi bir modern inceleme için Tsougarakis, *Girit*, 63-74, adlı esere bakınız.

⁴² **Domestic of Scholai** (bugünkü Genelkurmay) ilk defa II. Romanos döneminde Doğu ve Batı orduları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Leo, Batı ordularını komutanyken kardeşi Doğu ordularının başına geçmiştir: Oikonomides, *Listes*, 239.

⁴³ Leo'nun bu yeni zaferi (bu olayda ölçü altı birliklere önderlik yapmıştır) 8 Kasım 960 yılında meydana gelmiştir.

⁴⁴ VII. Konstantinos'u Lakapenio'ye karşı destekleyenlerden bir tanesi: bir yetişkin olarak VII. Konstantinos dönemi.

⁴⁵ Büyük ihtimalle yukarıda adı geçen Longobardia'nın **strategos'u**.

⁴⁶ Daha fazla bilgi mevcut değildir. VI. Leo'nun yaşıtı ve büyük ihtimalle Konstantinos Lips'in akrabası.

⁴⁷ Patrici *Niketas* Chalkoutzes bu olaydan kısa bir süre önce Seyfûddeve tarafından esir alınanları kurtarmıştır ve Girit'in fethi sırasında Nikephoros Phokas'ın komutasında yer almıştı. On Niketas: reign of Constantine VII as an adult, c.9.

ve acımasızca işkence görmüşlerdir (Basileios hariç). At yarışının yapılacağı gün, halk tarafından aşağılanmaları amacıyla meydana çıkarılmış ve daha sonra keşişler gibi tıraş ettirilerek sürgüne gönderilmişlerdir. Kısa süreliğine bu aşağılamaya maruz kaldıktan sonra, Romanos merhamete gelmiş ve onları geri çağırmıştır. Fakat Basileios Peteinos aklını yitirdiği ve Proconnesos'ta öldüğü için geri gelememiştir; daha önce imparator Stephen'ı Konstantinos'a ispiyonlamış ve bu sefer adalet tecelli etmişti.

6. Romanos Saronites⁴⁸ yaşlı Romanos'un⁴⁹ karısının kardeşiydi. Basileios Peteinos'un başına gelenleri görünce, sahip olduğu soylu makamdan dolayı kıskançlıkları ve şüphelere üzerine çekerek kendisinin de aynı kaderi paylaşacağı korkusunu yaşıyordu. Bu yüzden servetinin bir kısmını çocukları arasından paylaşmış, geri kalanını ise fakirlere dağıtmıştır ve kendisi de manastır hayatına adapte olarak Elegmoi⁵⁰ manastırına girmiştir. Orada uzun süre kalmış ve sonraki imparatorlar tarafından da saygı görmüştür.

7. Bu sırada Yaşlı Romanos'un⁵¹ torunu ve komutan Romanos Moseles'in koruması olan ve adı Philoraios olan bir adam ortaya çıkmıştı. Atın eyerinin üzerinde dik bir şekilde durarak, tek bir an bile sendelemeyen son hızla ve kılıcını değirmek gibi çevirerek hipodromda at binerdi.

8. Yine aynı dönemde *krabra* diye bilinen bir sığır hastalığı, Roma imparatorluğu bu hastalığı birkaç defa yaşamıştır, büyük baş hayvanların telef olmasına sebep oluyordu. Bu hastalığın Yaşlı Romanos'un hükümdarlığında ortaya çıktığı söylenir. Yaz sıcaklarından korunmak için Bonos⁵² sarnıcı yakınlarına bir saray yaptırıyorken çeşme kazıları sırasında mermer bir öküz başının bulunduğu söylenir. Onu bulanlar parçalara ayırmış ve kireç fırınına atmıştır. O tarihten itibaren, Roma imparatorluğu topraklarında büyükbaş hayvan telefinin önüne geçilememiştir.

9. Romanos'un karısı imparatorun annesi Helena ve kız kardeşlerini saraydan kovarak Antiochos⁵³ denen bir yerde sürgüne göndermesi yönünde dolduruşa getiriyordu. Bunu öğrenen Helena gözyaşları ve tehditlerle oğlunun fikrini

⁴⁸ Saronites'ler (Taronites'ler ile karıştırılmamalıdır) en yüksek soylular sınıfına dâhildi.

⁴⁹ Romanos, II. Romanos'un amcasıydı; eşinin adı bilinmemektedir.

⁵⁰ Bithynian Elegmoi manastırı (veya Elaibomoi) 787 yılında oldukça ünlüydü, çünkü o yıl meydana gelen konseyde alınan kararları onaylayan **hegoumenos** orada bulunuyordu: Janin, *Grands centres*, II, 142-8.

⁵¹ Böylelikle, Moseles, II. Romanos'un ilk kuzeni ve Romanos Saronites'in yeğenidir. Bu akrabalık her ikisinin de general rütbesine sahip olmasını sağlamıştır.

⁵² Yedinci yüzyılın başında patrici Bonos tarafından yaptırılan bu saklı sarnıcın tam yeri belirlenememiştir. Fakat hem bu sarnıcın hem de sarayın Kutsal Havariler'in yakınında olduğu bellidir: Janin, *Konstantinople*, 128-9, 206-7.

⁵³ Hipodromun kuzey batısında yer almaktadır: Janin, *Konstantinople*, 310.

değiştirmesini sağladı ki imparator annesinin ahından çekiniyordu. Annesinin olduğu yerde kalmasına izin verdi fakat kız kardeşlerini⁵⁴ Stoudios manastırının baş keşişi Ioannes'e rahibeler gibi tıraş ettirerek saraydan uzaklaştırdı. Kız kardeşler artık erkek kardeşleri yanlarında olmadığından, vejetaryen yeme alışkanlıklarını ve manastır kültürünü bir tarafa bırakmışlardır. Bu arada Helena kızlarının kaderi karşısından acılara boğulmuştu; kısa bir süre hayata devam ettikten sonra vergi döneminin beşinci yılında 20 Eylül günü⁵⁵ bu dünyadan göçmüş ve ebediyete intikal etmiştir. Kendisi için soylu bir cenaze töreni düzenlenmiş ve babasının lahitine defnedilmiştir⁵⁶.

10. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Nikeforos Phokas'a Girit'ten geri dönmesi için emir verilmiş fakat şehre girmesine izin verilmemişti⁵⁷; tüm ordusuyla Doğu'ya gitmesi emredilmişti. Chambdan son yenilgiden sonra gücünü yeniden toparlamış ve tekrar harekete geçmeye hazır hale gelmişti. Savaşa hazır bir ordu meydana getirmişti ve Roma topraklarına saldırı yapacağı öngörülüyordu. Phokas Suriye'ye vardığında (Hagarenleri) meydan muharebesinde çok kötü bir şekilde bozguna uğratmış ve onları Suriye'nin uzak bölgelerine doğru püskürtmüştür. Kale dışında şehrin her yerini yağmalamış, büyük ganimetler ve sayısız esir almıştır. Orada hapis yatmakta olan Hristiyanları serbest bırakarak evlerine göndermiştir⁵⁸.

11. İmparator Romanos vergi döneminin altıncı yılında 15 Mart 647 AM tarihinde ölmüştür. On üç yıl, dört ay, beş gün imparatorluk yapmıştır⁵⁹; bazıları hükümdarlığını aşırılık ve hovardalıkla yıprattığını söylerken başka bir kaynak zehirlendiği belirtilmektedir.

⁵⁴ Zoe, Theodora ve Theophano.

⁵⁵ Eylül 961.

⁵⁶ I. Romanos'un aile mozolesi yaptırdığı yer olan Myrelaion'da.

⁵⁷ Olaya daha yakın kaynaklara göre Skylitzes'in Nikephoros'un zafer kutlamaları yaptığı hakkında söyledikleri doğru değildir: Leo Deacon, 23-4 (tr. 76) ve aşağı bakınız: II. Basileios hükümdarlığı.

⁵⁸ 962 yılında bir kez daha Doğu orduları komutanı olan Nikephoros, Seyfûddeve'ye karşı birçok sefere çıkmıştır. Tarsus'daki birlikleri yenerek bahar mevsiminde Anazarba'yı ele geçirmiştir. Aralık ayında Armeniakon temasının **strategos'u** Ioannes Tzimiskes'in desteğiyle Hamdaniler'e baskın yaptı ve başkentleri Halep'i (Yunanca Berroia) ele geçirdi fakat akropoliste bulunan büyük kaleyi almayı başaramadı. Aralık ayının son günlerinde geri çekildi. [...Bundan sonra doğruca Halep şehrine doğru ilerledi. Seyfûddeve'yi bozguna uğrattıktan sonra şehre girdi, bu büyük belde emsalsiz bir yağma ve katliama uğradı, bütün gençleri esir ederek götürüldü. Bizans başkomutanı dönerken Halep'in kuzeyindeki kaleleri de birer birer zapt etmey ihmal etmedi Dülük, Antep kaleleri bunlar arasında idi (962-963) (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 24).]

⁵⁹ Bu rakamlar mantıklı değildir. Taç giyme töreninden bu yana (945 veya 946) on yedi veya on sekiz yıl boyunca imparator yardımcısı olmuştur. On üç yıl büyük ihtimalle bir hatadır çünkü babasının ölümünden sonra üç yıl boyunca tek başına imparatorluk yapmıştır – eğer VII. Konstantinos'un 9 Kasım 959 tarihinde öldüğünü iddia eden Skylitzes'in kaynaklarını doğruysa.

XIII. BÖLÜM

II. Basileios Bulgaroktonos (Bulgar kıran) ve VIII. Konstantinos

1. Romanos'un ölümünden sonra tahta anneleri Theophano (kocasının ölümünden sonra Anna⁶⁰ adında bir kız çocuk dünyaya getirmiştir) ile birlikte oğulları Basileios ve Konstantinos imparatorluk yapmıştır^[61].

2. Romanos babası kadar olmasa da uzundu. Hareketlerinde saygılı ve kibardı ve aynı zamanda akıl sahibiydi. Çok genç olmasına rağmen keskin bir zekâyâ sahipti; eğer hükümdarlık üyeleri izin verselerdi, saltanatı yönetebilecek yetenekteydi fakat en yakınındakiler gençlik tutkularına engel olmaması yönünde sürekli onu cesaretlendirdi. Devletteki yerlerini garantiye almak ve servetlerine servet katmak amacıyla, Romanos'u işe yaramaz, başıboş birisi olarak tasvir ettiler.

3. Aynı yılın Nisan ayında, vergi döneminin altıncı yılı⁶², Nikeforos Phokas, Joseph Bringas'ın karşı çıkmalarına rağmen Lady Sovereign'in isteği üzerine Bizans'a (İstanbul'a) gelmiştir. Girit ve Berroia'dan⁶³ getirdiği ganimetlerle Hipodromda zafer kutlamaları yapmıştır. Aynı zamanda Yahya peygambere (Ioannes the Baptist) ait olan ve Berroia'da muhafaza edilen giysileri de beraberinde getirmiştir⁶⁴. Bringas, Nikeforos'a şüphe ve korkuyla yaklaşmıştır fakat Nikeforos onu şu şekilde kandırır. Korumalarından birini yanına alarak akşam yemeği vaktinde Joseph'in evine gider. Kapıyı çalarak kapıcıdan gelen kişinin adını duyurmasını ister. İçeri girer girmez, Joseph'i kenara çeker ve elbiselerinin altına giymiş olduğu kıldan fanilayı gösterir. Joseph'e, imparator Konstantinos ve Romanos'a büyük bir sadakatle bağlı olmasaydı⁶⁵, şimdiye kadar çoktan manastıra özgü yaşamı kabullenip, ona uygun bir şekilde yaşıyor olacağını ve uzun yıllar önce dünyevi işlerden uzaklaşmış olacağını söyler; şimdi uzun zamandır yapmayı planladığını şeyi mümkün olan en kısa zamanda hayata geçirecekti. Orada bulunan diğerlerinden de herhangi bir dayanakları olmadan kendisinden şüphelenmemelerini istedi. Joseph, o anda Nikeforos'un ayaklarına kapanarak onu

⁶⁰ Anna, 13 Mart 963 yılında doğmuştur.

^[61] İmparator Ioannes Tzimiskes'in ölümüne kadar geçen olaylar (Leon Diakonos'un tarihinde) anlatılmıştır. Romanos'un oğulları V. Basileios Konstantinos, seleflerinin gayretleriyle zaferler kazanan, gücünü arttıran imparatorluğun şimdi meşru varisleri idiler (Mikhail Psellos, *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, çev. Işın Demirkent, TTK, Ankara 2014, s. 3, n. 1-2-3).

⁶² Nisan 963.

⁶³ Berroia, Halep'in Rumca'daki karşılığıdır. Zafer Leo Deacon tarafından tasvir edilmiştir, 32 (tr. 84). Ganimetler devlet hazinesine aktarılmıştır. Nikephoros'un iki zaferi hakkında bakınız M. McCormick, *Eternal victory: triumphal rulership in late antiquity, Byzantium, and early medieval west*, (Cambridge, MA, 1986), 164-70.

⁶⁴ Ioannes Baptist'in silahları birkaç yıl önce Antakya'dan getirilmişti; reign of Constantine VII as an adult, c. 14.

⁶⁵ Girit'in fethi zamanında Nikephoros Athos dağındaki Büyük Lavra'nın gelecekteki kurucusu olacak olan Athanasios'a manastıra kapanmak istediğini söylemişti: *Life of Athanasios*, Vita A, chs. 30-1, 15; Vita B, ch. II, 137.

affetmesini istediğini ve bundan sonra onun hakkında kötü söz eden hiçbir kimseye itimat etmeyeceğini belirtti⁶⁶.

4. Bringas, Methymne'ye⁶⁷ sürgüne gönderilmiş fakat hala hayatta olan imparator Stephen'dan şüpheleniyordu ve onu hapiste tutmak için ummalı bir çalışma yürütüyordu. Fakat Kutsal Cumartesi gününde kendisine gelen gizemli bir hediyeyi aldıktan sonra ortada herhangi bir kanıt olmadan ölmüştür. Kendisinden çok uzaklarda yaşıyor olmasına rağmen, ölümüne Theophano sebep olmuştur.

5. Bulgarların imparatoru Peter'ın karısı ölünce, kendi oğulları Boris ve Romanos'u⁶⁸ rehin alarak barışı yeniden sağlamak üzere diğer imparatorlarla formalite bir antlaşma yaptı. Fakat bu antlaşmadan kısa süre sonra ölmüştür⁶⁹ ve oğulları atalarına ait olan tahtı korumaları ve "kontların çocuklarını"⁷⁰ başka tehlikelerden uzak tutmaları için Bulgaristan'a gönderildi. Güçlü bir Bulgar kontunun oğulları olan David, Moses, Aaron ve Samuel bir isyan hazırlığı içerisindeydi ve Bulgaristan da karışıklık meydana getirmek istiyorlardı.

6. Bringas, Nikeforos tarafından kandırıldıktan sonra onun gitmesine izin verdi. Fakat daha sonra düşününce avının ağına düşmüşken onu aptalca salıvermesinin ne kadar büyük bir hata olduğunu anlamış ve kendi kendine sinirlenmişti; duyduğu bu öfkeden ve kaygılarından kurtulmak için ne tarz hilelere başvuracağını düşünmeye başladı. Aklına gelen en etkili önlem ise o zamanlar Anatolikon Themasının⁷¹ komutanı

⁶⁶ Leo Deacon'un kayıtları, ed. Hase, 32-4, oldukça farklıdır: Nikephoros ayaklanma planları yapıyordu fakat doğu birlikleri artık onun komutasında değildi çünkü evlerine yollanmışlardı. Bu yüzden zaferini kutlamak için Konstantinapolis'e geldi. Bringas tarafından planları bozulunca (onu hapse atacaktı), Nikephoros düşmanın planlarını patrik Polyeuktos'a açıkladı. Bunun üzerine patrik Senato'ya giderek Bringas'ın varlığına rağmen doğu orduları komutasının tekrar Nikephoros'a verilmesini sağladı. Genç imparatora karşı hiçbir şekilde yasadışı bir girişimde bulunmaması yönünde kendisine talimatlar verildi.

⁶⁷ Midilli Adası (Lesbos) hakkında: J. Koder, *Aigaion Pelagos (Die nordiche Agais)* (TIB, 10, Viyana, 1998), 228-30; *reign of Constantine VII as an adult*, c. 2.

⁶⁸ Maria Lecapena 963 yılında ölmüş olmalı.

⁶⁹ Bulgar Peter 20 Ocak 969 yılında ölmüştür. Skylitzes burada olayları basite indirgemıştır. Peter 966 yılında Nikephoros ile karşı karşıya gelmiştir çünkü Nikephoros, Symeon döneminden bu yana ödenen vergileri ödemeyi reddetmiştir bu da düşmanlığa sebep olmuştur (aşağı bakınız, Nikephoros Phokas dönemi, c.20).

⁷⁰ Veya "dükün oğulları" *kometopoloï*: J. Ferluga, "Le soulèvement des Comitopoules", *ZRVI*, 9 (1966), 75-84; W. Seibt'e göre *kometopoloï* Ermeni kökenlidir: "Untersuchungen zur Vor-und Früh-geschichte der "bulgarischen" Kometopoulen", *Handes Amsorya*, 89 (1975), 65-100. Skylitzes, 976 yılında Ioannes Tzimiskes'in ölümünde hemen sonra bir isyanın olacağını ön görüyordu. Bulgar savaşlarının zayıf kaynakları hakkında: C. Holmes, *Bsail II and the governance of empire (976-1025)* (Oxford Studies in Byzantium, Oxford, 2005), 102-3.

⁷¹ Soyadı Ermenice'de "küçük cüsseli" manasına gelen Ioannes Tzimiskes, Ermeni kanı taşıyan Kourkouas ailesinin bir mensubuydu. Dedesi, Theophilos, Chaldia startegos'u olmuş ve Araplar'a karşı büyük zaferler kazanmıştı. Ioannes'in annesi (onu 925 yılında doğurmuştur) Nikephoros Phokas'ın kız kardeşiydi; ilk karısı Bardas Skleros'un kız kardeşiydi. Arap ve diğer batılı kaynaklarında da belirttiği gibi çok başarılı bir savaşçıydı. 958'te Seyfüddeve'nin emirlerinden biri olan Naga el-Kasaki'yi mağlup etmiştir ve daha sonra Ra'ban önce Seyfüddeve'nin kendisini de tarumar etmişti: A. A. Vasiliev, *Vyzance et les Arabes*, II, 362-3. Leo Phokas 959 yılında doğu orduları komutanı olmak için görevinden ayrıldığından beri Anatolikon temasının strategos'u olarak görev yapıyordu. [Konstantinos Porphyrogenete'nin müstakil saltanatı zamanında (945-959) Bizans ile Müslümanlar arasındaki müzcadele çok şiddetlendi. Halep hükümdarı olan Hamdan oğlu Seyfüddeve Ali her sene gazaya çıkıp Anadolu'da fütühat yaparken

olarak görev yapan ve Phokas'tan sonra en seçkin ve saygıdeğer komutan olan Ioannes Tzimiskes'e, diğer bir saygıdeğer komutan olan ve batıda görev yapan Romanos Kourkouas'a mektup yazmak oldu. Bu kişilere arkadaşlık vaatlerinde bulunarak, onure edici hediyeler göndererek Phokas'ı devirmeleri için kışkırtıyordu. Mektuplar yazılmıştı ve kendilerine şunlar vaat edilmişti: Eğer ayaklanma başarılı olur, Phokas keşişler gibi tıraş edilerek veya başka bir şekilde alaşağı edilirse⁷², Romanos Batı ordusunun başına geçerken Ioannes doğu ordusunun en üst düzey askeri yetkilisi olarak atanacaktı. Mektuplar belirtilen şahıslara ulaşır ulaşmaz, hemen Phokas'a giderek mektupları okudular ve ona hemen açık ve sert bir şekilde karşılık vermesi veya iyi bir savaş taktiği geliştirmesi için yalvardılar. Gecikmesi veya onları oyalaması durumunda ise kendi elleriyle onu öldürecekleri yönünde tehdit ettiler. Phokas hayatının tehlikede olduğunu anlayınca, 2 Temmuz günü Tzimiskes tarafından bir araya getirilen doğu Roma ordularının tamamını hükümdarlığı altına alacak imparatorluğunu ilan etti.

7. Bir rivayete göre tarih böyle şekillenmiştir. Doğru olma olasılığı daha yüksek olan başka bir senaryoya göre ise Phokas kendisinin imparator olması gerektiği düşüncesine yıllardır sahiptir ve şehirde bulunduğu sırada karşılaştığı imparatoriçeye karşı tutku ve arzular beslemektedir. Sık sık en sadık hizmetkârlarını onun yanına gönderirdi; Bringas bu durumun farkına varmış ve sonuç olarak da ondan şüphelenmeye başlamıştır. İmparator ilan edildiğinin haberleri Bizans'a (İstanbul'a) ulaştığında, ortalığı bir karmaşa sarmıştı. İmparatorlukla alakalı her meselenin yetkisini elinde bulunduran ve ulaşılamaz statüsü yüzünden halkı tarafından hiç sevilmeyen Joseph endişeliydi ve ne yapacağını bilmiyordu. Nikeforos Phokas imparatorluğunu ilan ederek Chrysopolis'e kadar gelince, Bringas, Phokas'ın ordularının coşkulu ilerleyişini durdurabileceği düşüncesiyle imparatorluğa başka kişileri aday göstermeye karar verdi. Phokas'ın imparator olacağı iyiden iyiye yayılmaya başlayınca şehrin merkezinde yaşayan babası Bardas Büyük Kilise'de (Ayasofya) rehin alınırken kardeşi Leo Nikeforos alınan sıkı güvenlik önlemlerine rağmen kaçmayı başarmış ve abisine

diğer taraftan Bardas Phokas ile üç pğlu da Bizans ordularına kumanda ederek İslam taarruzlarına karşı mukabele ediyorlardı. Seyfûddeve 947'de Doğu Domestiki Bardas'ı mağlup etti ise de, ertesi sene kendisi bozuldu ve Hades (Göynük) ve Maraş şehirleri İslamların elinden çıktı. 950'de Seyfûddeve iki büyük meydan muharebesinde galip gelerek Zamantı ile Harşene (Harsanus) şehirlerini almağa muvaffak oldu. Fakat biraz sonra Misis'in kuzeyinde Domestik'e mağlup oldu. 954'te mücadele Bizans lehine sonuçlandı ve Saruc'u (Suruç) İslamlar kaybettiler. 954, 955 ve 956 senelerinde başarı Seyfûddeve'de kaldı ise de, 958 ve 959'da Bizans orduları galip geldiler; önce Diyarbekir havalisini tahrir ettikten sonra Sümeysat (Samsat) ve aşağı Seyhan ve Ceyhan havzalarını yakıp yıkarak Sis'i (Kozan) aldılar, aynı zamanda Urfa havalisini de altüst eylediler. Diğer taraftan Amiral Basileios da Tarsus donanmasını perişan etti (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 24).]

⁷² Önemli bir temanın **strategous'u** olan Romanos, Ioannes Tzimiskes'in kuzeniydi – büyük ihtimalle Armeniakon temasının. Görünüşe göre **strategous** sıralamasında Ioannes'den sonra geliyordu.

katılmıştı. Bu olaylar Bringas'ın cesaretinin kırılmasına ve halkı isyankârlara karşı çıkmaları yönünde etkilemede tamamen etkisiz bir konuma getirmiştir. Halkın tepkisini yumuşak ve tatlı dille sakinleştirmek yerine iğneleyici ve durumu daha da zora sokan konuşmalarına devam etmeyi tercih etti. Halk Büyük Kilise'nin (Ayasofya) önüne gelince, kalabalığın üzerine korku salmak için şu sözleri sarf etti; 'hayâsız ve kepaze davranışlarınıza son vereceğim; bu yaptıklarınızdan ötürü kucak dolusu tahılın her bir tanesi için altın ödemek zorunda kalacaksınız.' Bu sözleri sarf ettikten sonra aynı günün akşamında imparator Konstantinos'un saray nazırı (parakoimomenos) olan Basileios kendi hizmetkârlarını ve onların arkadaşlarını bir araya getirerek şehrin farklı yerlerinde kendisine karşı olanların evlerine yolladı. Pazartesi sabahının ilk saatlerinden başlayarak altı saat içerisinde Joseph'e yakın olan çoğu vatandaşın evi yakılıp yıkıldı; sadece seçkin adamların ve görevlilerin değil aynı zamanda sıradan halkın evleri de talan edildi. Yakılıp yıkılan evlerin sayısı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Birbiriyle farklı olan kişilerden hangisi yanına haydutları alırsa diğerini katlediyor ve kimse buna ses çıkarmıyordu. Kuralların işlemediği bu dönemde binlerce insan katledilmiştir. Şehrin meydanlarında bu katliam sürerken, ana geçitlerde, pazar yerlerinde ve arka mahallerde Nikeforos fatih olarak ilan ediliyordu. Kendisi için herhangi bir tehlikenin kalmadığını düşünen Phokas'ın babası Büyük Kilise'den (Ayasofya) dışarı çıkıyordu. Bir zamanlar kudretli ve kibirli olan saray nazırı (parakoimomenos) Joseph, hayatından endişe ederek mütevazı ve mağdur rolüne bürünüyordu. Basileios'un yandaşları gemileri alarak tüm donanmayla Chrysopolis'e geçtiler. Oraya vardıklarında Nikeforos'u gemilerine alarak Hebdomon'a götürmüşler ve orada halkın coşkulu karşılamasıyla ve Haliç'i geçerek şehrin merkezine ilerlemiştir. Büyük Kilise'ye (Ayasofya) vardıklarında, 16 Ağustos Pazar günü Patrik Polyeuktos tarafından tacı giydirilmiştir.

XIV. BÖLÜM

II. Nikeforos Foros (963-969)

1. (260) (Nikeforos)⁷³ Anthony⁷⁴ adında bir Studios keşişi olan yardımcısını Theofano'yu saraydan kovarak Petrion⁷⁵ sarayına göndermesi için görevlendirdi. Hemen ardından parakoimomenos [yargıdan sorumlu yardımcı] Joseph'i, Paphlagoni'da sürgüne gönderdi ve daha sonra iki yıl boyunca yaşayacağı ve hayatını kaybedeceği Pythia⁷⁶ Asekretis'i diye bilinen bir manastıra yolladı. (Nikeforos) babası Bardas'ı⁷⁷ da sezar rütbesine yükseltmiştir.

2. 20 Eylül tarihinde Theofano'yu resmen karısı ilan ederek kendisini kandırmaya ve rol yapmaya son vermiştir. Bu olayla birlikte et yemeye başlamıştır; ilk karısından olan oğlu Bardas'ın ölümünde beri bu alışkanlığından uzak kalmıştı. Bardas kuzeni Pleuses ile antrenman yaparken mızrak ile kazara fakat ölümcül bir şekilde yaralanarak hayatını kaybetmiştir⁷⁸. Bu hareketinin gerçek bir perhiz mi yoksa etrafındaki soylu ve güçlü kişileri aldatmak için sahte bir oyun mu olduğunu sadece Tanrı ve Nikeforos biliyordu. Evlilikleri Yeni Kilise'de kutlanmıştı. Sıra tapınağa girmeye geldiğinde, imparatora öncülük eden Polyeuktos tapınak duvarına yaklaşarak içeri girmiş fakat ikinci kez evlenen kişinin kefareti ödemedi tapınağa girmesine izin vermeyeceğini söyleyerek imparatora izin vermemiştir⁷⁹. Bu davranış Nikeforos'ı gücendirmiştir ve ta ki Polyeuktos ölene kadar ona olan öfkesi dinmemiştir. Tam o sırada Nikeforos'ın Theofona'nın çocuklarından birine vaftiz babalığı yapacağı dedikodusu yayılmaya başlamıştı ki bu durum Kilise'nin tepkisine neden olmuştu. Bu dedikodunun karşı atağa geçmek için en uygun fırsat olduğunu düşünen Polyeuktos,

⁷³ Bu imparator hakkında güncel bir monografi yoktur. G. Schlumberger'in *Un empereur byzantin Xe siecle: Nicephore Phokas* (Paris, 1890) hala en geçerli kaynaktır. Önemli modern kaynaklar: R. Morris, "The two faces of Nikephoros Phokas", *BMGS*, 12 (1988), 83-115; Dagron ve Mihaescu, *Traite*; E. McGeer, *Sowing the dragon's teeth: Byzantine warfare in the tenth century*, (DOS, 33, Washington, DC, 1995). Morris (A. Kazhdan'ın eserlerinden yararlanarak) bir tanesi Nikeforos'a dostça yaklaşan, Leo Deacon, diğeri de Skylitzes'in kullanmış olduğu düşmanca iki tavrın hâkim olduğunu ortaya koyar.

⁷⁴ Yardımcı Anthony'nin tahtın "varisi" olmasından dolayı. Fakat direkt olarak Polyeuktos'un izinden gitmek yerine Basileios Shamandrenos'u izlemiştir: J. Darrouzes, "Sur la chronologie du patriarche Antonie III Stoudite", *REB*, 46 (1988), 55-60. Antonio 978 yılına kadar psikopos olarak kalmıştır.

⁷⁵ Haliç yakınlarında bir liman ve saraya adını veren İstanbul sınırlarında bir bölge: Janin, *İstanbul*, 407-8

⁷⁶ Bu manastır hakkındaki tek bilgidir: Janin, *Grands centres*, II, 86. Pylai'ye (şimdiki Yalova) yakın olan Pythia, hamamları ile meşhurdur.

⁷⁷ Bardas Phokas imparatorluk hiyerarşisinde birçok rütbeye erişmiş ve sonunda General olmuştu. Caesar ünvanı III. Mihail'in amcası Bardas'ın ölümünden bu yana kimseye verilmemişti.

⁷⁸ Peus[t]ai kelimesi büyük ihtimalle Pontos kelimesinden gelmektedir.

⁷⁹ Hem Nikeforos'un hem de Theofano'nun ikinci evliliği, kilise bunu yasaklamıyordu, fakat bu eylem bir kefareti gerektiyordu: İkinci evlilik için iki yıl, üçüncü evlilik için beş yıl. Böylelikle, Theodore Balsamin tarafından yorumlanan Basileios'un dördüncü ilkesi şu şekildedir: G. Ralles ve M. Potles, *Syntagma ton theion kai hieron kanonon*, IV (Atina, 1868), 103.

Nikeforas'ın ya karısından boşanmasını (Kilise Kurallarına göre)⁸⁰ ya da Kilise'den uzak durmasını istemiştir -ki Nikeforas'ta Theofano'ya bağlı kalarak bu isteği yerine getirmiştir. Polyeuktos şehirde yaşayan piskoposları ve senatörleri konuyla alakalı görüşlerini almak üzere bir araya getirmiştir. Bu kişiler, söz konusu kanunların (V. Konstantinos) Kopronymos'un kanunları olduğu ve sorgulanmasına gerek olmadığını belirtmişlerdir⁸¹. Bu düşüncelerini belirten bir bildiriye imzalayarak ona iletmışlerdir. Polyeuktos imparatorun komüniona [dini birlik] geri dönmesine olanak sağlamada yavaş hareket edince, Sezar (Bardas Phokas) oğlunun vaftiz babalığını yapmadığını iddia etmiştir; Büyük Saray'ın başpapazı⁸² (dedikoduyu ilk ortaya atan kişidir) Stylianos, Kilise Meclisi ve Senato'nun huzuruna çıkarak Bardas'ın veya Nikeforas'ın vaftiz babalığı yaptığını görmediği ve yaptığına dair kimseye bir şey söylemediği yönünde yemin etmişti. Styliannes'in yalan yere yemin ettiğinden emin olmasına rağmen Polyeuktos, imparatorun vaftiz oğlunun annesiyle evlenme suçlamasını geri çekmiştir. O ana dek ikinci evliliğe karşılık kefarete talep eden Polyeuktos şimdi bu ağır suça göz yummak durumunda kalmıştı.

3. Saltanatının birinci yılında Nikeforas, Patrici (patrician) Manuel'i büyük bir ordu ve donanma ile birlikte Sicilya'daki Müslümanlara karşı sefere yollamıştır. Manuel, Yaşlı Romanos tarafından gözleri kör edilen, eski doğu donanması komutanı, babasının kardeşi Leo'nun gayrimeşru oğluydu⁸³. (262) (Nikeforas) Roma imparatorluğu Müslümanlara tazminat öderse kendisinin çirkin saldırılara maruz kalabileceğini düşünmekteydi.

4. Bu noktada bu tazminatın ne anlama geldiğini ve ne zaman başladığını kısaca açıklayalım. Siraküze^[84] şehri (I.) Makendoyalı Basileios⁸⁵ döneminde Afrikalı Müslümanlar tarafından alınınca, adanın tamamının kontrolü de ellerine geçmiş oldu. Şehirler yağmalandı; bu saldırıdan sadece Palermo zarar görmedi ki Haragenler orayı Anakaraya yapılacak saldırılara karşı üs olarak kullanıyorlardı. Oradan yola çıkarak Mora Yarımadasına kadar olan bölümü yağmalamayı amaçlıyorlardı; saldırılarının

⁸⁰ Kimin kiminle evleneceğine karar verirken Tanrı olan ilişkiler diğer ilişkilerle eş değer sayılmaktaydı. Böyle bir ilişkide: E. Patlagean, "Christianisation et parentes spirituelles: le domaine de Byzance", *Annales ESC* (1978), 625-36, repr. E. Patlagean, *Structure sociale, famille, chretiente a Byzance IVe-XIe siecle* (Londra, 1981), no. XII.

⁸¹ Daha öncekileri tamamen geçersiz kılmak tercihen V. Konstantinos Kopronymos gibi ikonoklast (tabuları yıkan) bir imparatora atıfta bulunarak mümkün olabiliyordu.

⁸² *Protopapas*.

⁸³ Yaşlı Leo Phokas: VII. Konstantinos hükümdarlığında bir çocuk olarak, c. 13. Manuel: Cheynet, "Phocas", 306, Cheynet'te çoğaltılmıştır, *Societe*, 488.

^[84] Siraküze, İtalya'nın Sicilya Özerk Bölgesi'de Antik Yunan çağında bir koloni devlet olarak kurulmuş, günümüzde Siracusa ilinin merkezi olan kent.

⁸⁵ Yukarı bakınız, I. Basileios'in hükümdarlığı, c. 37.

başarıya ulaşma ihtimali daha öncekilerden daha yüksekti. İmparator Basileios ne yapacağını bilmiyordu. Bu görevi yerine getirebilecek bir hizmetkârını arıyordu ve sonunda komutan Nikeforos'ta karar kılmıştı, soylu bir aileye mensup atalarından Phokas soyadını almıştır⁸⁶. İmparator Nikeforos'un dedesiydi ve aynı zamanda Tanrı'ya bağlılığı kadar halkına da bağlı olan soylu ve dindar bir kimseydi. Çeşitli birimlerden oluşan bir orduyla İtalya'ya sefere çıkmış ve oraya ulaşır ulaşmaz Müslümanlarla savaşımaya başlamış ve oradaki halkın huzurunu bozmamaları hususunda onları yola getirmiştir. İtalyanların, sadece özgürlüklerini geri verdiği için değil aynı zamanda çok değerli diğer bir kahramanlık için ona olan şükranlarının bir sembolü olarak bir kilise inşa ettikleri söylenir. Romalılar komutanları ile birlikte eve dönecekleri zaman, köle olarak kullanmak üzere birçok İtalyan'ı da yanlarında bulunduruyorlardı. Nikeforos bu durumdan haberdar olmasına rağmen tek kelime etmemişti. Ta ki Brindisi'ye, İliya'ya geçecekleri yer, varana dek aklından geçenler hakkında kimseye bir ipucu vermemişti. Oraya ulaştıklarında, Nikeforos bizzat kendisi teker teker gemiye binmeye hazırlanan askerleri denetledi. Bu müdahalesiyle, yerel halkın kendi topraklarını özgürce seçmelerini sağladı. Bunun üstüne İtalya'da, Müslümanların tekrar hareketlenerek ve kendilerini durduracak kimse olmadığından istilaya başlayacağı Konstantinos Porphyrogennetos ve annesi dönemine kadar barış hâkim oldu. İktidarda olanlar Müslümanlara karşı hem doğuda hem de batıda (Bulgarlar barış antlaşmasını bozmuştu) mücadele edemeyeceklerini anladılar ve onlarla Sicilya'da görüşmeler yapmaya karar verdiler. Her yıl yirmi iki bin altının Müslümanlara verilmesi yönünde Kalabriya⁸⁷[İtalya'da bir bölge] komutanı Eustathios ile Müslümanlar arasında bir anlaşmaya varıldı⁸⁸.

5. Bu antlaşma yapılırken, patrici Ioannes Mouzalon, Kalabriya komutanlığı rütbesine yükseldi fakat halkı o kadar baskıcı bir şekilde yönetti ki halk onu devirerek Lonbardiya kralı Dandulf'un yanına gitti⁸⁹. Bu olay Yaşlı Romanos'un Romalılar'ın başına geçmesine neden oldu. İmparatorluğun kontrolünden çıkan yerleri geri alması için askerleri ve gemileri yolladı. Dandulf tarafından da tanınan Selanik Patrici Kosmas

⁸⁶ I. Basileios, c. 38 (yukarıda). Nikeforos İtalya seferi döneminde henüz Doğu Orduları Komutanlığı rütbesine erişmemişti.

⁸⁷ Kalabriya olayının tam olarak ne zaman yaratıldığını bilmiyoruz; Fakat büyük olasılıkla 950'lerden öncedir: Oikonomides, *Listes*, 356. Eğer Skylitzes tarafından Eustathios ve Ioannes Mouzalon (veya Byzalon)'a verilen bu isimler resmi ise, bunlar o olayın ilk bilinen ordu liderleridir.

⁸⁸ Bu anlaşmanın (sadece Skylitzes tarafından telaffuz edilmiştir) 920 yılında yapılmış olması gerekir: Vasiliev ve Canard, *Byzance et les Arabes*, II. I: 1128.

⁸⁹ Müslüman Arapları olan borçları ödemek için, Ioannes çok ağır vergiler koyuyordu. Nezareti altında bulunanlar tarafından 921'de öldürüldüğünde, imparatora karşı bir ayaklanmanın planlarını yapıyordu: V. Von Falkenhausen, *La dominazione bizantina nell'Italia meridionale dal IX all'XI secolo* (Bari, 1978), 102-3.

gönderildi. İtalya'ya varıp Dandulf ile iletişime geçince⁹⁰, ona Romalılar'ın topraklarından çekilmesini ve imparatorun dostu olmasını önerdi böylelikle düşman bölgesinde bir dost ve müttefik kazanacaktı. İlk başlarda Dandulf onun önerilerini kabul etmeye yanaşmadı; daha sonra bilge ve akıllı bir kişi olan Kosmas ona şöyle dedi: 'Eğer sana vereceğim nasihatleri dinlemez kulak ardı edersen, sen ve kendi halkın büyük bir tehlikenin içine sürüklenirken ne kadar büyük bir hata yaptığını anlayacaksın. Sen tek başına o kadar büyük bir güce karşı duramazsın.' Dandulf, patricin ona izlemesi gereken yolu gösterdiğini anladı; tavsiyeleri kabul etti ve antlaşmaya vardılar. Din değiştirme hususlarından sorumlu olan yöneticilere eski yurtlarına dönmeleri ve kendi imparatorlarını seçmelerini söyledi. Verilen direktiflere uyarak evlerine döndüklerinde, İtalya ve Longobardiya'da [İtalya'da bir bölge] barış yeniden hâkim oldu.

6. Bulgarlar'ın lideri Symeon, Romalılar'a karşı kazandığı zaferlerden dolayı kendine çok fazla güvenmeye başlamış ve Roma İmparatorluğunun imparatoru olma hayalleri kurmaya başlamıştı. Afrika'nın taht varisi⁹¹ Phatloum'a, imparatorluğun başkentine bir donanma göndermesi yönünde baskı yapıyor ve kendisinin de Trakya'dan geçerek güçlü bir orduyla onu takip edeceğini söylüyordu. Bu iki ordu bir araya gelince, imparatorluğun başkentini karadan ve denizden kuşatarak ganimetleri eşit olarak paylaşacak ve sonunda da Phatloum'u Bizans'ta (İstanbul) bırakarak kendisi evine dönecekti. Bulgarlar fark edilmeden Afrika'ya ulaştı. Yanlarında antlaşmanın kabulüne yardımcı olmaları için soylu Müslümanları da götürdüler fakat eve dönüş yolunda Kalabriyalılar'la karşılaştılar ve Müslümanlar'la birlikte Bizans'a gönderildiler. İmparator (Yaşlı Romanos) onları görüp ve ortak stratejilerini öğrenince, eğer durumun farkına varmasaydı ne denli tehlikelerle karşı karşıya kalacağını düşündü. Müslümanlara cömertçe davranarak ve yardımda bulunarak onları bu girişimden uzak tutması gerektiğini biliyordu. Bulgarlar'ı hapse yollarken Müslümanları abartılı hediyelere boğmuştur. Hatta hükümdarlarına şaşalı hediyeler yollamış adamlarının sağ salim evlerine dönmesine izin vermiştir. Ayrıca Romalılar'ın düşmanlarına nasıl davranmaları gerektiğini çok iyi bildiğini hükümdarlarına iletmelerini istemiştir. Ayrıca yıllık tazminatın gecikmesinden dolayı özürlerini iletmış ve sebebinin de herhangi bir erteleme veya tecilden kaynaklanmadığı fakat o sıradaki karışıklıkların ülkeyi zora

⁹⁰ 935 yılında patrici Kosman yeniden ayaklanan Capua ve Benevento prensi olan Landulph'a karşı sefere gönderildi. Haldon'a göre, "Military administration", 202-352, Kosmas 235-7'de 1453 süvariyle bu seferi gerçekleştirmiştir: Falkenhausen, *Dominazione*, 131-2.

⁹¹ Bu dönemde Mağrip Fatimiler'den el-Mehdi'nin egemenliği altındaydı: *Islamic Egypt, 640-1517*, ed. C. F. Petry (The Cambridge History of Egypt, I, Cambridge, 1998), 129-30.

sokmasından kaynaklandığını bildirmiştir. Müslümanlar evlerine dönüp hükümdarlarının huzuruna çıkınca imparatorun onları yaptığı muameleden övgülerle söz ettiler. Getirdikleri hediyeleri Phatloum'a sundular ve o bu hediyeler karşısında o kadar mutlu oldu ki yıllık tazminatın yarısından, on bir bin adet altından vazgeçti. Bu tutar Nikeforos tahta geçinceye kadar Romalılar'ın ödemesi gereken tazminat bedeli olarak yeniden belirlendi⁹². Topraklarında akliselim hükümdarlar hüküm sürdüğü sürece Romalılar sorunsuz bir hayat yaşadılar ve Müslümanlar'a olan borçlarını zorlanmadan ödediler. Fakat başa vicdansız ve açgözlü hükümdarlar geçince, işler zora girdi ve Müslümanlar'la yapılan anlaşmalar geçerliliğini yitirdi. Daha sonra (VII. Konstantinos) tarafından Kalabriya komutanı olarak atanmış Krinites Chaldos ortaya çıktı⁹³. Afrikalı ve Sicilyalı Müslümanlar hem kıtlık hem de Libya'lı Araplarla olan savaşlardan dolayı yorgun düşmüşlerdi. Gözünü hırs bürümüş açgözlü (Krinites) onlara iyileşmeleri için yardım ederken bir yandan da otoritesi altında olanlara çok kötü davranıyordu. Erzakları halkından yok pahasına alıyor çok daha pahalıya Müslümanlar'a satıyordu-paralar pazarlık etmeden ödeniyordu. Kıtlık ve savaşla başları dertte olduğunda dolayı altınları cömertçe saçıyorlardı. Fakat Krinites'in idaresi Konstantinos tarafından elinden alındı; servetini kaybetmiş ve yaşlanarak sefil bir şekilde ölmüştür. Savaş döneminde Romalılar Kartaca'dan firar eden kaçakları kabul etmişlerdi ve Kartacalılar bu kişilerin iadesi hususunda herhangi bir talepte bulunmamışlardı. Hatta Romalılar'ın ödenen tazminattan dolayı rahatsızlık duyarak erzak alışverişini sonlandıracakları ve bunun da kıtlıktan ötürü Müslümanların sonu olacağı korkusuyla tazminattan vazgeçmişlerdir. Fakat daha sonra, savaş bitince, hem kaçakları hem de tazminatı geri istemişler ve kimse bu talebe cevap vermeyince, antlaşmayı bozmuşlardır; her gün Kartaca'ya giderek şehri yağmalamışlardır.

7. İmparator Konstantinos'un, yeni hükümdar, Müslümanlar'a kayın pederi kadar nazik davranmaya ve barış antlaşmasını yenilemeye hiç niyeti yoktu. O bu durumu savaşla çözmeyi tercih ederek bir ordu toplamış ve başlarına patrici Malakenos'u koyarak Kalabriya'ya göndermiş ve orada bölgenin komutanı olan Paschalios'un orduları ile bir araya gelmelerini emretmiştir⁹⁴. Orada savaşa hazır bir

⁹² Olayın aslı şu şekildedir, Fatımiler'in, 969 yılında gerçekleşecek büyük projeleri olan Mısır'ı fethetme işini başarabilmek için barış ortamına ihtiyaçları vardı: *Islamic Egypt*, ed. Petry, 133-41.

⁹³ Konstantinos, Lekapenoi'den kurtulunca, aralarında Krinites'in de bulunduğu bir düzine yeni adamı görevlendirdi ve 945 yılında Krinites Kalabriya'ya gönderildi: Falkenhausen, *Dominazione*, 103.

⁹⁴ 951 yılında Malakenos, Kalabriya ordu komutanı Paschalios'a takviye kuvvet olarak sefere yollanmıştır. Her ikisi de Sicilya valisi Hasan tarafından 7 Mayıs 952 yılında yenilgiye uğratılmıştır. Falkenhausen, *Dominazione*, 82-3; A.

şekilde beklmelerini istemiştir. Donanmanın komutası Makroioannes'e verilmişti. Askerler bölgeye ulaştıklarında, oradaki insanlara sayısız acılar ve kötülükler yaşattılar; düşmanlarının bile yapmaktan çekineceği suçları işleyerek, şehri yağmaladılar. Müslümanların Emiri Aboulchare⁹⁵ bu olanları işitince (Phatloum çoktan ölmüştü) askerlerine, kendi insanlarına bile böyle zalim davranan bir ordudan korkmamaları ve cesaretlerini toplayarak karşı koymalarını istemiştir. Büyük bir savaşın fitilini ateşleyerek büyük ihtişamlı bir savaş kazanmış ve ordu komutanlarını esir almıştır.

8. Bunun üzerine imparator Konstantinos, Müslümanlar'la barış görüşmeleri yapması için Ioannes Pilatos'u göndermiştir. Kazanılan zaferleri çıkarları için kullanmak gibi bir adetleri olmayan fakat üstünlüğün kendilerinde olduğu barış ortamına her zaman sıcak bakan Müslümanlar⁹⁶, elçinin ilettiği mesajları dinlemiş ve kısa süreli barış ortamı sağlanmıştır. Fakat bu barış süreci biter bitmez tekrar yola çıkıp Kalabriya şehrine saldırarak yağmalamaya başlayınca, Konstantinos karadan ve denizden birlikler gönderdi. Donanmanın başında Krambeas⁹⁷ (soyadıdır) ve Moroleon (Deli Leo) bulunurken kara birliklerinin başında patrici Marianos Argyros⁹⁸ bulunuyordu. Hidrous'a⁹⁹ vardılar, gemilerini karaya çekerek Sicilya seferinin hazırlıklarına başladılar. Bu sefer hazırlıkları Müslümanların kulağına gitmiş ve onları rahatsız etmişti –tabi ki bu dedikodular gerçeğinden fazlaca abartılı şekilde kendilerine ulaşmıştı. Bu durumu gözlerinde büyüterek böyle bir ordunun aniden topraklarında belirmesinin ve kendilerinin henüz hazır olmamalarının bir felakete yol açacağından korkuyorlardı. Panikleyerek kamplarını terk etmiş, Reggio'yu¹⁰⁰ geçerek Sicilya'ya gitmişlerdir. Palermo'ya doğru ilerlerken kötü bir fırtınaya yakalanmışlar; gemileri dalgalardan alabora olmuş (veya o zamanlarda tanrı diye adlandırılan İsa onları lanetlemiştir) ve hepsi telef olmuştur. Daha sonra Romalılar ile barış imzalayarak Phokas'ın¹⁰¹ tahta çıkışına kadar bu barış ortamını muhafaza etmişlerdir.

A. Vasiliev, *Byzance et les Arabes*, II: *Les relations politiques de Byzance et des Arabes a l'epoque de la dynastie macedonienne*, ed. M. Canard (CBHB 2, I, Brüksel, 1968), 366-8.

⁹⁵ Sicilya valisi olan Hasan, el-Mehdi'den sonra hükümdar olan el-Mansur'dan askeri destek almıştır.

⁹⁶ Bir Romalıdan beklenmeyecek övgü.

⁹⁷ Bu adam hakkında tek bilinen şey budur. Selanik'te kendi adına bir taşınmazı vardı: "Le typikon du Christ Sauveur Pantocrator", *REB*, 32 (1974), 121.

⁹⁸ Marianos, Romanos Lekapenos'un devrilmesinde yer almıştır (bakınız, VII. Konstantinos Hükümdarlığı, cc. I ve 3).

⁹⁹ Otranto.

¹⁰⁰ Kalabriya'daki Reggio.

¹⁰¹ Aslında Marianos 955 yılında Makedonyalı ve Trakyalı askerlerle gelmiştir. Araplar tarafından büyük bir yenilgiye uğratılmadan önce Napoliler'e ve Araplar'a karşı zaferler kazanmış 957-8: Falkenhausen, *Dominazione*, 83-4.

9. İmparatorluğunu ilan eder etmez Müslümanlara¹⁰² ödenen tazminatın gereksiz olduğunu düşünerek Manuel önderliğinde birlikleri onlara karşı sefere yollamıştır. Manuel çok gençti ve orduya komuta etmektense rütbeli bir asker olarak hizmet etmesi daha isabetli olurdu. Aynı zamanda birçok kötü huyu vardı ve kendisine nasihat vermek isteyenleri asla umursamazdı. Kendisini ve ordusunu Sicilya'nın ulaşılması güç ve zorlu bir bölgesine sürükleyerek büyük bir yıkımın sebebi oldu. Birlik subayı Niketas, kendisi hadımdır, sağ olarak esir alındı ve Afrika'ya hapse yollandı. Manuel'in başına gelen ve kendisinin sebep olduğu bu felaket ordusunu yok olmasına neden olmuştur¹⁰³.

10. Aynı yıl doğu ordularının komutanı (domestic of scholai) olan General Ioannes Tzimiskes'i Kilikya'ya sefere yollamıştır. Adana'ya¹⁰⁴ vardığında hatırı sayılır sayıda özenle seçilmiş kişilerden oluşan **Hagarenler** ile karşılaştı. Onlarla savaşa girdi ve bozguna uğrattı. Savaş kanunlarına göre bazıları kılıçtan geçirilerek parçalara ayrılırken, yaklaşık beş bin kişi atlarından indirilerek esir alınıp sarp dağlık alanlara sürüldü. Bulundukları yerin avantajlarından yararlanarak tüm dirayetleriyle Ioannes'in ordusuna geçit vermediler. Ioannes onları tekrar kuşattı ve kendileri takip eden herhangi bir askeri birlik olmadığı için adamlarına atlarından inerek esirlerle birlikte yaya olarak devam etmelerini emretti. Tek birini bile sağ bırakmayarak katletti ve kan dağdan ovaya bir nehir gibi akmaya başladı; bu yüzdendir ki o dağa "Kanlı Dağ" denir. Bu başarı Ioannes'in şanının daha da yayılmasına sebep oldu; aynı zamanda Müslümanların temelli olarak bozguna uğratılmasının başlangıcı olmuştur¹⁰⁵.

11. İmparatorluğunun ikinci yılının Temmuz ayında, vergi döneminin yedinci yılında, Nikeforos büyük bir Romalı ordusu ile İberyalı ve Ermeni müttefikleri¹⁰⁶ de yanına alarak Kilikya'ya doğru ilerlemeye başladı. Theophano ve çocukları da yanındaydı. Kilikya'ya girmeden önce Theophano'yu Drizion¹⁰⁷ adı verilen bir kalede

¹⁰² İmparatorun adanın doğusunda yaşayan Hristiyanlardan gelecek olan desteğe güvenmiş olduğu değerlendirilmesi yapılabilir; Taormina'nın kaybedilmesinden sonra baya bir zaman direnişe devam etmişlerdir.

¹⁰³ Leo Deacon, 66-8 (tr. 115-17), bu talihsiz kuşatma ile ilgili detaylı bilgiler vermiştir. Manuel ilk başlarda bir nebze başarılı olmuştu fakat daha sonra kendine aşırı güvenmiş, şakına dönerek yolunu kaybetmiş ve sonunda Ekim 964'te Rametta'da öldürülmüştür.

¹⁰⁴ Kilikya'nın güçlü şehirlerinden biridir: F. Hild ve M. Restle, *Kappadokien (Kapadokya, Charsianon, Sebasteia und Lykandos)* (TIB, 2, Viyana, 1981), 154-8.

¹⁰⁵ Emir ed-Devle'nin en iyi askerlerini ortadan kaldırarak kazandığı bu zafer imparatorun topraklarını genişletmesi için girdiği savaşların önünü açmıştır.

¹⁰⁶ Temmuz 964'te, Antakyalı Yahya'ya göre, I, 793, İmparator, Tarsus emirinin ordularını 16 Mayıs-14 Haziran tarihleri arasında tamamen yenilgiye uğrattığından dolayı erkenden yola koyulmuş olmalı. Yahya'nın verdiği tarihin gerçek olma olasılığı da yüksektir çünkü yılın en sıcak zamanları olduğu için komutanlar Kilikya'da savaşa girmeye yanaşmamışlar. Nikeforos *kataphraktoi* diye bilinen kuvvetli süvarilerine güvenmiştir: McGeer, *Byzantine warfare*, 301-17.

¹⁰⁷ Bu kalenin kalıntıları Niğde civarlarındadır: Hild ve Restle, *Kappadokien*, 172-3.

bıraktı ve daha sonra bölgede ilerleyerek Anazarbos, Rhossos¹⁰⁸ ve Adana şehirleri ile birlikte diğer birkaç ufak kaleyi de yerle bir ederek ilerledi. Kış yaklaştığı için Tarsus veya Mopsuestia¹⁰⁹ bölgelerine girmedi. Yeteri sayıda birliği orda bırakarak kışı geçirmek üzere Kapadokya'ya çekildi.

12. Baharın başında ordusunu ikiye ayırarak Kilikya'ya doğru yeniden ilerledi: Ordunun bir bölümünü kardeşi Leo'nun komutasında Tarsus'u işgal etmesi için gönderirken kendisi de diğer kalanlarla birlikte Mopsuestia'ya doğru ilerledi. Büyük bir kuşatmaya imza attı ve bölgede etkili olan kıtlığı kendi lehine kullanarak şehrin bir bölümünü ele geçirdi. Saros Nehriyle ikiye ayrılmış olan kent, iki farklı şehirmiş gibi görünüyordu¹¹⁰. Şehrin bir bölümünü kaybeden Müslümanlar diğer tarafa geçerek her şeyi yakıp yıktılar. Bunun üzerine imparator kuşatmanın şiddetini arttırarak diğer tarafı da kontrolü altına aldı; hiç kimse kaçamadı. Tarsus'u kuşatma altında tutan imparatorun kardeşi Leo'nun ise başına bir dizi aksilik gelmişti. Ordusundan bir birliği Monasteriotes'in¹¹¹ komutasında hayvanlar için yem kendileri için de erzak toplaması için göndermişti. Tarsuslular gece vakti ansızın ortaya çıkıp saldırıya geçtiklerinde hiçbir korunakları yoktu ve birbirlerinden ayrı durumdaydılar; bu durum Monasteriotes'in de içinde bulunduğu bir dizi dağınık askerin sonu olmuştu. Fakat Tarsuslular kıtlık ve kuşatmadan ötürü yorgun düşen Mopsuestia'nın çöküşünden haberdar olunca, Leo'ya bir heyet gönderdiler. Eğer şehir tamamen kuşatılırsa kendilerine bir zarar vermemesi için imparatora yalvardılar. Adam başına belirli bir ganimet alınmasına izin vererek¹¹² şehrin geri kalan bütün hazinelerini bizzat kendisi aldı¹¹³.

¹⁰⁸ İskenderiye'nin güneyinde bir liman: Hild ve Restle, *Kappadokien*, 392-3.

¹⁰⁹ Ceyhan nehrinin kıyılarında yer alan en eski Anadolu şehirlerindendir. Yedinci ve Sekizinci yüzyıllarda Romalılar ve Araplar buraya sahip olabilmek için sık sık savaştılar: Hild ve Restle, *Kappadokien*, 351-9.

¹¹⁰ Kasım 964'te tekrar yola çıkarak, Nikeforos, Mopsuesti şehrinin önlerine doğru gelmeden önce Adana, Anabarza ve yirmiden fazla kaleyi ele geçirmiştir. Zor bir kuşatma oldu fakat imparator kalenin kulelerine mayın döşeyerek onları yerle bir etti: Leo Deacon, 52-3 (tr. 101-3). Şehir 13 Temmuz 965'te düştü ve Romalılar binlerce kişiyi esir aldı; Antakyalı Yahya, I, 795-6. Ordu komutanının önderliğinde, varlığı *Taktikon Scorialensis* tarafından ispat edilen ve bölgenin yeni merkezi olacak bir garnizon inşa edildi: Hild ve Hellenkemper, *Kilikien*, 354; Oikonomides, *Listes*, 359.

¹¹¹ Antakyalı Yahya bu oluşumdan bahsetmemektedir.

¹¹² Leo mu imparator mu? Metin net değildir; böyle bir kararı verme yetkisine sahip olduğundan büyük ihtimalle imparator.

¹¹³ Ağustos 965'te, Nikeforos Tarsus'un egemeni olmuştur; buraya da ordu komutanı atamıştır: Hild ve Hellenkemper, *Kilikien*, 431. Şehir kendisini çevreleyen güçlü duvarlar ve Tarsus Çayının (Kyndos) beslediği hendekler sayesinde çok iyi korunuyordu: Leo Deacon, 51-61 (tr. 101-9). [Bu sırada İmparator Romanos'un birden bire vuku bulan ölümü ve pek küçük yaşta olan oğullarının imparator ilan edilmesi muzaffer Generalin ihtarını tahrik etti. Kendisini imparator ilan ederek çocuklara vasi olduktan başka ölen imparatorun zevcesi ile de evlendi. Nikephoros Phokas'ın saltanatı zamanı (963-969) Müslümanlar üzerine kazanılmış bir zaferler silsilesinden ibarettir. 963'te Doğu Domestiki olarak Bizans ordularını sevk eden Juanis Tzimiskes Kilikya'da birçok başarılar elde etti. 964'te İmparator bizzat ordularının başına geçerek, birbiri arkasına Adana, Misis ve Tarsus şehirleri ile bütün Kilikya'yı ele geçirdi. Müslümanları göçe veya Hristiyan olmaya zorladı. 965 ve 966 senelerinde Tzimiskes

13. Şehir alındıktan üç gün sonra Mısırdan Tarsus'taki durumu rahatlatmak için tahıl ve erzaklarla birlikte büyük bir donanma geldi. Bu donanmanın karaya yanaşmasına izin verilmedi ve sahili korumakla görevli askerler yükü tahliye etmek üzere imparator tarafından gemilere gönderildi. Mevcut durumda herhangi bir işe yaramayacaklarından, gemiler geri gönderildi. Çoğu dönüş yolunda kuvvetli rüzgârlar yahut imparatorluğa ait donanma gemilerinin saldırılarından dolayı telef oldu.

14. Kilikya'nın geriye kalan şehirlerini de yakıp yağmaladıktan sonra imparator, vergi döneminin dokuzuncu yılında Tarsus ve Mopsuestia şehirlerinin kapılarını yanına alarak Ekim ayında İstanbul'a döndü. Bu kapıları altınla kaplatarak şehrin belirli kısımlarına gönderdi; bir tanesini hisara (acropolis), diğerini de (Golden Gate) [Haliç] duvarlarına yerleştirildi¹¹⁴. Aynı zamanda yapmış olduğu seferlerin başarısından dolayı o zamanlar doğu orduları komutanı olan Stypeiotes'in Tarsus'u kuşattığı ve herhangi bir ön hazırlık olmadan büyük bir yıkıma yol açtığı dönemde elde ettiği değerli haçları ve diğer hediyeleri Tanrı'ya birer hediye olarak sundu¹¹⁵. Bu hediyelerin hepsi İlahi Dünya'nın İrfan'ı (Wisdom Of The Divine World) olan kutsal Kilise'de saklanmıştır¹¹⁶.

15. Aynı yıl, Nikeforos komutan Niketas Chalkoutzes'in yardımıyla Kıbrıs'ın komutasını ve idaresini Romalılar'ın yeniden almasını sağlamış ve Hagarenler'i adadan uzaklaştırmıştır¹¹⁷. Hükümdarlığının üçüncü yılında bahar mevsiminin başlamasıyla birlikte imparator Suriye'ye yeni bir sefer düzenlemiştir. Antakya sınırlarına kadar geldiğinde Kilikya şehirlerine yaşattığı ağır hezimetten dolayı adının bile duyulması Antakyalılar'ı korkutmaya yeteceğini düşünerek saldırmadı. Antakya'yı geçerek Suriye'nin iç kesimlerine doğru ilerledi, Lübnan kıyılarına kadar şehirleri ve kentler yıkıp yağmalayarak Aralık ayında dönüşe geçti. Çevre şehirlerden hatırı sayılır sayıda adam takviye kuvvet olarak geldiğinden, Antakyalılar savaşa hazır duruma gelmişlerdi.

kumandasındaki Bizans ordusu Diyarbekir, Nusaybin, Antakya ve Halep havalisini yağmalayıp harap etti. Mısır hükümdarı KAFur ile Seyfûddeve'nin 967'de birbirini takip eden ölümlerinden ve Suriye'deki karışıklıktan istifade eden Bizans İmparatoru taarruzlarına daha ziyade şiddet verdi. Bizanslılar 967 ve 968 senelerinde Antakya, Trablus, Humus ve Halep yörelerini tahrip edip bir taraftan da Mardin sahrasına kadar inerek Kefersud'u yıktılar. 969'da Antakya'yı zapta muvaffak oldular (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 25).]

¹¹⁴ M. McCormick, *Eternal victory: triumphal rulership in late antiquity, Byzantium, and the early medieval west* (Cambridge, MA, 1986), 169-71.

¹¹⁵ Bkz. I. Basileios, c. 25.

¹¹⁶ Tarsus haçlarında: N. Thierry, "Le culte de la croix dans l'empire byzantin du VII au Xe siècle dans ses rapports avec la guerre contre l'infidèle. Nouveaux temoignanges archeologiques", *Rivista di Studi Bizantini e Slavi*, I (1981), 224-5. Bu olay büyük bir ün kazandırdı.

¹¹⁷ Chalkoutzes: reign of Constantine VII as an adult, c.9; II. Romanos'un hükümdarlığı, c. 5. Tarsus tarafsız bölge olduğu için, Romalılar ve Müslümanlar adanın ganimetlerinden istifade etmişlerdir: C. P. Kyrris, "The nature of the Arab-Byzantine relations in Cyprus", *Graeco-arabica*, 3 (1984), 149-75. 965 yılında Nikeforos imparatorluğun üstünlüğünden yararlanarak çok uğraşmadan adayı tekrar egemenliği altına almıştır.

Roma ordusu erzak azlığından¹¹⁸ ve aşırı yağışların sebep olduğu bataklıklarla mücadele etmek zorunda olduklarından, imparator eli boş bir şekilde başkente döndü. Hierapolis¹¹⁹ alındığı zaman¹²⁰ orada bulunan ve üzerinde Tanrı İsa'nın yüz hatlarının bulunduğu bir levhayı ve Yahya'nın (Ioannes the Baptist) kana batırılmış saçının bir tutamını kendisiyle birlikte getirdi.

16. Nikeforos uyguladığı stratejilerle, Fenikeli Tripoli ve Şam'ı tazminata bağlayarak aralarında Anazarbos, Adana, Mopsuestia, Tarsus, Pargas¹²¹, Synnephion¹²², Laodikeia¹²³ gibi önemli şehirlerin de bulunduğu Kilikya, Suriye ve Lübnan Fenike'sinde yüzden fazla şehri ve kaleyi ele geçirerek Roma imparatorluğunun hâkimiyet sınırlarını genişletmiştir. Bütün bunlara rağmen, halkı tarafından sevilen bir hükümdar olmamış ve herkes dört gözle dönüşünü beklemekteydi; şimdi bu nefretin sebebini açıklayalım.

17. Antakya'dan¹²⁴ eve dönüş yolunda, yerel halk tarafından Kara Dağ olarak bilinen dağlık bölgeden geçerken, zapt edilmesi neredeyse imkânsız olan tepelerde bir kale inşa ettirdi. (272) Mikhail Bourtzes'e¹²⁵ patrik¹²⁶ ünvanını vererek Kara Dağ¹²⁷ komutanı olarak orada bıraktı. Görevi orda kalarak Antakyalılar'ı gözetlemek ve geçimlerini sağlamak için erzak elde etmelerini her ne pahasına olursa olsun engellemekti. Hadım kölelerinden biri olan Peter'ı orduyu kış döneminde dağıtmasını ve baharda kendisinin dönüşünü beklemesini emrederek Kilikya'daki¹²⁸ karargâhın

¹¹⁸ Thurn'un metni pek de tutarlı değil.

¹¹⁹ Membic-Hierapolis Urfa tarafında Halep şehrinin kuzey doğu bölgesinde yer alıyordu; Ekim 966'da kuşatılmıştır: Canard, *Hamdanides*, 825. Şehir, VI. Romanos Diogenes döneminde kısa süreliğine Romalılar tarafından işgal edilmişti.

¹²⁰ Leo Deacon, 70-1 (tr. 121), Nikeforos'un o harikulade mozaiği Urfa'dan getirdiğini ve Lighthouse (Deniz feneri)'da bulunan Theotokos kilisenin sarayında altın bir kutunun içinde saklanması emrettiğini söyler.

¹²¹ Bu kale Antakya'nın kuzeyine hâkimdi. Amanos dağlarını geçerek Adana İskenderun güzergâhı üzerindeydi.

¹²² Antakya yakınlarında bilinmeyen bir kale: Honigmann, *Ostrenze*, 96, n. 7, ve Hild ve Hellenkemper, *Kilikien*, 423.

¹²³ Suriye'de şimdiki adı Latakya olan Laodikei.

¹²⁴ Ordularını Suriye'nin kuzeyine doğru sürdükten sonra, Nikeforos 22 Ekim 968'de sadece o arada iki gün geçirerek Antakya'yı terk etti.

¹²⁵ Gelecek yüzyılda kendini gösterecek olan bu ailenin ilk bahsi; soyunun nerden geldiği tam olarak bilinmeyen fakat Arap olma olasılığı yüksek olan aile: J-C. Cheynet ve J-F. Vannier, *Etudes prosopographiques* (ByzSorb 5, Paris, 1986), 7-122, 15-16 = Cheynet, *Societe*, 341-7.

¹²⁶ Küçük bir bölgenin ordu komutanı için büyük bir itibar; belki de bu adamın Foça ile bir bağlantısı vardır. Belki de Nikeforos Antakya'daki halkın desteğini alabilmek için Arap-Hristiyan aristokrasiden birini yanına aldı. Bu durum Mikhail Bourtzes'in neden tekrar tekrar o şehrin dükü olarak atandığını açıklayacaktır. Fakat Holmes, *II. Basil*, 330-47, Tzimiskes'in hükümdarlığı döneminde Mikhail Bourtzes'in dük olarak Antakya'da bulunduğu fikrini doğrulamaz.

¹²⁷ Kara Dağ veya Amanos dağları Antakya ovası ile Akdeniz kıyıları arasında yer alır. Çoğu keşiş bu ağaçlık alanı inzivaya çekilme mekânı olarak kullanmıştır: Hild ve Hellenkemper, *Kilikien*, 174-5 Orada yaşayanlar arasında Gürcüler de vardı: W. Z. Djobaze, *Materials for the study of Georgian monasteries in the western environs of Antioch on the Orontes* (Louvain, 1976).

¹²⁸ *Stratopedarches*. Nikeforos'un hane halkında biri olan bir hadımı ordunun başına atmasının tek sebebi arkasında bıraktığı devlet erkânına güvenmemesi olarak açıklanabilir. Fakat ordu komutanı Tzimiskes'i ayrı tutuyordu. Bir hadım olan Peter ordu komutanı olarak atanmazdı. Edebiyatta bazen yanlışlıkla Peter Phokas diye adlandırılmıştır: Cheynet, *Societe*, 488.

komutanı olarak orda bıraktı. İmparatorun baskınlar düzenleyerek Antakya'yı alabileceğini fakat bunu yapmak istemediği yönünde bir söylenti ortaya çıkmıştı; öyle ki etrafta dolaşan dedikoduya göre korktuğundan dolayı bilerek ve kasten bu eylemi geciktirmiş ve ertelemişti. Herkes imparatorun Antakya'yı ele geçirmesiyle birlikte öleceğini söylüyordu. Aslında bu yüzden kendisi Antakya'ya yanaşmayarak Peter ve Bourtzes'i orada bırakmış ve kendisi geri gelene kadar hiçbir şekilde müdahalede bulunmamalarını emretmişti¹²⁹. Bu düzenlemeleri yaptıktan sonra imparatorluğun başkentine dönmüştü. Fakat Bourtzes Antakya'ya yakın duruyordu ve kendisine bir şöhret kazandırmak için yanıp tutuşuyordu. İmparatorun koyduğu kurallara minimum düzeyde riayet ederek, gece gündüz şehri ele geçirmenin planlarını yapıyordu. Çoğu kez barış görüşmeleri yapmak üzere şehre gitmiş fakat her seferinde Antakyalılar kibirli tavırlarını sergileyerek bu isteği geri çevirmişlerdi. Bunun üzerine, Kalla¹³⁰ diye bilinen Antakya kalesinin batı kulesinin ölçülerini elde edene kadar Aulax adında bir Müslüman ile arkadaşlık etmiş, onu hediye ve vaatlerle kandırmıştır. Daha sonra onunla işbirliği yaparak kulelerin tepesine ulaşmalarını sağlayacak merdivenler inşa ederek karanlık, yağmurlu bir gecede bu merdivenleri surlara dayamıştı. Üç yüz adamla kulenin tepesine ulaşmış, onu ve yanındaki kuleyi koruyan askerleri vahşice katletmiştir. Üç yüz adamla iki kulenin de kontrolünü ele alır almaz karargah komutanına bir haberci göndererek şehrin alındığı haberini vermiş ve onun da ordusuyla birlikte ivedilikle kendilerine katılmasını istemiştir. Peter haberi alınca, verilen emirlere riayet etmemesinden ötürü imparatorun çok sinirleneceğini ve kendisini cezalandıracağını düşünerek tereddütte kalmış ve ağır davranmıştır. Antakyalılar kulelerin kuşatma altında olduğunu öğrenince, onları geri almak için şehrin dört bir yanından bir araya geldiler. Her türlü mühimmat ve teçhizatı¹³¹ kullanarak, kuleleri ateşe vererek savunmaya geçtiler. Karargâh komutanı Peter, bu kadar cesur adamın kaybedilmesinin Roma Devletini zor duruma düşüreceğini düşünerek isteksiz bir şekilde ordusunu alarak yardıma gitti. Üç gündür devam eden çatışmalardan dolayı

¹²⁹ Burada Skylitzes'in hikâyesi oldukça tutarsızdır çünkü yağmurun ve savunmacıların sayısının çokluğu imparatorun saldırıya geçmesini engellemiştir. Antakyalı Yahya, I, 822, Antakyalılar'ın tetikte beklemeyi ve garnizonun bölümlere ayrıldığını söyler.

¹³⁰ Antakya o kadar geniş çaplı savunma ekipmanlarıyla korunuyordu ki onu saldırıyla ele geçirmek neredeyse imkânsızdı. Kulelerinin sayısı 136 (Mes'ûdî) ile 450 (*Gesta Francorum*) arasındadır: K. - P. Todt, "Region und griechisch-orthodoxes Patriarchat von Antiocheia in mittelbyzanti-nischer Zeit und im Zeitalter der Kreuzzüge (969-1204)", Yayınlanmamış Tez (Wiesbaden, 1998), 483-4. Bu yüzden 1097'deki ilk Haçlı Seferinde, Bohemond da şehrin duvarlarından sorumlu olan bir kişi ile anlaşma yaparak Suriye'nin başkentini ele geçirmişti.

¹³¹ Mantıklı olması için MS B de bulunan bir ayrıntının ilave edilmesi gerekir.

Bourtzes'in¹³² birlikleri zor durumdaydı. Antakyalılar destek kuvvetin geldiği haberini alınca cesaretlerini yitirdiler ve savunmayı bıraktılar. Bourtezes kalenin kapısına giderek kapalı kalmasını sağlayan demir çubuğu kılıcıyla kırarak kapıları açtı. Peter tüm ordusuyla kaleden içeri girdi ve bu olay ünlü Antakya şehrinin ele geçirilmesi olarak tarihe geçti¹³³. Nikeforos'un bunu duyduğu anda çok sevinmesi ve şehrin kaderini Tanrı'nın ellerine bırakması gerekirdi. Fakat tam aksine: Hayal kırıklığına uğradı. Karargâh komutanını cezalandırdı Bourtzes'e gelince ise elde ettiği başarıdan ötürü onu ödüllendirip üstünlüğünü kabul etmesi gerekirken tam aksine ona hakaretler yağdırarak komutasından uzaklaştırdı ve evinde oturmasını emretti.

18. Bu ve buna benzer diğer sebeplerden dolayı halkı tarafından nefret edilen biri haline geldi. İlk zamanlarda her şey onun aleyhine giderken bile askerleri binlerce mala mülke el koyuyor o ise buna sessiz kalıyordu. “ Bu kadar geniş bir orduda birkaç ufak tefek yanlış davranışın olması doğaldır” diye düşünüyordu. Şehre geldiğinde yüksek ve düşük sınıfa ait bireylere ait mallar yağmalanıyor o ise suçluları yargılamak adına hiçbir şey yapmıyordu. Onların kötü davranışlarını ve zalimliklerini görmezden geliyor imparator olmasında çok büyük katkıları bulunan halkını hor görüyordu. Yine seferlerinden birine çıkacağı zaman halkına eziyet ederek onlara yeni vergi yükümlülükleri getirmek¹³⁴ ve ellerindeki erzakları almakla yetinmeyerek akıl almaz yağmalara devam etti. Bunlara ilaveten, Parlemonto'nun ödeneklerine kısıtlamalar getirmiş savaşlardan dolayı parasal sıkıntılar yaşadığı için daha önceki imparatorların kiliseler ve ibadethanelere ayırmış olduğu bağışları ise tamamen kaldırmıştır. Hatta kiliselerinin mal varlıklarını arttırmalarını yasaklayan bir kanun¹³⁵ çıkarmıştır gerekçe olarak da piskoposların gelen bu bağışları fakirlere ve askerlere dağıtmak yerine kendilerine fayda sağlayacakları şekilde harcadıklarını göstermiştir¹³⁶. Fakat en kötüsü

¹³² Adı Isaac Brachamios olan Ermeni bir subayı yanına aldığı bilinir: Cheynet ve Vanier, *Etudes prosopographiques*, 19 = Cheynet, *Societe*, 377-9.

¹³³ 28 Ekim 969: Antakyalı Yahya, I, 823. Karargâh komutanı Peter Halep'e doğru ilerleyişini sürdürmüş ve Gargawaih emirine Aralık 969/Ocak 970 yılında bir antlaşma imzalatarak emirliği imparatorluğa bağlamıştır. Bu durum Romalılar'ın Halep'i bile vergiye bağlamasına olanak sağlamıştır: Canard, *Hamdanides*, 832-6; W. Farag, “The Aleppo question: a Byzantine-Fatimid conflict of interests in northern Syria in the later tenth century”, *BMGS*, 14 (1990), 44-60.

¹³⁴ Nikeforos'un mali politikası, bakınız P. Magdalino, “The Byzantine army and the land: from stratotikon ktema to military *pronoia*”, *To empolemo Buzantio (Byzantium at war, ninth to the twelfth centuries)*, ed. N. Oikonomides (Atina, 1997), 15-36.

¹³⁵ Taşınmaz malların kiliselere ve manastırlara bağışlanmasını yasaklayan romanı işaret eder. Nikeforos, birçok manastırın elinde bulunan tarıma elverişli arazilerin kötü yönetilmeleri yüzünden şehrin ihtiyaçları için kullanılamamasından dolayı harekete geçmiştir. Bu bölümde: M. Kaplan, *Les hommes et la terre*, 434-5; McGeer, *Land legislation*, 86-96, Makedonya İmparatoru döneminde Taşınmazlarla ilgili tüm dokümanların ve bu romanın İngilizce tercümesini bizlere sunar.

¹³⁶ Foçayla (Phokai) bağlantılı olan subaylar için askerlerin korunması hayati önem taşımaktaydı: Dagron ve Mihaescu, *Traite*, 294-74.

ise (bazı yağcı ve aptal papazların da onayıyla) kendisinin onayı olmadan herhangi bir piskoposun seçilemeyeceği veya atanamayacağını belirten kanunlar oldu. Ve bir piskopos ölünce imparatorluk görevlilerini göndererek harcamaları kontrol etmesini ve aşırı harcama yapılırsa gelirden kesmesini emretmişti. Ayrıca adaletle alakası olmayan, aklın sınırlarını zorlayan ve kimsenin mantıklı bir açıklama yapamayacağı bazı diğer düzenlemeler de getirmişti.

Savaşta ölenlerin şehitlik mertebesiyle onurlandırılması gerektiğini belirten kanunlar üzerinde çalışmış ve böylelikle ruhun kurtuluşunun sadece savaşarak ölmeye bağlı olduğu algısını yaratmıştır. Patriklere ve piskoposlara bu doktrini kabul etmeleri yönünde baskı uygulamış fakat bazıları şiddetle karşı çıkmış ve onun bu emeline ulaşmasına engel olmuştur. Düşmanını öldüren bir adamın üç yıl boyunca aforoz edilmesi gerektiğini belirten ve Basileios (Büyük Aziz) tarafından ortaya konan kilise yasalarını delil olarak sunmuşlardır¹³⁷. Altın paraları azaltarak *tetarteron*¹³⁸ denen bir şey icat etmiştir. O andan itibaren iki adet altın madeni para ortaya çıkmıştı; vergiler için ağır olanı talep ederken harcamalar için hafif olanı kullanmıştır. Daha hafif olsalar bile yasalar imparatorun suretinin bulunduğu paraların hepsinin aynı değerde olduğunu belirtmesine rağmen, o kendisine ait olanların kullanılması yönünde baskılar yaparak diğerlerinin değer kaybetmesini sağlamıştır. Bu yüzden halk eski ve yeni paralar arasındaki değer farklarından çok sıkıntı çekmişler ve devlet tarafından zorlanmalarına rağmen pazarlarda alışveriş yapılamaz durumuna gelinmiştir. Fakat bunların hiçbirisi saray duvarlarının inşası kadar halkı sıkıntıya sokmamıştı. İçerisinde farklı boyutlarda birçok yapı vardı ve akropolisi inşa etmek için birçok doğal güzelliği yerle bir etmişti. İçlerini yiyecek ve içeceklere doldurduğu ambarlar ve depolar inşa etti. Sarayda öleceği kendisine önceden söylenmişti; “eğer Tanrı şehri korumazsa, bekçiler boşuna nöbet

¹³⁷ Büyük Aziz Basileos’a XII göre, kefarete komüniondan (dini birlik) iki yıl uzaklaştırılmaktı: N. Oikonomides, “The concept of ‘Holy War’ and two tenth-century Byzantine ivories”, ed. Miller ve Nesbitt, *Peace and war*, 62-86, 65’te. VI. Leo imparatorluğun Müslüman cihadiyle eşdeğer herhangi bir şeylerinin olmamasından şikâyetçiydi. Foça’nın da yer aldığı doğu ordularının bu yöndeki memnuniyetsizliklerini sürekli dile getiriyordu. Nikeforos teklifini sunduğu zaman, hem kilisenin hem de devletin ileri gelenlerinin itirazlarıyla karşı karşıya kaldı: G. Dragon, “Byzance et le modele islamique au Xe siecle. A propos des *Constitutions Tactiques* de l’empereur Leon VI”, *Comptes rendus de seances de l’Academie des Inscriptions et Belles-Lettres* (1983), 219-42, 231-2’de. Bakınız, A. Kolia-Dermizaki, *Bizans’ın ‘Kutsal Savaşları’: The Byzantine ‘Holy War’: the idea and propagation of religious war in Byzantium* (Athens, 1991) (Yunanca fakat İngilizce özetle birlikte) ve yakın zamanda J.-Cl. Cheynet, “La guerre sainte a Byzance au Moyen Age: un malentendu”, *regards croises sur la guerre sainte. Guerre, religion et ideologie dans l’espace mediterraneen latin (XIe-XIIIe siecle)*, ed D. Baloup ve Ph. Jossierand, Toulouse, 2006, 13-32.

¹³⁸ *Tetarteron*: H. Ahrweiler, “Nouvelle hypothese sur le tetarteron et la politique monetiare de Nicephore Phokas”, *ZRVI*, 8 (1963), 19, repr. *Etudes sur les structures administratives et social de Byzance* (Londra, 1971), no. III; aynı zamanda M. Hendy, “Light-weight solidi, tetartera, and the Book of the Eparch”, *BZ*, 65 (1972), 57-80.

tutar¹³⁹. Sarayının duvarlarının bitirildiği gün işi yapan ustalar anahtarları teslim etmeye geldiklerinde imparator ölmüştü.

19. Bunlardan başka ona olan nefreti şiddetlendiren başka bir şey daha vardı. Paskalya kutlamaları esnasında donanma askerleri ve Ermeniler arasında birçok insanın hayatını kaybettiği ve vali olan General Sisinnios'un neredeyse ölmesine sebep olacak boyutta bir çatışma çıkmıştır. Nikeforos bu çatışmaların ortaya çıkmasından sorumlu tuttuğu kişilere çok kızmış ve Hipodrom'un açık olduğu bir günde bu kişilere tuzak kuracağı söylentisi ortaya çıkmıştı. Sonrasında, at yarışlarının düzenlendiği sırada adamlarına halkı eğlendirmeleri için kılıçlarını alarak düşman gibi savaşıyormuş gibi rol yapmalarını emretti. Halkına askeri bir çatışmanın tam olarak ne anlama geldiğini göstermek istedi; belki de onları korkutmak istiyordu. Fakat bu sahte çatışma başlayınca, olayın aslından bihaber olan seyirciler dedikoduların gerçek olma olasılığını düşünmeye başlamışlardı. Tehlikeli ve dik çıkış rampalarına doğru yönelmişler ve birbirlerinin üzerine düşerek hayatlarını kaybetmişlerdir. Eğer imparatoru korkusuz ve sakin bir şekilde tahtında otuyorken görmeselerdi hepsi ezilerek ölebilirlerdi. Onu orada hareketsiz bir şekilde oturduğunu gören kalabalık, olanların kasıtlı bir şey olmadığını anlamış ve izdihama bir son vermişti.

20. İsa'nın miraca¹⁴⁰ yükselişinin kutlamaları yapılırken, Pege'ye doğru hac yolculuğuna gitmiş ve dönüş yolunda Hipodrom'daki fırıncılar meydanında¹⁴¹ hayatını kaybedenlerin akrabalarıyla karşılaşmıştır. Hakaret içeren söylemlerle imparatora sitem etmekteydiler. Ona katil diye hitap ediyorlardı; kendi halkının kanlarıyla lekelenmiş düzenbaz bir suikastçi. Büyük Konstantinos meydanına kadar ona çamur ve taş fırlatmaya devam ettiler. Eğer birkaç soylu vatandaş araya girip öfkeli kalabalığı durdurmasaydı korkudan donup kalabilirdi. İşte tam bu sebepten ötürü sarayın duvarlarını inşa ettirmişti. Fakat kaderinden kaçamayacaktı; tam her şeyi yoluna koyduğunu düşünmeye başlamıştı ki hayatı ellerinden uçup gitti (nasıl olduğunu daha sonra anlatacağız).

¹³⁹ PS. 126: 1b. MSS FH devam eder: “Bir gece sarayın duvarını inşa ederlerken denizde bir kişi teknesinden şu şekilde haykırdı: ‘Vah imparator, surlar yapıyorsun; fakat göğe kadar da yükseltsen, şeytan içinde ve şehrin kolayca elinden gidecek’. Uzun süre bu sözleri kimin söylediğini bulmaya çalıştılar ama bir sonuca ulaşamadılar”.

¹⁴⁰ Miraca yükseliş günü kutlamaları: *De caerim*, ed. Vogt, 1, 101-5. İmparator Pege'ye ilerledi. Dönüş yolu bilinmiyor fakat kabul töreninin Paskalya'nın ikinci Pazartesi fırıncılar meydanında yapıldığı belirtilmiştir.

¹⁴¹ *He ton artoprasteion agora*.

Hükümdarlığının dördüncü yılının Haziran ayında Trakya'daki¹⁴² kentleri ziyaret etmek için sefere çıktı (277) ve Büyük Dyke¹⁴³'a ulaşınca Bulgaristan Hükümdarı Peter'e bir mektup yazdı ve ondan Türkler'in Danube'yi geçerek Roma topraklarına baskın yapmalarını engellemesini istedi. Peter bu isteği göz ardı etmekle kalmayıp tam tersini yapmak için elinden gelini yaptı; durum böyle olunca Nikeforos (Cherson Prensi'nin¹⁴⁴ oğlu) Kalokyros'u patrici rütbesine yükselterek Rusya Kralı Sphendoslav'ın¹⁴⁵ yanına yollamış, ona çeşitli hediyeler sunup vaatlerde bulunarak Bulgarlar'a karşı mücadeleye ikna etmeye çalışmıştır¹⁴⁶. Ruslar bu teklifi kabul etmiş ve vergi döneminin on birinci yılının Ağustos ayında Bulgarlar'la mücadele etmek üzere sefere çıkmışlardır. Birçok Bulgar şehrini harabeye çevirerek hatırı sayılır miktarda ganimetle ülkelerine dönmüşlerdir¹⁴⁷. İmparatorun hükümdarlığının altıncı yılında tekrar Bulgarlar ile savaşmışlar ve ilkinden çok daha büyük zararlar vermişlerdir.

Vergi dönemin on birinci yılında¹⁴⁸ 2 Eylül gecesi saat on iki sularında Honoriad ve Paflagonya büyük bir depremle çok büyük zarar görmüştür. Mayıs ayının kuvvetli, kavurucu rüzgârları ekinleri, şarapları hatta ağaçları talan etmiş ve vergi döneminin on ikinci yılında büyük bir kıtlık baş göstermiştir. İmparator (halkının sağlığı ve esenliği için kaygılanması gereken kişi) devletin tahıl stoğunu ihtiyaç sahiplerinin zor durumundan faydalanarak satıyordu ve normalde tek bir altına bir kile^[149] (36,5 kg) tahıl satılırken, iki kilenin bir altın karşılığında satılmasını emretmişti. Kesinlikle imparator Makedonyalı Basileios'un izinden gitmiyordu. Yenilenme Pazarı (Sunday of Renewal¹⁵⁰) günü Büyük Apostles kilisesine geldiğinde, üzüntü ve keder içerisinde bulunan dinine düşkün, edepli birkaç vatandaş gördü. Onları yanına çağırdı ve bu kutlama gününde renkli, heybetli kıyafetler giymeleri gerekirken neden şehirleri

¹⁴² Bu olay Haziran 967'de olmuştur. Skylitzes olayları kronolojik olarak anlatmıyor. Bu tutumunu daha sonraları Kudüs ve Antakya patriklerinin ölümlerini anlatırken de sürdürüyor.

¹⁴³ Roma sınırlarını korumak için inşa edilmiş Meriç Nehri ile Mandra Gölü arasında yer alan 130 km uzunluğundaki surlar ve hendeklerden meydana gelmekteydi: P. Soustal, *Thrakien (Thrake, Rodope und Haimimontos)* (TIB, 6, Viyana, 1991), 261-2.

¹⁴⁴ *Proteuon*. Cherson bölgesi aynı adla anılan şehre nerdeyse sınırdı. Kırım'ın en tanınmış siması olan Kalokyros Kiev'li Ruslarla yapılacak görüşmelerde en uygun kişi olarak görülmekteydi.

¹⁴⁵ Olga'nın oğlu fakat annesinin aksine dinsiz olan Ukrayna Prensi. Nikeforos onunla görüşmeler yaptığı sırada, Spendothlav Hazar şehrini ve Şarkel'i yerle bir etmiştir.

¹⁴⁶ Leo Deacon, 63 (tr. III-12) Nikeforos'un 1500 altın vermeyi vaat ettiğini söyler.

¹⁴⁷ Bu ilk sefer 968 yılında meydana gelmiştir. Bulgarlar çok hoş karşılanan bir delege göndermişti; Nikeforos Peter'in görevini bırakarak manastıra yerleşmesini ve yerine oğlu Boris'in geçmesini istemiştir. Ruslar ayrılmak için can atıyordu çünkü Kiev Patzinak'ların saldırısı altındaydı: Stehenson, *Balkan sınırı*, 48-9.

¹⁴⁸ 2 Eylül 967.

^[149] Kile: Genellikle tahıl ölçmede kullanılan belirli hacimdeki kap, iki gaz tenekesi oylumunda tahıl ölççeği

¹⁵⁰ İmparator Paskalya'dan sonraki ilk Pazar günü Aziz Sofya'ya giderdi: *Da caerim*, 1.25, ed. Vogt, I, 90-1 ve n. 91 de şu gözlemler paylaşılır: "İmparator Paskalya'dan sonraki ilk Pazar günü atının üzerinde şehirden geçerek Kutsal Havarilere giderdi. Bu son dönemlerde alınmış bir karardır." Skylitzes, Basileios dönemine ait olan ve o ana dek yapılmamış bir tören alayını portrelemiştir.

sıkıntıda olan halklar gibi kedere büründüklerini sordu. “Siz, majesteleri ve etrafındakiler o şaşalı, renkli kıyafetleri giyebilirsiniz ama ölümü bekleyen bizler bunu yapamayız. Belki de haberiniz yok ama iki kile tahıl bir altına satılıyor.” Bu sözlerden sonra imparator derin bir iç çekti ve gözlerinden yaşlar süzüldü. Onları cömert yardımlarla teselli etti ve daha sonra saraya giderek yöneticilerle bir araya gelerek bir görüşme yaptı. Kendisini bu durumdan haberdar etmemelerinden ötürü kötü söz ve lanetler ederek hepsini azarladı ve daha sonra imparatorluk rezervlerini pazara çıkararak on iki kile tahılın bir altına satılacağını duyurdu¹⁵¹. Bu hareket Tanrı’nın hoşuna gitmişti ve halk yeniden bolluğa kavuşmuştu. Aslında Nikeforos halkının yanından olmaktan onlara hizmet etmekten ziyade onların zor durumda olmasından keyif alıyordu; sadece kendisi değil aynı zamanda ticaretle uğraşan¹⁵² kardeşi Leo da dünyayı bir yığın keder ve elemle doldurmuştu. Bir seferinde imparator orduyu denetlemek üzere ovaya geldiğinde, gri saçlı bir adam kendisini orduya kaydettirmek için onun yanına gelmişti. Nikeforos ona şöyle dedi: “Neden, seni yaşlı adam, kendini benim orduma dâhil ettirmek için uğraşıyorsun?” Adam cesurca şu yanıtı verdi: “Çünkü şimdi gençken olduğumdan çok daha güçlüyüm.” Bu nasıl mümkün olabilir?” diye sordu imparator. “Önceden bir altın karşılığındaki tahılı taşımak için iki eşeğe ihtiyacımız olurdu; fakat sizin hükümlüğünüzde iki altına denk gelen tahılı kolaylıkla omuzlarımda taşıyabiliyorum”¹⁵³ Bunun bir mizah olduğunu anlayan imparator, herhangi bir tepki vermeden oradan uzaklaşıyordu.

21. Suriye ve Kilikya şehirleri alındıktan sonra, Müslümanlar Nikeforos’u kıskırtarak kendilerine doğru çekmek için Kudüs Başpiskoposu Ioannes’i diri diri yaktılar¹⁵⁴; aynı zamanda eşsiz güzelliğe sahip Kutsal Kabir Kilisesi’ni (Holy Sepulchre) de ateşe vermişlerdir. Antakyalılar da aynı şekilde başpiskoposları

¹⁵¹ Basileios fiyatlar konusunda ortalıkta dolaşan spekülasyonlara bir tahıl pazarı açarak son vermişti. Bu şekilde İstanbul’da dokuzuncu ve onuncu yüzyıllarda fiyatları makul seviyelerde tutmuştur: J.-C. Cheynet, E. Malamut ve Morrison, “Prix et salaires dans les sources byzantines (Xe-XVe siècle)”, *Hommes et richesses* (Paris, 1991), II, 339-74, 357 ve 361’de; Cheynet ve Morrison, *EHB* 823.

¹⁵² Leo kardeşi tarafından gelir toplayıcısı olarak atanmıştı; vurgun yaptığı yönündeki suçlamalar imparatorun başkentteki popülerliğini olumsuz etkilemişti. Bu durum Nikeforos’un ölümüne giden sebepleri kısmen açıklamaktadır.

¹⁵³ Bu hamlesiyle, asker gençliğinde iki eşeğin taşıyabileceği miktarda tahıl bir altına alabildiğini belirtiyor; oysaki şimdi, iki altın ödemesine rağmen sadece kendisinin taşıyabileceği miktarda erzak alabilmektedir. Bu izah biraz abartılı olabilir ama tahıl fiyatlarının çok hızlı yükseldiği hususunda şüphe yoktur, büyük olasılıkla yüzde 600: *EHB*, 823.

¹⁵⁴ Antakyalı Yahya, I, 799-802, Kudüs’ün Arap valisinin bizzat girişimiyle meydana gelen bu cinayet hakkında daha detaylı bilgiler vermektedir. Hayatından endişe eden patrik, Resurrection (Diriliş) Kilise’sine sığınmıştır. Öfkeli kalabalık kiliseyi ateşe vermiş ve bu yangın kubbenin çökmesine sebep olmuştur. Kilise sonrasında tamir edilmiştir.

Christopher'ı katletmişlerdir¹⁵⁵. Gregory ve Pankratois kardeşler kendi ülkeleri olan Taron'dan kaçarak imparatora sığındılar¹⁵⁶. İmparator onları patrici rütbesine yükseltti ve iyi gelirleri olan şehirleri kendilerine hibe etti¹⁵⁷. 22 Aralık¹⁵⁸ günü saat üç civarında güneş tutulması meydana gelmişti ve yıldızlar görülebiliyordu.

22. İmparatorla olan ilişkisine son veren Theophano, adamlarından birini Tzimiskes'e göndererek onu saraya çağırtmıştır. Tzimiskes kendi bölgesinde sıkışıp kalmıştı. İmparator ondan şüphelenerek onu komutasından çıkarmış ve kendi bölgesinden dışarı çıkmamasını emretmişti. İmparatorun karısının göndermiş olduğu mektuplar sayesinde seyahat edebilmiş ve sonunda elçi kendisini saraya ulaştırmıştı. Kalkedon'a varınca şehre girmek için izin istemiş fakat imparator biraz daha beklemesi gerektiğini söylemiştir. Fakat 2 Aralık gecesi, vergi döneminin on üçüncü yılında, AM 6478¹⁵⁹, imparatoriçe sarayın altındaki gizli bir pencereden onu ve adamlarını içeri almıştır. Yanlarında Mikhail Bourtzes, tugay komutanı (*taxiarches*) Leo Abalantes ve Tzimiskes'in en güvendiği yoldaşı olan Atzypothodoros ve iki adam daha bulunuyordu. Yukarı çıkıp ellerinde kılıçlarla imparatorun yatak odasına girdiler. Onu orada bulamayınca ihanete uğradıklarını düşündüler ve eğer haremden çıkan birisi onları görürse hayatlarının tehlikede olacağını biliyorlardı¹⁶⁰. Şans eseri imparatoru amcası keşiş Mikhail Maleinos'dan¹⁶¹ aldığı kırmızıya boyanmış keçeden ve ayı postundan yapılmış bir döşek üzerinde yerde yatarken buldular. Daha yeni uykuya dalmıştı ve kendisini öldürmeye gelen adamlardan haberi yoktu. Tzimiskes bir tekmeyle onu uyandırdı. Dirseğini yere dayayarak doğrulmaya çalışırken, Leo Abalantes'in kılıcıyla kafasına (doğrulmaya çalışırken kasketi düşmüştü) vurmasıyla başı yarıldı. Daha sonra onu kaldırarak imparatorun yatağında oturan Tzimiskes'in yanına göturdüler. Onu aşağıladılar, lanetler yağdırdılar o ise "Tanrım Merhamet Et", "Tanrım,

¹⁵⁵ Piskopos, Müslümanların önde gelenleri tarafından kendisinin şehri almaları için Yunanlılar'ı kışkırttığı iddiasıyla öldürülmüştür. Patriyarkal yerleşke ve Kassian Kilisesi yağmalanmıştır. Suikastçılar Bourtzes'in şehri ele geçirmesinden sora cezalandırılmıştır: Antakyalı Yahya, I, 807-10; Habib Zayat, "La Vie du patriarche melite d'Antioche Christophore (ob 967) par le protospathaire Ibrahim b. Yuhanna. Document inedit du Xe siecle", *Proche Orient Chretien*, 2 (1952), II-38.

¹⁵⁶ Taron, başkenti Muş olan Van gölünün güney batısında yer alan Ermeni bölgesidir. Topraklara dâhil edilmesinden sonra bir tema haline gelmiştir: Oikonomides, *Listes*, 355-6.

¹⁵⁷ Taronitai'nın güçlü ailelerindendirler ve daha sonra XI. yüzyılın ikinci yarısında Komnenoi ile birleşmişlerdir: ODB, III, 2012-13. III. Gregory Basileios döneminde Selanik Dükü olmuştur; bakınız, IV. Mikhail, c. 26.

¹⁵⁸ 22 Aralık 967.

¹⁵⁹ 2 Aralık 969.

¹⁶⁰ R. Gullian bu cinayet esnasında başkentte olan havayı dikkatlice değiştirmiştir ve komplocuların izini sürmüştür: İnzivaya çekildiği yeri keşfetmeden önce Büyük Saray'da imparatorun yatak odasına girerek onu aramışlardır: Guiland, *Topographie*, I, 334-67.

¹⁶¹ Skylitzes, Nikeforos'un bir aziz olan ve 12 Temmuz 961'de ölen dayısından sadece burada bahsetmiştir. Talebelerinden biri tarafından ölümünün hemen sonrasında yazılmış bir *Hayat* hikâyesi vardır: (yakın geçmiş) A. Laiou, "The general and the saint: Michael Maleinos ve Nikeforos Phokas", *EUYUCIA, Melanges offerts a Helene Ahrweiler*, ed. M. Balard *et al.* (Paris, 1998), 399-412.

Yardım Et” demekle yetindi. Sarayın uşakları sesleri duyup olay yerine doğru yaklaşırken, imparatoru öldürdüler. Başını gövdesinden ayırarak açık olan pencereden yardıma koşanlara gösterdiler. Bu durum karşısından donup kalmışlardı. Tzimiskes ve adamları ise korkusuzca yapmak istedikleri her şeyi yapmaya devam ediyorlardı.

Ölümünden on gün önce imparatorun yatak odasında kendisini koruması gerektiği ve Tzimiskes’in bir komplo hazırlığında olduğunu belirten bir belge bulunduğu söylenir. Ayrıca (281) ölmeden bir gece önce, rahipler ona bir mektup vermişti ve o mektupta şunlar yazıyordu: “İmparator, sana doğru yaklaşan büyük tehlikelerden kendini koru.” Bazıları imparatorun o mektubu dua zannettiğini ve okumadığını söylerken bazıları da mektubu okuduğunu fakat güvenliği ile alakalı olarak herhangi bir endişeye kapılmadığını çünkü kaderinin farklı olduğunu düşündüğünü söylüyordu. Ölümünden sonra o mektup yatak odasında bulunmuştur. Bununla birlikte diğer bir kesim de mektubu okuduğunu ve yardımcılara konuyu araştırarak güvenliği sağlamalarını emrettiğini söyler. Aynı zamanda o sırada evinde olan kardeşi Leo’ya bir mektup yazarak silahlı bir grupla derhal saraya gelmesini istemiştir. Leo mektubu aldığı sırada birkaç arkadaşıyla zar atıyordu ve şansın da kendisinden yana olmasından ötürü okuma işini sonraya bırakarak minderinin altına koyar. Oyun bitince mektubu görür ve yazılanları görünce hemen adamları toplayarak yola koyulur. Fakat Hipodromun batı ucuna vardığında bazı insanların birbirlerine imparatorun çoktan ölmüş olduğunu söylediğini duyar ve şehrin sokaklarında Ioannes’in imparatorluk sesleri yükselmektedir. Ani gelişen bu olaylar karşısından ne yapacağını bilemez ve oğlu Nikeforos’u da alarak mümkün olan en kısa zamanda Ayasofya’ya gider. Böyle diyorlar; doğru ya da yanlış bilemem ama imparator Nikeforos kesinlikle ölmüştür, kendi sarayında öldürülmüştür.

Öldüğünde elli yedi yaşındaydı. Aynı günün gecesinde Ioannes’in emriyle tahta bir tabutun içerisinde gece yarısında Apostles (Havari) kilisesine getirilerek Konstantinos’un lahitine gömülmüştür. Gömülmeden önce şu şekilde görünüyordu: Yüzü solgun olması gerekirken kararmıştı. Siyah, kalın telli saçları ve kalın kaşlarının altından düşünceli ve endişeli bakan siyah gözleri vardı. Hafif dik normal ölçülerde bir burnu vardı. Bıyıkları yanak seviyesinde olan sakallarına karışmıştı. Bedeni hafif kamburdu fakat oldukça sağlıklıydı, göğsü ve omuzları çok genişti. Gücü ve kuvveti ünlü Herkül’e eşdeğerdi ayrıca bilgeliği ve zekâsı kendi çağının tüm insanlarından daha üstündü.

Melitene piskoposu olan Ioannes¹⁶² onu lahitinde şu şekilde betimlemiştir:

Bir zamanlar insanları kılıçtan daha keskin bir şekilde parçalara ayıran adam

şimdi bir kadın ve kılıcın kurbanı oldu.

Bir zamanlar tüm dünyaya hükmederken

şimdi küçük bir evin bahçesinde yatıyor.

Bir zamanlar vahşi canavarların bile saygı duyduğu biriyken

şimdi karısı tarafından bir koyun gibi katledildi.

Bir zamanlar geceleri az uyuyan biriyken

şimdi sonsuz bir uykuya daldı.

Acı bir iç çekiş: İyi hükümdar, canlan!

Piyadeleri, atlıları, okçuları,

Ülkenin alaylarını birliklerini savaşa götür-

Tüm gücüyle limanlarımıza saldıran Ruslar,

Katliam yapmak için can atan İskitler

Bir zamanlar Bizans kapılarının önündeki

Siluetinden korkan herkes şehrine zarar veriyor.

Bunları kulak ardı etme; seni buraya hapseden

O taştan kurtul ve Romalılar'ı defeden

O canavarları taşa tut; bizlere kayalardan yapılmış

Yeni, sağlam, güvenli bir sığınak inşa et.

Ya da mezarını kısa bir süreliğine de olsa terk etmeyeceksen

En azından yeryüzünden düşmanlarına haykır-

O bile tek başına onları darmadağın etmeye yetecektir. (283)

Eğer bunların hiçbirini yapamazsan, bizlere mezarından yer aç

Sen de bilirsin ki ölüm tüm Hristiyanlar için

Kurtuluş ve selamettir,

Herkesi mağlup eden ama bir kadına yenilen, Nikeforas.

Ve böyle devam eder gider¹⁶³.

¹⁶² Eski bir asker ve Nikeforos'un hayranı olan Ioannes Melitene Basileios parakoiomenos'un sadık bir arkadaşı olan Ioannes Geometres ile karıştırılmamalıdır: M. Lauxtermnan, "John Geometre, poet and soldier", *B*, 68 (1998), 356-80.

¹⁶³ Sadece MSS ACE.

XV. BÖLÜM

I. Ioannes Tzimiskes (969-976)

1. 284'te Nikeforos öldükten sonra, Ioannes Tzimiskes, II. Romanos'un oğulları olan ve tahtın Tzimiskes'ten sonraki varisleri Basileios ve Konstantinos ile birlikte Roma İmparatorluğunun idaresinin sorumluluğunu üzerine almıştır; Basileios yedi yaşındaydı, Konstantinos ise henüz beş yaşındaydı¹⁶⁴. Ioannes hemen imparatorluk danışmanlarından Basileios'u¹⁶⁵ yanına çağırttı ve kendisini de yönetime dâhil etti. Nikeforos'un imparatorluğa yükselmesinde bu adamın rolü çok büyüktü ki o dönemde Senato başkanı olarak atanmıştı –bu unvan daha önceleri mevcut değildi; Nikeforos bu unvanı ilk defa ortaya çıkaran kişidir¹⁶⁶. Ioannes bu adamı yönetime dâhil etti çünkü devlet işlerinde uzun zamandan beri görev almaktaydı, babası Yaşlı I. Romanos, üvey kardeşi VII. Konstantinos Porphyrogennetos dönemleri dâhil. Hagarenler'e¹⁶⁷ karşı defalarca sefere çıkmıştı ve zor koşullara rahatça ayak uydurması hususunda da oldukça yetenekliydi. Hemen duruma el koyarak Nikeforos yanlılarını uzaklaştırdı. Kouropalates¹⁶⁸ Leo'yu Midilli adasına, Vestes Nikeforos'u da İmroz adasına sürgüne göndermiştir¹⁶⁹. Chaldia ve Coloneia dükü olan Genç Bardas'a¹⁷⁰ bir mektup göndermiş ve onu görevden alarak Amasya'ya göndermiştir¹⁷¹. Mevcut sivil ve askeri yetkilileri görevden alarak yerlerine yeni hükümdarı destekleyen kendi adamlarını atadı¹⁷². Nikeforos'un sürgüne gönderdiği kişileri özellikle de imparatorun Kilise'yi aşağılamak

¹⁶⁴ Burada hesaplama ile ilgili bir yanlışlık var çünkü Aralık 969'da Basileios'un kendisi on yaşından büyük iken kardeşi yedi yaşlarındaydı. Bu rakamlar imparatorluk dönemleri ile de çatışmaktadır; Basileios 22 Nisan 960'dan başlayarak kardeşi Konstantinos ise 962 yılından itibaren imparatorluk yapmıştır. Ioannes Tzimiskes o devirde kırk beş yaşındaydı: Leo Deacon, 96, tr. 146 [Yannis].

¹⁶⁵ Basileios, Tzimiskes'in suikastinde aktif rol almamış gibi görünüyor; fakat önlemeye de çalışmamıştır: Leo Deacon, ed. Hase, 94; Bu yüzden eski konumuna getirilmesinde herhangi bir sakınca yoktu.

¹⁶⁶ Bu meclise ait yöneticilik (*proedros*) kademesinin tam olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir; fakat kesinlikle Nikeforos'un tahta çıkışından sonra oluşturmuştur. Basileios bu ünvanı mühründe kullanmıştır: “Basileios, meclisin başkanı ve İsa'nın sevdiği imparatorun baş danışmanı”: Zacos II, no. 794. Şu anda Venedik'te Aziz Marco Basilikasında kutsal emanetlerin saklandığı bir kutu içerisinde bulunan bir kadehin üzerinde bulunur.

¹⁶⁷ 958'de Seyfüdevle'yi yenerek Fırat kıyısındaki Samsat'ı alan orduyu Tzimiskes ile birlikte yöneten komutanlardan biriydi.

¹⁶⁸ Leo Deacon, 95, tr. 144. Leo'yu kardeşinin öcünü almadığı (Phokades'e sadık bir ordunun İstanbul'da konuşlanmış olmasına rağmen) ve imkânları varken Tzimiskes'i durdurmağı için ayıplamaktadır.

¹⁶⁹ Ege Denizi'nin kuzey batısında yer alan ve Bozcaada ile birlikte Dardanel'in girişini kontrol eden bir ada: J. Koder, *Aigaion Pelagos (Die nordliche Agais)* (TIB, 10, Viyana, 1998), 177-9. Bu her iki ada da şu anda Türkiye'ye aittir.

¹⁷⁰ Dedesi ile karıştırılmasın diye “genç” olarak adlandırılmıştır. Genç Bardas kariyerine amcasının yanında başladı: Doğu'da önemli bir komutanı merkezini idare etmekteydi: Trabzon ve çevresi: J.-C. Cheynet, “Les Phocas”, *Le traite sur la guerilla de l'empereur Nicephore Phocas*, ed. G. Dagron ve H. Mihaescu (Le monde byzantin, Paris, 1986), 307-9, J.-C. La societe byzantine. *L'apport des sceaux* (Bilans de recherche 3, Paris, 1986), 489-91.

¹⁷¹ Tzimiskes ve arkadaşlarının son derece etkili (ki bu Bardas'ın sıkı bir gözetim altında olduğu anlamına gelmektedir) olduğu Armeniakon temasının en önemli şehirlerindedir (bugünkü adı Amasya). Tzimiskes kendi popülaritesini artırmak için orda yaşayan vatandaşları vergiden muaf tutmuştur: Leo the Deacon, 100, tr. 149.

¹⁷² Alınan önlemler hakkında detaylı bilgiye sahip değiliz ama Antioch Eustathios Maleinos'in yerine (anne tarafından Nikeforos'un akrabasıdır) fethi büyük ölçüde kendi kişisel gayretiyle başarılmasına rağmen Phokas tarafından kendisine komuta verilmemesine çok içerlemiş olan Mikhail Bourtzet getirilmiştir.

ve sınırlandırmak için hazırladığı bildirgeyi imzalamayanların yurda dönmesine izin verdi.

2. Bu önlemleri aldıktan sonra, aynı gece, imparator yanında birkaç adamla birlikte Ayasofya'ya (Great Church) gitti; amacı bizzat patriğin elinden tacını almaktı. Fakat tam kiliseye girecekken, Polyeuktos buna izin vermedi. Ellerinden katlettiği hısımlarının kanı damlayan bir adam Tanrı'nın Kilisesine giremez; işlediği fiiliyattan dolayı derhal pişmanlığını ortaya koymalı ve böylelikle tanrının evine girmeye hak kazanmalıdır. Yannis [John/Ioannes] hiçbir şey söylemeden bu cezayı kabul etmiş ve her yönüyle kefareтини tümüyle yerine getireceğini belirtmiştir. Bununla birlikte, Nikeforos'u kendisinin değil Balantes ve Atzypotheodoros'un öldürdüğünü iddia ederek savunmaya geçmiştir; imparatorun karısı onları tahrik etmişti. Bunları işiten patrik, Theophano'nun saraydan çıkarılarak bir adaya gönderilmesi, Nikeforos'un katillerinin sürgün edilmesi ve Nikeforos tarafından kiliseyi karmaşıklığa sürüklemesi amacıyla orta çıkarılan beyanın parçalara ayrılması emrini verdi. Yannis hemen bu iki adamı şehirden kovmuş, Theophano'yu ise Marmara Adası'na sürgüne yollamıştır. Theophano oradan kaçmayı başarak Ayasofya'ya (Great Church) sığınmıştır fakat Parakoimomenos Basileios onu kovarak imparator tarafından yeni kurulan Armniakon temasındaki¹⁷³ Damiedeia manastırına sürgüne göndermiştir. Bu olanlardan önce Basileios (ona Scyth¹⁷⁴ ve barbar derdi) ve imparatora hakaretler etmiş hatta onun mabedine muştasının izini bırakmıştır. Annesi de Matineion'a¹⁷⁵ sürgüne gönderilmiştir. Kiliseyle alakalı beyan parçalara ayrılmıştır; böylelikle kilise eski özgürlüklerinin keyfini çıkarmaya başlamıştır.

3. Ioannes, günahlarına karşılık bütün mal varlığını fakirler arasında pay edeceğini açıklamıştı bunun üzerine Polyeuktos da ona Kilise'ye girme izni vermiştir. İlahımız olan İsa'nın Doğum Günü kutlamaları yapılırken kiliseye girmiş (Ayasofya) ve tacı almıştır¹⁷⁶. İmparatorluk doğudan ve batıdan gelen saldırılara maruz kalıyordu. Kuşatılmalarından sonra Nikeforos'un düzeni ve güvenliği sağlamaya zamanı olmadığı için, Kilikya'daki, Fenike'deki ve Coelo-Suriye'deki Hagarenler'den alınmış olan

¹⁷³ Kourkouas-Tzimisces Armeniakon temasına sürekli olarak destek verilmesini emretmiştir, n. 95, s. 222.

¹⁷⁴ Basileios'un annesi tam olarak nereli olduğu bilinmeyen bir cariyeydi; büyük olasılıkla Bulgar ve Macar-bunların her ikisi de kuzey bozkırlarının göçebesi anlamına gelen Scyth olarak tanımlanabilir.

¹⁷⁵ Boukellario temasında bir manastır, aşağı bakınız: reign of Romanos Argyros, c. 18. Thephano'nun annesinin adı (Maria) bir mühürde mevcuttur: Zacos ve Veglery, *Byzantine lead seals*, I, no. 2675.

¹⁷⁶ İmparator Noel vaktinde Ayasofya'ya gitmişti: *De Cer.*, I, 32, ed. Vogt, I, 119-26, 122-3. Bunun üzerine, Ankyra konseyinin on ikinci hükmüne binaen, patrik, Rahipler Meclisi'nin (Synod) vermiş olduğu hükmü de göz önünde bulundurarak imparatorun (sembolik olarak) yağlanmasının bütün geçmiş günahlarını sileceğini belirtmiştir tıpkı vaftiz töreninde geçmiş bütün günahlardan kurtulmak gibi: Grumel, *Les registres du patriatcat*, II, no. 794.

şehirlerde isyan hazırlıkları yapıyordu. Düşünülmeden hayata geçirilmiş olan Rusların Bulgarlara karşı kışkırtılması projesi imparatorluk için çok büyük bir tehlike arz etmeye başlamıştı. Diğer bir yandan da beş yıldır Roma topraklarını başına bela olan kıtlık şehirleri kasıp kavuruyordu¹⁷⁷. İmparator bu sorunlara nasıl çare bulunacağı ve şu anda halk arasında hâkim olan gelecek kaygısını nasıl ortadan kaldıracığını düşünüyordu. Bu sırada Thomas adında çok faziletli bir keşiş Asi'de (bir piskoposu yoktu) Antakya'ya başpiskopos olarak atanmıştı¹⁷⁸. Bu keşiş imparatorun hükümdar olacağını önceden bilmiş ve onu acele etmemesi için uyarmıştır lakin Tanrı onu hükümdarlık makamına yükseltecektir; tahta sahip olmak için ahmakça acele ederse kendi ruhunu yok edeceği korkusuyla dikkatli olmak zorundaydı. Ayriyeten tüm doğuyu yağmalayan ve kendi sefil dinlerini yaymaya çalışarak düzeni bozan Manişteler'in^[179] de batıya gönderilerek ıssız bir yere yerleştirilmelerini istemiştir. Bu istek daha sonraları yerine getirilmiştir; bulundukları yerden tahliye edilerek Philippoupolis'e¹⁸⁰ yerleştirilmişlerdir. Yannis'in (Ioannes) hükümdarlığını ilan etmesinden otuz beş gün sonra, Polyuktus hayatını kaybetmiştir¹⁸¹ ve yerine yüksek erdem sahibi Basileios Skamandrenos¹⁸² adında bir keşiş atanmıştır; bunlar o sırada şehirde olan olaylardı.

4. Antakya'nın ve yukarda bahsettiğimiz diğer şehirlerin kuşatılması dünyanın her tarafındaki Araplar ve onların dinine mensup tüm diğer dünya milletleri için aşağılayıcı bir durumdu: Mısırlılar, Persliler, Araplar, Elamlar, Felix Arabistan ve Saba¹⁸³. Bir anlaşmaya vararak müttefik oldular, büyük bir ordu oluşturarak başına Kartacalılar'ı¹⁸⁴ getirdiler. Komutanları Zochar adında güçlü kuvvetli kara ve deniz operasyonlarını iyi yöneten askeri yetenekleri olan biriydi. Bütün ordular bir araya getirilir getirilmez, yüz bin askerle Romalılar'ın üzerine yürüdüler. Antakya

¹⁷⁷ Bu durum Nikeforos döneminde tahıl fiyatlarının artmasının sebebini açıklamaktadır. Leo Deacon sadece üç yıllık bir kuraklıktan bahsetmez aynı zamanda ani gelen rahatlamayla birlikte bu afetin de son bulduğundan bahseder. 102-3, tr. 152.

¹⁷⁸ Roma hâkimiyetine girdikten sonra Antakyalı patrikler üzerine: V. Grummel, "Le patriarcat et les patriarches d'Antioche sous la seconde domination Byzantine (969-1084)", *EO*, 33 (1934), 129-47, K.-P.Todt, "The Greek patriarchate of Antioch in the period of the renewed Byzantine rule and in the time of the first Crusades (969-1204)", *History of the Antiochian Greek Orthodox Church: what specificity?* (Balamond, Lübnan, 1999), 33-53. Theodore II (970-6) Armeniakon Teması'daki Aziz Anthony monastırının başkanıydı (hegoumenos). Tzimiskes'e olan yakınlığından dolayı bu tarz tahminlerde bulunabilmıştır.

^[179] Manişteler: İran'lı Mani'nin kurduğu Hristiyan Zerdüş karması dualist din.

¹⁸⁰ Bunlar Paulusçulardır – sonunda bir birlik oluşturarak I. Alexios Komnenos, dönemine kadar Roma ordusunda yer almışlardır. Philippoupolis'in şu anki adı Plovdiv'dir: Anna Comnene, *Alexiade*, ed. B. Leib, Paris 1967 2: 43-5; *Annae Comnenae Alexias*, ed. Reinsch ve Kambylis, *CFHB* 40/I, Belin-New York 2001, 170-I.

¹⁸¹ 5 Şubat 970.

¹⁸² Bu soyadı aynı adı taşıyan Bithynian da bulunan bir nehirden alınmıştır ki orada bir manastır inşa etmiştir: R. Janin, *Les églises et les monasteres des grands centres byzantins* (Paris, 1975), II, 212.

¹⁸³ Yemen ve Etiyopya.

¹⁸⁴ Kuzey Afrika'dan yola çıkan (bu yüzden "Kartacalılar") Fatimiler, Mısır'ı egemenlikleri altına almışlar ve Generalleri Jawhar (Zochar)'ın taktikleri sayesinde, Filistin ve Suriye'yi istila etmeye başlamışlardı. *Islamic Egypt, 640-1517*, ed. C.F. Petry (*Cambridge History of Egypt, I*, Cambridge, 1998), 138.

yakınlarındaki Daphne'ye¹⁸⁵ kadar ilerleyerek güçlü bir kuşatma başlattılar fakat orada bulunanlar cesurca ve yüksek moralle karşı koyunca, kuşatma uzun süre devam etti. Bu durum imparatora bildirilince, derhal Mezopotamya komutanına bir mektup yazmış ve birliklerini toplayarak kuşatma altında olanlara yardıma gitmesini emretmiştir. Hadımlarından biri olan Patrici Nicholas'ı da başkomutan olarak oraya göndermiştir. Nicholas diğer birliklerle bir araya gelerek binlerce barbarla savaşmış ve onları kesin olarak oradan uzaklaştırarak şehrin Roma yönetiminde güvenliğini tekrar sağlamıştır¹⁸⁶.

5. Rusların Bulgaristan'ı nasıl işgal ettiklerini ve Peter'in iki oğlu olan Boris ve Romanos'u savaş esiri olarak tuttuklarını daha önce açıklamıştık. Rusların şu anda kendi ülkelerine dönmek gibi bir niyetleri yoktu. O bölgenin verimliliğinden o kadar etkilenmişlerdi ki Nikeforos ile yapılan anlaşmayı dikkate almayarak orda kalmayı ve toprakların kontrolünü ellerinde tutmayı düşünüyorlardı¹⁸⁷. Kalokyros'un kendisinin Roma imparatoru olarak görülmesi durumunda ordusunu Bulgaristan'a çekerek onlarla sonsuz bir barış yapacağını açıklamasıyla daha da cesaretlenmişlerdir. Onlara yardım edeceğini ve kendilerini ömür boyu müttefik ve dost olarak göreceğini söylemiştir. Bu sözlerle kendilerini tatmin etmiş olan Ruslar, Bulgaristan'ı fethedilmiş olarak görmeye başladılar ve imparator Nikeforos'un belirlediği kuralları yerine getirmesi için bir elçi gönderdiğinde onlar bunu hiçbir şekilde kabul etmediler. Kibir dolu cevaplar verdiler; bu durum ise meselenin çözümünün askeri yollarla mümkün olacağı sonucunu doğurdu. Derhal bir mektup yazarak, doğu ordularının batıya doğru ilerlemelerini ve Bardas Skleros'un¹⁸⁸ (imparatorun karısı kendisinin kız kardeşidir) General rütbesiyle ordunun başına geçmesini emretti¹⁸⁹; bahar mevsiminin başlarında yola çıkacaktı. Ruslar ve

¹⁸⁵ Su kaynakları bakımından zengin olan Daphne zengin ve varlıklı Antakyalılar'ın sıkça tercih ettiği bir meskendi.

¹⁸⁶ Antakyalı Yahya'nın, II, 350-I, raporu ise biraz farklıdır: Fatimi ordusu kuşatmaya son vermiştir çünkü o sırada kendileri Filistin'de asi Karmatiler tarafından saldırıya uğramaktaydılar. Yahya Antakya'ya gönderilen ordunun komutanın asıl adının Foutou olduğunu bildirir. 971'de beş ay boyunca Antakya önlerinde beklemiştir: P. E. Walker, "A Byzantine victory over the Fatimids at Alexandretta (971)", *B*, 42 (1972), 431-40.

¹⁸⁷ Olayın aslı şu şekildedir: Sviatoslav Kiev'e dönmek zorunda kaldı çünkü Peçenekler'in saldırısına uğramaktaydı ve annesi savunmayı idare ediyordu. Sviatoslav 969 yılının sonunda Bulgarlar'a tekrar saldırdı. Bu arada Nikeforos Bulgarlar ile Rusları topraklarından defetmeleri hususunda antlaşmaya varmıştı bunun üzerine Nikeforos Bulgarlar'ın taleplerini kabul etmiştir: Leo Deacon, 79-80. Sviatoslav'ın niyeti İstanbul'u fethetmek değil de fakat Küçük Preslav'da bir yer edinmek istiyordu (Bulgaristan başkenti olan Preslav'dan farklı bir yer) çünkü bu durum onun imparatorluk ile ticaret yapmasını daha da kolaylaştıracaktı: S. Franklin ve J. Shephard, *The emergence of Rus, 750-1200* (London, 1996), s. 147.

¹⁸⁸ Ioannes Tzimiskes'in kayınbiraderinden ilk defa burada bahsedilmiştir. Bardas büyük ihtimalle Romanos Lekapenos dönemindeki son doğu orduları komutanı olan Pantherios Skleros'un oğluydu ve bu yüzden Nikeforos döneminde önemli bir komuta görevi üstlenememiştir. Şimdi yaşlı ve deneyimli bir komutandı doğumu ve büyük ihtimalle 920'li yıllarda doğmuştu: W. Seibt, *Die Skleroi: Eine prosopographisch-sigillographische Studie* (Byzantina Vindobonensia, 9, Viyana, 1976), 29-58.

¹⁸⁹ *Stratelates*, önceki adı *magister militum*, Philotheos'un *Kletorologion*'unda hala bahsedilmesine rağmen yedinci yüzyılda ortaya çıkmış ve sekizinci yüzyılda ortadan kalkmış bir rütbedir. *Taktikon Scorialensis*'de tekrar ortaya çıkmış ve ordu komutanı anlamında kullanılmıştır. Bardas'ın bu rütbeye sahip olduğu üzerine hiç şüphe yoktur fakat

liderleri Sviatoslav, Romalılar'ın yola çıktığını öğrenince, Bulgarlarla işbirliği yapıp Peçenekler¹⁹⁰ ve Türkler'i¹⁹¹ de yanlarına alarak batıda Panonya'ya konuşlandılar. Tüm birlikler bir araya gelince asker sayısı üç yüz sekiz bin kişiye ulaştı¹⁹². Haemos dağlık bölgesini geçerek tüm Trakya'yı yakıp yıktılar ve Arkadiopolis¹⁹³ surlarının önünde kamp kurarak savaşı beklemeye başladılar. Fakat komutan Bardas Skleros ordusunun sayıca dezavantajlı olduğunu anlayınca (tüm ordusu yaklaşık on iki bin askerden oluşuyordu), savaş hilesini başvurarak düşmanı alt etmeye karar verdi; (289) sayıca çok fazla olan düşmana yetenek ve maharetlerini kullanarak üstünlük sağlamak; sonuç olarak da bunu başarmıştır. Düşman her seferinde onu dışarı çağırıp savaşa davet etmesine rağmen, o bu çağrılara aldırış etmemiş ve ordusunu surların iç kısmına yerleştirmişti. Düşmana korkmuş izlenimi vermek amacıyla olduğu yerde kaldı ve onların yaptıklarını izledi. Bu davranış düşmanın kibirlenmesine yol açtı çünkü Roma ordusunun gerçekten kendilerinden korktukları için surların içine sığındığını düşünmeye başlamışlardı. Dikkatsizce etrafta dolaşmaya başladılar: Kampın güvenliği hususunda lakayt davranmaya başladılar. Gecelerini içerek sarhoş bir şekilde şarkılar söyleyerek ve barbar danslar ederek alınması gereken önlemlerden bihaber bir şekilde geçirdiler. Bardas düşmana en doğru zamanda ve şekilde nasıl alt edeceğinin planlarını yaptıktan sonra, bazı yerlere gece vakti tuzaklar kurdu. Daha sonra Patrici Ioannes Alakasseus'un¹⁹⁴ önderliğinde bir birliği düşmanı keşfe yolladı; sürekli olarak komutanla iletişim içerisinde olacak ve bulunduğu bölgeyi ona bildirecekti. Düşmanla karşılaşınca savaşılmaya başlayacak, fakat düşman atak yapınca kaçıyormuş izlenimi vermek için sırtını dönecekti. Bunu yaparken saflarını bozmadan atını yavaş yavaş sürecekti. Daha sonra uygun elverişli bir yere gelindiği anda adamları tekrar dönerek düşmanlara saldıracaktı. Bu harekâtı ta ki düşman kuvvetleri dağılana ve tuzaklara yakalanana kadar yapacaklardı; böylelikle düşman düzensiz bir şekilde geri çekilecek ve tepe taklak olacaktı. Düşman kuvvetleri üç bölümden oluşuyordu: birinci kısım Ruslar ve Bulgarlar, ikinci kısım Türkler ve üçüncü kısım Peçenekler. Ioannes savaş alanına

tam olarak ne anlama geldiğini kestirmek pek de kolay değildir: *stratelates*'den sorumlu subay ya da kısaca sorumlu subay: N. Oikonomides, *Listes*, 332.

¹⁹⁰ Ruslar ile ülkenin güneyindeki bozkırları işgal etmiş olan Peçenekler arasındaki ilişki genellikle karmaşık ve düşmancaydı. Fakat Sviatoslav kendisiyle savaşmaları için onları ikna etmeyi başarmıştır; tabi ki elde edecekleri ganimetler sayesinde ikna olmuşlardır.

¹⁹¹ 955'de I. Otto onlara karşı zafer kazanınca, Macarlar eskisi kadar rahat bir şekilde Latin dünyanın batısında dolaşamıyordu ki bu sebeple kendilerine doğup büyüdükları bozkırları anımsatan Panonya'ya yönelmişlerdir.

¹⁹² Kesinlikle büyük bir abartıdır. Nikeforos Kalokyros'a 10.000 adama yetecek miktarda olan yaklaşık 490 kg altın vermişti. Sviatoslav önemli sayıda takviye kuvvet ilave etmiştir.

¹⁹³ Şimdiki adı Lüleburgaz olan ve Edirne ile imparatorluğun merkezine olan yol üzerinde yer almaktadır, bu sebeple Roma ordusu savaştan çekilmek zorunda kalmıştır.

¹⁹⁴ Özellikle Balkanlar'da Komnenoi döneminde aktif olan asker ailelerinden ilk defa söz edilmiştir. "Patrici" rütbesi Yannis'in bir timi veya birliğe komutan olması anlamına geliyordu.

gelince, Peçenekler’le çarpışma şansı buldu. Emredildiği üzere o da kaçıyormuş gibi yaptı fakat bu harekâtı oldukça yavaş icra etti. Peçenekler saflarını bozarak onları yeneceklerini düşünerek kovalamaya başladılar. Bununla birlikte planlı ve nizamlı bir şekilde geri çekilen Romalılar geri dönerek savunmaya geçiyor atlarını tuzaklara yakın yerlere sürerek Peçeneklerin düzensiz bir şekilde onları takip etmelerini sağlıyorlardı. Daha sonra General tüm ordusuyla ortaya çıkmış ve Peçenekler şaşkınlık içerisinde takip etmeyi bırakmışlardı. Bunu yapmalarının sebebi kaçmak değildi tabi, yerlerinde kalarak başlarına gelecek felaketi beklemeye başladılar. General ve askerleri şiddetli bir saldırıya geçti; hemen ardından diğer birlikler de saf saf ilerleyerek onları takip etti ve Scyths’lerin¹⁹⁵ en cesur askerlerini bile öldürdüler. Roma kuvvetleri iki bölüme ayrılmış Peçenekler ise tuzağa düşmüştü; daha sonra bu bölümler bir araya gelerek düşmanı kusursuz bir şekilde çepeçevre sarmışlardı. Kısa bir süre karşı koymaya çalıştılar fakat daha sonra pes ettiler; neredeyse hepsi katledildi.

6. Böylelikle Bardas onları oradan uzaklaştırmış oldu; mahkûmlardan, diğer Peçenekliler’in de bir an önce savaş alanına inmek için gün saydığını duymuştu. Hemen onlara doğru yöneldi. Diğer Peçenekliler’in başına gelenleri ilk duyduklarında moral olarak çöküşe uğramışlardı fakat daha sonra birbirlerini cesaretlendirerek firar etmiş olanları tekrar bir araya topladılar. Önde atlı süvariler arkada piyadeler olacak şekilde Romalılar’a karşı saldırıya geçtiler. İlk hamlelerinde ortaya koydukları kuvvet karşı konulmaz gibi görünen Romalılar tarafından püskürtüldü; süvariler geri çekilerek piyadelerin yanına döndüler. Daha önce bulundukları yere varınca, yeniden bir araya gelerek üzerlerine gelen Romalılar’ı beklemeye başladılar. Savaş bir süre dengede devam etti ta ki hem cüssesiyle hem de cesaretiyle diğerlerinden daha üstün olan ve atını ön saflarda sürerek birlikleri cesaretlendiren bir Scyth’in Generalin karşısına çıkıp kaskına doğru bir kılıç darbesi sallayana kadar. Fakat hedefi tutturamayarak başarısız oldu. Daha sonra General kılıcını onun kaskına doğru salladı; kolları çok güçlüydü ve kılıcı o keskindi ki adamı baştan aşağı ikiye ayırmıştı. Generalin kardeşi olan Patrici Konstantinos¹⁹⁶ kardeşinin yardımına koşmuş o sırada ölen Scyth’e yardım için yaklaşan başka birine saldırmaya çalışırken adamın eğilmesiyle kılıç atın boğazını isabet ederek kafayı boyundan ayırmıştı. Adam yere düşünce Konstantinos da atından inmiş adamın sakallarını kavrayarak boğazını kesmişti. Bu durum Romalıları daha da cesaretlendirirken Scythler’in korkularını arttırarak dehşete düşürmüştür. Aniden

¹⁹⁵ “Scyths” genellikle Kuzey’de yaşayan insanlara verilen addır; burada Ruslar ve Bulgarlardan bahsedilmektedir.

¹⁹⁶ Konstantinos imparator Nikeforos’un kardeşi olan Leo Phokas’ın kızı Maria ile evlenmişti: Seibt, *Skleroi*, 58.

cesaretlerini yitirmişlerdi; geri çekilerek utanç içerisinde kaçmaya başladılar. Romalılar onları takip etti ve ovaya ölüm yaydılar, çoğu canlı olarak yakalandı ve içlerinden çok azı yara almamıştı. Eğer gece olmasaydı hiçbiri bu felaketten kurtulamazdı. On birlerce barbardan geriye sadece çok azı sağ kalırken Romalı askerlerden de yaklaşık yirmi beş kişi hayatını kaybetmişti fakat geriye kalan hemen hemen herkes yaralıydı¹⁹⁷.

7. Ne Skleros, Scythsler ile olan savaşı bitirmiş ne de askerler üzerlerindeki kan izlerini temizlemişti ki imparator bir mektup göndererek onu saraya çağırıştır. Saraya varınca, onu bekleyen çatışmaya yetecek miktarda adamı da yanına alarak Asya'ya doğru ilerlemesi emredildi. Bardas Phokas orada kalmaya mahkûm edildiği Amasya'dan Kapadokya bölgesinde bulunan Kayseri'ye tekrar döneceklerine ant içen birkaç yakını ve arkadaşı ve tanıdıklarıyla birlikte firar etmişti¹⁹⁸. Orada Patrici Theodoulos Parsakoutinos'un¹⁹⁹ oğlu olan Nikeforos ve Theodore önderliğinde büyük bir ordu kuracaklardı; diğer bir patrici olan Symeon Amplelas²⁰⁰ da gruba dâhildi. Daha sonra Bardas Phokas hükümdar gibi davranarak bütün yetkileri eline alacak ve imparatora yapılması planlanan komployu organize edecekti. Babası Leo Kouropalates, bazılarını hediyelerle bazılarını da vaatlerle ikna ederek yanına adam toplamaya başlamıştı bile ve Abidos piskoposu da ona bu konuda yardımcı oluyordu. Leo oğlu Nikeforos ile birlikte gizlice Midilli Adası'dan Trakya'ya gitmenin planlarını yapmaktaydı. İmparator bu planını öğrenince (piskopos yakalanmış, ortaya atılan iddiaları delilleri inkâr edememiş ve her şeyi itiraf etmişti) **kouropalates** adalete teslim edilmiş ve oğlunun ve kendisinin infazına karar verilmiştir. İmparator gözlerine mil çekilerek sonsuza dek cezalandırılmalarına hüküm getirmiştir fakat kendisi o kadar merhametlidir ki bu işlemi yapacak olan infaz memurlarına gizlice suçluların gözlerine hiçbir şekilde zarar vermemelerini emrettiği söylenir; hafifçe göz kapaklarının üzerini yakarak gözlerinin ışığını kesmemesini ister. İnfaz memurları bu eylemi merhamete

¹⁹⁷ Savaşta kullanılan bu klasik taktik için E. McGeer'in yorumlarına bakınız, *Sowing the dragon's teeth: Byzantine warfare in the tenth century* (DOS, 33, Washington, Dc, 1995), 294-300. Bu savaş 970 yılının bahar mevsiminde yapılmıştır (McGeer sonbahar da olmadığını iddia etmektedir). Skleros'un başarılı harekâtlarının raporu (Leo Deacon verdikleri ile çok benzer, 108-II, tr. 158-61) zaferi ilan etmeleri için İstanbul'a gönderilen tebliğlerden gelmektedir.

¹⁹⁸ Chaesianon temasının başkenti olan bu şehirde Nikeforos imparator olarak ilan edilmişti. Kayseri, Phokas ve arkadaşlarının kontrolünde olan toprakların merkeziydi.

¹⁹⁹ Leo Deacon Bardas adında üçüncü bir kardeşten bahseder ki kendisi isyankârların kuzenidir. Parsakountenos bu adın daha aşına olunan şeklidir.

²⁰⁰ Symeon adını ilk mesleğinden almıştır: bağcı. O veya akrabaları Milet yakınlarındaki Xerochoraphion Manastırı'na bağışlarda bulunmuşlardır ki bu da onun o bölgeden olma olasılığını güçlendirmektedir: *Life of Nikephoros of Miletos*, ed. H. Delehaye, *Anaboll (Analecta Bollandiana, Brussels, Paris and Geneva, 1882-),* 44 (1895), 151.

gelerek yaptıkları izlenimini vererek, aldıkları talimatları bir sır olarak saklayacaktı²⁰¹; Kouropalates olayı bu şekilde son bulmuştur.

Skleros Asya yakasına geçerek Dorylaion'a gelmişti²⁰²; ilk olarak onlara bazı vaatlerde bulunarak Phokas ve arkadaşlarını yapmayı planladıkları şeyden vazgeçirmeye çalışmanın yollarını aradı. Çünkü imparator ona elini kana bulamaması için elinden geleni yapmasını emretmişti. Fakat bu çabaların boşa olduğunu fark edince (asiler görüşme taleplerini kibir ve küstahlıkla geri çevirmişlerdi) harekete geçmenin tam zamanı olduğuna kanaat getirdi. Orduyu harekete geçirerek Kayseri'ye (Caesarea) doğru ilerledi. Phokas'ın yandaşları durumun farkına varınca, mevcut avantajlı durumdan istifade ederek belirli olmayan bir geleceğe karşı ümitleri yitirdiler ve imparatorun onlara sunmuş olduğu teklifi kabul ederek Skleros'u terk ettiler. İlk olarak Diogenes Adralestos²⁰³ daha sonra Amplas ve son olarak da Theodoulos'un oğlu kaçtılar (ki kendisi bütün bu ayaklanmaları kışkırtan kişidir) ve sonunda Phokas kendi hizmetkârlarıyla yalnız başına kaldı. Tüm bu desteklerden yoksun kalınca, kendini isyana yönelten ve sonra da ihanet edenlere karşı öfke ve acı duymaya başladı. Uykuya yenik düşmüştü (vakit çoktan gece olmuştu) ve uyurken kendisine yanlış yapanlara öfkelenerek ve içerleyerek Tanrı'ya yalvarmaya başlamıştı: "Tanrım sana yalvarıyorum, benimle uğraşanların cezasını ver"²⁰⁴ fakat duasının sonunu getiremeden daha ileriye gitmemesini söyleyen bir ses duydu çünkü Skleros ondan önce davranmış ve duanın geri kalanını kendine göre tamamlamıştı. Kendisi için hiçbir umut kalmadığının farkında olarak bulunduğu yerden kalkmıştı. Atına binerek yanındakilerle Tyropoion²⁰⁵ kalesine gitti. General Bardas Skleros bunun haberini alınca, derhal süvarilerine ondan önce giderek kaleye girmeden onu yakalamalarını emretti. Hemen yola koyulan atlılar ona Kale'nin çok yakınındaki bir ovada yetiştiler ve yakaladılar. Adı Konstantinos soyadı Charon²⁰⁶ olan ve diğerlerinden daha cesur olan takipçilerden bir tanesi, öne atılarak başına geleceklere hazırlıklı olan ve arkadaşlarını korumaya çalışan Phokas'ı yakaladı. Charon onu uzaktan fark etmişti ve ona karşısına çıkmasını ve isyanın

²⁰¹ Tzimiskes (resmi olarak henüz tahta oturmamıştı) ordunun herhangi bir bölümünü gücendirmemek için dikkatli olmak zorundaydı.

²⁰² Dorylaion Kapadokya istikametindeki askeri yolun ikinci durağıydı.

²⁰³ Asi liderlerden birinin yeğeniydi: Leo the Deacon, 120, tr. 168.

²⁰⁴ Ps. 34/35: I; dizeler şöyle devam eder "Bana karşı savaşanlara karşı şavaş", ve sonraki dizilerde aynı şeyleri vurgulayarak ilahi adaletin tecelli etmesini beklemektedir.

²⁰⁵ Konum bilinmemektedir; Trypia bölgesinde bir yerlere olması gerekir: Hild ve Restle, *Kappadokien*, 298. Bardas Phokas büyük ihtimalle Müslümanlar'a sığınmak için doğuya kaçmıştır.

²⁰⁶ Anna Dalassene'nin babası ve Alexios Komnenos I'un dedesi Alexios Charon olmasaydı bu adamın kim olduğunu bilmeyecekti: Nikeforos Bryennios, *Hyle historias, Nicephori Bryennii historiarum libri quattuor*, ed. P. Gautier (CFHB, 9, Brüksel, 1975), 77.

ödülünü almasını söyleyerek çirkin, kaba sözlerle hakaretler yağdırmaya başlamıştı. Bu hakaretleri duyunca, kim olduğu hususunda hiçbir fikri olmadan, atını dizginleyerek şunları söylemiştir: ‘Hey koca adam, insanoğlunun kaderinin sürekli değiştiğini unutmamalısın ve başkalarının ihanetinden ötürü bu durumda olan bir adama küfürler ederek hakaretler yağdırmamalısın. Aksine benim de bir zamanlar yüksek rütbeye sahip olduğumu, babamın **kouropalates**, büyük babam sezar ve amcamın imparator olduğunu hatırlamalı ve kör talihimden dolayı bana merhamet etmelisin.’ (294) Süvari ‘Seni zavallı adam, bu hikâyelerle ancak çocukları kandırabilirsin, ben bu masallara kanmam’ diye cevap verdi ve atını dörtnala sürmeye başladı. Phokas adamın atının semerinden uzanan topuzu yakalayarak kaskına bir kılıç darbe vurarak onu oracıkta öldürdü ki kask onun kılıcına karşı koyacak kadar sağlam değildi. Diğer askerler Charon’un cesedinin yanına varınca kılıcın karşı konulamaz gücüyle hayrete düşmüş ve takibe son vermişlerdir. Ölüm korkusu taşımayan Phokas kaleye girmişti. Hemen arkasından Skleros geldi; ona sık sık mesajlar göndermiş ve onu her zaman bir kardeş gibi gördüğünü belirten mektuplar yazmıştı (kardeşi Konstantinos Phokas’ın kardeşi Sofya ile evliydi). Ona imparatora yaklaşması ve kendini teslim ederek ondan af dilemesi yönünde nasihatler verdi. Kendinin ve yanındakilerin başına hiçbir fenalığın gelmeyeceği sözünü alınca, Skleros’a teslim oldu. İmparator onu papaz olarak Sakız Adası’na sürerek cezalandırmıştır. Skleros ve askerlerin de derhal batıya dönmelerini emretmiştir²⁰⁷.

8. Ioannes’in, II. Romanos’un kız kardeşi ve Konstantinos Porphyrogennetos’un kızı olan Theodora’yı kendine eş alması, imparatorluğu I. Basileios ailesinde tuttuğu için halkı son derece mutlu etti²⁰⁸.

9. İmparatorluğunun ikinci yılında, Ioannes (John) Ruslar’a karşı sefere çıkmak üzereyken yanında götüreceği askeri yetenekleri ve tecrübeleri olan adamları vaatler ve primler sunarak ikna etmişti. Ordunun herhangi bir sıkıntıya düşmemesi için diğer hazırlıkları da titizlikle takip etti. Ayrıca Leo’nun temsil ettiği bir orduyu, ordunun **droungarios’larını** ve **protovestiarios’ları** da bizzat kendisi denetledi. Eski gemiler tamir edildi ve yenileri inşa edilerek ordunun şanını sulara taşıdı. Bütün hazırlıklar tamamlanınca Tanrı’ya adaklar sunarak bahar mevsiminin başlarında halkıyla

²⁰⁷ Phokas’ın ayaklanması birkaç aydır ana cephede savaşan Bardas Skleros’un oradan ayrılmasına sebep olmuştur. Ruslar yenilgiye uğratıldıktan sonra Haemos’un kuzeyine kadar olan toprakları işgal ederek kendilerini hoşnut ettiler.

²⁰⁸ Leo Deacon Yannis Tzimiskes Kasım 970’de Theodora evlendiği sırada, Theodora çekici bir kadın değildi fakat çok zeki idi. Antakyalı Yahya’nın anlattıklarına göre, I, 830, eğer bu evlilikten bir erkek çocuk dünyaya gelirse tahtın varislerinin önceliği Basileios ve Konstantinos’da olacaktı.

vedalaşarak başkentten ayrıldı. Raidestos'a²⁰⁹ vardığında, orada elçilik görevlerini icra ediyormuş gibi görünen fakat asıl amaçları Romalılar hakkında istihbarat toplamak olan iki İskitli elçi ile karşılaştı. Maruz kaldıkları kötü muameleye karşılık olarak imparator onlara tüm kampı gezerek birlikleri denetlemelerini emretti fakat bunu yaparken gerçek niyetleri hakkında hiçbir fikri yoktu. Kampı baştan sona dolaştıktan sonra imparator onlara gidip komutanlarına kendisiyle savaşmak üzere iyi organize olmuş ve disiplinli bir Roma ordusunun beklediğini iletmelerini buyurdu. Elçileri bu şekilde yolladıktan sonra kendisi de bazı atik askerleri alarak (beş bin piyade, dört bin süvari) ordunun geri kalanına da Basileios'un²¹⁰ komutasında yavaş adımlarla kendilerini takip etmelerini emrederek Balkan Dağları'nı (Haemos) geçmiş, fark edilmeden düşman topraklarına ilerlemiş ve ordusunu Bulgar kralının sarayının bulunduğu Veliki Preslav (Great Preslav) şehri yakınlarına konuşlandırmıştır²¹¹. Bu durum o kadar ani olmuştu ki İskitler korkudan küçük dillerini yutmuş hiç bir şey yapmadan öylece beklemeye başlamışlardı. Bütün bu felaketlerin birinci derecen sebebi olan ve davul seslerine bile katlanamayan Kalokyros orada kalmayı göze aldı. İmparatorun bizzat savaşı yöneteceğinden haberdar olunca gizlice şehirden ayrılarak Ruslar'ın karargâhına kaçtı. Onu görüp imparatorun varlığından haberdar olunca çok rahatsız oldular fakat Sviatoslav'ın yapmış olduğu cesur ve abartılı konuşmalar tekrar kenetlenmelerine sebep oldu. Daha sonra Romalılar'ın bulunduğu yere gelerek onların tam karşısına kamplarını kurdular. Bu arada imparator ile birlikte hareket eden askerler şehrin önüne kadar gelmiş düşmanla karşılaşmıştı. Şehrin dışındaki alanda eğitimde olan yaklaşık sekiz bin beş yüz kişi tam teşekkülü askeri şaşkına çevirmişlerdi; ilk önce karşı koydular, daha sonra yenilerek geri kaçtılar. Bazıları katledilirken diğerleri şehrin içine doğru kaçmayı başardı. Dışarıda bunlar olurken şehrin içinde bulunan İskitler Romalılar'ın beklenmeyen istilasından haberdar olmuş ve kendi ordularına dâhil olmuşlardır. Sahip oldukları ne varsa silah olarak kullanarak ordularına yardım etmek için ellerinden geleni yaptılar. Romalılar onlarla karşı karşıya gelmiş ve katletmişlerdir. Düşman bir an bile karşı koyamamıştı ve kaçmaya başlamışlardı. Bununla birlikte, Romalı süvariler onların önüne geçerek şehre doğru giden yolu kapatmışlardı. Ovanın her bir karesi cesetlerle kaplanana kadar katledilmişlerdi ve sağ kalanlar da Romalılar'a esir düşmüştü. Preslav'daki ordunun komutanı olan Sphangelos (İskitler arasında Sviatoslav'dan sonra

²⁰⁹ Şu andaki adı Tekirdağ olan Marmara Denizi'nin Avrupa yakasındaki kıyılarında bulunan bir şehirdir. Via Egnatia da önemli duraklardan bir tanesidir ve civarlarda yetiştirilen tahıllar için de bir depodur aynı zamanda.

²¹⁰ Seferler esnasında imparatorluk ordusunun gücü, güncel askeri eserlere bakınız: G. T. Dennis, *De re militari: three Byzantine military treatises, text translation and notes* (DOT, 9, Washington, DC, 1985), 246 and 274.

²¹¹ Bulgarlar'a karşı yapılan ikinci savaşta Ruslar Tsar Boris ve çocuklarını esir alarak başkenti ele geçirdiler.

gelen ikinci adam) şehir için endişelenmeye başlamıştı; kapıları kapattırarak demir çubuklarla arkasını desteklemişti. Daha sonra surların üzerine çıkarak taş da dâhil olmak üzere eline geçen bütün mühimmatı Romalılar'ın üstüne atmıştı. Akşam olunca kuşatma şiddetini azaltmıştı fakat sabah olup Parlamento Başkanı Basileios Parakoimomenos'un ordunun geri kalanıyla savaş alanına ulaşması imparatoru çok mutlu etmişti. Askerleri şehrin etrafını sarmışken bir tepenin üzerine çıkarak İskitlerin kendisini görmesini sağladı. İskitlere direnişlerine son vermelerini ve daha büyük yıkıma yol açmamaları gerektiği yönünde uyarılarda bulundu fakat onları surlardan aşağıya indirmeyi başaramadı. Bunun üzerine Romalılar kuşatmanın şiddetini arttırdı surların üzerinde olan okçuları geri püskürterek duvarlara merdivenleri dayadılar. Merdivenleri ilk tırmanan kılıcı sağ elinde kalkanı başının üstünde olan cesur bir askerd. Üzerine gelen mızrakları kalkanıyla savurup önüne çıkanları da kılıcıyla etkisiz hale geldikten sonra siperlerin içine kadar ilerleyerek kendisini takip edenlerin yolunu açtı²¹². Bir diğeri de aynı şekilde ilerledi, sonra bir başkası ve sırasıyla hepsi aynı şekilde surlara ulaştı. Romalılar ilerledikçe siperlerde bulunan İskitler aşağıya atlamaya başladılar. Geri kalan Romalılar da aynı şekilde surların farklı yerlerine merdivenler dayayarak yukarıya ulaştılar. İskitler o kadar dağılmıştı ki bazı Romalılar hiç çaba sarf etmeden kolayca kapılara ulaşmışlardı; kapıları açarak Romalılar'ı içeri almış ve şehri kuşatmışlardı. Sokak aralarına kaçan İskitler yakalanarak katledildiler; kadın ve çocuklar esir alındı. Bulgarlar'ın kralı Boris²¹³ karısı ve çocukları ile birlikte kraliyet kıyafetleri içerisinde yakalanmıştı. İmparator onu ve çocuklarını nazik bir şekilde karşılamıştı. Yakaladıkları bütün Bulgarlar'ı istedikleri yere gidebileceklerini söyleyerek serbest bıraktı ve onları esir etmeye değil özgür kılmaya geldiğini söyledi²¹⁴. Onun amacı düşman olarak gördüğü Rusları bozguna uğratmaktı.

10. Yaklaşık sekiz bin kadar gözü pek İskitli şehrin içinde bulunan sarayın kalelerinden birini ellerinde bulunduruyordu ve ganimet almak için gelen Romalılar'ın büyük bir kısmını öldürmeyi başarmışlardı. Bunu öğrenen imparator büyükçe bir birliği onlara karşı gönderdi²¹⁵ fakat adamlar onlara saldırmaya cesaret edemiyorlardı; Ruslar'dan korktuklarından değil de bölgenin çok iyi korunması ve zapt edilmesi neredeyse imkânsız bir yer olmasından dolayı isteksiz davranıyorlardı. İmparator hemen

²¹² Bu adam Leo Deacon tarafından adlandırılmıştır, 135-6, tr. 181-2: Theodosios Mesanyktes.

²¹³ *Basileios! (Doğu Roma Kralı)*.

²¹⁴ Tzimiskes'in niyeti Bulgaristan'ı fethetmek değildi fakat Roma'ya müttefik olacak bir Bulgar devleti oluşturmak istiyordu. Bu yüzden Boris'i *basileios* olarak selamlamıştır.

²¹⁵ Bu müfreze birlik Bardas Skleros tarafından komuta edilmekteydi: Leo Deacon, 137, tr. 183.

sorunu gözdü; Kılıcını kavrayarak herkesten önce atağa geçti. Bunu gören askerler hemen kılıçlarını kavrayarak imparatorun peşinden koşmaya başladı; bağırarak ve naralar atarak kaleye saldırdılar. Ruslar saldırıya karşı koydular fakat Romalılar birkaç yeri birden ateşe verince yenilgi kaçınılmaz oldu. Ateşin sıcaklığı o kadar arttı ki daha fazla dayanmadılar ve sarp kayalıkların olduğu bölgeye doğru kaçtılar. Çoğu yangında ölümler geride kalanlarda sarp kayalardan uçuruma yuvarlanarak hayatlarını kaybetti; kalede kalanlar ise ya düşman kılıcının kurbanı oldu ya da esir alındı. İmparator kaleyi ele geçirince onu yeniden inşa ettirdi. Orada bir garnizon kurdu ve kalacaklara yetecek kadar erzacı yanlarına verdi. Kutsal Diriliş²¹⁶ günü kutlamalarına katıldığı sırada, şehrin adını Ioannoupolis²¹⁷ olarak değiştirdi; ertesi gün Drista diye de bilinen Dorostolon'a doğru sefere çıktı.

11. Sviatoslav²¹⁸, Preslav'ın düştüğü haberini alınca baya tedirgin olmuştu fakat kibrinden hiçbir şey kaybetmemişti. Yandaşlarını bir araya getirdi ve onlardan daha cesur adamlar olarak kendilerini kanıtlamalarını istedi. Bütün hazırlıkları en iyi şekilde tamamlarken şüphelendiği tüm Bulgarlar'ı (yaklaşık üç yüz kişi) katletti²¹⁹ ve sonra Romalılar'a karşı sefere çıktı. İmparator yolunun üzerindeki şehirleri ele geçirerek valiler atadı. Birçok binayı ve kaleyi yağmalayarak, ganimetleri toplamaları için askerlere teslim etti. Gözcüler bazı İskitlerin yaklaştığı haberini verince, bir grup seçilmiş adamı Mistheialı Theodore²²⁰ önderliğinde önden gitmeleri ve düşmanın kim olduğunu öğrenmeleri için gönderdi. Yakınlaşınca, onlarla çatışmaya girerek düşmanın gücünü ölçeceklerdi. Kendisi de tüm orduyla savaş pozisyonunda onları takip ediyordu. Theodore ve adamları düşmanla temas sağlayınca, şiddetli bir saldırıya geçtiler fakat Ruslar bunun bir tuzak olabileceği korkusuyla daha fazla ilerlemedi. Çoğu yaralanırken bazıları da öldü, ordunun geri kalanı ise safları bozarak yakınlardaki dağlara kendilerini sarıp sarmalayan ormanların içlerine doğru dağıldılar; dağ yolundan geçerek güvenli bölge olan Dristra'ya ulaştılar. Yaklaşık yedi bin kişiydiler buna karşılık onlara saldıran Romalılar sadece üç yüz kişiydi. İskitler Sviatoslav'ın etrafında birleşerek onunla

²¹⁶ Paskalya 971.

²¹⁷ Preslav'ın adının değiştirilmesi bir zaferle zorba ve katil bir yönetimin kabul görmesini sağlamaktı.

²¹⁸ Skylitzes'in Dorostolon/Dristra çevresinde olanları tasviri eserleri içerisinde en iyi olanlarından biridir. Beyanları kendisinin çok daha detaylı olan ve Leo Deacon tarafından yazınlarla karşılaştırılabilir. İki yazar da aynı kaynaktan faydalanmış gibi görünüyor, zaferin resmi raporları. Rapor edildiği yer ve şekli hakkında: S. McGrath, "The battles of Dorostolon (971)", Miller ve Nesbitt, *Peace and War in Byzantium*, 152-64.

²¹⁹ Sviatoslav Preslav'ın özgürlüğe kavuşmasının Bulgarlar (hala Rus boyunduruğundaydı) arasında genel bir isyanı başlatacağından ve bunun sonucunda da birçoğunun direnç göstermeden Tzimiskes'e teslim olacağından korkmaktaydı: Leo Deacon, 139, tr. 184. Üst sınıf Bulgarların öldürülmesi Romalılar'ın egemenliğini kolaylaştırmıştır.

²²⁰ Şimdiki adı Beyşehir olan Anatolikon temasında bir kent: K. Belke-M. Restle, *Galatien und Lykaonien* (TIB, 4, Viyana, 1984) 205-6.

birlikte sefere çıkmış ve tüm ordularıyla birlikte Dorostolon'dan on iki mil ötede kamplarını kurmuşlardı; yaklaşık üç yüz otuz bin kadar kişi sabırsızlıkla imparatorun gelişini bekliyordu. Son zamanlarda kazandıkları zaferlerden dolayı oldukça sevinçli olan Romalılar, haksızlığa uğrayanların her zaman yanında olan Tanrı'nın da onlardan yana olduğunu düşünerek son bir savaş daha istiyordu. Dolayısıyla Romalılar olası savaş için istekli ve gözü pekti (sadece cesur değil aynı zamanda ürkek ve çekingenlerdi) harekete geçmek için sabırsızlanıyorlardı. Ordular birbirlerinin görüş alanına girince, hem imparator hem de Stiatoslav adamlarını cesaretlendirecek naralar atmaya başladılar. Davullar savaşın başladığının sinyallerini verince her iki ordu da aynı şiddetle birbirine saldırmaya başladı. İlk çarpışmada Romalılar'ın saldırılarının şiddeti birçok Barbarın ölmesine ve saflarının darmadağın olmasına sebep oldu fakat ne düşman saflarında bir geri çekilme söz konusuydu ne de Romalılar bunun ötesine gidebildi. İskitlerin tek yaptığı şey tekrardan bir araya gelerek Romalılar'ın yakınına giderek çığlıklar atmak oldu. Savaş bir süre daha eşit koşullarda devam etti ta ki gece olup Romalılar tekrardan bir araya gelip bu konudaki kararlılıklarını ortaya koyana kadar. İskit ordusunun sol kanadına saldırarak ordunun o kısmını dağıttılar. Ruslar da adamlarını saldırının geldiği bu yöne doğru yönlendirmiş bu hamleyi gören imparator, takviye kuvvetler hatta bizzat kendisi de o tarafa yönelerek imparatorluğun tüm kudretini savaş alanında ortaya koymuştur. Atını mahmuzlayarak ordunun arasında dolaştı ve zafer çığlıklarıyla onları cesaretlendirdi. Kaderin defalarca saf değiştirdiği acı bir çatışma başladı; on iki kez üstünlüğün taraflar arasında el değiştirdiği söylenir. Daha sonra Ruslar'ın direnci kırıldı ve düzensiz bir şekilde ovaya yayıldılar. Romalılar takibe devam etti ve yakaladıklarını oracıkta katlettiler; çoğu öldü sağ kalanlar ise esir olarak alındı. Bu felaketten kaçmayı başaranlar Dorostolon'a sığındılar.

12. İmparator bu zaferinin sonucunda büyük başarılar kazanmış muzaffer şehit George'a adaklar adanmış (onun anma gününde²²¹ düşmana saldırıya geçtiği için) ve daha sonra Dorostolon'a (Dristra) doğru yola koyulmuştu. Oraya varır varmaz, karargâhını kurdu. Rusların o sırada herhangi bir önlem alınmamış olan nehri kullanarak kaçabileceği olasılığını düşünerek hemen kuşatmaya geçmedi. Bu yüzden Roma donanmasının gelişine kadar karargâhında kalmayı tercih etti. Bu arada Sviatoslav yakaladığı Bulgarlar'ı (yaklaşık yirmi bin kişi) olası bir isyana karşı demir zincirlere vurmuştu; bir yandan da kendisini bekleyen saldırıya karşı hazırlıklarını

²²¹ 23 Nisan.

sürdürmekteydi. Donanma gelince, imparator şehrin duvarlarına saldırıya geçti. Sık sık gerçekleşen İskit saldırıları başarılı bir şekilde geri püskürtüldü fakat bir gün Romalılar akşam yemeği için ara verdikleri sırada, barbarlar atlı ve piyade olacak şekilde iki gruba ayrılarak şehrin iki kapısından harekete geçtiler; birinci grup doğuda karargâh komutanı²²² Peter'in komutasındaki Trakyalı ve Makedon birliklere doğru yönelirken ikinci grup batıda Bardas Skleros'un (301) komutasındaki doğu ordularına doğru ilerledi. İskitler ilk defa süvari olarak savaş alanında belirmişti; önceki savaşlarda genellikle piyade birlikler yer alırdı. Romalılar silahlarını kuşanarak cesurca onlara karşı koydular. Bir süre savaş ortada devam etti fakat sonunda Romalılar düşmanı sıkıştırarak şehrin içine hapsedmeyi başardılar. Barbarlar özellikle at sırtında olanlar savaşta büyük yaralar alırken üç at dışında Romalılar'dan bir kişi bile yara almadı. Bu şekilde yenilgiye uğratılarak şehrin içine hapsedilmiş barbarlar, gece boyunca uyumadan hayatlarını kaybedenler için yas tutmaya devam ettiler. Bu sesler hayatını kaybedenlere yapılan ağıtlardan çok vahşi hayvanların kükremesine benziyordu. Seher vakti farklı kaleleri korumaları için gönderilmiş olan askerler Dorostolon'a geri çağırıldılar. İmparator tüm birliklerini bir araya getirmiş ve barbarları savaşa zorladığı bölgeye doğru ilerlemekteydi. Fakat dışarı çıkmadıkları için, karargâhına geri döndü ve doğru zamanın gelmesini bekledi. Tuna nehrinin diğer tarafında yer alan kalelerden ve Constantia'dan bir heyet gelmişti. İşlemiş oldukları kabahatler için af dilemiş ordularını ve imkânların imparatorun hizmetine sunmuşlardı. Onları nazik bir şekilde ağırladı daha sonra subaylarını kaleleri güvence altına almaları için yolladı.

Akşam olunca, şehrin tüm kapıları sonuna kadar açılmış Ruslar çok daha fazla adamla Romalılar'a saldırmıştı –gece yapılan bu baskın Romalılar'ı şaşkına çevirmişti. İlk başlarda Ruslar üstünlüğü sağlamış gibi göründü fakat Romalılar'ın buna karşılık vermesi gecikmedi. Daha sonra cesurca savaşan Sphangelos hayatını kaybetti ve ondan yoksun kalan Ruslar bocalayarak gücünü kaybetti. Ama yine de pes etmediler; tüm gece ve ertesi gün dolunay zamanına kadar dayandılar. O anda imparator barbarların şehrin içlerine doğru geri çekilmelerini önlemek için bir birlik yolladı ve bunu fark eden Ruslar geri dönerek kaçmaya başladı. Şehre giden yolların kapalı olduğunu fark edince düzlüklere doğru kaçtılar ve orada yakalanarak katledildiler. Gece olunca, Sviatoslav Romalıların kolayca şehre yaklaşmalarını engellemek için şehrin etrafına hendekler kazdırdı. Fakat şehri bu şekilde korumaya çalışmanın daha şiddetli bir kuşatmaya yol

²²² *Stratopedarches*, Nikeforos Phokas tarafından atanmıştır: yukarda, c. I.

açacağıının farkındaydı. Dışarıdan gelebilecek herhangi bir desteğin veya yardımın Romalılar tarafından engellenmiş olmasından dolayı, havanın kapalı olduğu gök gürültüleri ve şimşeklerin geceyi aydınlatdığı ve yağmurun bardaktan boşalırcasına yağdığı bir gecede iki bin kadar adamıyla gemilerine binerek (**drakkar'lar**) (*monoxylōi*) yağmaya başladı. Herkes toplayabildiği kadar erzağı yanına almıştı; tahıl, darı vs. Daha sonra tekrar gemilerine binerek nehrin yukarısındaki Dorostolon'a doğru yol aldılar. Nehrin yukarısına doğru ilerlerken kayda değer sayıda askerin nehrin kenarında konuşlandığını gördü. Bazıları atları suluyor, bazıları saman biçiyor bazıları da odun topluyordu. Gemilerinden inerek sessiz bir şekilde çalılıklardan geçerek onları fark etmeye fırsatları bile olmayan askerlere karşı saldırıya geçtiler. Çoğu öldürüldü; geri kalanlar da yakınlardaki çalılıklara doğru sürüklendi. Barbarlar gemilerine tekrar bindiler ve rüzgârı da arkalarına alarak Dorostolon'a döndüler²²³. Bu durumu haber alan imparator çok sinirlendi; özellikle barbarların gemileriyle Dorostolon'dan gelişlerini fark etmeyen donanma komutanlarına çok kızdı. Böyle bir şeyin tekrarlanması durumunda hepsinin canını alacağını söyledi onlar da nehrin her iki yakasını da çok sıkı gözetim altında tutmaya başladılar. Atmış beş günü aralıksız bir şekilde savaşarak şehri kuşatmayla geçiren imparator, bundan sonra şehri kıtlığa maruz bırakarak ve etrafını ablukaya alarak zayıflatmayı düşünüyordu. Bütün yolları keserek belirli noktalara muhafızlar dikerek yiyecek ve içecek aramak için çıkanları engellemeyi planlıyordu; daha sonra oturup bekledi. Dorostolon'da son durum bu şekildeydi.

13. Leo Kouropalates ve oğlu Nikeforos cezalandırılmış gibi görünse de, gözleri hala işlevini koruyordu; yeniden tahtı ele geçirmenin planlarını yapmaktaydılar. Şehri ve sarayı korumakla görevli birçok muhafızı söylemleriyle kendi taraflarına çekmeyi başarmışlardı; bütün hazırlıklar tamamlanınca, bir gemi kiralayarak mahkûm edildikleri adadan ayrılmaya karar verdiler²²⁴. Pelamys²²⁵ adında şehrin karşı kıyılarında yer alan bir şehre ulaştılar ve şafak vaktiyle birlikte Bizans'a doğru yola çıktılar. Fakat suikastçılardan bir tanesi bu planı Basileios Rector²²⁶ ile birlikte sarayın güvenliğinden sorumlu olan donanma komutanı Leo'ya itiraf edince, hemen bir birliği onlara karşı

²²³ Leo Deacon bu olaydan bahsetmemiştir.

²²⁴ Leo ve oğlu Midilli adasında Mithymna'da bulunuyorlardı: Leo Deacon, 145, tr. 189.

²²⁵ Bu kentte Chalcedon'a (Kalkedon, Kadıköy) yakın olan bir manastır vardı: Janin, *Grands centres*, II, 35.

²²⁶ Basileios aynı zamanda gelir toplayıcıydı *genikon: Actes de Lavra, 1, DEs origines a 1204*, ed. P. Lemerle, N. Svoronos, A. Guillou, D. Papachryssanthou (Archives de l'athos, 5, Paris, 1970), 125.

sevk ederek onların yakalanmasını emretti. Bunu öğrenen hainler Ayasofya'ya sığındılar fakat oradan da kovularak gözlerinin oyulacağı Prote adasına gönderildiler²²⁷.

O sıralarda kayda değer bir olay meydana geldi. Prokonnesian (Marmara Adası) mermerinden yapılma bir levha senatörlerden birinin evinin bahçesinde bulundu. Hasarsız yüzeyinde biri kadın diğeri erkek olan iki kişi portre edilmiştir. Mermerin üst köşesine şu sözler kazınmıştır: 'Yaşasın İsa'nın dostları Ioannes ve Theodora'. Bazıları olayların bu derece açık bir şekilde ifade edilmesinden oldukça etkilenmiştir fakat diğeri bir kesim olayın hile ve aldatmadan yoksun olmadığını düşünmektedir; belki de arazi sahibi yaptırdığı bu eserle imparatorun takdirini kazanmaya çalışıyordu. Kimin doğru söylediğini maalesef bilemiyoruz.

14. (304) İskitler şehirde hâkim olan kıtlık ve Romanos Kourkouas'ın²²⁸ oğlu General Ioannes döneminde şehrin dışına konuşlandırılmış olan mancınıkların vermiş olduğu hasarlardan dolayı çok zor durumdaydılar. Bunun üzerine İskitler piyadelerle takviye edilmiş en güçlü askerlerinden oluşan bir birliği o mancınıkları etkisiz hale getirmeleri için gönderdiler. Bu bilgi Kourkouas'a ulaşınca, yanına en güçlü adamlarını alarak yardıma koştu. İskitlerin arasındayken, bir mızrak darbesiyle yaralanarak yere yığılan atından düştü ve düşman tarafından parçalara ayrılarak öldürüldü. Romalılar taarruza geçti ve mancınıkların zarar görmesini engelledi; İskitleri geri püskürterek şehre hapsettiler²²⁹. Daha sonra yirmi Temmuz günü şehirden dışarı çıkan çok sayıda askerden oluşan Ruslar Romalılar'a saldırarak savaşıma başladı. Onları cesaretlendiren ve savaşmaları için teşvik eden ve İskitler arasında çok iyi tanınan biri vardı. Adı İkmor'du ve ölen Sphangelos'tan sonra gelen en saygıdeğer kişiydi. Böyle bir makama sahip olmasının sebebi ne soylu bir aileden geliyor olması ne de sevilen bir kişi olması değildi. Bu saygıyı imparatorun korumalarından biri olan Girit Emiri Kouroupes'in oğlu Anemas sayesinde kazanmıştı²³⁰. Anemas, İkmor ve adamlarının savaş alanında Roma saflarını yığıtçe dövüşerek dağıttığını görünce, ne adamın cüssesi ne de gücü kuvveti onu korkutmaya yetmedi. Kalbi da onunla birlikte yanmaya başladı ve atını bir o yana bir bu yana sürerek kılıcını kılıfından çekti ve karşı konulamaz bir

²²⁷ Antakyalı Yahya, I, 831, Leo'nun kör edilmesi emrini Theodora'nın verdiğini söyler.

²²⁸ Romanos Lekapenos döneminin Ordu Komutanı. Ioannes imparatorun kuzenidir.

²²⁹ Leo Deacon Kourkouas'ın (Yannis'in ilk kuzenlerinden) ölümünü farklı bir şekilde betimlemektedir. Etkisiz savunmanın sebebinin sarhoşluk olduğunu ve yaldızlı zırhından dolayı imparator ile karıştırıldığını söyler. Aynı zamanda onun bu hazine sonunun kendi kesesini doldurmak için Bulgar Kiliselerini yağmalamasının bir cezası olduğunu da ortaya atmaktadır.

²³⁰ Bu bir emirin oğludur; Girit'in tekrar kuşatılması esnasında Nikeforos tarafından esir alınmıştı. İmparatorun korumaları önde gelen ailelerin erkeklerinden oluşmaktaydı.

güçle saldırıya geçti. Kılıcıyla İkmor'un köprücük kemiğine doğru öyle sert bir darbe indirdi ki kafasıyla birlikte sağ kolunu da bedeninden ayırarak onu yere yığdı. Anemas yara almadan karargâha dönerken, İskitler perişan haldeydi. Bu başarıyı haykırışlarla kutladılar diğer yandan İskitlerin direnci git gide daha da zayıflıyordu. Romalılar'ın bir sonraki saldırısında iyice zayıfladılar ve şehrin içine sığındılar. Çoğu aynı gün hayatını kaybetti, kimisi dar boğazlardan geçerken yere düştü ve diğerlerinin ayaklarının altında ezilirken kimisi Romalılar'ın tuzaklarına yakalandı. Eğer gece çökmeseydi Sviatoslav'ın kendisi de yakalanabilirdi. Felaketlerden kaçanlar güvenli bir alana ulaşınca, İkmor'un ölümünden dolayı ağıtlar yaktılar. Romalılar cesetlerin üzerindeki topladıkları sırada, erkek gibi giyinmiş kadınlar buldular; kadınlar da erkeklerle birlikte Romalılar'a karşı savaşmıştı.

15. Savaş barbarlar için çok kötü gidiyordu ve ülkeleri çok uzaktaydı, yakında olanlar da Roma korkusundan yardım etmeye yanaşmadıkları için herhangi bir müttefik de bulamıyorlardı. Erzakları çok azalmıştı ve Romalılar'ın nehir yataklarını sıkı bir şekilde kontrol altında tutmalarından dolayı tedarik etmek için gidebilecekleri hiçbir yer yoktu. Her şey gün geçtikçe Romalılar'ın lehine geliyordu, atlı ve piyade güçleri günden güne büyümekteydi. Barbarlar da Romalılar'ın suollarının kontrolünü ellerinde bulundurmalarından dolayı gemilerine binip kaçamıyorlardı. Hemen bir konsey oluşturdular: Bir kısım gece olunca hırsızlık yaparak ihtiyaçlarını gidermeleri fikrini ortaya atarken; diğerleri ise bu saatten sonra geri çekilmek gibi bir seçenekleri olmadıklarından Romalılar'dan merhamet dileyerek kendilerine ülkelerine dönme izni vermelerinin istenmesi fikrini savunuyordu. Herkes mevcut durum hakkında görüşlerini beyan etmişti, er ya da geç bu savaşa bir son verilmesi gerektiğini düşünüyorlardı fakat herkesin aksine Sviatoslav son bir kez Romalılar ile çatışmaktan yanaydı. Ya cesurca savaşarak zafer kutlamaları yapacak ya da şerefli bir şekilde ölümle tanışacaklardı. Eğer kaçmayı tercih ederlerse, bir zamanlar onlardan korkan çevre ülke halkları onları hor görecekti ve bu da onların hayatlarını yaşanmaz hale getirecekti. Sviatoslav'ın önerisi kabul edildi; herkes kendi hayatını ve sahip olduğu her şeyi kaybetmeyi göze almıştı. Bunun üzerine tüm güçleriyle şehirden dışarı atıldılar ve kimse geri dönmesin diye şehrin kapılarını sıkıca kapattılar –ve Romalılar'a karşı saldırıya geçtiler. Güneşin yakıcı olmasından ve susuzluk sorunu baş göstermesinden ötürü (üzerlerindeki mühimmat çok ağırdı ve güneş tam tepedeydi), Romalılar pes etmeye başlamıştı. Bunu fark eden imparator, adamlarıyla birlikte yardıma koştu ve kendisi bizzat savaş alanına

girerek askerlerin vücutlarının su ve şarapla doldurulması emrine verdi. Bu şekilde susuzluklarını gidermiş olacak ve güneşin yakıcı sıcağına dayanabileceklerdi. Bir araya toplanarak, tüm güçleriyle İskitler'e saldırdılar fakat İskitler aynı şekilde karşılık verdi. İmparator savaş alanın çok dar olmasından dolayı düşmanın direnç gösterebildiğini anlayana kadar savaş ortada devam etti: Romalılar çok az dirsek mesafesine sahipti ve bu da onların savaş kabiliyetlerini sergilemelerini engelliyordu. Bunun üzerine komutanlarına ovaya doğru ilerlemelerini, şehirden uzaklaşarak kaçıyormuş izlenimi vermelerini emretti. Bunu yaparken de aceleci davranmayacak, yavaş yavaş geri çekileceklerdi. Daha sonra düşmanları düzlük geniş alanlara çekince birden geri dönerek saldırıya geçeceklerdi. Romalılar emredildiği gibi yaptı; Romalılar'ın kaçtığını düşünen Ruslar naralar atarak onları kovalamaya devam ettiler. Romalılar belirlenen bölgeye yaklaşıncı, geri döndüler ve korkusuz bir şekilde düşmana saldırdılar. O sırada mızrak darbesiyle yaralanan atından düşen komutan Theodore Mistheia çevresinde sert çatışmalar başlamıştı. Ruslar onu öldürmeye çalışırken Romalılar onu korumak için ellerinden geleni yapıyordu. Aslında, Theodore atından düşünce bir tane İskitli'yi kemerinden kavramış onu sağa sola sallayarak tıpkı bir kalkan gibi kullanmış ve üzerine gelen saldırılardan korunmuştur. Yavaş yavaş geriye doğru yürümüş ve sonunda Romalılar'ın olduğu yere kadar ulaşmayı başarmıştı. Sonunda Romalılar İskitler'e tekrar saldırmış ve tehlikeyi bertaraf etmişti. Daha sonra her iki ordu da birbirinden uzaklaşmış ve savaş herhangi bir sonuca ulaşamamıştır.

16. İmparator İskitler'in günden güne daha bir kararlılıkla ve azimle savaştığının farkına varmıştı. Mücadelenin bu kadar uzun sürmesi onu endişelendiriyordu; aynı zamanda Romalı askerlerin savaş alanındaki perişan hallerine de üzülüyordu. Bu yüzden sorunu tek bir çatışma ile çözmeye karar verdi. Aslında bir elçiyi Sviatoslav'a göndererek onunla bire bir düello yapmak istediğini söyledi: Bütün insanların kıymına ve ölümüne sebep olmaktansa tek bir kişinin ölmesinin daha adil olacağına inanıyordu; kazanan her şeyin sahibi olacaktı. Fakat İskitli bu meydan okumayı kabul etmeyecekti. Küstah bir şekilde kendi kararlarını kendisinin verebileceğini ve düşmanın aklına ihtiyacının olmadığını söyledi ve eğer Yannis bu hayattan bıkmışsa, ölmenin binlerce yolu var; hangisini isterse onu seçsin. Bu küstahlığın üzerine harekete geçmek için daha da hırslandı. Düello düşüncesini bir yana bırakan imparator, barbarların şehre ulaşımı engellemek için gereken bütün önlemleri aldı ve General Bardas Skleros'u bu düzeni sağlaması için düzenli birliklerle yolladı. Daha sonra İmparator Konstantinos

Lekapenos'un oğlu Patrici Romanos ve karargâh komutanı Peter önderliğindeki birlikleri düşmana karşı saldırıya gönderdi. Bu askerler öldüresiye savaşa girdiler fakat İskitler de buna karşılık kati bir direnç gösterdi bu yüzden savaşın kaderi sürekli el değiştirdi; aslında, baya bir süre iki taraf da üstünlük sağlayamadı. Daha sonra Girit Emirinin oğlu Anemas atına atlayarak direk Sviatoslav'ın bulunduğu yere doğru sürmeye başladı. Düşman saflarını tek tek geçerek İskitli'nin kafasının ortasına bir kılıç darbesi vurdu ve atından düşürdü fakat bu hamle ona herhangi bir zarar vermedi çünkü zırhı onu korumuştur. Anemas'ın etrafı düşman askerleriyle çevrilmişti ve askerler tarafından birçok kılıç darbesiyle öldürülmüştü. Kahramanca bir ölümdü; düşman tarafından bile takdir edilen bir cesaret örneğiydi.

17. Romalıların savaş sırasından doğaüstü güçlerden yardım aldığı söylenir ki tam savaş anında güney tarafından bir fırtına kopmuş ve sert rüzgârlar İskitler'in yüzlerine doğru eserek onların hareket kabiliyetlerini sınırlamıştır. Aynı zamanda beyaz atlı bir adamın Roma ordusunda belirdiği ve bu kişinin düşman ordularını farklı yönlerde doğru yönelterek karmaşaya neden olduğu söylenir ki bu kişiye o ana dek hiç rastlanılmamıştı ve sonrasında da ortalıkta görünmeyecekti; onun iki kahraman şehitten biri olan Theodore olduğu söylenir. İmparator bu şehitlerin resimlerini sürekli yanında taşır ve onların hasımlarına karşı koruyucu görevi üstlendiğine inanırdı²³¹. Aynı zamanda bu çatışma komutan Aziz Theodore'nin anma törenlerinin yapıldığı gün meydana gelmişti²³². Bizans'ta sözüne güvenilen bir kadın da bu olayı doğrulamıştı. Çatışmadan bir gün önce rüyasında Meryem Ana'yı görmüş ve onun bir askere su sözleri sarf ettiğini duymuştur: 'Theodore; Benim ve senin dostun olan Yannis zor durumda; derhal ona yardıma koş.' Bu gördüklerini sabah olur olmaz komşularına anlatmıştır. Bu arada İskitler geri kaçmaya başlamışlardı ve şehir kapılarının kapalı olduğunu görünce ovaya doğru dağıldılar. Bazıları ezilerek hayatını kaybederken çoğu Romalılar tarafından katledilmişti ve neredeyse hepsi yara almıştı. İmparator kendisine savaşta yardım eden şehidi onurlandırmak ve ona olan borcunu ödemek için hali hazırda yatmakta olduğu kiliseyi yıktırarak yerine şaşalı yapıların var olduğu daha yeni ve daha

²³¹ Savaş alanında sembollerin kullanılması: (en güncel haliyle) B. Pentchevna, *Icons and power: The Mother of God in Byzantium*, Pennsylvania State University Press, 2006, 61-103.

²³² 8 Haziran. Bir kez daha doğaüstü güçlerin imparatorluk üzerindeki etkileri vurgulanmıştır. Aziz Theodore'nin *stratelates* seçilmesinin bir nedeni o günün onun anma günü olması diğer bir nedeni ise doğu ordularından çok sevilen bir aziz olmasıdır. İki aziz üzerine Theodore: N. Oikonomides, "Le dedoublement de Saint Theodore et les villes d'Euchaïta et d'Euchania", *An.Boll.*, 104 (1986), 327-35 ve Ch. Walter, *The Warrior Saints of Byzantine art and tradition*, Aldershot, 2003, 44-66.

büyük bir tane yaptırdı. Eski adı olan Euchaneia'yı da Theodoropolis olarak değiştirdi²³³.

18. Sviatoslav bütün imkânlarını kullanmış ve her seferinde de başarısız olmuştur. Kendisi için herhangi bir seçenek kalmadığından imparatorun daha önce sunmuş olduğu öneriyi kabul etmeyi düşünüyordu. Bunun üzerine, bir heyeti imparatorun huzuruna göndererek kendilerinin Romalılar'ın dostu ve müttefiki olarak görmelerini istemiştir; kendisine ve adamlarını hiçbir zarar gelmeden ülkelerine dönmelerine izin verilecek ve ticari amaçlarla imparatorluğu ziyaret etmek herhangi bir ıskitli bunu özgürce yapabilecekti. İmparator heyeti karşıladı ve Romalılar düşmanlarını silahlarla değil erdemleriyle ve merhametleriyle yenerler diyerek taleplerini kabul etti²³⁴. Antlaşma imzalanınca, Sviatoslav bizzat kendisi imparator ile görüşmek istedi ve imparator bu talebi geri çevirmedi. Bir araya gelerek biraz sohbet ettikten sonra ayrıldılar²³⁵. İmparator Sviatoslav'ın ricası üzerine Peçenekler'e bir heyet göndererek onların Bizans'a dost ve müttefik olmalarını istedi; bu işbirliği Peçenekler'in Tuna'yı geçerek Bulgarlar'a saldırılarını engellerken, Ruslar'ın eve dönüş yolunda onların topraklarından zarar görmeden geçmeleri şartlarını öngörüyordu. Bu görevi yerine getirecek kişi Euchaita piskoposu Theophilos'tu²³⁶. Heyet Peçenekler'in topraklarına varınca Ruslar'ın kendi topraklarından geçmeleri hariç bütün talepler kabul edildi. Ruslar yola çıkınca, imparator dikkatini nehir kıyısından bulunan kalelere çevirmiş ve daha sonra Roma topraklarına dönmüştür²³⁷. Şehrin başpiskoposu Synod ve diğer önde gelenler zafer şarkıları söyleyerek, övgüler yağdırarak onu karşıladılar. Dört beyaz atın çektiği bir araba hazırladılar ve zaferini kutlaması için imparatoru davet ettiler. Fakat o kibirli görünmek istemiyordu. Bunun üzerine kendisine sunulan zafer tacını kabul etti ve beyaz bir ata binerek zafer turu attı. Bulgarların kraliyet nişanını ve Meryem Ana

²³³ Skylitzes burada yanlış olmalı çünkü piskoposlar listesinde Theodoropolis'in adı Euchania'da geçmemektedir (Aziz Theodore'nin tapınağı). Diğer bir taraftan Leo Deacon, ed. Hase, 158, kilisenin yapımı hakkında herhangi bir şeyden bahsetmezken, Drista'nın adının Theodoropolis olarak değiştirildiğini teyit etmektedir-ki bu da Preslav'da bulunan Theodoroupolis'in *katepan* mührüyle doğrulanmıştır: I. Jordanov, *Pecatite ot strategijata v Preslav* (Sofya, 1995), nos. 228-31.

²³⁴ Leo Deacon da imparatorluğun cömertliğinin sergilendiği Sviatoslav ile Tzimiskes arasında olan bu anlaşmaya atıfta bulunmuştur. Aslında imparatorun Drista'yı almak gibi bir niyeti yoktu zaten o daha çok Nikeforos Phokas'tan önceki durumu yeniden halim kılarak imparatorluğun Bulgaristan üzerindeki kontrolünü sağlamlaştırmak istiyordu.

²³⁵ Bu iki adamın bir araya gelmesi Leo Deacon'un resmi belgelerde Rus Komutanı neden fiziksel olarak zayıf gösterdiğini açıklayacaktır, ed. Hase, 156-7.

²³⁶ Euchaita Armeniakon Temasındaydı – Kourkouai'nin doğum yeridir. Bu Theophilos'un elçi olarak seçilmesinin nedenini açıklayacaktır (Tzimiskes'in yakın dostudur).

²³⁷ Preslav'da buluna bir mühür Skylitzes tarafından oluşturan askeri teşkilatı daha iyi anlamamıza olanak sağlar: N. Oikonomides, "A propos de la premiere occupation byzantine de Bulgarie (971- ca 986)", *EUYUCIa, Melanges offerts a Helene Ahrweiler*, ed. M. Balard et al. (Paris, 1998), 581-9.

resmini hazırlanan at arabasına astı ve kendisini takip etmesini emretti²³⁸. Coşkulu alkışlar eşliğinde Forum'a varınca, Meryem Ana'ya ve Oğlu'na kazandığı zaferlere karşılık şükranlarını sundu ve Bulgar kraliyet ganimetlerini gösterdi²³⁹: Altından bir taç, dokuma kumaştan papa tacı²⁴⁰ ve kırmızı sandaletler. Bulgar tacını adak olarak sunmak için oradan Ayasofya'ya doğru ilerledi. Hemen ardından Boris'i General²⁴¹ rütbesine yükseltti ve saraya döndü. Sviatoslav evine dönerken, onu yakalamak için önceden hazırlanmış tuzaklara yakalandı²⁴². Romalılar ile antlaşma yapmalarına çok sinirlenen Peçenekler tarafından o ve yanındakiler vahşice katledildiler.

19.²⁴³ Zafer kazanmasına sebep olan Mesih İsa'ya şükranlarını belirtmek üzere, en baştan hiçbir masraftan kaçınmayarak Chalke (Halki Kapısı) mahzeninin üstüne bulunan kiliseyi ihtişamlı bir şekilde yeniden inşa ettirdi²⁴⁴. Aynı zamanda *kapnikon*²⁴⁵ adıyla alınan bir vergiden dolayı vatandaşlardan özür diledi. Bakır ve altın madeni paraların bir yüzüne İsa Mesih'in resmini kazıtırken diğer bir tarafına Roma alfabesiyle daha önce hiç kimsenin yapmamış olduğu şu yazıları yazmasını emretti 'Yüce İsa, kralların kralı' –bu uygulama sonraki imparatorlar tarafından da icra edilmiştir²⁴⁶. Patrici Basileios'a karşı birçok suçlama yapıldı ve Synod tarafından kendisinin görevine son verildi²⁴⁷; Yerine Anthony getirildi²⁴⁸.

20. Vergi döneminin üçüncü yılının Ağustos ayında²⁴⁹ gökyüzünde 'püsküllü' diye adlandırılan bir yıldız belirdi ve vergi döneminin dördüncü yılının Ekim ayına kadar olduğu yerde kaldı. Bu yıldız imparatorun ölümüne ve bir iç savaş sonucunda

²³⁸ İmparatorun bu alçak gönüllüğü ona tahtın varisi olmasında yardımcı olan kutsal güçlerin bir kanıtıdır. Zafer kutlamalarında yeni elementler üzerine: M. McCornick, *Eternal victory: triumphal rulership in late antiquity, Byzantium, and early medieval west*, (Cambridge, MA, 1986), 171-4.

²³⁹ Tzimiskes Bulgaristan'ı her birini güçlü kalelerle destekleyerek birden fazla komuta merkezi olacak şekilde yeniden yapılandırmıştır: Preslav, Dristra ve Tuna nehrinin ağzında bulunan diğer kaleler: P. Stephenson, *Byzantium's Balkan frontier: a political study of the northern Balkans, 900-1204* (Cambridge, 2000), 55-8.

²⁴⁰ Byssos, bakınız Luke 16: 19, "mor ve kaliteli kumaş'tan" yapılmış kıyafetler giyen zengin adam (Dives).

²⁴¹ Böylelikle Bizans saygınları arasına yüksek bir dereceyle dâhil olmuş oldu.

²⁴² Kafatasından kadeh yapılmıştır, göçebeler arasında yaygın olan bir gelenek.

²⁴³ Bu süre zarfında geri planda başka olaylar da olmuştu, örneğin Tzimiskes'in yeğeni imparator I. Otto'nun oğlu ve varisi II. Otto ile evlenmiştir, 972 baharı. Bu evlilik bir yandan Ioannes'in darbesinin kabul gördüğünün sinyallerini verirken diğer bir taraftan imparatorluğun İtalya'daki varlığını güvence altına almıştır.

²⁴⁴ Bu kilise Romanos Lekapenos tarafından on iki rahibe atfen yapılmıştır. Tzimiskes onu genişleterek çalışan sayısını elliye çıkardı ve içerisini kuşatmalardan elde ettiği kutsal dini eserlerle doldurdu: Janin, *Eglises et monasteres*, I, 529-30.

²⁴⁵ Bu yangın vergisi büyük ihtimalle kişi başı iki gümüşe denk gelecek kadar bir tutardı: Oikonomides, *Fiscalite*, 30. Tzimiskes Armeniakon Teması'nda yaşayanları çok önceden vergiden muaf bırakmıştı.

²⁴⁶ On the coins of Tzimiskes: Grierson, *DOC*, 3. 2: 588-9.

²⁴⁷ Leo Deacon'a göre Basileios, o dönemde kör edilmiş olan Bardas Skleros'un yanında yer alarak imparatora karşı suikast hazırlığı içerisinde olduğu yolunda suçlamalara maruz kalmıştır. Skamander Monastırı'na sürgüne yollanmıştır.

²⁴⁸ Anthony'nin patriciliği Aralık 973'den Haziran 978'e kadar sürmüştür: J. Darrouzes, "Su la chronologie du patriarche Antoine III Stoudite", *REB*, 46 (1988), 55-60.

²⁴⁹ Milattan sonra 975.

Romalılar'ın telafisi mümkün olmayan felaketlere maruz kalacaklarının işareti olarak yorumlandı.

21. Nikeforos tarafından alınarak Roma topraklarına dâhil edilen şehirler ayaklanarak Roma hâkimiyetini bertaraf etme niyetindeydiler: Bunun üzerine imparator sefere çıkarak Şam'a kadar ilerlemiştir²⁵⁰.

22. Bazılarını görüşmelerle ikna ederek geri kazanırken ikna olmayanları savaşlar ve çatışmalarla alt etmiştir; her şeyi yoluna koyduktan sonra başkente geri döndü. Podandos boyunca ilerlerken Anavarza'ya varınca yapmış olduğu gözlemlerle halkın refah içerisinde olduğunu ve kentlerde bolluğun hâkim olduğunu fark etti. Karşılaştığı adamlara bütün bu mal varlıklarının kimin olduğunu sordu yardımcılarının onların hepsinin Basileios Parakoimomenos'a ait olduğunu öğrendi: 'Yakın zamanda İmparator Nikeforos tarafından Roma topraklarına dâhil olan bu kent, Doğu orduları komutanı tarafından kazanılan diğer bir tanesi ve daha birçoğu Basileios'a verilmişti'. Bu gördükleri içerisinde kayda değer hiçbir şey imparatorluk hazinesine bırakılmamıştı²⁵¹. Bu durumdan çok rahatsız olmuş ve derinden bir iç çekerek şu sözleri sarf etmiştir: 'Beyler imparatorluğun tüm kaynakları seferber edilirken, imparator sınır ötesi ülkelerde savaş meydanında askerleriyle birlikte bütün zorluklara göğüs gererken bu çabaların meyvesinin tek bir adamın, bir hadımın eline geçmesi ne kadar acı bir durum!' İmparator bu sözleri sarf ederken o sırada orada olan bir kişi bütün bunları Basileios'a yetiştirmiş ve bunu duyan Basileios'un öfkesi ateşlenmiştir; bunun üzerine imparatorun kurtulmanın yollarını aramaya başlamıştır. Zamanla çeşitli oyunlarla ve hediyelerle imparatorun şarap hizmetkârının dostluğunu kazanmıştır. Çok hızlı etki göstermeyen fakat zamanla hastalıkla kendini gösteren ve vücudun gücünü kuvvetini alan çeşitli zehirler hazırlandı. Bu ilaçlar şarabın içerisinde imparatora verildi; o da ondan içti, hasta düştü ve sonunda gücünü kaybetti. Sonunda omzunun çevresinde çıbanlar çıktı ve gözlerinden kanlar akmaya başladı²⁵². Başkente geri döndü ve altı yıldan biraz

²⁵⁰ Skylitzes ve Leo Deacon'un doğu hakkındaki aktarımları birbirinden çok farklıdır – Tzimiskes döneminin ana harekât merkezi. Skylitzes büyük seferler hakkında sadece üç dört satır bir şeyden bahsetmiştir, 972 ila 974 yılları arası seferlere hiç değinmemiştir. Antakyalı Yahya ve Urfa'lı Mateos, 28-33, doğuda olan olaylara karşı daha hassas olduklarından konuyla alakalı daha fazla detay aktarmışlardır. Bu seferler imparatoru Fırat'ın ötelere kadar taşımıştır.

²⁵¹ Normal prosedür şu şekildeydi: ister özel bir mülke ait olsun isterse fethedilmiş bir emirliğe ait olsun ele geçirilen topraklar halkın emanetçileri veya *episkeptai* tarafından yönetilecekti. Bu konu hakkında: J. Howard-Johnston, "Crown lands and the defence of imperial authority in the tenth and eleventh centuries", *Byz. Forsch.* 21 (1995), 75-100.

²⁵² Zehirlenmiş olduğu hiçbir şekilde kesin yargı değildir.

daha fazla süre daha imparatorluk yaptıktan sonra hayatını kaybetti²⁵³; geride tahtın varisi olarak da Romanos'un oğulları Basileios ve Konstantinos'u bıraktı.

{Görüntüsü şu şekildeydi: yüzü beyaz ve renkliydi. Saçları düz ve ince telliydi; kâkülü alnına doğru uzanıyordu. Gözleri canlı ve parlaktı, burnu küçük ve yüzüyle iyi orantılıydı. Bıyıkları kızıldı ve yanlara doğru uzanıyordu, sakalları ise normal uzunlukta ve kalındı. Uzun değildi ama göğsü ve sırtı geniştir. Çok güçlüydü; kollarının gücü ve becerisi karşı konulamazdı. Gözü pek ve korkusuzdu ve küçük cüssesine rağmen doğaüstü cesaret örnekleri sergilemişti. Yalnız başına bir birliğe karşı koymaktan çekinmezdi ve sonrasında kendi birliğine dönerek düşmanlarını katlederdi. Sıçramada, gülle atmada, cirit atmada ve okçulukta zamanının tüm adamlarından daha üstündü. Dört tane binek atı yan yana dizerek ilkinin sürmeye başlar ve sonra kuş gibi havada uçarak en sonuncusuna kadar ulaşırdı. Okçulukta hedefi yüzük deliğinden vurabilirdi. Cam bir kabın altına deri bir top yerleştirir sonra da atını dörtlüyle sürerek bir sopa vasıtasıyla deriye vurur ve havaya uçururdu bunu yaparken de cama hiç zarar vermezdi. Eli çok cömertti; Basileios Parakoimomenos onu dizginleyene kadar yardıma ihtiyacı olan hiçbir kimseyi eli boş göndermezdi. Bazen de makul olan miktardan fazla içerek sarhoş olur ve şehvetinden kudururdu resmen. Kırk beş yaşında imparator olmuş ve elli bir yaşında ölmüştür. Sebasteia piskoposu II. Basileios'un 2 Ocak günü imparator olduğunu söyler ve doğru olan da budur²⁵⁴.}

XVI. Bölüm

II. Basileios ve VIII. Konstantinos (976-1025)

1. Ioannes yukarıda belirtildiği şekilde hayatını kaybetmiştir; vergi döneminin dördüncü²⁵⁵ yılının aralık ayında imparatorluk sırası II. Romanos'un²⁵⁶ oğulları

²⁵³ Bu hesaplama doğru değildir: Yannis II Aralık 969'dan öldüğü gün olan 10 Ocak 976'ya kadar hükümdarlık yapmıştır: Leo Deacon, 178, tr. 220.

²⁵⁴ MSS AE değerlemesi.

²⁵⁵ Biraz yarım yamalak olsa da II. Basileios'un hükümdarlığı ile ilgili kaynakları sadece tarihçi Skylitzes bizlere aktarmaktadır; Hem Zonaras hem de Kedrenos'un vermiş olduğu bilgiler onun verilerine dayanmaktadır. Aktarımlarını tam olarak anlayabilmek için Taronlu Asolik (sadece Kafkas bölgesinde meydana gelen olaylar ile ilgilenmiştir) ve doğu olayları ile ilgilenen ve çok değerli bilgiler veren Antakyalı Yahya'ya bakmamız gerekmektedir. Psellos tarafından *Chronographia*'sında bizlere sunmuş olduğu II. Basileios'un resmedildiği portre yeni bir bilgidir ziyade II. Basileios'un zalim ve katı bir kimse olduğunu doğrulamaktadır. Hükümdarlığı tam anlamıyla anlatan herhangi güncel bir kaynak yoktur. C. Holmes'in. *Basileios II and the governance of empire (976-1025)* (Oxford Studies in Byzantium, Oxford, 2005) adlı eseri büyük imparator döneminde yönetim tarzları hakkında bilgiler vermektedir. Daha sonraları kazandığı şöhret hakkında: P. Stephenson'un *The Legend of Basil the Bulgarslayer* (Cambridge, 2003). Hala onun döneminden kalma anıtsal yapılardan faydalanmaktayız: G. Schlumberger, *L'épopée byzantine a la fin du dixième siècle: Basil II le tueur de Bulgares* (Paris, 1900). Hükümdarlığın bireysel yönleri ise daha güncel eserlerde ele alınmıştır: Cheynet'yeki siyaset, *Pouvoir ve Byzantium*,

Basileios²⁵⁷ ve Konstantinos'a gelmişti. Basileios on iki, Konstantinos ise dokuz yaşındaydı. Fakat çok genç oluşlarından ve tecrübesizliklerinden²⁵⁸ dolayı sadece resmîyet ve görünüşte imparatorlardı, devlet meselelerinin kontrolü ve idaresi o zaman başkanlık görevini yürüten Basileios'un (Lekapenos) ellerindeydi. Hükümdarlığın II. Romanos'un oğullarına geçmesi üzerine, (devlet başkanı) derhal elçiler göndererek sürgünde olan annelerini tekrar saraya getirtti. Hükümete karşı bir ayaklanmadan korkuyordu ve bu konuda en çok, imparatorluğu yönetmek için fırsat kollayan ve aralıksız çalışan General Bardas Skleros'tan çekiniyordu. İmparator Ioannes'e karşı komplo hazırlığı içerisinde olduğu şüphesiyle yakalanmış ve gözlerinin oyulması cezasına çarptırılmıştı fakat aynı imparator tarafından daha sonra bağışlanmıştı. Bütün Roma ordusu onun emrinde olduğu için özellikle dikkat edilmesi gerekiyordu; tüm doğunun komutası kendinde olduğu için sahip olduğu orduyu istediği zaman istediği yere taşıyabilirdi²⁵⁹. (Başkan Basileios) komplo hazırlığı içerisinde olduğundan şüphelendiği Skleros'un güçlerini elinden alarak imparatorluğun güvenliğini garanti altına alacağını düşünmekteydi. Bunun üzerine, Skleros'u ordu komutanlığından alarak Mezopotamya bölgesi dükü sorumluluğuna getirdi²⁶⁰; görevi Müslümanların o bölgeye yapacakları saldırıları engellemektir. Aynı uygulamayı Mikhail Bourtzes için de yaptı ki kendisi de şüpheliler arasındaydı (Skleros ile birlikte ordunun başında yer alıyordu). Mikhail'i ordu komutanlığı rütbesine yükselterek Asi Nehri kıyısından bulunan Antakya'ya dük olarak görevlendirdi²⁶¹. Phokas'ın eserlerinden biri olan Patrici Peter'i ise doğu bölgesi denetleyicisi olarak karargâh komutanı rütbesine getirdi²⁶²; kendisi bir hadımdı fakat askeri konularda deneyimli ve oldukça dinamik birisiydi. Bu durum Skleros'u o kadar üzdü ki kendine hâkim

ed. P. Magdalino: Byzantium in the year 1000, ed. P. Magdalino (The Medieval Mediterranean, 45, Leiden, and Boston, 2003), Basileios'un evlilik kanunları üzerine makaleler de mevcuttur (J. Shepard), elit kesimin etkileri (C. Holmes), yabancı politikası (J.-C. Cheynet, P. Stephenson, V. Von Falkenhausen), binyılcılığın etkileri (P. Magdalino) ve Basileios'un dönemin fikir adamlarıyla olan ilişkilerini anlatan diğerleri. Binyılcılık hakkında aynı zamanda şu eserleri de inceleyiniz; I. Sevcenko, "Unpublished Byzantine texts on the end of the world about the year 1000 AD", *Melanges Gilbert Dagron*, ed. V. Deroche, D. Feissel, C. Morrisson, C. Zuckerman, *TM*, 14 (2002), 561-78.

²⁵⁶ Ioannes Tzimiskes'in çocuklarının olmaması tahta geçmelerini nispeten kolaylaştırmıştır.

²⁵⁷ 976.

²⁵⁸ Tecrübesiz oldukları için tam anlamıyla hükümdarlık yapmamaları daha doğru bir ifade olacaktır çünkü yaşları o kadar da küçük değildi, Basileios on sekiz kardeşi ise on altı yaşındaydı. Kızı Zoe'nin 978 yılı civarında doğmuş olduğunu düşünürsek, Konstantinos'un o dönemde evli olma olasılığı çok yüksektir (Alypius'un kızı olan evliliğinin detaylarını VIII. Konstantinos'un hükümdarlığı konulu eserde bulabilirsiniz).

²⁵⁹ Skylitzes'in rivayetleri çok tutarlı değildir. Skleros Tzimiskes döneminde gözlerinin oyulmasından son anda kurtulmuşken şimdi onu tüm ordunun başında buluyoruz. Basileios Parakoimomenos kendisinden son derece çekindiği için böyle bir atamaya hiçbir şekilde izin vermiş olamaz.

²⁶⁰ Görünüşe göre, Skleros, Mezopotamya komutanlığı görevi yerine orada konuşlanmış olan sıradan bir orduya liderlik yapması için görevlendirilmiştir.

²⁶¹ Bourtzes 969'da Antakya'yı fethedenlerden birisidir.

²⁶² *Stratopedarches*; Peter bu görevi daha önce Tzimiskes döneminde de yürütmüştü.

olamayıp suçlamalar ve serzenişlerde bulundu. Kazanmış olduğu onca zaferin ve başarılarının ödülünü rütbesinin elinden alınması²⁶³ mı olacaktı? Ve bu konuyla hiç ilgilenmeyen **parakoimomenos** kendisine verilen emirlere uymasını aksi takdirde bulunduğu yerde komutanlık yapmak yerine hapse mahkûm olabileceğini bildirmiştir.

2. Bu düzenlemeler yapıldıktan sonra, emrinde olan orduyu da yanına alarak şehirden ayrıldı. Daha önceki görevlerinde sık sık dinamizm ve zindelik izlenimi vererek ordu içerisinde sevilen biri olmayı amaçlamıştı. Şimdi güvenini kazandığı birçok karargâh komutanına asil niyetini açıklayabilirdi. Daha sonra planlarını açıkça ortaya koymasının zamanının geldiğini düşünerek arkadaşlarıyla birlikte uzun zamandır üzerinde çalıştığı ayaklanmayı başlattı: İmparatora²⁶⁴ ve yandaşlarına karşı saldırıya geçti. Hemen Anthes Alyates²⁶⁵ adında bir adamı İmparatorluğun başkentine gönderdi. Bu adamlarının en çevik olanlarından biriydi; görevi o sıralar başkentte ikamet eden Bardas'ın oğlu Romanos'u²⁶⁶ alarak babasını yanına getirmektir. Başkente varınca insanları kuşkulandırmamak için Skleros hakkında kötü sözler sarf etmeye başladı. Bu şekilde şüpheleri üzerine çekmeyecek, herkesi kandıracak ve Romanos'u alarak Skleros'a getirecekti. Bardas tam olarak niyetini açıkça ilan etmişti; tacını giymiş ve bütün imparatorluk sembollerini takmış emrindeki orduya imparatorluğunu ilan ediyordu ve Ermeniler de onu destekliyorlardı. Bu tarz bir girişimin başarıya ulaşması için çok fazla paraya ihtiyaç olduğunu biliyordu (konuşmacının da söylediği gibi²⁶⁷) bu yüzden hemen para toplamaya başladı. Vergi toplayıcılarını yakalayarak paralara el koydu²⁶⁸. Varlıklı olduğunu düşündüğü kişileri tehdit ederek para toplarken diğer bir yandan bazı kişiler de bu durumun sonunda daha fazla kazanç elde edeceklerini düşündükleri için gönüllü olarak ellerinde olanları vermişlerdi. Güçlü bir şekilde korunan ve Mezopotamya bölgesinde bulunan Charpete²⁶⁹ (Karpete) adında bir kale burcunu kuşatarak kontrolü altına almış ve orada bir garnizon kurmuştu. Topladığı paraları burada muhafaza ediyordu; eğer işler planladığı gibi gitmezse bu parayı

²⁶³ Holmes (*Basieios II*, 324-7) Skleros'un Musullu Hamdanilere kafa tutacak büyüklükte bir orduya komuta etmesini bir yetki kısıtlaması olarak görmemektedir. Askeri açıdan öyle olabilir ama itibar açısından bakılırsa kesinlikle bir düşüş. Mezopotamya düklüğü *Taktikon scorialnesis*'deki generallik makamlarında iki derece daha düşük mevkiye sahiptir.

²⁶⁴ Skleros'un isyanına dair birçok kaynak mevcuttur: Seibt, *Skleroi*, 35-48; Cheynet, *Pouvoir*, 33-4; Holmes, *Basil II*, 241-98. Skylitzes'in kronolojisi genellikle daha karmaşıktır. Her zamanki gibi farklı kaynakları bir araya getirmiş ve Skleros ve Phokas'ın düellosu gibi bazı edebi unsurları da anlatımına dâhil etmiştir.

²⁶⁵ O yüzyılda birçok komutan yetiştirmiş olan aileden ilk defa burada bahsedilmiştir. Anthes çok fazla rastlanmayan bir Hristiyan adıdır. V. Konstantin'e yakın olan birinin adıydı: *PBE*, Anthes, 3.

²⁶⁶ Romanos hakkında: Seibt, *Skleroi*, 60-5.

²⁶⁷ Demosthenes, *Olynth.*, I. 20.

²⁶⁸ Skleros Melitene *basilikos*'unu yakalatmış ve yaklaşık iki yüz yetmiş beş kilo altını ele geçirmiştir. Bu ganimetle birlikte kendini imparator olarak ilan etmiştir: Antakyalı Yahya, II, 372.

²⁶⁹ Hisn-ı Ziyad'ın Arapça Metinleri, Türkiye'nin doğusunda bulunan şimdiki Harput.

sığınacak bir liman olarak kullanacaktı. Komşu Araplar'lar'dan olan Amida Emiri Apotolph²⁷⁰ (Emet dedikleri yer) ve Martyropolis Emiri Apotagle²⁷¹ (Miepherkeim dedikleri yer) karşılıklı alışverişler yaptı²⁷². Karşılıklı evlilikler yaparak dostluk bağlarını güçlendirdi²⁷³; üç yüz süvari ve yüklü bir miktar parayı yardım olarak almıştır. Bu olanlar bütün bölgeye yayılınca, değersiz vaatlere bile kanan binlerce insan bu duruma harekâta iştirak etti. Yaz gelince tek yapması gereken sarayı kuşatmak olduğunu düşünerek tüm ordusuyla başkente doğru ilerlemeye başladı. Bir keşişin bir gece rüyasında gördüğünü iddia ettiği olaylarla daha da hırslanmış ve cesaretlenmiştir. Rüyasında Bardas'ın coşkulu bir kalabalık tarafından yüce bir makama getirilerek insanüstü güçlere sahip bir kadınla karşılaştığını gördüğünü söyler; kadın kendisine görkemli bir kırbaç verir. Bardas kırbaçı imparatorluğun sembolü olarak görür fakat Tanrı'nın gazabı Romalılar'ın üzerine olacaktır.

3. Ayaklanma haberleri başkente ulaşınca imparator ve halk büyük endişeye kapılmış ve umutsuzluk duygusu hâkim olmaya başlamıştı. Bu duruma tek sevinenler siyasi karmaşaları ve yolsuzlukları seven gruplar olmuştur. Hemen karargâh komutanı Peter'a bir mektup gönderilmiş ve ordusunun en sadık ve güçlü askerleriyle birlikte Kayseri'de (Caesarea) konuşlanmaları istenmiştir. Diğer bir yandan da İzmit piskoposu, bilgelik ve erdem sahibi²⁷⁴ ayrıca imparatorluk danışmanlarından olan ve insanları ikna etmesiyle ünlü Stephen'ı elçi olarak Skleros'a göndermiş ve onu silahlarını bırakması içip ikna etmesini istemiştir. Fakat Skleros'un tek bir düşüncesi vardı: İmparator olmak istiyordu. Danışman (synkellos) ikna edici konuşmalar yapmasına rağmen Skleros tek kelime etmedi. Kırmızı sandaletleri göstermek üzere sağ ayağını uzattı ve şu sözleri sarf etti: 'Herkesin gözü önünde bu botları giyen bir kişinin kendi isteğiyle onları çıkarması mümkün değildir. Seni buraya gönderenlere ya beni kendi rızalarıyla imparator olarak kabul etmelerini ya da tahtı ele geçirmek için kapılarına dayanacağımı söyle.' Kırk gün boyunca herhangi bir girişimde bulunmayacağını da garantisini verdi ve elçiyi geri gönderdi. Elçi başkente dönüp imparatora ve devlet başkanına Skleros'un söylediklerini iletince, karargâh komutanına iç savaşı körükleyecek herhangi bir harekâta bulunmaması fakat yolları kontrol altında tutarak muhalif grupları geri püskürtmesi

²⁷⁰ Ebu Dulaf, 979-80 yılları arası Ebu Taglib adına Amida/Diyarbakır valisi olarak görev yapmıştır.

²⁷¹ Ebu Taglib, 979-80'de Filistin'de ölen Musul'un Hamdani emiri: T. Ripper, *Die Marwaniden von Diyar Bakr: eine kurdische Dynastie im islamischen mittelalter* (Würzburg, 2000), 498.

²⁷² Arapça'da Meyyafarikin olarak bilinn Martyropolis Amida'nın kuzey doğusunda yer alan şimdiki Silvan: ODB, II, 1308-9.

²⁷³ Büyük olasılıkla Bardas oğlu Romanos'u Ebu Taglib'in kız kardeşi veya kızıyla evlendirmiştir: Seibt, *Skleroi*, 65.

²⁷⁴ Gelir toplayıcısı Symeon ile birlikte Ioannes Tzimiskes'in imparatorluğu döneminde meydana gelen kuyruklu yıldız olayını hayra yoranlardandır: Leo Deacon, 169, tr. 211-12.

emri verildi. Daha sonra Skleros önden izci ve gözlemcilerini göndererek düşmanının konuşlandığı yeri öğrenmelerini ve kendisini sürekli olarak bilgilendirmelerini emretti ve Kayseri'ye doğru ilerlemeye devam etti. Aynı zamanda onun geçişi için yolların güvenliğini de sağlayacaklardı. Bu görev için Anthes Alyates'in komutasında bir birlik gönderdi ve dar bir geçitte (Cuckoo Rock dedikleri yer) imparatorun ordusuna ait General Eustathios Maleinos komutasındaki bir orduyla karşı karşıya geldiler²⁷⁵. Birkaç ufak çaplı çatışma girişimi oldu. Ordular bir süre güveliği elden bırakmayarak teyakkuzda bekledi fakat Alyates bu bekleyişe daha fazla tahammül edemedi. Atını büyük bir coşkuyla ve süratle sürerek düşmana karşı saldırıya geçti. Herhangi bir başarı sağlayamamasının yanı sıra atından düştü ve ölümcül yaralar aldı, kendisiyle birlikte olanlar ise yakınlardaki ormanlık alana doğru dağıldı. Bu sırada Bardas'ın **hetaireiarch'nın**²⁷⁶ imparatorun ordusuna kaçtığı yönünde bilgiler ulaşmıştı kendisine. Skleros onu huzuruna getirtti ve herksin önünde azarladı ve kendisine alenen bir zarar verilmemesini emrederek onu oradan uzaklaştırdı; fakat gizlice paralı Müslüman askerlere onu öldürmeleri emrini verdi. Askerlerin arasında dolaşırken güpegündüz onu kılıçlarıyla öldürdüler.

4. İmparatorluk güçleri Skleros'un saldırılarına karşı artık daha temkinliydi ve güzergâhları üzerindeki stratejik noktaların denetimini sıkı bir şekilde ellerinde tutuyorlardı. Tüm ordu Skleros'un geçeceği yollar üzerine konuşlanmıştı. Bunu öğrenen Skleros bir an tereddüt ederek ilerlemesini yavaşlattı. Olası sonuçları düşünerek bir süre zaman harcadı. Yüksek rütbeli bir subay olan Sachakios Brachaminos²⁷⁷ adlı bir keşifçinin vermiş olduğu bilgilerle Skleros harekete geçmeye karar verdi. Bu adam Skleros'un yanına gelerek girişimlerin ağırdan alınmasının askerler arasında kendisini küçümser nitelikte söylemler oluşmasına sebep olduğunu belirtir ve bu söylenenleri mantıklı bulan Skleros onu sefere rehberlik yapması için ordunun başına geçirir. Skleros onu takip eder ve üç gün sonra şimdiki adı Likandos²⁷⁸ olan Kapadokya bölgesindeki Lapara'ya varırlar (bolluğu ve bereketi yüzünden eskiden Lapara diye adlandırılırdı). Bunu öğrenen karargâh komutanı, Skleros'a yetişemeyeceği endişesiyle gece vakti yollara düşmüş düşmanın geldiği istikamete doğru askerlerini konuşlandırmıştı. Taraflar

²⁷⁵ Phokas ailesinin reisi olan Bardas'a danışmadan o adamın yakında arkadaşları Peter ve Maleinos'dan istifade etmektedir.

²⁷⁶ Skleros imparatormuş gibi askeri atamalar yapmaktaydı. Hetaireiarch yabancı milletlerden oluşan orduların komutanı manasına gelmekteydi.

²⁷⁷ Ermeni kökenli bu general, Antakya'nın alınmasında yer almıştı: Antakyalı Yahya, I, 822.

²⁷⁸ Bolluk/bereket anlamına gelen Yunanca bir kelime *liparon*; süvarilerin atlarını besleyebileceği bolca otlığın ve yemin bulunduğu bir yerdi.

hileyle üstün gelmenin yollarını arayarak açık bir çatışma ortamını bir süre geciktirip ertelediler. Bardas, ordusuna ziyafet veriyormuş izlenimi vermek amacıyla çok miktarda yiyeceği hazırlatarak düşmanını taktiksel anlamada alt etmiştir. Böylelikle düşmanın o gün herhangi bir saldırı olamayacağı düşüncesine kapılmasını sağlamış ve onların da o günü ziyafet yaparak geçirmelerini sağlamıştır. Bunu öğrenen Skleros (orduları savaşa hazır bir şekilde beklemekteydi) savaş davullarının çalmasını emrederek o sırada ziyafette olan düşmanlarının üzerine çullandılar. İmparatorun ordusunun askerleri ise ellerine geçirdikleri her türlü aleti silah olarak kullanarak bu saldırıya karşı koymaya çalıştılar; aslında bu ani saldırıdan çok da zarar görmediler. Bir süre daha saldırıya karşı koymayı başardılar fakat Skleros'un yan cepheden yapmış olduğu saldırı askerlere etrafları sarılmış korkusu verdi. Daha sonra paralı askerleri arkadan göndererek düşmanı savaşa zorladı; büyük bir katliam yapıldı. Antakya dükü Bourtzes, korkaklıktan veya hainlikten, safları bozan ilk kişiydi. (Bardas) ordugâhı sahip olduğu tüm ganimetlerle ele geçirmişti. Daha sonra sarp kayaların arasında bulunan ve zengin insanların yaşadığı Tzamandos²⁷⁹ adında bir şehre ulaştı; o bölgenin insanları sahip oldukları her şeyi kendi arzularıyla Bardas'a verdiler ve böylelikle hatırı sayılır bir servetin sahibi oldu. Bu zafer imparatora sadık olan birçok kişiyi rahatsız etti ve Skleros'un tarafına geçmelerine sebep oldu. Bourtzes ilk kaçanlar arasındaydı²⁸⁰, daha sonra patrici Andronikos Lydos ve onun oğulları onu takip etti. Attalialı'lar imparatorun droungariosunu (Bizans döneminde bir komutanlık rütbesi) zincire vurduktan sonra tüm donanmayla birlikte Kibyrhaiote temasını komuta eden Mikhail Kourtikios'un yardımına koştular²⁸¹.

5. Bu olanlar imparatora ve devlet başkanına aktarılınca hemen bir konsey kuruldu ve imparatorun yardımcılarında birinin güçlü bir orduyla ve mühimmatla isyankârlara karşı gönderilmesi önerisi ortaya atıldı. Bu öneri kabul edildi; imparatorun **protovestiarios'u** (Bizans döneminin yüksek rütbeli adalet memuru, komutanı) Leo²⁸², sahip olduğu yeteneklerden ötürü büyük bir üne sahip olan patrici Ioannes ile birlikte bu sefere çıktı. Leo'ya bu harekât süresince tam yetki verilmişti. Yola çıkararak karargâh

²⁷⁹ Batıya doğru ilerleyişine devam eden Bardas, Kapadokya bölgesinde yer alan Kayseri'ye 60 km uzaklıktaki bu yere ulaştı: F. Hild - M. Restle, *Kappadokien (Kappadokia, Charsianon, Sebasteia und Lykandos)* (TIB, 2 Viyana, 1981), 300-I. Bu zaferi batıya ilerlemesine olanak sağladı. Aynı zamanda Anadolu'nun merkezine ulaşmasını ve o bölgede bulunan birçok toprak sahibinin de onun saflarına dâhil olmasının önünü açmış oldu.

²⁸⁰ Bu çekilme Antakya'nın kedisinin ve muazzam kaynaklarının Basileios'a kalması anlamına geliyordu. Bardas Skleros sonradan Hristiyan olmuş Oubeidallah adında bir Arabî general rütbesiyle Antakya dükü olarak atamıştı: Antakyalı Yahya, II, 373. Bu kişi hakkında: Holmes, *Basil II*, 379-81.

²⁸¹ İmparatorluğun en önemli denizcilik teması, büyük bir donanmanın üssüdür.

²⁸² Büyük ihtimalle Leo kouropalates'i yakalayan Tzimiskes konutasındaki donanmanın droungarioslarıdır.

komutanıyla bir araya geleceği ve kamp kuracağı Phrygia'daki²⁸³ (Frigya) Kotyaion'a ulaştı; Bardas, yerel halkın Mesanakta dediği imparatorluğa ait olan Dipotamon kentinde kamp kurmuştu²⁸⁴. Leo, imparatora olan desteği arttırmak için isyankârlara hediyeler ve çeşitli vaatler sundu fakat başarılı olamadı; aksine bu hareketin güçsüzlükten kaynaklandığını düşünen düşman daha da hırslandı. Bu plandan vazgeçen Leo, Kotyaion'u orada bırakarak gece vakti Skleros'un kampının bulunduğu bölgeyi geçerek doğuya doğru ilerledi. Bu girişim Skleros'un adamlarının yüreklerine korku saldı; sadece kendi varlıkları ve canları için değil aynı zamanda en sevdiklerinin hayatları için de endişe duymaya başladılar²⁸⁵. Bunun üzerine birçoğu isyandan vazgeçerek ve gerçekleştirilecek olan ayaklanmayı tehlikeye atarak protovestiaros'un yanına gittiler. Bu olayın gerçekleşmesinden çekinen Skleros, General Mikhail Bourtzes ve patrici Romanos Taronites'i beraberlerinde küçük bir birlikle oraya gönderdi; görevleri, temas sağlanır sağlanmaz protovestiarios ile çatışarak onların geri çekilmesine mani olmaktı. Aynı zamanda oradan kaçan gruplara da engel olacaktı fakat bunu yaparken mümkün olduğunca tam bir savaş havasına girmeyeceklerdi. Bununla birlikte, (321) Bourtzes ve adamları imparatorluk kuvvetlerinin yakınına ulaşınca aşağıdaki sebeplerden ötürü istemeden de olsa savaşmak zorunda kaldılar. Doğu Berroia'lı²⁸⁶ Araplar yıllık vergilerini ödemek üzere o gün iki ordunun arasından yolculuklarına devam ediyorlardı. Belirlenen gün geldiğinde ve Müslümanlar Oxyolithos²⁸⁷ kalesini geçmek üzereyken, Bourtzes ve adamları da aynı yönde ilerlemekteydi; daha sonra savaşa giriştiler. Her iki ordu için Arapların taşıdığı altınlar kazanılması gereken bir ödül niteliğindeydi; birbirlerine yaklaştıkça çatışmaların şiddeti arttı. Bourtzes geri püskürtüldü ve çoğunluğunu Ermeniler'in oluşturduğu birçok asker katledildi. Romalılar ellerine geçirdikleri tüm Ermeniler'i katlettiler çünkü onlar isyanı ilk başlatanlardı²⁸⁸.

²⁸³ İmparatorluk güçleri, Malagina ve İzmit'e doğru askeri yoldan ilerleyen Skleros'u Phrygian'da durdurmayı denediler.

²⁸⁴ Phrygian kalesinin tam yeri tam olarak bilinmemekle birlikte Kırk Şehitler Gölü'nün (Forty Martyrs) yakınında olduğu kesindir: Belke ve Mersich, *Phrygien und Pisidian*, 338. Bardas Skleros bu bölgeyi çok iyi biliyordu çünkü 970 yılında Bardas Phokas ile savaşırken buralara kadar ilerlemişti. Bu geniş düzlüklere sahip olan kent at yetiştiriciliği için kullanılmış olmalıydı: Haldon, *Welfare State*, 141-2.

²⁸⁵ Stratopedarch (Bizans döneminde yüksek rütbeli komutan) düşmanlarıyla aynı gözdağı taktiğini kullanmaktadır. Buradaki amaç savaşa girmeden aradaki anlaşmazlıklara bir son vermektir.

²⁸⁶ Halep. Nikeforos'un başarılı kuşatmaları sayesinde Halep'in Hamdani emiri imparatorluğa bağlanmıştı.

²⁸⁷ Phrygia'da Mesanakta'nın güney doğusunda bir kale: Belke ve Mersich, *Phrygien und Pisidien*, 353.

²⁸⁸ Skleros'un ataları kısmen Ermeni'ydi. Kendisi de *Ermeni themata*'sında oldukça etkiliydi. Asolik de Taron'a göre, *Histoire universelle*, tr. F. Macler (Paris, 1917), 56-7, özellikle Taronitai önderliğindeki Ermeni birlikler iç savaş esnasından yiğitlikleri ve "binlerce kişiyi kılıçtan geçirmeleriyle" tanınırlardı. Onlara karşı olan nefret bu savaş esnasında iyice artmıştır.

6. Bu felaketi haber alan Bardas hemen harekete geçti. Rhageas denen yere gelerek kamp kurdu ve saldırı için doğru zamanı beklemeye başladı. Fakat imparatorluk askerlerinin acelesi yoktu ve bu da savaşın gecikmesine, önceki hezimetten dolayı cesaretleri kırılan isyankârların protovestiarios'a katılmalarına sebep oldu. İmparatorun ordusundaki deneyimsiz askerler zafer sarhoşluğuyla harekete geçmek için can atarken daha deneyimli olanlar geri planda kalarak olası bir çatışmadan kaçınmaya çalışıyorlardı²⁸⁹. Fakat ünlü atasözünde de belirtildiği gibi, 'İşinde acele edenin sonu mutlaka keder olur'²⁹⁰; genç askerler protovestiariosu ikna etmişlerdi. Savaş emrini verdi ve birlikleri çarpışmaya sürükledi. Bardas ordusunu üçe böldü; ortada yer alan ilk kısmı kendisi, sağ kanadı kardeşi Konstantinos sol kanadı ise Konstantinos Gabras²⁹¹ komuta ediyordu. Savaş başlayınca kanatların komutanları süvarileri düşmanın üzerine sürdü ve bu saldırıya karşı koyamayan protovestiarios'un birlikleri büyük kayıplar vererek püskürtüldü. Patrici Ioannes, karargâh komutanı Peter ve birçok soylu asker hayatını kaybetmişti. Protovestiarios ve diğer rütbeli askerler esir alındı. Bardas, protovestiariosu hapse yollarken, Theodore ve Niketas Hagiozacharites²⁹² kardeşleri ise ona vermiş oldukları sözden dönerek protovestiarios'a katıldıkları için tüm ordunun önünde gözlerinin oydu.

7. Bu zaferin sonucu olarak Bardas'ın itibarı giderek arttı ve çevresindeki genç yaşlı herkes onun yanına akın etmeye başladı diğer bir yandan imparatorun içinde bulunduğu durum çok iyi değildi ve onu koruyan sadece bir tek ilahi güç vardı: Tanrı'nın kendisi. Devlet başkanı karada olanlar üzerine düşünüp duruyorken o denizdeki durum hakkında daha çok endişeliydi. Mikhail Kourtikios komutasındaki düşman donanmasının yolu üzerindeki bütün adaları yakıp yıkarak Çanakkale boğazında bulunan Abidos'a²⁹³ kadar ulaşması imparatoru son derece rahatsız ediyordu. Sahip olduğu en iyi donanmayı bir araya getiren devlet başkanı, Patrici Theodore

²⁸⁹ Deneyimli subaylar zamanın kendi lehlerine işlediğini düşünüyorlardı çünkü insanlar Skleros'u yavaş yavaş terk ediyordu. Bu yüzden Skleros bir an önce harekete geçmek istiyordu.

²⁹⁰ Sophocles, *Fragment* 860 Pearson = 785 Nauck, Plutarch tarafından aktarılmıştır, *Artaxerxes*, 28.

²⁹¹ Ordudaki başarılarıyla öne çıkan bu aileden ilk olarak, özellikle on birinci ve on ikinci yüzyıllarda Alexis Commenos'un hükümdarlığı döneminde bahsedilir: A.A. M. Bryer, "A Byzantine family: the Grabades c. 979-c. 1653", *University of Birmingham Historical Journal*, 12 (1970), 174-87; aynı zamanda A. A. M. Bryer, S. Fassoulakis ve D. M. Nicol, "A Byzantine family, the Grabades: an additional note", *BS*, 36 (1975), 38-45. Ayrıca bakınız A. A. M. Bryer, A. Dunn ve J. Nesbitt, "Theodore Gabras, duke of Chaldia and the Grabades: portraits, sites and seals, Byzantium, state and society: in memory of Nikos Oikonomides, ed. A. A. Avramea, A. Laiou ve E. Chrysos (Athens, 2003), 51-70.

²⁹² Bardas meşru imparatora karşı ihanet edenleri cezaya çarptırmıştır; bu durumda meşru imparator kendisi olmaktadır.

²⁹³ Skleros Bizans'ın (İstanbul) denizden kuşatılmadıkça alınamayacağını biliyordu. Bu yapmak için de Çanakkale Boğazı/Dardanel'de bulunan Abidos'un kilit rol oynadığı bölgeyi kontrolü altında tutması gerekiyordu.

Karantenos komutasında Kourtikios’a karşı sefere yolladı²⁹⁴. Yola çıkıp Çanakkale Boğazı’nı geçen donanma Foça yakınlarında düşman donanması ile karşı karşıya geldi. Sert bir deniz muharebesi meydana geldi ve Kourtikios’un gemileri geri püskürtüldü; Karantenos üstünlüğü sağladı ve Deniz Kuvvetleri Komutanı unvanını aldı²⁹⁵. Denizde işler yoluna girince, devlet başkanı dikkatini kara operasyonlarına yoğunlaştırdı. Doğuştan gelen cesaret ve bilgelik²⁹⁶ özellikleriyle diğerlerinden farklı olan patrici Maneul Erotikos’u İznik’i savunması için sefere yolladı²⁹⁷. Hemen arkasından Skleros’ta İznik’e yaklaştı: Kentin civarındaki köyleri ve yerleşim yerlerini ateşe vererek merkeze ulaştı. Bütün mühimmatlarını kullanarak şehri taarruzla almayı denedi fakat Manuel cesur bir şekilde saldırıya karşı koydu, duvarlara dayanan merdivenleri yıktı ve Rum Ateşiyle mancınıkları yaktı. Bunun üzerine Skleros şehrin hücum ederek alınamayacağını anlamış oldu. Şehre gelen yardımları, yiyecek ve erzakları engelleyerek zayıflatmayı düşünüyordu. Kuşatma bir süre daha devam etti ve kalenin içindekiler erzak sıkıntısı çekmeye başlamıştı. Manuel ne yapacağını bilmiyordu ve Skleros şehrin etrafını sıkı bir şekilde kolladığı için ihtiyaçlarını nereden gidereceğini konusunda da bir fikri yoktu. Daha sonra Skleros’u bir hileyle alt etmeye karar verdi. İznik’in ambarlarını kumla doldurttu ve bakanın gözlerini aldatacak kadar üzerlerine tahıl serpti. Esir aldığı birkaç düşman askerini çağırttı ve onlara ambarları gösterdi ve komutanlarına şu mesajı iletmesini söyledi: “Bizim kıtlıkla ilgili bir sıkıntımız yok ki ambarlarımız bizlere iki yıl yetecek erzakla dolu ve şehri taarruzla almanız imkânsız. Fakat ben sizden yanayım; bana ve yanımdakilere herhangi bir zarar gelmeyeceğinin sözünü verirsiniz, şehri sizlere teslim ederim.” Bardas bu öneriyi kabul etti ve sözünü yerine getirdi. Manuel yanındakiler, ordusu ve sahip olduğu her şeyi yanına alarak başkente doğru yola koyuldu. Skleros İznik’i işgal edince yapılan hilenin farkına vardı; bu şekilde kandırılmak onu öfkeden deliye çevirmişti. Yeterli miktarda adamı Pegasios’un²⁹⁸ komutasından orada bırakarak yoluna devam etti.

8. (324) Devlet başkanı (parakoimomenos) bu olaylar karşına şaşkına dönmüştü (Skleros hala başkente doğru ilerlemesine devam ediyordu) ve aklına tek bir çare

²⁹⁴ Phrygia’da bulunan Hadrianople’deki yazıtlarda bu zaferin onu general rütbesine yükselttiğini biliyoruz:

²⁹⁵ Skylitzes şüphesiz meydana gelen iki çarpışmayı tek olarak ifade etmiştir: Holmes, *II. Basil*, 456 ve n. 27.

²⁹⁶ Manuel (Komnenos olarak da bilinen: Bryennios, ed. Gautier) ünlüler listesindeydi fakat ilk sıralarda yer almıyordu. Nikeforos Erotikos adında bir kişi 969 yılında Nikeforos Phokas tarafından Bulgarlar ile görüşmesi için sefere yollanmıştır: Leo Deacon, 79. Büyük ihtimalle Skylitzes Komnenoi’ni atalarına atıfta bulunuyor.

²⁹⁷ Skyles Bizans’a ulaşmak için hala büyük askeri yolu takip etmektedir fakat arkasında güçlü bir garnizona sahip düşman birlikleri bırakamazdı-İznik’in etkileyici surlarının arkasında.

²⁹⁸ Bu Pegasios (patrici rütbesine yükseltilmiştir) 1004/1005 yıllarından Antakya bölgesine komutanlık yapmıştır: Antakyalı Yahya, II, 466. Alexis Comnenos döneminde aynı isimde başka bir subayın varlığından bahsedilir: *Alexiade*, II, 227; *Alexias*, 314.

gelmişti: Bardas Phokas'ın Skleros karşı tek çözüm olacağı düşüncesiyle onu sürgünden geri getirtmek. Hiç vakit kaybetmeden, onu saraya çağırılmış, sadakati üzerine yeminler vermiş, zenginliklere boğmuş ve General rütbesine yükselterek onu Skleros'a karşı savaşa yollamıştır. Bu zorlu görevi kabul eden Phokas ilk olarak Trakya üzerinden Abidos'a ulaşmaya çalışmış fakat Skleros'un oğlu Romanos Çanakkale boğazlarını koruması altında tutmaktaydı; geri çekilerek başkente döndü. Gemileri alarak gece vakti düşmana yakalanmadan karşı kıyıya ulaştı ve General Eustathios Maleinos ve Mikhail Bourtzes (tekrar fikir değiştirerek imparatorluk kuvvetlerine katılmışlardır) ile bir araya geleceği Caesarea'ye²⁹⁹ doğru ilerlemeye devam etti. Birlikte savaş hazırlıkları yapmaya başladılar; mevcut durumun bütün imkânlarını kullanarak bir ordu oluşturdu ve Amorion'a doğru ilerledi. Phokas'ın yola çıktığının haberini alan Skleros, ilk defa gerçek bir askere karşı savaşacağını düşünüyordu ki Bardas savaş taktiklerini çok iyi bilen ve cesurca uygulayan bir kişiydi; daha öncekiler gibi zavallı güçsüz adamlar, hadımlar, saraylarda dünyaya gelmiş ve onun gölgesinde yaşamış kişiler gibi değildi. İznik'ten ayrılarak Phokas ile savaşacağı Amorion'a³⁰⁰ gitti. Phokas'ın birlikleri saldırıya karşı koyacak güçte değildi çünkü daha önceki hezimetlerden ötürü moralleri bozuktu ve cesaretleri kırılmıştı; böylelikle Skleros üstünlüğü sağlamayı başardı. Yine de Phokas'ın ordusu düzensiz bir şekilde geri çekilmedi. Pes ettiler fakat geri çekilirken yavaş yavaş ve safları bozmadan ilerlediler ki düşmana bu geri çekilmenin korkudan ötürü değil komutanlarının bir emri olduğu izlenimini vermeyi amaçlıyorlardı. Hatta askerlerin bile geri çekildiği anlarda, Phokas kendisi cephenin gerisinde olanları komuta ederek düşmana karşı koyuyor ve onların tüm gücüyle saldırmalarını engellemeye çalışıyordu. Kendisi ve adamları düşmanı geri çekilmeye zorlarken fazla hırslı olan Konstantinos Gabras eğer Phokas'ı esir alırsa çok büyük sükse yaratacağı düşüncesini kafasına koymuştu. Atını dörtlü sürerek Phokas'ın bulunduğu yere geldi. Phokas ona baktı ve kim olduğunu anladı. Daha sonra atını yavaşça onun olduğu tarafa doğru sürdü ve bir kol mesafesi kadar yaklaşınca gürzünü onun kaskına indirdi. Darbe o kadar şiddetliydi ki adam afallayarak atından düştü. Phokas yoluna devam etti. Gabras'ın yaralandığını gören adamları onunla ilgilenmek için düşmanı takibi bıraktılar. Bu arada

²⁹⁹ Şüphesiz Bardas Phokas batıdan birliklerle birlikte geliyordu fakat aynı zamanda Kapadokya bölgesinde imparatora sadık olanları bir araya getirmenin hesaplarını yapmaktaydı. Askerlerin ve subayların yakınlarını tehdit ederek Skleros'un ordusunu dağıtmayı amaçlıyordu. 978 yılının başında Antakya Dükü Oubeidallah tekrardan imparatora bağlı olmaya karar vermiştir.

³⁰⁰ Phokas amaçladığı şeyi başarmıştı: Skleros geri dönerek en kısa yoldan Kapadokya'daki Caesarea'ya doğru ilerlemekteydi ve yolu Anatolikon temasından geçecekti. Savaş Pankaleia ovasında meydana geldi: Leo Deacon, 170, 19 Haziran 978. Antakyalı Yahya, II, 375.

Phokas ve adamları konaklayacakları Charsianon³⁰¹ denen yere vardılar ve olacakları beklemeye başladılar. İmparatorun adamları hediyelerle birlikte onun yanına geldiler ve kendisiyle birlikte olan askerlerin azmi ve çabası bu hediyeler sayesinde daha da arttı. Skleros onu takip etti, Imperial Hotsprings³⁰² denen yerde kamp kurdu ve adaşını savaşa davet etti. Bu davet ivedilikle kabul edildi; savaş başladı. Phokas'ın birlikleri bir süre galip gelirken kendisi de düşman saflarının arasında dolaşarak darbeleriyle binlercesini katlediordu. Ama askerleri yeniden sırtlarını dönerek kaçırmaya başlamıştı.

9. (326) Daha sonra Phokas tüm süratiyle İberyaya gitti. İberyalılar'ın lideri David'in³⁰³ yanına geldi ve kendilerine destek olmasını istedi. Bu talep hemen yerine getirildi³⁰⁴ çünkü David Chaldia dükü olarak görev yaptığı dönemden bu yana Phokas'a çok bağlıydı³⁰⁵. Önemli sayıda birliği yanına aldı ve dağılan ordusunu tekrar bir araya getirdi. Skleros'un kamp kurduğu Pankaleia'ya³⁰⁶ ulaştı³⁰⁷. Pankaleia'da Halys (Kızıl Irmak) nehrinin kıyılarında süvarilerin manevra yapması için oldukça elverişli geniş düzlükler vardı. Kanlı bir savaş başlamıştı ve Phokas'ın adamları yavaş yavaş pes ediyor, savaş alanından çekiliyorlardı. Rezil ve utanç verici bir yaşam sürmektense şerefli bir ölümü tercih eden Phokas, düşman saflarını yararak Skleros'un yanına geldi. Skleros, Phokas'ın saldırısına aynı şekilde cevap verdi ve çevrede bulunan askerler yardıma gelmediği için ikisi bire bir çatışmak zorunda kaldı (çünkü onlar iki cesur yürekli komutanın kozlarını kendilerinin paylaşmasını ve kazananın bu şekilde belirlenmesinden yanaydılar). Skleros Phokas'ın atına bir darbe indirdi ve atın sağ kulağıyla birlikte yularını da kesti. Phokas da gürzüyle Skleros'un başına bir darbe indirdi ki bu darbenin şiddetiyle kafası atın boynuna yapıştı. Phokas atına bindi ve düşman saflarının arasından geçerek oradan uzaklaştı. Bir tepeye doğru gitti ve adamlarını da yanında götürerek onları büyük bir hezimetten kurtardı. Skleros'un

³⁰¹ Phokas seferine başladığı yere geri dönmüştü ve oranın adıyla aynı adı taşıyan bir kaleye sığınmıştı.

³⁰² *Basilica thema*, bugünkü Sarıkaya, o zamanlar Caesarea'nın 100 km kuzeyinde bulunan bir piskoposluktu: Hild ve Restle, *Kappadokien*, 156-7.

³⁰³ David Bagratidler'in (Pakraduniler) Gürcü koluna aitti ve 961 yılına kadar Chaldia sınırından bulunan Gürcistan'ın güney batı ucundaki Tao-Klartjetie'yi yönetmiştir. Bu aile hakkında: C. Toumanoff, "The Bagratids of Iberia from eighth to the eleventh century", *Museon*, 74 (1961), 37-40.

³⁰⁴ Bu hikâyenin farklı bir versiyonu Gürcüler arasında anlatılmaktadır: David'in eski Generallerinde olan ve şimdi Athos'ta keşiş olan bir hadım Tornikios ile görüşmesi için Bizans'a gönderilmişti. Tornikios David'in yardımına koşmuş ve daha sonra 12.000 süvariyle Phokas'ı desteklemiştir: B. Martin-Hisard, "La vie de Jean et Euthyme et le statut du monastere des Iberes sur l'Athos", *REB*, 49 (1991), 89-91.

³⁰⁵ Bir kez daha Bardas Phokas ikili ilişkilerinin meyvesini toplamaktadır. Onun David ile olan arkadaşlığı büyük temaların ve kalelerin komutanların ne derece özgürlüğün tadına vardıklarını ortaya koymaktadır.

³⁰⁶ Burada bir karışıklık söz konusudur. Savaş 24 Mart 979 yılında Ankara ile Kayseri (Caesarea) kentlerinin arasında Aquae Seravenae denen yerde yapıldı: Seibt, *Skleroi*, 47. Phokas ve Skleros'un yaptığı savaşların sayısı (iki veya üç) ve karmaşık kronoloji üzerine: (en son) Holmes, *Basil II*, 453.

³⁰⁷ Bu sırada Skleros da boş durmamıştı. Tekrar saf değiştirmiş olan Antakya'yı yeniden almayı denedi. Fakat kendisi tarafından gönderilen Isaac [Sachakios] Brachamios yerel Ermeni nüfusuna rağmen başarılı olamamıştı: Antakyalı Yahya, II, 375-8.

adamları komutanlarının yarasının çok ağır olduğunu görebiliyorlardı; gerçeği söylemek gerekirse yarası o kadar ağırdı ki yavaş yavaş ölüme doğru sürükleniyordu. Daha sonra üzerindeki kan pıhtılarını temizlemek için bir akarsuyun kenarına getirdiler ve Phokas’a son bir yıkıcı darbe vuracakmış gibi hareket etmekteydiler³⁰⁸. Daha sonra Egyptian (Mısırlı) adındaki atı dilini dişlerinin arasına alarak üzerindeki kan izleriyle askerlerin arasında koşmaya başladı. Kimin atı olduğunu hemen anlayan askerler liderlerinin öldüğünü düşünerek düzensiz bir şekilde dağılmaya başladılar. Halys nehrine ve etrafındaki vadilere doğru kaçtılar ve arkalarında onları kovalayan hiç kimse yoktu. Phokas bu olanları bulunduğu tepeden izledi ve bunun kendisine Tanrı’nın bir lütfu olduğu düşüncesine kapıldı. Phokas ve beraberindekiler kaçakların peşine düştüler. Bazılarını esir alırken diğerlerini kılıçtan geçirdiler³⁰⁹. Skleros’a gelince, yanındaki adamlarla birlikte Martyropolis’e³¹⁰ ulaşmayı başardı. Daha sona kardeşi Konstantinos’u Babylon’un (Babil) hükümdarı³¹¹ Chosroes’e gönderdi ve ondan kendilerine yardım etmek üzere destek birlik göndermesi talebinde bulundu. Fakat Persli’nin bir acelesi yoktu; talebi ne reddetti ne de onayladı, kardeşi Konstantinos da kendisine çok uzakta olduğu için mecburen adamlarıyla birlikte Chosroes’e sığınmak zorunda kaldı.

10. Skleros’un başına gelenler ve Babil hükümdarının yanına sığınması bir mektupla Phokas tarafından imparatora bildirilince, imparator huzuruna gelen bu adamı kabul etti ve onurlandırdı. **Vestes** (bir komutanlık rütbesi) Nikeforos Ouranos’u³¹² bir elçi olarak Babil’in *amermoumnes*’i³¹³ Chosroes’e gönderdi ve ondan isyankârların asla geri dönmelerine izin vermemelerini rica etti. Şayet böyle bir şey yaparsa (kendisi de bir imparator olduğu için) kendisinden sonra gelecek olanlara kötü örnek olacağını belirtti.

³⁰⁸ Veya: “Phokas, Skleros’un tamamen ortadan kaldırılmasıyla ödüllendirilmiştir” fakat Phokas adının burada telaffuz edilmesi çok sakıncalı.

³⁰⁹ Martin-Hisard, *Vie de Jean et Euthyme*, 91-3 adlı eserinde, bu zaferle birlikte Gürcüler’in ödüllendirildiğinden bahsetmektedir. Tornikios büyük bir miktar ganimetle evine dönmüştür ve bu ganimeti askerleri arasında paylaşmıştır. Kendisi de bazı sanat eserleri ve yaklaşık beş yüz elli kilo (1200 pounds) civarında altını alarak Iviro manastırı olan Athonite’i yaptırmıştır.

³¹⁰ Müttefiki, Mervani Emiri: Ripper, *Marwaniden*, 112-13.

³¹¹ Bu Abbasi halifesi hakkında bir kaynak değildir fakat o zamanda bölgede çok büyük bir güce sahip “emilerin emiri” Büveyhi (hükümdarı) Adudüddavle’ye ait olduğunu söyleyebiliriz, 975-83; Ripper, *Marwaniden*, 50-60 ve özellikle A. Beihammer’in “Der arte Sturtz des Bardas Skleros. Eine Fallstudie zu zwischenstaatlicher Kommunikation und Konfliktführung in der byzantinische-arabischen Diplomatie des 10 Jahrhunderts”, R. Boesel ve H. Fillitz, *Roemische Historische Mitteilungen* 45 (Viyana 2003), 21-57.

³¹² Basileios’un sadık hizmetkârlarından olan bu kişi hakkında ilk defa burada bahsedilmiştir. Kendisinin kalemi çok güçlüdür aynı zamanda Basileios’un en iyi generallerinden biridir: E. McGeer, *Sowing the dragon's teeth: Byzantine warfare in the tenth century* (DOS, 33, Washington, DC, 1995). Ouranos ailesi VII. Konstantin’e hizmet etmiştir; patrici Mikhail Ouranos 949 yılındaki Girit seferini organize etmiştir: Haldon, “Military administration”, 202-352, 223. Burada ilk defa Basileios’un yönetimde dizginleri eline aldığını görmekteyiz. Bu durum amcası Basileios parakoimomenos (devlet başkanı) ile olan ilişkilerinin kötüleşmesinin başlangıcı olarak görülebilir.

³¹³ Bu elçi şüphesiz ki Halife’ye gönderilmişti. Fakat kendisi ancak “emirlerin emiri” olan Adudüddavle ile görüşebilmiştir.

Elçi üzerinde imparatorluk mührünün bulunduğu ve içerisinde Skleros ve yanındakilerin imparatoru tanınması ve verilen görevleri yerine getirmeleri durumunda affedileceğini belirten bir mektup taşıyordu. Ouranos, Chosroes'un yanına varınca mektubun detayları ortaya çıktı; Chosroes şüphelendi ve bunun üzerine elçiyle birlikte Skleros ve adamlarını hapse yolladı³¹⁴. Onlar hapisteyken savaştan sağ kurtulan bazı isyankârlar – (328) Leo Aichmalotos³¹⁵, düğ Andronikos Lydos'un³¹⁶ oğlu, Christopher Epeiktes³¹⁷ ve Bardas Moungos– Thrakesion temasında yer alan Armakourion, Plateia Petra³¹⁸ ve diğer kaleleri ele geçirdiler ve vergi yılının sekizinci yılına³¹⁹ kadar burada kalarak imparatorluk topraklarına saldırılarda bulundular. Patrici Nikeforos Parsakoutinos'un aracılığıyla genel bir af çıkarılana kadar bu saldırılardan vazgeçmediler ve imparatorun sadık halkı arasına giremediler.

II. Skleros ayaklanması sırasında patrik Anthony görevinden istifa etmiş ve sonrasında hayatını kaybetmiştir. Üç buçuk yıl sonra Nicholas Chrysoberges³²⁰ kiliseye patrik olarak atanmıştır³²¹. O gün bir güneş tutulması olmuştu ve yıldızlar gündüz vakti görülebiliyordu. İmparator Ioannes'in ölümünden sonra Bulgarlar ayaklanmışlar ve kendilerini yönetmeleri için dört kardeşi seçmişlerdi: David, Moses, Aaron ve Samuel. Babaları Bulgarlar arasında çok güçlü bir yere sahip olan Nicholas³²² denen bir konttu. Anneleri ise Ripseme adında bir kadındı bu yüzden Kometopoloi'ler³²³ olarak bilinirlerdi. Ecel Peter'in diğer akrabalarını almıştı ve oğulları Boris ve Romanos başkente getirilmişti. Boris İmparator Ioannes tarafından General rütbesiyle onurlandırılırken kardeşi Romanos'un cinsel organı önceki devlet başkanı Joseph (Bringas) tarafından alınmıştı. İmparator Ioannes öldükten sonra, (329) {Skleros imparatora karşı isyan etmiş ve akrabaları Basileios Trakya bölgesini istila etmişti}³²⁴

³¹⁴ Skleros, Araplar'a, kendilerinden alınan toprakların geri verileceği sözünü vermişti. Büveyhi emiri bu sözün yerine getirilmesi için imparatora çağrıda bulunmuştur fakat bu çağrı herhangi bir yanıt alamamıştır. Emir aynı zamanda Skleros'u zehirleme girişiminde bulunduğu Ouranos'u da hapsedmiştir.

³¹⁵ Kelime anlamı "tutsak" fakat bir aile adıdır: Aynı ada sahip bir Orestes'ten aşağıda bahsedilmiştir, c. 38. Ailenin diğer bireylerinden Comneni döneminden bahsedilmiştir. Bir de *oikeiaka'nın* sorumlusu olan Basileios vardır, 1087. *Byzantina egrapha tes mones Patmou A - Autokratoria*, ed. E. Vranoussi, Atina 1980, Act no. 46.

³¹⁶ Kesinlikle bir Dükas (Doukai).

³¹⁷ Bu soyadı Christopher'in oturduğu ve birçok görevi bulunan epeiktes makamının adından gelmektedir. Askeri olaylarla en ilgili olan kısmı ise ahırlardı: epeiktes, teçhizatların atlara düzgün bir şekilde yüklenmesinden sorumluydu.

³¹⁸ İsyancı Symbatios'un sığındığı yer: I. Basileios'un hükümdarlığı, c. 13, yukarıda.

³¹⁹ Eylül 979 – Ağustos 980.

³²⁰ Nicholas yüzyıllar boyunca özellikle Bizans ve Antakya'ya piskopos ve patrik yetiştiren bir aileden geliyordu.

³²¹ Bu süre aslında iki yıldan az bir zamandı. Anthony Haziran 979 civarında istifa etmiş Nicholas Nisan veya Mayıs 980 yılında atanmıştır: J. Darrouzes, "Sur la chronologie du patriarche Antoine III Stoudite", *REB*, (1988), 60.

³²² Sadece MS U.

³²³ "Kontun çocukları": W. Seibt, "Untersuchungen zur Vor-und Frühgecsichte der 'bulgarischen' Kometoupulen", *Handes Amsorya*, 89 (1975), 65-100. Bulgar savaşlarının kayıtları karmakarışık.

³²⁴ Sadece MS U.

Boris ve Romanos başkentten kaçarak Bulgaristan'a ulaşmışlardır. Boris çalılıkların arasından yürürken kendisini Romalı sanan Bulgarlar tarafından vurularak öldürülmüştür (üzerinden Romalı kıyafeti vardı). Romanos sağ salim bir şekilde Bidine'e³²⁵ ulaşmayı başarmış ve o da sonunda başkente geri dönmüştür. Bu dört kardeşten biri olan David kısa süre sonra ölmüştür {Kastoria ve Prepa denen yerlerin arasında Kalasdrys denen bir yerde barbar Valaklar tarafından öldürülmüştür}.³²⁶

Moses, Serres kuşatması sırasında surlardan atılan bir taş darbesiyle hayatını kaybetmiştir.

{Diğer kaynaklara göre Moses'i surlardan atılan taş öldürmemiştir. O taş atına isabet etmiş ve atından düşen Moses, Melissenos dükünün adamları tarafından katledilmiştir³²⁷.}

Roma yanlısı olduğu söylenen Samuel, 14 Haziran günü Rametanitza denen bir yerde kardeşi Aaron ve tüm ailesini öldürmüştür.³²⁸

Hayatta kalan tek kişiöğlu Sviatoslav'dır (Ioannes olarak da bilinir). Sviatoslav, Samuel'in oğullarından Rodomir (Romanos olarak da bilinir) tarafından kurtarılmıştır. (330) Bu şekilde Samuel Bulgaristan'ın tek hükümdarı olmuştu³²⁹; huzur ortamındansa daha çok savaşçı bir kişiliğe sahipti. Romalılar Skleros isyanını bastırmakla meşgul olurken eline geçen bu şansı iyi kullandı ve Trakya, Makedonya ve Selanik çevresiyle kalmayarak Mora yarımadası, Teselya ve Hellas'ı istila etti. Aralarında Larissa'nın³³⁰ da bulunduğu birçok kaleyi ele geçirdi. Larissa'da yaşayan insanları Bulgaristan'ın diğer ucuna göndererek orduya dâhil etti ve Romalılar'a karşı savaşmalarını sağladı. Aynı zamanda, Skopelos'lu Reginos ve Triikka'lı Diodoros³³¹ ile birlikte Birinci Ekümanik Toplantısı'nda bulunan Büyük Konstantinos döneminde Larissa'nın psikoposu olarak

³²⁵ Sadece MS U.

³²⁶ Sadece MSS ACRU.

³²⁷ Sadece MSS AE.

³²⁸ Sadece MSS ACU.

³²⁹ Samuel hakkında (en güncel) Sr. Pirivatic, *Samuilo's state: its extent and character* (Belgrade, 1997), 199-210 (İngilizce özetleriyle birlikte Sırpça bir kaynak). Bulgar prenslerin genelde iki adı olurdu: bir tanesi Slav diğeri Yunan, örneğin Radomir/Romanos, Vladislav/John.

³³⁰ Bizans yanlılarından birinin torunu olan bir kişi Larissa'nın düşüşüyle alakalı bilgiler sunmaktadır: Kekaumenos, sözde çocuklara yönelik olan bazı bilgiler veren bir on birinci yüzyıl aristokrati. Bu bilgiler kendi deneyimleri ve ailesini de ilgilendiren bir dizi olaydan meydana gelmektedir: Kekaumenos, *Strategikon*, 250-2.

³³¹ Sadece MSS ACEU.

görev yapan Aziz Achillos'un röliklerini (eski eser) tercüme etmiştir ve Prespa'daki³³² sarayının bulunduğu yere inşa ettirdiği büyük ve görkemli kilisede muhafaza etmiştir³³³.

12. İmparator Skleros ile olan sıkıntılardan kurtulunca, Samuel'in faaliyetlerini engellemek için bizzat kendisinin önderliğinde bir ordu meydana getirerek Bulgaristan'ı işgale yönelmiştir³³⁴. Bu durumu doğu orduları komutanı Bardas Phokas'a ve diğer komutanlara açıklama gereği duymadı. General Leo Melissenos'u kritik bölgeleri koruması için geride bırakarak Rodoğ Dağları ve Hebro Nehri'ni geçerek Bulgaristan'a girdi. İmparator bizzat kendisi, Büyük Konstantinos'un oğulları Konstantinos ve Constants'ın koruduğu, üç yüz batılı piskoposun yaşadığı sinodun da (kilise meclisi) bulunduğu yer olan Triaditza'daki (eski adı Sardica'dır) patikalardan ve ormanlık alanlardan yoluna devam etti³³⁵.

Stoponion'a varınca bir tahkimat kurdu ve Sardica'yı nasıl ele geçirebileceğinin hesaplarını yapmaya başladı. Samuel'in çevredeki yüksek tepeleri kontrol altında tuttuğunu ve çeşitli tuzakları hazırladığının haberlerini almıştı. Bu arada saldırı planının bir parçası olan batı ordularının komutanı Stephen gece vakti komutanın yanına gelmişti. Pek de heybetli olmayan yapısından dolayı Kısa Stephen³³⁶ olarak tanınırdı ve Leo Melissenos'un baş düşmanıydı. İmparatoru ziyaret ederek Melissenos'un tahta oturma niyetinde olduğunu ve büyük bir hızla başkente doğru ilerlediğini söyleyerek kamplarından ayrılmasını tavsiye etti³³⁷. Stephen'in söylediklerinden korkan imparator, hemen kampın toplatılması talimatını verdi. Düzensiz bir şekilde geri çekilen Romalılar'ın kendilerinden korktuğunu düşünen Samuel, tüm gücüyle bağıra çağıra onları kovalamaya başladı. Kampı ele geçirdi ve imparatorun çadırının da aralarından bulunduğu tüm teçhizatlara el koydu. İmparator dağ yolundan kaçarak Philippoupolis'e sığınmıştı³³⁸. Oraya varınca Melissenos'un yerinden bir adam bile oynamadan kendisine verilen görevi yerine getirmekte olduğunu gördü. Bunun üzerine Stephen'ı yalancılık ve

³³² Preslav civarında batı Makedonya'da bulunan Mikre Prepa gölü hakkında. Bulgaristan devleti eskiden bulunduğu yerde yükselmedi. Bizans varlığının daha zayıf olduğu batıya doğru ilerlediler.

³³³ Sadece MSS ACEU.

³³⁴ Diğer Yunan kaynaklarında da olduğu gibi Skylitzes 979 ila 986 yılları arasındaki herhangi bir olaydan bahsetmez.

³³⁵ Sadece MSS ACEU.

³³⁶ Kontostephanos, "Kısa Stephen". On ikinci yüzyılda yaşamış olan ve Komnenoi ile bağlantısı olan bu asker kökenli aileden ilk defa burada bahsedilmiştir: A. G. K. Savvides, "A prosopographical note on the first member of the Byzantine family of Kontostephanos", In honour of Prof. V. Tapkova-Zaimova (Sofia, 1997), 159-64.

³³⁷ Sonraki yıllarda Antakya Dükü Leo Melissenos, devlet başkanı Basileios'un orada bir ayaklanma olduğu yönünde yanlış yönlendirmeleri yüzünden Balanea'yı kuşatmıştır. İmparator Basileios kendisine iki seçenek sunmuştur: ya kenti alacaktır ya da kuşatmanın masraflarını kendi cebinden ödeyecektir: Antakyalı Yahya, II, 417.

³³⁸ Ağustos 986. İmparatorun etrafını çevirerek hayatını kurtaranların Ermeni askerler olduğu iddia edilmektedir: Taronlu Asolik, tr. Macler, 127.

fitnecilikle suçladı. Stephen bu sözlere karşı sebat etmek yerine doğruyu söylediği yönünde ısrarına devam etti. Bunun üzerine çılgına dönen imparator, Stephen'ı saçından ve sakalından kavrayarak onu yere doğru itti.

13. Vergi döneminin on beşinci yılında, AM 6494, Ekim ayında bir deprem meydana geldi; Büyük Kilise'nin (Ayasofya) bir kubbesinin de aralarından bulunduğu birçok kilise ve ev yerle bir olmuştu³³⁹. Hasar gören bu kısımlar imparator tarafından yenilenmiştir. İşçilerin üzerlerinde durduğu ve malzemeleri taşıdığı mekanizmalar için on adet *kentenaria* getirtmiştir.

14. Bardas Phokas ve arkadaşlarından oluşan bir takım güçlü Romalılar, bu kuşatmadan kendilerine haber verilmemesinden dolayı imparatora kızgındı. Hepsi farklı sebeplerden dolayı yakınıyordu. Özellikle General Eustathios Maleinos³⁴⁰ bu durumun onur kırıcı bir şey olduğunu düşünmekteydi. Vergi döneminin on beşinci yılında 25 Ağustos günü Generalin evinde bir araya gelerek Bardas Phokas'ı imparator ilan ettiler; kendisine bir taç giydirdiler ve diğer imparatorluk sembollerini takdim ettiler. Tam imparator olarak ilan edildiği sırada Skleros'un da Suriye'den kaçtığı haberi ulaştı. Arkadaşları ile birlikte Chosroes tarafından yakalanmış olan Skleros, Babil'de hapse mahkûm edilmişti. Hapishanenin kötü koşulları ve zalim gardiyanlar onu biraz yıpratmıştı. Daha sonra aniden şansının döndüğünü fark etti ve hiçbir umutları olmamasına rağmen hapisten çıkmalarına izin verildi. Oradan nasıl çıktığı ve sonunda nasıl Roma'ya ulaştığını birazdan açıklayacağız.

15. Araplar tarafından ellerinden alınan hükümdarlık, Pers soyu için hiçbir zaman hazmedilemeyen bir durum olmuş ve onlara her zaman kin gütmüşlerdir. Persliler, hükümdarlığı kendi soylarına geçirmek için şu andaki sahiplerini alaşağı etmenin hesaplarını yapıyorlardı. Aralarında asil, korkusuz ve ağzı iyi laf yapan Inargos³⁴¹ adında biri vardı. Chosroes'in kolay bir av olduğunu düşünen Inargos, Persler'in harekete geçmelerinin zamanı geldiğini düşündü. Bütün Achaimenides soyunu bir araya getirerek Araplar'a karşı ayaklanma başlattı. Türkiye'nin doğusundan paralı askerleri saflarına ekleyerek, çoluk çocuk ayırt etmeden yaklaşık yirmi bin adamla Arap topraklarını yağmalamaya ve istila etmeye gitti. Chosroes gerek bizzat

³³⁹ 986 yılının 25-26 gecesinde Ayasofya'nın batı kısmı ile kubbesi hasar görmüştür. Onarma çalışmaları Ermeni mimar Tiridathe başkanlığında altı ay sürmüştür: Taronlu Asolik, tr. Macler, 133. Antakyalı Yahya (II, 428-9) bu depremin 989 yılında olduğunu söylemektedir. Onun vermiş olduğu bilgiler Skylitzes'ini daha az tutarlıdır.

³⁴⁰ Kapadaokya'da bulunan Caesarea (Kayseri), 15 Ağustos 987.

³⁴¹ Büveyhi emiri Samsamüddeve babası Adudüddeve'nin izinden gitmiştir fakat burada Inargos diye bahsedilen kardeşi Şerefüddeve ile zıt düşmüşlerdir. Inargos, Persler'e güveniyordu. Bakınız *El sv Samsam ad-Daula*.

kendisi gerekse komutanları aracılığıyla birçok kez duruma müdahale etti fakat her seferinde başarısız oldu. Sonunda Persler ile baş edemeyeceğini anlayarak pes etti. Orduları o kadar çok hezimete uğramışlardı ki Pers adını bile duymaya katlanamıyorlardı. Sonra aklına bir fikir geldi. Bazı Romalı askerleri esir tutmaktaydı ve bu adamlar gözü pek, cesur olmasalardı kendi hükümdarlarına karşı isyana kalkışıp şu anki durumlarına düşürmezlerdi. Dahası kendisi gibi cesur ve gözü pek birçok kişi de en önemli mahkûmlardan birini imparator ilan etmişti. Chosroes yaşlılar konseyine danıştıktan sonra Romalılar'ı salıverdi ve bütün imkânları onların hizmetine sundu. Kendisi için savaşmalarını istiyordu. Skleros başta biraz gönülsüzdü; bu kadar uzun süre hapiste kalan ve esaretin acısını bu denli hisseden bir adam nasıl olur da orduya komutanlık eder diye alaycı bir dille ona cevap verdi. Fakat Chosroes ısrarına devam etti ve kendisine yüklü bir miktar para teklif etti. Ayrıca savaşmaya hazır tam teçhizatlı askerler de verecekti. Ordunun komutasını alması için yalvardı ve aklından hapiste kaldığı sürenin öcünü alma düşüncesini atmasını istedi. Ayrıca bu kötü deneyimin izlerini iyi şeyler başararak silebilirdi. Sonunda Skleros razı oldu ve bu sorumluluğunda altına girmeyi kabul etti. Fakat kesinlikle ordusunun Araplardan, Müslümanlardan veya Chosroes'in egemenliği altında bulunan herhangi bir milletten oluşmasını istemiyordu; Suriye de hapishanelerde mahkûm olan Romalılar'ın bulunarak serbest bırakılmalarını ve silahlandırılmalarını istedi; aksi durumdan Persler'e karşı koyması mümkün olmayacaktı. Chosroes bu isteği kabul ederek mahkûm olan bütün Romalılar'ı serbest bırakmıştır; yaklaşık üç bin Romalı bir araya gelmişti. Skleros hapisten çıkan adamları hamama göndermiş ve esaretin sebep olduğu kirlerden kurtulmalarını istemiştir. Daha sonra uygun kıyafetler ve silahlarla donatarak savaşa hazır duruma getirmiştir. Rehberlerin yardımıyla şehirden çıkarak ve Perslere doğru ilerlemeye başladı. Savaş resmen başlamış ve Skleros'un adamları aralıksız bir şekilde Persler'e saldırıyorlardı. Persler ise kendilerine saldıran askerlerin kullandıkları teçhizatlar, savaş taktikleri, ordu düzenleri, kükremeleri karşısında şaşkına dönmüşlerdi. Persler geri püskürtülerek neredeyse hepsi hayatını kaybetti. Bu felaketi ülkesine iletecek bir elçi bile kalmamıştı. Inaros'un³⁴² kendisi de savaşta ölmüştü. Romalılar birçok ganimet ve atı yanlarına alarak Chosroes'e geri dönmektense kendi topraklarına gitmeye karar verdiler. Uygun adımlarlar yollarına devam ettiler ve fark edilmeden ülkelerine girmeyi başardılar. Başka bir kaynağa göre, Chosroes onları cömertçe karşılamış ve bir süre sonra ölümü yaklaşınca kendisiyle aynı adı taşıyan oğluna Romalılar 'la bir antlaşma yapmasını ve

³⁴² Yukarda bahsedilen Inargos.

onları evlerine göndermesini söylemiştir³⁴³. Bir şekilde Skleros Roma topraklarına tekrardan kavuşmuş ve kendisini imparator ilan eden Bardas Phokas gibi o da yandaşları tarafından imparator ilan edilmiştir.

16. Mevcut durumun değerlendirmesini yapan Skleros ne yapacağı konusunda kararsızdı. Tek başına bir isyanı başlatıp, yönetip sonuna kadar götüremeyeceklerini biliyordu ayrıca Phokas veya imparatorun safına geçmesi de onursuzca bir davranış olacaktı. Konuyu yanındakilerle enine boyuna tartıştıktan sonra bir karara vardı. İmparator olarak ilan edilmesi tehlikeli ve ihtiyatsız bir hareket olacaktı; aynı zamanda bütün eforunu rakiplerinin bir tanesine harcayarak diğerini görmezden gelme konusunda tereddüt içerisindeydi. Her ikisinin de dostluğunu kazanmaya karar verdi. Böylelikle eğer bir tanesinin durumu kötüleşirse kendisine yardım edecek ve destekleyecek ikinci bir seçeneği olacaktı. Phokas'a bir mektup gönderdi ve ona dava arkadaşlığı yapmayı teklif etti. Eğer imparatoru alt edebilirlerse devleti birlikte yöneteceklerdi. Bu sırada oğlu Romanos'u gizlice (sanki kaçıyormuş gibi) imparatora gönderdi. Yaptığı hesaplara göre eğer kazanan Phokas olursa oğlu emin ellerde olacaktı, imparatorun kazanması durumunda ise oğlu babası için imparatora yalvaracak ve bulunduğu utanç verici durumdan kurtaracaktı³⁴⁴. Böylelikle Romanos kaçıyormuş gibi yaparak imparatora gitti –orada çok iyi karşılandı. İmparator kendisini General rütbesine yükseltti ve yapacağı seferlerde kendisine yardımcı olacak bir danışman olarak atadı³⁴⁵. Aslında, Skleros Suriye içlerine doğru çekilince, imparator endişelerinden kurtulmuş ve tüm gayretiyle devlet meseleleriyle meşgul olmaya başlamıştır. Devlet başkanının yaptığı işten hiçbir şekilde memnun olmadığını biliyordu. Sürekli şikâyetlerde bulunuyordu ve şartlar el verirse korkunç şeyler yapacağını söylüyordu. Bu sebepten, imparator onu sahip olduğu güçlü makamdan alarak evine yollamıştır³⁴⁶. Daha sonra onun orada sessizce durmayacağını ve eski gücünü tekrar kazanmanın hesaplarını yaparken bazı hoş

³⁴³ Bu ikinci versiyonun doğru olma olasılığı daha yüksektir. Skylitzes'in Skleros ile ilgili aktarımla genellikle bir düzen içerisinde ve birazda yanlıdır. Holmes yazarımızın Skleros'u çok iyi anlatan bir kaynağa ulaştığını düşünmektedir: *Basil II, ch. 5.2.4*. Skleros Büveyhi emiri ile görüşmeler yapmış ve metinleri günümüze kadar ulaşan bir antlaşma yapmıştır: M. Canard, "Deux documents arabes sur Bardas Acleros", *Studi bizantin e Neoellenici*, 5 (1939), 55-69, repr. *Byzance et les Musulmans du Proche-Orient* (Londra, 1973), XI. Bardas yerel Müslüman güçlerle bir antlaşma yapmış ve kendisine asker vermeleri karşılığında esir Müslümanları bırakacağını ve toprak vereceğini taahhüt etmiştir: Ripper, *Marwaniden*, 121-3.

³⁴⁴ Antakyalı Yahya'ya göre Romanos uygulamaya çalıştıkları stratejiyle alaklı olarak babasıyla anlaşmazlık içindeydi ve Phokas ile yapılan organizasyonları kesinlikle tasvip etmiyordu.

³⁴⁵ Romanos'un bu "ilticacı" Skleroi'lerin başarısız ayaklanmaya rağmen neden ortadan kaldırılmadıklarının ve Komnenoi tahta çıkana kadar imparatorluk bünyesinde önde gelen ailelerden biri olduklarının sebebini açıklamaktadır.

³⁴⁶ Olaylar sıralamasında tam olarak devlet başkanının ne zaman koltuğundan indirildiği belli değildir: B. Crostini, "The Emperor Basil II's cultural life", *Byzantion* 64 (1996), 59-64. 989 yılından önce ev hapsine gönderilmiş ve Bulgar seferinden önce de sürgüne gönderilmiş olmalı veya Skylitzes'in iddia ettiği gibi, Skleros imparatorluğa dönüşü, II. Basileios'un sadık hizmetkârı Nikephoros Ouranos'un geri dönüşünün yolunu açmıştır.

olmayan davranışlar sergileyeceğini düşünen imparator, herhangi bir suç işlemesine imkân vermemek adına sahip olduğu her şeye el koyarak kendisini Bosporos'a sürmüştür³⁴⁷. Şimdi imparator devlet başkanının konseyinden kurtulmuştu; aynı zamanda karşısına çıkan zorluklarla baş etmeden tek başına kalmıştı. İşte tam o sırada yetenekli, çalışkan ve savaş becerisi olduğuna inandığı Romanos'u kabul etmiştir.

17. Bardas, Skleros'un dönüşünün herkes tarafından bilindiğini öğrenince kendisine, yapmış olduğu antlaşmayı ve vermiş olduğu taahhütleri belirten bir mektup gönderdi. 'Eğer umduğumuz her şey gerçeğe dönüşürse, sen Antakya, Fenike, Coelo-Suriye, Filistin ve Mezopotamya'yı yönetirken ben de başkente ve halkına imparatorluk ederim'³⁴⁸. Fakat Phokas kendisini çadırında ağırladığı sırada sahip olduğu imparatorluk nişanını alarak Tyropoion³⁴⁹ kalesini korumak üzere önemsiz bir göreve göndermiştir. Daha sonra patrici Kalokyros Delphinas'a³⁵⁰ bir birlik vererek kendisini başkent tam karşısında bulunan Chrysopolis'e gönderdi³⁵¹. Ordunun geri kalanını da yanına alarak Abidos'a ilerledi ve eğer boğazların kontrolüne eline geçirirse bir kıtlık meydana gelecek ve bu da onun üstün gelmesini sağlayacaktı³⁵². İmparator defalarca Delphinas'a Chrysopolis'ten çekilmesini ve başkent tam karşısında kamp kurmamasını söylemişti. Delphinas bunu kabul etmeyince, içlerinde Ruslar'ın bulunduğu gemileri gece vakti hazırlatmıştır. İmparator kız kardeşi Anna'yı³⁵³ Ruslar'ın lideri Vladimir³⁵⁴ ile evlendirerek onlarla akrabalık bağı kurmuş ve müttefik olmuşlardı. Kendisi de Ruslar'la birlikte yola çıktı ve saldırıya geçti. Kısa zamanda düşmanı etkisiz hale getirdiler.

³⁴⁷ Basileios büyük amcasına o kadar sevimsiz gelmeye başlamıştı ki kendisi tarafından yaptırılan Aziz Basileios Manastırı yıkılmış ve ayrıca hazırlanan bütün chrysobull'lar (bir çeşit resmi evrak) da yürürlükten kaldırılmıştır. Devlet başkanını destekleyen gruplar için bu durum hiç de iyi olmamıştı. Sürgüne gönderildikten kısa bir süre sonra kalp krizinden hayatını kaybetmiştir: Michel Psellos, *Chronographie*, tr. E. R. A. Sewter (Londra, 1953), I, 12-13.

³⁴⁸ Sewter tarafından çevrilen Psellos'un *Chronographai'sı* Skleros'un Phokas yanına kendisinden daha düşük rütbeyle gittiğini belirten bu görüşmelerin farklı bir versiyonunu bizlere anlatmaktadır. Phokas doğu ordularının büyük bir bölümüne hâkim olduğu için bu tespitin akla yattığını söyleyebiliriz. Phokas'ın Skleros'u imparator olarak kabul ettiği görüşü kabul edilemez. Büyük bir ihtimalle doğuda kendisi için önemli bir komuta merkezi oluşturmuş ve Ermeniler'i kendisine bağlayarak komşu emirliklerle görüşmeler yapmasına izin vermiştir. Skylitzes eserini oluşturduğu sırada bu bölge Philaretos Brachamios'un yönetiminde yarı özerk bir bölgeydi. Bu kişi daha sonra Alexios Komnenos tarafından Bohemond Frank'a doğu orduları komutanı olması için önerilecektir: Cheynet, *Societe*, 390-410.

³⁴⁹ Bu kale büyük ihtimalle Phokaslar'ın karargâhıdır çünkü Ioannes Tzimiskes zamanında gerçekleştirdiği ayaklanma başarısız olunca buraya sığınmıştır.

³⁵⁰ Bu adam 983-5 yılından Phokas'ın mahkemede etkili olduğu dönemlerde İtalya'nın *katepan*'ı olarak atanmıştır: V. Von Falkenhausen, *La dominazione bizantina nell' Italia meridionale dal IX all'XI secolo* (Bari, 1978), 183-5.

³⁵¹ Skleros'un ilk ayaklanmasındaki ilerlemesine karşın, Phokas'ın birlikleri karşısına herhangi bir engel çıkmadan yollarına devam etmiştir.

³⁵² Phokas'ın emrinde herhangi bir donanma olmadığı için Bizans'ın ablukaya alınması gibi bir durum söz konusu değildi.

³⁵³ Prenses Anna'nın Kiev prensi ile evlenmesi damadın vaftiz törenini kabul etmesiyle mümkün olmuştur. Vladimir eşinin kardeşine (imparator) yaklaşık dört bin ila altı bin arasında asker yollamıştır. Rusların din değiştirmesine sebep olan bu olaylar ile ilgili çok şey yazılmıştır: (en güncel olanı, kaynakça ile birlikte) Franklin ve Shepherd, *Rus*, 160-3; ayrıca V. Vodoff, *Naissance de la chretiente russe*, (Paris, 1988), 63-107.

³⁵⁴ Sviatoslav'ın oğlu; kardeşlerini saf dışı bırakarak 978 yılında Ruslar'ın lideri olmuştur.

Delphinas'ı çadırının bulunduğu yerde darağacına asarken Phokas'ın kardeşi Kör Nikeforos'u hapse yolladı. Ayrıca Atzypotheodoros'u Abidos'da³⁵⁵ mağlup etmiş ve esirleri en uygun gördüğü şekilde cezalandırmıştır. Daha sonra başkente dönmüştür.

18. Phokas Abidos'a vardiktan sonra orayı sıkı bir kuşatma altına aldı fakat orada bulunanlar da cesurca karşı koymaya devam ettiler. Bu arada imparator orada bulunanlara destek olması için donanma komutanı Kyriakos'u göndermişti³⁵⁶. Kısa bir süre sonra imparatorun kardeşi Konstantinos karşı tarafa geçti ve son olarak da imparator kendilerini izledi. Phokas ordusunun bir bölümüne Abidos kuşatmasına devam etmeleri emrini verirken kendisi de geri kalanlarla birlikte imparatoru karşılamak için yerini aldı. Savaş başlamak üzereyken, şerefli bir şekilde ölmenin soysuz bir yaşam sürmekten daha iyi olduğunu düşünen Phokas, atını bir o yana bir bu yana sürerek birliklerini savaşa hazırlayan imparatoru gördü. İmparatoru alt ederse geri kalanları kolayca yenebileceğini düşünen Phokas, atını tüm hızıyla sürerek tüm düşman saflarını geçip imparatora saldırıya geçti. İmparatora doğru hızla ilerlerken, bir tepeye rastladı ve tırmanmaya başladı. Aniden atından düşerek yere kapaklandı ve oracıkta hayatını kaybetti. Gözü kara gerçekleştirdiği bu saldırı sırasında bir asker tarafından ölümcül bir darbe almış olabilir veya fiziksel bir rahatsızlık hissetmiş olabilir³⁵⁷. Fakat vücudundan herhangi bir yara veya darbe izinin olmaması zehirlenmiş olduğu dedikodularını ayyuka çıkarmıştı. Söylenilenlere göre kendisinin en sadık hizmetkârı olan Symeon imparatorudan rüşvet alarak onu zehirlemişti. Phokas savaş alanında saldırıya başlamadan önce soğuk su içerdi. O gün de öyle yapmıştı ve büyük ihtimalle zehri de farkında olmadan suyla birlikte yutmuştu. Bir süre bulunduğu tepeliğin üzerinde yattı bu arada diğerleri de biraz soluklanmak için durduğunu düşünüyordu. Fakat orada hareketsizce yatmaya devam edince, yanına gelenler onun ölmüş olduğunun farkına vardılar. Ölümü anında yayıldı³⁵⁸ ve isyancılar arkalarını dönerek kaçmaya başladılar. Bu durum imparatorluk askerlerini daha da cesaretlendirdi ve kaçanları kovalamaya başladılar. Kısa süre sonra Leo, Theognostos Melissenos, Theodosius Mesanyktes ve birçoğunu canlı olarak ele geçirmeyi başardılar. İmparator onları yanına alarak başkente

³⁵⁵ Sadece MS U.

³⁵⁶ Antakyalı Yahya'ya göre her iki taraf da büyük taarruzlar gerçekleştirdi. II. Basileios (denizler komutanı) bir grup Ermeni savaşçıyı Trabzon'a göndererek Phokas'ı o bölgeye çekmeyi ve kendisi de arkadan saldırıyı planlıyordu. Bu hamle karşılık olarak Phokas kardeşi ve Gürcü müttefiklerini yolladı ve üstünlük sağlamayı başardılar. Fakat Chrysopolis'in imparatorluk birliklerinin eline geçtiğini öğrenince geri çekildiler.

³⁵⁷ Abidos savaşı 13 Nisan 989 yılında yapılmıştır.

³⁵⁸ Phokas büyük bir olasılıkla kap krizinden ölmüştür. Ölümüyle alakalı birçok farklı hikâye mevcuttur. Psellos'un aktarımı: *Chronographia*, ed. Renauld, I, II, tr. Sewter, I. 17. Basileios'un kardeşi Konstantinos Phokas'ı kendisinin öldürdüğünü iddia ederek böbürlenmiştir.

gitti ve kendilerini halka ifşa etti. Bir tek Leo Melissenos kurtulmuştu. Kendisinin, hükümdarlarına o denli saygısız sözler ve hakaretler sarf etmemesi için gözyaşı dökerek kardeşine yalvardığı söylenir. Fakat kardeşi onu dinlememiş ve en ön saflarda yer alarak kaba bir dille sözlerine devam etmiştir. Leo kendisini dinlemeyen kardeşi Theognostos'a iğneli mızrağıyla birçok kez vurmuştur. Buna şahit olan imparator, şu sözleri sarf etmişti: 'Beni dinleyin ve şuraya bakın: Aynı ağacın iki ayrı meyvesi!' Bu yüzdendir ki Leo halkın önünde sergilenmemiştir³⁵⁹.

19. Phokas ölüp isyan son bulunca, vergi döneminin ikinci yılının Nisan ayında Skleros kendini toparlayarak tekrar isyana kalkıştı³⁶⁰. Bunu öğrenen imparator hemen kendisine bir mektup göndererek hala Hıristiyan kanının dökülmesine razı olup olmadığını sordu; kendisi de ölümlü bir insandı ve ölüm onun çok yakınındaydı³⁶¹; bu yaşta bile sahip olduklarından istifade ederek Tanrı'nın kendine bahsettiklerinin farkında olmalıydı; {adıyla ortaya çıkan kehanetlerle yolundan sapmamalıydı. Yıldız falcılarının söylediği ve yaygın olan bir deyişe göre: 'B, B'yi kovalayacak ve B hükümdar olacak.' Bu söylem yüzünden Hem Skleros hem de Phokas isyana kalkışmıştı.} ³⁶² Bu mektupla yatışan ve kendisine herhangi bir zarar gelmeyeceğinin teminatını alan Skleros, kendisini ordu komutanı olarak atayan imparatorla barış imzalamıştır³⁶³. Henüz yoldayken gözlerinin kör olmasından dolayı imparatoru kendi gözleriyle görmesi mümkün olmamıştır. Kör bir adam olarak imparatorun huzuruna getirilmiş ve bunu gören imparator orada bulunanlara şu sözleri söylemiştir: 'Bir zamanlar korkuyla ve endişeyle karşısında durduğum adam şimdi başkalarının yardımıyla huzuruma çıkıyor'³⁶⁴.

20. İç savaş tehlikesinden kurtulan imparator şimdi başka bir sorunla ilgilenmek zorundaydı. Kendisi isyanları bastırmakla meşgulken, Samuel ve diğer çete liderleri

³⁵⁹ Leo Melissenos Phokas'ı desteklemiş hatta isyankârların tarafında yer alarak donanmasıyla Abidos'u ablukaya almıştır (Leo Deacon, 173, tr, 215), fakat yine de imparator tarafından affedilerek 993 yılında doğuda bir komuta merkezine gönderilmiştir: Antakyalı Yahya, II, 440-I. Bu hoşgörü sayesinde Melissenos'lar XI. yüzyılda imparatorlukta yüksek konumlarını muhafaza etmiş ve Komnenoi ailesine yakın olmayı başarmışlardır.

³⁶⁰ Psellos'un *Chronographia*'sı Skleros sahip olduğu güçleri tekrarda düzene sokarak sadık destekçilerini bir araya getirmiştir. Bu gelişme üzerine imparatorun tüm planları suya düşmüştür.

³⁶¹ Skleros yetmiş yaşına girmek üzereydi.

³⁶² Sadece MSS UE.

³⁶³ Bu olayla birlikte Skleros imparatorlardan sonra gelen ikinci adam rütbesine yükselmiştir. İmparator Nikeforos Phokas'ın kardeşine bu ünvanı verdiğinden daha sonra bahsedilecektir. Basileios, kendini Skleros'u alt edebilecek durumdan hissetmediği için böyle bir tavizde bulunmuş gibi görünüyor. Antakyalı Yahya, II, 427, Skleros'un yüklü miktarda bir maaş aldığını ve yandaşları için de çeşitli hediyeler elde ettiğini söyler. Yahya ayrıca isyankârın oğlu olan ve uzun bir süredir Antakya'yı kontrolü altında bulunduran Leo Pocas'ın da 3 Kasım 989 yılında teslim olduğunu belirtmektedir.

³⁶⁴ Basileios, Barda Skleros ve kardeşi Konstantinos ile son kez Trakya'da Didymotika'da bulunan ve kendilerine tahsis edilen bir kalede bir araya gelmiştir. Bardas bu ziyaretten kısa bir süre sonra ölmüştür, 31 Mart 991, kardeşi Konstantinos ise kendisinden beş gün sonra hayata veda etmiştir: Antakyalı Yahya, II, 430-I.

Roma topraklarında terör estirmişlerdi. Trakya ve Makedonya bölgelerine doğru ilerleyen imparator şehit Demetrios'a şükranlarını iletmek için Selanik'e geldi³⁶⁵. Samuel'in saldırılarını önlemesi için Gregory Taronites komutasında bir orduyu orada bıraktı. İmparator başkente döndü ve daha sonra İberyaya doğru ilerledi. Ordu komutanı (kouropalates) yakın zamanda ölmüştü ve bütün mal varlığını imparatora bırakmıştı³⁶⁶. İmparator oraya varmış ve kendisine miras kalan bütün mal varlığını almıştır. İberya bölgesinin hükümdarı ve ordu komutanı David'in kardeşi³⁶⁷ olan George'u, kendi bölgesiyle yetinerek başkalarınınkine göz koymaması hususunda ikna etmiştir. Onunla bir anlaşma yapmış ve kardeşini rehin alarak Fenike'ye doğru ilerlemeye devam etmiştir. İberya'nın kendisine ait olan kısmında yaşayan liderleri de yanına almıştı; aralarında Pakourianos, Theudatos ve Pherses kardeşler en iyileriydi ve imparator onları patrici rütbesine yükseltmişti³⁶⁸. (340) Fenike'deyken³⁶⁹ Tripoli, Şam, Sur, Beyrut emirliklerinin Romalılar'a bağlı kalmasını için tüm gücünü kullandı çünkü bu emirlikle yakın zamanda bir araya gelerek imparator Phokas'a karşı savaşırken Antakya'ya saldırmışlardı. Antakya valisi patrici Damian'ı öldürerek şehri büyük bir tehlikeye atmışlardı. İmparator bu emirliklerden rehinelere onların kendilerine bağlılığını güvence altına almış ve daha sonra Bizans'a dönmüştür³⁷⁰.

21. Kapadokya'dan geçerken General Eustathios Maleinos kendisini ve ordusunu misafir etmiş ve karşılık beklemeden ihtiyaçları olan her şeyi vermiştir. Bunu

³⁶⁵ İmparator 991 yılında gerçekleştirdiği bu seferi Samuel'in Selanik saldırılarına karşılık olarak hayata geçirmiştir.

³⁶⁶ Skylitzes burada olayları tarihsel sıralamaya göre aktarmamaktadır. II. Basileios'un bu seferi 1001 yılında gerçekleşmiştir; iki farklı yolculuk birbirine karıştırılmıştır. 990 yılında Basileios (Phokas'ın isyanını desteklediği için David'e kızgındır) imparatoru yasal varisi olarak kabul etmesi için Bagrat hükümdarı zorlamıştır. Urfalı Mateos, David'in Gürcistan başpiskoposu Hilarion'un da aralarında bulunduğu kendi vatandaşları tarafından suikastla öldürüldüğünü söyler. *Aristakes de Lastivert, Recit des malheurs de la nation armenienne* adlı eser Fransız çevirisi ve tefsiri M. Canard ve H. Berberian tarafından yapılan ve daha sonra K. Yuzbashian tarafından Rusya'ya çevrilen bir eserdir ve korumalarının kendisini zehirlediğini belirtmektedir (Bibliothèque de Byzantion, 5, Brussels, 1973).

³⁶⁷ Diğer bir Bagrat olan Gürcistan kralı aslında David'in kardeşi değildir: C. Toumanoff, *Les dynasties de la caucasie chretienne de L'Antiquite jusqu'au XIX siecle: tables genealogiques et chronologiques* (Roma, 1900), 130.

³⁶⁸ Bu yolculuğun detayları ve kardeşler hakkında daha fazla bilgi için: *Actes d'Ivion*, I, 19. Pakourianos (Bakouran) patrici rütbesine yükseltilerek Samos komutanı olurken, Phebdatos (Theudatos) de patrici rütbesiyle Opsikion temasının dükü olmuştur: B. Montfaucon, *Palaeographia graeca sive de ortu et progressa literarum Graecarum* (Paris, 1708), 46.

³⁶⁹ Fatimiler Suriye'deki pozisyonlarını sağlama almak için Şam ve Halep de üstünlüğü ellerinde bulundurmaya çalışıyorlardı. Nikeforos Phokas'ın zaferlerinden bu yana Romalılar Halep'i kendilerinin hamiliği olarak görmekteydiler. Görünüşe göre II. Basileios Halep'in işgal edilmesi olayını çok önemsemiyordu fakat diğer bir yandan da Antakya'nın kaybedilmesi kabul edilemezdi. Basileios, Antakya dükü Michale Boutzes'in Fatimiler tarafından Gue savaşında yenilgiye uğratılmasından sonra müdahale etmiştir. Basileios Nisan 995 yılında Antakya önlerine kadar gelmiş ve Fatimiler'i oradan uzaklaştırmıştı: Antakyalı Yahya, II, 440-2. 19 Temmuz 998 yılında yeni Dük Damian Dalassenos yenilgiye uğratılarak öldürüldükten sonra geri gelmiştir. Suriye kalelerinden olan Şeyzer'i ele geçirmiş ve Humus'daki Aziz Konstantinos Kilisesi'ni ateşe vermiştir, fakat yine Tripoli'yi almayı başaramamıştı. David'in ölüm haberini alınca, Nikeforos Ouranos'u Antakya'nın yani valisi olarak orada bırakarak İberya'ya gitmiştir. Aynı zamanda Halife el-Hâkim ile on yıllık ateşkes anlaşması imzalamıştır: Antakyalı Yahya, II, 454-60, 457-61. Bu olaylar hakkında: Th. Bianquis, *Damas et la Syrie sous la domination fatimide (359-468/96-1076)*, Şam 1986 ve Holmes, *II. Basil*, 345-9, o zamanki Antakya düklüğü hususunda biraz fazla şüphecidir.

³⁷⁰ O anda Basileios David'in ölüm haberini almış ve İberya'ya gitmiştir.

onaylıyormuş ve kendisine şükranlarını bildiriyormuş gibi görünerek kendisini başkente götürmüştür fakat daha sonra geri dönmesine izin vermeyecekti. İhtiyaçlarını cömertçe karşılamış fakat ta ki ölene kadar tıpkı vahşi bir canavar besliyormuş gibi sürekli gözü üzerinde olmuştur. Öldükten sonra sahip olduğu her şey devletin hazinesine geçmiştir³⁷¹. İmparator bir yasa çıkararak köyleri bir araya getirerek sahip oldukları toprakları arttıran güçlü kişilere sınırlamalar getirmiştir³⁷². Ataları ve dedesi Konstantinos Porphyrogennetos ve kayın pederi Romanos da aynı şekilde davranmıştır.

22. Nicholas Chrysoberges on yıl sekiz ay boyunca kiliseye başkanlık ettikten sonra hayatını kaybetmişti³⁷³; vergi döneminin sekizinci yılında büyük bir üne sahip ve tıp alanında yetenekli olan General Sisinnios onun yerine atanmıştır³⁷⁴. İmparator Leo'nun dördüncü evliliği yüzünden araları açılan tarafları tekrardan uzlaştırmıştır, çünkü Euthymios onu cemaate (komünyon) yeniden dâhil etmişti³⁷⁵. Sadece üç yıl kilisenin başında kaldıktan sonra vefat etmiştir³⁷⁶ ve yerine patrik Photios'un akrabası olan ve Manuel Manastırı'nın³⁷⁷ başkanı (hegoumenos) olan Sergios³⁷⁸ atanmıştır.

23. Samuel Selanik'e saldırmaya hazırlanıyordu. Sahip olduğu kuvvetin büyük bir bölümünü tuzak ve pusu hazırlamada kullanırken küçük bir grubu da direk olarak Selanik'e yollamıştı. Dük Gregory Taronites bu hazırlıklardan haberdar olunca, oğlu Asotios'u düşman saflarına göndererek keşif yapmasını ve istihbarat toplamasını istemiştir. Asotios yola çıkmış, düşman öncü birlikleriyle karşılaşmış ve onları alt etmiştir fakat kendisi de tuzaklardan bir tanesine yakalanmıştır. Bunu duyan Gregory oğluna yardım etmek için hemen yola koyulmuş fakat kendisi de Bulgarlar tarafından kuşatılmıştır; kahramanca ve asil bir şekilde savaşıp hayatını kaybetmiştir³⁷⁹. Dük'ün

³⁷¹ Phokas'ın mallarının büyük bir kısmına el koyan bu Maleinos imparatorluk bünyesindeki en zengin adam olmalıydı.

³⁷² 996 yılının Roman'ı küçük toprak sahiplerini korumayı amaçlayan kanunların en kötüsüydi: (en güncel olan) M. Kaplan, *Les hommes la terre a Byzance, propriete et exploitation du sol du VIe au XIe siecle* (ByzSorb, 10, Paris, 1992), 437-9. Roman'ın iki versiyonu olan İngilizce çevirisi için: E. McGeer, *The land legislation of the Macedonian emperors* (Toronto, 2000), III-32. Toplumsal olmaktan çok siyasi yorumu için: C. Holmes, *Basil II*, 468-72, bu yasanın amacının devlet başkanı Basileios'un izlerini tam olarak imparatorluktan silmektir.

³⁷³ 16 Aralık 992.

³⁷⁴ 12 Nisan 996.

³⁷⁵ Sadece MS U.

³⁷⁶ 24 Ağustos 998.

³⁷⁷ Bu manastır Theophilos'un döneminde General Manuel tarafından Bizans'ta inşa edilmiştir. Depremlerden zarar görmüş ve patrik Photios tarafından restore edilmiştir. Manastır tüm sahip olduklarıyla birlikte Photios ailesinin olmasını başkanının da aynı aileden olmasının nedenini açıkça ortaya koymaktadır: Janin, *Les eglises et monasteres*, I, 320.

³⁷⁸ Haziran veya Temmuz 1001.

³⁷⁹ Samuel'in amacı Egnatia Yolu'nun kontrolünü elinde bulundurmaktır; Dyrrachion şehrini çoktan ele geçirmişti ve şehrin önde gelenlerinden Ioannes Chryselios'un kızıyla evlenmişti. Samuel'in kendini *basileus* ilan ederek Bulgar sınırlarını yeniden Symeon zamanında olduğu yerlere taşıdığına inandığı zaman bu zamandır.

ölümü imparatora bildirilince, batı bölgesinin komutanı Nikeforos Ouranos'u³⁸⁰ yollamıştır. Dük Gregory Taronites'in öldürülmesi ve oğlunun esir alınmasıyla iyice cesaretlenen Samuel, Tempe vadisini geçerek Peneios nehrini aşmış ve daha sonra yoluna çıkan her şeyi yıkıp yağmalayarak Mora Yarımadasına varmıştır. Nikeforos Ouranos emrindeki birliklerde yola koyulmuş Olimpos'un tepelerinden geçerek erzaklarını bırakacağı Larissa'ya varmıştır. Yüklerinden kurtulan ordusuyla birlikte Teselya'yı, Pharsala ovası'nı ve Apidanos nehrini geçerek cebri yürüyüşle (bir yere destek yetiştirmek veya düşmandan önce varmak için yapılan hızlı yürüyüş) Samuel'in kamp kurduğu yerin karşısında nehrin kıyısına konuşlanmıştır. Yağmur çok şiddetli yağıyordu; nehir taşmıştı ve kıyıları sular basınca o gün saldırıya geçmek mümkün olmamıştı. Fakat General, nehri aşağıdan yukarıya inceleyerek karşıya geçilebilecek bir nokta tespit etmişti. Ordusunu gece vakti harekete geçirdi ve nehri geçerek o sırada uyumakta olan Samuel'in birliklerine baskın yaptılar. Büyük bir bölümü katledildi, karşı koymaya bile cesaret edemediler. Samuel ve oğlu Romanos büyük yaralar aldı, ölümlerin arasında yatarak ve yavaş yavaş sürünerek Etolion Dağlarına ulaşarak kaçmayı başardılar. Dağların zirvesini aşarak Bulgaristan'a ulaştılar. General tutsak olan Romalılar'ı serbest bıraktı ve ölümlerin üzerindeki ganimetleri topladı. Ayrıca düşman kampını da ele geçirerek orada bulunan her şeyi de aldı. Daha sonra ordusuyla birlikte Selanik'e döndü³⁸¹.

24. Samuel sağ salim bir şekilde evine dönünce, Taronites'in oğlu Asotios'u hapisten çıkararak kızıyla evlendirdi. Kızı Miroslava³⁸² ona âşık olmuştu ve eğer kendisiyle evlenmezse intihar edeceğini söylüyordu. Bu evlilik işi hallolur olmaz, bölgenin güvenliğini sağlaması için karısıyla birlikte damadını Dyrrachion'a gönderdi. Oraya varınca, karısını ikna ederek o sırada orada devreye gezen Roma gemilerine kaçtılar. İmparator kendisini memnuniyetle karşılayıp ve General rütbesine yükseltirken karısına da bir kuşak hediye etti³⁸³. Asotios yanında Dyrrachion'un en güçlü adamlarından biri olan Chryselios tarafından yazılmış bir mektup getirmişti. Mektupta,

³⁸⁰ Selanik Samuel'a karşı yapılacak harekâtların merkezi haline gelmişti. Ouranos (II. Basileios döneminde Bağdat hapishanelerinden getirilmiştir büyük ihtimalle) hemen Gregory Taronites'ten sonra göreve gelmedi. Gregory 995 yılında öldürüldü, aynı yıl Ioannes Chaldos dük oldu: *Ivion*, I, 153-4. Ertesi yıl Ioannes esir düştü ve yirmi iki yıl hapiste kaldı: aşağıda reign of Basil II, c. 41, reign of Romanos Argyros, c. 5.

³⁸¹ Spercheios zafere 997 yılında kazanıldı; Basil'in doğuya dönmesine olanak sağlayacak kadar önemli bir olaydı: McGeer, *Byzantine warfare*, 344-5.

³⁸² Sadece MS U.

³⁸³ *Zoste patrikia*, "kemerli patrici", sadece kadınlara ait bir rütbeydi. Bir kadının ulaşabileceği en yüksek makamdı: OBD, III, 2231 ve J.-Cl. Cheynet, "LA patricienne a la ceinture; une femme de qualite", in *Au cloître et dans le monde: Femmes, hommes et societe (IXe-XVe siecle)*; Melanges en l'honneur de Paulette L'Hermite-Leclercq, ed. P. Henriet ve A.-M. Legas, Paris 2000, 179-87, rpr. Cheynet, *Societe*, 163-73.

eğer kendisi ve oğulları patrici rütbesini yükseltirlerse Dyrrachion şehrinin imparatorluğa teslim edilebileceği yazıyordu. İmparator bu isteği kabul eden bir mektup yazarak Chyrseios'a gönderdi ve Dyrrachion şehri patrici Eustathios Daphnomeles'e teslim edilmiş oldu. Babaları kısa süre sonra ölen çocuklar ise atanmış patriciler olarak hizmet vermeye devam ettiler³⁸⁴.

25. Bu arada iki kişi Bulgarlar'a sempaticanlık yaptıkları iddiasıyla suçlanıyorlardı³⁸⁵: Selanik'in önde gelenlerinden General Paul Bobos ve üstün zekâya sahip, ağzı iyi laf yapan Malakenos³⁸⁶. Paul Thrakesion ovasına, Malakenos Bizans'a gönderilmiştir³⁸⁷. Komuta biriminde yer alan Adrianople'un seçkin kişileri de Samuel'e kaçmaya başlamıştı çünkü töhmet altındaydılar: Tüm ailesiyle beraber Vatatzes³⁸⁸ ve imparatorun, oğlunu üç yıl hapiste tuttuktan sonra serbest bıraktığı Basileios Glabas. Bu arada imparator Argyros'un kızını (daha sonra imparator olacak III. Romanos Argyros'un kız kardeşi) Venedikliler ile barışmak için Doge³⁸⁹ ailesi ile evlendirmiştir. İmparator aynı zamanda Philippoupolis³⁹⁰ tarafından da Bulgaristan'ı işgal ederek patrici Theodorokanos'u³⁹¹ şehri koruması için görevlendirmiştir. Triaditza'da birçok kaleyi yerle bir ettikten sonra Mosynoupolis'e dönmüştür³⁹².

26. AM 6508'de, vergi döneminin on üçüncü yılında, imparator Haemos bölgesinin ötesinde bulunan Bulgar kalelerine patrici Theodorokanos ve **protospatharios** Nikeforos Xiphias önderliğinde güçlü birlikler göndermiştir. Büyük ve

³⁸⁴ Bu durum şehirlerde hâkim olan gücün ne ölçüde merkezi yönetimle (Basileios ve Samuel) soylu bireyler arasındaki ikili çıkar ilişkilerine dayalı olduğunun kanıtıdır.

³⁸⁵ Bu Samuel'in ordularının aristokratların yaşamış olduğu şehirlere uygulamış olduğu baskıları göz önünde bulundurarak açıklanabilir.

³⁸⁶ 952 yılında Sicilya'da Arap istilasına karşı koyan bir orduyu yöneten aynı adı taşıyan başka birisi daha vardı: Falkenhausen, *Dominazione*, 103-4.

³⁸⁷ Farklı kaynaklarda özellikle mühürlerde adı geçen Peleponnezli aile. Aralarından en çok tanınanı onuncu yüzyılın ortalarından Longobardia komutanlığı yapmış olan Malakenos'tur.

³⁸⁸ Sonraki dönemde Komnenoslar ili ilişkiler kurarak imparator çıkaran aileden ilk defa burada bahsedilmiştir: J. S. Langdon, "Background to the rise of the Vatatzai to prominence in the Byzantine *oikoumene* 997-1222", *To Hellenikon: studies in honor of Speros Vryonis, Jr, I, Hellenic Antiquity and Byzantium* (New Rochelle, NY, 1993), 179-210.

³⁸⁹ *Archon*. Maria Argyropoulina II. Doge Peter'in büyük oğlu Giovanni Orseolo ile 1005-6 yılında evlenmiştir. Damat (imparatora Bulgarlara karşı yapılan seferlerde eşlik etmiştir) patrici ünvanıyla onurlandırılmıştır. Düğün merasimi Bizans'ta yapılmıştır; çift yanlarına Nidomedia şehitlerinden olan Barbara'nın röliğini (kutsal emanet) alarak Venedik'e dönmüştür. Bir çocukları olmuştur fakat ailenin tamamı 1007 yılında bir salgında hayatını kaybetmiştir: J. F. Vannier, *Familles byzantines: Argyroi, IXe-XII siecles* (ByzSorb, I, Paris, 1975), 43-4.

³⁹⁰ Burası Samuel'in ilerlemelerini izlemesi için Basileios'un kullanacağı ikinci operasyon merkeziydi.

³⁹¹ Bir Gürcü: Basileios'un en sadık generallerindendir.

³⁹² Basileios'un stratejisi Sofya'yı kontrol altında tutarak Samuel'in bölgesini ikiye bölmektir.

Küçük Preslav alındı; Pliskova³⁹³; Roma ordusu herhangi bir zayıflık vermeden zaferle evlerine dönmüştür³⁹⁴.

27. Ertesi yıl imparator yeniden Bulgaristan seferine çıktı fakat bu sefer Selanik üzerinden. Samuel'in yeğeni ile evli olan Berroea valisi Dobromir³⁹⁵ imparatorun saflarına katılarak şehrini teslim etmiştir³⁹⁶. Bunun üzerine imparator kendisini onurlandırarak anthypatos/vali (genel vali, koloni valisi) unvanını vermiştir. Kolydros'u³⁹⁷ hâkimiyeti altında bulunduran Demetrios Teichonas adında bir General kendi şehrini teslim etmeyi reddetti fakat imparatorundan o bölgeden uzaklaşmak ve Samuel'in saflarına katılmak için izin istedi ve bu istek kabul edildi³⁹⁸. Küçük cüssesinden dolayı Nikoulitzas³⁹⁹ diye bilenen Sırbistan (Serbia) adında bir kaleyi yöneten Nicholas adında bir General vardı; kuşatmaya cesurca direnmiştir. İmparator ablukayı şiddetlendirerek hem kaleyi hem de Nikoulitzas'ı ele geçirmiştir. Bulgarları oradan tahliye ederek Romalılar'ı kaleye yerleştirdi. Daha sonra Nikoulitzas'ı alarak başkente döndü ve kendisini patrici yaptı. Fakat bu kişi güvenilir birisiydi; oradan kaçarak Samuel'in yanına gelmişti ve birlikte Sırbistan (Serbia) kalesini kuşatmaya koyuldular⁴⁰⁰. Fakat imparator o bölgeye yeniden gelerek kuşatmaya son verirken Nikoulitzas ve Samuel kaçmıştır. Fakat o hain tam olarak kaçamamıştı; bir Roma tuzağına yakalanmış ve mahkûm olarak imparatorun huzuruna getirilmiş ve Bizans zindanlarına atılmıştır⁴⁰¹. İmparator Teselya'ya giderek Samuel'in yerle bir ettiği kaleleri yeniden inşa ettirdi; hala kuşatma altında tutulan ve Bulgar'ın tahliye edilerek Boleron⁴⁰² denen yere gönderildiği kaleler. Kalelerin her birine savaş edebilecek güçte

³⁹³ Samuel doğu Bulgaristan'daki hâkimiyetini kaybetmeye başlamıştı. Bu bölüm Basileios'un kontrol etmeyi arzuladığı yeri çünkü böylelikle Trakya'yı koruyabilecek ve Tuna'nın aşağı kısmında bulunan işlevsel limanları kontrol edebilecekti.

³⁹⁴ Küçük Preslav'ın ihtilafı olan bölgesi: N. Oikonomides, "Prethlavitza, the Little Preslav", *Südost-Forschungen*, 42 (1983), I-19.

³⁹⁵ Sadece MS U.

³⁹⁶ Selanik'in güney batısından Makedonya sınırlarında bir kenttir. O zamanlara ait bir mühürde Dobromir adında bir kişinin Batı Mezopotamya ve Trakya'nın dükü olduğu belirtilir: Jordanov, *Preslav*, nos. 237 ve 238. Aynı isimli iki kişinin aynı rütbeyle sahip olması çok olası bir durum değildir.

³⁹⁷ Dojran nehrinin güneyinde yer alan bir kale. Şimdiki adı Kalindria'dır.

³⁹⁸ Sadece MS U.

³⁹⁹ Kekaumenos'un dedesi olan ve Larissa'yı savunan adamla aynı isimli kişi değildir.

⁴⁰⁰ Berroia'nın güneyinde yer alan bir Makedon kenti. Basileios Makedonya'yı Bulgar egemenliğinden kurtararak özgürleştirme yönünde adımlar atmaktaydı. Ayrıca Selanik çevresindeki güvenliği yeniden sağlayarak Samuel'in Mora Yarımadası'na ve Yunanistan'a erişimini engellemek istiyordu.

⁴⁰¹ İmparator Bulgarlar'ın ileri gelenlerine yüksek rütbe ve maaşlar bağlayarak onları alt etmeye çalışıyordu. Hazinesinin durumu bu maliyeti karşılayabilecek güçteydi.

⁴⁰² Boleron, Rodop Dağları'nın güneyinde, Nestas nehrinin doğusundan yer alan ve Basileios'un askeri üs olarak kullandığı Mosynopoulis'ten çok uzak olmayan bir yerdi. 1047 yılında bu ada sahip yeni bir bölge ortaya çıkmıştı; büyük ihtimalle *Iviron* teması, II, no. 29.

garnizonlar bırakarak Vodena⁴⁰³ denen yere doğru ilerlemeye devam etti. Bu kale, etrafı Ostrovos nehri ile yüksek, sarp bir kayalığın üzerine inşa edilmişti. Ardından yollarına devam ettiler. Orada bulunanlar kaleyi teslim etmeye razı olmayınca, imparator kuşatma yapmak zorunda kaldı ve sonunda oradakileri de Boleron'a gönderdi. Güçlü bir birlikle oranın güvenliğini sağladıktan sonra Selanik'e döndü.

28. Gerçek bir savaşçı olan ve kalenin hükümdarı Draxanos, Selanik'e yerleşmek için izin istemiştir. İmparator bu isteği kabul etmiş ve kendisine iki oğul veren ve muzaffer şehit Demetrios'un kızı olan karısını da yanına alarak oraya yerleşmesine izin vermiştir. Oraya vardıktan kısa süre sonra firar etti ve hemen sonra yakalandı fakat kayınpederinin araya girmesi üzerine serbest bırakıldı. İkinci kez firar etti, yakalandı ve yine serbest bırakıldı; özgür kaldığı sürede iki çocuğu daha oldu ve üçüncü kez firar etti. Bu sefer sadece yakalanmakla kalmadı, kazığa oturtularak canından da oldu.

29. Noumerite ve Ataphite Araplar⁴⁰⁴ Coelo-Suriye ve Antakya'ya şiddetli saldırılarda bulundukları için, imparator General Nicephoros Ouranos'u⁴⁰⁵ Antakya valisi olarak oraya gönderirken onun yerine de patrici David Areianites'i Selanik'e atamıştır. **Protospatharios** Nikephoros Xiphias'ı⁴⁰⁶ Philippoupolis'e konuşlandırmıştır (Theodorakanos ilerlemiş yaşından ötürü emekliye ayrılmıştı). General Nikephoros Ouranos Antakya'ya varınca, Arap lider Kitrinites'e⁴⁰⁷ karşı iki veya üç savaş yapmıştır ve kendisini alt ederek barış ortamını yeniden sağlamıştır.

30. Ertesi yıl, vergi döneminin on beşinci yılında⁴⁰⁸, imparator Vidin'e⁴⁰⁹ doğru sefere çıkmış ve sekiz aylık bir kuşatmadan sonra ani bir baskınla şehri ele geçirmiştir.

⁴⁰³ Şimdiki adı Edessa olan Egnatia Yolu üzerinde bulunan Selanik'in batısındaki güney Makedonya piskoposluk bölgesi.

⁴⁰⁴ Bu iki Arap kabilesi VII. yüzyıldan beri Suriye sınırlarından yaşamaktaydılar. Skytitzes'in Nümayriler hakkında aktarımlarını yaptığı sırada kendileri Harran emiri Vessab b. Sabık'ın hâkimiyeti altındaydılar. Ataphiteler'in kimliği ise tam bir muammadır: W. Felix, *Byzanz und die islamische Welt im früheren II. Jahrhundert* (Byzantina Vindobonensia, 15, Viyana, 1981), 53, n. 29-30.

⁴⁰⁵ Aralık 999'dan 1006'ya kadar Antakya düklüğü yapmıştır.

⁴⁰⁶ Devlet görevlileri arasında yeni bir isim. Bu kişinin Alexios adında bir akrabası (kardeşi ?) II. Basileios tarafından 1007 yılında İtalya'ya *katapan* olarak atanmıştır: Falkenhausen, *Dominazione*, 189-90.

⁴⁰⁷ Bazı Noumarite Bedouins'ler kendini yeni Mehdi ilan eden el-Eftar'ın önderliğinde bir araya gelmişti. Ouranos'un izniyle Nisan-Mayıs 1007 tarihinden Halep'te yakalanmıştır: Antakyalı Yahya, II, 166-7; Felix, *Byzanz und Islam*, 52-4. Suriye'deki genel durum hakkında: T. Bianquis, "Les frontieres de la Syrie au XIe siecle", *Castrum*, 4 (1992), 135-48.

⁴⁰⁸ Bulgarlar ile olan savaş 1002 yılında tekrar başladı ve üç dört yıl sürdü. Fakat yapılan seferlerin nasıl yapıldığı tam olarak bilinmemektedir.

⁴⁰⁹ Demirkapı'nın yakınında, kuzey Bulgaristan'da, Tuna nehri kıyısında bulunan bir piskoposluk bölgesidir. Bu denli ilerleyerek Basileios, Samuel'i arkadan vurabilecekti.

Burada Bulgar liderlerin yetenekleri sergilenmiştir. Çok büyük topraktan yapılmı fiçılar kullanarak Rum Ateşi'ni söndürmeyi başarmışlardır⁴¹⁰.

İmparator kuşatma ile meşgul olurken, Samuel'de küçük ve atik bir birlikle *Koimesis*⁴¹¹ gününde Edirne'ye (Adrianople) ani bir saldırı düzenledi. Hızlıca her yıl geleneksel olarak düzenlenen festivalin bulunduğu yere gitti ve hatırı sayılır bir miktarda ganimeti yanına alarak evine döndü. İmparator Vidin savunmasını daha da güçlendirdikten sonra, askerini yanına alarak başkente döndü. Yolunun üzerinde bulunan tüm Bulgar kalelerini yağmalayarak yerle bir etti. Skopje'ye⁴¹² yaklaştıkça, Samuel'in Axios⁴¹³ (Vardar Nehri) nehrinin diğer yakasında herhangi bir önlem almadan kamp kurduğunu fark etti. Şimdiki adı ise Bardarios'tur çünkü Bardas Skleros onun önceki rotasını değiştirerek şu anda izlediği yola getirmiştir⁴¹⁴.

Samuel nehrin derin sularına güveniyordu çünkü o zamanki imkânlarla geçilmesinin mümkün olmadığını düşünüyordu; bu yüzden herhangi bir güvenlik endişesi duymadan kampını kurmuştu. Fakat askerlerden bir tanesi sıg bir nokta keşfetti ve imparatoru oradan karşıya geçirdiler. Neye uğradığını şaşırarak Samuel arkasına bakmadan kaçmaya başladı. Çadırı ve tüm kampı ele geçirildi. Skopje şehri, Samuel'in vali olarak tayin ettiği Romanos tarafından imparatora teslim edilmiştir. Bu Romanos Bulgar kral Peter'in oğlu ve Boris'in kardeşi idi; adını dedesinin adıyla değiştirmişti, Symeon. Bu teslimiyetin üzerine imparator kendisini patrici ve vali⁴¹⁵ rütbesiyle ödüllendirmiş ve Abidos'a yönetici olarak tayin etmiştir.

31. (347) İmparator daha sonra çok iyi bir savaşçı olan Krakras'ın korumasındaki Perkinos'a⁴¹⁶ geçmiştir. Orayı ele geçirmek için uzun bir süre kuşatma yapmak zorunda kaldı ve birçok askerini kaybetti. Bu kuşatmaya rağmen savunmanın çok iyi olduğunu ve Krakas'ın övgüler, hediyeler ve diğer türlü imtiyazlarla alt edilemeyeceğini anlayan imparator, önce Philippopolis'e oradan da İstanbul'a (Bizans, Konstantinople) ilerlemiştir⁴¹⁷.

⁴¹⁰ *Medikon pyr* MS U.

⁴¹¹ Bakire Meryem'in Uykuya Dalışı, 15 Ağustos.

⁴¹² Skopje, Selanik'e kadar uzanan Vardar ovasını kontrol etmekteydi. Samuel'in alt edilmesi 1003 veya 1004 yılında gerçekleşmiştir: Stephenson, *Balkan Sınırı*, 56.

⁴¹³ "Axios": "Naxios" - MS U.

⁴¹⁴ Sadece MS U. Nehrin adı (Vardar) Bardas'ın adına benzemektedir ve Vardas olarak telaffuz edilmektedir.

⁴¹⁵ Romanos bir hadımdı. Bu yüzden prefect (Roma döneminde yüksek rütbeli devlet görevlisi) rütbesine yükseltilmiştir.

⁴¹⁶ Pernikos Nish'ten Sofya'ya giden yola hâkim bir konumda bulunmaktaydı; Sofya'nın güney batısında yer almaktaydı.

⁴¹⁷ Skylitzes Bulgarlar hakkındaki aktarımlarına bir süreliğine ara vermişti. İmparatorun başarısından sonra Samuel ile Basil'in arasında bir antlaşma yapıp yapılmadığını bilmiyoruz: Stephenson, *Balkan Frontier*, 69.

32. Vergi döneminin aynı yılında⁴¹⁸ imparator, zenginlerin ölenlerin yerine de vergi ödemesi gerektiğini bildiren bir ferman yayınlanmıştır; bu düzenlemeye *allelengyon* denmekteydi⁴¹⁹. Patrik Sergios, birçok piskopos ve keşiş bu mantıksız külfetin kaldırılması için imparatora yalvardıysalar da onu ikna edemediler. Samuel uygun noktalara tuzaklar kurarak Selanik dükü patrici Ioannes Chaldos'u yakalamıştı⁴²⁰.

33. Vergi döneminin sekizinci yılında, AM 6518, Mısır kralı Azizios küçük bahaneler ve ihlallerle Romalılar ile yapılan antlaşmayı bozmuştur. Kudüs'te Mesih İsa'nın mezarının üzerine inşa edilen görkemli kiliseyi yerle bir etmiştir⁴²¹; orada bulunan ünlü manastırları yıkmış ve keşişleri dünyanın dört bir yanına yollamıştır.

34. Ertesi yıl⁴²² çok sert bir kış oldu; bütün nehirler göller hatta deniz bile donmuştu. Aynı yılın Ocak ayında çok şiddetli bir deprem meydana geldi; dokuz mart tarihine kadar yeryüzünü sallamaya devam etti. Aynı gün saat yaklaşık on civarlarında başkent ve civarında o kadar şiddetli bir sarsıntı oldu ki Kırk Aziz⁴²³ ve Tüm Azizler⁴²⁴ kiliselerin kubbeleri yıkıldı (imparator yıkılan parçaları hemen yeniden inşa ettirmiştir). Bu olaylar İtalya'da baş gösteren isyanın alametleri olarak yorumlanmıştır. Bari bölgesinin önde gelenlerinden Meles⁴²⁵ adında birisi adamlarını Longobardia'da toplayarak Romalılar'a karşı saldırıya geçmiştir⁴²⁶. İmparator Samos komutanı Basileios Argyros⁴²⁷ ve Kephalaria komutanı Kısa Leo'yu⁴²⁸ bölgeye göndererek Romalılar'ın geleceğini güvenceye almak istemiştir. Meles kendilerine savaşıla karşılık

⁴¹⁸ Hala 1004 yılı içerisinde.

⁴¹⁹ Bu uygulamanın amacı zengin ve güçlü kişileri kurumlar vergisi sistemine dâhil ederek vergi kaçırımlarını önlemektir. Sistem şu şekilde işlemekteydi: zenginler yerini kaybetmiş olan (ölmüş) köylülerin ödemesi gereken vergiyi ödeyecekti fakat eski köylü dayanışması prensiplerinin aksine vergisini ödedikleri toprağı işleyemeyeceklerdi.

⁴²⁰ Sadece MSS UE. Chaldos ile verilen bu bilginin yeri burası değildir çünkü kendisi Spercheios savaşıdan önce yakalanmıştır.

⁴²¹ Kutsal Mezar Kilisesi'nin yıkılması 28 Eylül 1009 yılında başlamıştır: Antakyalı Yahya, II, 492 Skylitzes'in belirtmiş olduğu tarihi onaylamaktadır: M. Canard, "La destruction de l'Eglise de la Resurrection par la calife al-Hakim et l'histoire de la descente du feu sacré", *B*, 25 (1955), 16-43, repr. M. Canard, *Byzance*, no. XX. II. Basileios, Fatimi halifesi el-Hâkim'in tarafından gelen bu saldırıya karşı herhangi bir harekâta bulunmamıştır.

⁴²² Kış, 1010-II.

⁴²³ Başkentte Kırk Şehit'e adanmış birçok kilise bulunmaktaydı ve bunlardan en ünlüsü ise Mese'ye (Bizans imparatorluğu döneminde İstanbul'da bulunan protokol yolu) yakın olanlardır: Janin, *Eglises et monasteres*, I, 482-6.

⁴²⁴ Bu kilise VI. Leo tarafından karısı Theophano için yaptırılmıştır. Şehrin merkezinde bulunan Holy Apostles'in (Kutsal Havariler) yakınındadır: Janin, *Eglises et monasteres*, I, 389.

⁴²⁵ Bu adamla ilgili bilinen tek şey o bölgenin en asil ve kuvvetli kişilerinden biri olduğudur. İsyanı başarıyla sonuçlandı çünkü Normadiya'lı paralı askerleri kendi safına dâhil etmeyi başarmıştır: Vannier, *Argyroi*, 9-41, rpr. Chenier, *Societe*, 540-I.

⁴²⁶ Bu ayaklanmanın ne zaman başladığı tam olarak bilinmemektedir; İtalyan kaynaklar 1009 ile 1011 arasında kararsız kalmaktadır.

⁴²⁷ Bu kişi Maria Argyropoulina'nın kardeşi ve imparatorun akrabasıdır: Vannier, *Argyroi*, 9-41, rpr. Chenier, *Societe*, 540-I.

⁴²⁸ Tornikios Kontoleon 1017 yılında Basileios Argyros'tan sonra İtalya'nın *katepan'ı* olarak görev yapmıştır: Falkenhausen, *Dominazione*, 89-90.

vermiş ve büyük bir yenilgi yaşatmıştır. Askerlerin büyük bir kısmı öldürüp esir alınırken sağ kalanlar onursuz bir şekilde kaçmışlardır⁴²⁹.

35. İmparator eline geçirdiği her şeyi yakıp yıkarak Bulgaristan'ı işgal etmeye devam etti⁴³⁰. Samuel ne açık arazide ne de gerçek bir savaşta imparatora karşı herhangi bir şey yapamazdı. Bütün cephelerde bozguna uğramış ve askeri gücünü kaybetmişti. Bu yüzden Bulgaristan'a giden güzergâhı hendek ve çitlerle kapatmaya karar verdi. İmparator'un her zaman Kiava Longos ve Kleidion⁴³¹ denen yerlerden geçerek ilerlediğini biliyordu bu yüzden o bölgeyi bloke ederek ilerleyişini durdurmak istiyordu. Çok geniş surlar inşa ettirip ve yeterli sayıda muhafızı oraya konuşlandırtan sonra imparatorun gelişini ve saldırısını beklemeye koyulmuşlardı. İmparator o bölgeye ulaşır ulaşmaz hemen saldırıya geçmiş fakat muhafızlar cesurca direnmiş ve yukardan saldırarak istilacıları yaralamış ve öldürmüşlerdir. İmparator, orada kalarak mükerrer saldırılarla ve görüşmelerle düşmanı alt edeceğini iddia eden Nikephoros Xiphias'la anlaşmaya varınca mücadele etmekten vazgeçmiştir. Adamlarını yanına alarak geldiği yoldan geri dönmüştür. Vergi döneminin on ikinci yılında⁴³² 29 Temmuz günü Kleidion'un güneyinde bulunan Valasitza denen yerde yüksek dağların etrafında yollarına devam ederken aniden Bulgarları yukardan gören bir yere ulaşılar ve büyük bir gürültüyle saldırıya geçtiler. Beklenmedik bu saldırı karşısında şaşkına dönen Bulgarlar arkalarını dönerek kaçmaya başladılar. İmparator savunma hatlarını darmadağın etti ve kaçanların peşine düştü; büyük bir kısmı esir alınırken geri kalanlar da katledildi. Samuel, bu saldırıya cesurca karşı koyan oğlunun yardımı sayesinde kurtulmayı başardı. Babasını bir ata bindirerek Prilapon⁴³³ adında bir kaleye gönderdi. İmparator yaklaşık on beş bin esir askeri kör ettirmiştir. Bunu yaparken de her yüz kişide bir kişinin tek gözüne zarar vermemelerini emretmiştir ki bu sayede onları Samuel'e geri gönderdiğinde diğerlerinin rehberi olabilsin⁴³⁴. Adamların bu halde gören

⁴²⁹ İtalyan kaynaklarına göre bu olayın bildirimde hata vardır. Basileios Argyrois, Bari'yi (Longobardia temasının başkenti) isyancıların elinden tekrar almayı başarmıştır. Bu *katepan* (soyadı Mesardonites'tir) Bari'nin içinde inşa edilen bir kalenin anısına bir kitabe bırakmıştır: A. Guillou, *Recueil des inscriptions grecques medievales d'Italie* (Roma, 1996), 143, 154-9. *Katepan* Basileios Boioannes'in Ruslar'ın yardımıyla Cannae'de Meles'i alt ettiği doğrudur.

⁴³⁰ Bugünlerde bu ifadeyle ilgili birçok tartışma yapılmaktadır çünkü Basileios'un Kleidion Savaşı'nın tarihi olan 1004-1014 yılları arasında Bulgarlar'a karşı yapmış olduğu harekâtlarla ilgili herhangi bir kayıt mevcut değildir: Stephenson, *Balkan frontier*, 69-71. Skylitzes'in önemli olayları aktarmayı ara sıra durdurduğunu unutmamak lazım: örnek olarak Tzimiskes'in doğu seferleri gösterilebilir.

⁴³¹ Strymon ve Vardar vadileri arasındaki geçit.

⁴³² 26 Temmuz 1014.

⁴³³ Kuzey Makedonya'da bulunan bu kent hala aynı isimle anılmaktadır. Ochrid yolu üzerinde bulunmaktadır ki bu da Basileios, Samuel'in başkentine saldırıya geçtiği anlamına gelmektedir.

⁴³⁴ Kör edildiği söylenen asker sayısı mantıklı değildir çünkü bu kadar askerin telef edilmesi Bulgar ordusunu neredeyse yok etmek anlamına gelmekteydi - oysaki ertesi yıl savaş için tekrar hazır duruma geleceklerdi:

Samuel bu şoku atlatacak gücü kendisinde bulamadı; oracıkta bayılarak yere kapaklandı. Yardımcıları yüzünü yıkayarak çeşitli kokularla tekrar nefes almasını sağlayarak bilincini tekrar yerine getirdiler. Kendine gelince içmek için soğuk su istedi. Suyu içtikten sonra kalp krizi geçirdi; iki gün sonra 6 Ekim’de hayatını kaybetti⁴³⁵.

Bulgaristan’ın yönetimi oğlu Gabriel’e kalmıştı (Romanos olarak da bilinir)⁴³⁶. Cesaret ve kuvvette babasından üstündü fakat maalesef bilgelik ve anlayış konusundan onun çok gerisindeydi. Larissa’da esir edilen bir kadın⁴³⁷ ile Samuel’in ilişkisinden doğan bir çocuktu {Dyrrachion **proteuon’u** Ioannes Chyselios’un kızı Agatha}.⁴³⁸

Hükümdarlığı vergi yılının on üçüncü yılında⁴³⁹ 15 Eylül tarihinde başlamıştır. Fakat henüz yıl bitmeden, avlandığı sırada kendisini ölümden kurtardığı Aaron’un oğlu Ioannes (Vladisthlav olarak da bilinir) tarafından öldürülmüştür.

{Rodomir Macaristan Kral’ının kızını kendine eş almak zorunda kaldı⁴⁴⁰. Tam olarak sebebi bilinmemekle birlikte ondan hiç haz etmiyordu ve hamile olmasına rağmen onu kovmuştu. Daha sonra Larissa’da esir alınan Irene’i kendisine eş yapmıştır.}⁴⁴¹

36. Bu olaydan önce, Theophylact Botaneiates, Areianites’ten sonra Selanik’i yönetmesi için gönderilince, büyük Bulgar Generalin oğlu David Nestositzes de Samuel tarafından güçlü bir orduyla aynı şehre gönderilmiştir. Theophylact ve oğlu Mikhail kapılarına gelen bu orduya karşı koymuşlardır ve savaş başlar başlamaz yüklü bir ganimet ve çok sayıda esir alarak kendilerini alt etmişlerdir. Elde edilen bu ganimetler ve esirler o sırada Kleidion bölgesindeki savunma hattının önlerinde bulunan imparatora gönderilmiştir. İmparator bu engeli aşmış (daha önce de belirttiğimiz gibi) Stroumbitza’ya doğru ilerlemiştir⁴⁴². Orada bulunan Matzoukis (Stroumbitza yakınlarında) kalesini ele geçirmiştir. Daha sonra Selanik dükü Theophylact

Stephenson, *Balkan frontier*, 72, referanslar için. Bununla birlikte yüzyılın ikinci yarısında Kekaumenos (*Strategikon* 152) esir sayısını 14.000 olarak bildirmiştir. Kör etme isyankâr vatandaşlara uygulanan yaygın bir cezaydı. İmparator Bulgarlar’ın özgürlük savaşlarını kendisine karşı bir isyan olarak algılamıştır.

⁴³⁵ Sadece MS U.

⁴³⁶ MS U Romanos/Romodir. Bu durum *Chronicle of the Priest of Diokleia*, *Rahibi, Letopis Popa Dukljanina*, ed. F. Sisic (Belgrad ve Zagreb, 1928), 336 nolu eserde doğrulanmıştır. Bununla birlikte bu eser çok az tarihi öneme sahiptir; aslında olayların olmasından çok sonra bir araya getirilmiştir: S. Bujan, “La Chronique du pretre de Dioclee: un faux document historique”, *REB* 66 (2008), 5-38.

⁴³⁷ Bu yüzden John/Vladisthlav Gabriel’in ilk kuzeni olacaktır.

⁴³⁸ Sadece MS U.

⁴³⁹ 15 Eylül 1014.

⁴⁴⁰ Macaristan Kralı I. Stephen’in bu kızının adı bilinmemektedir.

⁴⁴¹ Sadece MS U.

⁴⁴² Şimdiki Makedonya Cumhuriyeti’nin güneyinde yer alan Stroumbitza Skopje’ye giden yola hâkim bir konumdaydı.

Botaneiates'i askerlerle birlikte Stroumbitza dağlarının bulunduğu noktaya göndererek önlerine çıkan bütün savunma hatlarını yakması ve kendisinin yolunu açması emrini vermiştir. Theophylact yola çıkmış bölgeyi korumakla görevli Bulgarlar'ın herhangi bir müdahalesi olmadan kendisine verilen görevi icra etmiştir. Fakat dönüş yolunda, bir tuzağa yakalanmış ve dar bir boğazda sıkışıp kalmıştır. Daha sonra yukarılardan üzerlerine taşlar ve çeşitli mühimmatlarla saldırmışlardır. Kimse kendini savunmadı ve kaçacak yer de yoktu; (351) dük tek bir hamle bile yapamadan öldü {Rodomir elindeki mızrakla onun iç organlarını parçalamıştır.}⁴⁴³ ve ordunun büyük bir kısmı telef oldu. Bu durumu öğrenen imparator çok üzülmüş ve daha fazla ilerlememeye karar vermiştir. Geri dönerek içerisinde Melnikos adında çok sağlam bir kalenin bulunduğu Zagoria'ya gelmiştir⁴⁴⁴. Kale, etrafı uçurumlar ve derin hendeklerle çevrili bir kayanın üzerine inşa edilmişti. O bölgede bulunan bütün Bulgarlar oraya sığınmıştı ve Romalılar'la pek ilgilenmiyorlardı. İmparator en sadık hizmetkârlarından biri olan hadım Sergios'u kalenin içinde bulunanların ruh hallerini öğrensin diye oraya gönderdi. Oraya varınca (birçok görüşmenin ardından) onları kendi isteklerini yapmalarını hususunda ikna etti: Silahları bırakacaklardı ve hem kaleyi hem de kendilerini imparatora teslim edeceklerdi. Amacına ulaşan imparator teslim olanları ödüllendirmiştir⁴⁴⁵. Yeterli sayıda askeri orada bırakarak Mosynoupolis'e gitmiştir. Samuel'in ölüm haberini oradayken almıştır, 24 Ekim. Hemen Mosynoupolis'ten ayrılarak Selanik'e gelmiştir. Daha sonra Pelagonia'ya⁴⁴⁶ doğru ilerken sadece Voutele'de bulunan Gabriel'in sarayını yerle bir etmiş başka hiçbir şeye zarar vermemiştir. Birlikler göndererek Prilapon ve Stypeion kalesini aldı ve daha sonra Tzernas adından bir nehrin kıyısına vardı. Sallar ve şişme torbalarla⁴⁴⁷ nehrin karşısına geçtiler. Daha sonra Vodena'ya oradan da dokuz Ocak tarihinde Selanik'e geçti.

37. Bahar mevsiminin başında imparator yeniden Bulgaristan'a döndü ve Vodena kalesine doğru ilerlemeye başladı. Orada bulunanlar imparatora olan bağlılıklarından vazgeçerek Romalılar'a karşı silahlanmışlardı. Uzun süren bir kuşatmanın ardından (bazı teminatlar vererek) içerde bulunanların teslim olmasını

⁴⁴³ Sadece MS U.

⁴⁴⁴ Bu kalenin bahsi ilk olarak Strymon vadisinin yukarı taraflarında geçmiştir.

⁴⁴⁵ Samuel'in ölümünden sonra Bulgarlar'ın bazı önde gelenleri imparatora hizmet etmenin kendileri için çok daha iyi olduğunu düşünmeye başlamıştı - çok daha fazla ganimet elde eden imparator kendi safına katılan bu kişilere olabildiğince cömertçe davranmıştır.

⁴⁴⁶ Bugünkü Bitola, Ochrid'e çok yakındır; Basileios bir güç gösterisi yapıyordu.

⁴⁴⁷ Onuncu yüzyıla ait bazı savaş taktikleri nehirlerin aşılması için bu metodu önermektedir: *Three Byzantine military treaties, text, translation and notes* by G. T. Dennis, CFHB series Washingtoniensis IX, Washington 1985, *potamos* kelimesinin altındaki dizin.

sağlamıştır. Onları yeniden Boleron'a⁴⁴⁸ göndermiştir ve o zor geçidin bulunduğu bölgeye Kardina ve Aziz Elia adından iki kale inşa ettirmiştir. Daha sonra Selanik'e döndü. Orada bulunan Romanos-Gabriel (kolu olmayan bir Romalı'nın aracılığıyla) imparatorun sadık bir hizmetkârı olmayı kabul etmiştir. Fakat imparator mektuptan şüphelenmişti; Nikephoros Xiphias ve Konstantinos Diogenes'i⁴⁴⁹ (Botaneiates'ten sonraki Selanik komutanları) bir orduyla beraber Moglena'ya⁴⁵⁰ göndermiştir. İmparator da oraya varınca onların bölgeyi yakıp yıktığını ve şehri kuşatma altına aldıklarını gördü. Şehrin kenarından akan nehrin yönünü değiştirdi ve surların önüne çukurlar kazdı. Odun ve diğer yanıcı maddeler bu çukurlara kondu ve ateşe verildi; yangın başlayınca şehrin duvarları yıkıldı. O sırada içerde bulunanlar bu olayı görünce dualar etmeye ve yalvarmaya başladılar ve sonunda kendileriyle birlikte kalelerini teslim ettiler. Gabriel'in yardımcısı ve güçlü bir adam olan Domitianos Kaukanos⁴⁵¹ esir alındı; ayrıca Moglena valisi, birçok önemli adam ve savaşçı da esir alınmıştır. Silahlı adamları Asprakania'ya gönderdi⁴⁵²; geriye kalanları ise parçalara ayırarak, kalelerini ateşe verdi. Moglena'dan çok da uzak olmayan Enotia adında diğer bir kaleyi de ele geçirdi.

38. (353) Beşinci gün tek kollu Romalı yanından Aaron'un oğlu Ioannes-Vladislav'ın hizmetkârlarından biriyle imparatorun huzuruna gelmiş ve Gabriel'in kendisi tarafından Peteriskon'da⁴⁵³ öldürüldüğünü ve artık yönetimin kendisine geçtiğini belirten bir mektup getirmişti⁴⁵⁴. İmparatora tam anlamıyla saygı göstereceği ve ona hizmette kusur etmeyeceği hususunda yemin etmiştir. İmparator mektubu okuyunca onayladığını belirten kendi notlarını da (chrysobull) içerisine ekleyerek Ioannes'a göndermiştir. Birkaç gün sonra tek kollu Romalı Ioannes ve Bulgar yöneticileri tarafından yazılmış mektuplarla yeniden geldi. Mektuplarda imparatorun halkı ve hizmetkârı olmayı kabul ettiklerini belirtmişlerdi. Moglena'da esir alınan

⁴⁴⁸ “Bahar mevsiminin başında kutsal Cumartesi günü yola çıkarak Vodina'ya geldi ve orayı ele geçirdi. Orada yaşayan halkı Boleron'a sürdü ve yerlerine acımasız, öldürmekten zevk alan *kontaratoi* adında serseri takımını oraya yerleştirdi. Ayrıca iki tane kale inşa ettirmiştir.” Sadece MS U. *Kontaratoi* mızraklı hafif piyadeler anlamına gelir (*kontos*): T. Koliass, *Byzantinische Waffen. Ein Beitrag zur byzantinischen Waffenkunde von den Anfängen bis zur lateinischen Eroberung* (Vienna, 1988), 191-213.

⁴⁴⁹ Daha önceden Diogen'ler Phokaslar ile işbirliği yapmaktaydılar fakat Andraestios Diogenes isyan zamanında Bardas'a ihanet etmiştir. Konstantinos daha sonra imparator olacak olan IV. Romanos'un babasıdır.

⁴⁵⁰ Makedonya'nın güney doğusundadır.

⁴⁵¹ Kaukanos ve Samuel'in etrafından bulunan diğer kişiler üzerine: G. Nikolov, “The Bulgarian aristocracy in the war against the Byzantine empire (971-1019)”, *Byzantina et Slavica Cracoviensia, III, Byzantium and East central Europe* (Cracow, 2001), 41-158. Kaukanos komuta kademesinden Chagan'dan sonra gelen eski bir Bulgar rütbesidir.

⁴⁵² Van Gölü'nün yakınında bulunan ve diğer adı Vaspourakan olan doğuda bir eyalet.

⁴⁵³ Sadece MSS EU.

⁴⁵⁴ Hükümdar ailesinin kendi içlerinde yaşadıkları çekişmeler Bulgar şehirlerinin dağılmasını hızlandırmıştır.

Kaukanos da {Theodore Kpachanes⁴⁵⁵, Domitianos ve Meliton'un⁴⁵⁶ kardeşleri} imparatorun saflarına katılmak istediğini belirtmişti. Bunun üzerine büyük bir saygınlık ve onurla imparatorun yanında yer almış ve ona Vladislav'ı öldüreceği sözünü vermişti. Ioannes'in hizmetkârı ile birlikte Bulgaristan'a dönmüştür. Bu adam (hizmetkâr) yüklü bir miktarda rüşvet almıştı ve Ioannes'u kendi elleriyle öldüreceğini imparatora bildirmişti. Fakat Stoupion denen yerde kendisi Ioannes tarafından öldürülmüştür. Theodore'nin öldürüldüğü yerin asıl adı Diabolis'ti⁴⁵⁷.

Ioannes'in mektupta yazdıklarının kendisini aldatmak için hazırlanmış bir oyun olduğunu anlayan imparator -aslında yazdıklarının tam aksini yapma niyetindeydi- tekrar Bulgaristan'a gitmiş ve Ostrovos, Soskos gölleri bölgesini ve Pelagonia ovasında bulunan yerleri yakıp yıkmıştır. Esir alınan bütün Bulgarlar'ın gözlerini kör etmiştir. Bulgaristan kralının sarayının bulunduğu Ochrid şehrine kadar ilerlemiştir⁴⁵⁸. Şehri ele geçirip güvenliği sağladıktan sonra Dyrrachion yolunu kullanarak kendisine ihtiyaç duyulan diğer bir bölgeye gitmek üzere hazırlanıyordu. Samuel'in damadı Vladimir⁴⁵⁹, Tribia⁴⁶⁰ ve Sırbistan çevresini yönettiği sürece, Dyrrachion'da herhangi bir karışıklık söz konusu olmuyordu çünkü kendisi barış ve huzur yanlısı erdemli bir kişiydi. Fakat Gabriel, Ioannes tarafından katledilince o da ihanete uğradı. Ioannes'in Bulgaristan başpiskoposu David'in aracılığıyla vermiş olduğu sözlere güvenerek kendisini ona teslim etmiştir fakat ne yazık ki kısa bir süre sonra o da öldürülmüştür. Bu olaydan sonra Dyrrachion'daki durum karmaşık hale gelmişti çünkü Ioannes, çoğu zaman komutanlarını göndererek bazen de bizzat kendisi saldırarak sürekli olarak şehri ele geçirmeye çalışıyordu. İşte tam bu sebepten oraya giderek yardım etmek istiyordu fakat geçerli bir nedenden ötürü bu girişimden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Kendisi Ochrid'e doğru yıla çıkarken, komutan George Gonitzates ve **protospatharios** Orestes' "mahkûm" yanlarında birliklerle birlikte Pelagonian ovasını ele geçirmeleri için yollamıştır. Fakat tanınmış deneyimli komutan Ibatzes önderliğindeki Bulgarlar tarafından kurulan tuzaklara yakalanmış ve hepsi öldürülmüştür. Yaşanan bu kayıpla morali bozulan imparator Pelagonia'ya geri dönerek Ibatzes'in peşinden gitmiştir; daha

⁴⁵⁵ Sadece MS U.

⁴⁵⁶ Sadece MS U.

⁴⁵⁷ Sadece MS U.

⁴⁵⁸ Samuel döneminden bu yana ilk defa.

⁴⁵⁹ Vladimir, Dyrrachion temasının kuzeyinde bulunan Kotor körfezindeki Zeta ve Diokleia'nın prensiydi. *According to the Chronicle of the Priest of Diokleia*, ed. Sisic, ch. 36. Samuel'in kızlarından Kosara adında biriyle evlenmiştir. Bu kaynak aynı zamanda 22 Mayıs 1016 yılında meydana Vladislav cinayeti ile alakalı olarak da benzer bilgiler vermektedir fakat orijinal bir kaynak değildir: n. 182.

⁴⁶⁰ Sırbistan'ın sahil kesiminde yer alan bir yerin adı.

sonra da Selanik'e dönmüştür. Oradan Mosynoupolis'e geçmiş, David Areianates komutasında birlikleri Stroumbitza'ya karşı yollamıştır. David ani bir saldırıyla Thermitza olarak bilinen kaleyi ele geçirmeyi başardı. İmparator Xiphias komutasındaki birlikleri ise Triaditza kalesine göndermiştir; o bölgeyi yerle bir etti ve ani bir baskınla Boio⁴⁶¹ adında bir kaleyi ele geçirdi.

39. İmparator Ocak AM 6524 yılında Bizans'a dönmüş ve Andronikos'un oğlu, Lydos'un dükü Mongos⁴⁶² komutasında bir donanmayı Chazaria'ya⁴⁶³ göndermiştir. Vladimir'in kardeşi ve imparatorun damadı Sphengos'un işbirliği sayesinde şehri etkisiz hale getirmiş ve vali George Tzoulas'ı⁴⁶⁴ esir almıştır. Tam o sırada Upper Media'nın valisi (355) (şimdiki adı Asprakanian) tüm ailesiyle birlikte imparatora sığınmış ve sahip olduğu tüm toprakları ona teslim etmiştir⁴⁶⁵. Kendisine patrici unvanı verilerek Kapadokya komutanlığına atanmıştır ve vermiş olduklarına karşı kendisine Sebasteia, Larissa⁴⁶⁶, Abara ve birçok arazi verilmiştir. Arapların baskılarına karşı koyamayarak imparatora sığınmış ve şehirlerini teslim etmiştir⁴⁶⁷. Aynı bölgeye patrici Basileios gönderilmiştir fakat o da başarısız olmuş ve görevinden alınmıştır. Onun yerine **protospatharios** Nikephoros Komnenos⁴⁶⁸ gönderilmiştir; oraya varınca, ikna yoluyla ve bazı durumlarda güç kullanarak bölgeyi tekrar imparatorun egemenliği altına sokmuştur.

40. AM 6524, vergi döneminin on dördüncü yılında⁴⁶⁹, imparator başkentten ayrılarak Pernikos kalesinin önüne giderek kamp kurdu ve kuşatma başlattı fakat içerde bulunanlar büyük bir kararlılık ve dirayetle karşı koydular; birçok Romalı hayatını kaybetti. Kuşatma seksen sekiz gün sürünce, başarılı olmanın mümkün olmayacağını düşünerek eli boş bir şekilde Mosynoupolis'e döndü. Ordusunu bir süre dinlendirttikten sonra bahar mevsiminin başlarında Mosynoupolis'ten ayrılarak Bulgaristan'a gitti.

⁴⁶¹ Sofya yakınlarında bulunan şimdiki Bojana.

⁴⁶² Yine eski bir isyankâr (Skleros'un yandaşlarından biri) önemli bir göreve tayin ediliyor.

⁴⁶³ Burada Cherson bölgesi oluyor.

⁴⁶⁴ Mühürler sayesinde bilgi sahibi olunan önemli bir ailenin üyesidir.

⁴⁶⁵ 1021-2 yılının kış mevsiminden Senacherim ülkesini teslim etmiştir: *Urfalı Mateos*, ed. Dostourian, 44-5. Türkler'in ilk saldırıları büyük ihtimalle cesaretini kırmıştı ve aynı zamanda Gürcülere karşı savaşan ve o sırada kışı geçirmek üzere Trabzon'da bulunan Basileios tarafından da baskı altındaydı. Mateos'a göre, Senacherim imparatora yetmiş iki kale ve 4400 köy ve manastır vermiştir.

⁴⁶⁶ Doğu cephesinde bulunan Larissa (yukarıda bahsedilen ve Yunanistan'da bulunan aynı adı taşıyan yerle karıştırılmamalıdır) on birinci yüzyılda Generallerin meskeni olana kadar Sebasteia'ya bağlı *tourma*'nın karargâhı olmuştur.

⁴⁶⁷ Bakınız E. Honigmann, *Die Ostgrenze des byantinischen Reiches von 363-1071 nach griechischen, arabischen, syrischen un armenischen Quellen* (CBHB, 3, Brüksel, 1935), 168-71; ayrıca W Seibt, 'Die Eingliederung von Vaspurakan in as byzantinische Reich (etwa Anfang 1019 bsw. Anfang 1022)', *Handes Amsorya*, 92 (1978), 49-66.

⁴⁶⁸ Nikephoros ile Manuel Komnenos Erotikos (Skleros'a karşı mücadele eden kahraman) arasındaki ilişkinin boyutunu bilmiyoruz; aralarında çok da fazla yaş farklı olmayan kardeş veya kuzen olabilirler.

⁴⁶⁹ 1 Eylül 1016'dan 31 Ağustos 1017'ye kadar.

Longos adında bir kalenin önünde kamp kurdu ve kuşatmayla ele geçirdi. Kaleyi ele geçirdikten sonra ateşe verdi ve ganimetleri üçe böldü. Birinci kısım Rus müttefiklere; ikinci kısım Romalılar'a; sonuncusunu ise kendine ayırdı. Daha sonra ilerlemesine devam ederek Kastoria'ya ulaştı fakat birkaç denemeden sonra zapt edilemez olduğunu anladı ve geri döndü. İberyalı patrici Theudatos'un⁴⁷⁰ oğlu ve Doroston komutanı Tzotzikios'tan bir mektup almış ve Krakras'ın büyük bir ordu oluşturduğunu ve Ioannes ile bir araya geldiğini öğrenmiştir. Peçenekler'in⁴⁷¹ de desteğini yanına alır almaz Roma topraklarına saldırıya geçeceklerdi. İmparator derhal geri dönmüş ve yolunun üzerinden bulunan Vosograd kalesini ateşe verirken Berroia'ya ele geçirmiştir. Krakras ve Ioannes tarafından Roma topraklarına yapılması planlanan saldırının Peçenekler'in son anda işbirliğinden vazgeçmeleri üzerine sekteye uğradığını öğrenen imparator Ostros ve Moliskos bölgelerini yakıp yıktıktan sonra daha fazla ileriye gitmemeye karar vermişti⁴⁷². Bunun üzerine, içerisinde Samuel'in sarayının bulunduğu ve yüklü bir miktarda erzağın depolandığı Setena kalesine giderek kuşatma başlatmıştır. Orduya kaleyi yağmalaması emrini vermiştir; arta kalan herşeyi de ateşe vermiştir. Daha sonra doğu orduları komutanını⁴⁷³ ve Selanik birliklerini Konstantinos Diogenes komutasında Ioannes'a karşı göndermiştir fakat Ioannes onlar için tuzaklar kurmuştu. Bunu öğrenen imparator atına atlayarak şu sözleri sarf etti: 'Gerçek savaşçılar peşimden gelsin!' İmparatorun kendilerine doğru yaklaştığını öğrenen Ioannes'in ajanları büyük bir korkuyla ve endişeyle kampın bulunduğu yere gelerek şu kelimeleri haykırdılar: *bezeite ho tzesar*⁴⁷⁴. Ioannes da dâhil orada bulunan herkes büyük bir telaşla geri çekilmeye başladı ve bundan cesaretlenen Diogenes de hemen arkalarından onları takip etti. Birçoğunu öldürdüler ve iki yüzden fazla askeri tüm mühimmatları ve atlarıyla birlikte esir aldılar. Ayrıca Ioannes'in ve yeğeninin de {gözlerini oracıkta kaybetmiştir} bütün eşyalarına el konuldu⁴⁷⁵.

Bu konu da kapanınca imparator Vodena'ya dönerek her şeyi yoluna koyduktan sonra vergi döneminin on beşinci yılında 9 Ocak günü Bizans'a dönmüştür⁴⁷⁶.

⁴⁷⁰ Bu adam bir Gürcü'ydü ve Basileios'un yanında yer alan David Kouropakates'in yakın arkadaşlarından birinin oğluydu.

⁴⁷¹ Tuna nehrinin ağzında yaşayan Peçenekliler ile Krakras'ın işbirliği Paristrion'un başkenti Dristra-Silistria komutanının neden endişelendiğini açıklamaktadır.

⁴⁷² Bizans diplomasisinin bir müdahalesi olmuş olmalı.

⁴⁷³ General kurmay başkanlığı (scholai) II. Romanos döneminden bu yana doğu ve batı olarak ikiye ayrılmıştı.

⁴⁷⁴ Burada Yunan metinler "Dikkatli olun, sakının! İmparator (Ceaser)!" anlamına gelen Bulgar kelimelerini kullanmaktadır.

⁴⁷⁵ Sadece MS U.

⁴⁷⁶ 9 Ocak 1018.

41. (357) Ioannes tekrar şansını denedi ve büyük bir küstahlık ve kibirle Dyrrachion'u kuşatmaya kalkıştı. Kuşatma başlayınca, taraflar karşı karşıya gelmiş ve Ioannes hayatını kaybetmiştir; ölümüne sebep olan kişi hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir {at üzerinden patrici komutan Niketas Pegonites ile girdiği mücadelede atından düşmüş ve o sırada meydan muharebesi yapan iki asker tarafından ölümcül şekilde yaralanmıştır⁴⁷⁷}.

İki yıl beş ay boyunca Bulgaristan'ı yönetmişti. Ioannes'in ölümü Dyrrachion komutanı patrici Niketas Pegonites⁴⁷⁸ tarafından kendisine bildirilen komutan hiç vakit kaybetmeden sefere çıkmıştır. Edirne'de ünlü Krakras'ın kardeşi ve oğluyla karşılaşmıştır ve kendisine ünlü Prenikos kalesiyle birlikte otuz beş kaleyi daha teslim edeceklerini bildirmişlerdir. O da buna karşılık onları onurlandırarak Krakras'ı patrici rütbesine yükseltmiştir; daha sonra Mosynoupolis'e gelmiştir. Pelagonia, Morovisdos ve Lipenios elçileri de oraya gelerek şehirlerini imparatora teslim etmiştir⁴⁷⁹. Daha sonra Serres'e geçmiş, Krakras da yanından otuz beş kalenin valisiyle birlikte imparatorun yanına gelmiştir; çok hoş bir şekilde karşılanmıştır. Dragomouzos da sahip olduğu Stroumbitza kalesini (hisar) içindeki tüm varlıklarla birlikte imparatora teslim etmiştir ve bunun üzerine kendisine patrici rütbesi verilmiştir. Kendisiyle birlikte uzun süre hapiste yatmış ve yeni tahliye olmuş patrici Ioannes Chaldos da vardı; Samuel tarafından yakalandıktan sonra yirmi iki yıl hücrede kalmıştı. İmparator tam Stroumbitza'ya doğru yaklaşırken Bulgaristan başpiskoposu David⁴⁸⁰, Ioannes'in dul karısı Maria'dan bir mektupla imparatorun huzuruna geldi. Mektupta Maria'nın isteklerinin yerine getirilmesi durumunda Bulgaristan'ı terk edeceği yazıyordu. İç kesimlerde kalan kalenin valisi Bogdan da imparatorun yanına gelmişti; (358) o da patrici rütbesiyle onurlandırılmıştır çünkü kendisi uzun zamandan beri imparatorun tarafını tutuyordu ve kendi öz kayın pederi Matthairzes'i öldürmüştü⁴⁸¹. Daha sonra Skopie'ye geçerek Samuel döneminde karşı karşıya geldiği genç Nikoulitzas ile karşılaşmıştır; o da komutan ve protospatharios rütbeleriyle onurlandırılmıştır⁴⁸². Patrici

⁴⁷⁷ Sadece MS U.

⁴⁷⁸ Bu adamın kızı gelecekte imparator olacak X. Konstantinos'in kardeşi ile evlenmiştir. Bu yüzden Nicetas Alexis Komnenos'un karısının büyük büyük babasıdır.

⁴⁷⁹ John-Vladislav'ın ölümünden sonra Boyarlar sahip oldukları hemen hemen her şeyi imparatora teslim etmeye çalıştılar. Krakas patrici ünvanını alınca o civarda bulunan bütün komutanlardan daha da üst rütbeye yükselmiş oldu.

⁴⁸⁰ Aynı zamanda David olarak da bilinen John, ölümüne kadar Bulgaristan başpiskoposu olarak görevine devam etmiştir: Bulgaristan Theophylact'ı, *Opera*, 30.

⁴⁸¹ Sadece MS U.

⁴⁸² Sadece MS U.

David Areianites'i orada tam yetkili kişi olarak bırakmış ve kendisine Bulgaristan'ın *katepan*'ı demiřtir⁴⁸³.

Stypeion ve Prosakon kalelerinin bulunduğu yoldan bir tören alayı havasında geri döndü. Bir kez daha sađa⁴⁸⁴(batıya) dönerek cesurca Ochrid'e doğru gitti ve orada kamp kurdu. Bölgede bulunan herkes kendisini alkışlar, marşlar ve övgü dolu sözlerle karşılamaya geldi⁴⁸⁵. Ochrid yüksek bir tepenin üzerine kurulmuş Lychnidon adında büyük bir gölün kenarında yer almaktaydı. Şehir adını bu nehirden almaktadır; daha önceki adı Dassarites'ti. Sayısız miktarda iyi balık elde edilmiştir bu gölden⁴⁸⁶. Bu gölü besleyen Drinos nehri kuzeye doğru akar. {Diabolis bölgesinden doğarak bu göle ulaşır (tıpkı Alpheios'un denizi geçerek Arethousa'ya aktığı gibi) ve sonra kuzeye doğru akar. Gölün sonundan yerel halkın Strougai dediğı bir suyla birleşerek çok büyük ırmağa dönüşür⁴⁸⁷.} Biraz daha ilerleyince yönünü batıya çevirerek Eilissos kalesinin yakınında bulunan Orinos'a dökülür. Bu kale Bulgaristan'ın en büyük şehri olan, kralın sarayının ve hazinesinin bulunduğu Ochrid kentinde bulunur. İmparator hazinenin saklı olduğu bu mahzeni açınca, yüklü miktarda para, inci süslemeli taşlar, altın yaldızlı cüppeler ve adamlarına ödöl olarak dağıttığı yüz *kentenaria* altın sikke⁴⁸⁸ buldu⁴⁸⁹. Patrici Eustathios Daphnomele'e şehrin valisi olarak orada bırakarak kampının bulunduğu yere döndü. Oraya varınca Ioannes-Vladisthslav'ın karısı üç erkek, altı kız çocuğuyla, Samuel'in gayrimeşru çocuğu, Rodomir'in iki kızı, Samuel'in oğlu, içlerinden birinin Ioannes tarafından gözleri kör edilen beş diğer erkek çocuk, karısıyla birlikte Samuel'in diğer bir oğlu, Vladimir ve karısının erkek kardeşi hep birlikte imparatorun huzuruna gelmiştir. Maria Ioannes'e üç erkek çocuk daha vermişti fakat bunlar Ceraunian bölgesinde yer alan Tmoros Dağı'na kaçmıştı. İmparator ona kibar ve merhametli bir şekilde davranmış ve kendisini diğerlerinden ayrı tutmuştur. Daha sonra Bulgaristan'ın diğer önde gelenleri de imparatorun huzuruna geldi: Sahip oldukları birliklerle beraber Nestoritzes, Lazaritzes ve genç Dobromeros. İmparatorluk nezdinde nazikçe

⁴⁸³ Sadece MSS CVOU.

⁴⁸⁴ Bu yüzden MSS BMNUH.

⁴⁸⁵ Mart 1018.

⁴⁸⁶ MSS CENOU.

⁴⁸⁷ MSS ACEOU.

⁴⁸⁸ Çok büyük bir miktar değıl; depremden sonra Ayasofya'nın (Büyük Kilise) tamiri için harcanan paranın yaklaşık on misli. Psellos'un *Chronographia*'sına göre II. Basileios'un ölümüyle birlikte bırakacağı 200,000 talent (Eski Yunan da ağırlık ölçüsü) ile karşılaştırılmaz bile, ed. Renauld, I, 19, tr. Sewter, I, 32; veya Fatimi mahkemelerinden görevli bir memura göre altın olarak 6000 Bağdat *kintar*'ı ve 54 milyon dinar ve mücevher: O. Grabar, "Byzantine court culture", ed. Maguire: *Byzantine court culture from 829 to 1204*, ed. H. Maguire (Washington, DC, 1997), 124. İçinde bulunduğu zor durumdan ötürü Çar'ın sahip olduğu pay edilebilir kaynakların azlığı Bulgaristan'ın o bölgesinde para politikalarının henüz gelişmemiş olduğunu ortaya koymaktadır.

⁴⁸⁹ Özellikle Rus askerlere karşı oldukça cömertti; Bulgarlar'a karşı kazanılan son zaferde önemli bir rol oynadıkları çok açıktır.

karşılanmışlardır. Hemen arkalarından Tmoros’a kaçan Vladisthlav’ın çocukları Prousianos ve iki kardeşi Alousianos ve Aaron⁴⁹⁰ da gelmiştir. Uzun bir kuşatmanın ardından (askerlere dağa giden yolu gözlemlemeleri emri verilmişti), imparator ile görüşmüşler ve kendilerine bazı teminatlar verilirse adamlarını teslim edeceklerini belirtmişlerdir. İmparator insancıl bir şekilde cevap vermiştir. Daha sonra Ochrid’den ayrılarak Prepa adında bir gölün kıyısına geldi. İki gölün arasında bulunan dağı geçerken, yamaçlara Basilis adını verdiği bir kale inşa ettirmiştir. Ayrıca yamaçlara inşa edilenden daha küçük olan ve Konstantios⁴⁹¹ adını verdiği diğer bir kaleyi de gölün kenarına inşa ettirmiştir (360).

Prespa’dan ayrıldıktan sonra, Diabolis⁴⁹² denen yere giderek Prousianos ve kardeşlerini karşılamak üzere yüksek bir platform hazırlatmıştır. Kendilerini anlayışlı ve merhametli sözlerle yatıştırarak, Prousianos’u General⁴⁹³ kardeşlerini patrici yapmıştır. İbatzes da imparatora getirildi ve gözleri kör edildi; nasıl kör edildiğinin hikâyesi anlatılması gereken bir öyküdür.

42. Vladisthlav’ın ölümü, karısı ve çocuklarının (Preasianos, Alousianos, Aaron, Trajan and Rodomir “Clemen”⁴⁹⁴) teslimiyeti ve Bulgaristan’da bulunan diğer önemli kişilerin imparatora boyun eğmesi üzerine İbatzes, Brochotos adında ulaşılması güç içerisinde benzersiz güzelliklerin ve bahçelerin olduğu Pronista adında bir saray bulunan dağa kaçmıştır. Tanrının takdirine boyun eğmek gibi bir niyeti yoktu aksine çevresinde bulunanları kışkırtarak bir ordu meydana getirerek Bulgaristan tahtını işgal etme hayalleri kuruyordu. Bu durum imparatoru çok rahatsız etmişti. Bunun üzerine rotasını güneye çevirerek daha önce de bahsettiğimiz Diabolis’e geldi. Amacı bu sonradan görmeyi silahlarını bırakması yönünde ikna etmekti aksi takdirde güç kullanmak zorunda kalacaktı. İmparator bulunduğu yerin keyfini sürerken İbatzes’e bir mektup yazarak teslim olan tek kişinin kendisi olmadığını tüm Bulgaristan’ın önünde diz çöktüğünü bildirdi; yoksa imkânsız mı hayal ediyordu, çünkü hayalini kurduğu şeyi asla başaramayacağını biliyordu. İbatzes ise bu mektuba kibarca cevap vermiş ve türlü bahaneler ve sebeplerle teslim olmayı geciktirmiştir. Onun sözlerine inanan imparator elli beş gün boyunca orada kalmak zorunda kalmıştır. Bu olayın can alıcı noktası ise

⁴⁹⁰ Sadece MS U.

⁴⁹¹ Sadece MS U.

⁴⁹² İşte tam bu şehirde Alexios Komnenos Eylül 1108’de Normandyalı Bohemond ile barış antlaşması imzalamıştır. Alexios’un bu yeri seçmesinin sebebi kendisinden önce gelen büyük imparator II. Basileios’a özenmesinden dolayıdır.

⁴⁹³ Aynı rütbeyi Ioannes Tzimiskes daha önce Bulgaristan kralına da vermişti: Tzimiskes hükümdarlığı, c. 18.

⁴⁹⁴ Sadece MSS EU, “...” E.

imparatorun kıvrak zekâsını kullanarak Ibatzes'e yapmak istediklerini Ochrid valisi Eustathios Daphnomeles'e bildirilmişti; bunun üzerine ilk fırsatta sadakatlerinden şüphe duymadığı iki hizmetkârına aklından geçenleri açıkladı ve planını hayata geçirdi. Ibatzes, Kutsal Meryem Ana adına düzenlenen *koimesis* festivalinin kutlamalarıyla meşguldü. O gün sadece komşularını ve civar kentlerde yaşayanları değil çok uzakta olanları da geleneksel olarak ziyafete davet ederdi. Eustathios'da davetsiz misafir olarak davete katılmak üzere yola çıkmış ve karşısına çıkan muhafızlara da kim olduğunu söyleyerek Ibatzes ile birlikte bu kutsal günü kutlamaya geldiğini bildirmiştir. Bunu duyan Ibatzes şaşkına dönmüştür; bir düşmanın kendi iradesiyle rakibine teslim olması onu hayretler içinde bırakmıştı. Fakat adamlarına ona izin vermelerini emrederek kendisini sıcak bir şekilde karşılayarak kucaklamıştır. Ağıt merasimi sona erince ve misafirler odalarına çekilince, Eustathios sanki önemli bir şey hakkında Ibatzes ile görüşecekmiş gibi yaparak diğerlerinin uzaklaşmasını istedi. Bu durumdan şüphelenmek yerine kendisine başlattığı isyan konusundan destek vereceğini düşünen Ibatzes hizmetkârlarına uzaklaşmaları talimatını verdi. Misafirini elinden tutarak dışarıdan gelen seslerin bile duyulmadığı ağaçların ve çalılıkların çok yoğun olduğu bahçesine götürdü. Eustathios Ibatzes ile yalnız kalınca, bir anda onu yere düşürdü, diziyile göğsüne bastırarak (çok güçlü bir adamdı) boğazını sıkmaya başladı ve adamlarını yardıma çağırdı. Planladıkları gibi Eustathios'a yakın duruyorlardı ve olanları izliyorlardı. Efendilerinin sesini duyan hizmetkârlar hemen oraya gelerek Ibatzes'in gömleğini ağzına tıkayarak bağırmasını ve yardım istemesini engellediler. Daha sonra gözlerini kör ederek sarayın avlusuna gönderdiler bu arada kendileri de yüksek bir binanın üst katına çıkarak, kılıçlarını kılıflarından çıkarıp beklemeye başladılar. Olay ayyuka çıkınca büyük bir kalabalık ellerinde kılıçlar, mızraklar, taşlar, oklar, meşalelerle bir araya geldi. Hepsi bir ağızdan: 'Katledin, öldürün, parçalara ayırın, yakın bu suikastçıları' diye bağırmaya başladılar.' Bunu gören Eustathios hayatından endişe etmeye başlarken diğer bir yandan da yanındakileri telkin etmeye çalışıyordu; kendilerini onursuzca ve acı içinde öldürmeyi bekleyen o kalabalığa teslim olmamalarını söylüyordu. Camdan dışarı çıkarak eliyle kalabalığı susturdu ve şu sözleri sarf etti: 'Sizlerin de çok iyi bildiği gibi benimle sizin lideriniz arasında herhangi bir husumet yok çünkü o bir Bulgar bende Romalı'yım; Trakya'da veya Makedonya'da yaşayan değil Anadolu'dan gelme bir Romalı; bazılarınız oraların ne kadar uzakta olduğunu bilir. Ve aranızdan daha zeki olanlar benim bu fiiliyatı sebepsiz yere veya düşünmeden yapmadığımı fakat şartların beni buna zorladığını anlayacaktır. Eğer başka

bir çözüm yolu olsaydı kendimi delicesine böyle bir tehlikenin içerisine atar mıyım veya bu kadar alçalır mıyım? Ne yaptıysam imparator istediği için yaptım; onun amaçlarına itaat ettim. Fakat beni öldürmek o kadar kolay olmayacak; silahlarımı bırakmayacağım ve sizin istediğiniz gibi teslim olmayacağım. Aksine kendi hayatım ve yanımdakiler için savaşım sonuna kadar direneceğim. Ve eğer biz ölürsek (bir sürü insan tarafından katledilenleri bekleyen kader) bunu mutlu ve kutsal bir ölüm olarak kabul edeceğiz ve kanımızı yerde bırakmayacak bir kişi de sizleri bekliyor olacak. Kendinize bir sorun bakalım daha ne kadar *ona* karşı koyabileceksiniz.’ Kalabalık bu sözleri işitince yüreklerini imparator korkusu sardı. Kalabalık farklı yönlerde doğru giderek dağıldı; daha yaşlı ve zeki olanlar imparatoru alkışa tutarak onun safına katıldı. Eustathios bu sırada Ibatzes’i yakalayarak imparatora getirdi. Bunun üzerine imparator kendi insiyatifi kullanarak böyle bir iş başaran Eustathios’u Dyrrachion komutanı olarak ilan etti ve Ibatzes’in varlıklarına kendisine bağışladı. Ibatzes ise hapsi boyladı.

43. Defalarca kaçmış ve tekrardan yakalanmış olan Nikoulitzas, dağa kaçarak saklanmıştı. Onu bulması için bir birlik gönderilince, yandaşlarından bazıları kendisinin rızasıyla imparatorluk safına katılırken diğerleri esir edilmiştir. Şimdi kendi özgür iradesiyle imparatorun kampına gelmiş, kimliğini açıklayarak yine kendi iradesiyle kendini imparatora teslim ediyordu. Bununla birlikte imparator onu huzuruna kabul etmek yerine Selanik’e gönderilerek hapis edilmesini emrini vermiştir. Daha sonra kendisine yaraşır cömertlikte düzenlemeler yaparak Dyracchiin, Koloneia⁴⁹⁵ ve Dryinoupolis⁴⁹⁶ temaları için muhafızlar tayin etmiş ve orada mahkûm olan Romalılar’a nerede kalmak istiyorlarsa orada kalabileceklerini söyleyerek diğerlerinin kendisini takip etmesini istemiştir. Orada çok sayıda Samuel tarafında esir alınmış ve Pelagonia, Prepa ve Ochrid kentlerinde tutulan birçok Romalı ve Ermeni asker bulunuyordu ki içlerinde Basileios Apochaps ve Gregor gibi kişilerin oğulları gibi önemli kişiler de vardı⁴⁹⁷...

Kastoria’ya ulaşınca Samuel’in iki kızı kendisine getirilmiştir. Ioannes’in karısı Maria’yı imparatorun yanında görünce onu öldürecekmiş gibi davranmışlardır⁴⁹⁸.

İmparator onları, soylular sınıfına dâhil edeceğini ve varlıklı hale getireceğinin sözünü vererek sakinleştirdi. Maria’ya gelince ise, kendisini kemerli patrici rütbesine

⁴⁹⁵ Epiros’ta bulunan bir kent. Aynı adı taşıyan ve Bardas Phokas’ın düğ olduğu Anadoludakiyle karıştırılmamalıdır.

⁴⁹⁶ Epiros’ta Dyrrachion’un güneyinde yer alan ve Naupaktos’a bağlı bir kent.

⁴⁹⁷ MS U (+lacuna).

⁴⁹⁸ Sadece MS U.

yükselterek içlerinden Samuel'in gayri meşru çocuğunun da bulunduğu tüm akrabalarıyla birlikte başkente yolladı⁴⁹⁹.

Xipkias'ın yardımıyla Sırbistan ve Soskos'taki bütün kaleleri yıkıp yerle bir ettikten sonra Stagoi kalesine doğru ilerledi. Elemagos⁵⁰⁰, Belgrad valisi⁵⁰¹, da köle kıyafetleri içerisinde civar kent valileri ile birlikte oraya geldi.

Belgrad kalesi düşmanlar için ulaşılması güç bir yere inşa edilmişti. Etrafı sarp kayalıklarla çevrili, güneyinde de Ason adında bir nehir bulunmaktaydı. Rhakova⁵⁰² prensi de imparatorun huzuruna gelmiştir⁵⁰³.

Oradan ayrılarak Atina'ya geldi. Zetounion'un bulunduğu bölgeden geçerken General Nikephoros Ouranos'un Samuel'in yenmesinden sonra orada kalanların ve hayatlarını kaybedenlerin kemiklerini gördü; şaşkına döndü. Roupenios⁵⁰⁴ tarafından Bulgarlar'ı püskürtmek amacıyla inşa edilen şimdilerdeki adı Skelos olan Thermopylae'nin duvarlarını görünce daha da şaşırdı. Atina'ya varınca kazandığı zaferlerden ötürü Meryem Ana kilisesini muhteşem hediyeler ve adaklarla süsledikten sonra Bizans'a döndü⁵⁰⁵.

{Bulgar egemenliğini tekrar hâkim kılmak için patrici Elinagos ve Gabras⁵⁰⁶ tarafından hazırlanan komplo Selanik'te gün yüzüne çıktı. Gabras çoktan memleketine kaçmıştı; yakalanarak kör edilmiştir; fakat Elinagos yakalanınca hakkındaki suçlamaları ısrarla inkâr etmiş ve mevcut konumunu koruyabilmiştir. İmparator surlarda bulunan **Golden Gate**'den Bizans'a topraklarına girince⁵⁰⁷, arkasında Vladistlav'ın karısı, Samuel'in kızları, Bulgar başpiskoposu⁵⁰⁸ ve diğerleriyle birlikte zafer yürüyüşü yaptı. Bu olay vergi döneminin ikinci yılında meydana gelmiştir, AM 6527. Daha sonra neşeyle ve coşkulu bir şekilde Ayasofya'ya (Great Church) geçmiş ve ilahiler söyleyerek Tanrı'ya şükranlarını iletmiş ve sarayına geçmiştir. Zaferden döner dönmez,

⁴⁹⁹ Sadece MS U.

⁵⁰⁰ Elenagos Phrantzes MS U

⁵⁰¹ Bu Arnavutluk'taki Berat'tır günümüzdeki Belgrad değil.

⁵⁰² Bu isim Makedonya'nın batısından bulunan Rakovaa adında bir nehre adını vermiştir.

⁵⁰³ Belgrad kalesi. Sadece MS B.

⁵⁰⁴ Bu kişi on ikinci yüzyılda Küçük Ermenistan'ı (Kilikya) yöneten Roupenids adındaki Ermeni ailenin bilinen ilk üyesidir.

⁵⁰⁵ Marcian Psalter'da bulunan ve dört kişinin önünde yüzükoyun yatık bir halde bulunduğu ünlü II. Basileios portresi her zaman onun Bulgarlar'a karşı kazandığı zaferin simgesi olduğu düşünülmüştür: A. Cutler "The Psalter of Basil II", *Arte Veneta*, 30 (1976), 9-19 and 31; (1977) 9-15; repr. *Imagery and ideology in Byzantine art* (Aldershot, 1992), no. III.

⁵⁰⁶ Bu aile üyesinden ikinci kez bahsedilmiştir (cf. II. Basileios dönemi). Adının olmayışı bu kişinin kimliği hakkında daha kesin bilgiye ulaşılmasını engellemektedir.

⁵⁰⁷ Sadece MS U.

⁵⁰⁸ Sadece MS U.

Patrik Sergios ondan derhal allelengyon'u⁵⁰⁹ yürürlükten kaldırmasını istemiştir ki kendisi Bulgarlar'ı alt ederse bunu yapacağını taahhüt etmişti; fakat bunu yapmayı kabul etmedi. Tanrı'nın kilisesinde yirmi yıl hizmet ettikten sonra Temmuz⁵¹⁰ ayında bu dünyadan göç etmiştir ve yerine sarayın başpapazı Eustathios patrik olarak atanmıştır.

{Daha önceden Yaşlı Romanos tarafından kontrol edildiği için, imparator, Bulgaristan'ın başpiskoposluk idaresindeki bölgesinin müstakil bir yer olduğunu tekrardan onaylamıştır. İmparator Justinian'ın yasalarını incelemiş ve Justiniana Prima'nın o bölgeyi anavatanı olarak kabul ettiği ve Kastellion'u da oraya piskopos olarak atadığı sonucuna varmıştır⁵¹¹.}

44. Bulgaristan ona boyun eğince komşu şehir Chorbatoi'nin halkı da imparatorun huzuruna gelmişti. O halkın idarecileri iki kardeşi; imparatorun safına katıldıktan sonra kendilerine yüksek rütbelere verildi ve halkı imparatorun halkı oldu. Sadece Sirmium'lu Nestongos'un kardeşi Sirmium valisi⁵¹² itaat etmeyi reddetti bunun üzerine o bölgeden sorumlu Konstantinos Diogenes⁵¹³ arkadaş gibi görünerek kendisine bir elçi yolladı ve onunla görüşüp bazı konular hakkında konuşmak istediğini iletti. Herhangi bir korkuya veya endişeye kapılmasın diye nehir kenarındaki buluşma yerine sadece üç kişiyle gideceğini kendisinin de aynı şekilde davranması gerektiğini belirtti. Adam ikna olmuştu; nehrin kıyısına gelerek koynunda bir hançer saklayan Diogenes ile buluştu. Tam görüşme başlamıştı ki koynundaki hançeri çıkararak ona sapladı ve oracıkta öldürdü. Birlikleri arkalarına dönerek kaçmaya başlarken Diogenes hatırı sayılır büyüklükteki bir orduyla Sirmium'a doğru ilerliyordu. Bu durum ölen adamın karısını çok korkutmuş ve kafasını karıştırmıştı fakat Diogenes onu sözler vererek sakinleştirmeyi başarmıştı. Böylelikle onu ikna ederek kendisini ve şehrini teslim etmesini sağlamıştı. Bizans'a gönderilerek başkentin önde gelenlerinden biriyle evlendirilmiştir. Diogenes'e gelince, yeni fethedilen o yerin valisi olmuştur.

45. İmparator Valentinian'ın⁵¹⁴ su kemerini yenileterek Bizans halkını suya doyurmuştur. Abasgia valisi George hudut bölgelerini istila ederek antlaşmayı bozunca

⁵⁰⁹ Bir vergi; Basileios dönemi, c. 32, yukarda.

⁵¹⁰ AD 1019.

⁵¹¹ MSS EU. II. Basileios döneminde Bulgar Kilisesiyle alakalı *Sigilia* serisi üzerine: Stephenson, *Balkan Frontier*, 75; ayrıca M. Muller, *Theophylact of Ohrid: reading the letters of a Byzantine archbishop* (Birmingham, 1997), 64-6.

⁵¹² Bugünkü Belgrad yakınlıklarında bulunan Sremska Mitrovica olan Sirmium 582 yılında Avarlı Chagan tarafından fethedilince kati olarak kaybolmuştur.

⁵¹³ Mühürlerden elde edilen delillere göre Diogenes Sırbistan'ı da kapsayan o bölgede önemli bir askeri birliği komuta etmiştir.

⁵¹⁴ Genellikle "Valens su kemeri" olarak adlandırılan bu yer aslında Hadrian tarafından yaptırılmıştır: C. Mango, *Le developpement urbain de Constantinople, ive-viie siecles* (Paris, 1990), 20.

imparator patrici Nikephoros Xiphias⁵¹⁵, Nikephoros⁵¹⁶ ve Bardas Phokas'ın oğlunu arkasında bırakarak sahip olduğu tüm ordusuyla⁵¹⁷ ona karşı sefere çıkmıştır. Bu kişiler kendilerinin sefere dâhil edilmemesinden dolayı oldukça rahatsız olmuşlardı; Kapadokya'daki Rhodantos'a toplayabildikleri kadar adamı bir araya getirerek bir ordu meydana getirdiler ve bir isyan başlattılar. Bu durum imparatora bildirilince kampı tedirginlik ve üzüntü kapladı çünkü eğer isyankârlar ve Abasgialılar arasında kalırlarsa başlarına çok kötü şeyler gelebilirdi (Etrafta Xiphias'ın adamlarının Abasgia valisine karşı böyle bir harekâta bulunacağını dedikoduları dolaşıyordu). İmparator hem Xiphias hem de Phokas'a mektuplar göndermiş ve bunu yaparken de mektubun kesinlikle sahibine teslim edilmesi ve diğerinin bundan haberinin olmaması emrini vermiştir. Mektupları götüren kişi aynen bu şekilde yapmıştır; Phokas mektubu alır almaz içinde yazanları Xiphias'a okurken, Xiphias mektubunu saklamış ve kendisine herhangi bir mektubun ulaşmadığını söylemiştir. Sonra bir gün planlarını görüşmek üzere onu davet edince orada hazır bekleyen adamları tarafından onu öldürtmüştür⁵¹⁸; isyankârların işbirliği sona ermiştir⁵¹⁹. İmparator Phokas'ın öldürüldüğünü öğrenince, Damian Dalassenos'un oğlu Theophylakt'ı yollamıştır; Xiphias'ı⁵²⁰ yakalayarak zincire vurmuş ve başkentte bulunan Ioannes **protonotarios'a**⁵²¹ göndermiştir. Ioannes onu Antigonos adasına göndererek saçlarını kazıttırmıştır. İmparator kendisini tehdit eden bu isyandan kurtulunca Abasgianlar'a saldırmıştır. Birçok Romalı hayatını kaybederken iki ordu bir sonuca ulaşamayarak mücadeleye son vermişlerdir. Daha sonra vergi döneminin altıncı yılında on bir Eylül tarihince bir kez daha karşı karşıya gelmişlerdir; Liparites (George'un başkomutanı) ve birçok önde gelen Abasgia'lı ölmüştür⁵²². George

⁵¹⁵ Basileios bir süre daha önce George tarafından el konulmuş mallarını David'den almaya çalıştı. 13 Şubat 1021 Fatimi Halife el-Hâkim'in ölümü: Antakyalı Yahya, III, 444, şimdi Basileios'un Suriye tarafından gelebilecek herhangi bir tehditten çekinmediğini bildirmiştir.

⁵¹⁶ Balkan savaşlarının kahramanı şimdi de Anatolikon temasının strategos'uydu: Antakyalı Yahya, III, 462.

⁵¹⁷ Bu kişi hakkında: N. Adontz, "Nicephore au col roide", B, 8 (1933), 203-312.

⁵¹⁸ Phokas'ı öldüren kişinin Senacherim'in oğlu David olduğu iddia edilmiştir. Suikastçıların elebaşı olan Nikephoros Phokas Basileios'un kapına getirilmiş ve hain planlarını tüm ordunun karşısında canlandırması istenmiştir: *Aristakes de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian, s. 19-20.

⁵¹⁹ Phokas 15 Ağustos 1022 tarihinde suikaste uğramıştır: Antakyalı Yahya, III, 464.

⁵²⁰ Aynı zamanda kendisini Anatolikon temasının strategos'u (önemli bir komuta rütbesi) yapmıştır: Antakyalı Yahya, III, 464.

⁵²¹ Bu kişi gelecekte imparator olacak IV. Mikhail'in kardeşi John Orphanotrophos'tan başkası değildir. Hükümdarlığının sonuna kadar Basileios'un yakın dostu ve sırdaşı olarak kalmıştır.

⁵²² Gürcistan'ın önde gelen ailelerinden birine mensup olan Liparites, Basileios'un ilk askeri harekâtında ölmüştür: *Aristakes de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian, s. 13, n. 2. Skylitzes'in İberyalılar ile ilgili aktarımları yeterli değildir. Basileios 1021 yılında ilk saldırıyı gerçekleştirmiş ve zorlu bir zaferinden ardından Abasgas topraklarını yakıp yıkmıştır; daha sonra kışı geçirmek üzere Trabzon'a gitmiştir. Orada bulunduğu sırada Ermeni Katolikos'u Peter'ı kendisini ziyaret etmesi için davet etmiş ve kendisini içtenlikle karşılamıştır. Daha sonra Gürcistan'a doğru sefere çıkmış fakat bu sefer Phokas'ın başlattığı isyan olayı çözülene kadar askıya alınmıştır. Son zaferini 1022 yılında kazanmıştır: Antakyalı Yahya, III, 462-8; *Aristakes de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian, II-23; "The Book of K'art'li", in *Rewriting Caucasian history: the medieval adaptation of the Georgian chronicles*, Orijinal Gürcü

Iberya dağlarının içlerine doğru kaçmıştır fakat kısa zaman sonra imparatora bir barış elçisi göndererek sahip olduğu topraklardan vazgeçebileceğini ve oğlunu kendisine rehin olarak verebileceğini bildirdi. Bunun üzerine imparator onu General rütbesine yükseltmiş ve geri dönmüştür. Xiphias ve Phokas'ın isyanında yer alan diğerlerine gelince, mallarına el konuldu ve hapse atıldılar. Fakat isyana ilk katılan kişilerden olan Patrici Pherses öldürülmüştür⁵²³. Çevre civarlarda bulunan dört kentin yöneticilerini de öldürmüş ve imparatorluk bünyesinden bulunan bir hadımın kellesini kendi elleriyle bedeninden ayırmıştır. Yine Xiphia adına çalışan ve imparatoru zehirlemeye kalkışan hizmetkârlarından birini aslanlara yem etmiştir⁵²⁴.

46. İmparatorun kız kardeşi Anna kocası Vladimir tarafından Rusya'da öldürülmüştü. Daha sonra kocasının akrabalarından biri sekiz yüz adamla birlikte görünüşte imparatora paralı asker olarak hizmet etmek üzere Bizans'a geldi⁵²⁵. (368) İmparator silahlarını bırakmaları durumunda kendilerini kabul edeceğini belirtti fakat Ruslar bu isteği reddederek Propontis'e doğru yol almaya devam ettiler. Abidos'a ulaşınca, görevi oradaki kıyı şeridini korumak olan komutan ile savaşa girerek kolayca alt etti. Oradan Limni Adası'na geçtiler fakat sahte barış teklifleri ile kandırılarak Samos Komutanı Orchid'li David ve Selanik Dükü Nikephoros Kabasilas'ın önderliğindeki Kibyrrhaiote donanması tarafından katledildiler.

47. İmparator Sicilya'ya bir askeri çıkarma yapmak istiyordu ve bu amaçla en güvendiği hadımlarından biri olan Orestes'i kayda değer bir orduyla önden göndermişti fakat tam yola çıkacaklarken kader araya gitmişti. Vergi döneminin dokuzuncu yılının Aralık ayında aniden hastalanarak hayatını kaybetmiştir⁵²⁶; ölümünden birkaç gün önce de Patrik Eustathios hayatını kaybetmiştir. {Bir ayın sırasında rahiplik görevini yaparken kısmen yaşlılıktan kısmen de hastalıktan Eustathios'un, Kutsal Hediye'lerin getirilmesi töreninin normalden daha yavaş ilerlemesinden dolayı duaların ardından ayakta duramadığı söylenir. İsteği üzerine tahtı getirilir ve Kutsal Hediye'lerin geçiş

metinler ve Robert W. Thomson tarafından yazılmış önsüz ve yorumların da dâhil olduğu Ermeni tercümesi, Oxford 1996, 282-5.

⁵²³ David'in Gürcü arkadaşlarından bir tanesi, bakınız c. 20.

⁵²⁴ Saraylardaki aslan varlığı anlaşılabilir bir durum değildir. IX. Konstantinos Monomachos Fatimi halifesine hediye olarak bir zürafa almıştır ki bu da sarayda hayvanat bahçesinin varlığını ortaya koymaktadır: Attaleiates, s. 37, ve N. P. Sevecenko, "Wild animals in the Byzantine park", in *Byzantine gardens culture*, ed. A. Littlewood, H. Maguire ve J. Wolschke-Bulmahni Washington, DC, 2002, s. 77.

⁵²⁵ Bu hadise Varg Muhafırları'nın nasıl yeniden bir araya geldiğini ortaya koymaktadır.

⁵²⁶ 15 Aralık 1025: bazı kaynaklara göre ise 12 Aralık, örneğin Antakyalı Yahya, III, 480; P. Schreiner, *Die byzantinischen Kleinchroniken*, I, Enleitung und Text, II, Historischer Kommentar (CFHB, 12, Viyana, 1975-7) c. 7, 158; Antakyalı Yahya, II. Basileios'un bedeninin yakılması için Kutsal Havariler'in bulunduğu yerde diğer imparatorların yanında görkemli bir lahit inşa ettirdiğini fakat ölümünden kısa bir süre önce bu fikrini değiştirdiğini ifade etmektedir.

törenini oturarak izler. Oturduğu sırada uykuya dalar ve korkunç bir düş görür (gerçek bir görüntü, hayal değil). Vahşi canavarların rahip gibi giyinerek kendisine yaklaştığını görür; bedenleri insan kafaları ise canavar şeklindedir. Bu arada diyakoz (papaz yardımcısı) Kutsal Hediyeler'in geçtiği sırada kendisini ikaz ederek görmüş olduğu bu korkunç rüyadan uyanmasını sağlamıştır. On bir adet piskoposu ve onları takip eden diğerlerini o şekilde gördüğünü iddia etmiştir fakat bu merasim diyakozun kendisini uyandırmasıyla yarıda kesilmiştir. Dediğine göre gördüğü vahşi hayvanlar, eşekler, aslanlar, panterler, kediler, kurtlar, ayılar ve buna benzer diğer türlerden oluşuyordu. Hepsi bu kadar⁵²⁷.}

İmparator kendisini daha önce de ziyaret eden ve Vaftizci Aziz Ioannes'in başlığını kendisine hediye eden Stoudios Manastırı'nın **hegoumenos'u** Alexios'u Eustathios'un yerine patrik olarak kilisenin başına atamıştır. Umumi işlerde yardımcı olması için görevlendirdiği Ioannes tarafından kendisine tacı giydirilmiştir. Aynı gece yetmiş yıllık ömrü son bulmuştur⁵²⁸; yaklaşık elli yıl boyunca hükümdarlık yapmıştır. Kardeşinden (kendisinden sonra tahtın varisi olarak atamıştır) kendisinin Hebdomon'un⁵²⁹ yakınındaki Aziz Ioannes Evangelist ve Theologion kilisesinde yakılmasını istemiştir ve bu istek yerine getirilmiştir.

XVII. Bölüm

VII. Konstantinos (1025-1028)

1. (370) Tüm otoriteyi ve gücü elinde bulundurmasına rağmen, Konstantinos⁵³⁰ kötü davranışlar sergilemiş ve halkına büyük sıkıntılar yaşatmıştır. Halkı için yapması gerekenleri ne planlamış ne de gerçekleştirmiştir aksine günlerini at yarışları, komedyenler ve aktörleri izleyerek, geceleri de aptal oyunlar oynayarak geçirmiştir. Kendilerini gösterdikleri sadakat ve başarılarla ortaya koyan kişileri askeri ve siyasi

⁵²⁷ MSS ACE.

⁵²⁸ Bu bilgiyle alakalı olarak bu hükümdarlığın başında verilen not'a bakın.

⁵²⁹ Basileios bedenini Kutsal Havariler'in bulunduğu yerden başka bir yerde yakıtılarak Makedon hanedan geleneklerini çiğnemiştir. Kendisinden arta kalanların makûs talihi G. Pachymeres tarafından kayıt altına alınmıştır, *Relations historiques*, ed. A. Failler, tr. V. Laurent (Paris, 1984), 175-7. Harabe halindeki Hebdomon manastırında VII. Mikhail'e yakın kişiler tarafından 1260 yılında keşfedilmesinin detaylarını aktarmaktadır. Bedeni boş mezarda bulunan bir yazıt sayesinde tanıyabilmişlerdir. İmparator bu mezarı Silivri'deki Saviour manastırına koydurmuştur.

⁵³⁰ Bu imparator hakkında (en güncel olarak): K.-P. Todt, "Herrscher in Schatten: Konstantin VIII (960/I-1028)", *Thetis*, 7 (2000), 93-105. VIII. Konstantinos'un kardeşi üzerindeki etkileri hakkında çok az şey bilinir; Yunan kaynaklarının bu konuda herhangi bir şey belirtmemesi yüzünden şüphesiz hafife alınmıştır fakat II. Basileios ile ilgili yaptığı çalışmaların sonucunda C. Holmes, Konstantinos'un kardeşleri üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını kendinden emin bir şekilde iddia etmiştir: *Basil II and the governance of empire* (976-1025) (Oxford Bizans Araştırmaları, Oxford, 2005, 523-4. Arap bir kaynak 995 yılında Fatimiler ile karşı karşıya gelen bir orduda bu kişiden bahsetmektedir: Todt, "Herrscher in Schatten", 97 ve n. 43.

makamlara ataması gerekirken, bu görevler için yaltakçı hadımlar ve sarhoşları seçmiştir. Bu adamları devletin ve ordunun en üst rütbelerine atarken akliselim, erdem sahibi ve deneyimli kişileri ise göz ardı etmiştir. Hizmetkârlarından Nicholas'ı doğu orduları komutanı⁵³¹ ve **parakoimomenos** olarak atamıştır; İkinci hizmetkârı Nikephoros'u **protovestiaros**, sonuncusunu ise **droungarios** olarak atadıktan sonra **proedros** unvanlarının tamamını kendilerine teslim etmiştir. Aralarında en geç olan Eustratios'u büyük **hetairearch** olarak ilan etmiştir. Her ikisi de herkes tarafından kötü bilinen Spondyles⁵³² adında bir hadımı Antakya dükü, Niketas Pisidia'yı Iberyia dükü olarak atamıştır. Her şeyden o kadar rahatsız olmuşlardı ki⁵³³ devleti neredeyse dağılma noktasına getirmişlerdi ki bu devlet II. Romanos döneminde bu yana çok iyi yönetilmiş ve kendisinden sonra gelen oğulları II. Nikephoros, I. Ioannes ve II. Basileios tarafından civar devletlere korku salan bir devlet olmuştur. Sadece gelişigüzel atamalar yaparak ve önüne her geleni terfi etmekle kalmamıştır; daha değerli ve deneyimli kişilere baskı yapmış ve şehrin önde gelenlerine entrikalar düzenlemiştir. General Mikhail Bourtzes'in oğlu Patrici Konstantinos'u da⁵³⁴ kötü davranışlarını imparator Basileios'a bildirdiği ve kendisine zarar verdiği için kör etmiştir ve hatırı sayılır sayıda daha birçok iyi adamı da ortadan kaldırmıştır. Bu olanlar imparatorluğunun başlangıcı olarak sayılır; daha sonra olanlar hakkında kim yeterli bir bilgiye sahiptir? Daha önce de söylediğimiz gibi aktörler, komedi gösterileri ve at yarışlarına o kadar kaptırmıştı ki, kendini resmen aptallaştırmıştı. Bu gereksiz işleri takip etmek tek sorumluluğu haline gelmişti; hatta at yarışlarına en yüksek önemi vererek her şeyden üstün kılmıştır⁵³⁵. Nikephoros Komnenos⁵³⁶ erdemiyle ve cesaretiyle ünlenmiş zeki bir adamdı. Media komutanı olan ve aynı zamanda Vaspurakan olarak bilinen bu kişi civar şehirde yaşayan halkları imparatorluk bünyesine dâhil etmiştir. Sebepsiz yere tamamen kıskançlıktan, imparator

⁵³¹ Bir hadımın Roma ordusunu komuta etmesi ilk defa olan bir şey değildir. Nikephoros Phokas (imparatorluğu yönetmedeki uysal tavrı konusunda kimsenin şikâyet edemeyeceği) Peter'i **stratopedarch** rütbesiyle onlardan sorumlu olarak atarken sakallı olanları da doğu orduları komutanı olarak görevlendirmiştir. Skylitzes'in aktarımları Konstantinos'un kardeşi tarafından atanan Sirmium'daki Konstantinos Diogenes ve Vaspourakan'daki Nikephoros Komnenos gibi bazı komutanları da muhafaza etmiştir. Skylitzes'in hadımlar hakkındaki olumsuz görüşleri yaşamış olduğu çağın etkilerini yansıtmaktadır (I. Alexios Komnenos dönemi).

⁵³² Önemli bir kişi olmasından ziyade ailesinde de adı belirtilen tek hadımdır. Bu ismi taşıyan kişilerin on birinci yüzyılda sivil görevlere atandığı bilinmektedir.

⁵³³ Skylitzes'de Mikhail Psellos'un VIII. Konstantinos hakkında verdiği bilgilerin aynısını bildirmektedir fakat dış ilişkilerle meşgul olduğu için bu konunun herhangi bir temeli yoktur. Geri püskürtülen iki istila (bir tanesi Peçenekler diğeri Araplar) hakkında herhangi bir detay mevcut değildir. Ayrıca doğu kaynakları sayesinde haberdar olduğumuz **parakoimemones** Nicholas'ın Abasgesler'e karşı düzenlemiş olduğu ve başarıyla sonuçlanan seferler hakkında da fazla bir bilgi mevcut değildir: Antakyalı Yahya, III, 486; Aristakes de Lastivert, 27 yanlışlıkla parakoimomenos'un adını vermiştir. Ayrıca belirli bir sayıda görevli de onun varisleri altında çalışmıştır.

⁵³⁴ Bu adamın kariyeri hakkında hiçbir şey bilinmemektedir fakat büyük ihtimalle II. Basileios'un saygıdeğer danışmanlarından biriydi.

⁵³⁵ Psellos da aynı hikâyeyi anlatır: Psellos, *Chronographie*, ed. Renault 29-30, tr. Sewter, 57.

⁵³⁶ Manuel'den sonra o ailenin diğer bir önde gelen kişisi. Alexios Komnenos dönemindeki yazılarında Skylitzes, Komnenoslar'dan birini haksız yere cezalandırdığı için VIII. Konstantinos'un adını karalamış olabilir.

kendisini ihanetle suçlamış ve gözlerini kör etmiştir. Nikephoros sık sık Media'ya yakın olan Müslümanlar'la çatışma içinde bulunmuş ve askerlerinin isteksiz davranışlar sergileyerek tehlike anında kaçmaya meyilli olduklarını anlamıştır. Bu hallerinden dolayı onları azarlamış ve kendilerine utanç içinde kaçmamaları aksine cesurca savaşmaları gerektiğini söylemiştir ve onları kazanmıştır. Nikephoros kendilerinden bu şekilde hareket edeceklerine dair söz isteyince, onlar da komutanlarına bir mektup vererek kanlarının son damlasına kadar mücadele edeceklerini ve komutanları ile birlikte öleceklerini söylemişlerdir. Bu olan Konstantinos'un kulağına gelince, Nikephoros'u komutasından alarak başkente getirtmiştir. Hemen bir mahkeme ortamı oluşturarak kendisini imparatora karşı suikast girişiminde bulunmakla suçlamış ve ceza olarak da gözlerini kör etmiştir. Patrici Bardas'a (General Bardas Phokas'ın torunu) sinirlenmiş ve bir muhbir aracılığıyla kendisinin yama hazırlığında olduğunu ortaya atmıştır ve hemen onu ve yanındakileri kör etmiştir⁵³⁷. Halkın gelip giden aklı yüzünden deli diye adlandırdığı ve Naupaktos⁵³⁸ komutanı George'a karşı bir isyan başlamıştı. İsyancılar komutanı öldürerek tüm mallarına el koymuşlardı çünkü halka kötü davranmış ve kendi kesesini doldurmak için halkı ağır vergilere mahkûm etmişti. İmparator katilleri acımasız bir şekilde cezalandırmakla yetinmeyerek Naupaktos piskoposunu da kör etmiştir. Romanos Skleros'un oğlu patrici Basileios, Boukellarion teması komutanı Bulgar General Prousianos ile ters düşmüş ve birbirlerine o kadar öfkelenmişlerdir ki sonunda savaşa tutuşmuşlardır. Konstantinos bu dalaşmanın imparatorluk makamına yapılmış bir saygısızlık olduğuna karar vermiş birini Oxeia'ya diğerini Platea'ya⁵³⁹ sürgüne yollamıştır; bir süre sonra Basileios'u kaçmaya teşebbüs etmekle suçlayarak kör etmiştir. Prousianos'un kız kardeşiyle evli olan Romanos Kourkouas'ı da kör etmiştir⁵⁴⁰; ayrıca Bogdan⁵⁴¹, Glabas ve Goudelios; Vestes Theudatos'un akrabalarından keşiş Zacharias'ın dilini kesmiştir. Bu adamları yalan

⁵³⁷ Konstantinos kardeşinin yarım bıraktığı işi tamamlayarak en son Phokas'ı da ortadan kaldırmıştır. Antakyalı Yahya'nın, III, 482 farklı bir hikâyesi vardır: Phokas'ın ve Xiphias'ın suç ortakları hapisten çıkmıştı (II. Basileios dönemi, c. 45); daha sonra Phokas'ın oğullarından biri üzerinde komplo kuruldu – işte o anda imparator harekete geçmiştir.

⁵³⁸ Bu kent büyük ihtimalle Hellas (Yunanistan) temasının başkenti olmalıydı çünkü **startegos (komutan)** orada ikamet etmekteydi.

⁵³⁹ Bizans civarlarında bulunan Prens Adaların'dan ikisi.

⁵⁴⁰ Doğunun önde gelen aileleriyle (Ioannes Tzimiskes'in ailesi) Bulgar kraliyet ailesinin evliliklerinin bir diğer örneğidir.

⁵⁴¹ Bogdan II. Basileios'a teslim olan son liderdir ve kendisi patrici statüsüne yükseltilmiştir. Bulgar liderlerin hepsi Bogdan gibi özgürlüklerinden vazgeçmemişlerdir.

yanlış sebeplerden ötürü kendisine karşı suikast girişimlerinde bulunduklarını iddia ederek cezalandırmıştır⁵⁴².

2. (373) yılında Peçenekler Bulgaristan'ı istila ederek birçok askeri öldürmüş ve sağ kalanları da komutanlarıyla birlikte esir almışlardı. Bunun üzerine imparator Konstantinos Sirmium valisi Diogenes'i Bulgaristan dükü olarak atamıştır. Sık sık Peçenekler ile karşı karşıya gelmiş, onları geri püskürterek Tuna Nehri kıyılarında sakin ve barış içinde kalmalarını sağlamıştır.

Konstantinos'un hükümdarlığı döneminde şiddetli bir kuraklık baş göstermiştir; yaz kış akan nehir ve akarsular bile kurumuştur.

İmparator Basileios fakirlere ayrıcalık göstererek vergilerin zamanında ödenmesi hususunda baskı yapmaz ertelenemediği yere kadar ertelerdi. Öldüğünde bu kişilerin iki yıllık vergi borcu birikmişti; Konstantinos bu vergilerin bir an önce ödenmesini ve önümüzdeki üç yıl boyunca vergilerin tam zamanında ödenmesi emrini vermiştir (ki kendisinin hükümdarlığı da o kadar sürmüştür). Beş yıllık vergiyi üç yılda isteyerek sadece fakir ve muhtaçları perişan etmekle kalmamış varlıklı kişileri de zor duruma sokmuştur⁵⁴³.

Bir Hagarene donanması Kiklad Adalarını istila etmişti. Samos (Sisam) komutanı George Theodorokanos⁵⁴⁴ Chios (Sakız Adası) komutanı Beriboes ile birlikte bu donanmaya karşı koymuş ve adamlarıyla birlikte on iki tam donanımlı gemiyi ele geçirirken diğerlerini yakıp yıkmışlardır⁵⁴⁵.

3. Vergi döneminin on ikinci yılında 9 Kasım günü, AM 6537⁵⁴⁶, Konstantinos aniden hastalandı ve doktorlar onun hayatından ümidi kesince kendisinden sonra tahtın sahibi olmasını istediği kişiyi belirledi. Konstantinos, Dalassenos'u⁵⁴⁷ derhal huzuruna

⁵⁴² Basileios'a karşı duranlardan bazılarının isimleri listede yer almıştır (Glabas, c. 25; Bogdanos eski düşman şimdiki dost, c. 41).

⁵⁴³ Bu noktada Antakyalı Yahya, III, 482, yine farklı bir bilgi aktarmaktadır: VIII. Konstantinos'un gecikmiş vergi borçlarını affettiğini ve işlenmeyen topraklardan vergi indirimine gittiğini belirtir. Psellos'a göre Yahya'nın dedikleri gerçeğe daha yakındır çünkü II. Basileios devlet hazinesine 2000 *kentenaria* bırakmıştır ki bu miktar sonraki imparatorların hiçbir şekilde maddi sıkıntı yaşamayacakları ve olabildiğince cömert olacakları anlamına gelir.

⁵⁴⁴ Bu kişi II. Basileios'un yaşı ilerlediği için Bulgaristan komutasından emekliye ayırdığı sadık Generallerinden birinin oğlu olabilir.

⁵⁴⁵ Skylitzes'in anlatımı bu imparatorun dış politikasıyla ilgili bazı hususları tam olarak açıklamamaktadır. Örneğin batıyla olan iyi ilişkileri (özellikle imparator II. Conrad ile olan ilişkiler) ve 1009 yılında el-Hâkim tarafından yıkılan Kutsal Kabir Kilisesi'nin (Holy Sepulchre) yenilenmesi için ve din değiştirmeye zorlanan Hristiyanlar'ın tekrar kendi dinlerine dönmesini sağlamak amacıyla Kahire'ye gönderdiği elçiler: Todt, "Herrscher in Schatten", 93-105, 102-3.

⁵⁴⁶ Milattan sonra 1029.

⁵⁴⁷ Bu kişi 998 yılında öldürülen Antakya dükü Damian'ın oğludur. On yıl Fatimiler'in esiri olduktan sonra babasının eski komuta merkezine atanmıştır. Bu olay 1024 yılından önce olmuştur ki o yıl kendisi imparatorun habersiz Halep'e saldırıya geçmiştir. Yerine Mikhail Spondyles geçtin sonra emekli olmuş Armeniakon temasında sessiz sakin hayata başlamıştır: Cheynet ve Vannier, *Etudes*, 80-I, rpr. Cheynet, *Societe*, 417-419.

çağırarak kızlarından biriyle evlenmesini böylelikle imparatorluğa hak kazanmasını istedi. Ergodotes⁵⁴⁸ adında en güvenilir hadımlarından bir tanesi onu getirmesi için yollandı. Fakat patrici Romanos Argyros'un⁵⁴⁹ yakın arkadaşı duruma müdahale ederek bu direktifleri bir kenara koymuştur. Sanki imparator tarafından gönderilmiş gibi bir elçi gönderilerek Dalassenos'a bulunduğu yerden ayrılmaması söylenmiştir; bu arada Romanos saraya getirilmiştir. Saraya ulaşınca önüne iki seçenek konmuştur: Ya şimdiki eşini boşayacak ve imparatorun kızıyla evlenerek yeni imparator olacaktı ya da gözleri kör edilecekti. Bu durum karşısında nutku tutulmuş ve ne yapacağına karar verememişti ki kocasının büyük acılar çekeceğinden korkan kadın keşişler gibi başının tepesinin tıraş edilmesini kabul ederek hem kocasını hem de imparatorluğu kurtarmış oldu⁵⁵⁰. Basileios'un hala hayatta, evlendiği patrici Alypios'un⁵⁵¹ kızıdan üç kızı olmuştur. En büyükleri Eudokia manastıra girerek saçının tepesini kazıtmıştır; en küçükleri Theodora hem akraba olduğu için hem de karısından henüz boşanmadığı için Romanos ile evlenmeyi reddetmiştir. Fakat ortanca olan Zoe bu teklifi memnuniyetle kabul etmiştir. Kan bağı sorunu ortaya çıkmıştır⁵⁵² kiliseyle birlikte patrik de bunun evliliğe sorun teşkil etmeyeceğini bildirmiştir; Romanos Zoe ile evlenmiş ve imparator ilan edilmiştir. Yetmiş yıllık hayatının üç yıl bir ay gibi bir süresini de imparator olarak geçiren Konstantinos üç gün sonra ölmüştür⁵⁵³.

XVIII. Bölüm

III. Romanos Argyros (1028-1034)

1. (375) Böylelikle tüm beklentilerin aksine Romanos gözlerini kaybetmekten kurtulmuş ve imparatorluğun tüm gücünü yanına alarak Konstantinos'un kızı Zoe ile birlikte yeni hükümdar olmuştu. Tahtına oturur oturmaz ilk işi halkını ödülleri ve ikramiyelerle onurlandırmak oldu. İlk yardımını din konusunda olmuştur. Büyük Kilise'nin (Ayasofya) gelirinin yetersiz olduğunu biliyordu çünkü daha önce orada ve

⁵⁴⁸ Saray hadımları devir teslim törenlerinde önemli bir rol oynamaktadır ki bu önem giderek artmaktadır.

⁵⁴⁹ Romanos o tarihte Bizans (İstanbul) valisiydi.

⁵⁵⁰ Aynı hikâye hem Psellos hem de Antakyalı Yahya, III, 486 tarafından da anlatılmıştır.

⁵⁵¹ Alypios diye bilinen başka bir şey yoktur. On birinci yüzyılda yaşamış ve devlete çok sayıda üst düzey yönetici yetiştirmiş olan Alopas ailesinin adı olabilir mi?

⁵⁵² Romanos ve Zoe sadece sekizince dereceden akrabaydılar. İlk karısı kendi özgür iradesiyle manastıra kapandığı için Romanos ile Zoe'nin evlilikleri yasalı: V. Grumel, *Les regestes du patriarchat de Constantinople*, I: *Les actes patriarches*; II ve III: *Les regestes de 715-1206*, 2inci ve yeniden düzenlenmiş baskısı J. Darrouzes tarafından yapılmıştır (Paris, 1989), no. 836; Laiou, "Marriages", 165-76, 168-9.

⁵⁵³ Bu Kutsal Havariler'de yakılan son imparatorudur.

ona bağılı diğer kiliselerde oikonomos⁵⁵⁴ olarak görev yapmıştı. Yıllık seksen libre (yaklaşık otuz altı kilo) altının devlet hazinesinden Kilise'nin kullanımına aktarılmasını emretmişti⁵⁵⁵. Kontantinos'un uygulamaya çalıştığı fakat başarılı olamadığı allelengyon'u durdurarak tamamen yürürlükten kaldırmıştır. Vergi borcu ve diğer borçlardan dolayı hapiste bulunanları serbest bırakmıştır⁵⁵⁶. Patzinakia'daki esirleri fidye karşılığında kurtarmıştır. Üç şehrin piskoposlarını⁵⁵⁷ synkellos rütbesiyle onurlandırmıştır: Efesli Kyriakos, patriğin kardeşi; imparator olmadan önceki yakın arkadaşı Kizikoslu Demetrios; ve Demetrios ile aralarında kan bağı bulunan ve Rhadenoi ailesine mensup Euchaitalı Mikhail⁵⁵⁸. Basileios döneminde **protonotarios** olarak görev yapan Ioannes'i huzuruna çağırması⁵⁵⁹ kendisini **synkellos** rütbesiyle onurlandırarak karısının kız kardeşi Theodora'nın muhafızı olarak görevlendirmiştir. Birçok Tanrı hizmetkârını allelengyon'un sebep olduğu fukaralıktan kurtarmış ve görmüş oldukları zulümlerden ve baskılardan dolayı zor durumda olanları da rahatlatmıştır. Kayınpederinin ruhunun kurtuluşa ermesi için büyük miktarda paralar ödemiş ve onunla birlikte aynı acılara katlananlara ise mal mülk sahibi yaparak ve devlet makamında çeşitli mevkilere yerleştirerek gönüllerini almaya çalışmıştır. Konstantinos'un gözlerini kör ettiği karısının kardeşi Romanos Skleros'u⁵⁶⁰ General rütbesine yükseltti ve çok uzun zamandan beri sürgün olan ve kendi isteğiyle Stoudios Manastırı'nda kendini dine adayan Nikephoros Xiphias'ı geri çağırdı.

2. O günlerde Tanrı rahmetini bağışlamış ve topraklara çok miktarda yağış düşmüştü ve böylelikle özellikle zeytinde olmak üzere bir bolluk yaşanmıştı. Pentecost gününde komünionda (dini birlik, ayin) (Ayasofya, Büyük Kilise) oturma düzeni

⁵⁵⁴ Büyük Kilise'deki oikonomos pozisyonunun asıl görevi dini olmayan, yüksek rütbeli kişilerin kurumun hatırı sayılır miktardaki gelirini yönetmektir. Romanos bu pozisyona VIII. Konstantinos tarafından atanmıştı: Antakyalı Yahya, III, 486.

⁵⁵⁵ Ayasofya'nın güney salonunda bir mozaik üzerinde imparatoriçe Zoe ve eşinin bir para kesesini Kilise'ye takdim ettiği bir figürün bu bağışı temsil ettiği kuvvetli muhtemeldir. Bu mozaik Zoe, Konstantinos Monomachos ile evlenince yeniden işlenerek resimdeki yüz ve imparatorun adı değiştirilmiştir. Bu yüzden III. Romanos'un kesinlikle resimde bulunduğunu söylemek pek mümkün değildir: Zoe'nin ikinci kocası IV. Mikhail de olabilir. İsa figürü de aynı zamanda Zoe'nin bir ayinde ağırladığı Christ Antiphonetes 'simgesine' daha yakın bir konuma getirilmiştir: A. Cutler ve J.-M. Spieser, *Byzance medievale 700-1204* (Paris, 1996), 326-7.

⁵⁵⁶ Bu durumun bir örneği de Romanos I Lekapenos zamanında meydana gelmiştir.

⁵⁵⁷ Bu atamalar dini makamların değerinin günden güne düştüğünü göstermektedir: Ioannes Tzimiskes dönemine kadar sadece bir tane synkellos bulunmaktaydı.

⁵⁵⁸ Skylitzes, I. Romanos Lekapenos döneminde Araplar'ı yenen donanmanın amirali Ioannes Rhadenos'dan daha önce bahsetmiştir. On birinci yüzyılın başlarından itibaren Rhadenoi ailesi diğer önde gelen askeri aileler gibi hem sivil yaşamdan hem de dini makamlarda üst makamlara sahip olmuşlardır; örneğin iki Rhadenoi aynı yüzyılda Bizans'a valilik yapmıştır.

⁵⁵⁹ Bu kişi ileride imparator olacak olan ve II. Basileios tarafından büyütülmüş olan IV. Mikhail'in kardeşidir.

⁵⁶⁰ Skylitzes Romanos'u, Konstantinos tarafından sürgüne gönderilerek gözleri kör edilen ve Romanos'un kız kardeşi Pulcheria ile evli olan Basileios ile karıştırmıştır.

hususunda bir kargaşa meydana gelmişti çünkü büyük şehir piskoposları oturma düzeninde **synkelloi**'lerin kendilerinden önce gelmesini istemiyorlardı⁵⁶¹.

3. O sırada Bulgar Prouσίας'un imparatorun kız kardeşi Theodora ile iş birliği yaparak tahtı ele geçirmeye çalıştığı söylentileri ortaya çıkmıştı. Manuel⁵⁶² manastırında köşeye sıkıştırılmış ve suçlamalar aleyhine sonuçlanınca gözleri kör edilmiştir. Kemerli patrici olan annesi de sürgüne gönderilmiştir. İmparatorun kardeşi Basileios Arygros'un⁵⁶³ kızı ile evlenerek akrabalık bağı kuran ve Sirmium'dan alınarak Selanik dükü olan Konstantinos Diogenes imparator Basileios'un hizmetkârı Orestes ile hareket ederek bir isyan hazırlığında olduğu suçlamasıyla karşı karşıya kalmıştı. Thrakesion temasına komutan olarak gönderilmişti fakat suçlamalar kesinleşince başkente getirilerek bir kuleye kapatılmıştır. Diğer komplocular da kırbaç cezasına çarptırılmış ve ana caddelerde halka ifşa edildikten sonra sürgüne gönderilmişlerdir: Protonotarios ve synkellos Ioannes, patrici ve komutan Eustathios Daphnomeles, (377) Mikhail Bourtzes'in⁵⁶⁴ iki oğlu Mikhail Theognostos ve Samuel, Athos Dağı'nda bulunan Iberon Manastırı'nın kurucusu George Barasbatzes⁵⁶⁵ ve patrici Theudatos'un⁵⁶⁶ yeğenleri. Theodora da saraydan çıkarılarak Petrion⁵⁶⁷ denen yerde hapsedilmiştir.

Otuz bir Ekim günü bir yıldız batıdan doğuya doğru uzanan rotayı takip ederek gökyüzünden kaymış ve yine aynı gün Büyük Antakya'nın⁵⁶⁸ komutanı Mikhail Spondyles komutasındaki Romalılar Suriye'de büyük bir yenilgiye uğratılmışlardır. Mart ayına kadar bardaktan boşalırcasına yağmur yağmaya devam etti. Nehirler taşı, küçük çukurlar göle dönüştü, bütün hayvanlar ve ekinler telef oldu. Bunun sonucunda da ertesi yıl şiddetli bir kıtlık yaşandı.

⁵⁶¹ *Synthronon* rahiplerin oturduğu ve kilisenin kubbesinde bulunan yüksek kürsülerin öncelik sırasına yarım daire şeklinin oluşturulmasını tayin eder. Tartışma üç rahip **synkellos'un** yerlerinin belirlenmesi yüzünden ortaya çıkmıştır. Bekâr **synkellos** elbette büyük şehir piskoposlarından önce gelmiştir. Bununla birlikte yeni atananlar ise arkadaşlarının önüne geçmeyi reddederek yerlerine kalmayı tercih etmişlerdir.

⁵⁶² Gelecek patrik olacak olan Sergios bu manastırın **hegoumenos'uydu**.

⁵⁶³ Bu kadının adı bilinmemektedir. Bu evlilik askeri kökeni olan ve II. Basileios'a sadık iki ailenin bir araya gelmesini sağlamıştır. Bu evlilik sayesinde III. Diogenes, Romanos'un yeğeni olmuştur.

⁵⁶⁴ Basileios'un sadık askerlerinden.

⁵⁶⁵ İberyalılar **kouropalates** David'in yakın arkadaşlarıydı. Iberon'un üçüncü **hegoumenos'u** olan Geroge Barasbatzes'in kendisiyle iki kuşak önceden akrabalığı vardır.

⁵⁶⁶ Theudatos'un yeğenleri 1022 yılında II. Basileios'un emriyle infaz edilen Pherses'in oğulları olabilir fakat bu bir olasılıktan öteye geçemez: *Actes d'Iviron*, II: *Du milieu du XIe siecle a 1024*, ed. J. Lefort, N. Oikonomides, D. Papachryssanthou (Archives de l'Athos, 16, Paris, 1990), 17-19.

⁵⁶⁷ İmparatoriçe Bizans'ta bulunan bu manastırda gömülmüştür.

⁵⁶⁸ 31 Ekim 1029. Arap kaynaklar Spondyles'in 15 Temmuz 1029 yılında Misdassides tarafından yenilgiye uğratıldığını iddia etmektedir: W. Felix, *Byzanz und die islamische Welt im früheren II. Jahrhundert* (Byzantina Vindobonensia, 15, Viyana, 1981), 82.

Suriye’de yaşanan bu felakete çözüm getirme niyetiyle imparator Berroia’ya⁵⁶⁹ doğru sefere çıktı. Önden kız kardeşinin kocası patrici Konstantinos Karatenos’u⁵⁷⁰ küçük bir birlikle göndererek güzergâhı kontrol etmesini ve elinden geleni yaparak düşmana zarar vermesini emretti. Fakat bunu yaparken tam bir çatışma ortamından uzak duracak ve imparatorun gelişini bekleyecekti. İmparator ordusunu bir araya getirdiği sırada Abasgia valisi George⁵⁷¹ hastalandı ve öldü. Karısı imparatora bir heyet göndererek kendisine hediyeler takdim etti ve barış imzalamak istediğini belirtti. Ayrıca oğlu Pankratios (Bagrat) için de bir eş adayı sundu⁵⁷². İmparator heyeti kabul etti⁵⁷³; anlaşmayı imzalayarak kardeşi Basileios’un kızı Helen’i⁵⁷⁴ gelin olarak Abasgia’ya gönderdi. Damadı Pankratios’u da **kouropalates** rütbesine yükseltti⁵⁷⁵.

4. Aynı dönemde zirvesinde mükemmel, berrak suların bulunduğu Thrakesion teması sınırlarında olan Kouzenas Dağı’nda⁵⁷⁶ bir mucize gerçekleşti. Dağın yukarılarından ağıt yakan bir kadının sesine benzer inilti ve ağlamaya sesleri geliyordu. Ve bu sadece bir kere olmamıştı. Mart’tan Haziran’a kadar gece gündüz sürekli devam etmişti. İnsanlar sesin geldiği noktaya ulaşınca ses başka yerden gelmeye başlıyordu. Bu durum Romalılar’ın Coele-Suriye’ye üzerine getirecekleri felaketin habercisi olarak yorumlanmıştır.

İmparator (II.) Nikephoros Suriye ve Fenike şehirlerinin çoğunu dize getirmişti; varislerinden I. Ioannes elde edilen bu şehirlerde yönetimi sıkı tutarak sınırları Şam’a kadar genişletmiştir. Fakat kendilerinden sonra gelen I. Basileios ilk önce iç savaşlar daha sonra da Bulgar Samuel ile olan çatışmalardan dolayı daha fazla ilerleyememiştir; nitekim imparatorluğun doğusunu güvence altına alma ve düzene sokma fırsatı olmamıştır. Yapabildiği tek şey ara ara doğuda boy göstererek çok önemli olaylara müdahale etmek ve sonra asıl meselesine geri dönmekti: Bulgar soyunun ele geçirilmesi. Bu durum daha güçlü olan doğu şehirlerinin Roma boyunduruğundan

⁵⁶⁹ =Aleppo. On Aleppo in the eleventh century: S. Zakkar, *The emirate of Aleppo, 1004-1094* (Beirut, 1971).

⁵⁷⁰ Karatenoslar Skleros’a karşı II. Basileios’u desteklemişlerdi.

⁵⁷¹ İberya’lı I. George 16 Ağustos 1027 yılında ölmüştür: C. Toumanoff, *Les dynasties de la Caucasic chretienne de l’Antiquite jusqu’au XIXe siecle: tables genealogiques et chronologiques* (Roma, 1990), 135.

⁵⁷² Vaspourakanlı Senacherim’in kızı olan annesi Mary’nin nezaretinde genç Bagrat [Pankratios] babasının II. Basileios’a teslim ettiği kaleleri yeniden almak istedi fakat parakimomenos (üst rütbeli komutan) Gürcistan’ı yakıp yıkarak Bagrat’ı barışa zorladı: Antakyalı Yahya, II, 484.

⁵⁷³ Maria, Melchisedech (İberya katholicos’u) ve diğer saygın kişiler Bizans’a gelmiştir: Antakyalı Yahya, III, 488.

⁵⁷⁴ Basileios Argyros doğuda tanınan bir kişiydi çünkü daha önce Vaspurakan’da *katepan* olarak görev yapmıştı: Bakınız II. Basileios, c. 39. Evlilik 1032 yılında gerçekleşmiştir.

⁵⁷⁵ Bir dereceye kadar Gürcü Bagrat II. Basileios döneminde İberyalı David’in görevini üstlenmiştir. Dokuzuncu yüzyıldan bu yana Bizans İberya’lı prensler hakkında bu ayrımı sürekli gözetmiştir: B. Martin-Hisard, “Bizans et les archontes du monde caucasien dans le *Livre des ceremonies* II”, 48, *TM*, 13 (2000), 359-530, 437-50.

⁵⁷⁶ Aziz Lazaros Ephesos ve Magnesia arasından yer alan Galesion yakınlarındaki Kouzenas’ta bir manastır kurmuştur: R. Janşn, *Les eglises et les monasteres des grands centres byzntins* (Paris, 1975), II, 241.

kurtularak özgürlük savaşlarına girmesine yol açtı. Basileios hayatta kaldığı sürece bu emellerini gizlice gerçekleştirdiler. Fakat Basileios ölünce ve kardeşi Konstantinos daha önce bahsettiğimiz gibi kendisini boş işlere ve zevke sefaya adayınca, Araplar ellerine geçen bu şansı iyi değerlendirerek şehirlerde bulunan garnizonları teker teker işgal ederek askerleri öldürdüler. Bu durum özellikle Halep diye de adlandırılan Berroia bölgesinin prensi için geçerlidir. Özellikle Antakya'ya doğru sık sık sefere çıkmış ve Roma egemenliği altında olan civar şehirlere de zararlar vermiştir. Antakya'da görevli komutan Spondyles kendisine karşı sefere çıkarken Konstantinos'un bulunduğu yerden kıpırdamaya niyeti yoktu. Berroia prensi ile savaşa tutuştu ve büyük bir kayıpla yenilgiye uğradı fakat utanç içinde Antakya'ya sığınarak canını kurtarmayı başardı⁵⁷⁷. Mousaraph⁵⁷⁸ adında bir Arap şu hileye başvurarak onu alt etmeyi başardı. Mousaraph denen bu kişi Antakya, Pothos Argyros tarafından ele geçirilince savaş esiri olarak hapis yatmaktaydı. Yönetim Spondyles'e, geçince kendisinin çabuk aldanan bir kişiliğini olduğunu bildiğinden serbest bırakılması durumunda Romalılar'a çok yararlı olacağını ve sözlerini yerine getireceğini söylemiştir. Kendi halkına büyük kayıplar verdirecek ve eğer kendisinin belirttiği bir noktaya bir kale inşa ettirilip komutasına verilirse Romalılar bundan çok büyük fayda elde edeceklerdi. Spondyles bu hileyi anlayamadı; hemen onun belirlediği noktaya kaleyi inşa ettirerek⁵⁷⁹ emrine binlerce Romalı askeri de vererek kalenin komutanı ilan etti. Fırsatını yakalayınca Mousaraph gizlice Tripoli Emiri ve Mısır komutanı Tousber⁵⁸⁰ ile görüşmelere başladı. Daha sonra bu kişiler tarafından gönderilen orduyla birlikte kaleyi korumakla görevli askerli katlederek kaleyi kendilerine teslim etti⁵⁸¹. O andan itibaren Araplar hız kesmeden avantajlı durumlarını kullanarak Suriye'de bulunan Roma topraklarını teker teker işgal ederek yerle bir ettiler.

5. Romanos Spondyles'i görevden alarak yerine kız kardeşinin kocası Konstantinos Karantenos'u atamıştır. Bu arada imparator da onun arkasından

⁵⁷⁷ 12 Mayıs 1029. Halep meliki Salih b. Mirdas Fatimiler tarafından gönderilen bir orduyla savaşırken ölünce, Mikhail Spondyles Halep'e saldırmanın tam zamanı olduğunu sonucuna vardı; fakat orda bir sürprizle karşılaştı ve her şeye rağmen Romanos'la barıştan yana olan Salih'in oğlu tarafından yenilgiye uğratıldı; Antakyalı Yahya, III, 492.

⁵⁷⁸ Nalr ben Musaraf Antakya'nın güneyindeki Ravadifi dağlarında bulunan birçok köyü ve Laodikeia ve Emesa arasındaki Tripoli sınırını kontrol eden önemli bir kişiydi.

⁵⁷⁹ Musaraf *katepan* Spondyles'ten yazılı izin alarak Manika Kalesi'ni inşa ettirmiştir; Antakyalı Yahya, III, 502. Bir yüzünde Aziz George'un resmi diğer tarafında Arapça yazılar olan bir mühür kendisinin imparator tarafından patrici rütbesine yükseltildiğini ortaya koymaktadır: J.-C. Cheynet, C. Morrison ve W. Seibt, *Les sceaux byzantins dans la collection Henri Seyrig* (Paris, 1991), no. 395.

⁵⁸⁰ Aslen Türk olan eski kölelerden Duzbari Suriye valisi olarak atanmış ve Halep'i ele geçirme görevi kendisine verilmiştir.

⁵⁸¹ Aslında Musaraf başka bir Roma kalesini de ele geçirmiştir, Bikisa'il: Antakyalı Yahya, III, 504.

Müslümanlar'a karşı yapılacak seferin hazırlığındaydı. Philomilion'a⁵⁸² varınca Berroia a bir heyet kendisine ulaştı ve hediyeler sunarak af dilediler; eskisi gibi kendilerine hizmet eden ve vergilerini zamanında ödeyen bir kent olacaktı. Kendisiyle birlikte olan birçok tecrübeli ve yetenekli komutan (Ioannes Chaldos onlardan bir tanesidir)⁵⁸³ bu teklifi kabul etmesini istedi çünkü yaz mevsiminde Suriye'de su sıkıntısı baş gösteriyordu ve bu durum savaş için hiç uygun değildi; çünkü doğuştan bu ortama alışık olan Araplar'a karşı ağır zırhlarla ve silahlarla donatılmış Roma askerlerinin hiçbir şansı olmayacaktı. İmparator bu söylenenlerin hiçbirine kulak asmamıştı çünkü kendisinden öncekiler gibi bir cesaret örneği göstererek adını duyurmak istiyordu⁵⁸⁴. Suriye'ye doğru ilerlemeye devam etti ve Berroia'dan iki günlük yürüyüş mesafesi uzaklıkta bulunan kaleye (adı Azazion'du)⁵⁸⁵ gelerek kampını kurdu ve olacakları beklemeye başladı. Kamp yaptığı yerde beklerken Excoubitores [imparatorluk muhafızları] komutanı Leo Choirosphaktes'i adamlarıyla birlikte⁵⁸⁶ Araplar'ın herhangi bir saldırı hazırlığında olup olmadığını ve kamp kurdukları yerin iyi bir konuma sahip olup olmadığını keşfetmeleri için bölgeye gönderdi. O sırada ortada bulunan düzlüğü koruyan ve beklemeye olan Araplar'ın eline bir şans geçmişti. Aniden saldırıya geçerek Leo'yu yakaladılar ve ordusunu darmadağın ettiler. Bu olay sayesinde iyice cesaretlenerek erzak ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak isteyen Romalılar'ı alenen engellediler. En büyük zararı ise onların sularını keserek verdiler. Susuzluktan çok kötü duruma düşen askerler ve atlar sonunda yakalanarak katledildi. Daha sonra patrici Konstantinos Dalassenos⁵⁸⁷ düşmanı durdurması için gönderildi. Fakat o da etkisiz hale getirildi ve bu durum Romalılar'ı özellikle de imparatoru perişan etti. Tarumar olmuş bir şekilde kampa geri dönünce bütün kampı bir kaos havası sardı; o andan sonra herkes kendi canını düşünmeye başlamıştı ve kimse savaşa girmek istemiyordu. Bir heyet oluşturuldu ve kampın şafak vakti dağıtılarak Antakya'ya dönülmesi kararı verildi; vergi döneminin on üçüncü yılında iki Ağustos günü, AM 6538⁵⁸⁸, bütün kapılar açıldı ve Antakya'nın yolu tutuldu. Birçoğu dizanteri hastalığına yakalanmıştı; diğerleri de susuzluktan kıvranıyordu. Kamptan çıkar çıkmaz Araplar'ın saldırısına uğradılar. Romalılar'ın bu saldırıya karşı koyacak güçleri kalmadığından, çok korkunç bir

⁵⁸² Antakya'ya giden askeri yol üzerinde bulunan hazırlık noktası.

⁵⁸³ Bu kişi yirmi iki yıl boyunca Samuel'in esiri olan eski Selanik Dükü'dür.

⁵⁸⁴ Suriye sınırını ciddi bir boyutta tehdit eden herhangi bir şey yoktu. Psellos'a göre Romanos kendinden önce gelen imparatorlara özenmekteydi.

⁵⁸⁵ Hala Aazaz diye bilinen bu kale Halep'in kuzeyinde bulunur.

⁵⁸⁶ Exkoubitores (İmparatorluk Muhafızları).

⁵⁸⁷ Antakya'nın eski dükü olan bu kişi Bedeviler'e karşı savaşmada oldukça tecrübeliydi; onun başarısızlığı komplo dedikodularının çıkmasına neden oldu.

⁵⁸⁸ 10 Ağustos 1030: Antakyalı Yahya, III, 498.

hezimete maruz kaldılar; bazıları kendi arkadaşları tarafından ezilerek can verirken diğerleri canlı olarak esir edilmiştir⁵⁸⁹. Tam o sırada alay konusu olacak bir şey meydana geldi. Ne komutanlar (ki aralarında cesaretleriyle ünlü olanlar da vardı) ne de askerler bu saldırıya karşı koyacak kadar gözü pek değildi; hepsi arkalarına bile bakmadan utanç içinde kaçtılar. Bununla birlikte onların arasında imparatorun hizmetkârlarından olan bir hadım vardı. Arkadaşlarının öldürülmesine ve mallarının yağmalanmasına daha fazla sessiz kalamamıştı. Atını bir o yana bir bu yana sürerek tüm süratiyle Müslümanlar'a saldırıyordu. Okuyla düşmanlardan bir tanesini öldürürken diğerlerini de oradan uzaklaştırmayı başardı; kendisinin olanı aldı ve mutlu bir şekilde geri döndü. {Askeri tecrübeden değil paraya duyduğu aşk bu sefil hadımı hayatını riske atarak harekete geçirmiştir.}⁵⁹⁰ İmparator neredeyse esir düşüyordu ki son anda Antakya'ya sığınarak kurtulabildi. Hetaireiai'ler (imparatorluk muhafızları) kahramanca savaşarak hem kendilerini hem de imparatorun hayatını kurtarmışlardır.

6. O dönemde George Maniakes⁵⁹¹ Telouch temasının komutanıydı⁵⁹². Savaştan dönen sekiz yüz kadar zafer sarhoşu Arap onun yanına gelerek imparatorun ellerinde olduğunu ve geri kalan Romalıları'nın da öldürüldüğünü söyleyerek ondan derhal şehri teslim etmesini istediler; kendisini aynı tehlikeye atmak istemezdi. Gün ağarır ağarmaz o ve yanındakilerin etrafı sarılarak yok edileceklerdi. (382) George kendisine yapılan bu uyarıları kabul ediyormuş gibi yaptı. Bol miktarda yiyecek ve içeceği onlara göndererek şafak vaktine kadar bir süre dinlenmelerini, adamlarıyla birlikte ellerinde olan tüm paraları da teslim ederek Araplar'ı Telouch'un efendileri yapacağını söyledi. Bu sözlere aldanan ve ertesi gün her şeye sahip olacaklarını düşünen Araplar gece boyunca herhangi bir güvenlik önlemi almadan yiyip içip sarhoş oldular. Fakat gece yarısı dünyadan bir haber uykudayken George saldırıya geçti ve hepsini oracıkta katletti. İki yüz seksen deveyi üzerlerinde Roma ganimetleriyle ele geçirdi. Ölenlerin kulaklarını ve burunlarını keserek Kapadokya'da bulunan imparatora gönderdi (uğradığı hezimetten

⁵⁸⁹ Antakyalı Yahya'nın, III, 498, aktarımları daha tutarlıdır: felaketzedelerin sayısı birkaç kişiyle sınırlıydı. Sadece bir subay esir edilirken ikisi de öldürülmüştür. Kanıt olarak, Halep valisi Simal Mirdas'ın III. Romanos'a bir mektup yazarak eski görevinin kendisine geri verilmesini ve tıpkı II. Basileios ve VIII. Konstantinos döneminde olduğu gibi Romalıları'nın müttefiki olmaya devam edeceklerini bildirmesi gösterilebilir.

⁵⁹⁰ Sadece MS U.

⁵⁹¹ Bu *Synopsis (Özet)*'de yer alan büyük askeri kahramanlardan biri olan bu kişiden ilk defa bahsedilmiştir. Bu ailenin kökeni bilinmemektedir.

⁵⁹² Teluch Halep ve Maraş arasında bulunan bir kenttir. Kent 962 yılında Nikephoros Phokas tarafından Hamdaniler'den alındıktan sonra temanın yönetim merkezi olabilmektedir.

sonra Phokas'ın kentine ulaşmış ve dinlemeye çekilmişti). Bu başarısından ötürü imparator kendisini Lower Media'nın *katapan*'ı ilan etmiştir⁵⁹³.

7. İmparator Suriye'den ayrılırken kayınpederi Konstantinos'a de hizmet eden Symeon'u doğu orduları komutanı olarak atarken Mistheia'lı Niketas'ı da Antakya valisi yapmıştır. Sahip oldukları tüm güçleri kullanarak Mousaraph tarafından inşa edilen Menikos adındaki kalenin savunma hattını zorlamaları için kullanmalarını emretti ve böylelikle Suriye'yi onun saldırılarından kurtarmış olacaktı. Fakat onlar o kadar acemice saldırıya geçtiler ki Mousaraph gece vakti kalesinden fırlayarak sahip oldukları mancınıkları yakarak onları utanç içerisinde oradan uzaklaştırdı⁵⁹⁴. Bunu duyan imparator öfkesine hâkim olamadı; en güvenilir hizmetkârlarından biri olan **protospatharios** Theoktistos'u hükümdar komutan sıfatıyla Romalı ve yabancı askerlerden oluşmuş büyük bir orduyla Suriye'ye gönderdi. Tripoli Emiri Pinzarach⁵⁹⁵ ile bir araya gelerek Arap egemenliğinde olan yerlere zarar vermesini emretti. Görünüşe göre bu Pinzarach kendisine karşı yapılan saldırılardan ötürü Mısır'ın *amermoumnes*'ine olan bağlılığından vazgeçmişti. Mısırlılar, silahlı kuvvetler komutanı Türk Tousper'i yeteri sayıda askerle birlikte Pinzarach'ı zapt etmesi için göndermişlerdir. Pinzarach tek başına Mısır ordusuna karşı koyamayacağını anlayınca, müttefik olarak gördüğü imparator Romanos'tan yardım istemiştir. Romanos bu talebi geri çevirmemiştir; Theoktistos'u Pinzarach'a destek olması için göndermiş ve yolunun üzerinden bulunan Menikos kalesine saldırması emrini vermiştir. Theoktistos yola çıkmış, Pinzarach ile bir araya gelerek kendisine verilen emri yerine getirmeye koyulmuştur. Mısırlı komutan Tousber, bu ani saldırı ve düşmanın sayısı karşısında ne yapacağını bilememiş ve evine dönmüştür; Mousaraph da düşmanın bu saldırısına karşı koyamamıştı. Menikos'u terk ederek kaçmış fakat Tripoli yakınlarında yakalanarak öldürülmüştür⁵⁹⁶. Theoktistos'un adamları bu kaleyi (Mousaraph'ın yeğenlerinden biri tarafından kendilerine teslim edilmiştir)⁵⁹⁷ ve sarp kayalıklara inşa edilmiş

⁵⁹³ Media bir süreliğine iki temadan meydana gelmiş gibi görünmektedir. Yukarı Media'nın Van Gölü ile bağlantılı olduğu bilinmektedir ve bu terim Vaspuran *katapanate*'in bir kısmını veya tamamı anlamına gelmekteydi. Aşağı Media ise Euphrates şehirlerinin ötesindeki temalar için kullanılmış olmalıdır (örneğin Samosata) çünkü Maniakes bu bölgeyi birkaç yıl önce işgal etmişti.

⁵⁹⁴ Niketas ve Symeon 1030 yılının Aralık ayında Aazaz'ı ele geçirmişlerdir ve bu da Mirdasileri barış görüşmeleri yapmaya zorlamıştır: Antakyalı Yahya, III, 506.

⁵⁹⁵ Tripoli emiri el-Hassan b. el-Mufarric el-Cerrah, 1013/14-1041/2.

⁵⁹⁶ Antakyalı Yahya, III, 521-7 *katapan* Niketas tarafından Musaraf'a karşı yürütülen ve yüzlerce esir alınmasıyla 1032 yılında sona eren bu savaş hakkında daha detaylı bilgiler vermektedir.

⁵⁹⁷ 1 Aralık 1031. Niketas Musaraf'ın akrabalarının da içlerinde bulunduğu 810 kişiyi esir almıştır: Antakyalı Yahya, III, 512.

Argyrokastron⁵⁹⁸ adında diğer bir kaleyi ele geçirdiler. Bu sorunun çözülmesinden sonra Theoktistos, Pinzarach'ın oğlu Alach'ı da yanına alarak başkente gelmiştir. İmparator kendisini patrici rütbesiyle onurlandırmıştır. Hemen arkalarından Antakya valisi Mistheia'lı Niketas eşliğinde Pinzarach da başkente ulaştı. İmparator kendisini hoş bir şekilde karşılayarak hediyelere boğdu ve bayram havasında evine uğurladı. Ayrıca fidye karşılığında Choirosphaktes'i de özgürlüğüne kavuşturarak yakınlarının yanına gönderdi⁵⁹⁹.

8. Daha önce de bahsedildiği gibi **protospatharios** Orestes imparator II. Basileios tarafından Sicilya'ya gönderilmişti. Savaş tecrübesi ve herhangi bir yönetim becerisi yoktu. (384) Ellerine geçen şansı iyi değerlendiren Sicilya'lı Müslümanlar o sırada dizanteri hastalığıyla başı dertte olan Romalılar'a karşı sürpriz bir saldırı gerçekleştirerek birçoğunu katletmişlerdir⁶⁰⁰. Bu utancı ortadan kaldırmak üzere Yunanistan ve Makedonya'dan askerleri bir araya getirerek bir ordu oluşturdu ve İtalya'ya gönderdi. Fakat ordunun başında bulunan komutan işe yaramaz bir ahmak olduğu için herhangi bir başarı elde edemediler. Aynı yıl, AM 6539⁶⁰¹, vergi döneminin on dördüncü yılında, Prousianos kendi özgür iradesiyle bir keşiş olmak için başının tepesini kazıttı ve annesi Boukellarion temasında bulunan Mantineion manastırından alınarak Thrakesion temasına transfer edildi. Ayrıca Patrici Konsantinos Diogenes de kuleden serbest bırakıldı ve başının tepesi kazıtılarak **Stoudios** manastırında keşiş oldu. İmparator Romanos Triakontaphyllos kentini satın alarak Yüce Meryem Ana adına bir manastıra dönüştürdü⁶⁰². Bu iş için herhangi bir bütçe ayrılmadı fakat halk taşları ve diğer yağı malzemelerini taşımaları için zorlandı. Blachernae'da bulunan Meryem Ana Kilisesi'ni ve Ayasofya'nın adını gümüş ve altınla yazdırarak süsledi. Blachernae da bulunan ibadethaneyi yenilerken orada bulduğu eski bir kutsal eserin tamir edilmesi emrini verdi. Duvarı bulunan gümüşlerin kalkmış olduğunu görünce hepsini kazıtarak yerine yenilerini yaptırtmıştır. Bu eski sıva kaldırılınca tahta üzerine yapılmış eski bir portre gün ışığına çıkmıştır. Bu resimde Meryem Ana kucağında Yüce İsa'yı

⁵⁹⁸ “Gümüş Kale” anlamına gelen şimdiki adı Ullaika olan Manika'nın güneyinde Balanea'nın batısında yer alan yer.

⁵⁹⁹ Suriye'deki durum herhangi bir üzücü durumla karşılaşılmadan tamamen kontrol altına alınmıştı.

⁶⁰⁰ Bu bilgi *Chronica Siculo-Saracena* tarafından teyit edilmiştir. İtalya *katapan*'ı Christopher Bulgaris'in desteğine rağmen, Orestes 1028'in sonlarında veya 1029'un başlarında Reggio'da yenilgiye uğratılmıştır: Felix, *Byzanz und Islam*, 201.

⁶⁰¹ 1 Eylül 1030'dan 31 Ağustos 1031'e.

⁶⁰² Romanos, Peribleptos'u Marmara Denizi'nin kıyısında bulunan ve Bizans'lı bir aileden alınan **Stoudios** manastırının yakınında bir yere kurmuştur. O yapının temeli bugün Sulu Manastırı olarak bilinmektedir: R. Janin, *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantine*, I: *Le siège de Constantinople et le patriarcat Ocuménique*, III: *Les églises et les monastères* (Paris, 1960), 218-22; C. Mango, “The monastery of St Mary Peribleptos (Sulu Manastır) at Constantinople revisited”, *REArm*, n.s. 23 (1992), 473-93. Yapı da bir hastane bir de misafir evi bulunur: Antakyalı Yahya, III, 536.

tutmaktadır. İmparator V. Konstantinos Kopronymos'un zamanından o güne kadar üç yüz yıl herhangi bir hasar görmeden kalmayı başarmıştı⁶⁰³.

9. AM 6450⁶⁰⁴, vergi döneminin on beşinci yılının Eylül ayında Halep emirinin oğlu Amr getirdiği hediyelerde birlikte imparatora gelerek barış anlaşmalarını uzatmak istediklerini ve vergilerini ödemeye devam edeceklerini bildirdi. Atinalı **protospatharios** Theophylact gönderildi; anlaşmayı imzalayarak Halep halkı ile birçok konuda uzlaşma sağladı. Kutsal Haç Kutlamaları'nın hemen ardından (14 Eylül) imparatoriçe Zoe Petrion'a gelerek kız kardeşi Theodora'nın saçının tepesini kazıttı çünkü onun rezil davranışlarını ve yaptıklarını durdurmanın başka bir yolu yoktu. Romanos kendi öz yeğenini Büyük Ermenistan'ın hükümdarıyla evlendirdi ve kendilerine yüklü miktarda mal mülk verdi⁶⁰⁵. İmparator, Suriye'ye ikinci bir kez saldırıcağı gibi Mesanakta'ya doğru ilerledi. Bu sırada, Konstantinos Diogenes ile birlikte imparatoriçenin kız kardeşi Theodora'nın Illyricum'a kaçma hazırlığında olduğu Selanik piskoposu Theophanes tarafından imparatoriçeye bildirildi ki bu durum Dyrrachion metropolü ve Peritheorion piskoposunun bilgisi dâhilindeydi⁶⁰⁶. Piskoposlar ve Diogenes hemen tutuklanmışlardır; Konstantinos, **praepositos** Ioannes (imparator olacak olan Mikhail'in kardeşidir ve **orphanotrophos** rütbesine terfi etmiştir) tarafından Blachernae sarayında sorgulanırken kendisini sarayın duvarına asmış, boynu kırılmış ve ölmüştür. İntihar edenlerin arasına gömülmüştür. Piskoposlar Mesanakata'da bulunan imparatora gönderilmiş ve daha sonra serbest bırakılmışlardır.

10. Bir Cuma günü, 28 Temmuz⁶⁰⁷, gece yarısı gökten bir yıldız tüm yeryüzünü aydınlatarak güneyden kuzeye doğru kaydı ve hemen ardından Roma imparatorluğuna bir hastalık musallat oldu: Araplar Malatya'yı kadar Mezopotamya'yı yağmalamışlar⁶⁰⁸, Peçenekler Tuna'yı geçerek Mysia'yı harap etmişler, Müslümanlar Illyricum'dan Corfu'ya kadar tüm sahil şeridini ateşe vermişlerdir⁶⁰⁹. Genellikle bu düşmanlar

⁶⁰³ Blachernitissa olarak bilinen Bakire figürü birçok mührün de üzerinde bulunmasından anlaşılmasıyla çok hızlı bir şekilde yayılmıştır: W. Seibt, "Die Darstellung der Theotokos auf byzantinischen Bleisiegel, besonden im II. Jahrhundert", *SBS*, I (1987), 35-56, esp. 43-4; B. Pentcheva, "Rhetorical images of the Virgin: the icon of the "usual miracle" at the Blachernai", *RES: Antropoloji ve Estetik Dergisi*, 38 (2000), 34-5.

⁶⁰⁴ Eylül 1031.

⁶⁰⁵ John-Smbat 1020-41 yılları arası Ermenistan'ı yönetmiştir. III. Romanos, Causasus bölgesinin önde gelen iki Hristiyan ailesinin evlenmesiyle onun amcası olmuştur.

⁶⁰⁶ Trakya kırsalından yer alan Rodop dağlarındaki Traianoupolis denen piskoposluk bölgesi: P. Soustal, *Thrakien (Thrake, Rodope und Haimŋontos)* (TIB, 6, Viyana, 1991), 394-5. Konstantinos Diogenes'in komuta ettiği batı birlikleri tarafından desteklendiği açıktır; halkı ayaklandırdıkları dedikoduları da Peritheorion'dan çok uzak olmayan Dyrrachion, Selanik ve Mosynoupolis'te yayılmaya başlamıştı.

⁶⁰⁷ AD 1032.

⁶⁰⁸ Araplar büyük ihtimalle Urfa'nın kaybedilmesine karşı tepkilerini dile getiriyorlardı ki bu durum bir süre sonra Skylitzes tarafından bildirilecektir.

⁶⁰⁹ Ziri emirlerine vefa borcu olan Sicilyalı ve Magribli korsanlar.

başlarına herhangi bir şey gelmeden evlerine dönebilmişlerdir fakat Müslümanlar Ragusa halkının ellerinde çok kötü bir duruma düşmüşlerdir ve Nauplion'⁶¹⁰ komutanı patrici Nikephoros Karantenos ise kendilerine güç kullanarak gemilerini ele geçirmiştir. Hayatta kalanlar ellerinde bulunan Romalı esirleri ölüme terk etti fakat eve dönüş yolunda gemileri azgın denizler yüzünden battı ve öldüler.

11. Bu yılda⁶¹¹ Kapadokya, Paphlagonia, Armeniakon teması ve Honoriad'da o kadar kötü bir kıtlık ve salgın baş gösterdi ki bu bölgelerde yaşayan olan insanlar yaşamlarını sürdürebilecek bir yer bulma umuduyla doğup büyüdükleri yerleri terk ettiler. Bu göçün sebebinden bihaber olan ve Mesanakata'dan başkente doğru ilerleyen imparator yolda onlara rastladı. Kendilerine para ve diğer ihtiyaçları olan şeyleri vererek geri dönmeleri için zorladı. O sırada Antakya Kilisesi'nin başkanı olan Mikhail ise bu kıtlıktan ve salgından mağdur olanların iyileşmesi için elinden geleni yaptı.

12. 13 Ağustos Pazar günü gecenin ilk saatlerinde, AM 6540⁶¹², çok şiddetli bir deprem meydana geldi. İmparator başkente ulaştı ve kendisinin yokluğunda hayatını kaybeden eski karısı Helena adına sadakalar dağıttı. Aynı yıl içinde Şubat ayında bir yıldız büyük bir gürültüyle ve patırtıyla gökyüzünün bir ucundan diğer ucuna kaydı. 15 Mart⁶¹³ ayına kadar bu olay gözlenmiştir ve o yıldızın hemen üzerinde bir yay bulunuyordu. 6 Mart günü gece 3 sularından bir deprem meydana gelmiştir.

13. Bu arada Müslümanlar binlerce gemiyle yaklaşık on bin kişiyle Afrika'yı işgal etmekteydiler; adalara ve sahillere büyük hasarlar verdiler. (387) Nikephoros çok daha az sayıda askerle onlarla savaşa girerek etkisiz hale getirdi ve beş yüz Müslüman'ı zincire vurarak imparatora gönderdi. Yine aynı yıl Samosata'da yaşayan ve Euphrates şehirlerinin komutanı olan Goudelios Maniakes'in oğlu George Maniakes Osroene'de bulunan Edessa şehrini ele geçirmeyi denedi. Şehir Türk Salaman⁶¹⁴ tarafından kontrol ediliyordu. Bu şehir kendisine Misepherkeim/Martyropolis emiri tarafından emanet edilmişti fakat rüşvet ve diğer faydalar sağlayarak o gece şehri Maniakes'e teslim etmiştir. Maniakes üç güçlü kuleyi güvence altına almış ve kapılarına dayanan

⁶¹⁰ Nauplion **strategos'undan** bahsedilmesi ilginçtir. Belki de Adriyatik Denizi'nin ve müttefik kent olan Ragusa'nın yakınına bulunan (Araplar'ın saldırdığı yer) Naupaktos olmalıydı.

⁶¹¹ Hala 1032 çünkü III. Romanos Mesanakata'dan İstanbul'a (Bizans) giderken yolda sığınmacılarla karşılaşır.

⁶¹² 13 Ağustos 1032.

⁶¹³ Milattan sonra 1033.

⁶¹⁴ Urfa Hisarı'nı kuşattıktan sonra (Ekim 1031) Süleyman b. el-Kurgi bir veya iki mektupla Bizans'a geldi: Abgar'ın mektubu ve İsa'nın ona cevabı. Bu kutsal emanetler imparator, patrik ve yüksek rütbeli memurlar tarafından teslim alındı; Sarayda koruma altına alınmıştır: Antakyalı Yahya, III, 514-16, iki mektubun ayrıntılarını vermektedir.

istilacıları cesurca geri püskürtmüştür. Miepherkeim emiri⁶¹⁵ Apomerbanes bu olanlardan haberdar olunca hemen ordusunu alarak kulelere saldırıya geçti fakat George azimle onlara karşı koydu. Emir geri çekilmek zorunda kaldı ve ne yapacağını bilmiyordu. En gözde binaları yerle bir etti ve Büyük Kilise'nin de aralarında bulunduğu şehrin güzellerini yağmaladı. Değerli eşyaları develere yükledi ve şehri ateşe vererek Martyropolis'e döndü⁶¹⁶. Maniakes, şehrin merkezinde yer alan ve yüksek bir kayanın üzerine inşa edilmiş kaleyi ele geçirerek dışarda bulunan adamlarını içeri çağırarak şehirdeki egemenliğini sağlamlaştırmıştır⁶¹⁷. Abgar'a gönderilmiş Yüce İsa'nın el yazması mektubunu imparatora yollamıştır.

14. Mısırlı (Hakem) Azizios⁶¹⁸ deliydi ve Hristiyanlara birçok acı yaşatmıştı. Kudüs'te bulunan Mesih İsa Kilisesi'ni yerle bir etmiştir fakat daha sonra kendisi de korkunç bir şekilde can vermiştir. Oğlu (annesi Romalı bir esirdir) kiliseyi yeniden inşa etmek isteyenlere müsaade etmiştir⁶¹⁹. İmparator ivedilikle gerekli olan malzemeleri göndermek için yola koyulmuştur fakat sonunu göremeden ölmüştür. Kendisinden sonra gelen Mikhail⁶²⁰ bu görevi tamamlamıştır.

15. İmparator'un kardeşinin kocası Konstantinos tarafından kör edilmiş olan General Basileios Skleros fikirleri sürekli değişen dengesiz birisiydi. Kendisini General yapan ve sayısız yardımda bulunan Romanos'a karşı bile komplo hazırlığına girmiştir. Fakat bu plan gün yüzüne çıkmıştır ve karısıyla birlikte şehirden ihraç edilmiştir.

16. Maniakes yıllık vergileri olan elli pound (libre) altını Edessa'dan imparatora göndermişti. Mısırlılar tarafından yenilgiye uğratılan Tripoli emiri Pinzarach kaçarak başkente gelmişti⁶²¹; imparator kendisini büyük bir orduyla ve **hetaireiarch** Theoktistos ile birlikte yeniden Suriye'ye göndermiştir. Ayrıca **protospatharios** Abidoslu

⁶¹⁵ Nasrüddevle İbn Mervan 1061 yılına kadar emirlik yapmıştır.

⁶¹⁶ Urfa'nın ele geçirilmesi ve yakılmasının doğrulanması hakkında detaylı bilgi için: *Urfalı Mateos*, 51-5.

⁶¹⁷ Antakyalı Yahya, III, 518, operasyonların detaylarını anlatmaktadır; T. Riper'in, *Die Marwaniden von Diyar Bakr: eine kurdische Dynastie im islamischen Mittelalter* (Würzburg, 2000), 299-303, adlı tasfiri birçok doğulu kaynağa dayanmaktadır.

⁶¹⁸ Yunan yazıtlarda bulunan (Azios) ve MSS'lerin birçoğunun verdiği isim yanlıştır. MSS B ve U doğru olanı belirtir: Azizios.

⁶¹⁹ III. Romanos ve Fatimi halifesi ez-Zahir arasından geçen görüşmelerde barışın sağlanabilmesi için imparator üç koşul üzerinden ısrarcı olmuştur: Holy Sepulchre kilisesi yeniden inşa edilecek, halife Halep'e karşı herhangi bir saldırıda bulunmayacak ve Sicilya'da bulunan Araplar'a herhangi bir destekte bulunmayacaktır. Bu koşullar tabi ki kabul edilemezdi; Bu ateşkes IV. Mikhail dönemine kadar sağlanamamıştır: Antakyalı Yahya, III, 532.

⁶²⁰ Aslında bu görevi gerçekleştiren Konstantinos Monomachos'tur.

⁶²¹ Kekaumenos (bu kişiye Apelzarach demiştir ve Araplar'ın başkanı anlamına gelen *-phylarchos-* olarak nitelendirmiştir) emirin Bizans'a yaptığı son ziyaretin sessiz sakin olmadığını bildirir. Başkentte vardığından öncekilerden çok daha şaşalı bir karşılama beklerken hapse atılmış ve imparator ölene kadar orda kalmıştır: Kekaumenos, 302.

Tekneas'ın⁶²² komutasında bir donanmayı Mısır'a yollamıştır; Nil Nehri'nin ağzına ve İskenderiye'ye olabildiğince zarar vermeleri emrini vermiştir. Yola çıkarak İskenderiye'ye baskı kurmaya başladı. Çok sayıda gemiyi ele geçirdi ve yüklü bir ganimetle herhangi bir zayıat vermeden geri döndü. Müslüman Âlim, Perkrin⁶²³ adında bir kaleyi (Babil'in çok yakınında bulunur) kendisini patrici yapacağı ve çeşitli faydalar sağlayacağı ümidiyle imparatora teslim etmiştir⁶²⁴; oğlu aracılığıyla imparatorla iletişime geçmiştir. Kale, Chryselios adını kullanan patrici Bulgar Nicholas⁶²⁵ tarafından teslim alınmıştır; Bizans'a gelen bu Müslüman'ın (Saracen) oğlu imparatorun rahatsızlığından dolayı herhangi bir ilgi ve alaka görememiştir. Öfkeyle geri dönerek teslim ettikleri kaleyi geri almaları hususunda ailesini ikna etmiştir. (Âlim) yerel Persliler ile işbirliği yaparak bir gece ani bir saldırıyla kaleyi geçirdi ve Chryselios'un dikkatsizliği ve ihmali yüzünden altı bin Romalı asker hayatını kaybetti. Fakat bu olaydan kısa bir süre önce patrici Niketas Pegonites⁶²⁶ orayı yönetmesi için gönderilmişti; (389) Ruslar ve diğer Roma kuvvetleriyle birlikte uzun süren bir kuşatmanın ardından ani bir saldırıyla kaleyi ele geçirerek Âlim ve oğlunu öldürmüştür. Bu olayın üzerine Abasgia'lı George'un karısı ve aslen bir Alan⁶²⁷ olan Alde imparatora gelerek son derece güçlü bir kale olan Anakouphia'yı⁶²⁸ imparatora teslim etmiştir. İmparator onun oğlu Demetrios'u onurlandırarak General rütbesine yükseltmiştir. Karantenos ganimet arayışı içinde olan diğer bir Müslüman topluluğuna karşı bir zafer kazanmıştır; ele geçirdiği altı yüz adamı zincire vurarak imparatora yollamıştır⁶²⁹.

17. AM 6547⁶³⁰, 17 Şubat günü bir deprem meydana gelmiş ve Suriye şehirleri büyük zarar görmüştür. Orestes görevinden alınarak yerine Leo Opos⁶³¹ İtalya'da bulunan kara birliklerinin başına getirilmiştir bu arada imparator Basileios'un yakın hizmetkârlarından biri olan Ioannes de donanmanın başına geçmiştir. Doğu temaları bir

⁶²² Bu bir Yunan adı değildir; Türk veya Kafkas kökenlidir. Tekneas'ı Abidos'un komutanı olarak kabul etmek zorunda değiliz. Bu sefer 1033 yılının bahar dönemine kadar uzanır; bu seferin amacı ateşkes sürecini hızlandırmak olmuştur.

⁶²³ Bugünkü Muradiye olan yer Van Gölü'nün doğusunda yer alır Babil'den (Bağdat) baya uzaktır.

⁶²⁴ Bu emir amcası Azerbaycan emiri ile anlaşmazlık içerisindeydi.

⁶²⁵ Dyrrachion'u II. Basileios'a teslim eden aile.

⁶²⁶ Son Bulgar saldırılarına karşı Dyrrachion'u başarılı bir şekilde savunan deneyimli bir komutan.

⁶²⁷ Bu prenses Alania kralının kızı ve I. George'un ikinci karısıydı: Toumanoff, *Dynasties*, 134.

⁶²⁸ Anakouphia (Gürcü kaynaklarda Anakopia ve Trachis olarak da bilinir) Karadeniz kıyısındadır ve Sebastoupolis'in kuzeyinde yer alır. Bu kale Alania'ya giden yolları kontrol ettiği için stratejik bir öneme sahipti. Ayrıca oradan imparatorluğa çok değerli paralı askerler gelmiştir.

⁶²⁹ Karantenos'un bu zaferi bir önceki zaferinin aynısı olabilir çünkü Skylitzes'in III. Romanos bölümüyle alakalı aktarımları çok düzenli değildir.

⁶³⁰ AM 6542 tarihini veren MSS'leri takip etmek daha iyi olacaktır; deprem 17 Şubat 1034 yılında meydana gelmiştir.

⁶³¹ İtalyan kaynaklara göre bu adamın Hristiyan adı Konstantinos'du ve 1 Mayıs 1033 tarihinde Bari'ye gelmiştir: V. Von Falkenhausen, *La dominazione bizantina nell' Italia meridionale dal IX all' XI secolo* (Bari, 1978), 92-3.

süre çekirge istilasına maruz kalmıştır ve bu durum orada yaşayan insanların çocuklarını satarak Trakya'ya göçmelerine sebep olmuştur. İmparator bu insanların her birine üç parça altın vererek evlerine geri yollamıştır. Sonunda güçlü rüzgârlar çekirgeleri Çanakkale Boğazı'nın (Hellespont) sularına sürüklemiş ve yok etmiştir. Daha sonra bu çekirgeler karaya vurarak sahili kapladı. İmparator şehre suyu getiren boruları ve bu suyun muhafaza edildiği mahzenleri yenilemiştir. Daha sonra depremden zarar gören cüzzam evini⁶³² ve diğer bütün düşkünler ve kimsesizler evlerini tamir ettirdi. Bir bakıma yapılan her iyi iş onun eseri idi. Fakat kronik bir hastalığı vardı; saçları ve sakalları dökülmüştü. Daha sonraları **orphanotrophos** olacak olan Ioannes tarafından zehirlendiği söylenir. Bu Ioannes (390) Romanos imparator olmadan önce ona hizmet etmiş ve onun tahta geçişiyle daha da güçlenmiştir. Mikhail, Niketas, Konstantinos ve George adında dört kardeşi vardı. Aralarından Konstantinos ve George doğuştan hadım olan serseri kişilerdi. Niketas'ın cinsel organı mevcuttu ve yeni yeni sakalları çıkmaya başlıyordu. Fakat Mikhail çoktan olgunluğa ulaşmış ve tam bir adam olmuştu. Her ikisi de para takası işini yapıyordu; önceden demir paraları bozuyorlardı. Ioannes sayesinde her ikisi de imparatora yakınlaşma fırsatı yakalamış kaderin de yardımıyla giderek güçlenerek daha da imparatorluk üzerindeki etkilerini arttırıyorlardı. Diğerlerine farklı görevler verilirken Mikhail imparator tarafından Pantheon⁶³³ yöneticisi olarak atanmıştır. İmparatoriçe bu adama çılgınca âşık oldu; gizlice buluşarak birlikte oldular⁶³⁴. Söylenene göre kimse kendisinden şüphelenmesin diye imparatoru yavaş etki eden bir zehirle zehirleyen kraliçe ondan kurtularak Mikhail'in yeni sahibi olmasını sağlamıştır. Bu yüzden imparatorun bu acılı hayatına sebep olan şey insanı hemen öldüren değil de yavaş yavaş sona götüren bir zehirdi. Yatalak olmuştu ve tüm gücüyle ölüm için dua ediyordu. Bu durum vergi döneminin ikinci yılı olan 11 Nisan tarihine kadar devam etti, AM 6542⁶³⁵. Daha sonra Kutsal Hafta'nın Perşembe günü senatörlerin maaşlarını dağıttıktan sonra, Büyük Sarayın hamamlarında yıkanmak istediğini söyledi. Hamama gitti ve Mikhail'in uşakları tarafından acımasızca havuzda⁶³⁶ boğularak öldürüldü. Beş yıl altı ay boyunca imparatorluk yapmıştı. Ve yine o gece, Mesih'in ilahilerini söylerken, iddiaya göre patrik Alexios imparator Romanos tarafından saraya çağırılmıştır. Saraya varınca, imparator Romanos'un ölmüş olduğunu görür.

⁶³² MSS MNUDH 'yetimhane'.

⁶³³ Sarayın içinde bulunan kamaralardan bir tanesidir.

⁶³⁴ Psellos'un bu olanlar hakkında söyleyecek çok şeyi vardır.

⁶³⁵ 11 Nisan 1034.

⁶³⁶ Psellos da imparatorun ölümüyle alakalı olarak aynı bilgileri vermektedir fakat Antakyalı Yahya'ya göre, III, 536 imparator veremden ölmüştür.

Chrysotriklinos süslenmişti; bir tahtta oturan Zoe, Mikhail'i davet ederek patrikten nikâhlarını kıymasını ister. Bu istek karşısından şaşkına dönen ve ne diyeceğini bilemeyen Alexios bunu yapıp yapmama konusunda kararsızdı⁶³⁷. Fakat Zoe ile birlikte Ioannes patrik ve rahiplere elli pound (libre) altın vererek onların görevlerini icra etmelerini sağladı.

XIX. Bölüm

Paphlogonyalı IV. Mikhail

1. Detaylarını paylaştığımız şekilde öldürüldükten sonra imparator Romanos aynı gün İyi Cuma'da son dönemde kendisi tarafından yaptırılan Peribleptos manastırına gömülmüştür⁶³⁸.

2. Zoe, Mikhail'i başa getirince bir eşten veya imparatorundan yerine bir köleye ve hizmetkâra sahip olacağını düşünüyordu. Babasının hadımlarını çoktan saraya doldurmaya ve devlet işlerinde daha çok rol almaya başlamıştı ki her şey bir anda onun beklentilerinin aksine doğru gelişti. İmparatorun kardeşi Ioannes (Orphanotrophos) çok hareketli bir adamdı⁶³⁹. Saraya adım atar atmaz kardeşinin güvenliği hususunda endişeye düşmüştür çünkü gözlerinin önünde bir III. Romanos örneği vardır. İmparatoriçenin hadımlarını ve en yakın hizmetkârlarını saraydan kovmuş ve kendisine bağlı olan kadınları imparatoriçenin muhafızları olarak atamıştır. İmparatoriçe izin almadan hiçbir şey yapamaz duruma gelmişti. Onun müsaadesi olmadan ne yürüyüşe ne de hamama gidebiliyordu; onu her türlü eğlence ve dinlenmeden mahrum bırakmıştı.

Saraydaki durumu kontrol altına aldıktan sonra tüm dünyaya mektuplar göndererek imparator Romanos'un öldüğünü ve Mikhail'in henüz Romanos hayattayken imparator olarak ilan edildiğini ve imparatoriçe ile evlendiğini duyurdu. Herkes bu durumu memnuniyetle kabul etti ve yeni imparatoru büyük sevinç gösterileriyle karşıladılar; (393) sadece patrici Konstantinos Dalassenos (evinde dinlenmekte olan) bu haberlerden çok hoşnut olmadı. Bu duruma katlanamıyordu. Kendi kendine bu kadar soylu aile varken neden kaba saba üç kuruşluk bir adam

⁶³⁷ Bu evlilik Zoe'nin henüz ikinci evliliğidir fakat dul kalma geleneklerine göre biraz beklemek gerekir. Daha da kötüsü saray onu zinayla suçlamış ve ilk kocasının katili sevgiliyle evlenme niyetinde olduğunu iddia etmiştir. Evliliğin böyle kötü bir ortamda sahnelenmesi papaz kaynaklarından çıkmış olduğu iddia edilmiştir ki bu bilginin kaynağı da büyük ihtimalle Skylitzes'in giriş bölümünde taş attığı Kyzikos'lu Demetrios'tur.

⁶³⁸ 12 Nisan 1034; Psellos defnetme sırasında oradaydı: Mikhail Psellos, *Chronographia*, çev. E. R. A. Sewter (Kondra, 1953), 4.5, 89.

⁶³⁹ Psellos'a göre Zoe'yi Mikhail'in tahta geçmesi için ikna eden kişi bu kişidir: *Chronographia*, çev. Sewter, 4.2, 88.

hepsinin önüne geçerek imparator oluyor diye düşünüp duruyordu. Bunu öğrenen Ioannes başının büyük bir belada olduğunu biliyordu; bütün enerjisini bu adamı nasıl tuzağa düşürebileceğini düşünmekle harcıyordu. Ergodotes⁶⁴⁰ adında hadımlardan bir tanesini sırf bu iş için onun yanına göndermiştir; bu kişiye sözler vererek imparatorun huzuruna getirecekti. Bu sırada Ioannes Senato'yu ve insanları manipüle ediyordu. Senatörleri bir üst kademeye terfi ettirerek ikna ederken diğerlerini hediyeler ve çeşitli faydalarla⁶⁴¹ yatıştırmıştı. Fakat yapılması planlanan eylemin Tanrı'nın tasvip ettiği bir şey olmadığı açıktı. Paskalya Günü'nün on birinci saatinde öyle güçlü bir dolu fırtınası meydana geldi ki sadece ağaçlar değil evler ve kiliseler de çöktü. Mahsuller ve şarap fıçıları yerlere saçıldı; erzak kıtlığı baş gösterdi. Paskalya gününden sonraki gecenin ilk saatlerinde gökyüzünden bir yıldız kaydı; bu yıldızını parlaklığı o kadar fazlaydı ki etrafındaki bütün yıldızlar gölgede kalmış ve bazıları bunu güneşin doğuşuna benzetmişlerdi. İmparator kötü bir ruhun esiri olmuştu; ona yakın olanlar güzel ifadelerle buna çılgınlık hastalığı⁶⁴² diyorlardı ve bu hastalık hayatının sonuna kadar devam etmiştir. Ne ilahi gücün ne de doktorların bir faydası olmadı aksine hayatı boyunca ağır işkence ve eziyetlere maruz kaldı.

3. Ergodotes Dalassenos'un yanına gidince, (394) onun kendisinin vermiş olduğu sözlere güvenerek Bizans'ın yolunu tutmada isteksiz olduğunu fark etti. En güvendiği hizmetkârlarından birini göndererek kendisine zarar gelmeyeceği yönünde daha fazla teminat talep etti ve bu teminatların yerine getirilmesiyle oraya geleceğinin sözünü verdi. Paphloponyalı bir hadım olan Konstantinos Phagitzes imparatora yakın olan kişilerden biriydi⁶⁴³ ve elinde **True Cross** (Mesih İsa'nın çarmıha gerildiği tahtanın parçaları olduğuna inanılan kutsal eser), kutsal Damga⁶⁴⁴, Tanrı Mesih İsa tarafından Abgar'a gönderilen el yazması mektup ve Meryem Ana'nın resmiyle birlikte gönderilmiştir. Oraya varınca Konstantinos ile karşılıklı sözler verildikten sonra birlikte Bizans'a doğru yola çıkmışlardır. İmparator kendisini nezaketle karşılamış kendisini

⁶⁴⁰ VIII. Konstantinos'un bu sadık hizmetkârına 1028 yılında Dalassenos'u İstanbul'a (Bizans) getirmesi emri verilmişti fakat daha sonra bu emir iptal edilmiştir; VIII. Konstantinos hükümdarlığı, c. 3.

⁶⁴¹ Bu döneme tahtın sahibi olan imparatorlar senatörlere ve şehrin tüccarlarına oldukça cömert davranıyorlardı. Çünkü sahip oldukları makamda yerleri garanti değildi ve hanedandan olmadıkları için başkentte yaşayan halkın desteğine bağımlıydılar.

⁶⁴² Mikhail sara hastasıydı.

⁶⁴³ IV. Mikhail'in ailesinin kökeni bilinmemektedir. Ataları Paflagonya denen bir yerden gelmektedir ve imparatorluk bünyesine birçok hadım yetiştirmişlerdir. İçlerinden en ünlüsü ise Mikhail'in kardeşi Orpanotrophos John'dur; P. Magdalino, "Paphlagonians in Byzantine high society", *Byzantine Asia Minor (sixth-twelfth centuries)*, Athens 1998, 141-50.

⁶⁴⁴ Başka bir deyişle Mesih'in yüzü: 944 yılında Edessa *mandylion*'un bir örneği İstanbul'a getirilmiştir: Romanos dönemi, I, c. 37; *ODB*, II, 1082-3.

genel valilik⁶⁴⁵ rütbesine yükseltmiştir. Ayrıca kendisine yüklü miktarda hediye vermiştir ve Kyros kırsalında⁶⁴⁶ bulunan evinde hiçbir izin gereksinimi olmadan özgürce yaşayabileceğini bildirmiştir.

4. Aynı yıl kayda değer bir şey daha oldu. Kışı geçirmek üzere Thrakesion themasında (Trakya Bölgesi) belirli sayıda Vareg bulunuyordu⁶⁴⁷. İçlerinden bir tanesi ormanda dolaşırken bir kadınla karşılaşır ve onun iffetini test etmeye kalkar. Kovalamaca sona erince adam şiddete başvurur fakat kadın Pers tarzı kısa kılıcını kavrayarak adamın kalbine saplar ve oracıkta öldürür. Bu olay civar kentlerde yaşayanlar tarafından duyulunca Varegler bir araya gelerek bu kadını taçlandırırlar ve kendisine saldıran kişinin bütün eşyalarını ona verirler. Ayrıca saldırganın cesedini de bir kenara atarlar ve tıpkı suikastçılar gibi gömülmeden orada kalır.

Çanakkale Boğazı kıyılarına vuran çekirge sürüleri kendinden yeniden üremiş ve Boğaz kıyılarını tekrar istilaya başlamış ve üç yıl boyunca Thrakesion themasını tahrip etmişlerdir. Daha sonra Pergamonda ortaya çıktılar fakat bir piskoposun da daha önceden görmüş olduğu gibi orada telef oldular (bu bir rüya değildir çünkü bunu gördüğü sırada uyanıktı). Sanki beyaz şaşaalı giysiler içinde bir hadımı görmüş gibiydi. Gördüğü bu olayda adamın önünde üç adet çuval bulunuyordu ve bunları sırayla boşaltması kendisine emredilmişti. Kendisine söyleneni yaptı; ilk çuvaldan yılanlar, engerekler ve akrepler; ikinci çuvaldan karakurbağası, yılanlar, şahmeranlar ve diğer zehirli yaratıklar; üçüncü çuvaldan da böcekler, sinekler⁶⁴⁸, eşekarası ve kuyruğunda dikenleri olan diğer yaratıklar çıkmıştı. Piskopos dili tutulmuş bir şekilde orada öylece duruyordu; ısıltılı hayalette tam yanındaydı ve şu sözleri sarf etti: ‘Bunlar sizlere felaket olarak gelecek çünkü siz Tanrı’nın sınırlarını aştınız ve imparator Romanos’a saygısızlık ettiniz ve onun yatak odasına girdiniz.’ Tüm olanlar bunlardı işte.

5. İmparator deli hastalığına yakalandığı için ve de devlet işleriyle ilgilenmede miskin davrandığı için, imparator unvanı hala kendisindeydi fakat bütün sosyal ve askeri işlerin sorumluluğunu Ioannes’e devretmişti⁶⁴⁹. Hemen kardeşi Niketas’ı

⁶⁴⁵ *Anthypatos*, daha gösterişsiz bir rütbedir ve patrici sınıfından hemen önce gelir.

⁶⁴⁶ Böylelikle kendisine İstanbul çevresinde bir yer tayin edilerek harekâtları izlenmiş olacak ve Paflagonya bölgesinde diğer komutanlarla bir araya gelerek gizliden iş çevirmeleri engellenecekti. *Ta Kyrou* diye bilinen yer şehrin batısından kalan Mokios sarnıcı ile Aziz Romanos Kapısı arasından kalan bölgedir: Janin, *İstanbul*, 378-9.

⁶⁴⁷ II. Basileios’un Vareg gruplarını bir araya getirmesinden bu yana sarayın güvenliğinde sorumlu olmuşlar ve imparatorla birlikte seferlere çıkmışlardır. O zamandan beri bir kısım Vareg genellikle Thrakesion themasında bulunuyorlardı fakat geri kalanları normalde Doğu Anadolu bölgesinde yaşıyordu.

⁶⁴⁸ *Sknipas*, bu kelime LXX’de Mısır’ın üçüncü vebasısı için kullanılmıştır, Exod. 8: 116ff.: bitler, yakacalar ve pireler.

⁶⁴⁹ Psellos’a göre Mikhail anlatıldığı gibi işe yaramaz bir imparator değildir ki kendisi bizzat devlet işleriyle yakından ilgilenmiştir: *Chronographia*, 4. 8-II, tr. Sewter, 90-2.

Antakya dükü olarak tayin etti fakat Antakya halkı onu şehre kabul etmedi. Bunun sebebi ise kısa bir süre önce Salibas⁶⁵⁰ adında bir vergi toplayıcısı o şehirde vergilerin toplanması için görevlendirilmişti; talepleri çok ağır olduğu için halk tarafından öldürülmüştü. Antakyalılar bu hareketlerinden ötürü cezalandırılacakları korkusuyla şehrin kapılarını kapatarak Niketas'ı içeri almadılar. Genel af çıkaracağını ve Salibas'ın ölümünden ötürü hiç kimsenin bir zarar görmeyeceğinin sözünü verdi; bunun üzerine onu şehre aldılar. Şehrin kontrolüne eline alınca verdiği sözlerin neredeyse hiçbirini tutmadı. Yüzlerce insanı boynunu vurdurarak ve kazığa oturtarak katletti; şehrin önde gelen zenginlerinden on bir kişiyi (patrici Elpidios aralarından en göze çarpan kişiydi) zincire vurarak Bizans'a gönderdi. Kardeşi Ioannes'e bir mektup yazarak şehre alınmamasının sebebinin Salibas'ın ölümüyle alakasının olmadığını, şehrin insanların Dalassenos'a olan düşkünlüğünden kaynaklandığını bildirmiştir⁶⁵¹. Bu olayla birlikte zaten içten içe Dalassenos'a öfke duyan Ioannes'in kızgınlığı iyice artmıştır. Onu derhal başkente getirterek vergi döneminin ikinci yılında üç Ağustos günü Platea adasına sürgüne göndermiştir⁶⁵². Damadı Konstantinos Doukas da bu adaletsizliğe isyan ettiği ve sözlerin tutulmamasından ötürü Tanrı'nın huzurunda onları kınadığı için bir kaleye atılmıştır⁶⁵³. Anadolu'nun diğer önde gelen soyluları da ondan yana sıkıntılar çekmiştir: Goudelios, Baianos⁶⁵⁴ ve Probatas⁶⁵⁵ mallarına el konularak imparatorun kardeşi Konstantinos'a verilmiştir. İmparator Konstantinos'un hizmetkarlarından biri olan **protovestiarios** Symeon şehirden uzaklaştırılmıştır çünkü bu olanlar karşısında hiç hoşnut değildir ve Dalassenos'a yapılan haksızlığı ve imparatorun sözlerini tutmayışını protesto etmektedir. Olimpos'a gelerek saçını keşişler gibi tıraş ettirmiş ve yakın bir zamanda kendisinin inşa ettirdiği manastıra yerleşmiştir.

6. Aynı yıl Kudüs'e büyük hasar veren bir deprem meydana geldi. Yeryüzü kırk gün boyunca sallandığı için binalar ve kiliseler çöktü ve birçok insan hayatını kaybetti. Eylül ayında, AM 6543⁶⁵⁶, doğuda bir yangın direği ortaya çıktı ve ucu güneye doğru

⁶⁵⁰ Bu kişi tanınmamaktadır; adı Süryanice veya Arapça olabilir.

⁶⁵¹ Dalassenos, II. Basileios döneminin sonlarına doğru Antakya dükü olarak görev yapmıştır: Antakyalı Yahya, III, 477.

⁶⁵² 3 Ağustos 1034.

⁶⁵³ Konstantinos Doukas'ın ilk eşi Dalassenos'un kızıydı; büyük ihtimalle genç yaşta çocuk sahibi olamadan ölmüştür.

⁶⁵⁴ Baianos ailesi Makedon hanedanına aitti. I. Basileios döneminde İtalya'da görev yapan bir Baianos vardı; VI. Leo'nun üçüncü eşi Eudokia Baiane'ydi: VI. Leo dönemi, c. 19.

⁶⁵⁵ Bu ismin burada anılmasının geçeklikten biraz uzaktır çünkü George Probatas John Orphanotrophos ve IV. Mikhail adına önemli görevler üstlenmiştir; aşağı bakınız.

⁶⁵⁶ Eylül 1034.

eğrilmişti. O günlerde Müslümanlar Myra'yı⁶⁵⁷ ele geçirmiş, Halep olarak da bilinen Berroia halkı imparator Romanos tarafından gönderilen arabulucuyu⁶⁵⁸ önlerine katıp kovalamış ve görünüşte imparator Romanos'un öcünü alma niyetinde olan **Sebastos** Pankratios⁶⁵⁹, karısının amcasıdır. Romalılar ile yapılan barış anlaşmasını bozarak önceden teslim etmiş oldukları tüm kaleleri ve hisarları geri almıştır. (397) Peçenekler Tuna'yı geçerek Selanik'e kadar Mysia yakıp yıkmışlardır ve Afrikalı denizciler de Cyclades'e büyük hasar vermiştir. Bütün bu olaylar Ioannes'i hiç ilgilendirmiyordu onun tek derdi Dalassenos'u sıkı bir denetim altında tutarak tuzağından kaçmasını engellemekti. Onu Plate'den getirterek bir kuleye hapsedmiştir ve kapılarına da yüksek rütbeli muhafızlar dikmiştir. Edessa'da getirttiği patrici George Maniakes'i aynı zamanda Vaspurakan olarak da bilinen Upper medyayı yönetmesi için gönderirken Leo Lependrenos'u Edessa'ya göndermiştir. **Orphanotrophos'un** ağzında hiçbir ilacın tesir etmediği yaralar çıkmıştı. Keramet sahibi yüce Nicholas ona rüyasında görünmüş ve derhal Myria'ya gelmesini ve bir tek orada iyileşebileceğini söylemiştir. Hiç vakit kaybetmeden yola koyulmuş ve oraya ulaşınca büyük azizin kutsal kilisesinde tütsüler yakarak pahalı adaklar bağışlamıştır. Ayrıca Myria şehrinin etrafını çok sağlam duvarlarla çevirmiştir⁶⁶⁰. İyileştikten sonra sağlığına kavuşmuş bir şekilde geri dönmüştür.

7. Suriye'de bulunan Antakya'nın komutanı olan Niketas ölmüş yerine Ioannes'in diğer bir kardeşi olan Konstantinos atanmıştı. **Protovestiarios** olan son kardeşleri George Symeon ise daha önce de belirttiğimiz gibi manastır hayatını benimsemiştir. İmparator uzun zamandır hapis yatan Antakyalılar'ı serbest bırakmış ve kız kardeşinin oğlu Mikhail'i yüce Sezar rütbesine yükseltmiştir. Son olarak da Romanos'a karşı işlediği suçun yasını tutmuş ve diğer işlediği günahların karşılığı olarak Tanrı'yı hoşnut etmek adına fakirlere sadakalar dağıtmış ve yeni manastırlar yaptırarak içlerine keşişler yerleştirmiştir. Ve eğer bu kötü alışkanlıklarını bir kenara bırakarak kendisini aldatan kadını boşadıktan sonra günahları için pişman olup ağlamış olsaydı bunların hepsi son bulabilirdi. Fakat o bunların hiçbirini yapmadı; o kadına tüm

⁶⁵⁷ Kibyrrhaiote Themasi'nda bulunan bu şehir Aziz Nicholas'ın mabetlerinden en ünlüsüne ev sahipliği yapmaktaydı.

⁶⁵⁸ "Arabulucu" terimi (*harmostes*) resmi bir makamı ifade etmemektedir. Büyük ihtimalle II. Romanos'un başarısız seferinden sonra yapılan barış anlaşmasını uygulamak için imparatoru temsilen oraya gönderilen bir elçidir.

⁶⁵⁹ IV. Mikhail görünüşe göre Gürcü Bagrat (Pankratios'u) terfi ettirmiştir çünkü III. Romanos döneminde sadece kouroupalates'ti. *Sebastos* rütbesinden ilk defa burada bahsedilmiştir.

⁶⁶⁰ Duvarın amacı Likya'da (bugünkü Demre) bulunan şehri Arap korsanlarının saldırılarından korumaktı ki bir tanesi henüz son bulmuştu. İyileşmesine karşılık olarak John Aziz Nicholas'ın resmini mührüne çizdirmiştir: G. Zacos ve A. Veglery, *Byzantine lead seals*, I, (Basle, 1972), no. 2677.

kalbiyle bağı kalarak tahtın keyfini sürdürdü. Yaptığı bu iyi işlerin parasını da devlet hazinesinden ve halktan karşılayarak sanki adaletsiz ve düşüncesiz bir Tanrı'dan para karşılığı kurtuluşu satın oluyormuş gibi günahlarının bağışlanmasını beklemiştir.

8. AM 6453, vergi döneminin üçüncü yılının Mayıs ayında⁶⁶¹, Cyclades ve Thrakesion themalarını istila eden Sicilyalı ve Afrikalı Müslümanlar bu bölgeleri korumak için gönderilen birlikler tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Beş yüz kadar düşman askeri sağ olarak imparatorun huzuruna getirilmiştir; geri kalanlar ise Adramytion'dan Strobilos'a kadar olan sahil boyunca kazığa oturtulmuşlardır⁶⁶². Ioannes, George Probatas'ı bir elçi olarak Sicilya'ya göndererek orada hüküm süren emir ile barış görüşmeleri yapmasını istemiştir⁶⁶³. Oraya giderek o kadar başarılı görüşmeler yaptı ki kendisiyle birlikte emirin oğlunu da getirdi. Aynı yıl bir deprem meydana geldi ve Boukellarion themasında oluşan çatlaklar beş köyü yuttu. O sırada orada bulunan ve imparator Konstantinos'un hadımlarından biri olan **proedrastos** Nikephoros faciadan kıl payı kurtulmuştu. Her şeye rağmen bu felaketten kurtulunca Stoudios manastırında keşiş olmuştur.

9. Sicilya valisi Apolaphar Mouchoumet imparatorla iş birliği yapmış ve General rütbesiyle onurlandırılmıştır. Kardeşi Apochaps kendisine başkaldırmıştır ve yenilgiye uğrayınca imparatorudan yardım istemiştir⁶⁶⁴. Patrici George Maniakes beraberindeki orduyla birlikte mutlak komutan olarak Longobardia'ya⁶⁶⁵ gönderilmiştir⁶⁶⁶. İmparatoriçenin kardeşi olan patrici Stephen donanma komutanı olarak onunla beraber gitmiştir. Afrikalı ve Sicilyalı Araplar birçok gemiyle adayı ve tüm kıyı şeridini istila edince, Kibyrrhaiote themasının kaptanı Konstantinos Chage (399) yerel donanma ile

⁶⁶¹ Mayıs 1035.

⁶⁶² Bu Araplar tüm Thrakesion temasının sahilleri boyunca katledilmişlerdir. Bu sefer büyük ihtimalle Kibyrrhaiote teması strategos'u Konstantinos Chage'inkiyle karıştırılmıştır (birkaç satır sonra bahsedilmiştir). [756'da bağımsız bir emirlik olarak kurulan Endülüs Emevi Devleti 1031'de yıkılmıştır. Ortaya çıkan otorite boluğunun tabii sonucu olarak Endülüs Emevi Devleti'nin enkazı üzerine irili ufaklı birçok devlet kuruldu ve Endülüs tarihinde "mülükü't-tavaif" adıyla bilinen yeni bir dönem başladı (1030-1090). Bu dönemde Endülüs'te yaşanan siyasi olayların en önemlilerinden biri mülükü't-tavaif arasında başlayan ve kıyasıya devam eden savaşlardır. Bu durum müslümanların gittikçe zayıf düşmesine sebep oldu ve hristiyan krallıkların "reconquista'yı" gerçekleştirmeleri için bir fırsat teşkil etti (Mehmet Özdemir, "Endülüs", *DİA*, XI, s. 211-225).]

⁶⁶³ Probatas'ın görevi teorik olarak Afrikalı Ziriler'e bağlı olan emir Ahmed el-Akhal'dı. Bu anlaşma sağlandı ve emirin oğlu İstanbul'daki mahkemelere gönderildi: Felix, *Byzanz und Islam*, 205.

⁶⁶⁴ Sicilya ordusu Afrikalı Araplar ve Sicilyalılar'dan oluşmaktaydı. Afrika emiri adadaki yerini sağlamlaştırmak için bir ordu göndermişti ve bu durum 1036/7 yılında Konstantinos Opos'a sığınan Ahmed el-Akhal'ın (Skylitzes'e göre Apolaphar) kardeşi Ebu Hafs'ın (Apochaps) başkaldırısının fitilini ateşlemiştir: Felix, *Byzanz und Islam*, 204-5.

⁶⁶⁵ Maniakes Sicilya'ya Vareglar (içlerinden en ünlüsü Norveçli Harald'dır), Ruslar ve Normandiyalı paralı askerler, Lombardlar ve doğu birliklerinden oluşan bir orduyla gelmiştir: Felix, *Byzanz und Islam*, 208.

⁶⁶⁶ Nil'in *Vita Philareti'sine* göre orduyu tüm imparatorluk bünyesinden oluşturması emrini almıştır: Felix, *Byzanz und Islam*, 207. Skylitzes, Maniakes'in o tarihte sefere çıktığını belirterek yanılığa düşmüştür. Skylitzes'in Sicilya hakkındaki bildirimleri üzerine: J. Shepard, "Byzantium's last Sicilian expedition: Scylitzes' testimony", *Rivista di Studi Bizantini e Neoellenici*, n.s. 14-16 (1977-9), 145-59.

onlara çok kötü bir hezimet yaşatmıştır. Beş yüz esiri imparatora gönderdikten sonra geri kalanları boğmuştur. Su dayanılamayacak kadar soğuktu; Tuna donmuştu ve Peçenekler Mysia ve Thrace'ye büyük zararlar vererek Makedonya'ya kadar ilerlemişlerdi. Thrakesion themasını bir defa daha çekirgeler basmıştı ve ekinler zarar görmüştü.

10. AM 6544, vergi döneminin dördüncü yılında, bahar mevsiminde⁶⁶⁷, Peçenekler, Romalılar'a üç kez saldırıda bulundular ve önlerine gelen her şeyi yakıp yıktılar⁶⁶⁸. Eli silah tutan herkesi katlettiler ve esirlere tarif edilemez işkenceler yaptılar. Beş komutanı canlı olarak ele geçirdiler: Ioannes Dermokaites, Bardas Pitzes, Leo Chalkoutzes, Konstantinos Pterotos ve Mikhail Strabotrichares⁶⁶⁹. Rus hükümdarlar da ölünce onların akrabalarından bir kişi ülkeyi yönetmesi için seçilmiştir: Zinisthlav⁶⁷⁰. İmparator Romanos'un ölümünden sonra Romalılar'a başkaldıran Sırbistan yeniden antlaşmaya varmıştı. Mısır'ın *amermoumnes*'i Amr'in⁶⁷¹ ölümü üzerine, karısı (kendisi Hristiyan'dır) oğluyla⁶⁷² birlikte bir heyeti barış görüşmeleri için imparatorun huzuruna göndermiştir. İmparator onun bu girişimine karşılık verdi ve otuz yıllık barış antlaşması imzalandı⁶⁷³. Vergi döneminin beşinci yılının Aralık ayının on sekizinci günü, AM 6546⁶⁷⁴, gecenin ilerleyen saatlerinde üç tane deprem meydana geldi: İki küçük bir büyük. Daha önce de belirttiğimiz gibi patrici George Maniakes Edessa'dan alınarak Lependrenos valiliği görevine atanmıştı. Mezopotamya'da yaşayan Araplar⁶⁷⁵ birbirleriyle ahitleşerek Edessa'ya doğru ilerleyerek kuşatma başlattılar. Eğer imparatorun kardeşi Konstantinos Antakya'dan destek birlikler göndermeseydi o

⁶⁶⁷ 1036.

⁶⁶⁸ Bu andan itibaren Peçenek baskınları her yıl gerçekleşmiştir. [Peçenekler'in Bizanslılar'la yakın temasları Bulgaristan'ın 1018 yılında Bizans idaresine girmesiyle başlar. Peçenekler ilk defa 1035'te Tuna'yı geçerek nehrin güney kıyılarına yağmaladılar ve 1036'da üç defa Bizans topraklarına girdiler. 1048'de yaptıkları akın dehşet verici oldu, Bulgaristan'ı yakıp yıktıktan sonra akınlarını sürdürerek Balkanlar'ın diğer bölgelerini de yağmaladılar (Faruk Sümer, "Peçenekler", *DİA*, XXXIV, s. 213-214).]

⁶⁶⁹ Dermokatai ve Chalkoutzai aileleri askeri geleneklere sahiptir. Birçok el yazmasında bulunan Chalkotoubes sureti Chalkoutzes'ten daha geçerlidir ki bunu batının archegetes'i olan Theophylact'un mühürlerinde de görebiliriz. G. Schlumberger, *Sigillographie de l'empire byzantin* (Paris, 1884), 326, şimdi Viyana'da. Bu çalışma A. K. Waisiliou ve W. Seibt tarafından teyit edilmiştir, *Die byzantinischen Bleisiegel in Österreich, II: Zentral-und Provincialverwaltung* (Viyana, 2004), no. 240.

⁶⁷⁰ Rus kaynaklarına göre Vladimir'in en güçlü oğullarından biri olan Mstislav Chernigow 1036 yılında ölmüştür. Daha sonra kardeşi ve rakibi olan Iaroslav 1054 yılında ölene kadar Ruslar'ı yönetmiştir. Başkent (Kiev) güvenliği orayı işgal eden Peçeneklerin bertaraf edilmesinden sonra sağlanmıştır: S. Franklin and J. Shepard, *The emergence of Rus, 750-1200* (London, 1996), 206-8. Skylitzes'in Zinisthlav'ı büyük olasılıkla Kiev'de hüküm sürmüş olan Iaroslav'ın oğlu Iziaslav'dır. Genç Ruslar'ın artan gücü Peçenekler'i Tuna'ya ve zengin Bizans şehirlerine doğru yöneltmiş olmalıdır.

⁶⁷¹ Amr 13 Haziran 1036 yılında ölmüştür.

⁶⁷² el-Mustansir, 1036-94.

⁶⁷³ Arap kaynaklarına göre on yıllık barış 1035-6 yılında ez-Zahir'in ölümünden önce neticelenmiştir: Felix, *Byzanz und Islam*, 107.

⁶⁷⁴ 18 Aralık 1036.

⁶⁷⁵ Mervanî (hükümdarı) Nasrüddevle ve Nümeysi (emiri) Sebib ibn Vehhab, Harran emiri, 1019/20-1039/40.

şehir⁶⁷⁶ de kaybedilebilirdi⁶⁷⁷. Bu başarısından ötürü imparator kendisini doğu orduları komutanı yaparak onurlandırmıştır. Hadım Anthony Paches İzmit piskoposu olarak atanmıştı. İmparatorun akrabalarından biriydi ve piskoposluk adına hiçbir bilgisi yoktu fakat ağzını ne zaman kapatacağını iyi bilirdi⁶⁷⁸.

{Bulgaristan piskoposu Ioannes hayatını kaybettiği için imparator onu yerine yeni bir isim belirlemişti: Aslen Paphlogonyalı olan ve yıllarca Büyük Kilise’de **chartophylax (arşiv tutan)** olarak hizmet etmiş bir kişi. Sessizlik sevdalısı olduğundan ve din konularının iyi yönetilmediğini bildiği için bu karmaşanın içinde yer almayı reddetti. Patrik ile arasını iyi tutmak için yalnız ve emekli bir hayat sürdürdü. Adı Leo’ydu ve hem dünyevi hem de günlük olaylarda bilge birisiydi. Bulgaristan başpiskoposu olarak öldükten sonra birçok faydalı eser bırakmıştır.}

Altı ay boyunca süren kuraklık ve hiç yağmur düşmemesi yüzünden imparatorun kardeşleri ellerinde kutsal emanetlerle bir geçit töreni düzenlemişlerdir. Ioannes’in elinde kutsal *mandylion*, İsa’nın Abgar’a yazmış olduğu mektup, **protovestiarios** George’un elinde ise kutsal Kundak Bezleri vardı. Büyük saraydan yürüyerek Blachernae’daki kutsal Meryem Ana kilisesine kadar yürümüşlerdir⁶⁸⁰. Patrik ve diğer rahipler de bir geçit töreni düzenlediler ve sadece yağmur yapmakla kalmadı öyle kuvvetli bir dolu fırtınası başladı ki şehirdeki ağaçları devirerek çatıları yıktı. Şehir kıtlığın pençesindeydi bunun üzerine Ioannes, Yunanistan ve Mora Yarımadası’ndan yüz bin kile (36,5 kg) tahıl satın almıştır; bu takviyeyle birlikte halk rahat bir nefes almıştır.

11. Daha önce de belirttiğimiz gibi Sicilya’da iki kardeş birbirleriyle mücadele içerisindeydi ve Apolaphar^[681] üstünlüğü ele alınca diğer kardeş Afrika valisi Oumer’i⁶⁸² yardıma çağırmıştır. Ömer adadan kendisine toprak verilmesi karşılığında onunla birlikte savaşıacağını sözünü vermiştir. Sicilyalı bu teklifi hemen kabul etmiştir; adaya vararak Apolaphar’la karşılaştı ve yenilgiye uğrattı (401) çünkü Apolaphar’a

⁶⁷⁶ Bu olay 1036 yılında olmuştur. Romalı askerler kalenin içine sığınmışlardır: Felix, *Byzanz und Islam*, 148-9.

⁶⁷⁷ *Armenia and the crusades tenth to twelfth centuries: the chronicle of Matthew of Edessa*, tr. A. E. Dostorian (New York ve Londra, 1993), 55-6, imparatorun kardeşini düşmanın Melitene’ye doğru kaçmasına izin verdiği için suçlamaktadır.

⁶⁷⁸ Burada şöyle kinayeli bir söz vardır “dilinde sessizlik öküzünü taşıdı”.

⁶⁷⁹ Sadece MSS U ve E. Bulgar Leo üzerine: *Theophylacte d’Achrida, Opera*, 30-1 ve D. Stiernon, *DS*, 9 (1976), 623-5.

⁶⁸⁰ Böylelikle bu geçit töreni Haliç’ten devam ederek şehrin bir ucundan diğerine kadar devam etmiştir.

^[681] Skylitzes Apolophar ile Ajmed al-Akhal’ı anlatmaktadır.

⁶⁸² Abdullah b. el-Mu’izz, Ziri emirinin bu oğlunun adıydı, “Kartacalı”.

destek olması için patrici George Maniakes komutasındaki kuvvetler gecikmişti⁶⁸³. Apolaphar Longobardiya valisi Leo Opos'un yanına giderek yardım istedi. Leo elinde olan bütün kuvvetleri toplayarak adaya geçti ve başarılı müdahalelerin ardından Afrikalı komutanın ilerleyişini durdurmayı başardı. Fakat iki kardeşin birbirleriyle anlaşarak Romalılar'a karşı saldırıya geçeceklerini duyunca gemilerine on beş bin kadar Romalı'yı alarak İtalya'ya döndü ve bu kişileri evlerine yolladı. Kartacalılar artık özgürce Sicilya'da kalabileceklerdi ve bölgenin uygunluğuna göre oradan fayda sağlayabileceklerdi; Sicilya'da olanlar bunlardı.

12. Ioannes'in İstanbul'da bulunan Patrik tahtını sağlama almak en büyük isteğiydi. Kyzikos'lu Demetrios, İzmit'li Anthony, Side ve Ankyra piskoposları Ioannes ile bir araya gelerek Alexios'u indirerek yerine Ioannes'i tahta geçirme konusunda iş birliği yapmaya karar verdiler. Kilisenin diğer üyelerinden aldığı destekle Alexios onlara bir bildiri yolladı ve şöyle dedi: 'Eğer iddia ettiğiniz gibi piskoposların oylarıyla değil de kanunsuz bir şekilde imparator Basileios'un emriyle tahta çıktıysam on bir buçuk yıldır yönettiğim kilisede papaz olarak yetiştirdiğim papaları görevden alın; taç giydirdiğim üç hükümdarı aforoz edin sonra da kimi isterseniz tahtı ona devredebilirim.' Demetrios'un etrafındakiler bu bildiriyi duyunca içlerini korku ve utanç sardı çünkü onların birçoğunu o atamıştı. Tek bir kelime dahi etmediler ve sonunda Ioannes'in bu arzusu içinde kalmış oldu.

13. (402) AM 6546, vergi döneminin altıncı yılında 2 Kasım⁶⁸⁴ günü saat yaklaşık on civarında bir deprem meydana geldi ve yeryüzü Ocak ayına kadar sallanmaya devam etti. Trakya, Makedonya, Strymon ve Selanik'ten ta Thessaly'e kadar bir kuraklık baş göstermişti. Selanik rahipleri Şehirli (Metropolitan) Theophanes'i geleneksel ödeneklerini kesmekle suçlayınca, imparator yasalarda da belirtildiği gibi kilisenin personelinin ödemelerinin kesilmemesi yönünde kendisini uyarmayı denedi. Fakat piskopos inatçılık yapınca ve bu konuda taviz vermeye yanaşmayınca, onun bu cimriliğini cezalandırmak için bir hileyle onu alt etmesi gerektiğinin farkına vardı. Bunun üzerine imparator hizmetkârlarından birini göndererek Bizans'tan altın gelene kadar kendisine bir *kentenarion* verilmesini istedi. Piskopos yeminler ederek kendisinden otuz pounddan başka altın olmadığını söyledi fakat imparator buna razı olmadı. Hemen birini göndererek piskoposun mal varlığını inceletti ve otuz üç

⁶⁸³ Büyük ihtimalle Maniakes'in orduyu bir araya getirmesi beklenenden daha uzun sürmüştür ve bu sebepten İtalya'ya varışları da gecikmiştir.

⁶⁸⁴ 2 Kasım 1037.

kentenaria altın buldu. Paraya el koyarak rahiplerin birikmiş borçlarını ödedi: Kalanını da fakirlere dağıttı. Şehirliyi kiliseden uzaklaştırarak kente girmesine yasak koydu. Prometheus'u piskoposluğa atamış ve Theophanes'in kendisinden maaş alarak yalnız yaşamasına karar vermiştir.

14. Abasgia'nın güçlü adamı Pankratios, Iassites'e⁶⁸⁵ baskı altında tuttuğu için Ioannes doğu orduları komutanı olan kardeşi Konstantinos'u tüm orduyla birlikte o bölgeye göndermiş ve sonrasında kendisine savaşta yardımcı olması için Dalessenos'u göndereceğinin sözünü vermiştir. Fakat bu sözünü yerine getirmemiş sonuç olarak da kardeşi eve eli boş dönmüştür.

15. (403) İmparatoriçe Zoe, Ioannes'in bir pürgatif (bağırsak temizleyici, müshil) almak üzere olduğunu biliyordu. İlacın içine zehir karıştırın diye doktora rüşvet verdi. Bunu da bir ara bulucu hadım vasıtasıyla gerçekleştirdi. Bu kişiye (adı Sgouritzes'tir) birçok hediye teklif etti ve kendisini terfi ettireceğinin sözünü verdi. Fakat doktorun kölelerinden biri bu komployu imparatora bildirdi. Bunun üzerine doktor komplo kurmaktan cezalandırılarak memleketi olan Antakya'ya sürülmüştür⁶⁸⁶. Zehri hazırlayan kişi, **protospatharios** Konstantinos Moukoupeles, şehirden kovulmuştur. Bu arada imparatoriçe üzerinde de şüpheler artmıştır.

16. Patrici George Maniakes Sicilya'ya varır varmaz bölgeyi yöneten iki kardeş barış imzalayarak onu adadan kovmanın hesaplarını yapmaya başladılar⁶⁸⁷. Afrika'dan beş bin kadar müttefik askeri yardıma çağırdılar ve onların adaya varmasıyla Rhemata'da⁶⁸⁸ büyük bir savaş meydana geldi. Maniakes Kartacalılar'ı geri püskürtmeyi başardı. O kadar fazla insan hayatını kaybetti ki nehirde su yerine kan akmaya başladı. Önce on üç Sicilya kentini daha sonra da adanın tamamına hâkim olmak için ilerleyişine devam etti⁶⁸⁹.

⁶⁸⁵ Mikhail Iasites, IV. Mikhail ve IX. Konstantinos dönemlerinde önemli görevlerde yer almıştır (Antakya düklüğü de dâhil). Kendisinden sonra gelenlerden bir kişi I. Alexios Komnenos'un kızı Eudokia ile evlenmiştir: J.-C. Cheynet, "Les ducs d'Antioche sous Michel IV et Constantin IX", *Novum millennium: studies on Byzantine history and culture dedicated to Paul Speck* (Aldershot, 2001), 56-7, repr. in Cheynet, *Societe*, 200-2.

⁶⁸⁶ Hekimlerin saraya girerek yüksek makamlara erişmesi mümkündür: A. P. Kazhdan, "The image of the medical doctor in Byzantine literature of the tenth to twelfth centuries Bizans", *DOP*, 38 (1984), 43-51.

⁶⁸⁷ Afrika Emiri Palermo kalesinde sığınmacı olan Ahmed el-Akhal'ın suikasta uğramasına sebep olmuştu; Abu Hafs'a ne olduğu bilinmemektedir.

⁶⁸⁸ Messina'dan Syracuse'e giden yolu kontrol eden adanın doğusunda kalan güçlü bir kale. Daha önce bu bölgede Manuel Phokas komutasındaki Romalılar 964 yılında Sicilyalı Araplar tarafından yenilgiye uğratılmışlardı.

⁶⁸⁹ 1039 yılı boyunca Maniakes, aralarında en fazla Yunanca konuşan nüfusa sahip olan Syracuse'nin de dâhil olduğu adada bulunan birçok bölgeyi ele geçirmiştir.

17. Vergi döneminin altıncı yılında⁶⁹⁰, AM 6456, Edessa'ya saldırılar düzenlendi fakat her şeye rağmen ele geçirilemedi, Tanrı buna izin vermemişti. Oradan sorumlu olan komutan İberyalı Barasbatzes'ti; On iki Arap lider, beş yüz at ve beş yüz devenin taşıdığı içi mühimmat dolu bin sandıkla kapılarına dayanmışlardı. Hayvanların üzerinde imparatora verilmek üzere hediyeler olduğunu söylüyorlardı; amaçları sandıkları şehre sokmak ve gece olunca da içlerinde saklanan askerleri çıkararak şehri ele geçirmektir. Komutan kibarca liderleri içeri alarak onlara ziyafet verdi fakat atların ve develerin dışarıda kalması emrini verdi. O sırada fakir bir Ermeni, Müslümanların konuşlandığı yere giderek dilenmeye başladı ve o sırada sandıklardaki adamların birbirlerine nerede olduklarını sorduğunu duydu. Müslümanların konuştuğu dili anlayan bu dilenci hemen komutana giderek duyduklarını gördüklerini anlattı. Arap liderleri sofrada bırakıp yanına silahlı adamları alarak oraya gitti ve sandıkları açtı. İçlerinde bulduğu askerleri, develeri ve atları süren kişileri hemen oracıkta katletti. Daha sonra şehre dönerek on bir Arap liderini de öldürdü. Meydana gelenleri en iyi anlatabileceklerine karar verdikleri sağ kalanı da ellerini, kulaklarını ve burnunu keserek evine yolladı⁶⁹¹.

18. Vergi döneminin yedinci yılında, AM 6547, Dalassenos'a olan kini iyice artan Ioannes aileyi dağıtmak amacıyla kardeşleri patrici Theophylact, patrici Romanos, yeğeni Adrian'ı ve tüm yakın akrabalarını sürgüne yollamıştır. Her türlü şeytanlığı ve kötülüğü yapabilecek niteliklere sahipti. Diğer vergilere ilaveten şu vergiyi de yürürlüğü sokmuştur: Her köy kendi imkânları dâhilinde bir *aerikon* vergisi ödemeli: Bir köy dört altın, diğeri altı altın ve yirmi altına⁶⁹² kadar böyle devam edecekti. Bunun yanı sıra geliri arttırmak için bahsi bile edilmeyecek diğer ücretler.

{Söylenene göre kardeşiyle imparatoriçenin birbirlerine âşık olmalarını sorumlusu Ioannes'dir. İmparatoriçenin bir çocuk dünyaya getirmeyi çok istediğini bildiğinden birkaç tane kadın ayarlar ve kadınların imparatoriçeyi doğacak çocuklarına baba olması için ona baskı yapması hususunda zorlarlar. İmparatoriçe de eğer onunla bir ilişki yaşarsa çocuk doğurabileceğini ve böylece tahta bir varis bırakabileceğini düşünüyordu. Bunun üzerine ona ilgi göstermeye başlamış ve bir köşe başında onunla

⁶⁹⁰ 1038.

⁶⁹¹ Hangi Arap liderlerin bu olayda yer aldığını bilmiyoruz. Ama daha önceden Urfa'ya saldıran emirler olmadığı kesindir.

⁶⁹² *Aerikon* vergisi çok eskidir çünkü ilk defa Prokopios tarafından telaffuz edilmiştir fakat tam olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir. Büyük baş hayvanlardan alınan tamamlayıcı bir vergi niteliğindedir (en azından on birinci yüzyılda). Ioannes bu vergiyi ortaya çıkaran kişi değildir; sadece tutarını arttırmıştır: Oikonomides, *Fiscalite*, 80-2 ve daha farklı bir tez için: J. Haldon, "Aerikon/Aerika: a reinterpretation", *JÖB*, 44 (1994), 136-42.

ilişkiye girmiştir. Bunu yapmasının sebebi ise onun çok yakışıklı ve çekici bir kişi olması değil ondan bir çocuk sahibi olma arzusudur.} ⁶⁹³

İmparator hala bedenini saran bu kötü ruhla uğraşıyordu ve herhangi bir rahatlama olmamıştı. Bütün temalarda ve adalarda bulunan her bir rahibi iki altın ve her bir keşiş de bir altın göndermişti. Ayrıca yeni doğmuş bebeklere vaftiz babalığı yapmış her birine bir adet altın ve dört **miliarisia** vermiştir fakat bunların hiçbirisi hastalığına iyi gelmemiştir. Aksine durumu daha da kötüleşmiş ve vücudun da ödem oluşmuştur. Aynı yıl depremlerin ardı arkası kesilmemiştir ve sağanak yağışlar aralıksız devam etmiştir. Bazı temalarda da o kadar şiddetli bir farenjit salgını baş göstermiştir ki hayatta kalanlar ölümleri taşıyamayacak duruma gelmiştir.

19. Vergi döneminin sekizinci yılında, AM 6548, 2 Şubat günü korkunç bir deprem meydana gelmiştir; diğer şehirler de zarar görmüştür. Smyrna ⁶⁹⁴ içler acısı bir görüntüye bürünmüştür çünkü kentin güzel binaları yerle bir olmuş birçok kişi hayatını kaybetmiştir.

20. Sicilya'ya gelince, Kartacalı ⁶⁹⁵ tekrardan toparlanmış ve Maniakes'i oradan defetmek amacıyla daha öncekinden çok daha büyük bir orduyla Sicilya'ya gelmişti. Draginai ⁶⁹⁶ adında eğimli bir ovada kamp kurmuş ve savaşın başlamasını bekliyordu. Bunu öğrenen Maniakes emrindeki birlikleri harekete geçirerek onunla karşılaşmaya gitmiştir. İlk olarak donanmadan sorumlu olan imparatorun kayın biraderi Stephen'a kıyı şeridinin güvenliğini sağlaması emrini vermiştir ki savaş başlayıp Kartacalı yenilgiye uğrayınca kaçarak evine dönemesin. Savaş başlamış düşman kötü bir şekilde bozguna uğratılmıştır; Afrikalılar'ın büyük bir çoğunluğu (yaklaşık beş bin kişi ⁶⁹⁷) ölümlerini liderleri tehlikeden kaçarak sahile ulaşmış ve (Stephen'ın muhafızlarına yakalanmadan) süratli bir gemiye atlayarak evine dönmüştür. Bunu öğrenen Maniakes deliye dönmüştür. Stephen ile bir araya gelince kendisine ağır hakaretler etmiş, kamçılarıyla defalarca ona vurarak küçük düşürmüştür. Ona korkak demiş ve imparatora ihanetle suçlamıştır. Stephen bu hakaretlere ve aşağılamalara kayıtsız kalmamıştır; hiç vakit kaybetmeden **Orphanotrophos'a** bir mektup göndererek Maniakes'in kendisine karşı bir isyan hazırlığında olduğunu bildirmiştir. Maniakes hemen başkente getirilmiş

⁶⁹³ Sadece MS U.

⁶⁹⁴ Bugünkü İzmir. Smyrna, Thrakesion temasının başlıca limanı olan Ephesos'un (çamurla ve kumla doluyordu) yerine almaya başlamıştı.

⁶⁹⁵ Mesela Afrika emiri Abdullah b. el-Mu'izz.

⁶⁹⁶ Etna'nın batısında yer alan şimdiki Troina.

⁶⁹⁷ Sayı abartıdır.

ve patrici Basileios Theodorakanos⁶⁹⁸ ile birlikte tutuklanarak hapse atılmıştır. Tüm ordu Stephen'in emrine verilmiştir ve yardımcı olarak Basileios Pedidiates adında bir hadım onun yanına gönderilmiştir. Zamanla bu ikili bütün durumu berbat ederek açgözlülük, korkaklık ve dikkatsizlikten bütün adadaki hâkimiyetlerini kaybettiler. Maniakes adanın şehirlerini ele geçirince kaleler inşa ettirerek içlerine karargâhlar kurdu; bunun amacı yerel halkın baskınlarla kentleri tekrar ele geçirmesinin önüne geçmektir. Fakat kendisi Bizans'ta hapiste olduğu için yerel halk ellerine geçen bu fırsatı iyi kullanarak mevcut komutanların tembelliğinden ve ürkekliğinden istifade etmişlerdir. Bazı Kartacalılar'la işbirliği yaparak şehirlere saldırmaya başladılar. Savunma hattını etkisiz hale getirir getirmez kaleleri yerle bir etmişler ve Messina dışında tüm şehirleri ele geçirmişlerdir. Bu şehrin komutanı ise Armeniakon Theması ordusunun başında bulunan **protospatharios** Katakalon Kekaumenos'dur⁶⁹⁹. Komutasında üç yüz atlı, beş yüz piyade asker bulunmaktaydı. Adada herhangi bir Romalı canlı bırakmama niyetinde olan yerel halk, eli silah tutan herkesi savaşıma davet etmiştir. Yerel halk ve Kartacalılar'dan oluşan birliklerle Messina'ya doğru ilerlediler ve şehri kuşattılar. Katakalon, korkmuş izlenimi vermek için kalenin kapılarını kapatarak kimsenin kale hendeğinin ötesine gitmesine izin vermemiştir. Müslümanlar iyice kibirlenmişlerdi; sanki ertesi gün şehri ele geçireceklermiş gibi korkusuzca gece gündüz çalgılar eşliğinde eğlenerek sarhoş olmuşlar ve etrafa saçılmışlardı. Katakalon, Müslümanlar'ın dikkatsizliğini ve lakaytlığını fark etmiş ve onların surların diğer tarafındakilerle hiçbir şekilde ilgilenmediğini görmüştür. Dördüncü gün (geleneksel olarak mid-Pentecost'u kutladığımız Çarşamba⁷⁰⁰) kendi birliklerini harekete geçirmiş, rahiplere kansız adakları kutlamaları emrini vermiş ve yanına kutsal eşyaları alarak kapıları sonuna kadar açıp saldırıya geçti. Sarhoş, içi geçmiş düşmanın üzerine doğru ilerlemeye başladı. Atını dörtnala sürerek direk adanın lideri Apolaphar'ın çadırına doğru yöneldi ve hemen oracıkta öldürdü ve çadırı parçalara ayrıldı. Geriye kalan Müslümanlar da sarhoşluktan yürüyemeyerek ölülerin üzerine düşüyorlardı; bu ani saldırıya hiçbir şekilde karşı koyamamış ve sonunda tüm ordu dağılmıştır. Müslümanlar birbirlerinin altında ezilerek can vermiştir; tüm vadi, yakındaki hendekler ve nehir cesetlerle dolmuştu. Binlerce çadırdan sadece birkaç

⁶⁹⁸ II. Basileios döneminde görev yapmış ünlü bir Generalin akrabasıdır; Aynı zamanda VIII. Konstantinos döneminde Samos komutanı George Theodorakanos ile de akrabadır, ya oğlu ya da kardeşidir.

⁶⁹⁹ Skylitzes'in ilk defa adı burada geçen bu komutanın yaptıkları hakkında oldukça bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Tarihçiler ona bir evrak için başvurmuşlar ya da direk olarak iletişime geçmişlerdir: J. Shepard, "A suspected source of Skylitzes' Synopsis Historian: the great Catacalon Cecaumenus", *BMGS*, 16 (1192), 171-81.

⁷⁰⁰ Yıl belli değildir; büyük ihtimalle 1041 çünkü Nisan 1042 yılında İstanbul'a gelmiştir: V. Mikhail'in hükümdarlığı, c. 1.

tanesi Palermo'ya dönmeyi başarabilmişti. Tüm karargâh esir alınmıştı; içleri altınlar, gümüşler, inciler ve diğer değerli taşlarla doluydu ki askerler bunları kilelere ayırmışlardır. Böylelikle kısa bir zaman önce Maniakes tarafından ele geçirilen Sicilya, komutanların umursamazlığı ve kabiliyetsizliği yüzünden yeniden Müslümanlar'ın olmuştu. Sadece Messina (yukarda bahsedildiği gibi) elde kalmıştı: Stephen ve Pediates Longobardiya'ya kaçmıştı. Sicilya'daki son durum böyleydi.

21. (408) İmparator Mikhaıl zamanın büyük bir bölümünü hastalığına şifa bulma ümidiyle Selanik'te bulunan şehit Demetrios'un mezarında geçiriyordu. Çok önemli olanlar hariç devletin hiçbir işiyle ilgilenmiyordu; devletin yönetilmesi ve sorumluluğu Ioannes'in omuzlarındaydı ve halka acı çektirmek için her türlü kötü yolu denemekteydi. O kadar olumsuz örnek mevcuttu ki ancak Herkül hepsiyle baş edebilirdi. Bu ızdırap dolu hayatı yaşamak zorunda olan herkes kurtuluşa ermek için tanrılara yalvarıyordu. Tanrı sık sık yeryüzünü sarsıyordu; yaşayan dünya dehşet verici alametlere sahne oluyordu: Gökyüzünde beliren kuyruklu yıldızlar, fırtınalar ve yağmurlar, volkanik patlamalar ve yeryüzündeki sarsıntılar. Bana göre bu olanlar diktatörlerin başına gelecek eşi benzeri olmayan felaketlerin habercisiydi. Vergi döneminin sekizinci yılının⁷⁰¹ Mayıs ayında, AM 6548, imparatorun kız kardeşi ve Caesar'ın annesi Maria aziz havari Ioannes'in mezarında dua etmek üzere Ephesos'a gitmişti. Yolculuğu esnasında akla mantığa sığmaz şeylerin hayata geçirildiğini öğrenmiştir. Bizans'a geri döndüğünde bütün bu gördüklerini kardeşi Ioannes'e anlatarak yaptığı yanlışlara bir son vermesi gerektiğini söylemiştir. Gülerek onu uzaklaştırmış ve bunların kadınca görüşler olduğunu ve kendisinin Roma halkının neye ihtiyacı olduğuna dair hiçbir fikrinin olmadığını söylemiştir. Ioannes, Selanik'te kalan imparatora on *kentenaria* altın yollamıştır fakat gemi yolda yakalandığı fırtına yüzünden Illyrian kıyılarında alabora olmuştur⁷⁰². Gemide bulunan altınlar Sırbistan lideri Stephen-Boisthlav'ın⁷⁰³ eline geçmiştir ki kendisi kısa zaman önce Theophilos Erotikos'u⁷⁰⁴ alt ederek bu topraklarda hâkimiyet sürmeye başlamıştır. Ioannes devlet atamalarını satılığa çıkardı ve herkesi kendisi gibi yanlışla yöneltti ve dünyayı sayısız

⁷⁰¹ Mayıs 1040.

⁷⁰² Görünüşe göre Ioannes, Dalmatia'daki görevlilere vergilerin İstanbul yerinde direk olarak imparatorun kaldığı Selanik'e gönderilmesi emrini vermiştir. Çünkü İstanbul'dan kalkan ve Selanik'e giden bir geminin kendisini Illyria kıyılarında bulması pek olası bir şey değildir.

⁷⁰³ Kekaumenos'da bu kişiden bahsetmiştir (*Straregikon*, 170-2) ve kendisine Dalmatia'da bulunan Zeta ve Ston adlı kalelerin yöneticisi olan Dioclea'lı Voisthlav demıştır. Diokleia prensi hileyle Ragusa komutanı Katakalon Klyzomenites'i alt etmiştir.

⁷⁰⁴ IX. Konstantinos döneminde isyan çıkarak Komnenoi ailesinin bir akrabasıdır.

kedere boğdu. Hâkimler zorla halktan vergi topluyor ve kimse olanlara ses çıkarmıyordu.

22. İmparator kendisine gönderilen altınların başkasının eline geçtiğini öğrenince Stephen’a mektup göndererek kendisinin altınlarını ona göndermesini ve kendi başına hiçbir savaşa girmemesini söyledi. Mektubuna cevap alamayınca, hadım George Probates komutasında bir orduyu ona karşı gönderdi. George belirtilen yere ulaştı fakat farkında olmadan erişilemez, bozuk ve kötü bir arazide buldu kendini ve ordunun tamamını kaybetti. Kendisi ise son anda bin bir zorlukla kurtulmayı başardı.

23. Aynı yıl⁷⁰⁵ Bulgaristan’da bir isyan baş gösterdi {esaretinin ve imparatorluk bünyesinde bulunmasının yirmi birinci yılında⁷⁰⁶}; şu şekilde meydana geldi. Peter Deleanos adında bir Bulgar, Bizans’ta köleyken oradan kaçarak Bulgaristan’a gelmiştir. Türkiye Kralı’nın komşusu olan Tuna nehri kıyılarında bulunan Pannonia kalesine, Moravos ve Belgrad’a ulaştı. Herkese kendisinin Samuel’in oğlu Romanos’un oğlu olduğunu söyledi {annesini Macar Kralı’nın kızıdır⁷⁰⁷ ki Samuel hayattayken ondan nefret etmiş ve yanından kovarak güzeller güzeli Larissa’lı Eirene ile evlenmiştir⁷⁰⁸} ve son zamanlarda esaretten huzursuz olan ve özgürlük naraları atan Bulgarlar’ı kışkırtmaya başlamıştır. Daha sonra Deleanos’u liderleri ilan ederek Bulgar şehirleri Naissos ve Skoupoi’i⁷⁰⁹ geçerek önlere gelen her Romalı’yı acımasızca öldürmüşlerdir (410).

Dyrrachion komutanı olan Basileios Synadenos bu olanları öğrenince, komutasındaki yerel birlikleri de alarak durum daha da kötüleşmeden Deleanos’un karşısına çıkmak için yola koyulmuştur. Debris⁷¹⁰ denen yere vardıklarında, bir mesele üzerine astlarından biri olan Mikhail Dermokaites ile aralarında bir anlaşmazlık oldu. Bu kişi imparatora Basileios’un yağma yapma hazırlığında olduğu yalanını uydurdu. Hemen görevinden alınarak Selanik’e getirildi ve hapse atıldı yerine ise Dermokaites geçti. Fakat Mikhail askeri konularda o kadar yeteneksiz ve beceriksizdi ki bütün düzeni alt üst etti. Emrindeki adamlara o kadar kötü muamele etmişti ki askerler atlarından inip, teçhizatlarını bırakarak komutanlarına başkaldırmışlardı. Bu arada kendisine karşı

⁷⁰⁵ Hala MS 1040.

⁷⁰⁶ Sadece MS U.

⁷⁰⁷ Deleanos, Macarsitan’a (veya Türkiye) yakın olan yerlerde atasının bir Macar prensesi olduğunu söyleyerek o bölgede yaşayan insanları planına hızlıca dâhil etmek niyetindeydi. Bozkır dünyasında Macaristan’ın rolü üzerine: J. Shepard, “Byzantium and the Steppe-Nomads: the Hungarian dimension”, *Byzanz und Ostmitteleuropa 950-1453*, ed. G. Prizig ve M. Salamon (Wiesbaden, 199), 55-83.

⁷⁰⁸ Sadece MS U.

⁷⁰⁹ Burası Üsküp olmalı (ut MS U). Deleanos Morava vadisi boyunca güneye Selanik’e doğru hareket ediyordu.

⁷¹⁰ Büyük ihtimalle Üsküp ile Dyrrachion arasından bulunan Debar adında bir kale.

bir isyan hazırlığında olduğunu bilen Mikhail çoktan kaçmıştı. Muhafifler imparatorlardan o kadar çok korkuyorlardı ki aleni bir isyan konusunda kararsızlardı. Teichomeros adında cesur ve zeki bir askeri Bulgar imparatoru olarak ilan ettiler. Ve böylelikle iki Bulgar ayaklanması ortaya çıkmış oldu: Bir taraf Deleanos'u diğeri Teichomeros'u⁷¹¹ destekliyordu. Teichomeros'a bir mektup göndererek birlikte hareket etme teklifinde bulunmuş ve onu ikna etmiştir. Bulgar gruplar bir araya gelince, Deleanos herkesi bir araya toplayarak Samuel'in kanını taşıyan kendisinin mi yoksa Teichomeros'un mu (ki bu kabul edilemez) imparatorları olmasını istediklerini sordu. "Bir dalda iki kıvılgılgırdan (kuş) olmaz⁷¹²", dedi; "ve hiçbir devlet iki hükümdarla iyi bir şekilde yönetilemez." Büyük bir gürültü koptu ve herkes onun tek hükümdar olmasını istediğini haykırdı. Bu karar alınır alınmaz taşlar ve sopalarla Teichomeros'u katlettiler; böylelikle imparator olmayı hayal eden kişi hem tahttan hem de canından olmuş oldu. Tüm otoriteyi eline alan Deleanos hemen adamlarını göndererek Basilis kalesini yerle bir ettirmiştir⁷¹³. Hemen ardından imparatorun karşısına çıkmak için Selanik'e doğru yola koyulmuş bunu öğrenen imparator ise bütün değerli eşyalarını orada bırakarak apar topar Bizans'a dönmüştür. İmparatorun yakın arkadaşlarından biri olan Manuel İbatzes'e⁷¹⁴, geride kalan bu kıymetli eşyaları alarak imparatoru takip etmesi emri verildi fakat o bunlara el koyarak imparatorun hizmetkârlarından biriyle Deleanos'un safına katıldı.

24. O yıl çok şiddetli bir kuraklık yaşandı ve suyu hiç azalmayan nehirler ve gürül gürül akan pınarlar kuruma noktasına gelmişti. 6 Ağustos günü Arsenal'de bir yangın meydana geldi ve gemiler içlerindeki malzemelerle yanıp kül oldu.

25. Deleanos, Teichomeros'tan kurtulup tüm hâkimiyeti eline aldıktan sonra, asıl amacına ulaşmak için girişimlere başladı. İlk olarak Kaukanos⁷¹⁵ adında bir kişinin komutasındaki orduyu Dyrrachion'a göndererek orayı ele geçirdi. Anthimos komutasından bir başka orduyu da Yunanistan'a göndermiştir; fakat Thebes denen yerde Alakasseus⁷¹⁶ çıkmıştır fakat Anthimos'a karşı koyamayarak yenilgiye uğramış ve birçok Thebai'li hayatını kaybetmiştir. Daha sonra aşağıda açıklayacağımız sebepten

⁷¹¹ Bu subay büyük olasılıkla Bulgarlar'ın önde gelen ailelerinden birine mensuptu. Dyrrachion'da da görev yapmıştır.

⁷¹² *Erithakos*, Lat. *Erithacus rubecula*, "tek yaşayan bir kuş" (Souda 2983.I). Bu deyim iyi bilinir, e.g. Souda, 1023.I.

⁷¹³ Sadece MS U.

⁷¹⁴ İbatzes, Bulgar kökenli bir kişiydi büyük ihtimalle II. Basileios'u yenilgiye uğratan Generallerden birinin oğlu.

⁷¹⁵ Deleanos'un hizmetinde olan Samuel'in imparatorluğunda önde gelen kişilerden bir tanesi daha. Demetrios ve Dometisnos kardeşlerden Skylitzes daha önce bahsetmişti. Dyrrachion'u korumak için ayrılan ordu oranın alınmasını kolaylaştırmıştır.

⁷¹⁶ Büyük ihtimalle Yunanistan themasını komutanıdır.

ötürü Nicopolis theması (Naupaktos hariç) Bulgarlar'ın eline geçmiştir. Bizanslı bir adam olan Ioannes Koutzomytes o bölgeye vergi toplayıcı olarak gönderilmişti ve bölgenin halkını o kadar büyük bir baskı altına soktu ki Nicopolitanlar'ı isyana yönelterek kendi sonunu hazırladı. Onun bu isteklerine daha fazla katlanamayan halk ayaklanarak onu lime lime ettiler ve Roma imparatoruna hakaretler yağdırarak Bulgar saflarına katıldılar. Onları bu yola sokan Deleanos'a olan sevgileri değil Orphanotrophos'un aç gözlülüğü ve bitmek bilmez zenginlik hırsları olmuştur. İmparator Basileios, Bulgarlar'ı hâkimiyeti altına alınca mevcut durumun dışında herhangi bir ek külfet getirmemişti. İşlerin Samuel'in düzeniyle devam etmesine karar vermişti: Buna göre bir çift öküzü olan bir kişi bir ölçek tahıl, aynı miktarda mısır ve bir testi şarabı devlet hazinesine vermek zorundaydı⁷¹⁷. Fakat Orphanotrophos ödemelerin bu şekilde değil de altın sikkelerde ödenmesi şartını getirdi. Bölge halkı bu durumu kabullenmedi ve Deleanos'un girişimi ellerine geçen bir şans olarak değerlendirdiler ve Roma yönetimini⁷¹⁸ defederek kendi eski sistemlerine döndüler.

26. Bu arada Mikhail Keroularios⁷¹⁹, Ioannes Makrembolites ve onlar gibi içleri kötülük dolu diğer birkaç kişi tarafından imparatora karşı bir ayaklanma hazırlığı yapılmaktaydı⁷²⁰. Bir diğer ayaklanma ise büyük ordu komutanı Konstantinos'a karşı Mesanacta'da⁷²¹ meydana gelmiştir. Bu durum ordu komutanına bildirilince, Mikhail Gabras⁷²², Theodosios Mesanyktes ve birliklerden sorumlu diğer birçok komutanın gözleri kör edilmiştir. Patrici Gregory Taranites'e gelince ise (isyani kışkırtanlardan bir tanesi olduğu söylenmektedir) Konstantinos onu da bir öküz derisine sararak sadece nefes alacak dışarıyı görececek kadar bir boşluk bırakıp Orphanotrophos'a göndermiştir.

27. Vergi döneminin dokuzuncu yılının Eylül ayında, AM 6549⁷²³, Theodosioupolis⁷²⁴ komutanı, Aaron'un ikinci oğlu⁷²⁵ patrici Alousianos, aniden

⁷¹⁷ Eğer bu bilgi doğruysa Bulgarlar'ın vergi yükü çok fazla değildi: aynı seviyede olan bir köylü için bir veya iki *miliaresia*'ya denk geliyordu. P. Stephenson'a göre (*Balkan Frontiers*, 135-6) isyanları sebebi vergiler değildi. Ioannes Orphanotrophos'un yapmış olduğu reformların başlıca nedeni artan Bizans giderlerini karşılamaktı fakat halk bunu üzerlerine binen ilave bir yük olarak algılamıştır.

⁷¹⁸ Bu bölüm bütünüyle tutarlı değildir; Bulgar temasıyla hiçbir alakası olmayan Nicopolis temasındaki ayaklanma girişiminden bahsetmektedir.

⁷¹⁹ Keroularioi (mumcular) İstanbul'da bir meslek loncasıydı. Buna göre Keroularios, Mikhail'in lakabı değil de soyadı olabilir; soyadı olarak diğer örnekleri de mühürlerden anlaşılmaktadır [Mikhail Kerullarios (1043-1058) İstanbul Patriği (*Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, çev. Işın Demirkent, TTK, Ankara 2014, s. XVII).]

⁷²⁰ Makrembolites, Mikhail Keroularios'un eşinin erkek kardeşiydi. Ayaklanma başarısız olunca keşiş olmaya zorlanmıştır. Kardeşi (olaylarda yer almıştır) ise kendi hayatına son vermiştir: J.-C. Cheynet, *Pouvoir et contestations a Byzance (963-1210)* (Paris, 1990), 52-3.

⁷²¹ Mesanacta'da Dorylaeon'dan Antakya'ya giden yol üzerinde bir askeri toplanma bölgesi vardı. III. Romanos, Halep'e yapılan seferin gidişinde ve dönüşünde bu bölgede beklemiştir: III. Romanos dönemi, cc. 9 ve II.

⁷²² Büyük ihtimalle Bardas Phokas'a karşı savaşan Bardas Skleros'un ordusunda yer alan Constantin Gabras'ın akrabasıdır.

⁷²³ Eylül 1040.

şehirden kaçarak Deleanos'a gitmiştir; sebebi şudur. Theodosiupolis komutanı iken adaletsizlikle suçlanmıştır. Kendisiyle alakalı suçlar bildirilmeden önce bile Ioannes, onun karısına ait Charsianon'da bulunan evleri haczedilmemesi için kendisinden elli pound (libre) altın istemiştir. Tekrar tekrar bu konuda imparatora yardım istemesine rağmen herhangi bir tatmin edici cevap alamayarak tüm umudunu kaybetmiştir. Kendini bir Ermeni gibi tanıtmış ve sanki Selanik'te bulunan imparatora giden Basileios Theodorakanos'un hizmetkârından biri gibi davranarak fark edilmeden aradan sıvışmış ve Deleanos ve tüm ordusunun kamp kurduğu Ostrovos'a sığınmıştır. Deleanos onu sıcak bir şekilde karşılamıştır çünkü Bulgarlar'ın kendisini bırakarak kraliyet soyundan gelen Alousianos'u destekleyeceklerinden korkmaktaydı. Bütün bu düşüncelere rağmen 'sadakatinden' ötürü aralarına katılmasına izin vermiştir; Selanik'i yakıp yıkması için emrine kırk bin kişilik bir ordu vermiştir. O dönemde Selanik imparatorun yeğeni patrici Konstantinos tarafından yönetilmekteydi; şehirden dışarı çıkarak hendekler kazmış ve kuşatmaya karşı koymuştur. Altı gün boyunca Alousianos şehre mancınıklar ve diğer mühimmatlarla saldırdı fakat hiçbir noktada başarılı olamadı. Bunun üzerine geri çekilerek şehre giden yolları kapatarak ve şehri ablukaya alarak emellerine ulaşmaya karar verdi. Bir gün şehrin insanları ulu şehit Demetrios'un mezarına giderek kendisinden yardım dilemişler ve mezardan akan mür (reçine) ile kendilerini yağlamışlardır. Daha sonra aniden kapıları açarak Bulgarlar'a saldırmışlardır; Megathymoi⁷²⁶ birliği Selanikliler'in yanında yer alıyordu. Ani bir baskınla Bulgar'ı dağıtmış ve geri püskürtmüşlerdir. Bulgarlar hiçbir şekilde direniş gösteremediler çünkü şehit Romalılar'a önderlik ediyor onların yollarını açıyordu (cf. Isaia 40:3). Bu durum esir alınan bazı Bulgarlar tarafından da yeminlerle doğrulanmıştır. Dediklerine göre Roma saflarında genç bir atlının ateş saçarak dolaştığını ve bu ateşin düşmanları yaktığını gördüklerini belirtmişlerdir. Yaklaşık on beş bin kişi ölürken bir o kadarı da esir alınmıştır⁷²⁷.

⁷²⁴ Yerek halk tarafından Karin olarak bilinen ve 949 yılında Araplar tarafından fethedilen Ermeni kenti. Theodosiupolis kalesi şimdiki Erzurum'u meydana getiren Arz ticaret merkezinden ayrı bir yerde bulunuyordu. II. Basileios, Bulgar soylularından birçok kişiyi doğuya yerleştirmişti.

⁷²⁵ Skylitzes onun John-Vladislav'ın oğlu olduğunu belirtmiştir; Dolayısıyla Prousianos ve ilerde hükümdar olacak olan Isaac Kemnenos'un karısı Catherine'in kardeşidir. Kızı gelecekte hükümdar olacak olan IV. Romanos Diogenes ile evlenmiştir. *Comitopolouloi*'lerden biri olan Aaron onun büyük babasıdır.

⁷²⁶ Cömert? İlk defa bir birliğin adından bahsedilmiştir. IV. Mikhail döneminde kurulmuştur ve Paflagonya hanedanında yer almamıştır.

⁷²⁷ Kekaumenos bu savaş hakkında tamamen farklı bilgiler vermektedir. Ona göre Bulgarlar'ın geri çekilmesinin sebebi deneyimsiz Alousianos'tur. Adamlarının ne dinlenmesine izin vermiş ne de bir kamp kurmuştur.

28. Vergi yılının dokuzuncu yılında, 10 Haziran⁷²⁸ günü, öğlen vaktinde bir deprem meydana gelmiştir.

29. Yenilgiye uğradıktan sonra bir araya gelen Deleanos ve Alousianos, birbirlerinden şüphelenmeye başladılar; bir tanesi yenilgiye sebep olmakla suçlanırken diğeri ihanet söylemlerine maruz kalmıştır. Bunun üzerine birbirlerine suikast hazırlığına girerek doğru zamanın gelmesini beklemeye başlamışlardır. Alousianos onun yakınlarıyla işbirliği yapmıştır; bir ziyafet hazırlatarak Deleanos'u davet etmiştir. Daha sonra asılarak öldürülmüştür ve bu olanlar hakkında Bulgarlar'a en ufak bir ipucu bile verilmemiştir. Daha sonra kendisini General rütbesine yükselttikten sonra Bizans'taki Orphanotrophos'a gönderen imparatoru bulma⁷²⁹ ümidiyle Mosynoupolis'e⁷³⁰ gitmiştir. Bu sırada imparator Mosynoupolis'ten ayrılarak Selanik'e doğru yola koyulmuştu. Oradan Bulgaristan'ın daha da içlerine doğru ilerlemiş⁷³¹ Deleanos'u yakalayarak Selanik'e göndermiş ve Bulgaristan'da ilerlemeye devam etmiştir. Manuel Ibatzes imparatorluk ordusunun ilerleyişini durdurmak amacıyla kısa bir süre önce Prilapon'da tahta bir barikat inşa ettirmişti. Fakat imparator oraya varınca çok kısa zamanda bu barikatı yerle bir etmiş ve orada bulunan Bulgarlar'ı öldürerek Ibatzes'i yakalamıştır. Bulgaristan'da işlerini yoluna koyup themalara komutanlar atadıktan sonra, kendisiyle birlikte Ibatzes ve Deleanos'a da getirerek başkente gelmiştir. Kendisini yavaş yavaş eriten hatalığı yüzünden giderek zayıf düştüğü ve yaşama sevincini kaybettiği için her daim yanından bulunan ve ona tavsiyeler veren keşiş Kosmas Tzintziloukios'un⁷³² eliyle keşiş tıraşı olmuştur. Vergi döneminin onuncu yılında, 10 Aralık günü, AM 6550⁷³³. İmparatora yaptıklarından ötürü duyduğu pişmanlık ve vicdan azabıyla hayatını kaybetmiştir. Yedi yıl sekiz ay imparatorluk

⁷²⁸ Haziran 1041.

⁷²⁹ IV. Mikhail ve Alousianos arasındaki görüşmelere Psellos'un *Chronographia*'sında teyit edilmiştir, 4.45-9, çev. Sewter, 113-15.

⁷³⁰ Bu kent II. Basileios döneminde Bulgarlar'a karşı yapılan harekâtların üssü olarak kullanılmıştır.

⁷³¹ Mikhail Attaleiates'e göre, 10, IV. Mikhail Sardica'dan (Sofya) geçerek Illyricum'a ulaşmış ve düşmanlarını geri püskürtmüştür.

⁷³² 1024 yılına kadar devlete ve askere çeşitli görevlerde sayısız insan yetiştiren bu aileden ilk defa bahsedilmiştir. Keşiş Kosmas (adına bir mühür bugüne ulaşmıştır, Laurent, *Corpus*, v/2, no.1271, Mosynopoulos piskoposluk bölgesinde kendi soyadını taşıyan bir manastır inşa ettirmiştir; bu bir doküman ve bir mühürle doğrulanmıştır (Laurent, *Corpus*, v, no. 1270). İmparator Konstantinos Monomachos döneminde Kutsal Dağ'a Tipikon'u kurmadan önce, Kosmas'a Athos Dağı'nda bulunan manastırları denetleme görevi verilmişti: Protaton, 8 (1045), ed. D. Papachryssanthou, *Actes du Protaton* (Archives de l'Athos, 7, Paris 1975), actes nos. 8 ve 9.

⁷³³ 10 Aralık 1041.

yapmış ve imparator Romanos'a⁷³⁴ olan hatalarının dışında doğru dürüst, dindar bir hayat sürmüştür ve birçok kişi de o hatanın sebebinin Orphanotrophos olduğunu söyler.

XX. Bölüm

V. Mikhail Kalaphates (1041-1042)

1. (416) Mikhail öldükten sonra tüm güç tek varis olan imparatoriçe Zoe'ye geçti. Gençlik coşkusuyla daha önce de birçok kez bahsi geçen babasının hadımlarının da yardımıyla devlet işleriyle ilgilenmeye başladı. Fakat ruhsal durumu aynı zindelikte kalamadı. İmparatorluğun sonsuz bucaksız sorumluluklarıyla yüzleşince, tek başına bütün devlet işlerinin üstesinden gelemeyeceğini anladı. Böyle büyük bir imparatorluğun bir hükümdarının veya yöneticisinin olmamasının çok kötü sonuçlara yol açacağını düşünmekteydi ve her an çıkabilecek sorunları çözebilecek yetenekte birini seçmesi gerektiğini biliyordu. Üç gün boyunca bu konuyu düşünüp taşındı ve daha sonra kendi üvey oğlu⁷³⁵ olan ve son imparatorun yeğeni ve adaşı, Sicilya'daki durumu mahveden Stephen'ın oğlunu Romalılar'ın yeni imparatoru olarak ilan etti. Bu Mikhail zaten sezar⁷³⁶ ünvanına sahipti ve hem yetenekli bir devlet adamı hem de cesur bir adam görüntüsü vardı. Tahta geçmeden önce imparatoriçe ona yeminler ettirerek hayatta kaldığı sürece kendisine bağlı kalacağını ve isteklerini yerine getirerek onu bir anne ve hükümdar gibi göreceğinin sözünü aldı⁷³⁷. Üvey oğlunu alarak onu Romalılar'ın yeni imparatoru olarak ilan etti ve imparatorluk tacını giydirdi⁷³⁸ fakat bunlardan önce Orphanotrophos'tan kurtularak onu Monobata manastırına⁷³⁹ sürgüne yolladı. Ayrıca doğu orduları komutanı Konstantin'i⁷⁴⁰ de görevinden alarak Opsikon

⁷³⁴ IV. Mikhail, şehrin dışında kendisi tarafından inşa edilen Aziz Anargyroi (Kosmas ve Damian) manastırına gömülmüştür: P. Grierson, 'C. Mango ve I. Sevcenko'nun ilave notlarıyla Bizans mezarları ve ölüm ilanları üzerine', *DOP*, 16 (1962), 59.

⁷³⁵ Tören Blachernae'daki Theotokos kilisesinde yapılmıştır: *Ioannis Zonarae epitomate historiarum*, ed. M. Pinder (CSHB, Bonn, 1877), III, 597.

⁷³⁶ Bu terfi Mikhail'i imparatoriçeden sonra ikinci önemli adam konumuna taşımıştır ve böylelikle tahta çıkmasının yolu açılmıştır.

⁷³⁷ Bu yemin Vaftizci John'un el yazması da dâhil birçok kutsal emanette yer almaktadır: Atteleiates, *Historia*, 9.

⁷³⁸ Psellos, V. Mikhail'in üvey annesine kayıtsız şartsız itaat ettiğini doğrular: Psellos, *Chronographia*, 5.4, çev. Sewter, 122. II. Mikhail Aralık 1041 yılında imparator olmuştur: Schreiner, *Kleinchroniken*, 159, 166, amcasının ölümünden hemen sonra: ki bu durum yerine geçecek kişinin önceden belirlenmiş olduğunu ve imparatoriçenin isteğine bağlı olmadığını ortaya koyar.

⁷³⁹ Psellos ve Zonaras'a göre John ve beraberindeki birkaç senatör olaylar yatıştıktan sonra yeniden çağrılmak ümidiyle İstanbul'dan uzaklaşmışlardı: Psellos, *Chronographia*, 512-13, çev. Sewter, 128-9; *Zonaras*, III, ed. Pinder, 607-8. Fakat Mikhail onu sürmüştür. Monobata manastırını yeri tam olarak bilinmemektedir; imparatorluğun sınırlarına yakın bir yerde bulunmaktaydı-büyük olasılıkla doğu sınırında. İznikli Alexander oraya gönderilmişti: Darrouzes, *Epistoliers*, 69, 744, 88; ayrıca Ivion **hegoumenos'u** George Barasvatze de oraya gönderilmiştir: *Ivion*, I, Önsöz, 42.

⁷⁴⁰ Psellos'a göre Ioannes'e karşı alınan önlemleri fitilleyen kişi aynı zamanda onu çok kıskanan kardeşi Konstantinos'dur.

themasındaki⁷⁴¹ Apsis kentine (417) sürgüne göndermiş aynı şekilde **protovestiarios** George'u da Paflagonya'daki⁷⁴² evine yollamıştır. Tacını giydiği anda Mikhail'i bir baş dönmesi tuttu. Neredeyse düşüyordu; onu hemen tatlı yağlar, kokular ve diğer aromatik maddelerle kendine getirdiler. Yeryüzü imparatorluğunun dört ayı boyunca sallanmaya devam etmişti. Ayrıca patrik tarafından tacı giydirilip imparator ilan edildikten sonra, senato üyelerini terfi ettirerek ve onurlandırarak gönlünü alırken halkı hediyelere boğdu. Hükümdar Hanımefendi imparatorun Konstantin'i sürgünden çağırmasına razı oldu; Mikhail kendisini **nobelissimos**⁷⁴³ rütbesiyle onurlandırarak yanına aldı. Tam her şeyin yoluna girdiğini düşünüyordu ki birden olduğu yere düştü. Buna sebep olan şey ise Orphanotrophos'un mektupları ve doğu orduları komutanın tavsiyeleri idi; ona sık sık üvey annesine güvenmemesini ve ona karşı her zaman tetikte olmasını yoksa kendi sonunun da sihirle⁷⁴⁴ hayatları ellerinden alınan amcası imparator Mikhail ve ondan önce gelen Romanos gibi olacağını söylüyorlardı. Mümkünse ondan kurtulmasını ve kendisinden önde gelmesini engellemesini istiyorlardı. Bu konudaki ısrarları üzerine onu ikna etmeyi başardılar ve hükümdar hanımefendiye komplo hazırlıklarına başladılar. İlk önce insanların ağzını arayarak kendi hakkında ne düşündüklerini bilmek istedi. Eğer kendisinden memnunsalardı ve destekliyorlarsa o zaman planını devreye sokacaktı; aksi durumda sessiz kalacaktı. Kutsal Havariler Kilisesi'nde Paskalya'dan sonraki Pazar günü bir tören organize etti ve böylelikle halkın kendisi hakkında ne düşündüğünü anlama fırsatı olacaktı. Senatoyla birlikte tacıyla birlikte töreni başlattı ve tüm halk gösterileri izlemeye geldi. Evleri merkezi konumda olan insanlar altın gümüş takmış ve altın işlemeli kıyafetler giymişlerdi ve eğlenceden son derece keyif almaktaydılar. Zavallı adam bu durumun halkın kendisine bağlılığından kaynaklandığını düşünüyordu. Büyük Saray'a dönerek patriğe Stenon'daki manastırına giderek kendisini beklemesini söyledi. Hatta kendisine yardımlarından ötürü dört pound (libre) altın vermiştir. Daha sonra gece vakti imparatoriçeyi saraydan çıkartarak Prinkipo adasına gönderdi ve onu götürönlere saçını keşişler gibi tıraş ederek kendisine getirmelerini emrini verdi onlar da bu emri harfiyen yerine getirdi. Şafak vakti⁷⁴⁵ bir bildiri yazarak şehrin valisine verdi onu Büyük Konstantinos meydanında halka okumasını istedi.

⁷⁴¹ Konstantinos bu themada birçok suikastçının malına el koymuştu: reign of Michael IV, c. 5.

⁷⁴² V. Mikhail'in tahta çıkması amcaları IV. Mikhail ve Ioannes Orphanotrophos ile olan görüş ayrılığının sinyallerini vermiştir çünkü onların sürgüne gönderdiği George Maniakes ve Konstantinos Dalassenos'u sürgünden geri çağırıştır: reign of Mikhail V, c. 5. Ayrıca Theotokos kilisesini yeniden Ivion keşişlerine vermiştir (daha önce el konulmuştu): Ivion, I, Introduction, 47-8.

⁷⁴³ Bu makam sezar rütbesinden hemen önce geliyordu: o zamanlarda nadiren veriliyordu.

⁷⁴⁴ MS U "suikast" demektir ki bu daha mantıklıdır.

⁷⁴⁵ 20 Nisan 1042.

Bildiride şunlar yazıyordu: ‘Zoe benim imparatorluğuma karşı kötü tutumlar sergilediği için⁷⁴⁶, sürgüne gönderilmiştir ve onunla aynı düşüncelere sahip Alexios da kiliseden uzaklaştırılmıştır. Sizlere gelince, halkım, eğer bana olan desteğinizi sürdürürseniz, büyük zenginliklere sahip olarak sessiz ve sakin bir yaşam sürdürebileceksiniz.’ Vali bildiriye bitirince, kalabalığın arasından bir ses yükseldi (kim olduğu hiçbir zaman bilinmemiştir): Biz imparator olarak saygısız, ikiyüzlü bir kalafatçı istemiyoruz, biz asil kana sahip bir imparator istiyoruz: annemiz Zoe’yi⁷⁴⁷: Ve bir anda tüm halk aynı sözleri sarf etmeye başladı: ‘Kalafatçının kemiklerini kırılım’ ellerine geçen ne varsa, taş, tahta, sopa ile valiye saldırdılar. Bu kişi Zoe’nin babasına hizmet etmiş olan patrici Anastasios’tu; oradan hemen kaçarak canını zor kurtardı. Kalabalık daha sonra koşarak patriğin eve dönüş için rüşvet dağıttığı Büyük Kilise’ye (Ayasofya) doğru ilerledi ve imparatora hakaretler yağdırarak imparatoriçenin tekrar başa geçmesini istediklerini söylediler⁷⁴⁸. İmparatoriçenin babasının hadımları da yanlarında patrici Konstantinos Kabasilas⁷⁴⁹ ve diğer senato üyeleriyle birlikte oraya gelmişlerdi. Herkesin rızasıyla Theodora’yı Petrion⁷⁵⁰’dan Büyük Kilise’ye getirtmek için adamlar gönderdiler ve kendisine tire moru kıyafetleri giydirerek kız kardeşi Zoe ile birlikte imparatoriçe ilan ettiler. Daha sonra (419) Mikhail’i tahtan indirmek için saraya doğru ilerleyişe geçtiler. Muhaliflerin öfkesinden ve ilerleyişinden çok korkan Mikhail hemen adamlarını göndererek Zoe’yi saraya getirtti ve üzerindeki keşiş kıyafetlerini⁷⁵¹ çıkarttırarak imparatoriçe gibi giydirtti. Hipodrom meydanında bulunan imparatorluk locasından⁷⁵² halka seslenerek imparatoriçeyi geri getirttiğini ve her şeyin onların istediği gibi olduğunu söyledi: Fakat bu söylenenlerin hiçbirine kulak asmadılar. Dört bir yandan hakaretler etmeye devam ettiler; oklar ve taşlar da ona doğru gelmeye devam etti. Sonunda pes ederek Stoudious manastırına giderek keşiş tıraşı olmayı kabul etti fakat ordu komutanı kendisine izin vermedi ve ona hemen pes etmemesini söyledi. Bu isyana cesurca karşı koyarak ya büyük bir zafer kazanmasını ya da daha önceki imparatorlar gibi şanlı bir şekilde ölmesi gerektiğini söyledi. Bu fikre sıcak bakan imparator sarayda

⁷⁴⁶ Zonaras, III, ed. Pinder, 609, Mikhail imparatoriçeyi kendisini zehirlleme girişimde bulunmakla suçlamaktadır.

⁷⁴⁷ Böylelikle şehir halkı hanedan soyuna bağlılığını yinelemiş oldu. V. Mikhail’in devrilmesi üzerine: T. Lounghis, “Chronicle of the fall of Mikhail V”, Byzantiaka, 18 (1998), 75-177 (in Greek).

⁷⁴⁸ İbnü’l-Esir’e göre patrik Alexios, Varegler’e onu yakalama ve öldürme emrini veren V. Mikhail tarafından şehirden uzaklaştırılmıştır. Fakat Alexios kendisini yakalamaya gelenlere rüşvet vererek Büyük Kilise’ye geri dönmeyi başarmış ve **semantronu** (ayine çağırmak için kullanılan vurmalı bir çalgı) çalarak kalabalığı imparatora karşı isyana davet etmiştir: Cheynet, *Pouvoir*, 55. Başka bir kaynağa göre de muhalif kuvvetler patriğin elindeydi: Schreiner, *Kleinchroniken*, 166.

⁷⁴⁹ Büyük ihtimalle II. Basileios’un Selanik dükü olarak atadığı Nikephoros Kabasilas’ın akrabasıdır.

⁷⁵⁰ Theodora’yı İstanbul sınırları içindeki Petrion’dan getirtmek boğazı geçerek Zoe’yi aramaktan daha kolaydı.

⁷⁵¹ Zonaras, III, ed. Pinder’a göre, 611, Zoe’nin manastır kıyafetleriyle görülmesi Bizanslılar’ın öfkesini arttırmıştır ki bu durum onlara V. Mikhail’in ona ne kadar kötü davrandığını anımsatmaktadır.

⁷⁵² Hipodrom’da bulunan imparatorluk locasından direk olarak saraya geçmek mümkündü.

bulunan herkesi silahlandırdı; **nobelissimos** kendi silahlı adamlarını çağırttı (komutan Katakalon Kekaumenos Messina'dan haberlerle daha yeni Sicilya'dan gelmişti) ve cesurca duruma müdahale etti⁷⁵³. Kalabalık üç gruba ayrılmıştı: Birinci grup Hipodram'a, ikinci grup Exkoubitores kışlasına ve üçüncü grup da Tzykanisterion'a doğru ilerliyordu⁷⁵⁴. İmparatorun birlikleri de üçe ayrılarak cesurca kendilerini savundular. Sivil halk büyük kayıplar yaşadı çünkü mühimmat olarak ellerinde sadece taş ve sopalar mevcuttu; buna karşılık silahlı adamlara karşı savaşıyorlardı. Dediklerine göre Paskalya'dan sonraki ikinci Salı günü yaklaşık üç bin kişi hayatını kaybetti. Fakat sonunda sayıca üstünlüklerini kullanarak imparatorun adamlarını alt edenler de onlardı⁷⁵⁵. Sarayın kapılarını açtılar ve içeri girerek altın ve değerli eşyaları aldılar. Vergi kayıtlarını imha ettiler ve imparatoru aramaya başladılar, (420) fakat yenildiğini anlayan imparator imparatorluk bünyesindeki gemisine binerek yakınları ve nobelissimos ile birlikte Zoe'i arkalarında bırakarak saraydan uzaklaşmıştır. Çarşamba günü erken saatlerde amcasıyla birlikte Stoudios manastırına kaçmıştır ve hemen keşiş kılığına bürünmüşlerdir.

2. Paskalya'dan iki hafta sonraki pazartesi günü başlayan bu kargaşa ertesi gün gece vakti sona ermişti. Zoe tekrar imparatorluğun başına geçince kardeşi Theodora'yı⁷⁵⁶ ekarte ederek tek hükümdar olmayı düşünüyordu fakat halk buna izin vermedi ve birlikle yönetmelerini istedi. Bunun üzerine Theodora Büyük Kilise'den ayrılarak saraya geldi. Senato bir araya gelerek Zoe'nin bu birleşme konusundan bir konuşma yapmasını isteyince, yüksek ve net bir görüşe sahip bir kürsüden konuşmasını yaptı. Tabi ki ilk önce kendisine olan destekleri ve imparator hakkındaki düşüncelerini açıkça ve cesurca ortaya koydukları için onlara teşekkür etti. Hepsi tek bir ağızdan şu sözleri haykırdılar: 'Katile ölüm! Suçludan kurtulalım! Onu kazığa oturtalım! Çarmıha gerelim! Kör edelim!' Fakat imparatoriçe ona bunları yapmak istemiyordu çünkü onun başına gelenlere üzülmüyordu. Fakat içi kin ve nefret dolu Theodora, yeni atanan valiye

⁷⁵³ Messina'dan gelen birliklerin varlığı Kekaumenos tarafından teyit edilmiştir, 288-90. *Consilia et narrations*'ın yazarı bu olaylar olurken daha yeni Sicilya'dan dönmüştü ve İstanbul'daydı. Bir imparatorun düşüşüne şahitlik etmekten duyduğu şaşkınlığı ifade etmiştir.

⁷⁵⁴ Saray üç koldan saldırıya uğramıştı: Hipodromun bulunduğu yerden kuzeye doğru, Exkoubitores Kapısı'ndan doğuya ve Tzykanisterion'dan güneye doğru. Mücadele Theodora sempatizanları ile V. Mikhail'in destekçileri arasındaydı, Zoe henüz tarafını belli etmemişti. Sarayın bir bölümü yağmalanmaya başlamıştı bile. Yüklü miktarda altın ve ipek kıyafetler *eidikon*'dan ve darphaneden alınmıştı: Schreiner, *Kleinchroniken*, 166.

⁷⁵⁵ Bu tarz kargaşa ortamının doğası gereği, isyancılar imparatorun yakınlarının evlerine saldırarak onları yağmalamış ve kendi paralarıyla oluşturulan mal varlıklarına el koymuşlardır: Attaleiates, *Historia*, ed. Perez Martin, s. 12.

⁷⁵⁶ Kardeşini Petrion'a sürgüne gönderen Zoe'ydi: reign of Romanos III, c. 9.

(Kampanares⁷⁵⁷) devrik imparatoru bularak onun ve amcasının gözlerini oyması emrini verdi. Tüm kalabalığı da yanına alarak Stoudios manastırına gittiler. Mikhail ve amcasını kalabalığın geldiğini öğrenince, Vaftizci Ioannes Kilisesi'nin sığınağına kaçtılar. Fakat hayatını kaybedenler yüzünden öfke dolu olan kalabalık, kutsal kiliseye girerek onları bulundukları yerden çıkararak sürükleyerek meydana göturdüler. Ünlü Stoudios manastırının yukarısında kalan Sigma⁷⁵⁸ adında bir yere göturdüler ve her ikisini de kör ettiler⁷⁵⁹. Mikhail kalabalığa yalvararak amcasının kendisinden önce kör edilmesini istedi çünkü bütün bu olayların tek sorumlusu oydu. Kör edildikten sonra sürgün edilmişlerdir. Mikhail vergi döneminin onuncu yılında, AM 6550, 21 Nisan günü Elegmoi manastırına⁷⁶⁰ gönderilmiştir; dört ay beş gün imparatorluk yapmıştır; akrabaları ise farklı bölgelere dağıtılmıştır.

XXI. Bölüm

IX. Konstantinos Monomachos (1042-1055)

1. (422) Kaderin çarkı yeniden Zoe'nin imparatorluğu yönetmesine karar verdi ve istemeyerek de olsa bu gücü kardeşi Theodora ile paylaşmak zorunda kalmıştı⁷⁶¹. Senato üyeleri terfi ettirilmiş halka hediyeler dağıtılmıştı. İdare bazı önseziler neticesinde şekilleniyordu; dört bir yana mektuplar ve direktifler gönderilerek artık makamların eskiden olduğu gibi satın alınamayacağı bildirildi; ayrıca bu kişiler arasında kanuna aykırı davrananların uzaklaştırılacağı da bildirilmiştir. Yöneticilerin yararına olan bu düzenlemeler hayata geçtikten sonra, **nobelissimos** Konstantinos sürgünden geri çağrılarak devlet hazinesi hususunda sorguya çekildi. Karşılaştığı suçlamalar karşısında çok korkan Konstantinos Kutsal Havariler kilisesinin yakınında bulunan evinin yanındaki sarnıçta saklı elli üç *kentenari* altının⁷⁶² yerini söylemiştir. Bulunan bu hazine imparatoriçeye teslim edilirken kendisi tekrar sürgüne gönderilmiştir. Babasının

⁷⁵⁷ İki önemsiz kaynak bu kişinin adının Nikephoros olduğunu belirtir: Schrenier, *Kleinchroniken*, 142 ve 159. Bu adam Aziz Lazaros Galesion'dan İstanbul'da çıkacak olan olayların kehanetini almıştı: *Life of Lazaros the Galesiote*, BHG 979, AASS Nov. III, 539.

⁷⁵⁸ Şeklinden ötürü böyle adlandırılmıştır: C. Mango, *Le developpement urbain de Constantinople, IVe-VIe siecles* (Paris, 1990), 50.

⁷⁵⁹ 21 Nisan 1042 Çarşamba. İki adamın da gözlerinin kör edilmesi kararı, Zoe'nin fikrini değiştirerek V. Mikhail'i tekrar tahta çıkarabileceği endişesiyle verilmiştir: Psellos, *Chronographia* 5.48-50, çev. Sewter, 150-I.

⁷⁶⁰ Bithynia'da.

⁷⁶¹ İki kardeş kocaları olmadan 21 Nisan'dan 2 Haziran 1042'ye kadar imparatorluğu yönettiler: Schreiner, *Kleinchroniken*, no.15, ch. II, 159 ve no. 16, ch. 13, 160. Bu kısa birlikteliğin portre edildiği numizmatik (parayla ilgili) bir kanıt mevcuttur ki bu resimde iki imparatoriçe imparatorluk forslarıyla birlikte eşit bir şekilde betimlenmiştir: Grierson, *DOC*, III, 731-2.

⁷⁶² Neredeyse 1,75 ton ağırlığında 381.600 parça altın (nomismata) ki bu tutar Bizans halkına verilen bağışların büyük bir kısmını karşılamaktadır.

hadımlarından biri olan **proedros** Nicholas'ı doğu orduları komutanı olarak atamıştır; patrici Konstantinos Kabasilas'da⁷⁶³ batının dükü olarak atanmıştır. Mikhail döneminde serbest bırakılan George Maniakes'i beraberindeki ordunun tek yetkili komutanı olarak General rütbesiyle İtalya'ya göndermiştir. Sonra şu olaylar meydana gelmiştir; imparatorluk makamı için bir konsey kuruldu ve oy birliğiyle bir kişinin belirlenmesi ve imparatoriçe Zoe ile evlendirilmesine karar verildi. Zoe'nin gönlünden soyadıyla aynı rütbeye sahip **katepan** Konstantinos Artoklines ile evlenmek geçiyordu⁷⁶⁴. Zoe'nin gizli aşığı olduğu söylenen bu kişi hoş görünüşü olan biriydi, (423) fakat karısı tarafından zehirlenmiştir⁷⁶⁵. Bunu yapmasının sebebi onu sevmemesi değil hayattayken ondan mahrum kalacak olmasıdır. Planı bozulan Zoe, Konstantinos Monomachos'u⁷⁶⁶ sürgünden getirtmiştir. Orphanotrophos tarafından bir adaya kapatılarak hayatını orda tamamlamaya mahkûm edilmişti çünkü herkes onun bir gün imparator olacağını söylüyordu⁷⁶⁷. Diğer Konstantinos'u tahta çıkarmayı planlarken bunu da Yunanistan yargıcı olarak atamıştı⁷⁶⁸ fakat Konstantinos Artoklines zehirlenince, Konstantinos Monomachos imparatoriçeye en yakın aday konumuna gelmişti⁷⁶⁹. Damokroneia'da bulunan ve Athyra'ya⁷⁷⁰ çok yakın olan Komutan Başmelek Kilise'sine getirilmiş ve imparatoriçenin hadımlarından biri olan Stephen Pergamon onu normal bir vatandaş silüetinden çıkararak tire moru kıyafetlerini giydirmesi için gönderilmiştir. Daha sonra Monomachos'u bir gemiye bindirerek saraya getirmiştir. Saraya gelince imparatoriçe ile evlenmiştir⁷⁷¹; bu işlem Yeni Kilise'nin⁷⁷² ilk rahibi Stypes tarafından II Haziran, AM

⁷⁶³ V. Mikhail'in düşürülmesinden aktif bir rol üstlendiği için kendisine ödül olarak verilmiştir.

⁷⁶⁴ Artoklines'in görevi mahkemedeki öncelik sırasını belirlemek ve buna riayet edilmesini sağlamaktır. Mikhail Psellos'a göre, *Chronographia*, 6.15, trans. Sewter, 162, bu adam III. Romanos'un eski yardımcılarında biriydi. Herhangi bir askeri tecrübesi yoktu; büyük ihtimalle rütbesiz askerlerin *katepanıdır* (sorumlu subay).

⁷⁶⁵ Psellos'a göre, *Chronographia*, 6.14, trans. Sewter, 161, ani bir hastalık yüzünden ölmüştür.

⁷⁶⁶ Konstantinos'un Monomachoi hanesinin bir evladı ve aristokrasinin (Attaleiares) bir üyesi olduğu söylenir. Bilinen ilk Monomachos, Eirene döneminde Sicilya komutanı olarak görev yapan Nikates'tir: D. Papachryssanthou, "Un confesseur du second iconoclasme: la Vie du patrice Nicetas (ob, 836)", *TM*, 3 (1968), 310-51. Sonrasında ise aile düzenli olarak devlet bünyesine kazandırmış olduğu hizmetkârlardan takip edilebilir; VII. Konstantinos döneminde Bağdat elçisi olarak görevlendirilen Paul Monomachos'a bakınız.

⁷⁶⁷ Konstantinos'un babası "yüce yargıç" Theodosios (*Aristakes de lastivert*,) II. Basileios'a karşı yürütülen bir komplonun içerisinde yer almıştı: Psellos, *Chronographia*, trans. Sewter.

⁷⁶⁸ Konstantinos'un terfi etmeden önceki yaşamını sadece iki adet mühürden öğrenebiliyoruz. Kendisi o ana dek genellikle sosyal olaylarda görev almıştır.

⁷⁶⁹ Basileios Skleros ve Pulcheria Argyropoulina'nın kızları ile yaptığı ikinci evliliğinden ötürü III. Romanos'un yeğeni olmuştu ve böylelikle bu ailenin yeniden toplumun üst seviyelerinden yer almasına olanak sağlamıştı: Psellos, *Chronographia*, 6.15, trans. Sewter, 162.

⁷⁷⁰ Bugünkü Büyükçekmece olan Athyra, Selymbria ile başkentin ortasından bulunan Propontis'in Avrupa kıyılarında bulunur.

⁷⁷¹ Bu hem gelinin hem de damadın üçüncü evliliği idi VI. Leo Kanunları'yla yasaklanan bu tarz evliliklere karşı herhangi bir itiraz olmamıştır: Laiou, "Marriages", 165-76, 173.

⁷⁷² I. Basileios tarafından kurulmuş saray kilisesi: reign of Basil I, c. 41.

6550⁷⁷³ tarihinde gerçekleştirilmiştir. Ertesi gün patrik tarafından Konstantinos'a tacı giydirilmiştir.

2. Hükümdarlığı ele geçirince, bütün senatörleri sahip oldukları tecrübe ve yeteneklere göre terfi ettirmiş ve halka altın dağıtarak onların dostluğunu ve desteğini kazanmıştır. Bütün themalara bildiriler göndererek kendisinin imparator olduğunu iletmiş ve yapılan her iyiliğin karşılığı misliyle ödenirken kötülüklerin de cezasız kalmayacağını belirtmiştir⁷⁷⁴. Ioannes Orphanotrophos'u Monobata manastırında sahip olduğu herşeyle birlikte Midilli Adası'na, eski imparator Mikhail'i Sakız Adası'na ve Nobelissimos Konstantinos'u de Sisam adasına göndermiştir. Bunlar vergi döneminin onuncu yılında Monomachos'un ilk icraatlarıydı. Vergi döneminin on birinci yılında, AM 6551⁷⁷⁵, gökyüzünde batıdan doğuya doğru ilerleyen bir kuyruklu yıldız belirdi ve tüm ay boyunca parıltısı gözlenebildi; bu önümüzdeki dönemlerde meydana gelecek olan geniş çaplı felaketlerin habercisi olmuştur. Aslında, Stephen-Boisthlav⁷⁷⁶ (yukarıda da belirtildiği gibi) Bizans'tan kaçarak Illyria dağlarına yerleşmişti. Triballes'i [Sırplar]⁷⁷⁷ ve civarda bulunan Roma topraklarını ele geçirerek yağmalyordu. Bu saldırıları görmezden gelmeyi reddeden Monomachos, **Logothete** Anastios'un oğlu⁷⁷⁸ Dyrrachion komutanı Patrici Mikhail'e bir mektup göndererek emrindeki ve ona bağlı olan civar yerleşkelerdeki birlikleri bir araya getirerek bir ordu oluşturmalarını ve Stephen'ı durdurmak için Triballes'e doğru yola çıkması emrini vermiştir. Fakat geri planda kalmış ve el bebek yetişmiş olan Mikhail herhangi bir askeri beceriden çok uzaktı. Herhangi bir yeteneği ve kabiliyeti olmadan harekâtı yönetti ve Roma devletinde büyük acılara sebebiyet verdi. Verilen emirlere göre orduyu bir araya getirdi (söylenene göre yaklaşık atmış bin kişi) ve sarp, dik yamaçlardan yürüyerek Triballes'e ulaştı. Takip edilen bu yol o kadar dardı ki iki at yan yana yürüyemiyordu. Dediklerine göre Sırplar onların o yolu izlemesine kasten izin vermişlerdi fakat komutan geri dönüş yolculuğunu veya geçitlere muhafızlar dikmeyi hiç düşünmemişti. İç kesimlere ulaşıncı, düzlükleri yakıp yıkarak yağmalamaya başladılar bu sırada Sırplar dönüş

⁷⁷³ 2 Haziran 1042.

⁷⁷⁴ *Aristakes de Lastivert*, s. 42, bu bildiriden kısa bir bölümü bizlere sunar; Skylitzes tarafından aktarılan imparatorun söylemiş olduğu sözleri teyit eder. *Aristakes de Lastiver, Recit des malheurs de la nation armenienne*, Fransız tercümesi ve yorumu için M. Canard, bir sonraki sayısı ve Rusça tercümesi için ise K. Yuzbashian (Biblioteque de Byzantion, 5 Brüksel, 1973).

⁷⁷⁵ 6 Ekim 1042.

⁷⁷⁶ Diokleia hükümdarı olarak Dyrrachion themasına komşuydu.

⁷⁷⁷ Triballes Sırplar'ın eski adıdır.

⁷⁷⁸ Bu kişinin Zoe'nin sürgüne gönderildiği dönemde halkın karşına çıkan vali Anastasios olup olmadığı belli değildir; çok büyük bir üne sahip olduğu açıktır. Bir mühür onun General ve logothete olduğunu doğrular: Laurent, *Corpus II*, no. 342. Oğlu Mikhail başkentin yönetim kademesinden gelmiştir ve kazandığı tecrübelerden de bundan ötürüdür.

yolundaki sarp ve dar geçitlere konuşlanmış onların dönüşünü beklemekteydi. Mikhail yeterince mala el koyduğuna karar verince (birçok esir ve ganimete el koymuştu) geri dönme zamanının geldiğini düşündü. Fakat adamları hızla geri dönüş yoluna geçip darboğazlara ulaşınca, yukarıda konuşlanmış olan düşman askerleri üzerlerine taşlar, kayalar, oklarla saldırarak büyük bir çoğunluğunu telef ettiler. Mikhail'in adamları ne ellerini ne de silahlarını kullanabiliyorlardı. Bazıları sıkıştıkları yerde öldü; diğerleri uçurumlardan atlayarak dar boğazların içine düşerek öldüler. Bu geçitler o kadar çok sayıda cesetle doldu ki geriden gelenler için bir patika oldu. Y aklaşık on dört bin kişi ve yedi komutan hayatını kaybetti. Sağ kalanlar ise dağın oluklarına, çalılıklara ve ağaçların arasına saklanarak düşmana yakalanmaktan kurtuldular ve gece olunca kaçtılar. Yaya ve silahsız olarak perişan ve aciz bir halleri vardı. Mikhail'de onlarla aynı kaderi paylaşarak kaçmayı başardı⁷⁷⁹.

3. Daha önce de belirtildiği gibi General George Maniakes, imparatoriçe Zoe tarafından Sicilya'daki durumu istikrara kavuşturmak için oraya gönderilmişti⁷⁸⁰; bölgede her şey kötü gidiyordu ve deneyimsiz, beceriksiz komutanlar yüzünden sayısız acılar yaşanmıştı. Şimdi George bir isyan çıkarmayı düşünüyordu ve bu kitabı okuyanları konuyla alakalı olarak tam bilgi sahibi yapmak için sebebini açıklamada yarar var. İlk başlarda imparator Mikhail tarafından Sicilya'ya gönderilmesinin sebebi oranın hükümdarı Apolaphar Mouchoumet'i Afrikalı Ziridler ve kendi öz kardeşine karşı desteklemektir. Herhangi bir kökene ait olmayan Ardouin adında bir önderin liderliğinde Alplerin ötesindeki Gaul'den gelen yaklaşık beş yüz Frank George'a katılmıştı. Onların sayesinde Müslümanlar karşısında başarılı olabilmisti. Daha sonra George iftiraya uğradı, görevinden alınarak şehre getirildi ve hapse atıldı yerine de yönetim ve idare namına herhangi bir yeteneği bulunmayan **Protospatharios** Mikhail Dokeianos⁷⁸¹ atandı. Vakit kaybetmeden her şeyi kargaşaya ve felakete sürükledi. Franklar'a aylık ödemelerini zamanında yapamadı ve en kötüsü de bu değildi. Bu adamların liderleri kendisinin huzuruna gelerek askerlere daha merhametli, kibar

⁷⁷⁹ Kekaumenos'un *Strategikon*'unda, 168, bu seferle ilgili olarak Sırp liderin adının Tribounos olduğu belirtilmiştir. (Kekaumenos, *Sovety i rasskazy kekavmena (Cecaumeni consilia et narrationes)*, ed. G. G. Litavrin (Moskova, 1972), Mikhail, imparatorluğun müttefikleri olan **zoupanları** bir ordu oluşturmaları için harekete geçirmişti; Boistlav çok daha az sayıda adamla günün kazanımı olunca Mikhail'in ve komutanlarının ümitleri suya düşmüştü. Kazandığı zaferin ardından Boislav sınırlarını Zachlumia'ya kadar genişletmişti, fakat 1043 yılında ölümünden sonra mirasına koruma görevi oğluna kalmıştır: Stephenson, *Balkan frontier*, 134-5.

⁷⁸⁰ Maniakes Nisan 1042 yılında Otranto'ya ulaşmıştı ve Normanlar Oria bölgesini yağmalarken şehirde sessizce beklemekte kalmıştır: *Annales Baresens, Monumenta Germaniae Historica. Scriptores*, V, 52-6, 54.

⁷⁸¹ Soyadından da anlaşılacağı gibi bu adam Paflagonya'da bulunan Dokeia'dan (bugünkü Tokat) gelmektedir. **Protospatharios** ve *katepan* Mikhail Dokeianos'un beceriksizliği görünüşe göre ona pek sorun teşkil etmemiştir. Konstantinos Monomachos döneminde başarılı bir kariyeri olmuştur, aşağı bakınız, c. 22.

davranmasını ve emeklerinin karşılığının ödenmesini isteyince, ona hakaretler yağdırarak onu kırbaç cezasına çarptırdı bu da isyanı ateşledi⁷⁸². Silahlı isyan başlayınca, Mikhail tüm Roma ordusunu Franklar'ın karşısına çıkarmak istemiyordu. Opsikon adında bir birliği ve Trakya ordusundan bir bölümü alarak Amphidos nehrinin yakınlarındaki Cannae'da isyancıların karşısına çıktı. Bu yer eskiden Hannibal'ın sayısız Romalı'yı katlettiği yerdir. Mikhail çok sayıda adamını kaybederek yenilgiye uğradı ve utanç içerisinde Cannae'ye sığındı⁷⁸³. Bu şekilde bir hezimete uğramasına rağmen ne yaralarından ders çıkardı, balıkçı deyiminin aksine⁷⁸⁴, ne ordusunu daha da güçlendirerek yeniden saldırıyı planladı. Gayet ciddiyetsiz ve ihtiyatsız bir şekilde yenilgiye uğrayan orduyla birlikte yanlarına Burdurlular'ı (Pisidia) ve Akradyalılar'ı (Lycaonians) da alarak Horai denen yerde yeniden düşmanın karşısına çıkmıştır. Bu sefer yanlarına Po nehri civarında ve Alpler'in eteklerinde yaşayan İtalyanlar'ı da alan Franklar tarafından yeniden yenilgiye uğratıldılar⁷⁸⁵. Bu olanları haber alan imparator IV. Mikhail hemen onu görevden alarak yerine daha dinamik, yetenekli ve tecrübeli olan Boioannes'i gönderdi. Bu Boioannes'in ataları daha önce imparator Basileios döneminde İtalya'ya gönderilmiş ve Roma'ya kadar olan bölgenin tamamını imparatorluk bünyesine dâhil etmiştir⁷⁸⁶. Oraya gitti fakat karşılaştığı birlikler harap bir haldeydi; birçok kez yenilgiye uğramış adamlarla Monopolis'i sanki kendi topraklarıymış gibi çok sıkı bir şekilde koruyan ve kollayan düşmana karşı savaşmak zorunda kalmıştı. Boioannes yenilgiye uğratıldı ve esir alındı⁷⁸⁷, aynı şekilde beraberinde ki adamlar da. Zincire vurulu halde kaçmayı başaranlar ise dört bir yana dağıldılar. Bazıları halen Roma egemenliğinde olan kalelere sığındılar. Böylelikle Franklar İtalya'yı fethetmiş oldu ve bölge halkının kimisi zorla kimisi de isteyerek müttefik oldular yalnızca Brindisi, Hidrous, Tarento ve Bari bu ittifakın dışında kaldı. Bu dört şehir Romalılar'a sadık kalmayı tercih ettiler. İmparator Mikhail öldükten ve

⁷⁸² İtalyan kaynaklarına göre, Ardouin'in Maniakes'e karşı olan isyanın sebebini Müslümanlar'dan alınan ganimetin paylaşılmasında ortaya çıkan bir anlaşmazlıktır. Fakat yine de imparatorluğa hizmet etti çünkü kısa bir süre sonra Kasım 1040 yılında Mikhail Dokeianos'un İtalya'ya gelişiyle birlikte Melfi'de *topoteretes* (garnizon komutanı) rütbesine yükselmiştir. Bunun üzerine Ardouin, Normandiyalılar'ı iç kesimlere doğru -sürerek isyanı başlatmış ve İtalya'daki imparatorluk topraklarında huzursuzluk çıkarmıştır: G. A. Loud, *The age of Robert Guiscard: southern Italy and Norman conquest* (London), 78-80.

⁷⁸³ İtalyan kaynakları da bu bilgiyi doğrular. Birçok Rus ve Opsikon themasından askerler hayatlarını kaybetmişlerdir: *Annales Barenses*, V, 54. İlk çatışma 17 Mart 1041 yılından Melfi yakınlarından Ardouin'in isyanından hemen sonra meydana gelmiştir: Loud, *Guiscard*, 92-3.

⁷⁸⁴ “Bir kez sokulunca, balıkçı akıllanır”, *piscator ictus sapiet*: Erasmus, *Adagia*, I.I.29.

⁷⁸⁵ 4 Mayıs 1041 yılında Cannae'da meydana gelen bu ikinci çatışmada, 2000 civarında Normandiyalı ve Lombardiyalı 18.000 (bu sayısı kesinlikle abartıdır) civarından “Yunan'ı” alt etmeyi başarmıştır: *Annales Barenses*, v, 54-5.

⁷⁸⁶ Bu kişi 1017'den 1025'e kadar İtalya'nın *katepan*'ı olan Basileios Boiannes'tir: Falkenhausen, *Dominazione* 105 ve 185-7.

⁷⁸⁷ Montepoloso savaşı (Eylül 1041) isyankârlara sahil şeridinin kapılarını açmıştır.

kendisinden sonra gelen de tahtan indirildikten sonra, Maniakes elinde yeterli birlik ve mühimmat olmamasına rağmen Zoe tarafından İtalya'ya gönderilmiş ve bu imkânsızlıklara rağmen Capua, Benevento ve Napoli çevresindeki Franklar'ı oralardan defetmeyi başarmış ve alınan tedbirlerle işleri yoluna koymuştur⁷⁸⁸. Şimdi Maniakes Anatolikan themasında bulunan şehirleri ele geçirmişti. O bölgede aynı zamanda aralarında anlaşmazlık bulunan Romanos Skleros⁷⁸⁹ da bulunuyordu. Skleros birçok kez onu öldürmeyi denemiş fakat Maniakes her seferinde kaçmayı başarmıştı. Fakat Roma saltanatı Konstantinos Monomachos'un eline geçince Skleros'un şansı oldukça arttı çünkü kız kardeşi imparatorun haremde bulunuyordu⁷⁹⁰. General ve protostrator rütbeleriyle onurlandırılmıştı ve George'un kendisini öldürme girişimleri aklına gelince Maniakes'in yokluğundan faydalanarak ona ait olan köyleri yağmalayarak yerle bir etti ve evine de tecavüz etti. İtalya'da bulunan Maniakes bu durumu öğrenince öfkeden deliye döndü; bunların üzerine bir de Romanos'un yalanları ve iftiralarıyla görevinden de olunca tamamen karamsarlığa büründü. Bizans'a dönmesinin kendisine hiçbir yararının olmayacağını çok iyi biliyordu. Bunun üzerine İtalya'daki birlikleri kıskırtarak ve özlemlerini bir yana bırakmalarını sağlayarak (askerler yeniden evlerine kavuşmanın hasretini çekiyorlardı), imparatora karşı bir ayaklanma başlatmıştır. Onun yerini alması için gönderilen ve imparatora yakın bir kişi olan Bizanslı **Protospatharios** Pardos'u⁷⁹¹ öldürmüştür. Tacını ve imparatorluk nişanlarını takarak kendini imparator olarak ilan etti. Birliklerini harekete geçirerek Bulgaristan'a ulaştı⁷⁹². Bunu öğrenen imparatorun başı büyük dertteydi. Hemen kendisine bir mektup göndererek ona ve askerlerine korkmamalarını ve başkentte düşündükleri gibi bir durumun olmadığını ve silahlarını bırakmaları durumunda kendilerinin hoş karşılanarak ödüllendirileceğini bildirmiştir. Fakat Maniakes amacından vazgeçmemiştir. Bunun üzerine imparator mevcut birlikleri bir araya getirerek başlarında **Sebastophoros** Stephen'ı (bu isyanı Damokraneia'da

⁷⁸⁸ Yazarımız Maniakes yanlı bir kaynaktan yararlanmaktadır çünkü yüksek aristokraziye ait arkadaşlarının tabi olduğu birliğe çok da güvenmiyordu. İtalyan kaynaklar onun zalim ve şiddet yanlısı bir karakterinin olduğuna vurgu yaparken o Generalin askeri yeteneklerini ön plana çıkarmaktadır. Psellos'da bu doğrultuda görüş bildirmektedir.

⁷⁸⁹ II. Basileios ve VIII. Konstantinos döneminde adı geçen ünlü isyankâr Bardas Skleros'un oğlu değildir fakat ikinci üçüncü nesil torunudur: Seibt, *Skleroi*, 76-7.

⁷⁹⁰ Maria Skleraina Monomachos'un ikinci karısının en büyük kuzeniydi: Seibt, *Skleroi*, 71-6.

⁷⁹¹ Psellos'un "sokaktan gelme" (Psellos, *Chronographia*, 6.80, çev. Sewter, 194) diye hitap ettiği Pardos Ekim 1042 yılında öldürülmüştür. Bu isme Antik Yunan'da ve Mora Yarımadasında sıklıkla rastlanırdı, örneğin *Les Recits edifiants de Paul, eveque de Monembasie*, ed. J. Wortley (Paris, 1987), 36. Peter Pardos adında bir kişinin, Longobardiya'nın **protospatharios ve exkoubitor'u**, bir mühürde adı geçmektedir: V. Laurent, "Contributions a la prosopographie du theme de Longobardie", *Byzantino-Sicula*, 2 (Palermo, 1975), 317. Bari kaynakları 990 yılında Pardos'un ölümünden bahseder; belki de İtalya'daki durum hakkındaki bilgisinden ötürü seçilmiştir.

⁷⁹² Maniakes'in yanında en iyi Roma birlikleri ve bazı Arnavut askerler vardı: (*Miguel Atalates, Historia*, ed. I. Peres Martin (Madrid, 2002), 15 ve bilhassa bazı Latin birlikler: Psellos, "Eloge de Monomaque". Şubat 1043 yılında Dyrrachşon'a varmıştır. Orada karşılaştığı batı dükü komutasındaki orduyu bertaraf etmiştir: Psellos, "Eloge de Monomaque", ed. Sathas.

bulunan imparatora bildiren kişidir) tam yetkiyle⁷⁹³ ona karşı koyması için yollamıştır. İki taraf Marmara'da bulunan Ostrovos'da⁷⁹⁴ karşı karşıya geldiler; Stephen yenilgiye uğramıştır ve Maniakes bizzat kendisini öne atılarak düşman birliklerini bölmüş ve sonunda onlar da onu imparator olarak kabul etmişlerdir. Fakat bu gelişmeler olurken birden atından düşerek ölmüştür -vücudunda görünen herhangi bir yaralanma da yoktu; daha sonra ise göğsüne ölümcül bir darbe aldığı anlaşılmıştır. Karşı taraf bu olayı öğrenince George'un kafasını kestiler ve liderlerini kaybeden askerler silah bırakarak teslim oldular ve esir düştüler. Hemen bir haberci zaferi imparatora bildirmesi için gönderildi ve arkasından da Stephen, Maniakes'in kellesi ve diğer esir askerlerle başkente geldi. Maniakes'in kellesini bir mızrağa saplayarak ve ana arterlerden geçerek zafer yürüyüşü gerçekleştirdi. Daha sonra isyankârları kazığa oturttu ve kendisi de beyaz atıyla bu geçidi takip etti. Maniakes olayının sonu bu şekilde olmuştur⁷⁹⁵.

4. (429) O tarihlerde Kıbrıs'ta bir isyan daha baş göstermişti. İsyana öncelik eden kişi aynı zamanda adanın komutanı da olan ve ihtilal arzusuyla dolu Theophilos Erotikos'tu⁷⁹⁶. Mikhail IV Kalaphates'in devrildiğini ve devletin bir kargaşa ortamına sürüklendiğini öğrenince, planını devreye sokmasının tam zamanı olduğunu düşündü. Kıbrıslı'ları kışkırtarak çok ağır taleplerde bulunduğuna inandığı General ve vergi toplayıcısı olan **protospatharios'u** öldürmelerini yönünde örgütledi. Fakat Monomachos onun için endişelenmesine gerek yoktu çünkü donanma komutanı⁷⁹⁷ patrici Konstantinos Chage çoktan yola çıkmıştı. Ayaklanan Kıbrıslılar'ı yatıştırdı elebaşlarını da yakalayarak imparatora getirdi. Başkente varınca imparator kendisine kadın kıyafetleri giydirerek Hipodrom'da halka teşhir etti ve mallarına el koyarak onu serbest bıraktı.

5. Vergi döneminin on birinci yılında yirmi Şubat günü, Patrik Alexios hayatını kaybetti ve Meryem Ana Yortusu⁷⁹⁸ kutlamalarının yapıldığı gün yerine Mikhail Keroularios getirildi; casusluk yaptığı gerekçesiyle Orphanotrophos tarafından sürgüne gönderilmişti ve o zamandan beri keşişlik yapıyordu. Alexios'un manastırında altın

⁷⁹³ Bu makam (genellikle hadımlara verildi) 963 ve 975 yılları arasında ortaya çıkmıştır ve imparatorluk sancağını taşıma yetkisi vardı: Oikonomides, *Listes*, 308. On birinci yüzyılda basit bir rütbe olarak geçerliliğini sürdürmüştür.

⁷⁹⁴ Ostrovo (bugünkü Armissa) Ohri ve Selanik arasındaki Via Egnatia'da bulunuyordu.

⁷⁹⁵ Latin kökenliler imparatorluk ordusunun bünyesine dâhil edilmiş ve böylece en azından Alexios Komnenos dönemine kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir: *Alexiad*, 2: 117.

⁷⁹⁶ Komnenos ailesinin bir yakını: reign of Mikhail IV, c. 21.

⁷⁹⁷ IV. Mikhail döneminde Kibyrrhaiote themasının deniz komutanı olan bu kişi şimdi donanma komutanı olarak görev yapıyordu.

⁷⁹⁸ 25 Mart 1043. Keroularios hakkında: F. Tinnefeld, "I. Michael Keroularios, patriarch von Konstantinople (1043-58)", *JÖB*, 39 (1989), 96-124.

olduğu imparatora bildirilmişti⁷⁹⁹; adamlarını göndererek yaklaşık yirmi beş *kentenaria* altına el koydu. Aynı yıl Mart ayının ikinci günü, Orphanotrophos, bazılarının dediğine göre imparatorun karşı çıkmasına rağmen Theodora'nın isteğiyle Marykatoi⁸⁰⁰ köyünde kör edilmişti. Buna karşın halkın büyük bir çoğunluğu imparatorun sürgünde kaldığı sürece ona kin beslediği ve öcünü aldığını düşünmektedir. Orphanotrophos aynı ayın on üçüncü günü ölmüştür. (430) yılında Sebastophoros Stephen, imparatora karşı komplo kurmakla suçlanmıştır. İddia edilene göre amacı imparatoru devirerek yerine Lampros'un oğlu Mytilene komutanı Patrici Leo'yu getirmektir. Stephen'ın mallarına el konuldu, keşiş tıraşı yapılarak sürgüne gönderildi. Lampros'a ise zalimce işkence edilip meydanda teşhir edildi ve kısa bir süre sonra da öldü.

6. Aynı yılın Temmuz ayında, Ruslar başkente saldırdı⁸⁰¹. O ana dek Romalılar'ın müttefikiydiler ve barış ortamı mevcuttu. Her iki tarafta korkusuzca birbirleriyle münakaşa ettiler ve paralı askerlerini yolladılar⁸⁰². Fakat o sırada Bizans'ta bulunan İskitli askerlerle bir anlaşmazlık baş gösterdi; durum kontrolden çıktı ve ünlü bir İskitli öldürüldü. Genellikle fevri davranan ve öfkesine hâkim olamayan Vladimir Ruslar'ın başında bulunuyordu⁸⁰³. Olanları duyunca öfkeden çılgına döndü. Hiç vakit kaybetmeden emrindeki tüm silahlı güçleri bir araya getirdi ve kuzey okyanus kıyılarında yaşayan müttefiklerinden de hatırı sayılır sayıda adamı da yanına aldı⁸⁰⁴. Söylediklerine göre yaklaşık yüz bin adamı bir araya toplamış⁸⁰⁵, yerli halkın drakhars⁸⁰⁶ dediği gemilere bindirerek başkente yollamıştır. Bunu haber alan imparator hemen bir elçi göndererek Vladimir'e silahlarını bırakmalarını istemiş ve meydana gelen bu olumsuzlukların telafi edileceğinin sözünü vermiştir; ayrıca bu kadar uzun süredir devam eden barışı bozmamasını ve insanları birbirlerine düşürmemesini istemiştir. Mektubu alan Vladimir elçiyi aşağılayarak kovmuştur ve bu isteğe küçümser bir tavırla cevap vermiştir. Barış ümidini yitiren imparator elinde olan bütün imkânları

⁷⁹⁹ Bu manastır patrik sarayının bir bölümünü oluşturuyordu: Janin, *Eglises et monasteres*, 18-19.

⁸⁰⁰ Eğer Genç Aziz Paul'ün Hayatı: *AnalBoll (Analecta Bollandiana, Brussels, Paris and Geneva, 1882-)*, II (1892) adlı eserde geçen *ta tou Marykatou* ile aynı köyse, Phrygia'da bulunmaktadır.

⁸⁰¹ Bazı tarihçiler Ruslar'ın saldırısının Maniakes'in katledilmesiyle alakalı olduğunu düşünmektedir fakat bu teoriyi doğrulayacak herhangi bir kaynak yoktur: A. Poppe, "La derniere expedition russe contre Constantinople", *BS*, 32 (1971), 1-29; ve J. Shephard, "Why did the Russian attack Byzantium in 1043?", *Byzantinische-neugriechische Jahrbücher*, 22 (1979), 147-212.

⁸⁰² Bu durum 972 yılında Ioannes Tzimiskes ve Sviatoslav arasında imzalanan anlaşmanın bir sonucudur.

⁸⁰³ Bu kişi 1036-54 yılında Kiev'de hükümdarlık yapan Vladimir'in oğlu Iaroslav'dı: Franklin ve Shepard, *Rus*, 186-93.

⁸⁰⁴ Psellos'a göre Ruslar artık imparatorluğu ciddi bir güç olarak görmüyor ve ele geçirilme zamanlarının geldiğini düşünüyorlardı: Psellos, *Chronographia*, 6.91-5, trans. Sewter, 199-203.

⁸⁰⁵ Kesinlikle bir abartı; Attaleiates'in *Historia'sında* da belirtildiği gibi yaklaşık dört yüz adet düşük kapasiteli gemi bulunuyordu.

⁸⁰⁶ *Monoxylai*, Viking sandalları.

seferber etmiştir. Yapılan anlaşma gereği kentte bulunan İskitler'i farklı temalara göndermiş ve başlarına muhafızlar dikmiştir. Bunu yapmasının sebebi savaş anında onların kendisine ihanet etmesini ve arkadan vurmasını engellemektir. Savaş gemilerini ve diğer küçük tekneleri mühimmat ve o sırada Bizans'ta bulunan askerlerle doldurarak hazır duruma getirdi. İmparator kendisi de imparatorluk yatına⁸⁰⁷ binerek yola çıkmış ve Karadeniz'de bulunan Pharos'a demir atmış olan düşmanın karşısına çıkmıştır. İskitler demirlemiş oldukları limanda hareketsiz bir şekilde dururken imparator da onların bir hamle yapmasını bekliyordu. Saatler ilerliyor gün geceye dönüşüyordu. İmparator harekete geçmeden önce bir kez daha bir elçi göndererek barış teklifinde bulundu fakat barbar yine alaycı söylemlerle bu isteği geri çevirdi. Eğer silahlarını bırakmalarını istiyorsa adamlarının her birine üç libre altın vermesi gerektiğini söylemiştir. Bu talebin ölçüyü aştığını düşünen imparator harekete geçmesi gerektiğine karar verdi. Düşman hala harekete geçmediği için imparator, Basileios Theodorakanos'u yanına çağırması ve üç hızlı tekneyle birlikte İskitler'in yanına göndererek onların bir çatışma ortamına girecek cesarete sahip olup olmadıklarını test etmek istemiştir. Gemileri alarak İskitler'e doğru ilerlemiştir; fakat onlara taciz ateşinde bulunmak yerine direk ortalarına girmiş ve Rum ateşiyle yedi gemiyi yakarken üç tanesini de mürettebatıyla birlikte batırmıştır. Bir gemiye bizzat kendisi atlayarak içerisinde bulunan adamların bazılarını öldürürken diğerleri onun cesareti karşısında donup kalmışlardır⁸⁰⁸. Artık İskitler imparatorun tüm donanmasıyla onlara doğru yaklaştığını görebiliyorlardı. Kendi kendilerine sormaya başladılar: Eğer üç tane gemiye karşı o kadar büyük kayıplar verdiyseler bütün donanma karşısında başlarına neler geleceklerdi? Geri çekilmeye karar verdiler fakat kaçarken mercan resiflerinin ve gizli kayaların bulunduğu sulara girdiler ve gemilerinden çoğu suya gömüldü. Ayrıca adamları da onları izleyen askerler tarafından karada öldürülmüşlerdir; sonuç olarak kıyıda yaklaşık on beş bin ceset belirmişti. İmparator zafer alanında iki gün bekledikten sonra üçüncü gün arkasında **Parakoimomenos** Nicholas ve General Basileios Theodorokanos komutasında iki birlik ve Hetaireiai adında bir taburu da bırakarak başkente dönmüştür. Kendilerine kıyı şeridini koruma emri verilmiştir ki böylelikle herhangi bir istilanın önüne geçilmiş olunacaktı; tüm donanmaya Pharos'ta kalmaları emrini vermiştir.

⁸⁰⁷ Çatışmanın canlı şahidi olan Psellos olayı uzak bir tepeden izlemiştir: Psellos, *Chronographia*, 6.33, trans. Sewter, 172.

⁸⁰⁸ Basileios IV. Mikhail döneminde Maniakes ile savaşmıştı. Attaleiates, *Historia*, s. 17, onun askeri yeteneklerinden övgüyle söz eder.

İmparator bu düzenlemeleri yaptıktan sonra Bizans'a dönmüştür. **Parakoimomemos** ve Theodorokanos, adamlarıyla birlikte sahilde devriye gezerken kıyıya vuran cesetleri fark ettiler ve üzerlerinde bulunan hatırı sayılır miktarda mühimmata ve ganimete el koydular. Yirmi gemilik bir filo kaçan barbarların arkasından gitti fakat onlar bir koya demirleyerek saklandıkları için donanma onları fark etmedi ve önlerine geçti. İskitler böylelikle kendilerini kovalayanların ne kadar az sayıda olduğunu biliyorlardı; bunlardan başka düşman gemisinin civarda olmadığından emin olduktan sonra saklandıkları koydan ani bir hızla ilerleyerek düşmanın etrafını sardılar. Romalılar zaten kovalamaca süresince kürek çekmekten yorgun düşmüşlerdi bir de üstüne kendilerini çevreleyen gemilerin devasa boyutları onları iyice ürkütmüştü. Bunun üzerine geriye doğru kürek çekerek kaçmayı denediler. Fakat barbarların gemileri bir daire oluşturarak çıkışı imkânsız hale getirdikleri için körfezden açık denizlere kaçışın yolu kapanmıştı. Patrici Konstantinos Kaballourios⁸⁰⁹, Kibyrrhaiote temasının komutanı⁸¹⁰, kendi gemileri ve on tane başka gemiyi kullanarak mertçe savaşa girdi. Cesurca savaşarak öldü; dört tane gemi (sancak gemisi dâhil) ele geçirildi ve içlerindeki mürettebat ve askerler katledildi. Geri kalan Roma gemileri daha sığ sulara doğru giderek burunlara ve resiflere çarptılar; bazıları denizin dibini boylarken geride kalanlar barbarların kontrolüne geçti ve içlerinden bulunan Romalılar kılıçtan geçirildi. Hayatta kalanlar ise yaya olarak ve silahsız bir şekilde kendi kamplarına sığındılar⁸¹¹.

Umutları boşa çıkan İskitler eve dönmenin hesaplarını yapmaya başladılar. Karadan ve denizden yola çıktılar çünkü herkese yetecek kadar gemi yoktu. Gemilerin bir kısmı batmış bir kısmı savaşlarda kaybedilmiş ve diğerleri de fırtınalar da kaybolmuştu: Bu yüzden İskitler'in büyük bir çoğunluğu yürüyerek evlerine dönüyorlardı. Fakat Tuna nehri boyunda bulunan şehirlerin ve toprakların valisi olan **Vestes** Katakalon Kekaumenos Varna adasının yakınlarında onların önüne çıktı⁸¹²; saldırıya geçti ve onları yenilgiye uğrattı⁸¹³. İçlerinden birçoğunu öldürürken sekiz yüz kadarını esir alarak zincire vurdu ve imparatora gönderdi. İskitler kendi ülkelerinden

⁸⁰⁹ Diğer bir Konstantinos Kaballourios (komutanın torunu) Strobilos'da bir manastır kurmuştur. Ayrıca Kos ve Leros adalarında topraklara da sahipti. Bu yüzden Kaballourios'lar Kibyrrhaiote temasında önemli toprak sahipleriydiler: *Patmos*, 1, no.4, satırlar 39, 51.

⁸¹⁰ Görünüşe göre Monomachos Rus tehdidini erken haber alarak taşrada bulunan donanma gemilerini İstanbul'a çağırabilecek zamanı bulabilmiştir.

⁸¹¹ Skylitzes bu konuda bizim tek bilgi kaynağımızdır.

⁸¹² Onuncu yüzyıldan bu yana Ruslar, İstanbul'a gitmek için bu rotayı kullanıyorlardı fakat kent aslen Bulgarlar'a aitti: *DAI*, ed. Moravcsik ve Jenkins, 62, satır 100.

⁸¹³ Bu şu anlama geliyor Kekaumenos (kahramanlıklarından ikinci defa söz edilmiştir) Paristrion'un hem dükü hem de *katepan*'ıydı.

ayrılıp başkente doğru yol aldıklarında ilk önce bu kişinin kontrolünde olan bu topraklara varmış ve orada erzak toplamaya başlamışlardı. Komutasındaki birlikleri bir araya getirerek onlara saldırmıştır. Cesurca savaşarak onları alt etmiş ve gemilerine dönmelerini sağlamıştır. Daha sonra nehir kenarında bulunan topraklarını sıkı denetim altında tutarak onların dönüşünü beklemiştir. İskitler geri dönünce güçlü bir direnişle karşılaşmışlar ve yukarda anlatıldığı gibi bir felaketle son bulmuşlardır.

7. Vergi döneminin on ikinci yılının Eylül ayında, AM 6552, öyle şiddetli bir rüzgâr fırtınası meydana geldi nerdeyse bütün üzüm bağları telef oldu.

{Patrik Mikhail göreve gelir gelmez mayasız ekmek⁸¹⁴ konusunu gündeme getirdiği için Roma Papa'sının resimlerini diptiklerden (iki kanatlı tablo) kaldırtmıştır⁸¹⁵. Antakya Patriği Peter⁸¹⁶ ve Bulgaristan Başpiskoposu Leo⁸¹⁷ ve diğer tüm iyi eğitilmiş rahipler de onu destekledi. Stoudios manastırının **hegoumenos** Mikhail Mermentoulos⁸¹⁸ ile münakaşa etmiştir ve kilisede okunan Stoudite Aziz Theodore'yi **synodikon'dan** çıkarmıştır. Mermentoulos bu durumdan zarar görmemiştir; imparatora giderek olayı anlatmış ve imparatorun emriyle **synodikon** Merhametli Kadın Pazar'ında okunmuştur⁸¹⁹. Diğer her şey her zamanki gibi okunmaya devam edildi fakat patrik ayağa kalkarak yüksek ve net bir ses tonuyla büyük Theodore'nin adını zikretti. Böylelikle Mermentoulos ve keşişlerin yapmaya kalkıştığı isyan hiç olmamış gibi son buldu.}⁸²⁰

Aynı yıl Kutsal Kırk Şehit kutlamasının yapıldığı 9 Mart günü imparator Kırk Aziz'e saygısını göstermek üzerine tören alanına doğru ilerlemek üzereyken kalabalığın arasında bir kargaşa meydana geldi. İmparator muhafızlarıyla birlikte alkışlar arasında saraydan yürüyerek ayrıldı; Chalke'de bulunan Mesih kilisesine gelmişti ve oradan da at üstünde Şehitler'in mabedine gidecekti ki kalabalığın arasından bir ses yükseldi: 'Skleraina'yı imparatoriçe olarak istemiyoruz ve annemiz **porphyrogennetoi** Zoe ve

⁸¹⁴ Papa'nın resminin diptiklerden kaldırılması biraz şaibelidir. Eğer bu olay doğruysa, söz konusu Papa IX. Benedict'tir (1032-44). Aslında Papa adına yapılan en son anma töreninden bu yana çok yıllar geçmişti: Ta ki II. Basileios'un patriği *oecumenical* olarak kabullendirmede başarısız olmasından bu yana. Bu da iki Hristiyan başkent arasındaki tansiyonu yükseltmiştir.

⁸¹⁵ Örneğin aşai rabbani ayinindeki ekmek. Latinler ve Ermenilerin farklı mayasız çeşitleri vardır.

⁸¹⁶ Antakya'da doğmuş olan Peter o temanın ilk hâkimlerindendi daha sonra Ayasofya'da kilise kayyumu (*skeuophylax*) olmuştur.

⁸¹⁷ Ayasofya'nın eski arşiv sorumlularından (*chartophylax*) olan Leo 1025 yılında Bulgaristan başpiskoposu olmuştur. Antakyalı Peter ile birlikte özellikle Roma'nın üstünlüğü hususunda Latinlerle görüşmeler yapmışlardır: ODB, II, 1215. Skylitzes'in Kerularios ve Latinler hakkında aktarımları doğru tarihsel sıralamada değildir. Çünkü olaylarına referans olan kaynaklar Tornikos isyanından sonra meydana gelmiştir.

⁸¹⁸ Bu kişilik hakkında başka bir şey bilinmemektedir fakat aynı soyadına sahip resmi mühürler vardır örneğin Alexios Komnenos döneminde droungarios olan Nicholas gibi: Laurent, *Corpus*, II, nos. 894 ve 1042.

⁸¹⁹ Paskalya'dan sonraki dördüncü Pazar.

⁸²⁰ MSS ACE'in iç değerlendirmesi.

Theodora'nın onun yüzünden öldürülmesini istemiyoruz⁸²¹. Aniden her şey kaosa döndü; kalabalık bir arbedeyle birbirleri üzerinden atlayarak imparatoru yakalamaya çalışıyordu ve eğer imparatoriçeler onlara yukardan bakan bir yerden kendilerini gösterip sakinleştirmeselerdi, büyük ihtimalle imparator da dâhil oradaki birçok kişi ezilerek telef olacaktı. Ortalık sakinleşince saraya geri döndü ve Kırk Şehit'i ziyaret etmekten vazgeçti.

{Halk, senato üyeleri ve imparatoriçeler, imparatorun Skleros'un kız kardeşiyle metres hayatı yaşadığı yönündeki dedikodulardan oldukça rahatsızlık duyuyordu. Stethatos⁸²² adında tanınmış keşişlerden bir tanesi kendisine tavır almış fakat başarılı olamamıştı çünkü imparator kadının güzelliğinin büyüüne kapılmıştı. Bu Stethatos kendini en üst derece de erdeme sahip olmaya adanmıştı, nefsinin oruç tutarak ve azla yetinerek köreltiyordu öyle ki kırk gün boyunca ağzına bir lokma bir şey dahi koymadığı oluyordu.}⁸²³

8. (435) Vergi döneminin on üçüncü yılında Ani prensliğinde bir savaş meydana gelmişti⁸²⁴; fakat önce imparatorun neden huzur içinde yaşayan ve kendisine karşı yanlış bir şey yapmamış olan Ani hükümdarına⁸²⁵ savaş açtığını anlatalım. İberyalılar'ın lideri George, Romalılar'a karşı savaş açınca, Ani ülkesinin hükümdarı Iovanesikes de onun yanında yer almıştır. Daha sonra imparator Basileios İberya'ya giderek onu mağlup edince, imparatorun korkan Iovanesikes, George ile olan iş birliğine son vererek onun aleyhine çalışmaya başlamıştı. Şehrin anahtarlarını alarak imparatora vermiş ve kendisi de ona teslim olmuştur. Bu dirayetinden ötürü imparator tarafından kabul görmüş ve kendisini General rütbesine yükselterek Ani şehrinin ve Büyük Ermenistan'ın hükümdarı ilan etmiştir. Buna karşılık olarak ondan yazılı bir teminat alarak kendisinin ölümünden sonra bu hâkimiyetin Roma imparatorluğuna geçirilmesini istemiştir⁸²⁶. Bu anlatılanlar oldu; önce imparator ve hemen ardından da Iovanesikes

⁸²¹ Bu kargaşa V. Mikhail'in devrilmesine yol açan olayın tekrarı niteliğindedir fakat bu sefer Konstantinos imparatoriçeler tarafından kurtarılmıştır ki Zoe, Skleraina'nın varlığından rahatsız olmamışa benziyor. Halk *sebaste rütbesiyle* kendilerine *despoina* olarak tanıtılan Skleraina'nın varlığından çok da memnun değillerdi ki bu ünvanlar genelde imparatoriçelere verilirdi: Zonaras, III, 620.

⁸²² Yeni Theologian Symeonnu'nun talebesi ve biyografi yazarı olan Niketas Stethatos ilkin bir keşişti fakat daha sonra Stoudios'un **hegoumanos'u** olmuştur. Görünüşe göre manevi bir otoriteye sahiptir; 1054 yılında papalık seçimlerinde delege üyelerinden biriydi. Aynı aileye mensup on birinci ve on ikinci yüzyılda yaşamış birçok kişi mevcuttur. Alexis Komnenos döneminde **drungarios** ve piskopos olan Niholas aralarında öne çıkan zatlardandır.

⁸²³ MSS ACEU'nun iç değerlendirmesi

⁸²⁴ Ani, Pakraduni Ermenileri'nin başkentidir.

⁸²⁵ Ermenistan'da olan olaylar Bizans'ın birinci önceliği arasında değildi ki ne Psellos ne de Attaleiates bu konuda aktarımda bulunmuşlardır.

⁸²⁶ *Aristakes de Lastivert'e* göre, s. 45-6, VIII. Konstantinos ölüm döşegindeyken kendi ülkesine hainlik eden bir Ermeni'ye bu belgeyi vermiştir. O da bunu iyi bir bedel karşılığında IV. Mikhail'e satmak için saklamıştır. *Aristakes of Lastivert*, ed. Canard and Berberian, Bibliotheque de Byzantion, s. 5, Brussels, 1973.

öldü⁸²⁷. Onun ölümünden sonra oğlu Kakikios (Gagic) hükümdarlığı ele alarak⁸²⁸ Romalılar'a barış içinde bir işbirliğini devam ettirmiştir; fakat babasının vasiyeti üzerine topraklarını muhafaza ederek Romalılar'a teslim etmemiştir.

Monomachos sarayda bu mektubu bulunca, (Basileios'un mirası olarak) Ani şehrinin ve tüm Ermenistan'ın teslimiyetini talep etmiştir. Fakat Kakikios Roma bünyesine dâhil etmeyi kabul edip topraklarını teslim etmeyi reddedince imparator savaşa girilmesi gerektiğine karar verdi⁸²⁹. Orduyu bir araya getirmiş ve başına da İberyia valisi Mikhail Iassites'i vermiştir; O da Kakikios ile karşılaşmayı dört gözle bekliyordu⁸³⁰. Yola koyularak kendisine verilen emri en iyi şekilde icra etmeye çalıştı. Bunu haber alan ve artık bir dost değil de düşman olarak görüldüğünü anlayan Kakikios birliklerini toplayarak istilaya olanca gücüyle karşı koydu. İşler Iassites için iyi gitmeyince, daha güçlü ve kalabalık bir orduyla Konstantinos VIII döneminde doğu orduları komutanı ve **Parakoimomenos** Nicholas gönderilmiştir. İmparator, Tivion⁸³¹ ve Aras nehri kıyısındaki Persarmenia'nın⁸³² bir kısmının hükümdarı Aplesphares'e bir mektup göndermiştir ve kendisinden Büyük Ermenistan'ı ve Kakikios'un topraklarını yakıp yıkması için elinden gelini yapmasını istemiştir⁸³³. Nicholas geldi ve hemen yarım kalan görevi tamamlamaya koyuldu. Aplesphares'e bir mektup göndererek ona çeşitli vaatler ve ganimetler teklif ederek ayartmaya çalıştı ve böylelikle imparatorun planını gerçekleştirmiş olacaktı. Aplesphares mektubu alınca kendisinden istenilenleri bir şartla yapacağını söylemiştir. Eğer şu anda Kakikios'un elinde bulunan kaleleri ve hisarları ele geçirirse oraların yönetiminin kendisini verildiğini belirten imparatorluk tarafından yazılmış bir mektup gönderilecekti⁸³⁴. İmparator bu isteği kabul etmiş ve bir **chrysobull** (imparator tarafından mor mürekkeple yazılan resmi belge) ile Aplesphares'in taleplerini teyit etmiştir. Aplesphares mektubu alınca, harekete

⁸²⁷ John/Sembat ve Ermenistan'ı yöneten kardeşi Asot 1041 yılında ölmüştür. En azından Gagic'in 10 Mart 1042 yılından önce hükümdar olduğunu doğrulayan yazıtlar mevcuttur: Shephard, "Scylitzes on Armenia", 269-311, 286'da.

⁸²⁸ II. Gagic aslında Asot'un oğluydu; tahta çıktığında on dokuz yaşındaydı.

⁸²⁹ Ermeni soyu iki karşıt gruba ayrılmaktaydı: ünlü Pahlawuni ailesinin önderliğinde (ki kendileri Gagic'i başa geçiren ailedir) ilhak'a karşı olanlar ve **vestes** Sergios (Sarkis) Haykazn önderliğinde Bizans yanlıları ki bu kişi (1033 tarihli bir yazıta göre) aynı zamanda patrici, vestes ve batı düküdü: *Aristakes de Lastivert*, s. 46-7; Felix, *Byzanz und die Islam*, 154-5.

⁸³⁰ Gagic iki yıl boyunca imparatorun yanına herhangi bir harekâta maruz kalmadan hükümdarlık yaptı. Fakat bu süre zarfında hem Maniakes hem de Ruslar'la mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu Gagic'in gücünü arttırmasına neden olmuştur ki özellikle Sergius/Sarkis'i yakalaması kendisi için çok önemli bir gelişmedir.

⁸³¹ Şeddâdî hanedanından Kürt (emir) Ebü'l-Esvar. Tivion = Aras'taki Dvin, günümüzdeki Erivan'ın güneyi.

⁸³² Azerbaycan'ın eski adı. Aras Ermenistan dağlarından doğar ve Hazar Denizi'ne dökülür.

⁸³³ Edessa'lı Matthew'in Romalılar'ın bu sinsi planıdan haberdar olmaması biraz tuhaftır. Dvin emirinin saldırılarıyla Romalılar'ın saldırıları arasında hiçbir bağlantı kurmaz. Ona göre Arnavutluk Prensi David'in istilacılara karşı koyduğunu ve Gregory Pahlawumi'nin Ani'li Kakikios'un adına zafer kazandığını bilmektedir: *Armenia and the crusades tenth to twelfth centuries: the chronicle of Matthew of Edessa*, trans. Dostourian, 63-5, 67-8.

⁸³⁴ Görüşmeler 1044 yılında yapılmıştır.

geçmiştir; ani saldırılarla Kakikios'un köylerinden ve kalelerinden birçoğunu ele geçirdi. Kakikios'a gelince, Roma saldırılarına uğramış ve Tivion hükümdarı tarafından bütün köyleri ve kaleleri yakıp yıkılınca bütün ümidini yitirmiştir. **Parakoimomenos** ile irtibata geçerek onun vasıtasıyla imparatora teslimiyetini iletmış ve şehri teslim etmiştir⁸³⁵. İmparatorun huzuruna gelince General rütbesi ile onurlandırılmış ve Kapadokya'da, Charsianon'da ve Likandos'daki kazançlı kentler kendisine verilmiştir; hayatının geri kalanında sessiz ve barış yanlısı bir hayat sürmüştür⁸³⁶.

Fakat şimdi Monomachos, Tivion'un hükümdarının fethettiği ve Ani'nin bir kısmını oluşturan kaleleri ve köyleri istiyordu. Fakat Aplesphares elinde olan mektubu delil göstererek elinde olanları paylaşmaktan vazgeçince imparator ona karşı savaş ilan etti. **Parakoimomenos'a** Roma birliklerini, İberyia ordusunu ve Ani prensinin komutasındaki Büyük Ermenistan ordusunu kullanarak saldırıya geçmesini emretti⁸³⁷. Bütün bu birlikler bir araya gelmişlerdi; **Vestarches** Mikhail Iassites yardımcısı General Alan Konstantinos ile birlikte bu ordunun başına atandılar: Ve daha sonra Tivion'a karşı harekete geçtiler. Fakat Aplesphares düşmanın stratejilerini önceden tahmin eden ve bozabilen doğuştan yetenekli bir komutandı. Kendi kuvvetlerinin Romalılar karşısında yetersiz olduğunu çok iyi bildiğinden bir çatışma ortamından uzak durarak kendisini şehre kilitledi ve yakında bulunan nehri ovaya yönlendirerek zemini su basmasını ve her yerin çamurla kaplanmasını sağladı; daha sonra da düşmanın gelişini bekledi. Okçuları şehrin etrafında bulunan bağlara göndererek saklanmalarını ve kendisinden davullarla saldırı emri gelene kadar beklemelerini emretti. Romalı liderler onun şehre kapanmasını ve ovayı çamurla kaplamasını korkaklık olarak yorumladılar ve gelişigüzel bir şekilde şehre doğru ilerlemeye devam ettiler. Kimileri silahsız kimileri silahlı sanki şehri teslim almaya gidiyormuş gibi davranıyorlardı. Bağların bulunduğu bölgeye geldiklerinde

⁸³⁵ Ermeni kaynakları farklı bir hikâye anlatır. Romalılar'ın hainliği üzerine vurgu yapan *Aristakes de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian, s. 50-5, ve *Urfa Mateos*'a göre Monomachos, Ermeni prensi İstanbul'a getirtmeyi başarmış ve onu Ani ile bazı Bizans şehirlerinin takası hususunda zorlamıştır. Bu savaş hilesi başarılı olmuştur çünkü 1019 yılından beri Ermeni Kilisesi'nin **catholicos'u** olan Peter Bizans yanlısı bir kişiydi ve Pahlawuni ailesi (orduyu kontrol eden) Bizans'la görüşmeler yapmayı tercih etmişti. Ailenin önde gelen çocuklarından olan Gregory General rütbesi alarak doğuda birçok kentin komutasını eline geçirmişti. Ani 1045 yılında kuşatılmıştır.

⁸³⁶ *Urfa Mateos* bu hikâyenin farklı bir versiyonundan bahseder. Onun anlatımında Gagik Romalılar'a karşı muhalif bir tavır sergilemektedir. Fakat eğer Ani'li Gagik'in mührü "ölümsüz büyük kont, Charsion'un büyük dükü" gerçekten eski Ermeni krala aitse bu tez yanlıştır. W. Seibt, "War Gagik II von Grossarmenien ca. 1072-3 *megas duke Charsianou?*", *To Hellenikon: studies in honour of Speros Vryonis Jr* (New Rochelle and New York, 1993), II, 159-68. Gagik, David Artzrouni'nin kızı ile evlenmiştir.

⁸³⁷ Ermeni kuvvetler oğluyla beraber Ebü'l-Esvar'a karşı savaşta hayatını kaybeden Vahran Pahlawuni'nin komutasındaydı: *Aristakes de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian, s. 56. Ermeni ordusu hızlı bir şekilde Romalılar'a katılmıştır. Ermeniler'in imparatorluğa göçü ve Ani'nin düşmesinden sonraki dönem hakkında: G. Dedeyan, "L'immigration armenienne en Cappadoce", *B*, 45 (1975), 41-117; ve N. G. Garsoian, "The problem of Armenian integration into the Byzantine empire", *Studies on the internal diaspora of the Byzantine empire*, ed. H. Ahrweiler ve A. E. Laiou (Washington, DC, 1998), s. 53-124.

Aplesphares davulları çaldı ve adamlarını harekete geçirdi. Okçular saklandıkları yerlerden çıkarak saldırıya geçerken orada bulunan piyadeler de taşlar ve kayalarla saldırarak düşmanın kendini savunmasını engellemeye çalıştılar. Romalılar çok kötü bir yenilgiyle karşı karşıya kalmış ve birçok asker ölmüştü. Öyle ki atlar bile çamurdan hareket edemeyip düşüyorlardı. Iassites ve Konstantinos kıl payı canlarını kurtarmış ve Ani'ye sığınmışlardı. Olanları Nicholas'a oradan bildirmişlerdir.

Başlarına gelen bu felaket imparatora bildirilince, Nicholas ve Iassites görevden alındılar; Iassites'in yerine İberya dükü Kekaumenos⁸³⁸ getirilirken Nicholas'ın yerine de Büyük Hetaireiai'nin albayı Nicholas tek yetkili olarak getirilmiştir. Bu adam Müslüman kökenli bir hadımdı ve imparator tahta çıkmadan önce kendisine hizmet eden sadık bir kişiydi. Yeni komutanlar bölgeye ulaşınca, birlikleri toplayarak yarım kalan görevi icra etmeye koyuldular. Bütün ulusun merkezi olan Tivion'a saldırma konusunda tereddüt yaşadılar fakat çevresinden bulunan ve birçoğu Ani'de bulunan kalelere saldırdılar ve Ampier ve Aziz Gregory⁸³⁹ diye adlandırılan Aziz Mary kalesini ele geçirdiler. Bu kale sarp bir kayalığın üzerinde bulunuyordu ve çok iyi korunuyordu. Aplesphras kuşatılan garnizonu rahatlatmak için sayısız girişimlerde bulundu fakat her seferinde geri püskürtüldü. Romalılar, Tivion'un yakınlarında bulunan ve sarp bir kayalığın üstüne inşa edilmiş olan Chelidonion⁸⁴⁰ kalesine gelmişlerdi. Etrafını çit ve kazıklarla çevirerek içlerindeki açlıkla tehdit etmeyi planlıyorlardı. İçerdekilerin erzağı azalmıştı çünkü ani saldırıdan ötürü yeteri kadar depolamaya vakitleri olmamıştı. Aslında Romalılar onu kolay bir şekilde ele geçirebilirlerdi fakat batıda aniden meydana gelen Patrici Leo Tornikios⁸⁴¹ ayaklanması bütün planları alt üst etmiştir.

Leo Tornikios adındaki bu adam İberya komutanı olarak görev yapmıştı⁸⁴² fakat yağma girişiminde bulunmakla suçlanmış ve görevinden alınarak başının tepesi tıraş edilmiştir⁸⁴³. Başkente getirilmiş ve Edirne'deki evinden çıkmaması emredilmiştir⁸⁴⁴.

⁸³⁸ Katalon Kekaumenos'un İberya ve Büyük Ermenistan dükü olarak atanmasından Aristaches de Lastivert de bahsetmiştir. Ayrıca Kekaumenos'un **Katholikos** Peter'ı Ani'den uzaklaştırarak (6 Haziran 1046) Karin/Theodosiopolis'in yakınında bulunana Arzn'e gönderdiğini de bildirmiştir, 46.

⁸³⁹ Aziz Mary Surmari; Ampier Abert; Aziz Gregory Xor Virap'tır. Bu kaleler tıpkı Dvin gibi Aras vadisinin yukarılarında bulunurlar.

⁸⁴⁰ Chelidonion şimdiki Erivan'ın bulunduğu yerdir; kuşatma 1047 yılında olmuştur.

⁸⁴¹ IX. Konstantinos'un partizanı olan Tornikioi ailesinden Skylitzes daha önce bahsetmiştir. Onuncu yüzyıldan beri batıda Makedonya birliklerinin başında hüküm sürmüşlerdir ve Nikephoros Phokas'ın isyanına karşı çıkmışlardır: Leo Deacon, 45, trans. 95. Anne tarafından Monomachos'un kuzeni olan Leo, imparatorun kız kardeşi Euprepia ile çok iyi geçiniyordu: Psellos, *Chrobographia*, çev. Sewter, 6.100-4.

⁸⁴² Attaleiates Tornikios'un Meliene de hüküm sürdüğünü söylerken Psellos *Chronographia*'sında, 6.101, çev. Sewter, 206-7, İberya'da olduğunu iddia eder.

⁸⁴³ Skylitzes'in anlatımı burada eksik kalmıştır; Attaleiates tarafından eklemeler yapılmalıdır, *Historia*, ed. Perez Martin, s. 18 ve kazanılan zaferlerin şerefine Ioannes Mauropos'un Monomachos'a yaptığı konuşmalar: Lefort, "Rhetorique", *TM*, 6 (1976), 265-303, 266'da. İmparatorları daha önceden işgal etmiş olan Peçenekler Balkanlar'da

Kendisine yapılanları hazmedemeyen Leo, Adrianople’de göz ardı edilmiş ve dinlenmeye çekilmiş olan komutanları gizlice kendi safına çekmeye başladı. Bu adamlar ve yakınları sayesinde, Makedonya ve Trakya birliklerinin başında bulunan komutanları⁸⁴⁵, işsiz askerleri⁸⁴⁶ ve yağmacılık yapmayı dört gözle bekleyen diğerlerini de yoldan çıkarmayı başardı. Ordusunu oluşturur oluşturmaz imparator olarak ilan edildi. Tüm adamlarıyla birlikte yola koyuldu ve kısa bir süre sonra başkent in surlarının önüne geldiler. İmparatorun ona karşı koyacak sayıda yeterli birliği yoktu⁸⁴⁷, ayrıca halkının sadakatine de çok fazla güvenmiyordu. Bu sebepten ötürü o sırada İberya’da bulunan Konstantinos’a bir haberci gönderildi ve hemen oradaki görevi yarıda bırakarak birlikleriyle beraber başkente gelmesi emredildi. Mektubu alan Konstantinos, kaleyi almak üzere olmasına rağmen, kuşatmayı yarıda keserek Aplesphares ile bir anlaşma imzalamıştır. Aplephares bu antlaşmayla imparatoru desteklemeye devam edeceğini ve Romalılar’a karşı herhangi bir yanlış yapmayacağını teminatını vermiştir. Konstantinos birliklerini harekete geçirerek ivedilikle başkente doğru yola çıkmıştır; ve böylelikle Chelidonian son anda fethedilmekten kurtulmuştur. Konstantinos doğunun tüm birlikleri ve ordusuyla başkente ulaşınca, kendisi başkente girmiş fakat orduyu Trakya’ya göndermiştir. Bir kısmını başkent in tam karşısında bulunan Chrysopolis’e bazılarını da Çanakkale Boğazı’ndaki Abidos’a göndermiştir⁸⁴⁸; ama çoğunluğu Abidos’a gönderilmiştir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi imparatorluk ordusu olay yerine ulaşmadan önce, Tornikios vergi döneminin birinci yılının Eylül ayında⁸⁴⁹ kendisini imparator olarak ilan etmişti ve hiç zaman kaybetmeden başkente doğru harekete geçmişti. Amacı yeterli savunma gücüne sahip olmayan başkenti ani bir saldırıyla ele geçirmektir. Anargyroi Manastırı’nın ⁸⁵⁰ yakınlarında Blachernae’nin tam karşısına dikenli çitler döşemiş ve daha sonra halkı yalan vaat ve sözlerle kandırmaya çalışmıştır. Kimse ona kulak asmayınca harekete geçti; fakat imparator sivil halk ve o an elinde bulunan askerlerle

Naisos civarlarına yerleşmişlerdi. Batı ordusu seferberliğin kaldırılması emrine isyan etmişlerdir (bahar 1047) çünkü bu durumun imparatorluğun zararına olacağını düşünmekteydiler.

⁸⁴⁴ Aileler Adrianople’de ikamet etmekteydi. Psellos’un aktarımları, *Chronographia*, 6, 99-100, çev. Sewter, 205-6 ve Attaleiates’in, *Historia’sı*, ed. Perez Martin, s. 22, daha güvenilir durmaktadır: 14 Eylül 1047 yılında Leo, Makedonyalı birkaç subay tarafından başkentten alınarak Adrianople’e getirilmiştir bunu yaparken de takip edilmemek için devletin yedek atlar merkezinde bulunan atlarını öldürmüşlerdir.

⁸⁴⁵ Tornikioi ailesi bir yüzyıldan daha uzun bir süre batı askeri oluşumunda etkili olmuştur. Ordu içinde oluşturdukları grup Makedonyalılar olarak şekillenmişti. Psellos’a göre Leo “Makedonyalı Kibirinin yansıtır”: Psellos, *Chronographia*, 6, 99-100, çev. Sewter, 205-6.

⁸⁴⁶ Kısa bir süre önce terhis olmuşlardır.

⁸⁴⁷ Monomachos’un Silivri’ye gönderdiği ordu acilen şehri dönerek savunmaya geçmiştir: Attaleiates, 19.

⁸⁴⁸ Buradaki amaç zaten zor durumda bulunan düşmanın etrafını sararak arkadan saldırmaktır.

⁸⁴⁹ 1047.

⁸⁵⁰ Aziz Kosmas ve Damian.

saldırıya karşı koydu. Sivil halkı ve ayak takımını şehrin surlarına yerleştirdi. Daha sonra Blachernae kapısının bulunduğu taraftan askerleri ve Senato liderlerinin silahlandığı adamları (imparatorun onayıyla) dışarı yolladı. Sayıları yaklaşık bin civarındaydı. Düşmanı karşılaması için gönderdiği bu adamlara öncelikle olası saldırıyı yavaşlatmak amacıyla su kanalları oluşturmaları talimatını verdi. General İtalya'lı Argyros⁸⁵¹ ise imparatora yalvararak dışarı çıkmak yerine içerde beklemeleri gerektiği konusunda ısrar etti; üç beş acemiyle, deneyimli askerlerden oluşan düşmana karşı açık bir çatışma ortamından uzak durmaları gerektiğini düşünüyordu. Fakat imparatoru ikna edemedi. Aslına bakarsanız Konstantinos Leichoudes⁸⁵² olaya farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştı. İmparatorun en yakınlarından biriydi⁸⁵³ ve onun üzerinde çok etkiliydi; hayata geçirilen planı da hazırlayan kendisidir.

Akşama doğru dışarı çıktılar; bunu öğrenen zorba hemen adamlarına silahlarını kuşanarak saldırıya geçme emrini verdi. Çok kısa bir sürede kanalları aşan düşman kalenin içine girerek orada bulunanları etkisiz hale getirdi. Bazıları esir düşerken diğerleri kalenin içinde bulunan hendeklere düşerek perişan şekilde can verdiler. Surların üzerinden bulunan sivil halk ve diğerleri de atlayarak orayı terk ederken Blachernae kapısını koruyan muhafızlarda kapıları sonuna kadar açmıştır. Aslına bakarsanız kader ağlarını Tornikios'un aleyhine örmeseydi çok kolay bir şekilde şehri ele geçirebilir ve otoritesini kurabilirdi. Fakat surların önünde bulunan hendeklere gelince kovalamayı bıraktılar ve böylelikle imparator ve adamları rahat bir nefes almış oldu; kapıları tekrar kapatarak surlara muhafızları yerleştirdi⁸⁵⁴. Tam o sırada kendisine doğru gelen bir oktan Tanrı'nın araya girmesiyle son anda kurtulmuştu; yuvarlak uçlu bir ok imparatorun o sırada yanında bulunan hizmetkârlarından birinin kaskına isabet etmişti ve bu kask sayesinde hem o kişinin hem de imparatorun hayatı kurtulmuştu. Şehir işgal edilmeye çok yaklaşmıştı –ve son anda kurtulmuştu.

Tornikios birkaç gün daha şehrin önünde kamp kurmaya devam etti fakat yandaşları yavaş yavaş çekilmeye ve imparatorun safına dâhil olmaya başlayınca

⁸⁵¹ Bu kişi eski İtalyan isyankârlardan biriydi ve Meles'in oğludur. Fakat Maniakes'e karşı yapılan savaşta imparatorun yanında yer aldığı için şimdi imparatora danışmanlık yapıyordu.

⁸⁵² Ioannes Mauropous gibi Leichoudes de Monomachos döneminde devlet işlerini yöneten *literati* çemberinde yer alıyordu.

⁸⁵³ “İmparatora yakındı”, MSS ABCU

⁸⁵⁴ Olaya bizzat gözleriyle şahit olan Psellos'un da dâhil olduğu farklı kaynaklar burada hemfikirdir: Psellos, *Chronographia*, 6, 113-19, çev. Sewter, 214-17. Tornikios düşmanlarını geri püskürtmeyi başarmıştı; surlar boşaltılmış, kapılar terk edilmişti; eğer devam etseydi herhangi bir dirençle karşılaşmayacaktı. Neden geri çekildiği tam olarak bilinmemektedir. Şehri ani saldırıyla alarak yağmalamadan kaçınmasının sebebi yönetmeyi düşündüğü halk ile arasını iyi tutmaktı. Büyük ihtimalle Bizans'ın kendisini ertesi gün imparator olarak ilan edeceğinden çok emindi.

hepsinin kendisini terk edeceğinden veya ayaklanarak kendisini imparatora teslim edeceklerinden korkmaya başlamıştı; bunun üzerine harekete geçerek Arkadioupolis'e dönmüştür⁸⁵⁵. Orada Ioannes Vatatzes⁸⁵⁶ ile kamp kurarak beklemeye başladı. Aralarında kan bağı bulunan ve batıdaki birliklerden sorumlu Theodore Strabomytes'i, Polys dedikleri birini ve Marianos Vranas'ı⁸⁵⁷ Rhaidestos'u kuşatmaları için yolladı; çünkü Makedonya'nın ve Trakya'nın tüm şehirlerinin onun safına katılırken sadece burası şehrin piskoposunun kararlılığı ve Tornikios'un akrabası olan Vatatzes adında önde gelenlerden birinin desteğiyle imparatorun saflarında kalmaya devam etmişti. Theodore ve Marianos oraya ulaşmış fakat henüz başarılı bir sonuç elde edememişlerdi. Bunun üzerine Tornikios da tüm ordusunu yanına alarak oraya gitti. Elinde bulunan bütün mühimmatları şehre karşı kullandı fakat şehrin içinde bulunanlar bu saldırıya cesurca direnerek onları geri püskürttüler. Sonunda da kuşatmaya son vererek Arkadioupolis'e dönmek zorunda kaldı.

Doğu orduları Chrysopolis'ten ve Abidos'tan Trakya'ya geçer geçmez, imparator onları General Mikhail Iasitas komutasında bu dönemlere karşı göndermiştir. Orduları birleştirerek bu dönemin bulunduğu yerin yakınında kamp kurmuş fakat henüz çatışmaya girmemişti. Daha çok bu haini destekleyen köylere yoğunlaşmıştır; esirlere çok nazik davranmış ve gizlice hainlere bir mektup göndererek kabahatlerini bağışladığını ve kendilerini ödüllendireceğini bildirmiştir⁸⁵⁸. Kış yaklaşıyordu. Hainler, yanlarında bulunan hayvanlar ve atlar yiyecek içecek sıkıntısı çekmeye başlamışlardı. Soğuğa, açlığa ve düşmana karşı aynı anda karşı koyamayan hainler yavaş yavaş Generalin safına katılmaya başladılar. Sıradan kişilerin ayrılacağını fakat güçlülerin onun yanında kalacağını düşünen zorba, doğru zamanın gelmesini bekliyor, umudunu kaybetmiyordu. Fakat Marianos Vranas, Polys, Theodore Strabomytes (Glabas soyundan gelenler) ve diğer birkaç önemli kişi de aniden onu terk ederek Iassites'e katılınca, hainler ordusunda kendisinden sonra söz sahibi olan Ioannes Vatatzes ile birlikte firar etmiştir. Kaçacak yer olmadığı için bir kiliseye sığınmak zorunda kalmışlardı⁸⁵⁹ ve böylelikle hainlerin isyanı da son bulmuştu. Iassites adamlarını göndererek onları yakalatmış ve zincire vurarak imparatora getirmiştir. İmparatorun

⁸⁵⁵ İstanbul'dan Edirne'ye giden yola hâkim bir kale.

⁸⁵⁶ Adrianople'lu bir Vatatzes bir zamanlar şehri Bulgar Samuel'e teslim etmeyi teklif etmişti (II. Basileios hükümdarlığı, c. 26, yukarıda). Bu soyadını taşıyan aile Komnenoi döneminde oldukça önem kazanmıştır ve on üçüncü yüzyılda aile bireylerinden birisi tahtın sahibi olmuştur.

⁸⁵⁷ Edirne bölgesinde bulunan ve akrabaları Komnenoi'ler sayesinde hatırı sayılır bir üne sahip olan bir ailenin üyesi.

⁸⁵⁸ İmparator Bulgarlar'dan oluşan bir orduyu isyankârların arkasına konuşlandırmıştı; Ioannes Vatatzes onları Kypsela bölgesinde geri püskürtmeyi başarmıştır: Attaleiates, *Historia*, ed. Perez Martin, s. 23.

⁸⁵⁹ Bu kilise, Edirne'nin güney batısında yer alan Bulgarophyon'daki bir kalede bulunuyordu.

emriyle hainler ordusunu oluşturan askerler evlerine gönderilmiştir. Tornikios ve Vatatzes, İsa'nın doğum gününün⁸⁶⁰ akşamında kör edilirken onların yanında yer alan zorbarlar önce meydanda sergilenmiş daha sonra mallarına el konularak sürgüne gönderilmişlerdir. Ayaklanma bu şekilde son bulmuştu; şimdi ise Türkler'in sebep olduğu sıkıntılar baş göstermişti.

9. Baştan başlayarak Türkler'in kim olduğunu ve neden Romalılar ile savaşa girdiğini anlatacağım. Türkler, kuzey Kafkas dağlarında yaşayan Hun^[861] soyundan gelmektedir ve hiçbir zamanda herhangi bir milletin egemenliği altına girmemişlerdir. Pers hâkimiyeti Müslümanlar'ın eline geçince, Müslümanlar sadece İran'la (Pers) yetinmeyerek Midia, Babil, Asur, Mısır ve Avrupa'nın büyük bir kısmına hâkim olmaya devam ettiler⁸⁶². Daha sonra farklı olaylar meydana geldi ve birbirlerine karşı ayaklandılar ve tek olan bu büyük imparatorluk parçalara ayrıldı^[863]. İspanya'nın bir hükümdarı oldu⁸⁶⁴, hemen arkasından Libya, aynı şekilde Mısır, Babil⁸⁶⁵ ve İran. Ve bu komşular iyi geçinmek yerine genellikle birbirleriyle savaş halinde oldular. Persler'in, Horasanlılar, Oretanes ve Medesler'in (eski İran halkı) imparator Basileios II dönemindeki hâkimi Imbrael'in^[866] oğlu Mouchoumet'ti⁸⁶⁷[⁸⁶⁸]. Hintliler ve Babil

⁸⁶⁰ 25 Aralık 1047. İmparatorun danışmanları arasında bu iki elebaşına ne türlü bir ceza verilmesi konusunda tartışma başlamıştı; bazıları merhamet gösterilmesinde yanaydı: Lefort, "Rhetorique", 270, 281-2.

^[861] Bahsettiği Türkler, Selçuklulardır. Selçuklular Oğuzlar'ın Kınık boyuna mensuptur ve hanedan adını Oğuz Devleti'nin ordu kumandanı Selçuk Bey'den alır. Faruk Sümer, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 365-371; O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s. 31-32; O. G. Özgüdenli, "Selçukluların Kökeni", *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, ed. Refik Turan, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s. 21-23; Ali Sevim-Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, TTK, Ankara 1995, s. 15-16.

⁸⁶² Skylitzes, Emevi Hilafeti'nin en geniş sınırlara sahip olduğunu belirtir. [Emeviler: Hulefa-yi Raşidin'den sonra 661-750 yılları arasında, Suriye'nin merkezi Dimaşk'ta kurulan ilk İslam hanedanıdır (İsmail Yiğit, "Emeviler", *DİA*, XI, s. 87-104).]

^[863] II. Mervan'ın Horasan valisi Nasr b. Seyyar'ın bütün ikazlarına rağmen ilgilenemediği bu tehlike Emevi iktidarına son verecek olan Abbasi ihtilal hareketiydi. Horasan ve civarı halkının yönetime muhalif bütün unsurlarını bir araya toplayan ve bilhassa mevali tarafında desteklenen Ebu Müslim el-Horasanî, İmam İbrahim'in gönderdiği siyah bayrağı açarak Abbasi isyanını başlattı (129/747). İsyanlılar önce Horasan ile Fars eyaletini, ardından Irak bölgesini ele geçirdiler. Halkı Hz. Peygamber sülalesinin etrafında toplanmaya çağıran Abbasiler, Kufe'nin ele geçirilmesinden sonra birden bire meydana çıkarak Kufe'de Ebü'l-Abbâs es-Seffâh'ı halife ilan ettiler. Ebü'l-Abbâs Zâp Suyu kenarında mağlup ettiği II. Mervan'ın peşini bırakmadı. Abbasi kuvvetlerinin önünden el-Cezire'ye ve ardından Suriye'ye kaçan Mervan en sonunda Mısır'da öldürüldü. (27 Zilhicce 132/6 Ağustos 750). Onun ölümüyle Emeviler tarihe karışmış oluyordu (İsmail Yiğit, "Emeviler", *DİA*, XI, s. 87-104).

⁸⁶⁴ Abbasiler'in Emeviler'i bir iç savaşta alt etmesiyle Emeviler İspanya'ya sığınmış ve Kordoba Halifeliğini kurmuşlardır. [Emevi ailesi mensuplarının tamamını ortadan kaldırmak isteyen Abbasiler, Kuzey Afrika'ya kaçıp oradan Endülüs'e geçerek Endülüs Emevi Devleti'ni kuran Abdurrahman b. Muaviye b. Hişam dışındakileri katlettiler (İsmail Yiğit, "Emeviler", *DİA*, XI, s. 87-104).]

⁸⁶⁵ Buradaki Babil aslında Bağdat'tır.

^[866] Gazneli Mahmud, Gazneli hükümdarı Sebük Teğîn'in oğludur (Erdoğan Merçil, "Mahmud-ı Gaznevi", *DİA*, XXVII, s. 362-365).

⁸⁶⁷ İranlılar ve Horasanlılar'ın lideri olan Sünnî Gazneli Sultan Mahmud (998-1030) hükümdarlık sınırlarını Kuzey Hindistan'a kadar genişleten çok büyük bir fatihtir: *EI*, Mahmud kelimesinin altında b. Sebük Tegin. [Ebü'l-Kasım Yeminüddeve ve Eminülmille Kehfü'l-İslâm Nizamüddin Gazi Mahmud b. Sebük Tegin (2 Kasım 971/1030) (Erdoğan Merçil, "Mahmud-ı Gaznevi", *DİA*, XXVII, s. 362-365).]

^[868] Gazneli Mahmud. Adını başşehi Gazne'den alan hanedana Mahmud-ı Gaznevi'nin Yeminüddeve lakabına nisbetle Yeminiler, babasına nisbetle Sebük Teginiler de (Al-i Sebük Tegin, Al-i Nasirüddin) denilir. Sultan Mahmud 1030'da Ganz'e'de vefat ettiği zaman Gazne Devleti, batıda Azerbaycan topraklarından doğuda Hindistan'ın yukarı

halkıyla savaşa girip çok büyük bozguna uğrayınca, Türkler'in hükümdarıyla⁸⁶⁹ iş birliği yaparak ondan yardım istemeye karar vermiştir.

Bunun üzerine hediyelerle birlikte bir elçiyi göndererek kendisine yaklaşık üç bin kadar adam vermesini istemiştir. Türk, gelen elçiyi hoş karşılamış, hediyelerden ise oldukça hoşnut olmuştur. Mikail'in^[870] oğlu Tuğrul Bey Moukalet'in önderliğinde üç bin adamı Mouchoumet'e göndermiştir⁸⁷¹. Bunu yaparken şunu umut ediyordu; eğer Müslümanların düşmanlarını yenmekte başarılı olurlarsa, Aras nehri üzerinden bulunan köprüden hiçbir zorlulukla karşılaşmadan geçebileceklerdi (bu köprü Türkler'in Pers imparatorluğuna geçişini engelliyordu çünkü her iki yakasında gözetleme kuleleri vardı ve muhafızlar tarafından sıkı bir şekilde korunmaktaydı). Garnizonu ortadan kaldırdıktan sonra, Pers halkını kendi himayesine alabilecekti. Yabancı askerler gelince, Gazneli Mahmud onları kendi birlikleriyle beraber harekete geçirdi ve Arap hükümdar Arslan Besasiri'ye⁸⁷² saldırdı. Kısa sürede onu alt etti çünkü Araplar ordunun okçularına karşı koyamamıştı. Evine tekrar dönünce⁸⁷³ Türkler'in kendisiyle beraber Hintliler'e⁸⁷⁴ karşı savaşmasını istemiştir fakat onlar evlerine dönmek istemiş ve dönüş yolunda da Aras nehrini korumayı kendisine teklif etmişlerdir. Fakat Gazneli Mahmud elindeki bu kuvveti kullanmakta ısrar edince, başlarına gelebilecek felaketlerin

Ganj vadisine, kuzeyde Harizm'den güneyde Hint Okyanusu sahillerine kadar uzanan çok geniş bir sahayı içine alıyordu (Erdoğan Merçil, "Gazneliler", *DİA*, XIII, s. 480-484).

⁸⁶⁹ Burada belirtilen Macaristan değildir Asya'nın merkezinde bulunan Türkistan'dır.

[⁸⁷⁰] Oğuzlar'ın Kınık boyuna mensup olan hanedan adını Oğuz Devletinin ordu kumandanı Selçuk Bey'den alır. Selçuk Bey'in Mikail, Arslan (İsrail), Musa, Yusuf ve Yunus adlı beş oğlu vardı. Gayi müslimlerle yaptığı bir savaşta şehit düşen Mikail'in Çağrı Bey ve Tuğrul Bey isimli iki oğlu dedeleri Selçuk Bey tarafından büyütülmüştür (Faruk Sümer, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 365).

⁸⁷¹ Selçuklar'ın başlangıcı belirsizdir. Ataları, İranlı Sâmânî Devleti'nin hizmetinde olan Oğuzlar'ın Selçuk boyundandır; bu dönemde İslam'ı seçmişlerdir. XI. yüzyılın başlarında Selçuk'un üç oğlu Musa, Mikail ve Arslan İsrail tarafından yönetiliyorlardı. Daha sonra Mikail iki oğlu Tuğrul ve Çağrı Bey başa geçmiştir: *El*, Selçuklular hakkında. [Selçuklular, eski Oğuz geleneklerine vakıf kaynakların tamamına göre, Oğuzların Kınık boyuna mensupturlar. Selçuklular'ın cediti olan Selçuk Bey'in adının Oğuzname'de "Kınık Selçuk" şeklinde Kınık boyunun adıyla birlikte zikredilmesi, Selçukluların boy bağlantılarının XIV. yüzyıl başlarında dahi hala canlı olduğunu göstermektedir (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s. 32).]

⁸⁷² Skylitzes'in kaynakları burada tutarsızdır; Büveyhî emirinin hizmetindeki Türk ama aynı zamanda Şii olan en üst rütbeli komutana saldıran Tuğrul Bey'di: 1055 yılında Bağdat'tan çıkarılan el-Besasiri 1059 yılında şehri yeniden ele geçirmişti ve Ocak 1060 yılında savaşta ölmüştür. [Tuğrul Bey halife el-Kaim'in daveti üzerine Bağdat'a gitti. Mısır halifesinin elinde bulunan Suriye'yi almak ve ondan sonra Mısır'ı fethederek Şii hilafetini ortadan kaldırmak arzusunda bulunan ve Bağdat halifesi tarafından o yolda teşvik gören Tuğrul Bey, Kutalmış'ı Irak ve el-Cezire'deki Fatimi Halifesi taraftarlarını ezmeğe memur etti. Önce Vasıt valisi İbn Fesances'in daha sonra da birtakım Arap emirleri ile birleşerek Musul havalisine çekilmiş olan Arslan Besasiri'nin üzerine gönderdi (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 45).]

⁸⁷³ Mahmud, Horasan'a yayılmış olan Oğuz boylarını 1029 yılında mağlup etmiştir. Tuğrul Bey'in karşısına çıkan ise oğlu Mesud'du. [Maveraünnehir'deki Türkmenlerin büyük reisi olan Selçuk Bey'in oğlu Arslan Bey'in 1025'te Sultan Mahmud tarafından tevkif ve hapisinden sonra ona tabi olan boy ve oymakların mühim bir kısmı onun tarafından Horasan'a geçirilmişti. Bunlar daha evvel Samanoğulları zamanında oraya geçmiş olan soydaşları ile birleşip isyan ederek Tus valisi Arslan Cazib'i mağlup ettiler. 1028'de Sultan Mahmud bizzat yürüyerek onları bozguna uğrattı. Onlar çöllere ve dağlara kaçtılar; ancak 2.000 kadar çadır halkı Irak-ı Acem yolunu tuttu. Bunlar birçok maceradan sonra Azerbaycan'a geldiler (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 32).]

⁸⁷⁴ Gazneli Mahmud, bütün Hint havzasını fethederek Müslümanlar'ın yayılması için yeni bir toprak elde etmiş oldu [Bilgi için bkz. Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, TTK, Ankara 1989, s. 16-28; M. Hanefi Palalıyık, "Gaznelilerin Hindistan Seferleri", *EKEV Akademi Dergisi -Sosyal Bilimler-*, XI/32, (2007), s. 139-152].

korkusuyla isyana kalkışmışlardır. Carbonites (444) Çölü'nde⁸⁷⁵[⁸⁷⁶] gizlenmişlerdir çünkü bu kadar az sayıda adam on binlerce kişiye karşı duramazdı ve oradan Müslüman topraklarına baskınlar yaparak yağma girişiminde bulunmuşlardır. Gazneli Mahmud bu olanlar karşısında oldukça rahatsız olmuştu; yirmi bin kişilik bir orduyu mertlikleriyle ünlü, asil ve soylu on tane Müslüman'ın komutasındaki Türkler'e karşı yolladı. Ayaklanmışlardı ve savaşa gidiyorlardı. Çöle girmenin iyi bir şey olmadığını düşünüyorlardı çünkü su ve yiyeceğin kıtlığı kendilerini korkutuyordu; bu yüzden tam çölün başladığı noktaya kamplarını kurdular ve ne yapabileceklerini düşünmeye başladılar. Çölün ortasında kamp kurmuş olan Tuğrul Bey kendisine karşı savaş hazırlığı yapıldığını öğrenince, yardımcılarıyla görüşmeler yaparak Müslümanlar'a ve Persliler'e karşı bir gece saldırısı yapmalarının kendilerinin avantajına olacağına karar verdiler. İki gece boyunca olanca hızlarıyla ilerledikten sonra üçüncü gece çadırlarında dünyadan bihaber herhangi bir önlem almadan yatan düşmana saldırdılar. Çok kısa bir süre içinde hezimete uğradılar ve atları, arabaları ve paraları Türkler'in eline geçti. Artık baskınlarını bir hırsız gibi gizlice yapmıyordu^[877]. Hayatından endişe eden suçlular, köleler ve şiddet ve hırsızlık yanlısı olanlar da onun safına katılmıştı; çok kısa bir

⁸⁷⁵ Hazar ve Aral denizleri arasında Kuzey Horasan'da bulunan bozkırlar.

[⁸⁷⁶] Karahanlı hakanı Yusuf Kadir Han, tarihe "Maveraünnehir mülakatı" olarak geçen görüşmelerinde Gazneli Mahmud'a Selçukluların kalabalık ve savaşçı bir topluluk olduklarını, hükümdarlık peşinde koştuklarını, Gazneli Devleti için tehlike oluşturduklarını, bu sebeple Türkistan ve Maveraünnehir topraklarından uzaklaştırılmalarının doğru olacağını söyledi. Gazneli Mahmud bu görüşmenin ardından on binlerce süvariye sahip olan, savaşçılığı ve mertliği ile tanınan Arslan Yabgu'yu hile ile Semerkant'a getirtip tutuklattı. Arslan Yabgu önce Gazne'ye, oradan Hindistan'da Mültan yakınındaki Kalincar Kalesine götürülüp hapsedildi (1025). Maveraünnehir'de sıkıntı içinde olan Tuğrul ve Çağrı Bey'ler daha elverişli topraklar aramaya karar verdiler. Tuğrul Bey çöllere çekilirken Çağrı Bey, 3000 kişilik bir süvari birliğinin başında Gazneli hâkimiyetindeki Horasan'dan Anadolu'ya doğru hareket etti (1016-1021). Ermeni ve Gürcü topraklarında bir süre kaldıktan sonra ciddi bir mukavemetle karşılaşmadan tekrar Tuğrul Bey'in yanına döndü (Faruk Sümer, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 365).

[⁸⁷⁷] Sultan Mahmud 418 (1027) yılında yaptığı Hindistan seferinden dönerken uğradığı Nesa, Baverd ve İsferayin'de halk yağmacılıklardan dolayı bu Oğuz grubunu sultana şikâyet edince Mahmud, Tus valisi Arslan Cazib'e mektup yazarak üzerlerine yürümesini emretti. Arslan onlarla üç defa çatışmaya girip üçünde de yenilince Gazneli Mahmud Tus'a gitti. Arslan'ı askerlerle takviye ederek tekrar Oğuzların üzerine gönderdi. Arslan bu defa Ferave Kervansarayı yakınında Oğuzlara karşı galibiyet elde etti. 1031 yılında babasının ölümünün ardından Gazne tahtına oturan Sultan Mesud ile Selçuklular arasında ki mücadeleyi Selçuklular kazandı. 29 Haziran 1035'te Sultan Mesud, Hacıb Begtoğdı komutasındaki 17.000 kişilik bir orduyu Selçukluların üzerine gönderdi. Gazneli ordusu Nesa civarında yapılan bu savaşta bozguna uğradı. Bu zaferle Selçuklular büyük bir güven kazandılar ve bölgede bir devlet kurabileceklerine inanmaya başladılar...1037 yılında Sultan Mesud, Horasan vilayetlerini korumak için Nişabur'da bulunan Hacıb Subaşı kumandasında 15.000 kişilik bir ordu gönderdiysede başarı sağlanamadı. Öte yandan Sultan Mesud tarafından hizmete alınarak Rey bölgesine gönderilen Irak Oğuzları, akrabaları Selçuklular'ın Horasan'daki başarılarından cesaret alarak Rey valisi Taş-ı Feraş'ı öldürdüler (428/1037). Sultan Mesud, Hacıb Subaşı'nın mükemmel bir orduya sahip olduğu halde aradan üç yıl geçmesine rağmen Selçuklu akınını bir türlü durduramaması üzerine Selçuklularla bir meydan muharabesi yapılması için emir verdi. Serahs yakınlarındaki Talhab adlı yerde cereyan eden savaşta Gazneliler ağır bir yenilgiye uğradı (429/1038) ve Gazneli ordusunun bütün ağırlığı Selçuklunun eline geçti (Faruk Sümer, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 367).

sürede yaklaşık elli bin kişi etrafında toplanmıştı⁸⁷⁸. Onun cephesinden olanlar bunlardı^[879].

Gazneli Mahmud ise yenilgiyi kabullenemiyordu; kendini aşağılanmış hissediyordu. Bunun üzerine on komutanı kör etmiş ve savaştan kaçan askerleri kadın kıyafetleri giydirerek diğerlerine gözdağı vermiştir. (445) Öç almak için yeniden ordusunu bir araya getiriyordu fakat en son savaşta yenilgiye uğrayan askerler bunu öğrenince Tangrolipex'in [Tuğrul Bey] safına katılmaya başladılar. Yeni gelen bu birliklerle daha da güçlenen Tangrolipex'in [Tuğrul Bey] ordusunu harekete geçirerek biraz da endişeli bir şekilde Mouchoumet'in üzerine yürüdü. Fakat Mouchoumet'in de onları bekleyen Araplar, Persliler, Müslümanlar (Saracens) ve Kabirler'den⁸⁸⁰ oluşan elli bin kişilik bir ordusu vardı; ayrıca ordusunda kuleler taşıyan yaklaşık yüz kadar fil de vardı. Elindeki bu orduyla Aspachan⁸⁸¹ denilen yerde düşmanla karşılaştı ve acımasız bir savaşın sonunda her iki tarafta büyük kayıplar verdi. Gazneli Mahmud'un kendisi de ölmüştür;^[882] adamlarını cesaretlendirmek için birliklerin arasından bir öne bir arkaya atını sürerken birden at üzerine düştü ve boynu kırılarak oracıkta can verdi⁸⁸³. O ölünce, adamları düşmanla uzlaşma sağladılar ve Tuğrul Bey'i İran'ın hükümdarı olarak ilan ettiler. Aras geçidine adamlarını göndererek oradaki nöbetçileri kaldırmış Pers imparatorluğuna gelmek isteyen Türkler'in yolunu açmıştır. Bu engelden kurtulan Türkler hemen ülkeye girmişler (kendi ülkelerinde kalmayı tercih edenler dışında) Persliler ve Müslüman Araplar'ı öldürmüşlerdir. Böylelikle Türkler İran'ın yeni hâkimi olmuş, Tuğrul Bey'i de Sultan ilan etmişlerdi; ki bu tek hükümdar ve krallar kralı demektir⁸⁸⁴[⁸⁸⁵]. Bütün yerel yöneticileri görevlerinden alarak yerlerine Türkler'i

⁸⁷⁸ Bu ilk zafer Türkler'in Pers topraklarına girerek şehirleri işgal etmelerine ve güçlenmelerine olanak sağlamıştır.

^[879] Sultan Mesud Selçukluların faaliyetlerine son vermek için 300 fülle donatılmış 50.000 süvari ve piyadeden oluşan ordunun başında Gazne'den Belhi'ye geldi (Şubat 1039). Belh civarında Ulyaabad denilen yerde Çağrı Bey'i bozguna uğrattıktan sonra bütün kuvvetlerine toplayarak Selçuklular'a karşı yürüdü. 27 Haziran 1039'da tekrar iki ordu karşı karşıya geldi ve Gazneliler kazandı. Mesud kısa bir süre sonra tekrar Selçukluları karşısında buldu. Tekrar başlayan çarpışmalarda Gazne ordusu perişan duruma düştü (Faruk Sümer, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 367).

⁸⁸⁰ Mesud'un ordusundaki Kabirler Slav Thomas'ı destekleyenlerle karıştırılmamalıdır. Bunlar büyük ihtimalle Horasanlı'dır ve İran-Arap ordularında elit birlikleri oluşturmuşlardır.

⁸⁸¹ Noktayı koyan savaş 1040 yılında İsfahan yakınlarındaki Dandankan'da meydana gelmiştir [Bkz. Ali Sevim, "Dandanakan Savaşı", *DİA*, VIII, s. 456-457].

^[882] Gazneli Mahmud 1030 yılında vefat etmiştir (Faruk Sümer, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 366; Erdoğan Merçil, "Gazneliler", *DİA*, XIII, s. 482; Erdoğan Merçil, "Mahmud-ı Gaznevi", *DİA*, XXVII, s. 364).

⁸⁸³ Mesud hayatta kalmış ve Hindistan'a kaçmıştır. İran da Tuğrul Bey'e kalmıştır.

⁸⁸⁴ Bu dini bir unvan değildir. Halifelik Tuğrul Bey tarafından onun vesayetinde Bağdat'ta devam ettirilmiştir.

^[885] Dandanakan zaferinin ardından Tuğrul Bey, Büyük Selçuklu İmparatorluğunun ilk hükümdarı oldu (1040-1063) (Faruk Sümer, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 365-371).

getirdi. Tüm İran'ı onlarında arasında paylaştırarak⁸⁸⁶ yerel halkı aşağıladı ve sayısız acılar yaşattı⁸⁸⁷.

10. Her şey yolunda gidiyormuş gibi görününce, ilk iş olarak (446) sınır ülkelerin hükümdarlarına savaş açmıştır.^[888] Bağdat hükümdarı Arslan Besasiri'ye saldırmış ve farklı karşılaşmalarda her seferinde onu alt etmiş ve sonunda da onu öldürerek Babil'in hâkimi olmuştur.^[889] Kuzeni Kutalmış'ı⁸⁹⁰ güçlü bir orduyla birlikte Araplar'ın önderi Karbeses'e karşı göndermiştir⁸⁹¹. Araplar'a karşı karşıya gelmiş ve yenilerek, utanç içerisinde geri dönmüştür. Dönüş yolunda aynı zamanda Vaspurakan diye de bilinen Medea'yı geçecekti. Şimdilerde bu ülke imparatorun gizli görevlerden sorumlu memuru Konstantinos Leichoudes'in⁸⁹² oğlu patrici Stephen tarafından yönetiliyordu⁸⁹³. Koutloumous, Stephen'e bir elçi gönderilerek kendilerine müdahale edilmeden geçişlerinin izin verilmesini istedi ve geçerken de onların topraklarına herhangi bir zarar vermeyeceğinin teminatını verdi. Stephen elçiyi huzurunda kabul etti. Bu isteğin korkaklıktan kaynaklandığını düşündü ve ordusunu toplayarak Türkler'e savaş açtı. Kutalmış bu gelişmeler karşısında çok endişelenmişti çünkü beraberindeki adamlar daha yeni farklı bir savaştan mağlup ayrılmış, yaya ve silahsızlardı. Yine de istemeyerek de olsa savaşa girmek zorunda kaldı^[894]. Bu çarpışmada Stephen'in ordusu

[886] Dandanakan Savaşı'nı takip eden on beş yıl gibi kısa bir süre içerisinde, İran coğrafyasının büyük bir kısmının fethi tamamlanmış oluyordu. Bu başarılarından sonra Selçuklu askeri harekâtı daha batıda bulunan Bağdat, el-Cezire, Azerbaycan ve Doğu Anadolu üzerine odaklandı. O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s. 97.

⁸⁸⁷ Tuğrul Bey'in yanında fethedilen bu toprakları yağmalayan disiplinsiz, zapt edilemez Türkmen gruplar da vardı.

[888] Sultan Tuğrul devrin geleneklerine uygun olarak çevredeki ülke hükümdarlarına fetihnameler gönderdi. Merv'de yapılan kurultayda alınan kararla Ebu İshak el-Fukkai, Tuğrul Bey'in elçisi sıfatıyla Bağdat'a gönderildi. Faruk Sümer, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 365-371.

[889] Tuğrul Bey Bağdat'a halifenin daveti üzerine gitmiştir. E. Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti - Siyasi Tarih*, s. 33-34; M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 44; Sibt İbnü'l-Cevzi, *Miratü'z-Zaman fî Tarihi'l-Ayan'da Selçuklular*, seçme, tercüme ve değerlendirme Ali Sevim, TTK, Ankara 2011, s. 14.

⁸⁹⁰ Arslan İsrail'in oğlu.

⁸⁹¹ Buradaki kronolojide bazı hatalar mevcuttur çünkü Kutalmış, Araplar'ın önderi Besasiri (Skylitzes kaynaklarında Pissasirios) tarafından çok daha sonra ortadan kaldırılmıştır. Burada bahsettiği sefer 1044 yılında meydana gelmiştir. Hem Aristakes de Lastivert hem de *Eddessa'lı Matthew*, ed. Dosturian, s. 74, bunu bilmektedir. Mateos, üç tane liderin adını verir ve bunların arasında Kutalmış bulunmaz. Saldırı Musul emiri Ukaylı Kirvaş İbn el-Mukalled'e (Skylitzes kaynaklarında Karbeses) yapılmıştır. Savaş 24 Nisan 1044 yılında meydana gelmiştir: Felix, *Byzanz und Islam*, 162. [Dipnotta kronolojide hata olduğu Kutalmış'ın çok daha sonra Arslan Besasiri tarafından ortadan kaldırıldığına değinilmiştir. Tuğrul Bey tarafında Arslan Besasiri üzerine gönderilen Kutalmış, Musul hükümdarı Kureyş ile birlikte muharebede yenildi ve hatta bunlarla birlikte harbe katılan Sultanın büyük hacibi de telef oldu (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 45). Tuğrul Bey halifenin kızıyla evlendikten iki ay sonra 13 Nisan 1063'te Bağdat'tan ayrılmak zorunda kaldı. Onu bu harekete gittikçe tehlikeli bir durum alan Kutalmış'ın isyanı mecbur etmişti (Sibt İbnü'l-Cevzi, *Miratü'z-Zaman fî Tarihi'l-Ayan'da Selçuklular*, s. 25; E. Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti-Siyasi Tarih*, s. 34).]

⁸⁹² Büyük ihtimalle Leichoudes'in oğlu değildir fakat Konstantinos'un (?) kız kardeşi Leichoudeis'nın oğlu olma olasılığı yüksektir. Bu da kendisini imparatorun yeğeni *mesazon* yapar. N. Oikonomides'in izanı bu şekildedir, 'Aziz George Mangana', 244, n. 52. *Mesazon*, *Taktika*'da tanınan resmi bir makam değildir. *Paradynasteuon* gibi imparatora hükümdarlığı yönetmede yardımcı olan ve devletin resmi kurumlarıyla hükümdarın arasında arabuluculuk yapan bir görevlidir.

⁸⁹³ *Paradynastenuon*.

[894] Tuğrul Bey, daha önce de Irak-ı Acem fütuhatında bulunmuş olan Kutalmış'ı Bizans Devleti'nin direncini kırmak üzere büyük bir ordu ile Azerbaycan'a gönderdi. Bu askeri harekâta Selçuklu hanedanından Hasan (Bizans

yenilgiye uğratıldı ve kendisiyle birlikte birçok asker esir düştü. Kutalmış, Tebriz'den geçerken Stephen'ı yerel bir yöneticiye sattı⁸⁹⁵ daha sonra yenilgiyi açıklamak üzere Sultan'ın yanına gitmeye devam etti. Suçu diğerlerine atmış ve başka bir orduyla tekrar sefere çıkmasına izin verilirse çok kolay bir şekilde Arabistan'ı Sultan'ın hâkimiyetine sokabileceğini söylemiştir. Ayrıca savaştığı düşmanlardan aldığı bilgilere dayanarak kadınlar tarafından korunan ve çok verimli bir yer olan Vaspuran'dan da bahsetmiştir. Fakat bu rezalet yenilgiden dolayı çok sinirli olan Sultan onu yakalayarak öldürtmeyi düşünüyordu. Bir de daha önceki üç imparatorun başarılarından dolayı Romalılar'a karşı savaş açmaktan çekiniyordu: Nikephoros, Ioannes ve Basileios. Romalılar'ın hala o yiğit ve cesur yüreğe sahip olduğunu düşünüyordu ve ne yapacağı konusunda karar veremiyordu. Kutalmış, Sultan'ın kendisi hakkındaki düşüncelerini öğrenmiş ve adamlarını da alarak firar etmişti. Horasan'da Pasar⁸⁹⁶ diye bilinen ve çok iyi korunan bir şehri ele geçirmiş ve orada Sultan'a karşı cephe almıştır. Fakat Sultan'ın onunla savaşa girmek gibi bir niyeti yoktu. Bunun yerine ordusunu toplayarak Araplar'a karşı sefere çıktı. Karşılaşma meydana geldi ve bir kez daha yenilgiye uğradı. Bozguna uğramış bir şekilde evine dönmüştü. Ne yenilgiyi ne de Koutlounous'un saygısızlığını hazmedemiyordu. Bunun üzerine ordusunun büyük bir bölümünü yanına alarak Pasar'a gitti ve yeğenine karşı savaş açtı. Fakat Koutlounous şehrin kudretinde dolayı baya cesaretlenmişti. Sık sık şehrin kapılarını açarak ani baskınlarla Sultan'ın ordusuna kayda değer kayıplar verdirtti. Sultan daha sonra yirmi bin kişilik bir orduyu yeğeni Sağır Hasan komutasında Romalılar'a karşı gönderdi. Hasan'a çok hızlı hareket etmesini ve eğer mümkünse Medea'yı işgal etmesini emretmişti. İran'da olanlar bunlardı.

kaynaklarında Asan) isimli bir melikin de katıldığı anlaşılmaktadır (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s. 97-98, n. 31).

⁸⁹⁵ *Urfa'lı Mateos*, ed. Dostourian, 74, talihsiz *katepan*'ın derisi yüzülmüştür ve akrabaları on bin altın karşılığında bedenini ve derisini satın almışlardır. İhtiyatlı olunmalıdır. [Stephan'la savaşan Kutalmış değildir. Tuğrul Bey, Türkmenlere İslam ülkelerine hücumdan vazgeçmeleri, Azerbaycan'a dönerek oradaki yaylak ve kışlaklara yerleşmeleri ve Bizans'a akın yapacak olan emirlerin hizmetine girmeleri hususunda bir talimat gönderdi. Bunun üzerine Anasioğlu, Göktaş ve Oğuzoğlu Mansur beraberlerindeki Türkmenler'le Diyarbekir bölgesinden Dicle'nin kuzeyine çıktılar ve oradan Murad suyunu takip ederek Bizans'a tabi Ermeni topraklarına girdiler, bu bölgedeki şehir ve köylere akınlar yaptıktan sonra Erciş önüne geldiler. Onlar Vaspurakan (Van Gölü bölgesi) valisi Stephanos'dan topraklarından geçerek Azerbaycan'a gitmek için izin istediler. Stephanos onlara izin vereceği yerde üzerlerine saldırmayı tercih etmişti. Ancak bu cesareti ona bir fayda sağlamadı, Türkmenler karşısında mağlup ve hatta esir oldu (1045) (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 35-36; Erdoğan Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti-Siyasi Tarih*, s. 24).]

⁸⁹⁶ Kutalmış hakkında: C. Cahen, "Qutlunush et ses fils avant l'Asie mineure", *Der Islam (Zeitschrift für Geschichte und Kultur des Islamischen Orients)*, Festschrift Taeschner, 39i (Berlin, 1964), 14-27, rpr. Cahen, *Turcobyzantina*, no. V. [Bu bilgi doğru değildir. Stephanos'la karşılaşan ve savaşta Stephanos'u yenerek esir alıp daha sonra da satan Türkmen gruplarıdır. Bu olayın sonucunda Kutalmış'ın Pasar diye bilinen yere sığındığı bilgiside doğru değildir (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 35-36).]

11. İberya'nın lideri Pankratios⁸⁹⁷ hovarda adamın tekiydi; imparator Basileios döneminde George'a karşı savaşı ve hayatını kaybeden Horace Liparites'in oğlu Liparites'in mahremine girerek saygısızlık etmiştir. Liparites, Pankratios'tan sonra İberya'daki en mert ve bilge kişiydi. Olanlar karşısında oldukça içerlemiş ve adamlarını bir araya getirerek bu ahlaksız adama karşı savaş açmış ve onu alt ederek Abasgia'nın iç kesimlerine Kafkasya'ya sürmüştür. Liparites hükümdarlık sarayına gelince Pankratios'un annesini ve hükümrân hanımı hiçe sayarak kendisini İberya ülkesinin tek hâkimi olarak ilan etti. İmparatora bir mektup göndererek kendisiyle dost ve müttefik olmak istediğini bildirdi. İmparator elçiyi huzuruna kabul etti ve görüşmeler başladı. Kısa bir süre sonra Pankratios, Phasis nehri boyunca Suani ve Colchi⁸⁹⁸ bölgelerini geçerek Trabzon'a geldi. Oradan imparatora bir elçi göndererek üstü kapalı bir şekilde başkente gelmek istediğini ve derdini anlatmak istediğini bildirdi. Bu istek kabul edildi; imparatorun huzuruna gelince ona serzenişte bulundu. İmparator olarak çok önemli bir bölge olan Abasgia ile aralarında antlaşmalar olduğu ve onun buna uyması gerektiğini söyledi. Ama o bu antlaşmaları hiçe saymış ve bir asiye, bir köleyi desteklemeye başlamıştı. Daha sonra kendisine ilişkilerinin eskisi gibi olmasını teklif etmiş o da bu teklifi kabul etmiştir. İmparatorun ön ayak olmasıyla, anlaşmaya vararak Pankratios İberya ve Abasgia'nın tek hâkimi ve hükümdarı olurken Liparites Meschia'nın⁸⁹⁹ hâkimi olmuştur. Fakat bu ikiliden Pankratios mutlak hükümdardır. Abasgia'da olaylar bu şekilde gelişmekteydi.

12. Sultan'ın Romalılar'a karşı gönderdiği Hasan [⁹⁰⁰], Tabriz ve Tiflis denen yerlerden geçerek Vaspurakan'a ulaşmıştı. Karşısına çıkan her şeyi yakıp yıkarken, genç yaşlı demeden herkesi katletmiştir. Bölgenin hâkimi Ioannes Vladisthlav'ın oğlu ve Prousianos'un⁹⁰¹ kardeşi **Vestes** Aaron'du. Sayıca bu kadar fazla olan Türk ordusuna tek başına karşı koyamayacağını biliyordu. Bunun üzerine Ani ve İberya komutanı **Vestes**, Katakalon Kekaumenos'a bir mektup göndererek elindeki tüm birlikleri

⁸⁹⁷ IV. Bagrat (1027-72).

⁸⁹⁸ Souani, Elbruz Dağının güneyinde Angora Dağları'nın yüksek yamaçlarında bulunuyordu; Colchi halkı Laz'lardır. Bagrat hâkimiyetini Karadeniz'in doğu kıyılarına kadar genişletmiştir.

⁸⁹⁹ Bagrat bölgesinin güneyinde kalan topraklar.

[⁹⁰⁰] Tuğrul Bey'in akrabalarında bir şahsın kumandasındaki bir grup Oğuz daha önce Rum topraklarına girmiş, fakat büyük bir başarı sağlayamamıştı. Adamlarından birçok kişi öldürülmüş ve geri dönmüştü. İbrahim Yınal ondan sonra Bizans topraklarına ayakbaşı ve zafer kazandı (İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târîh*, çev. Abdülkerim Özaydın, *İslam Tarihi*, IX, İstanbul 1987, s. 415).

⁹⁰¹ Bu bilgi doğrudur; Bulgar kraliyet ailesinin soy ağacına bkz. *ODB*, I, I. Burada imparatorun hizmetinde bulunan diğer bir Bulgar prensini görüyoruz.

toplayarak yardıma gelmesini istedi⁹⁰². Mektubu alır almaz, Kekaumenos birliklerini harekete geçirerek Aaron'un ordusuna katıldı. Bir görüşme yapıldı: Gece mi yoksa gündüz mü savaşmak daha iyi olacaktı? Kekaumenos'un ise başka bir fikri vardı; düşmanı aldatacak başka bir planı vardı. Planı, kamptaki her şeyi orada bırakarak saklanacak bir yer bulmaktı. Daha sonra Türkler gelecek ve bu eşyaların başında herhangi bir adam olmadığını görecektir ve yağmalamaya başlayacaklardı. İşte tam o sırada saklandıkları yerden çıkarak saldırıya geçeceklerdi. Bu planı onu hayal kırıklığına uğratmadı. Şafak vakti Asan, Stragna⁹⁰³ nehri kıyısında bulunan kampından çıkarak düşmanla çatışmak üzere harekete geçti. Karşısında kimseyi bulamayınca, Romalılar'ın mallarının bulunduğu yere doğru yöneldi. Ne bir muhafız ne de bir ses vardı; tamamen korumasız olarak duruyorlardı. Romalılar'ın kaçmış olduğunu düşünerek adamlarına düzenlerini bozarak ganimetleri toplamaları talimatını verdi. Akşama doğru Romalılar bulundukları yerden çıkarak dağınık ve düzensiz bir şekilde bulunan Türkler'e saldırdılar. Romalılar'ın karşı koyulmaz saldırıları karşısında bozguna uğradılar. İlk ölenlerden biri de ön saflarda savaşan Hasan'dı^[904] ve ordudaki diğer cesur adamlar da hayatlarını kaybetmişlerdi. Hayatta kalan çok az miktarda asker silahsız bir şekilde kaçmayı başarmış ve Persarmenia'nın şehirlerine sığınmışlardır.^[905]

13. Sultan adamlarının başına gelen bu faciayı öğrenince çok kederlendi ve derhal bu beladan kurtulmanın yollarını aramaya başladı. Türkler, Kabrisler ve Dilimnitililer'den⁹⁰⁶ oluşan bir orduyu üvey kardeşi İbrahim Yınal'ın emrinde^[907]

⁹⁰² Skylitzes 1047-48 yılları arasında Ermenistan ile alakalı detaylı bilgiler vermektedir çünkü Katakalon Kekaumenos orada bulunuyordu.

⁹⁰³ Vaspuhan *katepanate*'nin sınırlarını belirleyen Büyük Zap Suyu. Ganimetler aşırı yüklü olan Hasan, Tebriz'e dönerken şaşkına dönmüştü.

^[904] Hasan Anadolu'ya yapılan akınlardan birinde 1048 yılında Bizans kuvvetleri tarafından Büyük Zap (Stragna) suyu kenarında mağlup edilerek öldürüldü (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s. 98).

^[905] Tuğrul Bey, Selçuklu şehzadelerini çeşitli bölgelerin fethi ile görevlendirmişti. Bu şehzadelerden Azerbaycan'ın fethine memur edilen Musa Yabgu'nun oğlu Hasan, Pasin ve Erzurum ovalarını ele geçirip, bir Bizans ülkesi olan Vasurakan'a (Van havzası) girdi ve akınlara başladı. Bu bölge hâkimi Aaron, Gürcistan valisi Katakalon Kekaumenos'dan yardım istemek zorunda kaldı. Bizans kuvvetleri birleşerek, Şehzade Hasan'ın kumandasındaki Selçuklu ordusu ile Büyük Zap (Stragna) suyu kenarında karşılaştılar. Savaş başladıktan biraz sonra Bizanslılar Türk ordusunu tuzağa düşürmek için ağırlıklarını olduğu yerde bırakarak geri çekildiler. Selçuklu kuvvetleri onların bozulduğuna inanarak Bizans ordusuna ilerlemiş ve yağmaya başlamıştı. Bu olayda Bizanslıların planı muvaffak olmuştu. Pusuya girdikleri yerden çıkarak Selçuklu kuvvetlerine hücum ettiler ve onları bozguna uğrattılar. Hasan ve arkadaşlarının çoğu bu çarpışmada şehit edildiler (1048). E. Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti-Siyasi Tarih*, s. 25. M. H. Yinanç bu mücadelenin tarihinin 1047 olduğunu belirtir ayrıca Bizanslı müverrihlerin Türk ordusu hakkında verdikleri 20.000'e ulaşan ordunun mübalağalı olduğunu belirtir (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 40-41; Oğuz Ünal, *Türkiye Tarihine Giriş-Horasan'dan Anadolu'ya*, Ankara 1980, s. 93; O. G. Özgüdenli, "Selçukluların Kökeni", s. 61, n. 14-15; A. Sevim-E. Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, s. 34-35).

⁹⁰⁶ Deylemliler (aslen Hazar Denizi'nin güneyindeki bölgeden gelmektedirler) orduya kaliteli savaşçılar vermişlerdir.

^[907] Hasan'ın intikamını almakla görevlendirilen İbrahim Yınal ve Kutalmış, 18 Eylül 1048 tarihinde Hasankale (Kapıtru-Kapetru) önlerinde yaklaşık 50.000 kişiden oluşan bir Bizans ordusunu yenerek Gürcü kumandanı Liparites'i esir aldılar (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s. 98).

Romalılar'a karşı gönderdi⁹⁰⁸. Bu yolculuk ayyuka çıkınca, yukarda bahsedilen ordu komutanları bir araya gelerek yapılması gerekenler hakkında toplantı yaptılar. Kekaumenos Türkler'le Roma sınırları dışında karşılayarak orada çatışmaya girmeleri gerektiğini düşünüyordu. Çünkü düşmanın atları yetersizdi ve ellerinde bulunanlarında toynaklarında nalları olmadığı için bu uzun yolculuktan yıpranmışlardı. Diğer bir yandan Romalılar'ın moralleri oldukça yüksekti; son zaferlerden sonra özgüvenleri oldukça artmıştı ve düşmanla karşılaşmaya can atıyorlardı. Fakat Aaron birliklerini bozmamaları gerektiğini düşünüyordu; şehirleri ve kaleleri kuvvetlendirerek her şeyi surların içerisine almaları gerektiğini söylüyordu. Ayrıca imparatorun haberi olmadan az sayıda olan birliklerini sayıları oldukça fazla olan barbarlarla karşı savaşa sürmemeleri gerektiğini düşünüyordu. İki komutan da fikirlerini beyan etti fakat kazanan Aaron oldu; bunun üzerine orduyla birlikte İbery'a döndüler. Yerel halkın Outrou⁹⁰⁹ dediği bir ovaya ulaştılar ve eylemsiz bir şekilde arazide konakladılar. Fakat ilk önce civar yerleşkelerde bulunan herkesi, kadınları, çocukları surların içerisine dâhil ettiler. Ayrıca yaklaşan düşman hakkında imparatora da bilgi verdiler. Mektubu alan imparator, İberyalı birlikler ile birlikte Liparites gelene kadar herhangi bir harekâta bulunmamaları talimatını verdi. Daha sonra Liparites'e bir mektup gönderdi. Eğer kendisini Romalılar'ın gerçek dostu ve müttefiki olarak görüyorsa hemen adamlarını alarak Romalılar'ın yardımına koşması ve barbarlara karşı birlikte savaşması gerektiğini söyledi. Mektubu alan komutanlar Liparites gelene kadar kendilerine söylenen yerde beklemeye devam ettiler. Liparites de mektubu alır almaz hemen komutasındaki adamları bir araya getirerek silahlandırdı; fakat o hazırlanırken zaman da ilerliyordu. İbrahim Yınal Vaspuran'a ulaşmıştı ve onun yaklaştığını öğrenen Romalılar'ın İbery'a çekildiğini öğrenmişti. Mantıken korktukları için kaçmış olduklarını düşündü; yağmalama ve ganimet elde etme düşüncelerini bir yana bırakarak herhangi bir destek kuvvet gelmeden onlara saldırmak için yoluna devam etti. Bunu öğrenen Romalı komutanlar, Liparites gelmeden savaşmak zorunda kalacaklarından endişe etmeye başlamışlardı (ki bu istemedikleri bir durumdu). Dört tarafı derin çukurlarla çevrili bir bölgeye kaçarak beklemeye başladılar. Bu arada Liparites'e mektup göndererek acele

⁹⁰⁸ 1048 yılının yaz mevsiminde (*pace Aristakes de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian) Tuğrul Bey üvey kardeşi İbrahim Yınal'ı imparatorluğa karşı sefere yollamıştır fakat bu tarihle alakalı bazı problemler vardır: Shepherd "Skylitzes'in Ermenistan'ı", 271-4; bu tarihle alakalı bazı problemler vardır: Shepherd 'Scylitzes on Armania', s. 271-4; *Georgian Chronicles*, s. 294-5.

⁹⁰⁹ Orduru ovası bölgenin önde gelen kalelerinin Theodosioupolis'in yakınında bulunan Basean ovasının civarındaydı.

etmesini söylediler, Artze'ye⁹¹⁰ ulaşmıştı. Bu şehir içinde yaşayan Suriyeli, Ermeni ve diğer birçok milletten birçok tüccarın bulunduğu kalabalık ve zengin bir yerd⁹¹¹. Kalabalık nüfuslarına güvenen Erzurum halkı, Kekaumanos'un tüm ısrarlarına ve hemen yakınlarındaki bulunan güçlü ve aşılamaz duvarlara sahip Theodosiupolis'e rağmen duvarların arkasına kapatılmayı kabul etmiyorlardı. Türkler gelip saldırıya başlayınca, Erzurum halkı önce şehre ulaşımı kapattı daha sonra da çatılara çıkarak taş, sopa ve oklarla kendilerini savunmaya geçtiler. Altı gün boyunca çatışmalar devam etti; bu haber komutanlara ulaşınca, Kekaumenos Romalılar'a baskı yaptı ve harekete geçerek Erzurum şehrini kuşatmakla meşgul olan Türkler'e saldırmalarını istedi. Orada öylece oturan Liparites'in [⁹¹²] uyduruk yardımını bekleyemezlerdi; doğru zamanın gelmesini bekliyorlardı (başka şansları olmayacaktı çünkü). Fakat Aaron, imparatorun talimatlarının dışına çıkılmayacağını belirterek bu fikre karşı çıkıyordu. İbrahim Yınal'a gelince, savaş planladığı gibi gitmiyordu (şehri saldırıyla elde edememişti). Bunun üzerine şehrin sahip olduğu zenginlikler ve ganimetlerden vazgeçerek çatıların ateşe verilmesi emrini verdi. Türkler hemen ellerine meşaleleri alarak ateşe verdiler ve çatılara doğru atmaya başladılar. Her yanı alevler sardı ve büyük bir yangın başladı. Hem okçulara hem de yangına karşı duramayan Erzurum halkı ne yapacağını bilemeden kaçmaya başladılar. Söylenene göre kimileri kılıçtan geçirilerek kimileri de yangından olmak üzere yaklaşık yüz elli bin kişi hayatını kaybetti. Mağlup olduklarını görünce Türkler şehre dalarak kadınları ve çocukları katlederek ateşe attılar. İbrahim Yınal şehri aldıktan sonra, içerisinde yüklü miktarda altın, mühimmat ve yangından zarar görmemiş demir eşyalar buldu. Ayrıca çok sayıda at ve yük hayvanına da el koydu; [⁹¹³] şimdi adamlarının tüm eksiklerini karşılamış ve Roma ordusunu aramaya devam ediyordu⁹¹⁴.

⁹¹⁰ Bugünkü Erzurum.

⁹¹¹ Orada bulunan Pazar çok hareketliydi çünkü kent Kafkasya ve Djezir'e giden yolların üzerinde bulunuyordu.

[⁹¹²] Daha önceki bölümde adı geçen Liparites'in torunudur (O. Ünal, *Türkiye Tarihine Giriş*, s. 93).

[⁹¹³] İbnü'l-Esir'de bu savaş ile ilgili olarak "İbrahim Yınal'ın Anadolu Seferi" isimli bir başlık açılmış ve Maveraünnehir'den gelen Oğuzlar'ı Anadolu'ya yönlendirdiği ve arkalarından İbrahim Yınal'ın da gittiği anlatılmaktadır. Oğuzlar İbrahim Yınal'ın önünden ilerlediler, Yınal da onları takip etti. Malazgirt, Erzenü'r-Rum (Erzurum) ve Kalikala'ya kadar geldiler. Trabzon'a ve o bölgedeki bütün şehir ve kasabalara kadar uzandılar. Bu sırada Rumlar ve Abhazlar'dan oluşan elli bin kişilik büyük bir orduyla karşılaşp savaşa tutuştular. Aralarında çok çetin bir savaş oldu. Vuku bulan birkaç savaşta bazen Rumlar, Bazen de Müslüman Oğuzlar galip geldiler, sonunda Müslümanlar kesin bir zafer elde ettiler, çok sayıda patriği de esir ettiler. Abhaz kralı Karit de esirler arasındaydı. Kurtuluş akçası olarak üç yüz bin dinar para ile yüz bin dinar tutarında hediye verdi, fakat Yınal kabul etmedi. İstanbul'a on beş günlük yol kalıncaya kadar o bölgedeki bütün şehir ve kasabaları talan ve yağmalamaya devam etti (İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târîh*, s. 414-415). Bütün gece devam eden muharebe Bizans ordusunun bozguna uğraması ile sonuçlandı. Bizans ordusunun başkomutanı General Liparit esir edildi. Bu savaş sırasında Türkmenler, Trabzon'a kadar ilerlemişlerdir. Hatta İbrahim Yınal'ın kardeşi Mehmet Bey'in emrindeki kuvvetlerle İstanbul'a kadar ilerlediği bazı İslam kaynaklarında ileri sürülmüştür (O. Ünal, *Türkiye Tarihine Giriş-Horasan'dan Anadolu'ya*, s. 94-94). İbrahim Yınal ve Kutalmış 18 Eylül 1048'de Hasankale önlerinde Bizans ordusunu yenmiş, Gürcü komutan Liparites'le birlikte pek çok esir ve ganimetinde ele geçirildiği bu sefer neticesinde Erzurum işgal edildiği gibi, Türkmenler kısa bir sürede Van gölü çevresinden Trabzon'a kadar yayıldılar (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti*

14. Liparites gelince, Romalılar yukarıda bahsettiğimiz yerlerinden inerek içerisinde Kapetros⁹¹⁵ kalesinin bulunduğu ovaya geldiler. Türkler yeniden ortaya çıkmaya başlayınca, onların dağınık ve düzensiz durumlarından faydalanan Kekaumenos saldırı emri verdi; fakat Liparites içinde bulundukları günden ötürü isteksizdi. Vergi döneminin ikinci yılının on sekiz Eylül'ü bir cumartesi günüydü⁹¹⁶ ve Liparites cumartesi günü uğursuz olarak görüyor ve savaşmaya yanaşmıyordu. Roma saflarında bunlar olurken, İbrahim Yınal casuslardan Romalıların nerede olduğunu ve aynı zamanda herhangi bir hazırlık içerisinde olmadıklarını öğrenmişti. Birliklerini bir araya getirerek savaş pozisyonunda yola koyuldu. Bunu gören karşı taraf istemeyerek de olsa savaş durumuna geçmek zorunda kaldı. Kekaumenos sağ kanadı, Aaron sol kanadı komuta ederken, Liparites de merkezden ilerliyordu; hava akşam olmak üzereydi⁹¹⁷. İbrahim Yınal'ın karşısında Kekaumenos, diğer Türk komutan Horasantes'in⁹¹⁸ karşısında Aaron ve Abram'ın üvey kardeşi Aspan Salarios'un karşısında da Liparites bulunuyordu.

Savaş başladı; Kekaumenos ve Aaron kendi hatlarının karşısında bulunan düşmanı etkisiz hale getirip ve şafak vaktine⁹¹⁹ kadar kovalamacaya devam ederken, yeğenini kaybetmenin büyük üzüntüsüyle tüm hırsıyla saldırıya geçmişti. Atı yara alınca yere düşmüş ve esir olmuştu. Liparites'in başına bunlar gelirken, Romalılar kovalamacaya bir son vererek elde ettikleri bu zaferden dolayı Tanrı'ya ilahiler söylemek için atlarından indiler ve tek bir ağızdan: 'Hangi Tanrı bizim Tanrımız kadar kudretlidir⁹²⁰?' Liparites'in düşmanı kovaladığını umarak onun gelişini bekliyorlardı; fakat gelmeyince endişelenmeye başladılar. Kafaları karışmıştı ve endişeliydiler. Ona ne olduğunu merak ediyorlardı. Daha sonra onun ordusuna dâhil bir asker gelerek komutanının başına gelenleri ve esir düştüğünü anlattı; ayrıca İbrahim Yınal'ın da yeniden dönerek kardeşiyle birleştiğini de bildirmiştir (Hasan savaş meydanında

Tarihi I, s. 98; A. Sevim-E. Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, s. 35; E. Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti-Siyasi Tarih*, s. 26-27; O. Ünal, *Türkiye Tarihine Giriş-Horasan'dan Anadolu'ya*, s. 93; M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 43; Azimî, *Azimi Tarihi*, s. 8-9).

⁹¹⁴ *Aristakes de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian, s. 60-8, Türkler'in, özellikle ticari faaliyetler açısından oldukça hareketli olan Artze şehrinde yaptıkları katliamlar hakkında detaylı bilgiler vermektedir.

⁹¹⁵ Bu kale Azrtzes'nin ve Theodosiupolis'in doğusunda yer alan Basean'ın ana kalesiydi. Savaş hakkında farklı hikâyeler üzerine: Shepherd, "Scylitzes on Armenia", 276-9.

⁹¹⁶ 18 Eylül 1048, Cumartesi.

⁹¹⁷ "Yükleri hayvanların sırtlarından indirme vakti (yük hayvanları)".

⁹¹⁸ Horasanlı bir adamdır.

⁹¹⁹ *Aristekad de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian, 69-70, Aaron'un kaçtığını doğrular. Her zamanki gibi *Urfalı Mateos*, ed. Dostourian, 79, yenilgiden Romalılar'ı sorumlu tutar. Ona göre Liparites'in atını yaralayanlar onlardır.

⁹²⁰ Bakınız Ps. 134/135:5.

ölmüştü). Liparites ve esir düşen diğer İberyahılar'ı da alarak süratle Kastrokome⁹²¹ denen yere döndüler. Bunu duyan ordu komutanları şaşkına dönmüşlerdi; tüm gece nöbet tuttuktan sonra sabahın ilk saatleriyle bir toplantı yaparak evlerine dönmelerinin kendilerinin yararına olacağına karar verdiler. Aaron adamlarını toplayarak Vaspuran'ın başkenti Iban'a dönerken Kekaumenos'da kendi adamlarıyla Ani'ye dönmüştür⁹²². Liparites'i esir alan İbrahim Yinal kendisini son zamanların en şanslı kişisi olarak görüyordu. Başka bir harekâta girişmeden tüm hızıyla yola koyuldu ve beş gün içinde Rey⁹²³ denen yere ulaştı. Oradan Sultan'a haber göndererek Liparites'i esir aldığını ve Sultan'a getirdiğini bildirdi. Sultan kardeşinin bu başarısıyla gurur duyuyormuş gibi bir görüntü sergiliyordu ama aslında onu kıskanıyor ve ondan kurtulmanın yollarını arıyordu^[924].

15. Liparites'in esir düştüğünü öğrenen imparator onu kefaretle serbest bıraktırmanın hesaplarını yapıyordu. Aaron'un yardımcısı George Drosos⁹²⁵ vasıtasıyla Sultan'a şaşalı hediyeler ve fidye göndererek Liparites 'in serbest bırakılmasını ve bir barış ortamının sağlanmasını istedi. Sultan heyeti karşıladı ve bir tüccar gibi görünmektense yüce bir hükümdar olmayı tercih etti ve Liparites'i hediye olarak imparatora gönderdi. İmparatorun göndermiş olduğu parayı Liparites'e vererek ona bir daha hiçbir şekilde Türkler'le savaşa girmemesi yönünde uyarılarda bulundu.^[926] Sultan, *seriphos*⁹²⁷ diye adlandırdıkları bir elçiyi imparatora gönderdi. Bizans'ta patriğin yerine kullanılan **synkellos** gibi bu da halifenin yerine geçen bir makamdı. Bu *seriphos* başkente gelip imparator ile birlikle kalabalığa karşı bir konuşma yapmasına izin verilince, büyük bir kibir ve küstahlıkla Roma imparatorluğunun kendi Sultan'nına bağlı bir devlet olduğunu iddia etti. İmparator bu söylemlere kulak asmayınca eli boş bir şekilde kendisini oraya gönderenin yanına geri döndü. O andan itibaren imparator her

⁹²¹ Theodosiopolis'in 40 km doğusunda bulunan Okomi kalesi.

⁹²² Kapetrou savaşının kaybedilmesinde bütün komutanların suçu vardı fakat Skylitzes Kekaumanos'u tamamen suçsuz olarak lanse eder.

⁹²³ Tahran yakınlarında İran platosunda bulunan Rey.

^[924] Skylitzes Tuğrul Bey'in, İbrahim Yinal'ı bu başarısından dolayı kıskandığını söylemiştir. Tam aksine Tuğrul Bey, İbrahim Yinal'ın başarılarından dolayı kendisini kutlamış, hatta kırk bin altın başarı ödülü vermek istemişse de İbrahim Yinal bunu kabul etmemiştir (A. Sevim-E. Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 35).

⁹²⁵ Drosos'lar dokuzuncu yüzyıldan bu yana imparatorluğa yüksek rütbeli memurlar yetiştiriyordu. Aaron'un yardımcısı George ülke sınırları konusunda oldukça deneyimliydi. Bu onun neden daha sonra Chaldia ve Derxene yargıcı olduğunu açıklar: Staurakos, *Bleisiegel*, no. 79.

^[926] Bizans İmparatoru IX. Konstantinos Monomakhos, Liparites'i kurtarmak ve Selçuklular ile sulh yapmak için, yanında değerli hediyeler ve yüklü miktarda fidye bulunan bir elçi gönderdi. Barış teklifini kabul eden Tuğrul Bey, Liparites'i fidye almaksızın serbest bıraktı (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s.99; M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 42; Azimî, *Azimi Tarihi*, s. 10; E. Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti-Siyasi Tarihi*, s.26-27; O. Ünal, *Türkiye Tarihine Giriş-Horasan'dan Anadolu'ya*, s. 94).

⁹²⁷ Şerif peygamber soyundan gelen demektir. [Şerif Ebü'l-Fazl Nasreddin b. İsmail el-Alevi başkanlığında bir elçi heyeti İstanbul'a gönderildi (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s. 99, n. 39).]

an Sultan ile bir savaşa girebileceğini biliyordu ve bu sebepten Pers imparatorluğu ile sınırlarını güçlendirmek için harekete geçti. Bunlar olurken, Peçenekler ile sorunlar yeniden ayyuka çıktı. Nasıl ve neden olduğunu şimdi açıklayacağız.

16. Peçenekler, 'Asil İskitler' olarak bilinen soya dâhil olan İskitlerdir⁹²⁸. Sayıca çok kalabalıklardı ve tek başına başka hiçbir İskit topluluğu onların karşısında duramazdı. On üç kabileye ayrılmışlardı ve her birinin ortak adları vardı fakat aynı zamanda her kabilenin liderinden aldığı kendine has adı da vardı^[929]. Çadırlarda yaşamayı seven göçebeler oldukları için sürülerini Tuna'nın ötesinde bulunan Borysthenon⁹³⁰ nehri ile Pannonia arasında bulunan meralarda otlatırlardı. O zamanda liderleri, doğuştan asil olan fakat barışçıl bir yaşamı benimsemiş Bilter'in oğlu Tyrach'tı. Onların arasında Baltzar'ın oğlu Kegenes^[931] diye birisi daha vardı ki bu kişi herhangi soylu bir aileye mensup değildi ve aslına bakarsanız bir adı da yoktu ama savaş konularında oldukça etkili bir kişiydi. Cesareti olmayan ve saldırı anında Tuna nehri civarındaki bataklıklar ve göl kenarlarında saklanmayı tercih eden Tyrach'a rağmen, Peçenekler'e saldıran Oğuzlar'ı (bir Hun halkı)⁹³² alt ederek geri püskürtmüştür. Peçenekler, soyluluğundan dolayı Tyrach'ı desteklerken savaş konularında da Kegenes'in arkasında duruyorlardı. Bu durumun farkına varan Tyrach, tahtı kaybetme korkusuyla Kegenes'ten kurtulmanın yollarını aramaya başladı. Onu alt etmek için sayısız tuzaklar kurmasına rağmen istediği sonuca ulaşamadı. Gizli saklı yaptığı planlar suya düşünce, daha fazla zaman kaybetmeden harekete geçti ve adamlarını göndererek onu ortadan kaldırmaları talimatını verdi. Fakat Kegenes bu planın detaylarını öğrendi ve Borysthenon bataklıklarına kaçarak ölmekten kurtuldu.

⁹²⁸ Peçenekler üzerine (en güncel): E. Malamut, "L'image byzantine des Petchenegues", *BZ*, 88 (1995), s. 105-7 ve Stephenson, *Balkan frontier*, 108-10. [IX-XII. yüzyıllarda Karadeniz'in kuzeyindeki steplerde yaşayan bir Türk boyudur. Peçenekler hakkında ilk bilgiler IX. yüzyıl Arap kaynaklarında yer alır. Onların Batı Göktürk Kağanlığı'na tabi gruplardan biri olduğu düşünülmektedir. On Oklar'a mensup bulundukları görüşü ise şüpheyle karşılanmaktadır. Arap kaynaklarında "Becenak", Bizans kaynaklarında "Patzinakhitai" şeklinde kaydedilen Peçenekler'in VIII. yüzyılda Aşağı Seyhun boyları ile Aral Gölü'nün çevresinde yaşadıklarını gösteren bazı deliller vardır 98 (716).]

^[929] Peçenekler, 282 (895) yılında Bulgar Kralı Simeon'un müttefiki olarak MAcarlar'a saldırıp onları bugünkü yurtları olan Pannonia'ya gitmek zorunda bıraktılar ve Ten (Don) ırmağından Tuna nehrine kadar uzanan bozkır bölgesini hâkimiyetleri altına aldılar. Burada XI. yüzyılın ortalarına kadar kaldılar. Bu yeni yurtlarına geldiklerinde sekiz boydan ve kırk obadan oluşuyorlardı. Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porphyrogenetos'a göre bu sekiz boy şunlardı: İrtim, Çor, Yula, Kulbey (Köl Beg), Karabay, Talmat, Kopun ve Çoban. Sekiz boydan üçü (İrtim, Çor ve Yula) diğerlerinden daha yiğit ve daha soylu sayılıyor, bundan dolayı da onlara "Kangar" deniliyordu (F. Sümer, "Peçenekler", *DİA*, XXXIV, s. 213-214).

⁹³⁰ Dniepr.

^[931] Kegen: Uzlar'a karşı başarıları ile tanınmış kişidir (F. Sümer, "Peçenekler", *DİA*, XXXIV, s. 213-214).

⁹³² Ouzesler veya Oğuzlar [bkz. Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul 1992⁴], X. şimdiki Ukrayna'nın bozkırlarında yaşıyorlardı. VII. Konstantinos (*DAI*, ed. Moravcsik ve Jenkins, 62) onların Peçenek saldırılarına karşı önlem olarak kullanılmasının iyi olacağını düşünüyordu. [Peçenekler ile Ruslar arasındaki mücadele Rus Prensi I. Vladimir zamanında (980-1015) şiddetlendi. Vladimir, bir yandan ülkesinin güney sınırlarında bir dizi istihkâm yaptırdığı gibi Rus kaynaklarında Tork (çoğulu Torki) denilen Oğuzlar'dan bir zümreye ücretle hizmetine aldı. Bilhassa Karadeniz'in kuzeyindeki topraklara gelmiş olan bir Oğuz kümesinin (Torki, Uz) baskısı yüzünden Peçenekler Tuna kıyılarına göç etti (F. Sümer, "Peçenekler", *DİA*, XXXIV, s. 213-214).]

Saklandığı yerden akrabalarına ve onu destekleyenlere mesajlar gönderdi ve kendi kabilesini (Belemarnes) ve diğer bir kabileyi, Pagoumanes, tarafına çekmeyi başardı. Bu iki kabileden bir ordu meydana getirerek on bir kabilesi olan Tyrach'ın^[933] karşısına çıktı. Kegenes uzun bir süre dayanmasına rağmen karşı tarafın sayıca üstünlüğü onun başarısız olmasına sebep oldu. Bataklıklarda dolanırken kendisi için tek kurtuluşun Romalılar'ın imparatoruna sığınmak olduğuna karar verdi. Dorostolon'a gelerek ani saldırılardan korunmak için yanındakilerle birlikte (yaklaşık yirmi bin kişi) nehirdeki küçük bir adacığa yerleşti. Daha sonra o bölgenin hükümdarına, Anastasios'un oğlu Mikhail'e⁹³⁴ başına gelenleri anlattı ve adamlarıyla birlikte imparatorun safına katılmak istediğini söyledi. Eğer kabul görürse imparator çok yararlı olacağını sözünü verdi. Mikhail hiç vakit kaybetmeden bu mesajı imparatora ilette ve imparator bu adamları hemen kabul ederek ihtiyaçlarının karşılanmasını ve Bizans'a gönderilmesi talimatını verdi. Mikhail kendisine verilen emirleri yerine getirdi; Kegenes alkışlar arasında Bizans'a geldi ve imparator tarafından memnuniyetle karşılandı. Kendisi ve yanındakiler için vaftizi kabul edince, Kegenes patrici rütbesine yükseltildi; Tuna nehri kıyılarında bulunan üç tane kaleyi ve kayda değer miktarda toprağı aldı. (457) Sonunda Romalılar'ın dostu ve müttefiki olmayı hak etti⁹³⁵, tabi bu da vaftizi kabul etmesiyle mümkün oldu. Kendini dine adanmış bir keşiş olan Euthymios, Tuna nehri kıyısında bulunan kutsal hamamda onların vaftiz törenini yönetti⁹³⁶.

17. Kegenes kendini güvenceye alınca, düşmanı etkisiz hale getirmenin hesaplarını yapmaya başladı. Bazen bin kişiyle bazen iki bin kişiyle Tuna nehrini geçerek ani saldırılarla Tyrach'ın komutasındaki Peçenekler'e büyük zarar verdi. Ele geçirdikleri erkekleri katlederken, kadın ve çocukları esir alarak Romalılar'a satıyordu.^[937] Tyrach bu gizli saklı saldırılara daha fazla katlanamazdı; imparatora bir

[933] Turak (Durak), 1048'de on üç oymağın başbuğuydu (F. Sümer, "Peçenekler", *DİA*, XXXIV, s. 213-214).

⁹³⁴ IX. Konstantinos döneminin başlarında Sırlar tarafından yenilgiye uğratılan kişidir.

⁹³⁵ Kegenes'e ait bir mühür mevcuttur. Üzerinde Hristiyan ismi Ioannes ve General rütbesi vardır. Peçenekler'in hükümdarı olarak tasvir edilmiştir ve Paristrion dükluğu sınırları içerisinde imparator tarafında kendisine tahsis edilen kalelerin bulunduğu bölgeyi yönetmiştir: W. Seibt - M. L. Zarnitz, *Das byzantinische Bleisiegel als Kunstwerke. Katalo zur Austellung* (Viyana, 1997), no. 3.2.9. [1048'de Peçeneklerin Bizans'a yaptıkları akın dehşet verici oldu. Bulgaristan'ı yakıp yıktıktan sonra akınlarını sürdürerek Balkanlar'ın diğer bölgelerini de yağmaladılar. Ancak başlayan iç çekişmeler yüzünden bu akınlar zayıfladı, ayrıca iki Peçenek oymağı Bizans'a sığındı. Bizans Devleti bu oymaklara Tuna boyunda ve Silistre yakınında toprak vererek sınır bekçiliğiyle görevlendirdi (F. Sümer, "Peçenekler", *DİA*, XXXIV, s. 213-214).]

⁹³⁶ Bu olayların oluş sırası henüz kesin değildir. Büyük Peçenek istilasından öncedir; Kekaumenos'un Paristrion dükü olduğu döneme ait olabilir. Peçenekler'in liderlerinde olan Koulinos ile bağlarını koparmamıştır. Bu kişi Kegenes'in oğlu Goulinos da olabilir. Bu da Skylitzes'in neden diğer tarihçilerden daha çok bilgiye sahip olduğunu açıklayabilir.

[937] Bizans'a sığınan Kegen ile Tuna'nın kuzeyindeki ana Peçenek kolunun başındaki Turak arasında mücadele sürdü ve Kegen Bizanslılar'ın yardımı ile Turak'ı yenip onu ve 140 Peçenek resini esir aldı. Fakat Turak ve arkadaşları kısa bir maceradan sonra Tuna boyundaki yurtlarına döndüler, yeniden mücadeleye başlayarak Bizans ordusunu yenip Edirne'ye kadar ulaştılar (1049) (F. Sümer, "Peçenekler", *DİA*, XXXIV, s. 213-214).

heyet göndererek Peçeneklerle anlaşması olan büyük bir imparatorun bir haine kucak açmaması gerektiğini söyledi. Ama şu anda o hain onların arasındaydı. Tyrach, imparatorundan bu kişinin saldırılarına son vermesini istedi. Ya bu adamı dizginleyecekti ya da imparator çok büyük bir müttefikini kaybedecekti. Bence imparator hata yapmamalı: Kendisi ve halkı için felaketlere sebep olabilir. Bunlar Tyrach'ın uyarılarıydı; imparator bu söylenenleri duyunca kahkahalar atmaya başladı; Peçenekler onu tehdit etti diye kendisine sığınan bir adamı yüz üstü mü bırakacaktı? İmparatora zarar verenlere karşı savaşan bu adamı dizginleyecek miydi? -ve elçiyi eli boş bir şekilde geri yolladı. Ayrıca Tuna nehri kıyılarında bulunan şehirlerin hükümdarı Mikhail'e ve Kegenes'e mektup göndererek dikkatli olmaları ve nehri sıkı bir şekilde kontrol etmeleri emrini verdi. Eğer herhangi bir düşman varlığını tespit ederlerse, bir mektupla imparatora bildirilecek ve imparator batı birliklerini destek olarak göndererek Peçenekler'in Tuna'yı geçmesini engelleyecekti. Ayrıca yüz tane gemi göndererek Tuna nehri boyunca devriye gezmelerini ve Peçenekler'in gemilerini durdurmaları talimatını verdi. Sonbahar sona ermek üzereydi ve güneş Oğlak dönencesindeydi⁹³⁸. Kuzeyden o kadar sert bir rüzgâr esmeye başladı ve Tuna Nehri yaklaşık on beş **cubit** derinliğe kadar dondu⁹³⁹. Bütün alınan tedbirler etkisiz olmuş ve Tyrach'ın beklediği an gelmişti: Yaklaşık sekiz bin kadar Peçenekli ile Tuna'yı geçti. Nehrin diğer kıyısına geçerek karşılarına çıkan her şeyi yakıp yıktılar⁹⁴⁰. İmparatora bir mektup gönderilerek en kısa zamanda yardım göndermesi istendi; imparator daha mektubu bitirmeden Edirne dükü General Konstantinos Arianites'e⁹⁴¹ bir mektup yazdı ve birliklerini alarak yardıma gitmesini söyledi; ayrıca Bulgaristan'da görevli komutanlara haber gönderdi ve adamlarını da alarak Mikhail⁹⁴² ve Kegenes ile birleşerek Peçenekler'e karşı savaşmaları talimatını verdi. Kendilerine verilen emri yerine getirerek birleştiler. Kegenes Roma tümeninin komutasını eline aldı ve açık arazide kampını kurarak her gün ani ve kısa süreli baskınlarla Peçenekler'e büyük zarar verdi. Düşman birlikleri bir gün karşı kıyıda daha önce hiç tatmadıkları baldan yapılmış içecekler, şarap ve et buldular. Tıka basa doyana kadar yediler ve sonra ishal baş gösterdi; her gün birçoğu hayatını

⁹³⁸ 15 Aralık 13 Ocak arası.

⁹³⁹ Yaklaşık 7 metre ki bu mümkün değildir; en soğuk kışlarda bile akan nehirler en fazla 1,5 metre derinliğe kadar buz tutarlar.

⁹⁴⁰ Donmuş olan bu Tuna'nın geçilmesinin tam tarihi uzun süre tartışılmıştır, fakat artık Ioannes Mauropous'un söyleviyle 1047 yılında olduğu kesinleşmiştir: 1046-7 yılının kışı: J. Lefort, "Rhetorique et politique: trois discours de Jean mauropos en 1047", 6 (1976), 274-5.

⁹⁴¹ Büyük ihtimalle II. Basileios tarafından Selanik dükü olarak atanan David Arianites'in oğlu (ya da yakın akrabası).

⁹⁴² Tıpkı doğuda Türkler'in saldırıları sırasında yaptığı gibi, imparator yine birçok dükün bir araya gelmesini istiyor: burada, Pariston, Bulgaristan ve Trakya dükleri.

kaybetti. Bir hain bu haberi Kegenes'e uçurunca, (459) hem kıştan hem de hastalıktan ötürü zor durumda olan düşmana saldırmanın tam zamanı olduğuna karar verdi. Düşmanın sayıca üstünlüğünden çekinmelerine rağmen Romalılar'ı da ikna etmeyi başardı ve saldırıya geçtiler. Peçenekler'e gelince, saldırıların şiddeti karşısında şaşkına dönmüşleri ve ayrıca mideleri de hiç iyi durumda değildi. Tyrach, diğer liderler ve yanlarında bulunan onlarca adam silahlarını bırakarak teslim oldular⁹⁴³. Kegenes eli silah tutan her adamın öldürülmesi talimatını verdi ve ardında su deyişi telaffuz etti: 'Yılan kışın kuyruğunu bile oynatamadığı zaman öldürülmelidir; zira havalar ısınınca bizlere daha çok sıkıntı yaşatacaktır.' Bu söylem Romalı komutanları ikna etmedi; çünkü onlar bu anlayışın barbarca ve dinsiz bir yaklaşım olduğunu ve Roma geleneklerine yakışmadığını düşünüyorlardı. Peçenekleri Bulgaristan'ın kırsal alanlarına dağıtarak orada yerleşmelerini sağlamayı ve vergiye bağlamayı düşünüyorlardı ki onlardan alınacak vergi de göz ardı edilemezdi. Ayrıca imparator Türkler'e veya herhangi bir düşmana karşı savaşmak zorunda kalırsa, bu adamları kullanabilirdi. Birçok fikir ortaya atıldı ama sonunda kazanan Romalılar oldu fakat Kegenes elinde bulunan esirlerin hepsini kılıçtan geçirerek (sattıkları hariç) evine döndü. Bulgaristan hükümdarı Basileios Monachos, on binlerce Peçenekli'yi alarak Sardike, Naissos ve Eutzapolis ovalarına yerleştirdi⁹⁴⁴. Belirtilen bölgelere gittiler ve silahsızlandırılarak herhangi bir isyana kalkışmaları engellendi. Tyrach ve adamlarına gelince, imparatorun huzuruna getirildiler. İmparator onları merhametle karşıladı, vaftiz ederek onurlandırdı ve lüks içerisinde yaşamalarını sağladı.

18. (460) Sultan elçisinin eli boş dönmesini hazmedememişti bunun üzerine Pers ve Babil'den birliklerini bir araya getirerek Roma imparatorluğuna karşı saldırıya geçti⁹⁴⁵. Bu durumu daha önceden tahmin eden Monomachos, savaş hazırlıkları yapmaya başladı; on beş bin Peçenekli'yi silahlandırdı ve İstanbul'da bulunan dört Peçenekli'yi de onların başına komutan tayin etti: Soutzoun, Selte, Karaman ve Kataleim. Bu kişileri hediyelere boğdu, en iyi mühimmat ve atları vererek Chyrsopolis'e gönderdi. Onlara İberyia yolunda rehberlik etmesi için patrici

⁹⁴³ Skylitzes'in aktarımları Ioannes Mauropous'un 21 Nisan 1047 de yapmış olduğu söylemle tasdik edilmiştir: dünyanın uzak köşelerinden on binlerce insan İstanbul'a gelmişti çünkü Romalılar sayıca kendilerinden üstün barbarlara karşı büyük bir zafer kazanmıştı ve aralarından bazıları da vaftiz edilmişti: Lefort, "Rhetorique", 267. Şimdi 1047 yılındaki olayların sıralaması mantıklı gelmektedir: Peçenekler sonbaharda saldırıya geçti ve mağlup oldular; batı orduları terhis edildi. Bu olay sonucunda meydana gelen memnuniyetsizlik küçük ve etkisiz bir isyanla son buldu (Eylül ayında meydana gelen Tornikios ayaklanması). Ayrıca bu durum doğu birliklerinin yazın Abul-Aswar'a karşı gönderilmesinin sebebinde açıklar.

⁹⁴⁴ Bugünkü Sofya, Nish ve Ovchopol.

⁹⁴⁵ 1048 yılında gerçekleşen Türk saldırısı, sayısız saldırıdan bir tanesi.

Konstantinos Hadrobalanos da gönderdi. Boğazı geçtiler ve atlarına binerek doğuya doğru yola koyuldular. Biraz ilerledikten sonra Damatrys⁹⁴⁶ denen yere ulaştılar. Orada bir süre mola verdiler ve kendi dillerinde *komenton* dedikleri bir toplantı yaptılar. Bazıları bu sefere devam ederek imparatorun buyruğunun dışına çıkılmaması gerektiğini düşünüyordu. Bu kişiler Roma devletinin kudretinden korkan ve başlarına kötü bir şey gelmesi durumunda yardıma koşacak kimseleri olmayanlardı. Fakat diğerleri, en azından Bithynia dağlarına kadar yolculuğa devam ederek orada bekleyerek kendilerine saldıracak olanları geri püskürtmeyi düşünüyordu; kesinlikle İberya'ya kadar gitmeyi düşünmüyorlardı çünkü orası uzak olmanın ötesinde düşmanla doluydu ve bu düşmanlar Romalılar'ın ta kendisiydi (bir de Romalılar'a düşman olanlar var). Sadece Kataleim geri dönerek kendi halkıyla yeniden birlik olmaları gerektiğini düşünüyordu. 'Peki denizi nasıl geçeceğiz?' diye içlerinden bir tanesi sordu ve cevap olarak da onu takip etmelerini istedi. Hadrobalanos'a döndüler fakat onu öldürmeyi başaramadılar çünkü Damatry sarayında üç katlı bir binaya saklanmıştı. Daha sonra Kataleim'i takip ederek denize doğru yol aldılar. Orada denizi geçmeleri için gerekli olan gemilerin hazır olmasını ümit ediyorlardı. Fakat gemiye benzer herhangi bir şey yoktu. Yine de biraz şaşkın bir şekilde denizi nasıl geçeceklerini bilmek istiyorlardı. Kıyıya varınca, Kataleim'in tek söylediği şey: 'Kendisinin ve tüm Peçenekliler'in hayatta kalmasını isteyenler beni takip etsin'-dedi ve atını sürerek denize girdi. Başka bir adam da aynı şekilde devam etti ve sonra bir tanesi daha derken hepsi aynı şekilde denize daldı. Yüzerek karşıda bulunan Aziz Tarasios'a⁹⁴⁷ vardılar; bazıları mühimmatlarıyla bazıları sadece kendileri. Karşıya geçince yolculuklarına devam ettiler ve kendi halkının yaşadığı Triaditza'ya ulaşmayı başardılar; hiç kimse onların karşısında durmaya veya engellemeye cesaret edemiyordu. Bu seyahatlerinde neredeyse hiç zorlukla karşılaşmadılar. Triaditza'daki Peçenekler ile birleşince, civar yerleşkelerde yaşayan diğerleriyle de iletişime geçerek onları da bünyelerine dâhil ettiler. Hepsi bir araya gelince, ellerine silah olarak ilkel baltalar, tırpanlar ve diğer metal eşyaları alarak Philippopolis'e ulaştılar ve Heamos'u geçerek Tuna nehri ovasında Osmos nehri kıyılarında kamplarını kurdular. Sadece Selte Lobitzos'ta kaldı⁹⁴⁸. Arianitzes Makedonya'lı birlikleri bir araya getirince onların arkasından gitti. Lobitzos'ta kamp kuran Selte'ye ulaştı fakat kaçtığı için yakalayamadı; fakat kampını ele geçirmeyi başardı ve sonra geri döndü. Batıda olanlar bunlardı.

⁹⁴⁶ Hala başkent sınırları içerisindeydiler.

⁹⁴⁷ Kataleim'in İstanbul'un kuzeyinde boğazı geçtiği bu nokta büyük ihtimalle dar ve akıntılar az olduğu bir yerdir.

⁹⁴⁸ Bugünkü Lovec, Sofya ile Tirnovo arasında kalan Balkan dağlarının kuzeyindeki kent.

19. (462) Daha önce de belirttiğimiz gibi Sultan elçisinin maruz kaldığı aşığılamadan dolayı oldukça rahatsız olmuştu ve orduların harekete geçirerek Roma topraklarına saldırıya geçmişti⁹⁴⁹. Kayda değer bir başarı elde edemedi Komion⁹⁵⁰ denen yere kadar ilerledi çünkü bölge halkını önlemi almıştı ve tüm ihtiyaçlarını kalenin içinden karşılayabiliyorlardı (İberya'nın çok güçlü kaleleri vardır)⁹⁵¹. Roma birliklerinin Caesarea'da (Kayseri) toplandığını öğrenince daha fazla ilerlemeye cesaret edemedi ve geri döndü. Öfkeden deliye dönmüştü ve büyük bir başarı elde etmek için yanıp tutuşuyordu. Vaspuran'a ulaşmıştı. Orada da tıpkı diğerleri gibi her şey surların arkasına taşınmıştı. Bunun üzerine saldırı yerine ablukaya alma yöntemini denemeye karar verdi ve ilk olarak Manzikert'in gücünü test etti⁹⁵². Manzikert bir ovada kurulmuştu fakat çevresi üç katlı surlarla çevriliydi ve bol miktarda kaynak suyuna sahipti. O zamanlarda erzakla doluydu⁹⁵³. Sultan, kaleyi kuşatmayla çok kolay bir şekilde ele geçirebileceğini düşünüyordu çünkü konumu itibarıyla saldırı için avantaj sağlıyordu; kaleye mümkün olan en yakın alana etrafı çitlerle çevrili bir kamp kurdu ve kuşatmayı başlattı. Fakat kalenin içinde bulunanlar komutanları patrici Basileios Apokapes'in⁹⁵⁴ deneyimi ve aklı sayesinde saldırılara cesurca ve başarılı bir şekilde karşı koydular. Sultan imkânsız dendiğini fark edince kuşatmayı sonlandırarak evine dönmeye karar verdi.

⁹⁴⁹ Bu saldırıdan (hedef Ermenistan'dır) doğu kaynaklarında da bahsedilmektedir. 1054 yılının bahar mevsiminde başlamıştır. [Tuğrul Bey, 1054 yılı başlarında ordusuyla birlikte Anadolu topraklarına girmiş önce Bargiri (Berkri, bugünkü Muradiye) kalesini hücumla almıştı. Daha sonra Erciş önüne geldi, Sekiz günlük bir muhasaradan sonra Bargiri'nin akıbetine uğramak istemeyen buranın halkı birçok hediyeler sunarak itaat arz ettiler. Tuğrul Bey, Erciş'ten sonra Malazgirt önüne gelip bu müstahkem şehri muhasaraya başladı. Ayrıca bir kısım kuvvetini üçe ayırarak diğer bölgelere akına gönderdi. Bu akıncı kuvvetlerden bir kol Oltu (Taik-Erzurum) içinden Çoruh'a ve Halidiye'ye kadar yayıldılar. Bayburt'a kadar ilerleyen bu kolburadaki Frank birlikleri tarafından geri püskürtüldü. İkinci kol kuzeyde Kafkaslara, batıda Canik ormanına kadar uzanırken güneyde Hosen, Hanzit, Tercan ve Erzincan bölgesinde faaliyet gösterdi. Üçüncü Selçuklu kuvveti Kars bölgesine (Vanand) yönelerek burada Kars kralı Gagik'in Generallerinin kumanda ettiği bir orduyu imha etti. Tuğrul Bey, Malazgirt'i üç gün süre ile kuşattıktan sonra ordusuyla Pasin ovasından Erzurum'un kuzeydoğusuna kadar ilerledi. Bizans Generalleri İberia denilen bu bölgede kalelerinden çıkmaya cesaret edemedikleri için Tuğrul Bey tekrar Malazgirt muhasarasına döndü. Valisi Vasili isminde bir Ermeni olan bu çok iyi tahkim edilmiş şehre, günde iki defa yapılan Selçuklu hücumları tesirsizdi. Ayrıca Bitlis'ten getirtilen büyük mancınığında bir Norman fedaisi tarafından yakılması Tuğrul Bey'i, yaklaşan kışın da tesiriyle bir ay süren muhasarayı terk etmek zorunda bırakmıştı (E. Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti-Siyasi Tarih*, s. 30). Tuğrul Bey, Bağdat'a yürüdü: Azerbaycan'a girip Tebriz'i feth ile yağma etti, şehir hâkimi Vehsudan'a aman vererek yönetimi yine ona verdi. (Daha sonra) Malazgirt'i kuşattı ve kardeşinin oğlu burada öldürüldü. O, Rumlarla barış yaptı (Azimî, *Azimi Tarihi*, s. 13; A. Sevim-E. Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s.36-37; M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 44; O. G. Özgüdenli, "Selçukluların Kökeni", s. 62-63).]

⁹⁵⁰ Okomi, Erzurum yolu üzerinde Kaputru'nun kuzey doğusunda yer alırdı.

⁹⁵¹ *Aristakes de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian, s. 75-80, bu olayı farklı bir şekilde anlatır; kırsal bölge harabeye çevrilmişti. Selçuk kuvvetleri farklı bölgelere ayrılmışlardı ve bir grup Bayburt'ta (Chaldea'nın güney temasında) konuşlanmış olan Vareglar'le karşılaşmış, yenilgiye uğrayarak ellerindeki esirleri ve ganimetleri kaybetmişlerdir.

⁹⁵² Vaspurakan'ın başkenti Van'ın kuzeyinde bulunan bir kale. Kouropalates David'in bölgesiydi. Onun ölmesiyle imparatorluk bünyesine geçmiştir.

⁹⁵³ *Aristake de Lastivert*'e göre, ed. Canard ve Berberian, 81-2, Tuğrul Bey daha önce de Malazgirt'e gelmişti ve o zamanlar bu kadar bolluk yoktu. Orada sadece üç gün kalmıştı; tekrar geri döndüğünde ise şehrin stokları ağızına kadar dolmuştu.

⁹⁵⁴ Bu büyük ihtimalle II. Basileios döneminde adı geçen Apokapes'in oğludur: *Urfalı Mateos*, ed. Dostourian, , 105-6.

Fakat Horasanlılar'ın Generali Alkan⁹⁵⁵ bir daha kalarak komutanın kendisine verilmesini istedi. Sultan bu istek karşısında çok memnun oldu ve geri çekilmeyi erteledi. Ertesi sabah Alkan tüm orduyu kendi komutası altında topladı. Sultan'ı ve diğer Türkler'i ordudan ayırarak şehrin doğu kapısının karşısında bulunan rahatlıkla görülebilecek bir tepenin üzerine konuşlandırdı. Daha sonra mancınıkları alarak bu kapının önüne geldi çünkü bu kapı diğerlerine nazaran o kadar güçlü ve yüksek değildi. O bölgede zemin yüksek olduğu için saldıranlar için bir avantaj sağlıyordu ve dışarıdan içeriye kolaylıkla atış yapılabilirdi. Birliklerini ikiye bölmüştü. Birinci grubu bu yüksek zemine konuşlandırarak atışlarına devam etmelerinin emrini vermişti. Kendisine gelince, hasırdan yapılmış ve öküz postuyla örtülü, altlarında hareket etmelerini sağlayan tekerler bulunan çadırlar yaptırmıştı. Bunlara *lesai* denmekteydi. Bunların altına iki çatal tırpanlar ve diğer tarım aletleri taşıyan adamlar yerleştirdi. Planı bu çadırları yavaş yavaş surların dibine kadar götürmekti; böylelikle surların altını kazabileceklerdi. Diğer grup ok atışlarına devam edeceği için kimsenin surlardan aşağı bakmayacağını düşünüyordu. Bu şekilde şehri ele geçirmeyi hayal ediyordu; fakat bu olanları surların tepesinden izleyen Apokapes, nöbetçilere hareket etmemelerini ve surlardan aşağıya doğru sarkmamaları talimatını verdi. Yanlarına avuç içi büyüklüğünde taşlar, oklar ve diğer mühimmatları alarak onun işaretine kadar beklemeleri söylendi (bu işaret 'İsa bize yardım et' olacaktı). Ve bu işareti alan nöbetçiler, harekete geçecekti. Bulunduğu yerde bir ucu sivriltilmiş kirişler bulunuyordu. Alkan'a gelince, Türkler'in oklarını şehrin üzerine yağdırıp içerdeki insanları yaralarken, *lesai*'leri yavaş yavaş ilerleterek surlarına dibine ulaşmıştı. Bu çadırlar ilerlemeyi durdurduktan sonra ve geri dönmeleri pek mümkün görünmeyince, Apokapes işaretini verdi; nöbetçiler o sivri kirişleri aşağı yuvarlarken diğerleri de ok ve taşlarla saldırıyordu. Alkan'ın da içinde bulunduğu çadır bu kirişlerin ağırlığına dayanamayarak ters dönmüş ve tepesi parçalanmıştı. Çadır üzerlerinden düştüğü için altındaki adamlar ortada kalmış ve dört bir yandan taş ve ok saldırılarına maruz kalmışlardı ki saklanacak hiçbir yerleri yoktu⁹⁵⁶. Bütün adamlar oracıkta hayatını kaybederken Alkan canlı olarak ele geçirildi; kollarının büyüklüğüyle bilinirdi. İki tane yakışıklı ve genç adam kapılardan dışarı çıkarak onu saçından kavradı ve sürükleyerek içeri çekti. Basileios hemen onun başını keserek Türkler'in bulunduğu tarafa doğru

⁹⁵⁵ Bu bir rütbedir (Al Khan) bir isim değildir. *Urfalı Mateos*, ed. Dodtourian, 87, onu Ermenice'de "altın saçlı" anlamına gelen Osketsam demiştir.

⁹⁵⁶ Kuşatma muharebesi hakkında, D. Sullivan, *Siegecraft. Two tenth century instructional manuals by 'Heron of Byzantium'*, Dumbarton Oaks Studies XXXVI, Washington, DC, 2000.

attı⁹⁵⁷. Bu olanlar karşısında morali oldukça bozulan Sultan, sanki daha önemli bir mesele için gitmesi gerekiyormuş izlenimi vererek kuşatmaya son verdi⁹⁵⁸ ve giderken de bir sonraki baharda⁹⁵⁹ daha büyük bir orduyla Romalılar'ın kapısına dayanacağı tehditlerini savurarak oradan ayrıldı⁹⁶⁰.

20. Bu tehlikeden ve Tivion hükümdarı Aplesphares'in (Konstantinos döneminde yapılan anlaşmayı bozmuştu ve Roma topraklarını tehdit ediyordu) saldırılarında bıkan Monomachos, doğunun bütün birliklerini Nikephoros adında bir hadımında komutasında topladı. Bu kişi imparatorun sıradan vatandaş olduğu dönemlerde ona hizmet eden eski bir rahipti. Dünyevi şanı şöhreti rahipliğe tercih etmişti; imparator onu **rector (papaz, bölge papazı)** unvanıyla onurlandırdı ve *stratopedarches* adını vererek doğuya gönderdi. İmparatorun onu seçmesinin sebebi herhangi bir becerisinin oluşundan değil tamamen sadakatindendir. Herhangi bir Türk'le karşılaşmadan Kantzakion Demir Köprüsü'ne kadar ilerledi. Romalılar'ın harekete geçtiklerini öğrendiklerinde Türkler de Kutalmış'ın kardeşi Abimelech'in komutasında Persarmenia ovasında kamp kurmuşlardı. Bu saldırıya karşı koymaya cesaret edemeyip evlerine döndüler. Bu arada Roma ordusu Aplesphares'i kalenin içine kapatarak etrafı yakıp yıktılar ve ona zorla anlaşmayı yeniletiler. Rehine (teminat) olarak da kardeşi Phatloum'un oğlu, Kantzakenes bölgesinin hükümdarı Arteseiras'ı verdi. Nikephoros onu alarak başkente döndü⁹⁶¹.

21. (465) Daha önce de belirttiğimiz gibi Peçenekler Haemos'u geçmişler ve Tuna nehri ile o bölge arasında ta denize kadar uzanan ovayı keşfe çıkmışlardı. Yerel halkın Yüz Dağlar⁹⁶² dediği ve içerisinde vadiler, bahçeler, rengârenk bitkiler, akarsu ve

⁹⁵⁷ Basil, Vaspurakan *katepan*'ı olarak kalmaya devam etti ama vestarch derecesine yükseldi. Kariyerine devam etti; 1065 yılında Paristrion dükü ve Generali oldu ve 1083 yılına kadar Edessa'nın bağımsız dükü olarak görev yaparak sebastos rütbesiyle aynı yıl öldü: M. Grünbart, "Die Familie Apokapes im Lichte Neuer Quellen", *SBS*, 5 (1998), 35-6.

⁹⁵⁸ Dönüş yolunda Sultan, Van gölünün kuzeyinde komutanların ikamet ettiği Arcke/Artzike'yi ele geçirdi: *Aristakes de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian, s. 87, fakat bu bilgi şaibeli; Azerbaycan ve Barkri güzergâhı üzerinde bulunan Manzikert şehrine yakın olan Arces/Artzesion ile karıştırılmış olabilir. [Geri dönen Sultan yalnız Van Gölü sahilindeki şehirlerin zapt ve tahribi ile yetindi (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 44). Sultan Tuğrul Bey, kış mevsiminin yaklaşması sebebiyle, baharda yeniden gelip fetihlere devam etmek amacıyla, kuşatmayı yeniden kaldırdı. Giriştiği bu sefer sırasında elde ettiği pek çok ganimetlerle buradan hareketle yolu üzerindeki Adilcevaz'ı fethettikten sonra Anadolu'dan ayrıldı (A. Sevim-E. Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 37).]

⁹⁵⁹ Ertesi yıl Tuğrul Bey Bağdat seferine çıktı.

⁹⁶⁰ Bütün kaynaklar Apokapes'in becerisini ve cesaretini övmektedir. Sultan çok sayıda mancınık yaptırmıştı. *Aristakes de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian, s. 83-5, bir Ermeni rahibin bu mancınıklardan fırlatılan kayaları durduran bir alet inşa ettiğini kabul eder. Türkler daha sonra Basileios II için üretilen daha büyük bir mancınık getirdiler fakat bir Romalı bir elçi gibi davranarak bu aletin yanına geldi ve içi Rum Ateşiyle dolu patlayıcıları orada infilak ettirdi ve mancınığı yaktı. Attaleiates, *Historia*, ed. Perez Martin s. 35, bu kahramanın bir Latin olduğunu yönünde ısrar eder.

⁹⁶¹ Phatloum, Kafkasya'da bulunan Ganga Prensliğine hükmediyordu. Bu prensliğin başkenti (bugünkü Kirovobad) Barda ve Tiflis arasındaki yol üzerinde bulunuyordu.

⁹⁶² Bu isim, Peçenekler ile yapılan savaşlarla bağlantılı olarak *Alexiad*'da (2:104) yer alır.

otlakların olduğu bir yer buldular. Oraya yerleşerek Roma hâkimiyetinde olan topraklara saldırılar düzenlediler. İmparator, Kegenes'i müzakere etmek üzere huzuruna çağırttı; hemen adamlarıyla birlikte yola çıktı ve eğitim alanı olarak ayrılmış⁹⁶³ Maitas adında bir yere kamp kurdu. Neden çağrıldığını bilmiyordu ve henüz imparatorla karşılaşmamıştı gece vakti yatağında üç tane silahlı Peçenekli'nin saldırısına uğradı ve ölümcül olmayan yaralar aldı. Nöbetçiler onları hemen fark etti; kaçmaya başladılar fakat Kegenes'in oğlu Valtzar ve onları kovalayan diğerleri yardım çığlıkları atınca köşeye sıkıştılar ve yakalandılar. Ertesi sabah Valtzas, babasını dört tekerli bir at arabasına bindirdi ve suikastçıları da zincire vurarak arabanın arkasına bağladı. İmparatorun adını telaffuz ettikleri için daha fazlasını yapmaya cesaret edemedi. Tüm ordusu atlarıyla sadece kendisi ve kardeşi Goulinos yaya olarak ulaştı. Arkalarında da iki atın çektiği araba geliyordu. Hipodroma varınca arabayı durdurdular ve Valtzar imparatorun yanına gitti; onun geldiğinin haberi daha önce ulaşmıştı ve hazırlıklar yapılmıştı. İmparatorun huzuruna çıkınca babasını öldürmeye teşebbüs edenlerin cezasını neden hemen kesmediği kendisine soruldu. 'Çünkü sizin adınızı haykırıyorlardı,' diye cevap verdi. Bunun üzerine imparator iyice şüphelenmeye başladı. Derhal bu adamları huzuruna getirterek sorguya çekti: Neden patriciyi öldürmek istemişlerdi? (466) 'Çünkü o (Kegenes) senin tahtın ve şehrin hakkında şeytani düşüncelere kapılmıştı; şafak vakti başkente girerek içindeki herkesi öldürmeyi ve şehri talan ederek Peçenekler'e dönmeyi düşünüyordu.' Bu söylenenleri düşünüp taşınması gerekiyordu fakat o böyle yapmadı; güvenini bir yana bırakarak bazı asılsız suçlamalara kanmıştı. Kegenes'i iyileşmesi için başkente getirtiyormuş izlenimi vererek onu Elephantine hapishanesine kapattı. Oğullarının her birini de kendisinden uzak yerlere gönderdi. Diğer Peçenekler için de ziyafetler hazırladı ve eğlenceler düzenledi. Böylece onları iyi ağırladığı izlenimini vermiş oldu; fakat asıl amacı sahip oldukları silahları ve atları alarak onları tutuklamaktı. Kegenes'e suikast girişiminde bulunan adamların da özgürce gitmek isteyecekleri yere gidebileceği talimatını verdi. Bu şekilde davranarak hiç kimseyi kuşkulandırmadığını düşünüyordu ama Peçenekliler'i kandıramamıştı. Liderlerinin yakalanması ve oğullarının farklı yerlere gönderilmesi iyiye işaret değildi; bunların üstüne bir de suikast girişiminde bulunanların serbest bırakılması onları için kötü niyetin açık bir göstergesi olmuştu. İmparator tarafından kendilerine gönderilen her şeyi minnettar bir şekilde kabul ediyor ona övgüler yağıdırıyorlardı; aslında her şeyden hoşnut görünüyorlardı. Fakat gece olunca ve

⁹⁶³ *Paideian*, *pedian* şeklinde okunur.

kimsenin bir şeyden şüphelenmediği anda, kamptan ayrılarak gece boyunca yolculuğa devam ettiler. Üçüncü günde Haemos'u tekrar geçerek diğer Peçenekliler ile birleştiler. Artık yeniden bir araya gelmişlerdi. Silahlarını konuşlanarak Haemos'u geçtiler ve dağın eteğinde bulunan, Adrianople'e[Edirne] yakın Aule'de kamp kurdular. Yağmalamaya ve vurgun yapmaya odaklanmışlardı.

22. Batının hükümdarı(magister) Konstantinos Arianites bunu öğrendi ve hazır bulunan ordusunu yanına alarak Edirne'ye doğru yola çıktı. Yolda dağınık halde olan birkaç düşman topluluğuyla karşılaştı ve onları etkisiz hale getirdi fakat Dampolis⁹⁶⁴ kalesinin yakınlarına varınca asıl orduyla karşı karşıya geldiler ve yenilgiye uğradılar. Birçok Makedon ve Trakyalı savaşta hayatını kaybetti; Tornikios'un isyanıyla ünlü olan ve doğuştan asil olan Theodore Strabomytes ve Polys kaybolmuştu. Konstantinos Adrianople'e[Edirne] dönerek felaketi bir mektupla imparatora bildirdi. Sayıca kalabalık olan düşmana karşı yeni bir ordu oluşturmada karşı koymanın imkânsız olacağını söyledi. İmparator (mektuptan önce de bir şeyler olduğunun haberini almıştı) şehirde, hediyelerle ve çeşitli jestlerle ağırladığı Tyrach ve diğer Peçenekli liderlerin dostluğunu kazanmıştı; bu kişiler kendi halklarını yatıştırarak sözünü vererek başkentten ayrıldılar. İmparator ayrıca bütün doğu birliklerini çağırdı; Abidos ve Chrysopolis'i geçerek başkente geldiler ve **rector** [bölge papazı] Nikephoros önderliğinde Peçeneklere karşı sefere çıktılar. Katakalon Kekaumenos (doğunun **stratelates'i**) ve o zamanlarda kendi yurttaşlarının lideri olan Herve Frankopoulos⁹⁶⁵ ona eşlik ediyordu. Görevleri **rector'u** takip ederek kendilerine verilen görevleri eksiksiz olarak yerine getirmektir.

Rector komutasındaki birlikleri alarak Haemos'u ve Demir Kapılar'ı geçerek Peçenekler'e doğru ilerlemeye devam etti. Yüz Dağlar'ın yakınındaki Diakene adında bir köye varınca kampını kurdu ve etrafını sağlam çitlerle çevirdi. Niyeti yükleri ve ordu için lüzumsuz ne varsa orada bırakarak hızlıca düşmana doğru ilerlemektir. İlk hücumda onları yeneceğini hayal ediyordu. Bir tek kişinin bile ellerinden kaçmasından korkuyor ve endişeleniyordu; sadece kendisi değil bütün ordu bu duyguları paylaşıyordu. Hatta yanlarında esirleri bağlamak için halat ve kırım bile getirmişlerdi; onların böyle düşünmesine sebep olan şey Kegenes önderliğinde Peçenekler'in başına

⁹⁶⁴ Bulgaristan'daki Jambol. Tundza vadisinde bulunan bu kale, Balkan ve Haemos dağları arasındaki yola hâkim bir konumdaydı. I. Alexios'un Peçenekler ile olan savaşında kilit bir konuma sahipti.

⁹⁶⁵ Bizanslı bir tarihçi tarafından Latin kökenli liderlerden ilk defa burada bahsedilmiştir. Herve, daha önce George Maniakates döneminde (kendisi Franklar'den oldukça istifade eden ilk Bizanslı komutandır) Maniakates adında bir birliğin sorumlusu olarak görev yapmıştı.

gelen felaketlerdi⁹⁶⁶. Peçenekler tabi ki de Romalılar'ın yaklaştığını biliyordu çünkü Tyrach ve diğer liderler başkentten ayrıldıktan sonra imparator Monomachos'a verdikleri sözleri ve teminatları çoktan unutmuş, Peçenekler ile birleşmişlerdi. Çok cesur bir adam olan Kekaumenos öne çıkarak şu anda dağınık bir vaziyette bulunan düşmana saldırmanın tam vaktidir diye haykırdı; destek kuvvetlerin gelmesini beklememeleri gerektiğini düşünüyordu⁹⁶⁷. Fakat diğer Romalılar onunla aynı fikirde değildi; rector gülmeye başladı. 'Kes şunu, **stratelates**,' dedi. 'Benim emirlerimin dışına çıkma, buranın tek hâkimi benim. Peçenekler bu şekilde dağınıkken onlara saldırırsak ormana kaçarak saklanabilirler. Onların arkasından ormana gitsek bile onların izini bulmamızı sağlayacak köpeklerimiz yok, hiçbir şekilde onları oradan çıkaramayız.' Roma cephesinde durumlar bu şekildeydi.

Peçenekler, Romalılar'ın kamp kurduğu yere doğru yaklaşıyorlardı; önde gidenler düşmandan biraz uzakta durarak kamplarını kurdular böylelikle arkalarından gelenlere yol göstermiş olacaklardı. Hepsi bir araya gelerek büyük bir ordu meydana getirdiler; ertesi gün **rector**, Roma birliklerini ayaklandırarak savaş pozisyonu almasını emrini verdi. Rector'un kendisi ordunun merkez bölümünün komutasını aldı; Kekaumenos sağ kanadı Frankopoulos da sol kanadı aldı. Çarpışma başlayınca, Romalılar geri püskürtüldüler ve ilk kaçanlar Stratelates'lerdi.⁹⁶⁸ Söylenenlere göre daha atların toynak sesleri gelmeden yenilgiye uğramışlardı. Sadece adamlarıyla birlikte Kekaumenos ve birkaç akrabası ayakta kalmayı başarmıştı; fakat o da kahramanca savaşarak yanındakilerle birlikte hayatını kaybetti. Peçenekler bir tuzak olasılığına karşı Romalılar'ı kovalamaktan vazgeçtiler ve böylelikle Romalılar sağ salim evlerine dönmüş oldular. Peçenekler savaş alanındaki cesetlerin üzerlerini boşaltarak çok sayıda mühimmatı ele geçirdiler. Romalılar'ın kamp kurduğu yere giderek çadırlara ve mallara el koydular ve çadırlarını Roma savunma hattının karşısına kurdular⁹⁶⁹. Adı Koulinos olan bir Peçenekli vardı ve bu adam Kekaumanos'u tanıyordu çünkü Tuna kıyılarında bulunan ve insanların iç içe yaşadığı bir kaleden geliyordu. Kekaumenos'u cesetler arasında bulup tam onu yağmalayacağı sırada, yüzüne baktı ve onu tanıdı. Hala nefes aldığını fark edince, aldığı ölümcül yaralardan ötürü bilincini kaybeden Kekaumenos'u

⁹⁶⁶ Burada şüphesiz Kegenes'in ihanetine ve 1046 yılından önce kendi vatandaşlarına karşı kazandığı zaferlere atıfta bulunulmuştur: IX. Konstantinos dönemi, cc. 16 ve 17.

⁹⁶⁷ Skylitzes yine Kekaumenos yanlısı bir açıklama yapmaktadır; **stratelates** meydana gelecek olan felaketin sorumlusu olarak gösterilmemiştir.

⁹⁶⁸ Kelime çoğuldur; burada Kekaumenos'un şahsından bahsedilmiyor fakat bu isimle anılan ve on birinci yüzyılda aktif olan bir alaydan bahsediliyor.

⁹⁶⁹ Samuel Boutzes Antakya fatihinin torunuydu: Nikephoros Phokas dönemi, c. 17; Chenirer ve Vanier, *Etudes prosopographiques*, 34-5, rpr. Cheynet, *Societe*, 356-7.

atına bindirerek oradan uzaklaştırdı. Birisi ta tepesinden kaşına kadar büyük bir yara açmıştı (kaskı başında değildi) bir başkası da boynundan ağzına kadar kesmişti; çok kan kaybetmişti. Adam onu çadırına götürdü ve özenle ona bakarak hayatını kurtardı⁹⁷⁰.

İstilacı orduyu kolayca alt eden Peçenekler şimdi de korkusuzca Roma topraklarını yağmalamaya doğru yola çıkmışlardı. Savaştan kaçanlardan olanları öğrenen imparator çok endişeliydi. Hayatta kalanlar ve diğerlerinden yeni bir ordu meydana getirerek ertesi yıl intikamını almayı denedi. Vergi döneminin üçüncü yılında, AM 6558, imparator, **hetaireiarch** Konstantin'i bu ordunun başında mutlak komutan olarak Peçenekler'e karşı sefere yolladı. Kısa bir süre önce doğudan gelenlerle⁹⁷¹ kışı batıda geçiren birlikleri bir araya getirerek Adrianople'a[Edirne] ulaştı. Orada devasa bir savunma hattı inşa ettirdi ve (diğer komutanlarla birlikte) hangi yöne doğru ilerlemesi gerektiğini düşünmeye başladı. O bu soruya cevap ararken, sekiz Haziran günü Peçenekler aniden Haemos'u geçerek Adrianople[Edirne] yakınlarında belirdiler. Onların bu istilasını casuslar tarafında Konstantin'e bildirildi; savaşa girip girmeme konusunda bir heyet oluşturuldu. Patrici Samuel Bourtzes, savunma hattını korumakla görevli piyadeleri komuta eden kaba ve küstah bir adamdı. Komutanlarının işaretini beklemeden, safları bozarak komutasındaki piyadeleri aldı ve tüm gücüyle Peçenekler'e saldırıya geçti. Bu hareketi askerlerini zor durumda bıraktı. Samuel defalarca **hetaireiarch'dan** yardım istedi ve savaşa başlaması için onu zorladı. Bunun üzerine tüm ordu Basilike Libas denen yere geldi ve savaş başladı. Peçenekler ilk gelen piyadeleri yenmenin verdiği coşkuyla iyice cesaretlenmişlerdi; Romalılar bir kez daha yenilgiyle yüz yüze kaldılar. Utanç verici bir şekilde savunma hattının gerisine sığındıkları için çok fazla can kaybı olmadı. Patrici Mikhail Dokeianos öldü; General Konstantinos Arianites bağırsaklarına aldığı ölümcül darbelerle iki gün sonra yaşamını yitirdi; ayrıca adı sanı bilinmeyen birkaç kişi daha hayatını kaybetti. Geri kalanlar Peçenekler'in kuşatmasında olan savunma duvarının arkasına sıkışıp kalmışlardı. Düşman hendekleri taş ve sopalarla doldurarak savunma duvarını yıkmayı denedi. Eğer içerden atılan bir ok Soultzous ve atına isabet etmeseydi bunu da başarabilirlerdi. Bu olaya şahit olan Peçenekler donup kalmıştı. Doğu ordularının vekil komutanı Niketas Glabas önderliğinde birlikler de Romalılar'ı rahatlatmak için Adrianople'dan[Edirne] yola çıkarak savaş meydanına ulaşmıştı. Bu gelişmeler üzerine bir de Bulgarikon

⁹⁷⁰ Antakya sıfatıyla Kekaumenos'a ait bir mühür eskiden Peçenekler'in dolaştığı Ukrayna topraklarında bulunmuştur. Bu Koulinos/Goulinos ile aralarındaki arkadaşlık bağını ifade eder: c. 21 yukarıda.

⁹⁷¹ 1049; Selçuklu saldırıları geçici bir süreliğine durmuştu.

temasındaki birliklerle gelmesi beklenen Basileios **synkellos** da gelmeyince, Peçenekler korkuya kapılarak dağılmaya başladılar; eğer bu çekilme olmasaydı bütün Roma ordusu tek bir adam yüzünden yok olabilirdi.

23. Aynı yıl, liderleri Euthymios'un oğulları Nikephoros ve Mikhail'in ve akrabalarının da bulunduğu şehrin yüksek memurları hakkında isyan girişiminde bulundukları gerekçesiyle suçlamalar yapıldı⁹⁷². Biri dışında hepsi aklandı; Nikephoros sürgüne gönderildi ve mallarına devlet tarafından el konuldu.

24. Peçenekler'e karşı savunma hattını güçlendirmenin yollarını arayan imparator, Kegenes'i hapisten çıkararak dağınık halde bulunan vatandaşlarının yanına gönderdi. Görevi onları bölerek imparatoru desteklemelerini sağlamaktı. Daha sonra tüm yardımcı birlikleri bir araya getirdi, Frankler ve Varegler. Karkaros'tan, Kara Dağlar'dan ve Telouch'dan yaklaşık yirmi bin kadar atlı okçuyu topladı. Her milletin başına yüksek rütbeli saygıdeğer adamlar dikti ve mutlak komutan olarak da **ethnarch** rütbesiyle patrici Bryennios'u atadı⁹⁷³; görevi Peçenek saldırılarını durdurmaktı. Peçenekler, Adrianople savaşından sonra Romalılar'ı hor görmeye başlamışlardı; Makedonya ve Trakya'da bulunan şehirleri yakıp yıkıyor, ana kucağındaki bebekleri bile acımadan katlediyorlardı. O kadar gözüpeklerdi ki bir kısmı başkente çok yakın olan Katasyrtai'ye kadar ilerledi fakat kısa zamanda belalarını buldular. İmparator saray muhafızlarından ve diğer birkaç adamdan bir bölük oluşturarak onlara karşı gönderdi ve kolayca alt etmeyi başardı; bu bölük, imparatoriçe Zoe'nin mahreminde görevli hadımlardan Ioannes Philosopher'a⁹⁷⁴ bağlıydı. Ioannes gece vakti harekete geçerek sarhoş ve uykuda olan düşmanı kılıçtan geçirdi. Kafaları bir çiftlik arabasına doldurarak imparatora getirdi.

25. Kegenes yola çıktı ve kendisinin her istediğini yapacaklarına söz veren Peçenekler'e bir heyet yolladı. Onların sözlerine güvendi ve yanlarına gitti. Fakat oraya varır varmaz öldürülerek parçalara ayrıldı. Bryennios, komutasındaki adamları da alarak Adrianople'e geldi ve tüm dikkatini civar köyleri korumaya verdi. Patrici Mikhail

⁹⁷² Bu komplonun arkasında yatan sebep bilinmemektedir; Euthymios'un her iki oğlu da zamanında Thrakesion temasında yargıçlık görevini üstlenmişlerdi: *Catalogue of the Byzantine seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of Art*, I-V, ed. J. Nesbitt ve N. Oikonomides (Washington, DC, 1991-7), 3.2.18.

⁹⁷³ 1050 yılında Bryennios'un atanmasıyla Romalılar taktik değiştirdi; geniş ölçekli gelecekte oluşabilecek savaşların önüne geçildi. Bryennios (Hristiyan adı bilinmemektedir) yazarımızın bahsettiği bu ünlü Edirneli ailenin ilk üyesidir. Oğlu Nikephoros 1078 yılında tahtı ele geçirmek için girişimlerde bulunmuş fakat başarısız olmuştur. İkinci kuşak torunu Alexios Komnenos'un büyük torunu Anna ile evlenmiştir.

⁹⁷⁴ Philosopher bir aile adıdır ve bu adı taşıyan birçok memur vardır. Arap veya Doğu kökenli olabilir. Philosopher'ın oğlu, Velum'un hâkimi ve Generali Basileios Chasanes adında bir adamın on birinci yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı tasdik edilmiştir: Staurakos, *Bleisiegel*, 409.

akolouthos⁹⁷⁵ tüm ordunun tek yetkilisi olarak atandı ve onun da görevi bir savaştan kaçınarak Peçenek saldırılarını durdurmaktı. Yola koyuldu ve Bryennios ile bir araya geldi. Birlikte harekete geçtiler. Bir grup Peçenekli ile Goloes denen yerde karşılaştılar ve etkisiz hale getirdiler. Sonra yine Hebros'da bulunan bir kale olan Toplitzos'da bir grup Peçenekli'yle daha karşılaştılar ve onları da ortadan kaldırdılar. Bu gelişmeler karşısında şaşkına dönen Peçenekler, Haemos'un eteklerindeki köyleri yağmalamayı bırakarak saldırılarını Makedonya'ya karşı yoğunlaştırdılar. En kuvvetli birlikleriyle Makedonya köylerini yakıp yıktılar ve karşılarına çıkacak olan herhangi bir düşmana karşı en şiddetli karşılamaları hazırlıyorlardı. Bryennios (473) ve Mikhail bunu öğrenince, gece vakti kimseye haber vermeden kaçarak Charioupolis'e⁹⁷⁶ ulaştılar. Kente girerek doğru zamanın gelmesini beklediler. Peçenekler tüm o bölgeyi ve kentleri yağmaladıktan sonra, akşama doğru bu kentin yakınına gelerek düşmanın içerde olduğundan bihaber kamplarını kurdular. Dünya ile ilişkilerin kesmişlerdi. Flüt ve simballar eşliğinde danslar ediyorlardı; fakat gece olup da hepsi uykuya dalınca, Bryennios ve Mikhail adamlarıyla birlikte şehirden dışarı çıkarak saldırıya geçerek katliam yaptı. Bu yenilgi Peçenekler arasında korku ve endişeye sebep oldu; vergi döneminin dördüncü ve beşinci yılında artık daha önceki gibi istedikleri zaman baskınlar yapmak yerine belirli aralıklarla düzensiz saldırılarda bulunur duruma geldiler.

26. Aynı yıl Romanos Boilas'ın⁹⁷⁷ ünü bir anda yayılmaya başladı. **Hetaireiai**'ya kaydoldu. Sivri dilli, kıvrak zekâya sahip ve kibar birine benziyordu. İmparatorla konuşmasına ve onun ilgisini çekmesine sebep olan bir olay meydana geldi; o andan itibaren imparatorun bir numaralı adamı oldu ve her türlü olayda onun danışmanı, vekili ve yardımcısı olarak hizmet etti. Yavaş yavaş yükselerek sarayda en üst düzey yetkili konumuna ulaştı. Hünarlı ve gözü tahta olan karmaşık bir kişiliğe sahipti; imparatorla anlaşılamayan senatörlerle sürekli görüşmeler yaparak bu gizli arzusunı dile getiriyordu. Gizlice görüştüğü bu kişilerin güvenini kazanmış ve bir komplo girişiminde kendisini destekleyecekleri yönünde sözler almıştı. Bu kişiler yavaş yavaş olası bu komplo hakkında gizli saklı görüşmeler yapmaya başlayınca, onların bu

⁹⁷⁵ Büyük ihtimalle Vareglar'ın komutanı.

⁹⁷⁶ Bugünkü Hayrabolu. Rdaidestos ile Didymoticus arasındaki yolun üzerinde bulunan Bulgarophyngon/Babaeski'nin güneyi.

⁹⁷⁷ O dönemde Kapadokya'da yerleşmiş olan Slav kökenli eski bir ailenin oğludur. Romanos'un akranı olan Eustathios Boilas adında biri 1059 tarihli bir vasiyet bırakmıştır. P. Lemerle, *Cinq etudes sur le XIe siecle byzantin* (Paris, 1977), 15-60. Psellos bu saray hilesi hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Psellos, *Chronographia*, 6.139-51, trans. Sewter, 228-35.

tepkilerini memnuniyetle karşılıyormuş gibi yaptı. Fakat bu söylemleri sadece onları denemek için yaptığını ve imparatoru desteklemeye devam edeceğini söyledi. Ayrıca başları belaya girmesi durumunda onları imparatorun karşısında savunacağına dair sözler de verdi. Nihayet, birçok vatandaşı bu isyana dair örgütledikten sonra gizli planı ayyuka çıktı. İlk olarak onu destekleyeceklerinin sözünü verenler büyük işkencelere maruz kaldılar. Daha sonra mallarına el konularak sürgüne gönderildiler. Fakat Romanos bu tarz bir muameleye maruz kalmadı. İmparator onu bir süre uzaklaştırdı ve daha sonra affederek eski işine dönmesini sağladı.

27. Daha önce de belirttiğimiz gibi Sultan, kardeşi İbrahim Yınal'dan hiç haz etmiyordu ve sürekli olarak ondan kurtulmanın yollarını arıyordu^[978]. İbrahim Yınal bunu öğrenince yeğeni^[979] Kutalmış'ın tarafına geçti ve ikisi birlikte Sultan'a savaş açtılar. Sultan onlarla Pasar ^[980] denen yerde karşı karşıya geldi, yenilgiye uğrattı ve İbrahim Yınal'ı öldürdü^[981]. Kutalmış, aralarında İbrahim Yınal'ın oğlunun da olduğu altı bin kişiyle kaçtı. İmparatora haber göndererek onun müttefiki ve dostu olmak istediğini bildirdi; Persarmenia'da bulunan Kars'a⁹⁸² geldi ve elçisinden gelecek haberi

^[978] Tuğrul Bey'in İbrahim Yınal ve Kutalmış gibi hanedan üyelerini fütuhât için batıya gönderdiği görülmektedir. Bu dönemde İbrahim Yınal ve Kutalmış'ın batı cephesinde bilhassa Gürcü ve Bizans kuvvetleriyle başarılı mücadelesi onların devlet içindeki durumunu güçlendirmiştir. Nitekim bu mücadelelerden birinde, kuvvetli bir Bizans ordusunu mağlubiyete uğratan İbrahim Yınal, derhal Tuğrul Bey'in huzuruna gelerek eski Oğuz an'anesi gereğince fetih hakkına dayanan müstakil bir arazi olarak bir zamanlar kendisi tarafından fethedilen Hemedan bölgesini istemiş ancak Tuğrul Bey'in direnciyle karşılaşmıştır.442 (1050) yılına gelindiğinde, artık Selçuklu Devleti'nde Oğuz an'aneleri ile merkezi devlet düşüncesinin birbirinden ayrılmaya başladığı ve Tuğrul Bey'in ağırlığını merkezi devletten yana koyduğu görülmektedir (O. G. Özgüdenli, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, I, s. 116, n. 109-110).

^[979] İbrahim Yınal, Tuğrul ve Çağrı Bey'in anne bir üvey kardeşidir. Kutalmış ise İbrahim Yınal'ın da amcası olan Arslan Yabgu'nun oğludur. Kutalmış, İbrahim Yınal'ın amcasının oğlu yani kuzenidir.

^[980] Bizans kaynakları Musul Araplarına karşı harb ederek mağlup olduğundan dolayı Kutalmış'a kızan Sultan Tuğrul Bey'in onu kovalayarak Pasar adındaki bir kalede muhasara ettiğini uzun uzadıya hikâye ederler. Bu kaynakların bahsettikleri bu olay, bu seneler içinde asla söz konusu değildir ve gerçeğe aykırıdır (M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, s. 41-44).

^[981] Tuğrul Bey, başarılı faaliyetlerini gördüğümüz İbrahim Yınal'dan hâkimiyeti altında bulunan Hemedan şehrini ve Cibal bölgesindeki bazı kalelerin kendisine teslimini istemişti. İbrahim Yınal istenilenleri vermeyi kabul etmediği gibi, bu meseleden veziri Ebu Ali'yi suçlu bularak cezalandırmış, sonrada Tuğrul Bey'i terk ederek ordusunu toplamıştı. Tuğrul Bey ona karşı 100.000 kişiye yaklaşan bir ordu ile hareket geçti. İki taraf arasındaki savaşı kaybedeb İbrahim Yınal teslim olmağa zorlanmış, fakat Tuğrul Bey ona iyi muamele ederek kendi yanında kalmakta veya iktâ edeceği bir ülkeye gitmekte serbest olduğunu bildirmişti. İbrahim Yınal'da Tuğrul Bey'in yanında kalmayı tercih etti (1049-1050). İbrahim Yınal'ın Tuğrul Bey'e karşı isyana hazırlandığı ve Musul'dan ayrıldığı söylentisi çıktı. Bunun üzerine Sultan ve Halife ona Emir Savtegin başkanlığında bir elçi heyeti ve hediyeler göndererek Bağdat'a davet ettiler. Davete uyan İbrahim Yınal Bağdat'a geldi ve merasimle karşılandı (Nisan 1058). İbrahim Yınal'ın yokluğundan faydalanan Besasiri ve Kureş Musul'u kuşatmışlardı. Bu durum Tuğrul Bey'in tekrar Besasiri üzerine yürütmesine sebep oldu. Tuğrul Bey Nusaybin'e kadar ilerlediği sırada İbrahim Yınal'ın Fatimiler'in ve Besasiri'nin teşviki ile açıkça isyan ettiğini ve Hemedan'a doğru yola çıktığını öğrendi (Kasım 1058). Sultan Tuğrul Bey orddusunun bir kısmını vezir Amid el-Mülk Kündüri ve eşi Altuncan Hatun'la Bağdat'a göndererek kendisi süratle Hemedan'a gitti ve İbrahim Yınal'dan önce bu şehre girdi. Rey civarında yapılan savaşta İbrahim Yınal yenilerek esir düştü. Tuğrul Bey bu kez onu affetmedi. İbrahim Yınal, Türklerde hanedan azasınınınlarının aktılamayacağı ananesine uyularak yayının kirişi ile boğduruldu (23 Temmuz 1059).

⁹⁸² Kars, 1029'dan 1064 yılına kadar Gagik (Ani hükümdarının adaşı) tarafından yönetilen küçük Ermeni Vanand krallığının başkentiydi. 1053 yılında Selçuklular tarafından ele geçirilmiştir, büyük ihtimalle Kutalmış döneminde: Felix, *Byzanz and Islam*, s. 173. [Tuğrul Bey'in kumandanı Kutalmış, Kars kentine saldırıp içindekilerin hepsini öldürdü (Azimî, *Azimi Tarihi*, s. 12).]

beklemeye başladı. Bu sırada akropolis dışında Kars'ın tamamını kuşattı ve ele geçirdi. Onları takip eden Sultan ordusuyla birlikte İberya'ya ulaştı; bunu öğrenen Kutalmış, Saba ve Yemen'e kaçtı. Sultan İberya'dayken karşısına çıkan her şeyi yakıp yıkarak yerle bir etti. Bunun üzerine imparator *akolouthos* Mikhail'i batıdan geri çağırarak hemen İberya'ya gönderdi⁹⁸³. Oraya varınca, İberya'da dağınık halde bulunan Frankler ve Varegler'i bir araya getirerek Sultan'ın saldırılarını engellemek için elinden geleni yaptı. Mikhail'in bu ani gelişi üzerine, Sultan da adamlarını bir araya getirerek hemen savaş hazırlıklarına başladı. Sultan her iki türlü sonucun da onların çıkarına olduğunu düşünmekteydi: Eğer galip olursa, sadece imparatorun basit bir kölesini ele geçirmiş olacak, yenilirse de itibarı yerle bir olacaktı. Bunun üzerine tüm ordusunu alarak Tebriz'e döndü.

28. Stephen'ın oğlu Mikhail, Tralalles ve Sırplar'ın yeni hükümdarı olmuş, imparator ile anlaşarak Romalılar'ın dostu ve müttefiki oldu; *protospatharios* rütbesiyle onurlandırıldı⁹⁸⁴. Mısır'ın hükümdarı buna karşılık olarak hükümdara yük hayvanları yolladı: bir fil ve bir zürafa⁹⁸⁵. İmparator son kez Peçenekler'e karşı savaşa girerek onları tamamen etkisiz hale getirmek istiyordu. Bunun üzerine tüm bölgelerdeki orduları bir araya getirerek *akolouthos* Mikhail'in emrine verdi. Basileios Sknkellos'a Bulgar kuvvetlerini komuta etmesi emrini verdi ve her iki orduyu bir araya getirerek Peçenekler'e karşı gönderdi. Bunu haber alan Peçenekler, Büyük Preslav'a yakın bir yerde etrafı sivri kazıklarla çevrili bir çit oluşturarak, hendek ve kanallarla güçlendirdiler. Romalılar gelince bu çitin arkasına konuşlanarak saldırıya karşı direndiler⁹⁸⁶. Romalılar saldırıların bir sonuca ulaşmadığını ve erzaklarının azaldığını fark edince, süreci nasıl devam ettireceklerini belirlemek üzere bir toplantı yaptılar. Herkes eve dönme konusunda hemfikir. Bunun üzerine, gece sessizce kamp kurdukları yerden ayrılarak geri dönmeye başladılar. Bu durum Tyrach'ın dikkatinden kaçmadı; Romalılar'ın kaçmaya çalıştığını öğrenince, çitin arkasında bulunan çok sayıda adamı Romalılar'ın eve dönüş yolunda kullanacakları güzergâha doğru yöneltirken kendisi de direk saldırıya geçti. Büyük bir Romalı katliamı yaşandı; bazıları

⁹⁸³ Hikâye burada biraz karmaşık hal almıştır. Franklar ve Varegler Türk boylarına saldırınca, Sultan'ın 1054 yılındaki saldırılarına yeniden değinilmiştir.

⁹⁸⁴ Bu anlaşmanın tarihi tam olarak belli değildir çünkü tek kaynak Skylitzes'tir ve onun aktarımları da genellikle çok güvenilir değildir. Eğer Romalılar'ın Peçenekler karşısında uğradığı yenilgiyle aynı tarihe, 1053 yılı olabilir.

⁹⁸⁵ IX. Konstantinos, Fatimiler'le yakın ilişkileri devam ettirmiştir. Psellos onun el-Mustansir'e karşı olan bu uysal tavrını eleştirmektedir: Psellos, *Chronographia*, 6.190, çev. Sewter, 253-4. IV. Mikhail tarafından 1035/6 yılında imzalanan on yıllık ateşkes anlaşması 1054 yılında yenilenmiştir. İmparator kılığın pençesinde olan Mısır'a yüklü miktarda tahl göndermiştir: Felix, *Byzanz und Islam*, 119-20.

⁹⁸⁶ Peçenekler, Haemos dağlarının kuzeyine yerleşmişlerdi; Monomachos, daha önce de Bulgarlar'ın yaptığı gibi onların da yeni bir göçebe devleti oluşturmaktan çekiniyordu.

peşlerinden gelenler tarafından yakalanıp öldürülürken diğerleri dönüş yolunda kendilerini bekleyenler tarafından esir alındı. Aralarında Sknyellos'un da bulunduğu çok sayıda Romalı hayatını kaybetti sadece Mikhail ve adamları Edirne'ye sığınmayı başardılar⁹⁸⁷. İmparator bu kötü kader sonucunda derin üzüntüye kapılmıştı; Peçenekler'i ortadan kaldırmadan kendisine bu dünyada rahat olmayacağını düşünen imparator, sağ kalanlara ilaveten diğer bölgelerden gelen adamlar ve paralı askerlerden oluşan bir ordu daha meydana getirdi. Fakat bir casus vasıtasıyla bu gelişmeleri öğrenen Peçenekler, imparatora bir heyet göndererek barış istediler. Heyeti huzurunda kabul eden imparator otuz yıllık bir barış anlaşması imzaladı⁹⁸⁸.

29. İmparator kutsal şehit George adına yaptırdığı manastırın (Mangana adıyla bilinir) inşası sırasında bir yıkıp bir yeniden yaparak devlet hazinesini hesapsızca tüketmişti⁹⁸⁹. Parasal sıkıntı o kadar büyüdü ki geliri arttırmak için her türlü yola başvurdu. Yeni ve yüksek vergiler getirdi, sorumlu olarak da suçluları ve zalimleri atayarak halktan adaletsizce gelir elde etmeye çalıştı. Hatta Leo Serblios aracılığıyla elli bin kadar kişiden oluşan İberya ordusunu dağıttı⁹⁹⁰ ve daha sonra o bölgelerden gelen askerlerin yerine yüksek vergiler getirdi⁹⁹¹. Daha birçok adaletten uzak ve acımasız vergi icat etti ki bunları sıralamak bile utanç vericidir; fakat bir tanesi var ki belirtilmesi gerekir ve ben onu açıklayacağım: Bu imparatorun gösteriş merakı ve savurganlığı yüzünden büyük Roma serveti boşa harcanmıştır⁹⁹². Zayıflık ve bitkinlik bütün imparatorluğu sarmıştı. Cömert olmaya çalışırken son derece savurgan bir hal aldı.

Fakat tamamen de kötü birisi değildi. Yaptığı bazı iyilikler tarih sayfalarında yer almaya değerdir. Yukarda bahsettiğimiz vakıf içerisinde bulunan ve kendisi tarafından

⁹⁸⁷ Mikhail Attaleiates, *Historia*, ed. Perez Martin, s. 37-43. Bu savaş hakkında detaylı bilgiler verir çünkü kahramanı Nikephoros Botaneiates de savaşta yer almıştır. Ona göre yenilginin sebebi komutanın bölünmüş olması özellikle de Bulgar komutan Sknkello Basileios'un yetenezsizliğidir. Geri çekilme başlayınca, doğu alaylarından birini komuta eden Nikephoros Botaneiates adamlarını tek parça halinde kurtarmayı başarmıştır.

⁹⁸⁸ Monomachos, Peçenekler'in yaşamaları için uygun olan Preslav ve Dristra'daki varlıklarını kabullenmiştir. Ayrıca sadakatlerini garanti altına almak için Paristrion kentinin önde gelenlerine yüksek mevkiler vermiştir Stephenson, *Balkan Frontier*, 93.

⁹⁸⁹ Mangana dokuzuncu yüzyılın başından beri *kouratorikion*'un (bir *kourator* tarafından yönetilir) merkezi olmuştur ve I. Basileios tarafından yenilenmiştir. Monomachos, Aziz George onuruna bir vakıf inşa etmeye kararlıydı, *oikos* veya *sekretion* (metresi için büyük bir gelir kaynağı olması için tasarlanmıştır). İmparatorun bu kişiye büyük bir bağlılığı vardı ve kendisinde kalma kutsal emanetlere sahipti. Psellos, imparatorun sık sık işleri denetleme bahanesiyle metresini ziyaret ettiğini iddia eder (Kynegion yakınlarında yaşayan Skleraina): Psellos, *Chronographia*, 6.54-5, çev. Sewter, 182. Bu *oikos* görkemli yapılarla süslenmişti: bir düşünler evi, bir hastane, fakir evi, vs. Bu vakfın resmi açılışı 21 Nisan 1047 yılında yapılmıştır ve başkan olarak da Tropaiophore'nin *oikonomos*'u atanmıştır: N. Oikonomides, "Aziz Geoge Mangana", 239-47.

⁹⁹⁰ Bu sayı İberya ordusunda aktif bulunan askerlerin sayısı olamaz; ordu kayıtlarında var olan ailelerin sayısı olabilir.

⁹⁹¹ Görünüşe göre imparator askerlik görevi yerine vergi getirmek istemektedir. Böylelikle İberya'yı eski Roma temalarındaki yönetim tarzıyla tanıştırmış oldu. Fakat Monomachos ölmeden hemen önce Malazgirt'te Sultan'ın sınır hattındaki saldırılarına karşı koyan İberya ordusu gücünden herhangi bir şey kaybetmemiştir.

⁹⁹² Bu suçlamanın onun döneminde hizmet eden Generalleri göze aldığımızda askeri açıdan pek de adil olduğunu söyleyemeyiz: Katalalon Kekaumenos, Basileios Apokapes, Isaac Komnenos, Mikhail Iassites vs.

inşa ettirilen yaşlılar evi, konuk evi ve düşkünler evi övgüyü hak ediyor. Büyük Kilise'ye yaptığı hizmet göz ardı mı edilmeli. Onun dönemine kadar kutsal Eucharist sadece önemli günlerde, Cumartesi ve Pazar günleri Tanrı'ya sunulurdu. Gelirin kısıtlı olmasından dolayı kesinlikle başka günlerde yapılmazdı. Bu imparator cömertçe bunun sayısını arttırarak her gün dini ayinlerin yapılabilmesini sağladı ve bu da günümüze kadar devam etmiştir. Ayrıca kiliseye kutsal komünyona ithafen inci ve değerli taşlarla süslü altın taslar verdi. Bu taslar diğer bütün taslardan boyut, güzellik ve değer bakımında daha üstündü. Ayrıca kiliseyi başka diğer değerli varlıklarla zenginleştirmeye devam etmiştir. Bunlar yaptığı iyi işlerden bazılarıdır⁹⁹³.

30. Vergi döneminin yedinci ve sekizinci yıllarında başkenti bir veba sardı; canlılar ölüme karşı koyamıyordu. Vergi döneminin yedinci yılının yaz mevsiminde öyle şiddetli bir dolu fırtınası meydana geldi ki hem hayvanların hem de insanlar telef oldu⁹⁹⁴. İmparator bir gut atağı geçirmişti ve Mangana manastırında yatıyordu. Bu atağın üzerine başka rahatsızlıklar da baş gösterince ölümün kıyısına geldi; sarayda yüksek mevki sahipleri tahta kimin geçeceğini görüşmelerini yapmaya başladılar. Bu kişiler Leichoudes'in⁹⁹⁵ sürgün edilmesinden bu yana imparatorluğun idaresinde hükümdarın en önemli yardımcılarında **I Logothete** Ioannes, hipodrom **Protonotary'si** Konstantin, (478) imparatorluk yazı işleri başkanı Basileios ve bir şekilde imparatora yakın diğer hadımlardı. Hepsi **Proteuon**⁹⁹⁶ Nikephoros'un uygun aday olduğunu düşünüyordu. Bunun üzerine o sıralar Bulgaristan hükümdarlığını yürüten Nikephoros'u başkente gönderilmesi için bir araba gönderildi. İmparatoriçe Theodora'nın hizmetinde olan kişiler bu olayı öğrenince (Zoe çoktan hayatını kaybetmişti)⁹⁹⁷, Niketas

⁹⁹³ İmparatorluğun cömertliği Ayasofya içerisinde bulunan ve Monomachos'un (aslen III. Romanos) resmedildiği bir mozaikte ortaya konmuştur. Bu portrede imparator bir kese altını kiliseye bağışlamaktadır: N. Oikonomides, "The mosaic panel of Constantine IX and Zoe in Saint Sophia", *REB*, 36 (1978), 219-32.

⁹⁹⁴ Vergi döneminin yedinci yılının yazı Temmuz-Eylül 1054'tür. Diğer Bizans kaynaklarıyla birlikte, Skylitzes de dinsel tarihte derin bir etkiye sebep olacak herhangi bir olaydan bahsetmez: Patrik Mikhail Keroularios'un aforoz edilmesi ve 1054 yılındaki papa elçiliği, yanlış bir şekilde "1054 bölünmesi" olarak bilinir: M. Kaplan, "Le "schisme" de 1054: quelques elements de chronologie", *BS*, 56 (1995), *Melanges V. Vavrinek*, 147-157; J.-Cl. Cheynet, 'Le schisme de 1054: un non-evenement', in *Faire l'evenement au Moyen Age*, ed. Cl. Carozzi ve H. Taviani-Carozzi (Aix, 2007), 299-312.

⁹⁹⁵ Psellos bu hadımın bir portresini vermiştir *epi tou koitonos*. İmparator Monomachos tarafından kovulmuştur: Psellos, *Chronographia*, 6.191-9, trans. Sewter, 254-8.

⁹⁹⁶ Bulgaristan hükümdarı genellikle bir düke veya *katepan*'dı (örneğin askeri memurlar) fakat *proteuon* Nikephoros'dan yukarıda bir yargıç olarak bahsedilmiştir ve onu destekleyenlerin hepsi çeşitli rütbelere sahip sivil memurlardır. Bu adamın dâhil olduğu aile hakkında (başka bir temsilcisi hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir): Cheynet, *Pouvoir*, 65-6.

⁹⁹⁷ Zoe 1050'lere doğru öldü. Psellos onun yetmiş iki yaşındayken yaşlılıktan öldüğünü söyler: Psellos, *Chronographia*, 6.184, trans. Sewter, 250. Kendi kurduğu kilise olan Mesih Antiphonites'e gömülmüştür: *Anonymous Sathas, MB*, VII, 163.

Xylinites⁹⁹⁸, Theodore ve Manuel onu gemiye bindirerek Büyük Saray'a getirdiler ve yeni imparator olarak ilan ettiler. İmparator Mangana'da hayatını kaybetti⁹⁹⁹ ve tıpkı diğerleri gibi kendisine de bir mozole yapıldı. İmparatoriçenin adamları Selanik'e giderek **proteuon'u** yakaladılar¹⁰⁰⁰ ve onu Trakya temasına getirerek orada bulunan Kouzenas manastırına kapattılar¹⁰⁰¹.

XXII. Bölüm

Theodora (1055-1056)

1. (479) Kendi mirası olan tahtı ele geçiren¹⁰⁰² Theodora¹⁰⁰³ öcünü almak için hemen kendi liderlerini imparator yapanların peşine düştü. Onları yakalayıp mallarına el koydu ve sürgüne gönderdi. Kendi hadımlarının hepsini terfi ettirdi¹⁰⁰⁴. Theodore'yı doğu orduları komutanı yaparak doğuya göndermiş ve Türk akınlarını engellemesini istemiştir (kısa süre önce Isaac Komnenos'un¹⁰⁰⁵ *stratopedarch* olarak icra ettiği görevine son vermişti). Monomachos ölmeden önce tüm Makedonları kendi liderleri eşliğinde (Bryennios aralarından bir tanesidir) doğuya göndermişti zaten, çünkü Türkler'in arasında bir söylenti dolaşıyordu. Kendilerini yenebilecek ordunun Persler'i yenen Makedon İskender'inki gibi bir ordu olacağını söylüyorlardı. Niketas'ı¹⁰⁰⁶ drome logothete'i (dış ilişkiler sorumlusu) yaparken Manuel'i de saray muhafızlarının başkanı yapmıştır (droungarios). Ayrıca imparator Mikhail döneminde görevde bulunan ve devlet işlerinde sahip olduğu başarılarından ötürü Sknkellos Leo Strabospondylos'u¹⁰⁰⁷ yardımcısı yaptı.

⁹⁹⁸ Xynlinites'ler imparatorluğun en eski ailelerindendir. Ta sekizinci yüzyılda Niketas Xylinites'in Isauria'lı III. Leo'ya karşı yapılan ayaklanmada yer almasında bu yana varlıklarını sürdürmüşlerdir:

⁹⁹⁹ 7-8 Ocak 1055.

¹⁰⁰⁰ Attaleites, *Historia*, ed. Perez Martin, 51, Monomachos'un planını tamamlayamadan öldüğünü söyler.

¹⁰⁰¹ Maender nehrinin yakınında bulunan Magnesia'da yer alır: Janin, *Grands centres byzantins*, II, 241.

¹⁰⁰² Psellos, Theodora'nın hapis yattığı yerden gemilerle alınarak başkente getirildiğini ve üzerindeki mor kıyafetten dolayı hemen imparatoriçe ilan edildiğini söyler: *Chronographia*, 6.202, çev. Sewter, 259-60.

¹⁰⁰³ Theodora hakkında (en güncel): K.-P. Todt, "Die Frau als Selbstherrscher: Kaisarin Theodora, die lezte Angehörige der Makedonischen Dynastie", *JÖB*, 50 (2000), 139-71.

¹⁰⁰⁴ Psellos, başkentin kendini tek hükümdar ilan eden yaşlı bir imparatoriçe tarafından yönetilmesine şaşırıp kalmıştı.

¹⁰⁰⁵ Bu Isaac, II. Basileios döneminde İznik'i Bardas Skleros'a karşı koruyan Manuel Komenenos-Erotikos'un büyük oğluydu. Babanın ölümünde sonra oğullarının eğitimi II. Basileios'a kaldı, Isaac ve kardeşi Ioannes. Büyük kardeş asil bir Bulgar aileden olan Catherine ile evlenirken küçük olan Anna Dalassena ile evlenmiştir. Theodore tahta çıktığında, Isaac'ın lehinde kullanabileceği uzun bir kariyeri vardı; içlerinde Vaspurakan'ın da olduğu birçok önemli temanın ordusuna komutanlık yapmıştı. Büyük ihtimalle Monomachos öldüğü zaman doğunun *stratopedarc*'ıydı ve doğu sınırının güvenliğinden sorumluydu. İmparatoriçe Monomachos bu sadık hizmetkârı ile arasına mesafe koymuştur: K. Barzos, *He genealogia ton Komnenon*, Byzantina keimena kai meletai 20, Thessalonica 1984, I, 41-7.

¹⁰⁰⁶ Niketas Xylinites onun tahta çıkmasını çok istiyordu.

¹⁰⁰⁷ Leo Strabospondylos veya Paraspondylos (Psellos, *MB*, v, 104, 115ff) o günlerde kamu görevine birçok memur yetiştiren Spondylai ailesinden geliyordu: Seibt, *Bleisiegel*, I, no. 163. Psellos Leo hakkında olumlu görüş bildirmekle yetinirken (*Chronographia*, 6.207, trans. Sewter, 263), Attaleiates (*Historia*, s. 39) ona övgüler yağdırarak dürüst,

Bulgaristan başpiskoposu Leo ölünce, imparatoriçe onun yerine kutsal şehit Mokios manastırının *hegoumenos*'u ve aslen Tetrapolis'in şehirlerinden Iconium'lu olan Theodoulos'u atamıştı; dünyevi eğitimle alakalı olarak tamamen cahilken ilahiyatta oldukça marifetliydi öyle ki dinsel konuların ilham aldığı erdem ve hoşgörü duygularını insanlar arasında yaygınlaştırmayı başarmıştır¹⁰⁰⁸.

{Şehirde olanlar bunlardı. Bryennios'a gelince, imparatorun ölümünü duyunca, emrindeki Makedon birliklerle birlikte Chrysopolis'e gelmiştir. İmparatoriçe kendisine verilen emirlerin dışına çıkarak bölgesini terk ettiği için onu orada tutuklatmıştır (480). Mallarına el koyarak onu sürgüne gönderirken adamlarını da geri göndermiştir¹⁰⁰⁹. İmparatoriçe vergi döneminin dokuzuncu yılı boyunca hayatını devam etmiştir, AM 6564, fakat Ağustos ayının sonuna doğru bir bağırsak rahatsızlığı geçirerek ölmüştür.}¹⁰¹⁰

İmparatoriçe hasta yatağında can çekişirken Synkellos Leo ile birlikte diğer hadımları taht için Mikhail Stratiokos'u¹⁰¹¹ çoktan aday göstermişlerdi bile. Doğuştan Bizanslı'ydı ve düz ve dobra bir adamdı. Genç yaşlardan beri sadece orduda görev almıştı; başka herhangi bir konuda tecrübesi ve bilgisi yoktu. Gençliği çok eskilerde kalmıştı ve artık emekli olmanın zamanı gelmişti (şair Archilochos'un dediği gibi)¹⁰¹². Fakat onu sadece görünüşte imparator ilan edeceklerdi. Devlet işleri ve diğer bütün işler bu kişilerin kontrolünde ve sorumluluğunda olacaktı. O da onların kararlarına aykırı herhangi bir harekette bulunmayacağı konusunda yeminler etmişti.

rüşvet yemeyen, güzel ahlaklı biri olduğunu söyler. IV. Mikhail döneminde görev alırken IX. Konstantinos döneminde bir şekilde gözden düşmüştür: E. De Vries-van der Velden, "Les amities dangereuses: Psellos et Leon Paraspondylos", *BS*, 60 (1999), 315-50.

¹⁰⁰⁸ MSS ACEUV. Yüksek rütbeli bu papaz on ikinci yüzyıl Bulgar kayıtlarında da yer almıştır. 1063 yılında ölmüş olmalıdır: P. Gautier, *Theophylacti Acridensis orationes, tractatus, carnina: introduction, traduction et notes* (CFHB, 16/I, Selanik, 1980), 31-2.

¹⁰⁰⁹ Tuğrul Bey, Bağdat'a girdiğinden bu yana doğu yine Türk tehlikesi altındaydı ve birçok saldırı meydana gelmişti. Theodora, Bağdat'a bir elçi göndermişti: *Aristakes de Lastivert*, ed. Canard ve Berberian, s. 93-4. Türkler'in Anadolu'ya düzenledikleri ilk akınlar üzerine: C. Cahen, "La premiere penetration Turque en Asie Mineure (seconde moitie du XIe siecle)", *B*, 18 (1948), 5-67, rpr. Cahen, *Turcobyzantina*, no. I; S. Vryonis, *Anadolu'da ortaçağ Helenistik döneminin çöküşü ve on birinci yüzyıl ile on beşinci yüzyıl arası İslamlaşma hareketi* (Los Angeles, 1971), 70-113.

¹⁰¹⁰ 21 Ağustos 1056: Schreiner, *Kleinchroniken*, no. 15, 160.

¹⁰¹¹ Mikhail'in soyadı Bringas'tı: 963 yılında Nikephoros Phokas ile karşı karşıya gelen **parakoimomenos** Joseph Bringas'ın akrabasıydı. **Stratitikos** olarak biliniyordu çünkü stratitikon'un **logothete**'i olarak görev yapmıştı: Oikonomides, *Listes*, 314. Görünüşe göre yaşı oldukça büyüktür ve çocuğu yoktur.

¹⁰¹² Archilochos, Bölüm 50D = 330 Batı.

XXIII. Bölüm

Yaşlı VIç Mikhail/Stratitokos (1056-1057)

1. (481) Mikhail, vergi döneminin dokuzuncu yılında 31 Ağustos günü imparator ilan edildi. İmparator Konstantinos Monomachos'un babasının kardeşinin oğlu Proedros Theodosios bu olayı haber alınca çok alındı ve işlerin daha da kötüleşebileceğini düşünmeden etrafında kim varsa, kölelerini, akrabalarını, komşularını, bir şekilde onun hizmetinde olan herkesi topladı. Akşama doğru Leomakellion¹⁰¹³ bölgesindeki evinden ayrıldı ve ana arter boyunca (Mese) protestolarla sanki sarayı ele geçirecekmiş gibi öfkeli kalabalıkla ilerlemeye devam etti. Tamamen haksızlığa uğramış biri gibi karşılaştığı herkese bu durumun adaletsizlik olduğunu ölen imparatora daha yakın kan bağı olduğu için tahtın varisinin kendisi olması gerektiğini söylüyordu¹⁰¹⁴. Praetorium'a (pretorun resmi makamı) gelince, hapisanenin kapılarını kırarak esirleri serbest bıraktı. Bunu yaparken de onlara karşı büyük bir iyilik yaptığını ve kendisine saygı gösterileceğini düşünüyordu. Aynı şeyi Chalke'de de yaptı. Fakat bu ayaklanmanın sesleri saray cephesinde duyulunca, hadımlar sarayı korumakla görevli muhafızları hemen silahlandırıdılar, Romalılar ve Varegler (Varegler, Romalılar'a hizmet eden paralı Kelt¹⁰¹⁵ askerlerdir), ve donanma gemilerinin mürettebatını alarm durumuna geçirdiler. (482) Güçlü kuvvetli bir birlik oluşturuldu ve Theodosios'a karşı gönderilmek üzere hazır bekletildi. Bunu öğrenince saraya giden yoldan saparak Büyük Kilise'nin yolunu tuttu. Oraya varınca patriğin ve rahiplerin kendisini kabul edeceklerini ve çok büyük kalabalığın toplanarak kendisini imparator ilan edeceklerini düşünüyordu¹⁰¹⁶. Tam tersi oldu; patrik ve rahipler onun gelmesiyle kapıları kapattılar¹⁰¹⁷ ve böyle durumlarda toplanan ve koşarak oraya gelenlerden hiç kimse ortalıklarda görünmüyordu. Hatta kendisiyle birlikte buraya kadar gelenler bile imparator birliklerinin kendilerine karşı hazırlık yaptığını öğrenince korkarak dağılmaya başladılar. Sonunda tek başına oğluyla birlikte kilisenin önünde bir dilenci gibi kaldı. Hadımlar onu kiliseden alarak Pergamon'a sürgüne gönderdiler; aynı

¹⁰¹³ Büyük olasılıkla "Leo'nun et pazarı" (Theodosios meydanının güneyinde, Marmara yakınlarında): R. Janin, *Constantinople byzantine* (AOC [Archives de l'Orient Chr'etien, Bucharest, 1948-], 4A, Paris, 1964), s. 379-80. İmparator I. Leo makelles "kasap" olarak tanınırdı.

¹⁰¹⁴ Çocuk sahibi olamadan ölen Konstantinos Monomachos'un ilk kuzeni olduğu için kendisinin varis olduğunu düşünüyordu. Proedros olarak görev yapması (o zamanlar oldukça yüksek bir makamdı) aslında imparatorun ona yüksek bir mevkii bahsettiğini gösterir.

¹⁰¹⁵ Skylitzes kendi döneminde hale geçerliliğini koruyan Varegler'in tanımını mı yapıyor yoksa Latinler, XI. yüzyılın ortalarından bu yana Varegler'in korumasındaki bölgede Ruslar'ın yerine mi geçiyor?

¹⁰¹⁶ Theododios, Theodora ile birlikte imparatorluğu yöneten ve VI. Mikhail döneminde de devlet işlerinde söz sahibi olan bu gruptan hiç haz etmeyen Keroularios'un desteğini almayı umuyordu.

¹⁰¹⁷ Patrik, en baştan mağlup olmaya mahkûm böyle bir hastalıklı girişimi destekleyemezdi.

şeyi onunla birlikte hareket eden seçkin kişilere de yaptılar. Bu olaydan sonra Mikhail'in imparatorluğu tamamen kabul edilmiş oldu.

2. İmparatorluğun imkânlarını eline alınca, Senato üyelerinin hepsini terfi ettirerek onurlandırırken halka da iyi şeyler olacağına dair sayısız sözler verdi¹⁰¹⁸. Geçmiş yaşanmışlıklardan birçok şeyi hafızasında tutabilen bu yaşlı adam, geçerliliğini yitirmiş birçok geleneği tekrar canlandırmıştır; tabi ki bunların devlete veya insanlara herhangi bir fayda sağlayacağından değil sadece yeniden yaşanır hale getirmiştir. Straregion adındaki yerin temizlenmesi talimatını verdi¹⁰¹⁹ ki halk orada eğleniyor ve onun orada oynarken kaybettiği bir kemiği bulmak için küreklerle toprağı kazıyorlardı. Ayrıca insanların kafalarının şimdiki gibi düz ketenle değil de Hint pamuğu ve mor renkle örülen çizgili ketenle örtülmesi talimatını verdi. Vergi toplayıcıları olarak da Senatörleri değil de imparatorlukta birçok bölümde görev yapmış stenograf kâtiplerini atadı. Bu şekilde daha birçok değişiklik vardı fakat hepsini şimdi anlatmaya kalkarsam okuyucuları bezdirebilir. Bu şekilde devam etti. Herhangi bir hileye başvurmadan ve gelişigüzel bir yönetim tarzıyla imparatorluğu yönetti. İmparatorların her yıl düzenli olarak imparatorluk bünyesindeki ganimetleri Paskalya döneminde Senato üyelerine dağıtma vakti gelince, tüm o asil ve cesur ordu komutanları ortaya çıktı: General Isaac Komnenos¹⁰²⁰, General Katakalon Kekaumenos (eskiden Antakya düküydü¹⁰²¹ fakat görevinden alınarak yerine imparatorun yeğeni Mikhail getirilmişti. İmparator ona Ouranos adını vermiştir çünkü ailesinin eski Ouranos hanedanına dayandığı düşünülmektedir. Diğer Ouranoslar'da¹⁰²² olduğu gibi imparator ona da General rütbesi vermiş ve Kekaumenos'un yerine geçmesi için Antakya'ya göndermiştir) – Vestarches Mikhail Boutzes¹⁰²³, Douaki¹⁰²⁴ ailesinin doğu kollarından Konstantinos ve Ioannes ve diğer yüksek mevki sahibi önemli kişiler. Hepsi yeni imparatoru görmek ve

¹⁰¹⁸ Mikhail Psellos, (*Chronographia* 7.2, çev. Sewter, 276-7) VI. Mikhail'in atamalarında aşırıya kaçtığını söyler ki bu atamalar sadece Konstantinopolisliler (İstanbulular) için geçerli olmuştur. Attaleiates (*Historia*, s. 53) onu kendi yandaşlarına ayrıcalık tanımakla suçlar ki bu suçlama aristokratlar ve düşük rütbeliler tarafından da yapılmıştır.

¹⁰¹⁹ Antik çağlardan beri varlığını sürdüren bu imparatorluğun çöküşü ve VI. Mikhail'in bu kurtarmak için nafil çabalar üzerine: P. Magdalino, çabalar üzerine: P. Magdalino, *Constantinople medievale: etudes sur l'evolution des structures urbaines* (Paris, 1996), 51-2.

¹⁰²⁰ Gördüğünüz gibi Isaac Komnenos, Theodora tarafından görevinden alınmıştır; şimdi de Antakya'yı kaybettiği gerekçesiyle VI. Mikhail'in suçlamalarını maruz kalıyordu: Psellos, *Chronographia*, 7.3-4, çev. Sewter, 276-7.

¹⁰²¹ Antakya dükünün bir mührü mevcuttur: en güncel olarak, fotoğraflarla Spink'in mührü kataloğu no. 127 (Ekim 1998), no. 41.

¹⁰²² Mesela Nikephoros Ouranos, II. Basileios'un ünlü Generali. Mikhail anne tarafından onunla akraba olabilir.

¹⁰²³ 969 yılında Antakya'yı ele geçiren Mikhail Boutzes'in torunudur; Anatolikon temasının Generali, **vestes'i, vestarches ve strategos**'udur (ya da eski strategos): Zacos koleksiyonundaki mühür, J.-C. Cheynet ve J.-F. Vannier, *Etudes prosopographiques* (ByzSorb 5, Paris, 1986), 7-122, 32-3, rpr. Cheynet'in *Societe'si*, 354-5.

¹⁰²⁴ Bu yüzden imparator X. Konstantinos Doukas ve kardeşi Ioannes askeri görevlilerdi, sivil asilzadelerden değillerdi. İki grup arasında kesin bir ayırım yapan Ostrogorsky sınıflandırmasını kullanıyorlardı: sivil aristokratların VIII. Konstantinos'un ölümünden sonra hüküm sürdüğü düşünülmektedir. Askeri üst düzey yetkililerin ise, genelde seçim dışı gelmiş ve tepki çekmiş, en önde gelenleri Komnenoi ailesinin üyeleridir: Cheynet, *Pouvoir*, 191-8.

ganimetlerden paylarına düşeni almak için koşarak gelmişlerdi. İmparatorun oldukça cömert davrandığı söylentileri ortalıklarda dolaşıyordu. İmparator, Komnenos, Kekaumenos ve diğerlerine övgüler yağdırarak onların asil ve iyi komutanlar olduğunu söylüyordu (özellikle Kekaumenos diğerlerinden daha öndeydi çünkü şu anda sahip olduğu konum herhangi birinden miras kalmamış veya bir ayrıcalık olarak tanınmamıştı. Kendi üstün yetenekleri onu bu seviyelere taşımıştı). Fakat onların isteklerini yerine getirmek ve Komnenos ve Kekaumenos'u proedros¹⁰²⁵ (talepleri bu yöndeydi) rütbesine yükseltmek gibi bir niyeti yoktu. Taleplerini reddederek onları karşısına almış oldu. Doğru komutanlarıyla olan ilişkisi bu şekildeydi.

3. (484) Bu arada Bryennios'u sürgünden getirterek Kapadokya Bölgesi hükümdarı yapmış ve Makedon ordularını onun hizmetine vererek Türkler'e karşı göndermiştir. Herhangi bir soylu aileye ait olmayan fakat savaş meydanının çok cesur olan Samouch adında bir Türk vardı. Romalılar'a karşı yapılan ikinci saldırıda Sultan ile birlikte savaşmıştı; İran'a dönünce üç bin adamla Büyük Ermenistan sınırlarındaki düzlüklerde operasyonlarına devam etti. Ani saldırılarla Roma topraklarına çok büyük zararlar verdi ve şehirleri yağmaladı¹⁰²⁶. İmparator bu adamın dostluğunu kazanmada yetersiz kalmıştı. Onurları kırılmış ve kalplerinde kin besleyen kişileri sakinleştirmek ve yeniden dost olmak için gerekli olan süslü püslü cümleler kuramıyordu. Mesela Bryennios, Theodora'nın kendisinden aldığı paranın geri verilmesini istediğinde onu dinlememişti. Bryennios bu talebinde ısrar edince ve ona bu konuyu çözmesi için yalvarmaya devam edince, 'Önce işe yara sonra ödül iste' gibi sıradan sözlerle onu geçiştirerek kovmuştu. Bu tarz bir aşağılamaya maruz kalan Bryennios, kafasında korkunç planlar kurarak intikam için doğru zamanın gelmesini beklemeye başlamıştı.

4. Sicilya'da Maiakes'le savaşan ve birçok zafer kazanan ve o zamandan beri Romalılar'ın destekçisi olmaya devam eden Herve Frankopoulos'a da aynı şekilde davranmıştı. Kendisine General rütbesi verilmesini talep edince imparator kendisini küçümseyerek ve alay ederek kovmuştu. Bu durum onun talepler karşısında ne kadar

¹⁰²⁵ VI. Mikhail akranlarını çok hızlı bir şekilde terfi ettirirken bu askerler için herhangi bir iyileştirme yapmamıştı.

¹⁰²⁶ *Aristakes de Lastivert* (93) bu adamın Okomi eyaletinde katliam yapan bu adamın zalimliğine vurgu yapar. [Tuğrul Bey ise 3.000 kişilik bir Selçuklu kuvvetini Samuh (Samuk veya Sabuk) adındaki bir emirin idaresinde Bizans arazisine bırakmıştı. Samuh idaresindeki kuvvetle Doğu Anadolu'nun ova ve vadilerinden etrafa akınlar yaparak dolaşmakta idi. Selçuklu askerlerinden bir grup kışın donmuş olan Muratçay'dan geçerken yanlarındaki esirlerle birlikte buzların kırılması ile ırmağa düşüp boğuldular. Bu savaş birliklerinin kumandanı muhtemelen Samuh idi. 1057 yılında bu Selçuklu kumandanına Bizanslılar'a hizmet eden Herve adındaki Norman iltihak etmiş, fakat çok geçmeden Türkler'le bozuşarak Samuh'u Ahlat'a (Hilat) kaçmaya zorlamıştı. Ancak kendisi Mervanoğulları'ndan Nasrüddevle Ebu Nasr Ahmed (1010-1061) tarafından esir edilmiştir (E. Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti-Siyasi Tarih*, s. 30-31).]

adaletsiz ve emsalsiz olduğunu ortaya koyar. Fakat gerçek bir barbar olan Herve, öfkesini içinde tutamadı. Romalılar'ın hazırladığı suikasttan habersiz¹⁰²⁷ hemen harekete geçti. Tek düşüncesi ona bunları yaşatandan öcünü almaktı. Evine dönmek için izin aldı ve yola koyuldu; imparatora veda konuşmasını yapar yapmaz şehirden ayrıldı. Doğu'ya doğru ilerleyerek Armeniakon temasında bulunan memleketi Dagarabe'ye¹⁰²⁸ ulaştı. Aklından geçenleri o sırada kışı geçirmek için dağınık bir şekilde orada bulunan Frenkler'e de açıkladı ve üç yüz kadarına rüşvet verdi. Daha sonra onları da yanına alarak Samouch'un da bulunduğu Media'ya geldi ve Romalılar'a karşı birlikte hareket etme kararı aldılar. Anlaşma bir süre devam etti fakat daha sonra Türkler ve Frenkler arasında anlaşmazlıklar baş göstermeye başladı. Samouch anlaşmanın şartlarına uyuyormuş gibi davranıyordu fakat Herve ona hiç güvenmiyordu; ani bir saldırı olacağından şüpheleniyor ve adamlarına sürekli teyakkuzda olmalarını, yatarken bile silahlarını ellerinden bırakmamaları talimatını veriyordu. Bütün bunları Samouch'u şüphelendirmeden yaptı ve şimdi onun gerçek maksadını ortaya koyacağını zamanın gelmesini bekliyordu. Tabi ki de o gün geldi ve Frenkler yemeklerini yerken Türkleri harekete geçirerek onlara saldırdı. Fakat komutanlarının emirlerine sadık olan Frenkler, atlarını hazırlamıştı; bu saldırı haberi gelir gelmez hemen atlarına binerek dörtlüye düşmana doğru sürdüler. Şiddetli bir çatışma oldu ve Türkler bir süre direndikten sonra hezimete uğradılar. Birçoğu hayatını kaybetti; geri kalanlar ise yaya ve silahsız olarak Chleat'a¹⁰²⁹ sığındı. Herve, Frenklerle birlikte Türkler'i oradan sürdükten sonra onların kampına yerleşmeyi teklif etti fakat Frenkler buna karşı çıktı ve onu Ahlat'a [Ahlat] girmeye zorladılar. Orada bulunan emir ile ahitleşerek anlaşma sağladılar; biraz ara vererek banyo yapmayı ve üzerlerinden savaşın izlerini atmak istiyorlardı. Herve bu konuda daha fazla ısrar edilmemesini istedi çünkü bu adamların sadakatine ve sözlerine güvenilmeyeceğini biliyordu. Fırsat bulsalar bütün Hristiyanları yok ederlerdi. Fakat kimse onun sözlerine kulak asmamıştı ve şehre girme konusunda kararlı görünüyorlardı. Çaresiz bir şekilde kampı dağıtarak o da onlara katıldı. Fakat öncesinde Tanrı'ya binlerce kez dua ederek adamlarını korumasını ve onları cesaretlendirerek silahlarını ellerinde bırakmamalarını istedi. Frenkler komutanlarının uyarılarını dikkate almadan direk şehre girdiler; banyo yaptılar, içki içtiler ve eğlendiler. Fakat şehrin emiri

¹⁰²⁷ Bir ayaklanma hazırlığında olan ordu komutanları paralı askerleri bu plana dâhil etmediler.

¹⁰²⁸ Belirli bir süre imparatorluk bünyesinde hizmet eden Frenk liderler topluma dâhil olarak tıpkı diğer memurlar gibi mal mülk sahibi oluyordu. Armeniakon temasında Frenkler'de bulunuyordu. Dagarabe'nin tam olarak yeri bilinmemektedir.

¹⁰²⁹ Bugünkü Ahlat, Chliat, Van Gölü'nün kuzey kıyısında, Malazgirt güneyinde 1061 yılında ölen Mervani emiri Nasrüddevle'ye ait bir kale idi: T. Ripper, *Die Marwaniden von Diyar Bakr: eine kurdische Dynastie in Islamischen Mittelalter* (Würzburg, 2000), 151-2.

Aponasar gizlice şehirde bulunan Müslümanlar ve Samouch ile bir araya geldi ve hancılara işaretiyle birlikte misafirlerini kuşatarak bağlamaları talimatını verdi; bunu yapamazlarsa onları öldürmeleri emrini verdi. Daha sonra Frenkler iyice doyup uyku moduna geçene kadar bekledi ve sonra işaretini verdi. Frenkler'in bir kısmı hemen oracıkta kılıçtan geçirildi, bir kısmı esir alındı, geri kalanlarda surlardan atlayarak hayatlarını kurtardılar. Herve yakalandı ve prangaya vuruldu. Şehrin emiri hemen imparatoru bilgilendirdi. Kendilerinin sadık destekçileri olarak suikastçıları ortadan kaldırdığını ve liderlerini yakaladığını söyledi. Frankopoulos olayı da bu şekilde son bulmuş oldu¹⁰³⁰.

5. Doğu komutanlarının talepleri yukarda anlattığım gibi reddedilince, ikinci bir girişimde bulunmaya karar verdiler. O sıralar devlet işlerinden sorumlu Protosynkellos Leo Strabospondylos'un yanına giderek kendileri için aracı olmasını istediler. Bu tarz aşağılamalara ve hakaretlere maruz kalmak istemediklerini bildirdiler. Taleplerini birçok gerekçeyle dayandırarak adalet istediler. Hayatında bir kez bile savaş meydanına çıkarak ülkesi için hayatını tehlikeye atmayan sıradan kişilerin onurlandırılırken, gece gündüz demeden halkları rahat uyusun diye savaşıyor, nöbet tutan kendilerinin devlet hazinesinden mahrum bırakılmalarının doğru olmadığını söylediler. Fakat Leo bu taleplerin hiçbirine yanaşmadı. Duygusal sözlerle yinelenen bu talepleri reddetmekle yetinmeyerek kibirli ve küçümseyen bir tavırla onlara kapının yolunu gösterdi. Bütün ümitlerini kaybetmiş ikinci kez hakarete uğramışlardı; öfkeden deliye döndüler. İlk önce karşılaştıkları herkese gizlice şikâyetlerini iletiler ve bu adaletsizler hakkında sessiz kalmamalarını haklarını aramalarını söylediler. Daha sonra Büyük Kilise'de (Ayasofya) bir araya gelerek kendilerine bu saygısızlığı yapanların cezalarını çekene kadar davalarında sessiz kalmayacakları ve sonuna kadar haklarını savunacakları üzerine yeminler ettiler ve bu işbirliklerini 'bir zincirin kenetlenmesi'¹⁰³¹ gibi sağlamlaştırdılar. Kekaumenos, Bryennios'u da yanlarına almaları gerektiğini düşünüyordu çünkü elinde bu kadar büyük bir ordu (Makedon birlikler) bulunan adam işlerini çok kolaylaştırırdı¹⁰³². Bu teklif kendisine yapılır yapılmaz hemen kabul etti; planlarını hayata geçirmek üzereydiler ki kimin imparator olacağı sorusu soruldu. Herkes oy

¹⁰³⁰ Herve, Komnenos'a karşı başlatılan isyanda yer almamış gibi görünüyor, çünkü büyük olasılıkla o başa geçtiğinde Herve tutsak değildi. Sonunda istediği terfi de aldı. Anadolu'nun Generali, vestes'i ve stratelates'i olduğunu tasvir eden bir mühür mevcuttur: G. Schlumberger, *Sigillographie de l'empire byzantin* (Paris, 1884), 659.

¹⁰³¹ Ps. 149:8.

¹⁰³² Suikastçılar Bryennios'un dostluğunu kazarak doğu ve batı ordularını büyük kısmını bir araya getirmeyi planlıyorlardı. Böylelikle Leo Tornikios'un başına gelen felaketin kendilerinin de başına gelmesini engellemiş olacaktı.

birliğiyle yaşından, tecrübesinden, cesaretinden ötürü en uygun adayın Kekaumenos olacağına karar verdi¹⁰³³. Fakat bu yükü almak istemiyordu ve tek bir kelimeyle tartışmaya son verdi. Hemen ayağa kalkarak General Isaac Komnenos'u Romalılar'ın yeni imparatoru ilan etti ve diğerlerinin de ona katılmasını istedi. Birbirlerine kenetlendiler ve şu ana kadar yaptıkları planlarını güvenceye aldılar. Her biri imparatorun yanından ayrılarak kendi yoluna gitti yani memleketlerinin yolunu tuttular.

6. Bryennios imparatorun emriyle ordunun başına geçince, yanında Patrici Opsaras ile birlikte doğuya sefere çıkmıştı. İmparator Opsaras'a yolculuk öncesinde altınlar vererek askerlerin ödemelerini yapması talimatını vermişti. Anatolikon temasında bir düzlüğe varınca paraları Kapadokyalılar'a dağıttı. Bryennios ikramiyeleri arttırıp belirlenen miktardan daha fazlasının dağıtılması emrini verince Opsaras buna itiraz etti ve bu emre itaat etmedi. Ona askerlere ek ödeme yapamayacağını, imparatorun bu yönde bir talimatı olmadığını söyledi. Bryennios ona sakın olmasını ve kendisine söyleneni sessizce yapmasını söyledi fakat Opsaras küstah bir şekilde ona karşı çıktı. Bunun üzerine Bryennios çok sinirlendi ve yerinden kalkarak ona bir yumruk attı, saçından ve sakalından tutarak yere attı. Daha sonra zincire vurarak kendi çadırında muhafızlar gözetiminde tuttu. İmparatorun altınlarını kendi istediği şekilde dağıtmaya ve ek ödemeler yapmaya devam etti. Rastlantı eseri Pisidia ve Lykaoina komutanı Lykanthes de o civarda kamp kurmuştu. Opsaras'ın başına gelenleri duyunca, bu olayın bir yağma girişiminin habercisi olabileceğini düşündü (doğulu komutanların niyetlerinden haberi yoktu). Anatolikon temasından iki birliği¹⁰³⁴ silahlandırdı ve asıl imparatorun Mikhail olduğunu ilan ederek Bryennios'un çadırına saldırdı. Bryennios'u yakalayıp, zincire vururken Opsaras'ı da serbest bıraktı. Bryennios'u zincire vurulmuş bir şekilde Opsaras'a teslim ederek ona istediği her şeyi yapabileceğini söyledi. Prangalardan kurtulan ve Bryennios'u eline alan Opsaras, ilk olarak onun gözlerini oydu ve o şekilde yaptıkları planın detayıyla birlikte imparatora gönderdi. Kendisine gelince, askerlerin geri kalanlarını paralarını vermek için bulunduğu yerde kaldı. Bryennios aceleci ve inatçı tavırlarının karşılığını bu şekilde almıştı. Evleri Anatolikon temasında olan komutanlar, **Proedro** Romanos Skleros (o bile suikasttan haberdardı), Bourtzes, Botaneiates, Basileios Argyros'un oğulları ve grubun diğer üyeleri bir

¹⁰³³ Kekaumenos yanısı bu hikâye pek güvenilir değildir; halk arasındaki güçlü bağlantılarından ötürü Komnenos seçimi daha iyi olurdu. Fakat Kekaumenos'un isyancıların başını çekenlerden biri olduğu yönünde hiçbir şüphe yoktur. Doukai hayranı olan Psellos'a göre ise birlikler Konstantinos Doukas'tan (gelecekteki imparator) yanaydı: Psellos, *Chronographia*, ed. Renauld. 7.83ff.

¹⁰³⁴ Lykaonianlılar ve Pisidialılar.

süreliliğine daha sessizliklerini koruyorlar ve isyanın başka bir yerde ortaya çıkmasını bekliyorlardı. Fakat Bryennios'un başına gelenleri öğrenince akıllarına hemen gizli planlarının açığa çıkacağı bunun da başlarını büyük belaya sokacağı geldi. Hemen yola çıkarak Paflagonya'daki Kastamon'da General Isaac Komnenos'un evine geldiler. Kendi halinde sessiz ve sakin bir hayat sürüyordu fakat kendi rızası olmamasına rağmen onu oradan alarak Gounaria olarak bilinen geniş bir eve gittiler. Bölgede bulunan tüm askerleri ve isyana katılmak isteyen herkesi bir araya getirdiler ve vergi döneminin onuncu yılında 8 Haziran günü hep birlikte Isaac'ı Romalılar'ın yeni hükümdarı ilan ettiler¹⁰³⁵.

7. Yeni imparator Isaac müstahkem bir kamp kurarak gönüllü olarak kendilerine katılmak isteyenleri beklemeye başladı. Beklemesinin asıl sebebi Kekaumenos'un gecikmesiydi. Tam bu gecikmenin nedenlerini düşünüyordu ki doğudan bir haberci onun yanına gelerek Kekaumenos'un sözünden cayarak taraf değiştirdiğini ve imparatorun safına katıldığını haber verdi; ayrıca şu anda bir ordu meydana getirerek isyancılara saldırma hazırlığı içerisindeydi. Böyle bir düşmanın arkalarında olması Komnenos'un destekçilerinin kafasının karışmasına ve düzenin bozulmasına sebep oldu fakat gerçeği öğrenmek için kamp sınırlarında kalmaya devam ettiler. Onlarda durum böyleydi; Kekaumenos'a gelince aslında isyan takımına sadık kalmıştı fakat aşağıdaki sebepten ötürü henüz harekete geçmeyerek gecikmişti.

Şehirden ayrılıp evine doğru giderken yolda içerisinde Niketas Xylinites'in bulunduğu bir arabaya rastladı. Askeri bir dille ona dış ilişkilerden sorumlu (logothete of drome) Niketas Xylinites'e şu sözleri iletmesini söyledi: 'Kardeşim sen de biliyorsun ki imparator beni ve Komnenos'u işe yaramaz biri olarak gördü; taleplerimize hakaretlerle cevap vererek bizleri evlerimize yolladı. Bilmeni isterim ki bizler artık kendi başımıza hareket ediyoruz. Eğer bu durum hoşuna gitmiyorsa o zaman bir ordu hazırla ve bizleri alt et.' Bu sözleri kendisine söyledi ve yoluna devam etti. Fakat eve varınca¹⁰³⁶ ve Komnenos'tan isyanla alakalı herhangi bir ses çıkmayınca, Komnenos ve arkadaşlarının fikir değiştirerek isyandan vazgeçtiğini düşündü; bu durumda tek başına kalacaktı ve en çok zararı kendisi görecekti çünkü niyetini çoktan belli etmişti (dış ilişkilerden sorumlu kişiye). Kendisini bir şekilde güvenceye almak için kafa yormaya başladı. Harekete geçmek için hazır bir ordusu yoktu ve elinde bulunanlar da

¹⁰³⁵ 8 Haziran 1057.

¹⁰³⁶ Doğudaki Koloneia'dan bahsediyor.

imparatorun karşısına çıkmak için yetersizdi. Ayrıca henüz bölgedeki askerlerle iletişime geçmediği için onlar tarafından nasıl karşılanacağını da bilmiyordu. Gecikmesinin ve onu bekleyenlerin gözünde kaçmış gibi görünmesinin sebebi buydu işte. Bunların üstüne bir de çok yakınında kışı geçirmek için Frenkler ve Ruslar'dan oluşan iki birlik vardı. Bu durum onu daha da endişelendiriyordu: Eğer bu olay kulaklarına giderse kendisini yakalayarak imparatora götürmelerinden korkuyordu. İşte tüm bu sebeplerden ötürü güvenliğinden emin olana kadar harekete geçmedi. Daha sonra kendisini hazır hissedince planı ilk önce akranlarına ve komşularına anlattı ve yaklaşık bin kadar adamı bir araya getirmeyi başardı. Daha sonra imparatora çok da sadık olmayanların ağzını aramaya başladı. Bölgenin cesur ve asker kökenli kişileriyle iletişim kurdu. Sonunda asilleri ve liderleri de kendi safına dâhil etmeyi başardı ve tüm birliklere kendi safına dâhil olması yönünde çağrılar yaptı. İmparator adına sahte bir evrakla üç müttefik birliğin ve Koloneia, Chaldia'dan¹⁰³⁷ da iki birliğin kendisine katılarak Samouch'a karşı sefere çıkılacağını emrini verdi. Daha sonra bu birliklerin hepsinin Nikopolis¹⁰³⁸ ovasında bir araya gelmesi talimatını verdi ve şu şekilde onları teste tabi tuttu. Her gün bir bahane uydurarak geçit töreni yaptırdı. Sabahın erken saatlerinde dışarı çıkıp diğerlerinden uzaklaşınca ilk olarak bir timi komuta eden subayını yanına çağırarak amacını açıklıyordu. Bu komutana iki seçenek sunuyordu: Ya bu planın bir parçası olacak ya da kellesi vurulacak. Daha sonra teker teker aynısını diğerlerine uyguladı ve rızaları olmasa bile hepsini ikna etmeyi başardı. Bu şekilde önce iki Roma birliğini bünyesine dâhil etti ve daha sonra kendi birlikleriyle yabancılardan oluşan birliğe yaklaştı ve onları da alt ederek kendi isteği doğrultusunda hareket etmelerini sağladı. Artık herhangi bir korkusu kalmamıştı. Komutanları, Sebasteia, Meliten, Tephrike¹⁰³⁹ ve diğer Ermeni şehirlerinde adamları toplayarak yola koyuldu ve Komnenos'a bir haber göndererek onun tarafında her şeyin yolunda gittiğini ve büyük bir orduyla çoktan ilerlemeye başladığını bildirdi. Bu haber Komnenos'un yeniden neşelenmesine ve güven tazelemesine neden oldu; bayadır tedirgin olan bu adam şimdi oldukça cesaretlenmişti. Ama yine de diğerlerinin de gelmesini bekledi. Kekaumenos ilerlerken Armeniakon temasındaki birlikleri (rızaları olmadan)¹⁰⁴⁰ ve o birliklerin komutanlarını da yanında getiriyordu. Yolculuğuna devam etti ve sonunda Komnenos'un yanına gelerek onunla birleşti. Komnenos durumun artık kontrol altında

¹⁰³⁷ Destek kuvvetler Ruslar ve Frenkler'di. Sadece profesyonel birlikler iştirak etmiş gibi görünüyor.

¹⁰³⁸ Koloneia'nın güney batısında bulunan kent.

¹⁰³⁹ Paulicianlar'ın eski kenti şimdi ise temanın başkenti.

¹⁰⁴⁰ Tuhaf bir durum çünkü Kekaumenos, Messina'dan önce bu birliği çok iyi bir şekilde komuta etmişti.

olduğunu düşünüyordu. Eşi Bulgaristan Kralı Vladistlav'ın kızı Aikaterina Catherine'i¹⁰⁴¹ ve sahip olduğu her şeyi kardeşi Ioannes'a¹⁰⁴² teslim ederek onları nehir yatağında kayalık bir yerde bulunan Pemolissa¹⁰⁴³ kalesine gönderdi. Kendisine gelince, tüm orduyla yola koyularak Sangarios nehrini geçti ve şarkılar ve ilahiler eşliğinde yavaş yavaş İznik'e¹⁰⁴⁴ doğru ilerlemeye devam etti. Daha fazla ilerleyip beklenmedik bir saldırıya uğramaktansa bu şehri ele geçirerek operasyonların merkezi haline getirmeye karar verdi. İmparatorun safında olan komutanlara ve birliklere geri çekilmeleri için zaman verdi ama zaten onlar kendisinin İznik'e yaklaştığını öğrenince çoktan çekilmeye ve dağılmaya başlamışlardı bile. Askerler kendilerinin, eşlerinin ve çocuklarının hayatlarından endişe ederek teker teker evlerine döndüler; komutanlar imparatorun huzuruna giderek Komnenos'un yaklaştığını söylediler. Bu kişiler Anatolikon temasındaki birliklerin komutanı Lykanthes, Theophylact Maniakes¹⁰⁴⁵, Charsianon temasındaki ordunun başında olan İberyalı Pnyemios ve diğer çok da önemli bir yeri olmayan komutanlardı.

8. İmparator artık isyanı öğrenmişti ve birkaç istisna dışında tüm doğu birliklerinin kendisine doğru yaklaştığını biliyordu. İsyan daha çok taze olduğu ve herhangi bir tehlike teşkil etmediği için bir elçi göndererek barış görüşmeleri yapmanın gerekli olmadığını düşünüyordu. Buna rağmen yine de silahlı savunma hattını kurmaya başladı. Bütün batı birliklerini çağırarak başlarına da doğuştan asil ve büyük başarılarla imza atmış Makedon komutanları verdi¹⁰⁴⁶. Askerleri ve komutanları hediyeler ve bol miktarda parayla onurlandırdı; (493) Komnenos'un kandıramadığı Anatolikon¹⁰⁴⁷ ve Charsianon¹⁰⁴⁸ temalarının askerlerine de aynı şekilde ödülleri verdi. Theodora'nın hadımlarından doğu orduları komutanı Theodore'yi tek yetkili komutan olarak atadı¹⁰⁴⁹ yanına da kendisine yardımcı olması için Komnenos'un karısının kardeşi düğ ve General Aaron'u verdi: Aaron birçok seferden başarıyla çıkmış bir askerdir. Bu ikisi Komnenos'a doğru yola koyuldular. Yanlarındaki birliklerle ilerlemeye devam ederek

¹⁰⁴¹ Sadece MSS UV.

¹⁰⁴² Gelecekte imparator olacak olan I. Alexios Komnenos'un babası Ioannes'in kariyeri hakkında çok az şey bilinmektedir

¹⁰⁴³ Halys geçidini koruyan bugünkü Osmancık (Melikoff, *Danishmend*). Isaac işlerin ters gitme olasılığına karşı doğu sınırına yakın uzak bir merkez oluşturuyordu.

¹⁰⁴⁴ İzlediği yol direk olarak İzmit'e gidiyordu fakat imparatorun birlikleri çoktan ondan önce oraya ulaşmışlardı. Bu yüzden planı Opsikion temasının ana kalesini ele geçirerek arkasını sağlama almaktı.

¹⁰⁴⁵ Bu kişi Geroqe Maniakes'in oğlu olabilir mi? Onu Romanos Skleros'a karşı olanların safında görüyoruz.

¹⁰⁴⁶ Bryennios'un bozguna uğratılması imparatorun batılı askerleri bir araya getirmesine olanak sağlamıştı. Ayrıca kendisinin komutasında da Anadolu'dan birlikler vardı ve durumu o kadar da ümitsiz değildi.

¹⁰⁴⁷ Bryennios'a yakalayan askerler demek istiyor.

¹⁰⁴⁸ Psellos (*Chronographia*, 7.10, çev. Sewter, 281)

¹⁰⁴⁹ Theodore bu saldırıyı Thrakesion temasının komutasıyla birleştirdi: *DOSeals*, 3.99.9.

Chrysopolis'i geçerek İzmit'e ulaştılar. Oraya varınca adamlarını göndererek Sagarios¹⁰⁵⁰ nehrinin üstünde bulunan köprüyü yıktırttı böylelikle Komnenos'un onlara yaklaşması kolay olmayacaktı; ayrıca onları tali yola sürükleyerek ani bir saldırıyla alt edebilecekti. İlerleyişlerine devam ederek Sophon Dağı'na¹⁰⁵¹ ulaştılar ve kamplarını kurarak savaş hazırlıklarına başladılar.

9. Komnenos çevresinde olan bitenden haberdar olmak için dört bir yana ajanlar ve casuslar gönderdi; böylelikle ordu komutanının askerlerinin çoktan Sophon[Sapanca] dağının yüksek kesimlerine ulaştığını öğrendi. Çok hızlı hareket ederek İznik'e ulaştı ve tek bir hamleyle oranın hâkimi oldu. Üzerindeki bütün parayı ve fazla ekipmanı orayı bıraktı ve şehrin yaklaşık iki buçuk kilometre dışına kampını kurdu. Yiyecek aramak için kamplarından ayrılan Komnenos'un ve imparatorun adamları her seferinde karşı karşıya geldi. Akrafa, akran ve aynı millete ait olan bu kişiler her seferinde konuşmaya başladılar. İmparatorun adamı karşı tarafı Komnenos'un arkasına takılıp kendi hayatlarını riske atmamalarını ve onun hırsının kurbanı olarak yanlış yapmamaları yönünde uyararak imparatorun safına çekmeye çalıştı. Karşı taraf ise onları yaşlı, işe yaramaz sadece lafta imparator olan ve hadımlar tarafında yönetilen bu kişiyi terk ederek gerçek bir asil olan, kariyeri askeri başarılarla dolu ve tek bir lafıyla tüm Romalı birliklerin ona doğru aktığı Komnenos'un tarafına geçirmeye çalışıyordu. Fakat her iki taraf da birbirini ikna etmeyi başaramadı. Bu sonuç hiç de şaşırtıcı değildir çünkü her iki taraf da karşısındakileri ikna etmek için ağız iyi laf yapan yetenekli kişileri göndermişti. Belirli bir süre etkili olsalar da tam olarak fikirlerini değiştirmede başarılı olamadılar. Daha sonra Komnenos odun ve yiyecek toplamaya gidenlerin daha dikkatli olması ve kamptan çok fazla uzaklaşmamaları talimatını verdi. Ordu komutanın birlikleri ise, özellikle Makedonlar, bu geri çekilmenin korkudan olduğunu varsayarak saldırı için doğru zamanın geldiğine karar verdiler. Biraz gönülsüz bir şekilde Makedonlar'ın önerisini kabul eden ordu komutanın birlikleri düşman kampından çok da uzak olmayan Petroes denen yere giderek kamplarını kurdular; sadece üç kilometre uzaklıkta. İki ordu artık birbirine çok yakındı ve askerler harekete geçmek için komutanlarına baskı yapıyordu. Komnenos'u ikna etmeyi başardılar; kendi müfrezesini harekete geçirerek savaş düzeni aldı. Kekaumenos'u sağ kanada, Romanos Skleros'u sol kanada gönderdi kendisi de merkeze geçti. Ordu komutanı ve Aaron da harekete

¹⁰⁵⁰ Justinian Sangarios nehrine bir köprü inşa ettirdi. Nehrin yatağının değişmesinden dolayı bugün su yoktur.

¹⁰⁵¹ Bugünkü Sapanca Dağı aynı adı taşıyan gölün güneyinde. İmparatorluk askerleri asilerin İznik ile İzmit arasında rahatça ilerlemelerini engellemişlerdir.

geçmeye karar vermişti; birliklerine tam olarak düşmanın karşısına konuşlandırdı. Basileios Trachaniotes¹⁰⁵² sağ kanadı komuta ediyordu; o dönemde batılı birliklerin stratejisiydi ve zekâsı, deneyimiyle Makedonlar arasında en göze çarpan kişiydi. Sol kanat ise Lykanthes, Pnyemios ve patrici Frenk Randolph¹⁰⁵³ gibi yardımcı komutanlarla birlikte Aaron'un emrine verilmişti. İki ordu hazırlıklarını tamamladıktan sonra yerel halkın Haides dediği bir yerde karşı karşıya geldiler. Aaron sağ kanadı bozguna uğrattı ve kaçanları kampın çitlerine kadar kovalayarak Romanos Skleros'u canlı olarak ele geçirdi. Eğer merhamet göstererek durmayıp tüm kampı darmadağın etseydi zaferi tek başına kazanabilirdi. Komnenos'un morali çok bozulmuştu ve İznik'e doğru geri çekilmeyi düşünüyordu. Kekaumenos'a gelince, karşısındaki birlikleri geri püskürttü ve onları kovalamaya devam etti. Düşman kampına gelince, çitleri yıktı, çadırları ele geçirdi ve onları yerle bir etti. Uzaktakiler bile bu olanları görülebiliyordu çünkü kamp bir tepenin üzerindeydi; bu durum Komnenos'un adamlarının yeniden cesaretlenmesine yol açtı: Aaron da endişelenmeye başladı. Kamplarının yağmalandığını görenlerden bazıları nağralar atarken diğerleri kaçmayı tercih etti. İmparatorun tarafında birçok asker hayatını kaybetti, özellikle Makedonlar'ın arasında askerlerle birlikte komutanlar da öldü: Maurokatalos, Pnyemios, Katzamountes ve diğerleri; çok daha fazlası da esir düştü.

10. Söylenenlere göre imparatorun birlikleri bozguna uğradıktan sonra Frenk Randolph esirlerin arasında dolaşarak dövüleceği rütbeli birilerini arıyordu. Nikephoros Botaneiates'in¹⁰⁵⁴ oradan geçtiğini duyunca diğerlerini bırakarak ona doğru gitti ve uzaktan ona bağırarak durmasını söyledi. Kimliğini ve onu neden çağırdığını açıkladı. Botaneiates onun kim olduğunu öğrenince durdu ve ona doğru giderek dövüşe başladı. Randolph'un kalkanına bir kılıç darbesi indirerek ortadan ikiye ayırdı. (495) Frenk de ona bir kılıç salladı fakat kılıç kaskı sıyrıp geçti ve herhangi bir zarar vermedi. Diğerleri Botaneiates'in yardımına koştu Frenk'i canlı olarak alarak Komnenos'a getirdiler. Komnenos'un ordusundan Antakyalı Leo adında bir komutan ve birkaç asker hayatını kaybetti¹⁰⁵⁵.

11. Mağlubiyetten sonra hayatta kalanlar Aaron ve Ordu komutanıyla birlikte imparatorun huzuruna geldi. İmparator bu olanların üzerine daha da ümitsizliğe

¹⁰⁵² Trachaniotai, Edirne'nin önde gelen ailelerinden biriydi.

¹⁰⁵³ Büyük ihtimalle Randolph, Herve'den sonra Frenkler'in başına geçmişti.

¹⁰⁵⁴ Attaleiates, *Historia*, ed. Perez Martin, s. 56, Nikephoros Botaneiates'in komuta ettiği birliği sağ salim, tek parça geri getirmekle ünlü olduğunu söyler.

¹⁰⁵⁵ Aslına bakılırsa çok daha büyük kayıplar olmuştur. Attaleiates, *Historia*, ed. Perez Martin, s. 55.

kapılarak her şeyi geride bırakıp kaçmayı düşünüyordu fakat etrafındakiler buna izin vermeyecekti. Ona yerinde kalmasını ve ölecekse asil bir şekilde ölmesi gerektiğini söylüyorlardı. İkinci kez bir ordu oluşturarak onlarına karşısına çıkmanın hem zor hem de anlamsız olduğunu düşünüyordu; halkın desteğini alırsa belki hayatta kalma şansı olabilirdi. Onun için halkın dostluğunu kazanmak için onları bolca hediyeyle boğdu.

Düşman ordularını bozguna uğratıp dağıtınca Komnenos, İznik'ten ayrılarak iki gün sonra İzmit'e geldi ve burada imparatorun elçileriyle buluştu: Proedros Konstantinos Psellos¹⁰⁵⁶, Proedros Theodore Alopas¹⁰⁵⁷, Konstantinos Psellos¹⁰⁵⁸ ve filozoflar takımı. Bu üç adam diğerlerine nazaran daha zekiydi ve ağızları daha iyi laf yapıyordu özellikle Psellos; bir elçi olarak hareket etmeleri için seçilmişlerdi çünkü yapacakları konuşmadan imparatorun çok büyük beklentileri vardı. Heyet, Komnenos'un silahlarını bırakması durumunda imparator tarafından evlat edinilerek ve kendisine **Sezar** ünvanı verileceğinin sözünü verdi; işledikleri suçlar ve kabahatlerin hepsi affedilecekti¹⁰⁵⁹. (497) Söylenenlere göre kimse onlara kulak asmadı. İmparatora döndüler yeni bir teklifle yeniden Rheia¹⁰⁶⁰ köyüne doğru ilerlemekte olan Komnenos'un yanına geldiler. Elçiler bu sefer Komnenos'un silahlarını bırakması durumunda imparator olacağına ve evlat edinileceğine yanındakilere de resmi yazıyla teyitli olmak şartıyla birçok ayrıcalık tanınacaktı. İmparatorun bu taahhütleri Komnenos'a ve adamlarına bildirilince orada bulunan herkes bu teklifi onayladı ve kabul etti fakat bu vaatlerin yazılı bir crysobull (imparatorun bizzat mor mürekkeple kendisinin yazdığı özel bir belge) ile belgelendirilmesini istediler¹⁰⁶¹. Bir tek Kekaumenos bu teklife sıcak bakmıyordu, yaşlı adamın emekli olarak tahttan inmesi gerektiğini düşünüyordu; ona göre kutsal yeminleri hiçe sayan ve verdiği sözleri tutmayan birisinin yeniden Romalılar'ı yönetmesi uygun değildi. Söylediği yalanlar Tanrı'nın öfkesine sebep olacak üzerlerine azap yağacaktı. Ayrıca Komnenos'un evlat edinilmesinden hemen sonra bir kumpas düzenlenerek zehirlenecek ve ölüme gidecek, yanında bulunanların ise gözleri oyulacaktı. Ayrıca elçiler teker teker ayrı zamanlarda gizlice Kekaumenos'un

¹⁰⁵⁶ IX. Konstantinos'un eski *mesazon*'u.

¹⁰⁵⁷ Psellos'un yakın arkadaşlarından biri olan yüksek mevki sahibi senatör fakat tam olarak makamı bilinmemektedir.

¹⁰⁵⁸ Aynı Psellos (*Chronographia*, 7.15-42, çev. Sewter, 284-302) bu heyet hakkında çok uzun bir bilgiler aktarmıştır. Kendisine de önemli bir rol vermiştir fakat onun canlı anlatımı VI. Mikhail'in önerilerine karşı zafer kazananların tepkisini açık bir şekilde ortaya koyar.

¹⁰⁵⁹ Isaac bu teklifi kabul etmeye hazırdı çünkü VI. Mikhail'in yaşından ötürü tahta en yakın kişi kendisiydi. Fakat Leo Paraspondyles'in kovulması yönünde ısrar etti: Psellos, *Chronographia*, 732, çev. Sewter, 284-95.

¹⁰⁶⁰ Isaac başkente doğru ilerleyişine devam etti; Rheai, İstanbul Boğazı ile İzmit arasında bir yerde olmalıydı.

¹⁰⁶¹ Psellos kendisi ve arkadaşlarının Isaac ile anlaşmaya vardıklarını teyit eder. Bu anlaşmayla Isaac tahtın yeni varisi olacaktı.

yanına giderek bu muhalefetine devam etmesini ve herhangi bir makamı kabul etmemesini söylüyorlardı. Çok bilgili ve dürüst adamlardı. Komnenos'a giderek tüm kırsal kesimin onun arkasında olduğunu ve tek yapması gereken şeyin başkente doğru ilerleyişini sürdürmesi gerektiği böylelikle yaşlı adamı kovarak yerine şarkılar ve ilahiler eşliğinde kendisinin geçeceğini söylüyorlardı. Kamptaki gelişmeler bu yöndeydi.

12. Yaşlı adam (imparator) halkın desteğini kazanmak için onları hediyeler boğuyor, ceplerini dolduruyor bütün imkânlarını seferber ediyordu. Elde ettiği bu desteği tamamen sağlama almak için bir bildiri yayınladı ve bu bildiride onların Komnenos'u asla imparator olarak kabul etmeyeceklerinin teminatını aldı; daha sonra tüm senatörleri bu bildirinin altına mühürlerini vurması için zorladı. Komnenos henüz uzakta olduğu için ve biraz da zorla söylenenleri yaptılar. Fakat Komnenos Almeas adında bir köye varınca ve ertesi gün de Damatrys sarayında kalacağı haberi yayılınca aniden sabahın erken saatlerinde General Mikhail¹⁰⁶² (Anastasios'un oğlu), patrici Theodore Chryselios¹⁰⁶³, patrici Christopher Pyrros¹⁰⁶⁴, Hetaireiai'nin tüm memurları ve diğer birkaç kişi Büyük Kilise'ye geldiler. Bulundukları yerden yukarı doğru bağırarak patriğin aşağı gelmesini istediler, ondan acil talepleri vardı. Fakat kendi inmek yerine yeğenleri Nikephoros ve Konstantinos'u¹⁰⁶⁵ gönderdi ve taleplerini onlara vermelerini söyledi. Aşağıda bekleyen bu adamlara birçok kişi daha katılmıştı. Bu olayın şehrin her dört bir yanına yayılmasıyla yüzlerce kişi oraya gelmişti. Aralarında imparatorla çok iyi geçinemeyen senatörler, bilge adamlar ve asiller vardı. Bu kalabalık patriğin yeğenlerini yakalayıp eğer aşağı gelmezse onları öldürmekle patriği tehdit ediyorlardı. Şimdi istese de (birçok kişi böyle düşünmemektedir) istemese de (çok emin değilim) papaz kıyafetlerini giyip tüm dini sembollerini takarak aşağı indi ve durumdan haberi yokmuş, bu zorbalık karşısında acı çekiyormuş gibi yaptı; fakat bunların hepsi göstermelikti. Aşağı inmesiyle orada bulunan kalabalığı kışkırtan kişiler onu yakaladılar ve bir taht getirerek onu oturttular. İlk önce (sadece formalite) elçi olarak imparatora gitmesini ve imzaladıkları belgeyi geri almasını istediler çünkü imparator çoktan Komnenos ile işbirliği içine girmiş ve onu 'imparator olarak adlandırmıştı'. Eğer o

¹⁰⁶² IX. Konstantinos Monomachos'un başlıca destekçilerinden biri.

¹⁰⁶³ Chryseios Dyrrachion'un (II. Basileios dönemi) soyundan gelen [?] bu kişi adına birkaç mühür mevcuttur: Wassiliou-Seibt, *Bleisiegel*, no. 174.

¹⁰⁶⁴ Bu kişi hakkında başka bilgi mevcut değildir ama aile özellikle Alexios Komnenos döneminde varlığını sürdürmüştür: P. Gauthier, "Le synode de Blachernes (fin 1094); étude prosopographique", *REB* 29 (1971), 218.

¹⁰⁶⁵ Keroularios'un yeğenleri Doukai ve Komnenoi (evlerinde akraba bağı vardır) dönemlerinde kariyerlerinde ilerlemeye devam etmişlerdir. Konstantinos bilinen ilk sebastos olmuştur (VII. Mikhail'in döneminde): P. Gautier, "La curieuse ascendance de Jean Tzetzes", *REB*, 18 (1970), 212-16.

döküman imha edilmezse başlarının belaya gireceğini düşünüyorlardı: Ya Komnenos'u imparator ilan ederek yalan yere yemin edeceklerdi ya da imparatora hakaret ettikleri için cezalandırılacaklardı. Başlangıçta onların söylediklerini onayladı ve taleplerini yerine getireceğini söyledi. Fakat kısa bir süre sonra her şeye rağmen Komnenos'u hükümdar olarak ilan ettiler¹⁰⁶⁶ ve bunu kabul etmeyen herkesi Romalılar'ın düşmanı ve döneke olarak görececeklerini ve evlerini yağmalayacaklarını söylediler. Bu olanlara ilk onay veren Kilisede kendisinden sonra gelen Stephen'in aracılığıyla patrik olmuştur. Daha sonra aralarına Antakya patriği Theodore de katıldı¹⁰⁶⁷. Komnenos'un imparator olarak seçildiğini ilk duyuran yine patriğin kendisidir ve bu fikre karşı yüksek rütbeli memurların evlerinin yağmalanmasının talimatını da vermiştir; bütün bunları o kutsal ve ünlü kilisede yaptı! Hem Komnenos'a hem de yaşlı adama (imparatora) haberciler gönderdi. Komnenos'a acele etmesini ve daha fazla gecikmemesini söylerken bir de işbirliğinden ötürü ondan ödül istemiştir. Yaşlı adama da saraydan hemen defolmasını ilettiler. Bu olay üzerine patriğin bu isyanda sadece yer almakla kalmadığı aynı zamanda planlanmasında da rol aldığı ayyuka çıktı¹⁰⁶⁸. Eski imparator şehir piskoposlarına "Peki patrik bu hükümdarlıkta beni nereye gönderecek" diye sorunca onlar da "cennet krallığına" diye cevap verdiler.' (500) Bunun üzerine mor cüppesini ve kırmızı sandallarını çıkararak normal bir vatandaş gibi giyindi ve oradan uzaklaştı.

Eğer isyan başlar başlamaz tahttan inmiş olsaydı tam olarak patriğin ve şehirlilerin istediği olacaktı fakat o savaş başlayana kadar bekledi. Aslına bakarsanız halkının kıyımını izlemeye hazırlıklıydı! Çok güvendiği ve kendisini desteklediklerini sandığı halkı tarafından darbe yiyince istemeyerek de olsa sonunda tahttan indi. Dünyadaki makamını kaybetmesine karşılık cennette bir ödül kazanır mı bilmem; onu Tanrı'ya bırakalım. Vergi döneminin onuncu yılında 31 Ağustos Perşembe günü yaşlı adam saraydan ayrılarak Akropolis'teki evine yerleşince, Kekaumenos (kouropalates olarak onurlandırılmıştır) yanında asillerle birlikte Komnenos tarafından Cuma günü gemiye bindirilerek sarayı ele geçirmeleri için başkente gönderildiler. Komnenos'un

¹⁰⁶⁶ 30 Ağustos 1057.

¹⁰⁶⁷ Aslında adı Theodosios Chrysoberges'ti. Birhynian manastırlarında görevli bir keşişti ve Antakya patriği olması için IV. Ioannes'in yerine gönderilmişti: K.-P. Todt, "Region und griechisch-orthodoxes Patriarchat von Antiocheia in mittelbyzantinischer Zeit und im Zeitalter der Kreuzzüge (969-1204)", Tez (Wiesbaden, 1998), 693-5.

¹⁰⁶⁸ Bu ayaklanmada patrik aktif bir rol oynamıştır; yeğeni Eudokia Makrembolitissa'nın kocası Konstantinos Doukas yanlış bir grubun lideriymiş gibi (kilisenin başında olmak yerine) davranıyordu. Psellos *Chronographia*'da bu konunun üzerinde durmuştur fakat daha sonra Keroularios'a yöneltilen suçlamaları kaleme alırken piskoposun siyasi dalavereleri hakkında detaylı bilgiler aktarmıştır: senatör atamalarında nasıl rol oynadığı ve hatta başkentin askeri birliklerine emirler verdiğini: *Scripta minora*, 1, 232-328. Bu olaylar hakkında yorumlar için: M. D. Spadaro, "La deposizione di Michele VI: un episodio di "concordia discors" fra Chiesa e militari?" *JÖB*, 153-71; ve J.-C. Cheynet, "Le patriarche "tyrannos": le cas Cerulaire", *Ordnung und Aufruhr im Mittelalter*, ed. M. T. Fögen (Frankfurt, 1995), 1-16.

kendisi de akşama doğru başkente vardı ve ertesi sabah 1 Eylül günü törene katılmak üzere Büyük Kilise'ye giderek patriğin elinden tacını aldı ve Romalılar'ın yeni imparatoru oldu¹⁰⁶⁹.



¹⁰⁶⁹ 1 Eylül 1057. Isaac Komnenos'un Konstantinapol'e gelişi ve tacını giymesine üzerine: J. Shepard. "Isaac Comnenos'un taç giyme töreni", *BS*, 38 (1977), 22-30.

SONUÇ

Ioannes Skylitzes eserini on birinci yüzyılın sonlarına doğru yazmıştır. Eser 811 yılında I. Nikephoros'un ölümüyle başlayıp VI. Mikhail'in isyan ile tahttan inmesiyle ve doğu komutanlarının Isaac Komnenos'u imparator ilan etmesiyle son bulmuştur. Eserde Bizans tarihi hakkında bilgiler verilirken Bizans'ın sınır komşuları ile olan ilişkileri anlatılmıştır. Özellikle eserin son bölümlerinde doğuda Türklerle komşu olunması nedeniyle Türk tarihi açısından bilgiler bulunmaktadır. *Synopsis of history*, hali hazırda mevcut olan tarih kaynaklarının kapsamlı bir düzenlemesidir. Skylitzes, aslında kendisinden öncekilerin eserlerini yeniden yazarak farklı eserleri bir araya getirmiştir. Eser, Bizans tarihi edebiyatının önemli bir mihenk taşıdır. Eserleri günümüze ulaşmamış birçok tarihçinin adlarını bünyesinde barındırdığı için sıkça tartışma konusu olmuştur. Ioannes Skylitzes Bizans tarihçileri arasında sistematik bir eser oluşturma gayretinde olan en azimli yazardır. Skylitzes eserinin önsözünde on dört kaynak adı vermektedir fakat bu kaynakların hepsinin kullanıldığı veya sadece o kaynaklara bağlı kalındığı anlamına gelmemektedir.

Yazar, antik yazarlardan sonra tarihin en iyi özetinin ilk olarak keşiş George tarafından yapıldığını ardından Theophanes tarafından yazıldığını önsözünde belirtmektedir. Bu kişilerin dikkatli bir şekilde tarih kitaplarını okuduğunu, basit bir şekilde özetini çıkardıklarını ve anlatılan dile sadık kalarak olaylar üzerinde yoğunlaştıklarını söylemiştir. Onlardan sonra gelen tarihçilerin tutarlı bir eser oluşturamadıklarını, işlerini hafife aldıklarını, bazı olayları anlatmadıklarını söyleyerek bu eserlerin önem arz etmediği kanaatine varmıştır. Eserinde kişisel ve yanlı söylemleri çıkardığını söyleyen yazar, yaşanmış olması muhtemel olan ve eski güvenilir insanlardan duyduğu her şeyi bir araya getirdiğini ifade etmiştir.

Eserin orijinal dili Yunancadır. Skylitzes'in eserinin bir baskısı 1973 yılında yayınlandı. Ardından metnin ilk bölümlerinin Almanca çevirisi yapıldı. Bu iki eserde Hans Turn tarafından yayınlanmıştır. Hitap ettiği kesimin büyük bölümünün Almanca bilmemesi ve *Synopsis*'in içerisinde bulunan hayli karmaşık Yunanca terimlerin bulunması eserin anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Eser günümüze ulaşan tek Bizans resimli

kronik olması açısından büyük öneme sahiptir. İngilizce çevirisini yapan Ioannes Wortley esere kendi dipnotlarını ve düzeltmelerini eklemiştir. Tezde Wortley'in tüm dipnotları da çevrilmiştir.

Yazar eserini oluştururken tahta geçen imparatorları baz aldığı için her olayı anlatımında tarih kullanmamıştır. Bu durum kronolojik açıdan sorun oluşturmaktadır. Bazı bölümlerde aslında daha sonra ki dönemlerde olan olayları anlatırken bazen de okuyucu olayın bağlantısını kurabilsin diye daha önceki olaya atıfta bulunmaya çalışması okurda zaman karmaşasına neden olmaktadır. Önsözünde kişisel söylemleri çıkardığını söyleyen yazar, birçok olayı anlatırken yanlı söylemlerden kurtulamamıştır. Yaşanılan olumsuzlukları, siyasi başarısızlıkları ya da imparatorun tahta inmesi ya da çıkmasını anlatır anlatmaz o dönemde Roma'da meydana gelen doğal afetlerden bahsetmekten geri kalmamıştır. Özellikle 21. bölümden sonra Türkler hakkında geniş bilgi veren yazar, bazı bilgi hatalarına düşmüştür. Özellikle İbrahim Yınal ve Kutalmış isyanları hakkında bilgi verirken. Doğuda artık sınır komşusu olan Türklerin kim olduğu hakkında bilgi verirken neden Romalılar ile savaşa girdiğini anlatmıştır. Yazar kronikte Türklerin kafkas dağlarında yaşayan Hun soyundan olduklarını belirtip herhangi bir milletin egemenliği altına girmediklerini yazmıştır. Doğuda müslümanlar hakkında bilgi verdikten sonra II. Basileios döneminde bölgenin Sultan Mahmut egemenliği altında olduğunu ve Hintliler ve Bağdat halkıyla girdiği mücadelede bozguna uğrayınca Türkistan'daki Türklerden yardım istemesini anlatırken Selçukluların kuruluş öncesi Gazne ilişkileri hakkında bilgiler vermektedir.

Kroniğin konusunu Bizans tarihi oluşturmaya rağmen, Bizans'ın iç mücadelelerinin yanında sınırların da meydana gelen olayları anlatması, kişi adlarına yer vermesi ve eserde bulunan resimler nedeniyle hem Bizans tarihi açısından hem de Türk tarihi açısından önemli bir yere sahiptir.

EK: SÖZLÜK

Abu Hafs: Skylitzes'in eserinde Apochaps ismi kullanılmaktadır.

Abram Aleim: İbrahim Yınal

Adrianople: Edirne

Ahmed al-Akhal: Skylitzes'in eserinde Apolaphar ismi kullanılmaktadır.

Apolophar: Ajmed al-Akhal

Argyrokastron: Gümüş kale anlamına gelen, şimdiki adı Ullaiga olan, Maniga'nın güneyinde Bolonea'nın batısında yer alan yerin adıdır.

Arkadioupolis: İstanbul'dan Edirne'ye giden yola hâkim bir kalenin adıdır.

Armiss: Ohri

Artze: Erzurum

Aspachan: Dandanakan

Aspan Salarios: Skylitzes'in eserinde İbrahim İnal'ın üvey kardeşi bu isimle anlatılmaktadır.

Asprakonia: Van Gölü'nün yakınında bulunan ve diğer adı Vaspurakan olan doğuda bir eyaletin adı.

Athyra: Bugünkü Büyükçekmecenin adıdır.

Azazbn: Hala Aazaz diye bilinen bu kale Halep'in kuzeyinde bulunmaktadır.

Axios: Vardar Nehri

Babil: Bağdat

Blakhernai: Başkentin kuzeydoğusundaki imparatorluk sarayı ve semtin adı (bugün Ayvansaray).

Boio: Sofya yakınlarında bulunan şimdiki adı Bojana olan yerin adıdır.

Borysthenon: Dniepr Nehri

Caesarea: Kayseri

Caghri Beg: Çağrı Bey

Carbonites: Hazar ve Aral Denizleri arasında kalan Kuzey Horasan'da bulunan bozkırların adıdır.

Chalke: Halki Kapısı.

Charioupolis: Bugünkü Hayrabolu

Chartophylax: arşiv tutan, kilisede ki arşiv sorumlusunun adıdır.

Chelidonion: Şimdiki Erivan'ın bulunduğu yerin adıdır.

Chios: Sakız Adası

Chleat: Chliat, Bugünkü Ahlat

Chrysobull: İmparator notları, imparator tarafından mor mürekkeple yazılan resmi belgenin adıdır.

Colchibalkı: Lazların adıdır.

Dalassenos: II. Basileios döneminin sonlarına doğru Antakya Dükü olarak görev yapan kişinin adıdır.

Daron: Muş

Dilimnitiler: Deylemler (Doylamite), Aslen Hazar Denizi'nin güneyinde ki bölgeden askerlere verilen isimdir.

Diptik: İki kanatlı tabloya verilen isimdir.

Dokeia: Bugünkü Tokat

Draginai: Etna'nın batısında yer alan şimdiki Troina'nın adıdır.

Drakhars: Monoxylói, Viking sandalları

Dromon: Bizans donanmasının temelini oluşturan, boyu 40 metre, genişliği 5,5 metre, iki sıra kürekçisi, iki bazen de üç dieği olan, hızlı savaş gemisi. İki yüz otuz veya daha fazla insan taşıyabilmekteydi; yüz kişi taşıyan daha küçükleri de vardı. Savaş silahları olarak öne takılan bir koç ve Sıvı Ateş fırlatmaya yarayan aletlerle donanmıştı. Önemli bir üstünlüğü *ksylokastron* denilen tahta kulesi idi; buradan okçularla ve mancınıklarla düşmana saldırı yapılırdı. Ayrıca geminin savunulması için yan taraflara ısılatılmış hayvan derileri asılmaktaydı. Çatışma sırasında yelkenler sarılır ve direkler indirilirdi.

Elephantine: Büyük Saray'daki hapisanenin adı.

Embolon: Başlangıçta yabancı tacirlerin mallarını depoladıkları, sattıkları, genelde iş yaptıkları etrafında açık bir alan (bahçe) bulunan bina idi. Fakat kısa zamanda *Embolon* kelimesi yeni bir anlam kazanarak ticaret için kullanılan iskelele ile birlikte bütün bir mahalleye verilen isim oldu.

Eutzapolis: Ouchopol Ovası

Excoubitores: İmparatorluk muhafızlarından bir birimin adıdır.

Haemos: Balkan Dağları.

Haldia: Trabzon ve Gümüşhane havalisi için kullanılan kelime

Hetaireiai: Askeri bir birlik, İmparatorluk muhafızlarından bir birimin adıdır.

Harmostes: Arabulucu, elçi, resmi bir makamı ifade etmemektedir.

Imbrael: Skylitzes'in eserinde Gazneli Mahmud'un babası Sebük Teğin için kullandığı isimdir.

İbane: Van

John: Ioannes

Kalikala: İslam kaynaklarında Erzurum.

Kapnikon: Kişi başı iki gümüşe denk gelen yangın vergisinin adıdır.

Kaputru: Hasankale

Koimesis Günü: Bakire Meryem'in uykuya dalış gününe verilen isimdir.

Kleidion: Strymon ve Vardar vadileri arasında ki geçitin adı.

Kominyon: Dini birlik, ayin

Keroularioi: İstanbul'da bir meslek yoncasının adı, mumcular

Khorasan: Horasan Bölgesi

Koutloumous: İsrail'in oğlu Arslan

Karbeses: Musul emiri Ukayli Kirvaş İbn el-Mukalled

Kastrokome: Okomi Kalesi

Kayyum: Belli bir malın yönetilmesi veya belli bir işin yapılması için görevlendirilen kimse.

Komenton: Peçenek toplantısına verilen isim.

Koutlomous: (Aslan) İsail'in oğlu Kutalmış

Ksenon: Misafirhane, hastahane.

Lesai: Hasırdan yapılan ve öküz postuyla örtülen, altında hareket etmesini sağlayan tekerlerin olduğu hareketli çadırın adıdır.

Likya: Bugünkü Demre

Lobitzos: Bugünkü Lovec, Sofya ile Tirnova arasında kalan Balkan Dağları'nın kuzeyindeki kent.

Lycaonians: Akradyalılar

Manzikert: Malazgirt, Roma İmparatorluğu döneminde Vaspurakan'ın başkenti, Van'ın kuzeyinde kalan kalenin adı.

Medea: Vaspurakan bölgesi için kullanılmıştır.

Medesler: Eski İran halkına verilen isim.

Media: Roma İmparatorluğunda birden fazla themanın birlikte adlandırılmasıdır.

Median Ateşi: bkz. "Sıvı Ateş"

Meschia: Bagrat bölgesinin güneyinde kalan topraklar için kullanılan isim.

Metropolitan: Şehirli

Michael: Mikhail

Miepherkeim Emiri: Nair ad-Daula ibn Marwan

Mikeel: Selçuk Bey'in oğlu, Tuğrul ve Çağrı Bey'lerin babaları Mikail.

Mistheial: Şimdiki adı Beyşehir olan kentin adıdır.

Moglana: Makedonya'nın güney dogusunda bulunan bölgenin adı.

Mouchoumet: Sultan Mesud Gaznevi

Mouradie: Muradiye

Naissos: Nish, Niş

Nikaia: İznik

Nobelissimos: Sezar rütbesinde hemen önce gelen rütbedir.

Novel: Yasa

Obolos: Gümüş para.

Ostrovo: Bugünkü Armiss (Ohri) ve Selanik arasındaki Via Egnatia'da bulunan yerin adıdır.

Outrou: Orduru Ovası

Ouzesler: Oğuzlar

Pakraduni: Ani, Ermenilerin başkenti.

Panthean: Sarayın içinde bulunan kamaralarından biridir.

Pasin: Basean

Pelagonia: Bugünkü Bitola, Ochrid'e çok yakındır.

Pemolissa: Bugünkü Osmancık

Perkrin: Bugünkü (Mouradie) Muradiye, Van Gölü'nün doğusunda yer alır.

Pernikos: Sofya'nın güneybatısında yer alan, Nish'ten Sofya'ya giden yola hâkim konumdaki yerin adıdır.

Persarmenia: Azerbaycan'ın eski adı.

Philomilion: Antakya'ya giden askeri yol üzerinde bulunan, Roma İmparatorluğunun hazırlık noktası olarak kullandığı bölgenin adıdır.

Pissasirios: Skylitzes'in eserinde Arapların önderi Arslan Besasiri için kullandığı isim.

Pisidia: Burdurlular

Platea: Bizans yakınında bulunan Prens Adaları'ndan birine verilen isimdir.

Preslav: Ioannoupolis.

Prilapon: Kuzeyde Makedonya'da bulunan bu kent hala aynı isimle anılmaktadır.

Prokonnesian: Marmara Adası.

Pürgatif: Bağırsak temizleyici, müshil

Raidesios: Tekirdağ

Re: Tahran yakınlarında İran platosunda yer alan Rey şehri.

Rector: Papaz, bölge papazı, Roma idarecisi

Rhemota: Messino'dan Syracusu'ya giden yolu kontrol eden adanın doğusunda kalan güçlü bir kalenin adıdır.

Rhomphaia: Bir tarafı keskin, ağır demir kılıç.

Romaioi: Bizanslıların kendileri için kullandıkları isim.

Sakastan: Sakaların yerleştiği Ağrı havalisi

Samos: Sisam Adası

Sardice: Sofya

Scyth: Kuzey bozkırlarında yaşayan göçebeler için kullanılan tabi. (Ruslar, Bulgarlar hatta Macarlar için)

Selmbria: Silivri

Seriphos: Sarif, Peygamber soyundan gelen demektir.

Sıvı Ateş: Grek Ateşi. Bizans'ın formülünü ve kullanım tarzını yüzyıllar boyunca devlet sırrı olarak sakladığı gizli silahı idi. temel maddesini ham petrolün (nafta) oluşturduğu, içine güherçile, reçine, kireç, katran ve benzei maddeler konularak yapılan, suda sönmediği gibi yanıcı, bol duman ve gökgürültüsü gibi korkunç ses çıkaran bu silah, sifonlar vasıtasıyla küçük fiçiler içinde düşman üzerine atılırdı.

Smyma: Bugünkü İzmir

Skeuphylax: Kilise kayyumu

Sophon Dağı: Sapanca Dağı, Sabandja

Sper: İşpir

Stater: Altın para, 8,6 gr. ağırlığında.

Stragna: Büyük Zap Suyu

Tangrolipex: Tuğrul Bey

Teluc: Halep ve Maraş arasında bulunan bir kentin adıdır.

Theodosiupolis: 949 yılında Araplar tarafından fethedilen Ermeni kentinin adı.

Thrakesion: Trakya Bölgesi

Tivion: Aras'taki Dvin, günümüzde Erivan'ın güneyi. Şeddadi hanedanına ait Kürt Ebü'l-Esver.

Triballes: Sırpların eski adıdır.

Tribia: Sırbistan'ın sahil kesiminde yer alan bölgenin adıdır.

Trirem: Üç sıra kürekli gemiler.

True Cross: Mesih İsa'nın çarmıha gerildiği tahtanın parçaları olduğuna inanılan kutsal eser.



TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Aerikan: Büyük baş hayvanlardan alınan, tamamlayıcı bir vergi niteliğinde olan verginin adıdır.

Akoluthos: IX. yüzyıl sonunda *drungarios*'a bağlı bir makam idi. XI. yüzyıldan itibaren bağımsız olarak yabancı askerler, özellikle Varaeg Muhafız Birliği kumandanının makâmı oldu.

Allelengyon: Basileios döneminde, imparator tarafından yayınlanan, zenginlerin ölenlerin yerine vergi vermesini içeren vergi sisteminin adıdır.

Anthypatos: Vali, genel vali, genel valilik, daha gösterişsiz bir rütbedir ve Patrici sınıfından hemen önce gelir.

Arkhezupanos: Sırp beyleri arasında en yüksek makama sahip olan kişinin ünvanı.

Asekretis: İmparatorluk sekreteryası.

Augusta: İmparatoriçe için kullanılan ünvan.

Banos: Avarlar'dan itibaren kullanılan Türkçe kelime; efendi, sahip, bir bölgenin hâkimi, idarecisi. Macarla'da kraldan sonra gelen en yüksek makam.

Basileios: Bizans hükümdarına verilen ünvan.

Basilikos grammatikos: İmparatorluk sekreteri.

Caesar: Önceleri imparatora verilen ünvan idi. Diokletianos zamanında imparatorlardan sonra gelen en yüksek mevkii oldu ve XI. yüzyıla kadar, bazı istisnalar dışında, imparator oğullarının mevkii ve ünvanı olarak kullanıldı. Fakat I. Aleksios Komnenos *caesar*'lığı *sebastokrator*'luğun gerisine itti. Böylece *caesar*, *sebastokrator* ve *meas domestikos* arasında bir mevkii oldu.

Curcus Honorum: Şeref ünvan sıralaması.

Despotes: Efendi. Bu ünvan ilk defa 1163'te Manuel Komnenos tarafından kızının nişanlısı (daha sonra Macar kralı olacak) Aleksios-Bela'ya verildi. Bu dönemde hiyerarjik bakımdan imparator ve otak-imparatorlardan sonra gelen en üst sıradadaki ünvanlardan biri oldu.

Diakonos: Kilisede papazdan sonra gelen görevli.

Diyakoz: Papaz yardımcısı.

Doge: Venedik hakimlerinin ünvanı.

Domestikos: Başkumandan. X. yüzyılın ikinci yarısından itibaren askeri görevlerin artması ve çeşitlenmesi nedeniyle bu mevki Doğu ve Batı *Domestikos'u* olarak ikiye ayrıldı. XI. yüzyıldan itibaren ise Doğu *Domestikos'u*, *megas domestikos* ünvanı ile en yüksek mevkiye sahip başkumandan oldu.

Drome Logothete: Dış ilişkiler sorumlusu

Droungarios: Saray muhafızlarının başkanı. Bir piyade birliği olan drungus'un kumandanı ve aynı zamanda donanma kumandanı. Onuncu yüzyılın ortalarından itibaren domestikos yanında devletin en yüksek askeri memuru olmuştur.

Druzhina: Bir askeri birlik. Genellikle imparatorun şahsi muhafızı olarak hizmet gören meşhur Varaeg birliğine denir.

Duks / Dük: Ordu komutanı, general. Eyalet ve sınır bölgelerindeki kumandan, vali; sonraları bütün *strategos*'lar için kullanılan ünvan.

Eksubitos: Baş tercüman.

Eparkhos: Latince *praefectus*'un grekçe karşılığı (görev başında olan biri, bir vali veya kumandan). Eparkhos "şehrin babası" idi. İstanbul'un valisi; şehrin bütün işlerinden sorumlu en önemli ve yüksek sivil makam.

Kançilerios: Grekçe *logothetes*'in latince karşılığı; bakan, başbakan.

Kanikleion: "Mürekkep hokkası sahibi"; imparatorun yazışmaları imzalamak için kullandığı mürekkep hokkasını ve kalemini muhafaza eden kişi.

Khartularios: Hazine arşiv başkanı. IX. yüzyılda hem merkez hem de eyalet idarelerinde mali ve arşiv işlerinde görev yapan biriydi. XI. yüzyıl başlarından itibaren askeri görevler de üstlenen yüksek rütbeli bir saray memuru.

Khrysobollon: İmparatorun kırmızı mürekkeple imzladığı altın yaldızlı mühür.

Kuropolates: Caesar ve Nobilissimos ile birlikte en yüksek üç şeref ünvanından biri; normalde imparatorluk ailesi üyelerine verilirdi.

Logothetes: IX. ve X. yüzyıllarda yüksek bir resmi makam. Başta mali işler olmak üzere devlet işlerinin birçok bölümünü idare etmekteydi. I. Aleksios Komnenos, *logothetes ton sekreton* adıyla sivil idareyi bir memuriyet altında topladı. Ancak XI. yüzyıldan itibaren *logothetes* teriminin başka işleri yapanlar için de kullanıldığı görülür.

Magistros: Yüksek bir saray memuriyeti. Latince kelime karşılığı "başkan" ve kendi sahasında başarılı pek çok kişiye ünvan olarak da verilmişti.

Megathymoi: Cömert, IV. Mikhail döneminde kurulan birliğin adı.

Megas Domestikos: Doğu ve batı orduları başkumandanı.

Megas Duks: İmparatorluk donanmasının en büyük amirali.

Myistikos: İmparatorluk özel sekreteri (sır katibi).

Nobilissimos: Kuropalates'e bak.

Oikonomos: Büyük kilisede görev alan, dini olmayan yüksek rütbeli kişilerin ve kurumun hatırı sayılır miktardaki gelirini yöneten kişidir.

Orphanotrophos: Başşehirde ki en büyük Düşkünler Yurdu'nun denetçisi.

Papias: Saray binalarının ve kapılarının anahtarlarını muhafaza eden kişi; bekçi. Bu görev genelde hadımlara verilirdi.

Parakoimomenos: Kelime karşılığı imparatorun yanında uyuyan kişi. Bu görev sadece hadımlara verilirdi.

Phrerios veya Phreioi: Birader, biraderler. Haçlı şövalye tarikatına mensup olanlar için kullanılan terim.

Porphyrogennetos: İmparatorun Büyük Saray'da Porphyra adındaki salonda "purpular içinde doğmuş olan" çocukları için kullanılan sıfat (kız çocukları için Porphyrogenneta).

Primikerios: Değişik görev üstlenmiş herhangi bir grubun en üst üyesi. Bu terim Geç Roma döneminden Bizans'ın sonuna kadar çeşitli alanlarda (askeri veya sivil) kullanılmıştır. I. Aleksios Komnenos zamanından itibaren saray *primikerios*'luğu da oldu. Görevi imparatorla ilgili sivil hizmetleri yürütmekti.

Proedros: Ünvan

Protoasekretis: İmparatorluk sekreteryesinin başkanı.

Protobestiarios: İmparatorun gardrobundan sorumlu kişi. Bu mevkiden ilk defa V. yüzyılda bahsolunur. Sarayda *parakoimomenos*'dan sonra gelen bu en yüksek göreve hadımlar tayin edilirdi. *Protobestiarios*'un önemi XI. yüzyılda arttı; bu kişiler ordulara komuta etti, barış antlaşmalarında bulundu ve her türlü entrikaları araştırma işini üstlendi. XII. yüzyıldan itibaren bir şeref ünvanı haline geldi ve birçok üst düzey asil kişiye verildi. XIV. yüzyılda *megas domestikos*'un üzerine çıkarak en yüksek mevki oldu.

Protonotarios: Memuriyet. X. yüzyıldan itibaren noterler sekreteryasının (prokonsül kançılarya) başında bulunan kişi.

Protosebastos: *Sebastos*'ların en önde gelenini belirten yüksek bir ünvan. Bu ünvanın genelde I. Aleksios Komnenos tarafından çıkarıldığı kabul edilir. Fakat 1049 yılına ait bir Venedik belgesinde *doge* Domenico Conterini için *protosebastos* ünvanının kullanıldığı görülüyor. Bizans asilleri arasında ilk *protosebastos* ünvanı I. Aleksios'un kız kardeşinin kocası Mikhail Taronites'e verilmişti. XII. yüzyıldan itibaren bu ünvan imparatorun yakın akrabalarına, mesela bir *sebastokrato*'un oğluna verilmekteydi. Sonaki yıllarda bu ünvanı asil ailelerin önde gelen kişileri de taşımıştır.

Protospatharios: Saray muhafızı olarak hizmet gören spatharii (silahtarlar) kumandanı.

Protostrator: İmparatorluk ahırlarından sorumlu bölümün başı. Bu makamdan ilk defa sekizinci yüzyılda bahsolunmaktadır. Dokuzuncu ve onuncu yüzyıllarda başlıca görevi imparator at binerken ona refakat etmektir. XI. yüzyıla kada hiyerarşik sıralamada oldukça geride yer alan bu makam, XII. yüzyıldan itibaren en yüksek mevkilerden biri oldu. Tarihçi Niketas Khoniates bu makamı Batı'nın *mariscaldus*'u (marşal) ile bir tutmaktadır. XII. yüzyılda bir protostrator vardı. Maiyyetinde haralardan, arabalardan ve silahlardan sorumlu kişiler, seyisler bulunuyordu. XIII. yüzyıldan itibaren Palaiologoslar devrinde protostrato'ların sayısı çoğaldı. İmparatorun dışında merkezde ve eyaletlerde bazı yüksek mevkideki kişilerin de protostrator'ları oldu.

Protovestiarios: Saray baş nazırı. İmparatorun gardrobu ve parası ile ilgilenen kişi.

Satrapis: Vali, bir bölgenin hâkimi olan kişi.

Sebaste: Augusta karşılığı olarak verilen ünvan, fakat mevki sıralamasında Augusta'dan daha düşük derecede idi.

Sebastophoros: Roma İmparatorluğunda bu makam genellikle hadımlara verilirdi. 963 ve 975 yılları arasında ortaya çıkmıştır ve bu rütbeyi alan kişinin imparatorluk sancağını taşıma yetkisi vardır.

Sebastohypertatos: Yüksek bir ünvan.

Sebastokrator: Sebastos ve autokrator kelimelerinin birleştirilmesi suretiyle I. Aleksios Komnenos tarafından icat edilip caesar ünvanının üzerine çıkarılarak ağabeyi Isaakios Komnenos'a verilmiş ünvanıdır. Komnenoslar zamanında en yüksek derecedeki sebastokrator ünvanı, imparatorun oğullarına ve kardeşlerine verilmiştir. Sebastokrator'ların belirgin engi "mavi" idi. Mavi ayakkabı giyeler ve yazılarını mavi mürekkeple imzalayıp mühürlerine mavi ipek kordon bağlardı. Hanımlarına da sebastokratorissa denirdi.

Sebastos: "Saygıdeğer" anlamında. Komnenoslar zamanında genelde evlilik yoluyla aileye mensup kişilere verilen yüksek bir ünvan olaak kullanıldı. XII. yüzyılın sonunda önemini kaybetti ve hiyerarşik sırada daha aşağıda yer aldı. XIII. yüzyıldan itibaren yabancılara da verilen bir ünvan oldu.

Sezar: İmparatorlardan sonra gelen en rütbeli kişidir.

Silention: Kanunların yapılmasında ve dış ilişkilerde imparatora danışmanlık görevi yapan meclis.

Stratarkhos: Yüksek bir ünvan.

Strategos: Thema komutanına verilen isimdir. "General", "Kumandan" için kullanılan eski bir terim. Yedinci yüzyılda imparator Herakleios zamanında kurulan thema'ların askeri valilerine verilen isim oldu. Yerel mali ve adli idareyi de kontrolleri altında tutan strategos'lar kısa sürede imparatorluğun en güçlü kişileri oldular. Fakat güçlerine dayanarak tahta göz dikmeleri iç isyanlara sebep olunca, bunların yetkileri kısıtlandı ve hüküm sürdükleri themalar küçültüldü. Strategos'luk görevi üç veya dört yıl süreli oldu. Bu kişilere kendi bölgelerinde toprak satın almak yasaklandı. XI. yüzyılda yetkileri daha da azaldı. Sivil idareler thema hakimlerine verildi. Strategoslar zamanla garnizonların veya ufak biimlerin komutanları haline geldiler.

Thema: VII. yüzyılda İmparator Herakleios'un yaptığı reformlar çerçevesinde kurulan askeri bölgeler. İmparatorluk toprakları başlangıçta dört büyük thema'ya (Anatolikon, Opsikion, Armeniakon, Kibyrioton) ayrıldı. Ancak zaman içinde bu

thema'lar küçültüldü ve onuncu yüzyıla kada uzayan gelişme sürecinde arazisi daha küçük pek çok thema ortaya çıktı.

Tyrannos: Zorba, iktidarı zola ele geçiren kişi.

Urum: Despotes, efendi; Macar kraliyet otoritesine varis olan kişinin rütbesi.

Varaeg: İmparatorluk ordusunda hizmet gören ücretli yabancı askerlere verilen ad. Bizanslı yazarlar bunlar için başlangıçta Tauroskythai, Rhos, Rhosi tabirlerini kullanmışlarsa da, daha sonra bunları *varangoi* olarak adlandırmışlardır. İskandinavya ve Rusya'dan gelen, ellerinde dikenli mızrak, kılıç ve kalkan taşıyan bu ücretli askerler ilk defa III. Mikhail devinde (842-67) orduda ayrı birlikler halinde ve deniz kuvvetlerinde kullanılmışlardır. II. Basileios zamanında bunlar ilk defa muhafız alayını oluşturdular. I. Aleksios Komnenos devrinde ve sonrasında ise muhafız alayında genelde İngiliz, Frank ve Norman ücretli askerleri hizmet gördü. .

Vigla Droungarios: Ordunun seçkin atlı birliğinin komutanı

Zupanos: Avarlar ve Potobulgarlar'da maiyyet ekanına verilen ünvan. Sırplar'da ise hükümdardan sonra gelen ve küçük bir bölgeyi idare eden kişi.

BİBLİYOGRAFYA

AGACANOV, Sergey Grigoreviç, *Selçuklular*, çev. Ekber N. Necef-Ahmet Annoberdiyev, Ötüken Yayınları, İstanbul 2006.

AZİMÎ, *Azimi Tarihi (Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: H. 430-538)*, haz. Ali Sevim, TTK, Ankara 1988.

CAHEN, Claude, *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi (XI. Yüzyılın İkinci Yarısı)*, çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldız, TTK, Ankara 1988.

DEMİRKENT, Işın, "Bizans", *DİA*, VI, s. 230-244.

GOLDEN, Peter B., *Türk Halkları Tarihine Giriş*, çev. Osman Karatay, İstanbul, 2012.

IOANNES KINNAMOUS, *Ioannes Kinnamous'un Historia'sı (1118-1176)*, çev. Işın Demirkent, TTK, Ankara 2001.

İBNÜ'L-ADİM, *Bugyetü't-taleb fi Tarihi Haleb: Biyografilerle Selçuklular Tarihi (Seçmeler)*, çeviri, notlar ve açıklamalar Ali Sevim, TTK, Ankara 1989.

İBNÜ'L-ESİR, *el-Kamil fi't-tarih, İslam Tarihi*, IX, çev. Abdülkerim Özaydın, İstanbul 1987.

KAFESOĞLU, İbrahim, "Doğu Anadolu'ya İlk Türk Akını (1015-1021) ve Tarihi Ehemmiyeti", *Fuat Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953.

KAFESOĞLU, İbrahim, "Selçuklular", *İA*, X, s. 353-416.

KÖROĞLU, Gülgün, "İstanbul'daki Bizans İmparatorluk Sarayları", *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi*, Konferans Metni, 13 Aralık 2006, s. 1-13.

KÖYMEN, Mehmet Altay, "Tuğrul Bey", *İA*, XII/2, s. 25-41.

KÖYMEN, Mehmet Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, I, TTK, Ankara 2011⁴.

KÖYMEN, Mehmet Altay, *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, TTK, Ankara 2004.

KURAT, Akdes Nimet, "Peçenekler", *İA*, IX, s. 535-543.

KURAT, Akdes Nimet, *Peçenek Tarihi*, Devlet Basımevi, İstanbul 1937.

- MERÇİL, Edoğan, "Mahmud-ı Gaznevi", *DİA*, XXVII, s. 362-365.
- MERÇİL, Edoğan, "Gazneliler", *DİA*, XIII, s. 480-484.
- MERÇİL, Edoğan, *Büyük Selçuklu Devleti - Siyasi Tarih*, Ankara 2005.
- MERÇİL, Edoğan, *Gazneliler Devleti Tarihi*, TTK, Ankara 1989.
- MİKHAİL PSELLOS, *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, çev. Işın Demirkent, TTK, Ankara 2014.
- OCAK, Ahmet, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 375-377.
- OSTROGORSKY, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 2015.
- ÖZDEMİR, Mehmet, "Endülüs", *DİA*, XI, s. 211-225.
- ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, "Selçukluların Kökeni", *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, ed. Refik Turan, Ankara 2012.
- ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 371-375.
- ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, *Selçuklular I: Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157)*, İstanbul 2015.
- PALABIYIK, M. Hanefi, "Gaznelilerin Hindistan Seferleri", *EKEV Akademi Dergisi -Sosyal Bilimler-*, XI/32, (2007), 139-152.
- SEVİM, Ali - Edoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, TTK, Ankara 1995.
- SEVİM, Ali, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, TTK, Ankara 1993.
- SEVİM, Ali "Dandanakan Savaşı", *DİA*, VIII, s. 456-457.
- SİBT İBNÜ'L-CEVZİ, *Miratü'z-Zaman fi Tarihi'l-Ayan'da Selçuklular*, seçme, tercüme ve değerlendirme Ali Sevim, TTK, Ankara 2011.
- SKYLITZES, Ioannes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, Introduction, Text and Notes Translated by John Wortley, Cambridge University Press, New York 2010.
- SÜMER, Faruk, *Oğuzlar*, İstanbul 1992⁴.
- SÜMER, Faruk, "Oğuzlar", *DİA*, XXXIII, s. 325-330.

SÜMER, Faruk, "Peçenekeler", *DİA*, XXXIV, s. 213-214.

SÜMER, Faruk, "Selçuklular", *DİA*, XXXVI, s. 365-371.

SÜMER, Faruk, "Tuğrul Bey", *DİA*, XXXXI, s. 344-346.

ŞAKİROĞLU, Mahmut H., "Sicilya", *DİA*, XXXVII, s. 138-139.

TOGAN, Zeki Velidi, *Umumi Türk Tarihine Giriş - En Eski Devirlerden XVI. Asra Kadar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1970².

TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2005⁸.

TURAN, Osman, *Selçuklular ve İslamiyet*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2012.

TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011.

Urfalı Mateos Vekaynamesi ve Papaz Grigor'un Zeyli, çev. Hrant D. Anderson, TTK, Ankara 1987.

ÜNAL, Oğuz, *Türkiye Tarihine Giriş - Horasan'dan Anadolu'ya*, Ankara 1980.

YİĞİT, İsmail, "Emeviler", *DİA*, XI, s. 87-104.

YİNANÇ, Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, haz. Refet Yinanç, TTK, Ankara 2013.